FINIS.

INDEX

INDEX LOCORVM EX SCRIPTIS PATRVM, IN HAC SECVNDA PARTE EXAMINIS ALLEGATORVM, IN QVO TAmen explicationes in dicta scripturæ, cum secundum & proprium Indicem requiri possint, studio sunt omissæ.

de fructu

SECVNDA PARS EXAMINIS DECRETORVM CONCILII TRIDENTINI, COMPLECTENS EXPLICATIONEM LOCORVM:

De Sacramentis in genere.
De Baptismo.
De Confirmatione.
De Eucharistiæ Sacramento.
De Communione sub vtraq; specie.
De Missa.
De Pœnitentia.
De Contritione.
De Confessione.
De Satisfactione.
De extrema Vnctione.
De Sacramento Ordinis.
De Matrimonio.

Authore

MARTINO CHEMNICIO, D.

1. Iohan. 4.

Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus, num ex Deo sint: quoniam multi Pseudoprophetæ exierunt in mundum.

FRANCOFVRTI,
Excusum per Iohannem Feyrabendt. Anno 1596.

ILLVSTRISSIMO PRINCIPI AC DOMINO, DOMINO IOANNI MARCHIONI BRANDENBVRGENSI, STETINI, POMERANIÆ, CASSVBEORVM, SCLAVORVM, SILESIÆ, ET CROSSORVM, &c. DVCI, Burggrauio Noribergensi, & Rugiæ Principi, &c. Domino suo clementissimo:

Gratiam, salutem ac pacem, à Deo Patre, per Dominum nostrum Iesum Christum, vnicum Magistrum, authorem & consummatorem fidei nostræ.

ILLVSTRISSIME *Princeps ac Domine, Domine clementißime: extat in Epistola* III. *Augustini sententia, saluberrimam esse in Ecclesia Conciliorum autoritatem. Quæ si intelligatur de legitimis & veris Conciliis, vbi ipsa vox doctrinæ cœlestis, in Scripturis Propheticis & Apostolicis patefacta & consignata, iudex est, & de controuersiis pronunciat; omnino verißima est. Neque enim Ecclesia Dei, motis præsertim de Religione controuersiis, talis cœtus est, vbi nulla fiat de controuersiis ex verbo Dei inquisitio, nulla sententiarum collatio, nulla dogmatum diiudicatio: sed quisque fingat & præsumat sibi peculiarem, quam amplecti & tueri velit, sententiam. Sicut de suis Cyclopibus Silenus apud Euripidem inquit:* Νομάδες ἀκούει δ᾽ οὐδὲν οὐδεὶς οὐδενός. *aut sicut Ammianus de Iuliano apostata scribit, quod conuocatis diuersarum sectarum professoribus, non præconis, sed sua ipse voce proclamarit, vt tantum ciuilibus discordiis sopitis, Religioni quisque suæ, nullo vetante, tanquam reginæ suæ seruiret intrepidus. Sed ideo Deus Ecclesiam voluit esse* κοινωνίαν, *hoc est, communionem seu consociationem, in qua multa & varia ad ædificationem corporis sui distribuit dona: vt instituta de controuersiis inquisitione, doctiores in verbo Dei, fontes & fundamenta veræ sententiæ aliis ita præmonstrent, vt Spiritu corda illustrante, ipsi agnoscere & intelligere poßint, quæ sententia vt orthodoxa sit amplectenda: quæ vero opiniones, vt peregrinæ & falsæ sint fugiendæ & damnandæ, vt ita errantes in viam reuocentur, infirmi confirmentur, & turbatores puritatis fonticulorum ciuitatis Dei, non humanis præiudiciis, sed ipsa cœlesti voce, in Scriptura consignata reprimantur, & nisi in viam redeant, damnentur.*

Hæc vero Ecclesiastica iudicia, non habent autoritatem Prætoriam, vt definitionibus suis, ratione ordinis, loci, dignitatum & personarum, vel poßint, vel debeant fidelium conscientias constringere: sed hæc tota est autoritas definitionum Ecclesiasticarum, si illarum certa, firma, & perspicua fundamenta, in Scriptura ita poßunt monstrari, vt fideles agnoscere, & iudicare

poßint, eſſe non adulterinam vel alienam, ſed ipſam veri & boni paſtoris noſtri vocem. Hoc modo prima Apoſtolica Synodus, Actorum 15. controuerſiam de operibus legis, ex verbo Dei definiuit. Et poſtea definitionem ſuam non obtruſerunt Eccleſiis nuda authoritate quaſi Prætoria, ſine explicatione fundamentorum, & ſine confirmatione ex verbo Dei, ſed ideo Iudas & Silas, cum decretis Apoſtolicæ Synodi, miſsi ſunt ad Antiochenam Eccleſiam, vt dogmatum illorum rationes redderent, & verbo Dei confirmarent. Actorum 15. Ita enim Eccleſia certa redditur, ſe non hominum placita, ſed ipſius Spiritus ſancti iudicium amplecti & ſequi. Talium Conciliorum vere ſaluberrima eſt in Eccleſia authoritas: illis Eccleſia, tanquam voci cœleſti, merito debet ſumma cum reuerentia obedientiam, iuxta dictum: Qui vos audit, me audit, & qui vos ſpernit, me ſpernit. De huiuſmodi Conciliis, pius Imperator Martianus lege cauit, idque recte: Ne quis in Synodo ſemel iudicata, & recte diſpoſita, diſputando reuoluat: nec poſt veritatem repertam mendacium quærat.

Quia vero Scriptura affirmat, non omnes congregationes eſſe Concilia iuſtorum: ſed eſſe quædam Concilia impiorum, Pſal. 1. quædam malignantium, Pſal. 22. quædam vanitatis, Pſal. 26. teſtatur etiam, multa ſæpe in Conciliis impia decreta fuiſſe: vt in Conciliis Pontificum contra Micheam, Ieremiam, Chriſtum, & Apoſtolos: Chriſtianæ igitur prudentiæ & Religionis eſt, non ſtatim & temere ſine examine, ſine inquiſitione & diiudicatione, quæuis decreta, quæ Concilij titulo circumueſtita Eccleſiæ proponuntur, amplecti & ſequi. Si enim Concilij alicuius de dogmatibus definitiones, de quibus nec quærimus, nec intelligimus, nec agnoſcimus, an verbo Dei conſentaneæ ſint, tantum propter nomen & authoritatem Concilij, tanquam ipſius Spiritus ſancti vocem amplectimur: iam fides noſtra non ſuper fundamentum Prophetarum & Apoſtolorum, ipſo ſummo angulari lapide Chriſto, de quo Pater è cœlo clamauit: Hunc audite, extructa eſt, ad Epheſios ſecundo: ſed fluxæ & inſtabili arenæ humanæ authoritatis innititur. Scriptum autem eſt: Vniuerſa vanitas, omnis homo. Item: Omnis homo mendax. Ideo Eccleſia non tantum libertatem habet diiudicandi, priori ad Corinthios ſecundo, Spiritualis diiudicat omnia, & 1. Corinth. decimoquarto, Cæteri diiudicent. ſed habet ſeueriſsima mandata Dei, 1. Iohann. quarto, Nolite omni ſpiritui credere, ſed probate ſpiritus, num ex Deo ſint. priori Theſſalon. quinto, Omnia probate, & eius, quod bonum fuerit, tenaces eſtote. Iohannis decimo, Oues meæ vocem meam audiunt, alienam non ſequuntur. Matthæi ſeptimo: Attendite ab illis Pſeudoprophetis, qui in veſtimentis ouium ad vos veniunt.

Hac libertate vſus Hieronymus, non veretur pronunciare, Spiritus ſancti doctrina eſt, Canonicis literis prodita, contra quam ſi quid ſtatuant Concilia, nefas duco. Auguſtinus contra Creſconium lib. 2. cap. 21. Quia Paulus dicit, Eccleſiam ſubditam eſſe Chriſto, non igitur debet ſe Chriſto præponere,

cum

cum ille semper veraciter iudicet, Ecclesiastici autem iudices, sicut homines plerunq; fallantur.

Nec vero ad Conciliorum contumeliam pertinere existimandum est, si decreta illorum ad normam verbi Dei exigantur & examinentur. Ipsa enim Concilia debent hoc Ecclesiæ, vt decretorum suorum rationem reddant, monstratis certis, firmis & perspicuis in Scriptura causis & fundamentis, quibus conscientiæ etiam illorum, qui hæc per se inquirere & diiudicare non possunt, ita erudiantur, vt agnoscant & intelligant, se non hominum præiudicia, sed ipsius Spiritus sancti iudicium, cuius norma & regula in Scriptura consignata est, amplecti & sequi. Elegans & vera est Tertulliani sententia, quæ recte huc accommodatur: Lex quæ se probari non vult, merito suspecta est, & si non discussa & probata dominetur, improba est, cum nulla lex sibi soli conscientiam suæ iustitiæ debeat, sed eis, à quibus obsequium expectat.

Ita in capitula Ephesini Concilij, priusquam ab omnibus reciperentur, & approbarentur, multi doctißimi viri, inter quos etiam fuit Theodoretus sapiens appellatus, inquisiuerunt, examinantes ea ad normam Scripturæ, ne aliquid reciperent vel approbarent, de quo non possent certas & euidentes, ex Scriptura rationes reddere & monstrare, quod esset verbo Dei consentaneum. Nec Cyrillus detrectauit decreta illa declarare, & Scripturæ testimoniis comprobare & confirmare.

Et quidem hanc curam Christiani Imperatores, ad se etiam pertinere iudicarunt. Ita Constantinus ad Synodum Tyri collectam, quæ iam decreta sua promulgarat, scribit, apud Sozomenum libro secundo, capite 28. Volo vt properanter ad reuerentiam meam veniatis, ac gestorum vestrorum rationem per vos ipsos reddatis. Socrates libro primo, capite 34. verba Constantini ita recitat: Oportet vos festinanter ad meam venire pietatem, vt declaretis & ostendatis, quam diligenter, syncere & recte iudicaueritis, & cuncta gesseritis. Et Constantinus apud Sozomenum libro quarto, capite decimosexto, ea conditione Synodum indicit, vt postea ad aulam venientes, quæ decreta essent, exponerent: vt & ipse Imperator consideret, an secundum Scripturas inter se conuenissent: & de rebus agendis, quæ optima viderentur, determinaret, &c.

Hæc propter Tridentinam Synodum, quæ hoc ipso mense ante biennium absoluta est, recitare volui. Sicut enim iniuste Pontifex ab ordinibus Germanici Imperij postulauit, vt sine conditione, qualiscunq; futura esset Decretorum ratio, Concilio se submitterent: ita nunc impie flagitat: vt omnes sine necessaria diiudicatione, quæ consistit in inquisitione & examine, ad regulam ac normam verbi Dei, quæ in Scriptura nobis consignata est, simpliciter amplectantur, & sequantur Decreta, quæ in Tridentina Synodo promulgata sunt: cum de singulis ferme, quæ ad dogmata pertinent, ostendi posit, quod non obscure, sed quasi versa fronte repugnent, & Scripturæ, & puriori antiquitati.

Multum autem refert, extare veras & perspicuas declarationes, quod impia illa decreta Tridentinæ Synodi, non ex petulantia, non odio veritatis, non contentionis studio, nec dissentiendi libidine repudiemus & damnemus: sed quod eius rei habeamus veras, iustas & grauißimas causas & rationes: quia scilicet Examen istorum Decretorum, ad normam Scripturæ institutum, clare & plane ostendit, Decreta illa nihil aliud esse, quam deprauationem doctrinæ cœlestis, patefactæ nobis in Scriptura, & confirmationem omnium errorum, superstitionum, & abusum regni Pontificij: quorum emendatio ad normam verbi Dei à multis annis flagitata, promissa & expectata fuit: sed frustra, & in vanum, sicut iam res ipsa ostendit. Hac de causa, & in hunc vsum, data mihi ab Andradio Lusitano (sicut in prima parte explicaui) occasione, institui simplici orationis filo, Examen Decretorum & Canonum Tridentini Concilij: & spero plures fore, qui hac in re operam suam Ecclesiæ splendidius, eruditius & felicius præstent. Ego qui aurum & gemmas non habeo, vel pilos saltem caprarum, iuxta Hieronymi dictum, ad constructionem & conseruationem tabernaculi Dei in terris, conferre volui. Simpliciter autem doctrinam nostrarum Ecclesiarum recitaui: & ostendi, quomodo ad eius oppreßionem, tanquam ad scopulum, Tridentina iacula in singulis verbis directa sint: contuli singula ad stateram Dominicam, quæ in Scriptura sacra à Spiritu sancto nobis præformata est. Plusculum autem laboris insumendum fuit in explicandis testimoniis veræ & purioris antiquitatis, cuius falsa specie & vano prætextu, multorum simpliciorum animos fascinant & decipiunt. Et inter examinandum, mirabiles fraudes & insidias in Decretis illis deprehendi, quæ ad primam inspectionem non statim se offerunt. Sed de toto hoc scripto, quod mediocri labore mihi constitit, veræ Ecclesiæ Dei, & æquis Lectoribus iudicium permitto: studium enim & voluntatem Deo probari non dubito.

Vestræ autem Celsitudinis nomini, Illustrißime Princeps, alteram hanc partem Examinis Decretorum & Canonum Tridentini Concilij, dedicare & inscribere volui. Complectitur enim explicationem illorum Decretorum, quæ facta & promulgata sunt non multo post illud tempus, cum Anno Domini M.D.XLVIII. Ordines imperij, post propositam Chymæram formulæ interreligionis, cogerentur Decretis futuri Concilij sine conditione se submittere. Extat autem in publicis historiis ad sempiternam memoriam, & à grata posteritate magis celebrabitur, heroicum illud vere Christianæ constantiæ exemplum, quod periculosißimis temporibus, rebus vbique propter aduersariorum potentiam nutantibus, cum omnes ferme Augustanæ confeßionis doctrinam profitentes, languidius & timidius agerent, Celsitudo vestra magno & excelso animo publice contestata est, se bona conscientia decretum de interreligione laudare non posse, nec illud probare, quod postulabatur, vt sine exceptione decretis futuri Concilij omnes se submitterent. Arbitratus itaque sum, non ingratam Celsitudini vestræ fore lectionem

explicationis illorum Decretorum, quæ post triste illud tempus, exultantibus atque adeo passim triumphantibus aduersariis, in Tridentino Concilio promulgata fuerant. Ita enim Celsit. vestræ in memoriam reducetur imago tristissimi status Ecclesiarum illius temporis: & grato animo Celsit. vestra agnoscet & celebrabit singulare illud beneficium Spiritus sancti, cuius ductu & instinctu factum est, quod Celsit. vestra tunc in futura illa Decreta noluit consentire. Et non dubito, propter Celsit. vestræ illustre nomen, quod ex illo memorabili constantiæ exemplo, piis omnibus celebre & gratum est, plures eo libentius hasce explicationes lecturos. Demisse itaque oro, vt Celsit. vestra animo beneuolo & vultu placido hasce explicationes, quas multi existimant Ecclesiæ non inutiles fore, suscipiat. Memini enim Celsit. vestram ante decennium lucubratiunculas quasdam Mathematicas à me & flagitasse, & clementer suscepisse. Cumque tunc subsidio non contemnendo, Celsit. vestra studia mea iuuerit: iudicaui æquum esse, vt publica aliqua significatione, animi mei gratitudinem, Celsit. vestræ declararem. Deum Patrem Domini nostri Iesu Christi oro, vt Spiritu suo sancto Celsit. vestram, & omnes, qui ad Reipub. gubernacula sedent, gubernet, & in Ecclesia, postremis hisce periculosissimis temporibus, lucem verbi sui, peculiari suo beneficio accensam, conseruet, nec Tridentinis insidiis & fraudibus extingui patiatur. Brunsuigæ 18. Decembris, Anno Domini M.D.LXVI.

Celsit. Vestram

demissè & reuerenter colens,

Martinus Chemnitius, D.

EXAMEN SECVNDAE PARTIS DECRETORVM CONCILII TRIDENTINI, DE SACRAMENTIS, &c.

Exemplum primæ Apostolicæ Synodi, Act. 15.

IN prima Apostolica Synodo, Acto. 18. illa pars doctrinæ, de qua tunc propter motas controuersias instituta erat συζήτησις, ex ipsis fontibus Scripturæ Propheticæ & prædicationis Apostolicæ (quæ postea sicut Irenæus inquit, per Dei voluntatem, vt esset fundamentum & columna fidei nostræ, in literas relata est) ita explicabatur, vt monstratis firmis & conspicuis veræ & sanæ sententiæ fundamentis, ratio redderetur, quare aliæ dissentientes & contrariæ opiniones, abiiciendæ & damnandæ essent. Et ipsam quidem sententiam, postea paucis & succinctis capitibus (quæ δόγματα Actor. 15. appellabant) comprehensam, Ecclesiis proponebant, simul tamen etiam fundamenta, rationes & confirmationē suorum Decretorum, prolixe & perspicue explicabant: vt scilicet Ecclesiæ ex verbo Dei constaret certa ratio, quid & quare amplectendum, quid fugiendum esset.

Apostoli quoties vsus postulauit, parati fuerunt cuiq; reddere fidei suæ rationem.

Fecisse hoc Iudam & Silam Antiochiæ, testis est Lucas Actor. 15. Et quod Paulus in Epistolis ad Romanos & Galatas magno conatu & multis argumentis agit, idem ipsum in aliis Ecclesiis viua voce fecisse, non est dubium. Quod enim verbis docebāt (se scilicet non dominari fidei Ecclesiæ, 2. Cor. 1. sed paratos se esse semper ad apologiam omni postulanti rationem, 1. Pet. 3.) idem facto & exemplis comprobabant.

Exemplum veterum Patrum Synodorum.

Hanc Apostolicam rationem veteres etiam Patrum Synodi secutæ sunt, sicut historiæ Nicenæ, Constantinopolitanæ, Ephesinæ & Chalcedonensis synodorum vtrunq; describunt, & decreta seu Canones, & quomodo controuersiæ in vtramque partem disputatæ, & ex quibus tandem fundamentis, iuxta regulam Scripturæ determinatæ fuerint. Quanquam de multis aliis Synodis nudi tantum canones seruati sunt, neglecta vel suppressa explicatione causarum & fundamentorum; quæ res Ecclesiæ magis obfuit, quam profuit. Quia enim intelligentia dictorum, iuxta Hilarij sententiam, ex causis dicendi sumenda est, sæpe à posteris Canones minus dextrè intellecti, sæpe vero etiam à pia & natiua sententia, ad peregrina & adulterina dogmata stabilienda contorti sunt, & demum prætextu Tituli Canonum, promiscue par autoritas paulatim arrogata fuit omnibus decretis & canonibus, siue inquisitione, siue haberent, siue non haberent, certa, firma & perspicua verbi Dei fundamenta. Et inde tandem extructa est Pōtificia illa tyrannis, quæuis decreta, & quosuis canones, pro libidine & pro imperio, sine vllis Scripturæ documentis, Ecclesiæ obtrudendi. Quæ ratio tandem in flagitiosam impudentiam, dignam fronte meretricis Babylonicæ desiit. Extant enim in publicis scriptis, & à multis notatæ sunt prodigiosæ Canonistarum voces:

Canonistæ.

Quod Papæ potestas sit absoluta, & eam habeat vt vult.
Quod habeat voluntatem pro ratione, in his quæ vult.
Quod nemo debeat ei dicere, Cur ita facis?
Quod sit supra ius: & extra ius omnia possit.
Quod possit dispensare contra quatuor prima Concilia: item contra verba Euangelij, licet non contra mentem.
Quod contra Epistolas Pauli possit statuere, &c.

Ab hac vero monstrosa plane impudentia, Tridentina synodus initio aliqua modestiæ significatione simulauit, se velle discedere In Quinta enim & Sexta sessionibus, speciem qualemcunque prætenderunt, quasi decreta sua, non Babylonica ista, de qua dictum est, autoritate, Ecclesiæ obtrudere: sed ex verbi Dei fundamentis extruere & comprobare vellent. Sed quia experti erant boni Patres, quantum laboris & molestiæ esset, etiam sine aduersarij alicuius contradictione, de fundamentis doctrinæ Pontificiæ, tractationem instituere: cum quidem illa ipsa qualiscunque de fundamentis velitatio, infirmitatem, imo fœditatem & abominationem dogmatum in regno Pontificio, plenius ostentaret. Vbi igitur ad septimam sessionem, in qua doctrina de Sacramentis pertractanda erat, ventum est, existimarunt labore illo, cum quidem Pontificia ista materia, ne speciem quidem instæ inquisitionis sustinere posse videretur, sibi supersedendum esse: solis enim & nudis anathematis pro iure priuilegiorum sedis Romanensis, 2. Thessalo. 2. facilius & tutiùs, quam monstrandis fundamentis, & reddendis rationibus rem posse peragi. Sero enim forsan recordati sunt eius, quod prudentia Magistrorum nostrorum Parisiensium, Anno Domini 1521. contra Lutherum censuit, legem scilicet definiendi in Ecclesia Pontificia hanc esse, vt quid sentiant paucis explicent rationibus, cur ita definiant, nullis scripto mandatis: qualis scilicet in foro ratio est in sententiis prætoriis. Minus igitur facilis & expedita erit ratio examinis in hac secunda parte. Perendæ enim erunt rationes & explicationes ex lacunis disputationum, quæ extant apud scriptores Scholasticos & Pontificios. In quibusdam sane Andradij explicationes examen nostrum iuuare poterunt. Sed is non omnes locos pertractauit. Spero autem fore, vt quo est candore Andradius, qui dissimulare nescit, hac occasione plenius aliquanto nobis explicet, quæ rationes in publicis deliberationibus, & in priuatis Synodi congressibus, de articulis sequentibus agitatæ fuerint: vtile enim hoc futurum est, ad omnem posteritatem. Nec poterit hoc vel Andradius, vel reliqui, qui Concilio isti interfuerunt, detrectare. Extat enim illustre exemplū Cyrilli, in Ephesina Synodo, qui post editos canones non detrectauit, nec erubuit explicationes edere, in quibus ex verbo Dei rationem redderet τῶν ἀναθηματισμῶν. Deo igitur bene iuuante & fortunante, ad examen reliquæ partis Decretorum Concilij Tridentini accingemur.

Pontificij, in refutandis Aduersariis, cur Anathematis potius quam firmis argumentis & rationibus ex sacra Scriptura sumptis, vtātur.

DE VOCABVLO SACRAMENTI: ITEM DE NVMERO & descriptione Sacramentorum in nouo Testamento.

DECRETVM DE SACRAMENTIS Ecclesiæ, publicatum in sacrosancta Oecumenica & Generali, Tridentina Synodo, Sessione VII.

AD consummationem salutaris de iustificatione doctrinæ, quæ in præcedenti proxima sessione, vno omnium Patrum consensu promulgata fuit, consentaneum visum est, de sanctissimis Ecclesiæ sacramentis agere: per quæ omnis vera iustitia vel incipit, vel incepta augetur, vel amissa reparatur.

Propterea sacrosancta œcumenica & generalis Tridentina Synodus, in Spiritu sancto legitime congregata, præsidentibus in ea eisdem Apostolicæ sedis legatis, ad errores eliminandos, & extirpandas hæreses, quæ circa sanctissima ipsa Sacramenta, hac nostra tempestate, tum de damnatis olim à Patribus nostris hæresibus suscitatæ, tum etiam de nouo adinuentæ sunt, quæ Catholicæ Ecclesiæ puritati & animarum saluti magnopere officiunt, sanctarum Scripturarum doctrinæ, Apostolicis traditionibus, atq; aliorum Conciliorum & Patrum consensui adhærendo, hos præsentes Canones statuendos & decernendos censuit: reliquos qui supersunt ad cœpti operis perfectionem, deinceps, diuino spiritu adiuuante, editura.

CANON I.

Si quis dixerit, Sacramenta nouæ legis non fuisse omnia à Iesu Christo Domino nostro instituta, aut vel plura vel pauciora quam septem videlicet, Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam, Pœnitentiam, Extremam vnctionem, Ordinem, & Matrimonium, aut etiam aliquot horum septem non esse vere & proprie Sacramentum, anathema sit.

EXAMEN.

Apologia Augustana de vocabulo Sacramenti, itē de numero.

Nostri in Apologia Augustanæ cōfessionis publice professi sunt, se nō magnopere rixari de vocabulo Sacramenti, aut de numero, cū appellatio sit ἄγραφος: quę etiā apud veteres ab aliis aliter, modo latius modo angustius accepta & descripta fuit: si modo hoc seruetur, vt res illæ, quæ in Scriptura, siue cum peculiarib. ritibus, siue absq; ritib. habent mandatum Dei, & promissiones, retineātur: & quidem eo modo tractentur & vsurpentur, sicut in verbo Dei traditæ sunt: siue Sacramenta appellētur, siue non.

Secundo, vt ritus illi, qui habent expressum mādatum Dei in Scriptura, & additam claram promissionem gratiæ, quæ noui Testamenti propria est, accurate discernantur à reliquis rebus, quæ habent quidem mandatum Dei, sed non habent peculiares & certos ritus diuinitus institutos. Habent etiam promissionem, sed non illam, quæ est de applicatione & obsignatione gratuitæ reconciliationis.

Tertio, & ritus qui non habent expressum mandatum & claram promissionem gratiæ in Scriptura noui Testamenti, sed vel à Patribus accepti, vel ab aliis hominibus instituti sunt, discernantur à superioribus, de quibus iam dictum est.

Quarto, vt discrimen conseruetur inter promissionem gratię, quæ beneficia redemptionis in Euāgelio promissa, solo & nudo verbo offert, & applicat credentibus & inter eandem, quando vestita est ritibus seu ceremoniis diuinitus in verbo Dei institutis.

Si hoc modo prius de rebus ipsis, ex Scripturæ sententia, sana doctrina & necessaria differentia constitueretur, postea de vocabulo & numero Sacramentorum, remotis vocabulorum τῶν ἀγράφων pugnis, non difficulter conueniri posset.

Quando vero per appellationē & numerum sacramentorum, quæritur rerū ipsarum confusio & adulteratio, iam non est λογομαχία, sed necessarium certamen de rebus ipsis. Et frustra imo insidiose & perniciose de vocabulis tentatur conciliatio, quæ cum periculo & deprauatione ipsarum rerum coniuncta est.

Hæc ideo sub ingressum huius disputationis recito, ne quis sententiā Augustanæ cōfessionis, quando dicit, non esse magnopere rixandū de vocabulo sacramēti, aut de numero, ita deprauet, quasi velit, nos decretum Tridentinę Synodi, de septem sacramentis, eo modo sicut ab ipsis proponitur & intelligitur, simpliciter sine necessaria rerū ipsarum explicatione & distinctione, imo cum manifesta confusione & adulteratione rerū, recipere & approbare. Necessaria etiam in principio est hæc contestatio. Nos hac disputatione illis rebus, quas Pontificij præter Baptismū & Eucharistiam titulo sacramentorum insignire solent (vt sunt Ministeriū verbi & Sacramentorum, Coniugium, Pœnitentia, Augmentum, & Confirmatio donorū Spiritus sancti, Consolatio ægrotantiū, &c.) nullo modo, eam, quā ex Scripturæ sententia habent & habere debēt, veritatem, reuerentiam, dignitatem, & vtilitatem, vel imminuere, vel detrahere velle, quando pugnamus non esse vere & proprie Sacramenta à Christo instituta, eo modo, sicut Baptismus & Cœna Domini vere & proprie sunt sacramenta: imo hoc tantum agimus, vt de illis reb. in Ecclesia ita sentiamus & loquamur, sicut Scriptura præscribit & tradit: hoc enim modo habēt & retinēt verā suam dignitatem.

Examen primi Canonis, de numero Sacramentorū noui Testamenti.

Summa seu Argumentū eiusdem Canonis.

Sed propius accedamus ad Examen primi Canonis, de numero sacramētorum N. Testamenti. Habet autem tria membra. Primo enim sumit axioma illud quod verissimum est: quia autoritas seu potestas instituendi sacramenta, vt sint efficacia signa gratiæ, non est vllius creaturæ, sed solius Dei, qui gratiā illā operatur: ideo necesse est, vt omnia quæ in N. Testamento vere & proprie sacramenta esse debent, institutionē suam habeant à Iesu Christo Domino nostro: quia ipse est noui Testamēti sponsor, ad Heb. 7. & mediator, ad Heb. 8. & 12. Secundo mox attexit, sed sine omni probatione, talia sacramenta in N. Testamento nō esse plura vel pauciora quàm septē: cum expressio septenarij numeri, nec in Scriptura, nec in tota vera & puriori antiquitate demonstrari possit, vera etiā sacramenti iuxta Scripturam proprietas, nullo modo septē illis ex æquo conuenire potest. Et certū est, sicut postea ostendemus, veteres prout vocabulū sacramēti vel strictius vel latius acceperunt, quosdam pauciora, quosdam plura quàm septem, numerasse sacramenta. Ipsis etiam Pontificiis non ignotę sunt disputationes eius, qui sub nomine Cypriani Sermonem de ablutione pedum, & de chrismate edidit. Itē, Hugonis & Lombardi, qui sentiunt, non omnia illa, quæ numerant septem Sacramenta, ab ipso Christo immediate esse instituta. Tertio dicit præsens canō, septem illa singula vere & proprie esse sacramenta. Sed quid quæso fingere possunt: quomodo matrimonium vere & proprie sit sacramentum, sicut Baptismus & Eucharistia? Quodnā enim est à Christo institutum elementum, quod verbū, quod accedat ad elementum, vt coniugium fiat Sacramentum? Quomodo per matrimonium, quod Syricius Pontifex definit, esse secundum carnem viuere, quod Deo non placere possit: quomodo, inquam, iustitia fidei per matrimonium vel incipit, vel augetur, vel reparatur,

paratur, iuxta ipsorum Sacramenti descriptionem in Decreto positam? Durandus aperte dicit, matrimonium non esse Sacramentũ, stricte & proprie dictum, sicut alia Sacramenta nouæ legis. Et hæc cũ ita se habeant, tamen perfricta fronte & adducto supercilio, sine probationib. & documentis, tantũ pro imperio decernunt: Si quis dixerit, Sacramẽta nouæ legis, non fuisse omnia à Iesu Christo Domino nostro instituta, aut esse plura vel pauciora quàm septem: aut etiam aliquod horũ septem non esse verè & propriè Sacramentum, anathema sit.

Anathemata ad probationem seu confirmationem dogmatum fidei nihil faciunt, sed vera & perspicua rationes ex ipsis sanctæ Scripturæ fundamentis desumpta.

Sane si sola anathematum crepitacula, sine certis, perspicuis & firmis Scripturæ documentis, ad probationem dogmatum sufficiunt, & possunt articulos fidei facere, poterunt hoc modo Iudæi suas Thalmudicas, & Turcæ Alcorani traditiones, Canonicas facere. Quid enim procliuius, quàm cum probare non possis, Anathema dicere? Sed ne terrore illo terreamur, Scriptura nos præmunit, cum inquit: Maledicent illi, tu vero benedicas.

Ex veterum orthodoxorũ Scriptis non potest probari septenarius numerus Sacramentorum.

Sed tota hæc disputatio aliquãtò plenius examinanda erit. Operæ precium autem est, obseruare, ꝙ apud veteres Scriptores nullæ extant vel disputationes, vel probationes de septenario Sacramentorum numero: sed tempore Hugonis & Lombardi ex Sorbona, in Ecclesiam inuecta est hæc opinio, quod nec plura, nec pauciora sint in N. Testamento Sacramenta quàm septem. Et Lombardus quidẽ cum aliàs ex Patribus sua probare soleat, de septenario Sacramentorũ numero, ne vnam quidem veterum sententiã allegat: Scholastici vero Scriptores, qui argumentis & rationib. tantum non diffluunt, septenarium etiam Sacramentorum numerũ argumentis & rationib. probare & confirmare, serio laborant. Dignũ est autem perpetua memoria, ad omnem posteritatẽ propaganda, quibus rationibus & argumentis, septenarius Sacramentorum numerus à Scholasticis in Ecclesiam inuectus, & ex quibus fundamentis receptus fuerit. Compendiũ Theologiæ ex Scholasticorum sententia rationes, quod nec plura, nec pauciora sint Sacramenta in N. Testamento, quam septem, has reddit: Septem, inquit, sunt Sacramenta, secundum septem diuersitates hominum in Ecclesia. Primũ est Intrantiũ, vt Baptismus. II. pugnantium, vt Cõfirmatio. III. vices resumentiũ, vt Eucharistia, IIII. resurgentiũ, vt Pœnitẽtia. V. exeuntiũ, vt Extrema vnctio. VI. ministrantiũ, vt Ordo. VII. nouos milites introducentiũ, vt Matrimoniũ. Item Sacramẽta, inquit, sunt septẽ, quia disponunt ad septẽ virtutes habendas. Nã Baptismus, est Sacramentũ fidei, Confirmatio, spei, Eucharistia, charitatis, Pœnitentia, iustitiæ, Extrema vnctio, perseuerantiæ seu fortitudinis, Ordo, prudẽtiæ, Matrimonium, temperantię. Alia etiam, inquit, est ratio numeri Sacramentorum. Ordinãtur enim contra septem morbos spirituales, scilicet, triplicem culpam, & contra quadruplicem pœnam. Baptismus contra peccatum originale, Pœnitentia, contra mortale, extrema Vnctio, contra veniale, Ordo, contra ignorantiam, Eucharistia, contra malitiam, Confirmatio, contra impotentiam, Matrimonium contra concupiscentiam.

Assignat etiam hanc rationẽ numeri septenarij, quod iuxta rationem Medicinæ corporalis, quædã Sacramenta sunt curatiua, quædam conseruatiua, quædam præseruatiua, quædam melioratiua.

Sed quis non videt, quam infirmę, imo quam futiles sint hæ rationes, ad rem tantam comprobandam. Si enim hæc sunt documenta & firmamenta causæ; ex similibus, imo ex iisdem rationibus, nullo negocio, vel plura, vel pauciora, quam septem demonstrari possent Sacramenta: & propter illas ipsas rationes, si ad demonstrationem huius rei valent & sufficiunt, necesse erit & sub lege Moysis, & ante promulgationem legis, nec plura, nec pauciora, quam septem fuisse Sacramenta. Neque enim in nouo primum Testamento cœperũt esse septem virtutes, & septem morbi spirituales.

Rationes Põtificiorum adducta ad cõprobationem septenarij Sacramentorũ numeri minus firma.

Eiusdem futilitatis sunt reliquæ etiam rationes: ideo esse septem Sacramenta nouæ legis, quia septẽ sunt sigilla libri, Apoca. 5. Item, septẽ sunt tubæ Angelorum Apoc. 8. septem sunt stellę in dextera eius, qui similis est filio hominis, & septem sunt candelabra, Apoc. 1. Septem panibus satiauit turbã, Matt. 15. Septem oculi super lapidem, Zach. 3. Septem lucernę in tabernaculo, Exo. 37. Sed ex hoc fundamẽto, eiusdem consequentiæ vigore D. Brentius ex aliis numeris in scriptura positis, colligit esse & pauciora & multo plura Sacramenta. Nec sane video, cur consequentia argumentationis, in aliis etiã numeris in scriptura annotatis, valere nõ debeat, nisi forsan arbitrentur, se hoc acumine retundere posse vim illius consequentiæ, quod Apoc. 1. vbi mentio fit septem stellarũ, Interpres vtitur vocabulo Sacramenti. Quidni igitur firma sit demonstratio, septẽ esse Sacramenta, quia in illo loco, vbi vsurpatur vocabulũ Sacramenti, ponitur numerus septenarius: hæc enim sunt verba: Sacramentũ septem stellarũ, quæ sunt Angeli septem Ecclesiarũ? Ego vero locũ ipsis ostendam, vnde multo magis proprie & luculenter, ex eadem scilicet copia demonstrari possit septenarius numerus Sacramentorum Ecclesiæ Põtificiæ. De meretrice enim Babylonica, hoc est, de Antichristo, Angelus ita loquitur. Apocal. 17. Ego dicam tibi Sacramentum mulieris & bestiæ, quæ portat eam, quæ habet capita septem, quæ sunt septem montes, super quos mulier sedet. Audis ibi vtrumq;, & vocabulum Sacramenti, & numerum septenarium. Tota etiam pictura illius capitis non male conuenit: Intelligenti satis.

Et hæ sunt demõstrationes, hæc fundamẽta, quibus septenarius numerus Sacramentorũ in Ecclesiam inuectus & receptus fuit à scriptorib. scholasticis. Neq; enim idoneis vel documẽtis ex scriptura vel testimoniis ex vera antiquitate scholastici septenariũ Sacramentorum numerũ probare, vel conantur saltem. Tàm manifesta autẽ est demonstrationum harũ futilitas, vt eius nunc pudeat ipsos etiam cõductitios patronos regni Pontificij, qui aliquid frontis habẽt. Quia igitur in tanta Euangelij luce, veterib. illis cõmentis vident, se nõ posse amplius homines demẽtare, noua nunc consarcinant perizomata, si forsan paniculis detritis & reiiculis, nouo assumento, vel speciẽ aliquã induere possint.

Ipsos Pontificios pudere harum probationum.

Duobus autem potissimum argumentis ad stabiliendũ septenariũ Sacramentorum numerũ, hoc tempore vtuntur. Primo enim ex veterib. quibusdam scriptoribus colligũt testimonia, quod appellationem Sacramenti tribuerint non tantũ Baptismo. & Eucharistiæ, sed præterea etiã quibusdã aliis ritibus & reb. & hanc collectionem ita temperant, ne terminos septenarij numeri egrediantur. Deinde ex definitione Sacramenti idem probant per illam regulam, cui definitio conuenit illi etiam appellatio definiti recte tribuitur. De singulis igitur ordine quædã annotabimus, vt ratio examinis non

Duo pracipua argumẽta Pontificiorum ad confirmationem septenarij numeri Sacramentorum.

tantum cum veterum sophistarum nugis pugnet, verum etiam recentiorū rhetorum fucos detegat.

Est autem vocabulū sacramenti ex lingua Latina communi & vulgari sumptū. Varroni enim sacramentum pignus est, quod litigantes ad Pontificem deponebant: & qui vicisset, pignus repetebat: qui vero causa cecidisset, eius pecunia in ærarium referebatur. Aliis Latinis scriptoribus sacramentū est iusiurandum, seu obligatio, numinis & religionis interuentu confirmata. Vegetio est militare sacramentum, quo milites duci astringuntur. Quæstio autem est, quomodo & qua ratione vocabulum illud in Ecclesiæ sermonem translatum, & ad signa gratiæ diuinitus instituta accommodatum sit?

Vetus interpres in Hagiographis, vbi Græci habēt mysteriū, aliquando reddit, sacramentū: vt Tob. 12. Sapi. 2. & 6. Et Dani. 2. & 4. vbi Chaldaicū רזא Græci reddiderunt μυστήριον, transtulit, sacramentum.

In nouo vero Testamento sæpe Græcā vocē mysterij reliquit, alicubi vero reddidit, sacramentum. Significat autē in genere id, quod arcanū seu secretū est. vt Tob. 12. Sacramentū Regis occultandū est. Syr. 27. Amici mysteria denudare. Iudith. 2. Habuit cum eis mysteriū consilij. Ita Paulus 2. Thess. 2. de Antichristo loquens, dicit: Iam operatur mysterium iniquitatis. Principaliter vero significat arcanum & secretum voluntatis, consilij seu propositi Dei, quod rationi naturaliter non est notū, sed toti mūdo absconditū, nisi quantū diuinitus reuelatur.

Ita doctrina de redemptione & reconciliatione generis humani vocatur Mysterium, seu sacramentum Dei, Coloss. 2. Mysterium Christi, Ephe. 3. Mysterium Euangelij, Ephe. 6. Mysteriū fidei, 1. Tim. 3.

Incarnatio filij Dei vocatur sacramentum magnum pietatis, 1. Tim. 3. Vocatio gentiū vocatur sacramentū voluntatis Dei, Ephes. 1. Doctrinā de resurrectione mortuorum, vocat Paulus Mysteriū, 1. Cor. 15. Et conuersionē Iudæorū, Ro. 11. Ita Eph. 5. Coniūctionem Christi, cum Ecclesia sua, vocat sacramentū magnū. In hac significatione vsitatū est, vocabulū sacramenti, non tantū in versionib. scripturæ, verum etiam in sermone Patrū, qui sæpe appellant sacramentū diuinitatis, Incarnationis, Passionis. Tertul. contra Marc. 4. totum Christianismum vocat religionis Christianæ sacramentum.

Sed hęc generalis significatio, nec binariū, nec septenariū numerum sacramentorū probat. Paulus enim talia sacramenta, multo plura numerat. & 1. Cor. 13. inquit: Si sciero omnia mysteria. Descendamus igitur ad speciē, vbi significatio vocabuli mysterij, seu sacramenti, angustior est. Vocatur autem Græce mysteriū, quod Latinus interpres sacramentum reddidit: quando res aliqua, vel visio externa, præter speciem, quam externis sensibus ingerit, aliquid aliud significat. Ita visio somnij Nabuchodonosor Dani. 2. vocatur sacramentum. Et Apoc. 1. Visio septem stellarū significans Angelos septem Ecclesiarū, & quod septem cādelabra sunt septem Ecclesiæ, vocatur sacramentū. Ita Apoc. 17. vbi Angelus explicat, quid significent septem capita bestiæ portantis meretricē, inquit: Ego dicam tibi sacramentum mulieris. Ita etiam coniunctio viri & vxoris in coniugio, est sacramentū cōiunctionis Christi & Ecclesiæ, Ephe. 5. Huic etiam affine est, quod de significatione parabolarū Christus inquit: Vobis datum est nosse mysteria regni cœlorum, reliquis autem in parabolis. Hæc significatio propius quidem aliquanto ad propositam quæstionē accedit: sed hoc modo multo plura numeranda erunt sacramenta, quam septem. Omnes enim figuras & allegorias, significantes aliquid, Patres vocāt sacramenta. Tertul. li. 5. contra Marcionem, vocat sacramenta figurarum. & allegorias sacramentorum, vbi de duobus Abrahæ filiis loquitur. Aduersus Iudæos vocat sacramentum ligni, disputans de securi Elisæi, & de ligno Adæ. Ita Augusti. texens allegorias, vocat sacramentum panis, sacramentum piscium, sacramentum numeri, &c. Nostra vero quæstio est, quomodo & qua ratione vocabulum sacramenti ad signa gratiæ noui Testamenti, qualia extra omnem controuersiam sunt Baptismus & Cœna Domini translatum & accommodatum sit. Et in hac inquisitione aliquid operę posui. Non autem deprehendi, quod Scriptura appellationem mysterij seu sacramenti tribuat Baptismo vel Cœnæ Domini: imo nec ordini, nec pœnitentiæ, nec impositioni manuum, Act. 8. & 19. nec vnctioni Apostolorū, Marc. 6. in Scriptura tribuitur appellatio mysterij vel sacramenti. Eph. 3. Non ipsum ministerium seu ordo sed quæ per ministerium annunciantur, sunt & vocantur Paulo iuxta generalem significationem, mysteria seu sacramenta, Ephes. 5. vbi de coniugio tractat Paulus, addit: Sacramentum hoc magnum est, Sed ipse se explicat, magnum illud de quo loquitur sacramentum, non esse in coniunctione coniugū, sed in coniunctione Christi cum Ecclesia. Ita enim Ambrosius & Chrysostom. locum illum interpretantur, & Pauli verba manifesta sunt: sacramentum hoc magnum est: ego vero dico, in Christo & Ecclesia. Theodoretus ita interpretatur: Sicut Eua ex Adamo formata est, ita Ecclesiam nasci ex Christo. Quod si quis propter hanc significationem, quod sicut vir & vxor sunt in carnem vnam, ita etiam Ecclesia sit caro de carne Christi, &c. contendat matrimonium in Scriptura vocari mysterium seu sacramentum, nō rixabimur de vocabulo. Latè enim illud patere, & multis aliis reb. ratione signi tribui, iam exemplis ostendimus. Nostra vero quæstio est de illa significatione, sicut Baptismus & Cœna Domini, vere & proprie sunt & vocantur sacramenta.

Mysterium.

Sacramenti vocabulum late patet.

Et vsurpatio vocabuli sacramenti in hac significatione, vt scilicet accommodetur ad signa gratię efficacia, qualia in nouo Testamento extra controuersiam sunt Baptismus & Cœna Domini, habet quidem aliquam affinitatem cum illis Scripturę exemplis, de quibus supra dictum est: non tamen ex Scriptura, sed ex Ecclesiastica loquendi consuetudine sumpta est. Scriptura enim nusquam vel Baptismum vel Eucharistiam vocat mysteria vel sacramenta. Hactenus ergo est appellatio ἄγραφος.

Quia vero diligentia digna est piè eruditis, loqui cum Ecclesia: non rixamur de vocabulo, sed hoc agimus, ne doctrina rerū, quæ in Scriptura tradita est, per vocabulū ἄγραφον turbetur & adulteretur. Considerandū igitur est, qua ratione Ecclesiastici quidā Scriptores, vocabulū sacramēti ad signa gratiæ N. Testamenti accommodarint. Et ad hanc cōsiderationem pertinet, Quomodo vocabulū illud alij latius, alij angustius, vsurparint. Ita enim manifestum euadet, ex Patrib. quosdam pauciora quosdam plura numerasse sacramenta quam septem.

Tertullian.

Tertul. ex vulgari Latina lingua de sacramento militari, vocabulum sacramenti ad Baptismum hoc modo transferre videtur. Ad martyres enim, de abrenunciatione, quæ fit in Baptismo, & de reliquis interrogationibus ita inquit: vocati ad militiam

iam in Sacramenti verba respondimus, &c. Inde vero postea tota actio nomē accepit, sicut inquit aduersus Praxeā: fides in Patrem, filium & Spiritum sanctū, secundum Christianorum Sacramentū: &c. Potissima vero ratio hæc est. Greci Baptismū & Cœnam Dominicam vocant μυςήεια, quia sub elemētis visibilibus, offertur & exhibetur arcano modo gratia spiritualis, quæ sensibus non apprehenditur, & ratione non intelligitur, sed ex sola verbi Dei reuelatione fide cognoscitur. Et appellatio mysteriorū in hac significatione, in vulgari Ecclesiæ sermone recepta & vsurpata fuit, propter hanc etiā causam, quia Ethnici peculiares illos, quib. ad idololatricas religiones suos initiabant, vocabant appellatione vulgo tunc trita, μυςήεια. Et inde Latini Scriptores vtrunq; vocabulum, & mysteriorum & Sacramentorum, in hoc vsu transtulerunt in sermonem Ecclesiasticum. Extant enim Ambrosij scripta, De iis, qui initiantur mysteriis, & de Sacramentis.

In hoc vero vsu antiquitas appellationē mysteriorum seu Sacramentorum, nō extendit ad numerū septenarium, sed pauciora numerat. Vetustissimi enim talia mysteria seu Sacramenta, numerant duo tantum: Baptismū, & Cœnā Domini. Hęc enim numerat & explicat Iustinus in Apologia 2. vbi describit ritus Ecclesiæ, siue in Palestina, vbi natus fuit, siue in Italia. Romæ enim Apologiam scripsit. Horum meminit Irenæus. Item Tertul. li. 1. & 4. contra Marcionē: & de Corona militis. Quod enim libro de resurrectione carnis addit impositionē manuū, & vnctionē, intelligit ceremonias tunc coniunctas actioni Baptismi, non peculiaria Sacramenta à Baptismo distincta: sicut postea ostēdemus. Ita etiam Cyril. Hierosolymitanus, vbi ex professo catecheses & μυςαγωγίας describit, tantū de mysteriis Baptismi & Cœnæ Dominicæ concionatur. Quod enim de chrismate disputat, intelligit non peculiare Sacramentū, sed ceremoniam adiunctā, actioni Baptismi: sicut posteà in loco de cōfirmatione demōstrabimus. Extant Ambrosij libri, de iis, qui initiantur mysteriis: item sub eius nomine, aliquot libri de Sacramentis. Sed illi libri, cum ex professo explicationem doctrinæ de mysteriis seu Sacramētis Ecclesiæ polliceantur, tamen tantum de ritibus Baptismi & Cœnæ Dominicæ tractationē continent. Vetustissimi igitur scriptores Ecclesiastici, mysteria seu Sacramenta Ecclesiæ, non septenario numero definierunt: sed talia mysteria seu Sacramēta, agnoscūt tantum Baptismum & Eucharistiā. Qui vero secuti sunt, paulatim quidem cœperunt numerū Sacramentorū latius extendere: sed tamen & ipsi non septem, sed pauciora numerant. Huius rei testis esse potest Dionysius ille, quē fingunt esse Areopagitā illum, qui ritus quos describit, ab Apostolis præceptoribus acceperit: quanquam in fine Ecclesiasticæ hierarchię, vbi de Baptismo paruulorū disputat, satis manifeste se prodat, inquit enim: Sancti Præceptores nostri, ex pristina traditione edocti, ad nos deriuarunt. Quam sententiā ita reddidit Paraphrastes Vercellensis: Doctores nostri à suis seniorib. eruditi, tradiderunt visum esse sanctis Apostolis, &c. Is inquā Dionysius, quicunq; sane sit, vbi ex professo Ecclesiasticam hierarchiam describit, inter mysteria seu Sacramenta Ecclesiæ, non numerat pœnitentiam, non matrimoniū, nō vnctionem infirmorum, sed pro ea habet vnctionem mortuorum: quam si nostri Pontificij in numerū Sacramentorū receperint, non consistet numerus septenarius, sed excrescet in octonariū. Nec tātum vetustissimi, sed & his recentiores, numerum septenariū Sacramētorum ignorant. Gregorius enim, c. Multi secularium, expresse tria tantum Sacramēta, quibus definitionem accommodat, numerat: Baptisma, Chrisma, Corpus & sanguinem Domini.

Duo tantum Sacramenta. Apologia Iustini.

Tertullian.

Cyrillus.

Dionys. Areopag.

Quam eandem sententiam etiā Rabanus repetit. Paschasius de Cœna Domini inquit: Sunt autē Sacramenta Christi in Ecclesia Catholica, Baptismus, Corpus quoq; Domini & sanguis: Septenarium vero numerum, in nullo veterum scriptorū expresse positū ostendere possunt. Lindanus allegat sermonem Cypriani de Chrismate: sed scit, illum non esse Cypriani γνήσιον. Et tamen nec incertus ille author septē, sed pauciora numerat Sacramēta. Quæ igitur est Tridenticolarū vel vesania, vel impudens futilitas, quod non verentur, sine vllis documentis anathema dicere omnib. qui pauciora quam septē numerent N. Testamenti Sacramenta? cum vniuersus vetustissimæ antiquitatis chor⁹ illud fecerit? Quod si exceperint, vetustissimos illos Scriptores nihilominus tamen honorifice sensisse & docuisse de Ordine, de Matrimonio, de Pœnitentia, &c. etiāsi appellationem Sacramenti illis nō tribuant: suo ipsorum iudicio causam nostrā adiuuabunt, posse scilicet illarū rerum dignitatē, secundum Scripturę sententiam conseruari, etiāsi non dicantur esse vere & proprie Sacramēta: sicut est Baptismus & Eucharistia. Quæstiō vero est hoc loco, an vetustissima Ecclesia (nō autē volo intelligi supposititia Romanēsium scripta) Sacramētis seu mysteriis Ecclesiæ, quę vere & proprie sunt Sacramēta, sicut est Baptismus & Cœna Dominica, septenariū numerum prætinierit: ostendimus autem, pauciora illos numerasse.

Rabanus. Paschasius.

Lindanus.

Pergemus iam ostendere quosdam plura quā septem numerasse. August. enim primus ferme cœpit vocabulum sacramenti, in hac quidem materia extendere, & latiùs vsurpare quam antiquitas fecerat. Epistola enim 5. ad Marcell. de signis loquens, inquit: Quæ cum ad res diuinas pertinent, sacramenta appellantur. Et de Ciuitate Dei, li. 10. ca. 5. inquit: Sacramentum sacrum signum est. Et contra Faustū li. 19. ca. 11 externum sacramentorum vsum describens, ait: In nullum nomen religionis seu verū seu falsum, coagulari homines possunt, nisi aliquo signaculorū vel sacramentorum visibilium cōsortio colligentur. Vt igitur Augustino aliquid sit sacramentum, satis est, si rei alicuius diuinæ vel sacræ signum sit: præsertim si in publicis Ecclesiæ conuentibus, certis externis ritibus vsurpetur: siue mādatum habeat à Christo, in N. Testamento, siue ex veteri Testamento sit sumptum, vt Chrisma, vel à viris Ecclesiasticis excogitatum, vt signatio crucis. Nec refert Augustino, siue gratia per illud signum detur, siue tantum significetur, vt in matrimonio: item siue sit gratia reconciliationis, siue aliud aliquod donū spiritus, vt in ordinatione. Hoc modo & hac ratione, Augustinus aliis & pluribus etiam rebus tribuit appellationē sacramenti, quam antiquitas ante ipsum fecerat. Ita de bono cōiugali, ca. 24. dicit, in ordinatis manere sacramētum ordinationis. Et rationem appellationis addit li. 2. contra Epistolam Parmeniani, ca. 13. loquens de Baptismo & ordinatione, vtrunq;, inquit, sacramentum est, & quadam consecratione homini datur illud, cum baptizatur istud, cum ordinatur. Et contra literas Petiliani, li. 2. ca. 104. dicit, vnctionem in genere visibilium signaculorum sacrosanctum esse. Et mox

Quidam plura quam septem Sacramenta numerarunt.

Augustinus vocabulo Sacramenti in largiori significatione vsus.

quasi rationem reddens, addit visibile ad sanctū sacramentū discernēdum esse ab inuisibili vnctione charitatis. Ita etiam Matrimoniū appellat sacramētum. Et rationem explicat libro de bono cōiugali, ca. 18. Sicut sacramentum pluralium vxorum illius temporis significauit multitudinē Deo subiectā, in terrenis omnibus gentib. sic sacramentum nuptiarum singularū nostri temporis, significat vnitatem omniū nostrum, subiectā Deo futurā in vna cœlesti ciuitate. Hac vero ratione, propter significationem rei sacræ, August. plura numerat sacramenta quam septem illa, pro quib. Pontificij dimicant. Nā de peccatorū meritis li. 2. c. 26. dicit, catechumenos ante Baptismum, secundū quendam modū suum, per signū Christi sanctificari. Sicut & Dionysius baptizandis signū crucis tribuit. Illud vero signū crucis, August. contra Faustum li. 19. ca. 14. inter Sacramenta numerat. Et in Psal. 141. Multa Sacramenta aliter atq; aliter accipimus. Quædam, sicut nostis, ore accipimus: quædā per totum corpus accipimus: crucē vero in fronte portamus. Rationē vero quare appelletur sacramentū, mox explicat: Quia, inquit, in fronte erubescitur, ipsam ignominiā quodammodo, & quam pagani deridēt, in loco pudoris nostri constituit, ne de cruce erubescamus. Item: Crux illa signū est humilitatis, vnde sanatur tumor animæ. Et sermone 19. de sanctis inquit: In hac crucis figura continetur sacramentum. Et explicat, q in latitudine intelligatur dilectio proximi, &c. Addit etiam: Hoc sacramento crucis, sanctus Helisæus Sunamitis filium, os ori, manus suas manib. eius applicans, orando suscitauit. Eiusdem virtute sacramenti, Moses in deserto bis petram virga percussit. Videt Lector, quàm latè August. vtatur vocabulo Sacramenti. Nam & in Psa. 65. omnes ritus, qui præter baptizationē in actione Baptismi tunc temporis adhibebantur, vocat sacramēta. Inquit enim: in Sacramentis, & in catechisando, & in exorcisando, adhibetur prius ignis. Et mox rationē addit: Transiēs per ignem & aquam, educeris in refrigeriū. Quarum enim rerū signa sunt in sacramentis, ipsæ res sunt in illa perfectione vitæ æternæ. Manifestissimus vero locus est li. 2. de peccatorū meritis, ca. 26. Quod catechumeni accipiunt, quamuis nō sit corpus Christi, sanctū est tamen, & sanctius quam cibi quib. alimur, quoniam sacramentū est. Intelligit autem εὐλογίαν, hoc est, panem benedictum, quem vocant sanctæ cōmunionis vicarium. Et illum expresse dicit sacramentum esse, sed addit: Non ita sicut Eucharistia, Sacramentū est. Et hoc bene obseruet Lector. Et de symbolo ad catechumenos li. 4. ca. 1. Omnia, quæ in catechumenis ante Baptismū agūtur, vocat sacramenta. Et enumerat exorcismos, orationes, cantica, insufflationes, ciliciū, inclinationē ceruicum, humilitatē pedū, &c. Ita Epistola 23. disputans de Baptismo, hoc est, de Sacramento fidei & corporis Christi, exempla addit de die Dominico, & die Paschæ, de quib. dicitur: Hodie Dominus resurrexit. Et explicat: Hos ipsos dies secundū illorum, quib. hæc gesta sunt, similitudinem nuncupamus: vt dicatur illo die fieri, propter sacramēti celebrationē, quod non illo die, sed iam olim factum est.

Bernhardus. Bernhardus etiam in sermone de Cœna Domini multis contēdit, ablutionē pedum esse sacramentū remissionis peccatorum quotidianorū. Et in benedictione salis circa Baptismū Pontificia Ecclesia ita orat, vt in nomine sanctæ Trinitatis efficiatur salutare sacramentum ad effugiendum inimicum, &c.

Hæc recitaui, vt ostenderem, quale fundamentum sit, cui septenarius sacramentorum numerus superstruitur: quod scilicet Augustinus & alij quidam, pluribus ritibus seu rebus appellationem sacramenti tribuant, quam Baptismo & Cœnæ Dominicæ. Ostendimus enim numerum sacramentorum hoc modo lōge vltra septenarium progressurum, cum pluribus ritibus seu rebus Augustinus appellationem sacramenti tribuat. Et diligenter obseruandum est, quod Augustinus licet in vsurpatione vocabuli sacramenti aliquanto liberalior sit, quam pluribus rebus accommodet, quam veteres ante ipsum fecerant: vt tamen ostendat reliqua alia ratione dici sacramenta, quam sicut Baptismus & Eucharistia, plerunq; explicat, qua ratione dicātur sacramenta: sicut in adductis exemplis ostendimus:

Et quando signum crucis vocat sacramentum, illustri differentia illud distinguit à sanctificatione, quæ fit in Baptismo. Et emphases verborum eius considerentur.

De peccatorum meritis li. 2. c. 26. catechumenos secundum quendam modum suū, per signū Christi, & orationem manus impositionis sanctificari. Et dignū est obseruatione, Augustinum ita numerare plura Sacramenta, vt tamen primo illustri, præcipuo, peculiari & distincto loco ponat Baptismū & Eucharistiam: vt de doctrina Christiana li. 3. c. 9. de sacramentis N. Testamenti loquens: Pauca, inquit, pro multis, eaq; factu facilima, & intellectu augustissima, & obseruatione castissima, ipse Dominus & Apostolica tradidit disciplina: sicuti est Baptismi Sacramentū, & celebratio corporis & sanguinis Domini. Et Epist. ad Ianu. 118. Dominus noster Iesus Christus in Euangelio, Sacramētis numero paucissimis, obseruatione facilimis, significatione præstantissimis, societatē noui populi colligauit: sicut est Baptismus, Trinitatis nomine consecratus cōmunicatio corporis & sanguinis ipsius, & si quid aliud in Scripturis canonicis commendatur.

In Psa. 103. inquit: Munus Sacramentorum in Baptismo, in Eucharistia in cæteris sanctis Sacramentis quale munus est: si hoc modo Baptismus & Eucharistia secundum Scripturæ sentētiam, à reliquis ritibus discernerentur. De appellatione Sacramenti, etiamsi aliis etiam reb. per quandam ἔκτασιν accommodaretur, facile posset conueniri, neq; enim λογομαχίας quærimus. Sed Pontificij simpliciter cōtendunt, reliquos etiam ritus qualescunque quos numerant, vere & proprie esse sacramenta, sicut est Baptismus & Eucharistia. Ita enim decernit primus ille Canon, quem nunc tractamus.

Falsum autem esse ostendimus, quod dictitant, septem, & non plura vel pauciora numeranda esse noui Testamenti Sacramenta. In tota enim vera antiquitate, nullum extat testimonium de septenario Sacramentorum numero, quodque nec pauciora, nec plura numeranda sint. Et ne quidem vnū proferre possunt, qui nusquam non de consensu & suffragiis antiquitatis gloriantur. Nec vllius veteris Concilij autoritatem pro septenario hoc numero proferre possunt: nisi quod ante cētum plus minus annos, in Florentino Concilio, vna cum purgatorio & primatu Romani Pontificis, septenarius sacramentorū numerus apud Græcos tentatus, Armenis vero obtrusus est: q ipsum nouitatē septenarij numeri in sacramentis ostendit. Armenis enim Bartholomæus Euangeliū prædicauit: & sub Diocletiano, Armeni testimoniū habent, q Christiani, & pie-

Commēto de septenario numero Sacramentorum nullum Concilium patrocinatur præter Florentinum.

& pietatis studiosi fuerint, apud Euseb. lib. 9. cap. 7. Post mille verò demum annos, & amplius, septenarium numerum sacramentorum à Romano Pontifice primum accipiunt. Commentum igitur de septenario sacramẽtorum numero, etiam antiquitatis veris & firmis testimoniis destituitur. Præter Augustini enim exempla, quæ quomodo ipse intelligi velit, iam ostendimus, ex vetustioribus nihil quod aliquid habeat roboris, proferre possunt: nisi quod Dionysium, Areopagitæ exuuiis personatũ, in scenam hanc producunt, qui tamen nec ipse septenarium numerum vel probat, vel confirmat, sicut suprà diximus.

Lindanus ex Cypriano.

Ex sermone etiam de ablutione pedum, Cypriano inscripto, Lindanus gloriose citat suffragiũ pro septenario sacramẽtorum numero. Sed primò nouit scriptum illud non esse Cypriani γνήσιον, sed falso ipsi ascriptum. Deinde quisquis iste est autor, cum recensere velit sacramenta, quæ & Christus ipse instituit, & quæ postea Apostoli, dictante Spiritu sancto tradiderint, nõ septem, sed quinq; tantum numerat. Et simul ostendit, crepitum potius quam verum anathema esse, quod Canon ille, quem nũc examinamus, decernit: Si quis dixerit, non omnia ista septem sacramenta à Christo ipso instituta esse, anathema sit. Expresse enim hoc dicit Cyprianus ipsorum, in sermone illo quem allegant.

Alexander ab Ales.

Alexander ab Ales, parte 4. q. 8. art. 2. diserte disputat, à Christo tantum duo esse instituta sacramenta, Baptismum & Eucharistiam: idq; probat ex fluxione sanguinis & aquæ, de latere Christi. Et quod 1. Io. 5. scriptum est, tres perhibere testimonium in terris, spiritum, aquam & sanguinem, reliquorum verò sacramentorum formã, Christum voluisse ordinari per ministros Ecclesiæ: nominatim verò confirmationem dicit, nec à Christo, nec ab Apostolis, sed per Concilium Meldense institutam esse, q. 24. membro 1.

Petr. à Soto.

Petrus etiam à Soto, qui Tridenti in Concilio mortuus est, his ipsis verbis vtitur. Habemus totum sacramentum Confirmationis, Ordinis, Matrimonij, & extremæ vnctionis, & elementa, & verba, & effectus ex traditione Apostolica: non quod negemus, in scriptura esse nõnulla de iis sacramentis: sed omnia, quæ ad integritatem eorũ certa fide necessaria tenemus, cum in scriptura non sint, necesse est Apostolicæ esse traditionis. Hæc ille. Etsi autẽ non ignoro, quid titulo traditionis intelligat, hoc loco tamen nobis sufficit, quod fatetur elementa, verba, effectus, & integritatem quatuor sacramentorum, ex scriptura non posse probari. Prætextum verò Apostolicarum traditionum, huiusmodi commentis perspicue detraximus in priore parte examinis.

Fruantur igitur ipsi suo illo anathemate: Si quis dixerit, septem illa sacramenta non fuisse omnia à Christo ipso instituta, anathema sit.

Hoc primum est Pontificiorum argumentum, ex vocabulo sacramenti, & ex veterum testimoniis, quod quam sit firmum, ex iis, quæ hactenus diximus, manifestum est. Intelligit autem hinc lector nõ stupidus, quo consilio, & qua de causa, Tridentini patres in hac disputatione maluerint nudis anathematis pugnare, quam argumentis, & ostensione fundamentorum agere.

Alterum argumentum, pro stabiliendo septenario sacramẽtorum numero sumunt ex loco à definitione. Et sane talia argumenta, quę ex definitione sumuntur, demonstrationis loco esse solent. Sed paulisper expendamus, quomodo definitionem sacramenti tractent: an scilicet (quod dicitur) lapis ad regulam conformetur, an verò plumbea regula ad lapidem inflectatur. Apud Augustinum aliquot extant descriptiones, quæ non tam rei definitiones, quam vocabuli explicationes sunt: vt quod sacramentum sit sacræ rei signum: item, inuisibilis gratiæ visibilis forma. Sed hæ descriptiones valde late patent: plura enim quam septem illa signa complectuntur, sicut ipsi Pontificij fatentur. Variis igitur artificiis, quæsitæ fuerunt tales limitationes definitionis sacramenti, vt finus eius redderetur, nec angustior, nec latior numero septenario: sed ita concinnaretur, vt septem illa, quæ volebant esse sacramenta, intra complexum suum reciperet.

Definitio sacramenti ex Gregorio.

Ex Gregorio cap. Multi secularium, sumpserunt hanc definitionem: Sacramentum est, per quod sub tegumẽto rerum visibilium, diuina virtus secretius salutem operatur. Sed hæc videbatur ad numerum septenarium non satis esse accommodata, quomodo enim iuxta hanc definitionem, matrimonium erit sacramentum? Fabricatæ igitur sunt duæ aliæ.

Duæ aliæ definitiones sacramẽti, vna Hugonis, altera Lombardi.

Altera est Hugonis: Sacramentum est corporale vel materiale elementum foris sensibiliter propositum, ex similitudine repræsentans, ex institutione significans, ex sanctificatione continens aliquam inuisibilem & spiritualem gratiam. Altera est Lombardi: Sacramentum est inuisibilis gratiæ, visibilis forma: ita vt ipsius similitudinem gerat, & eius causa existat. Sed & in his definitionibus nõ pauca desiderarunt. Quia enim docent, in Eucharistia annihilata substantia, tantum accidentia panis & vini remanere: viderunt Hugonis definitionem non satis conuenire, quod sacramentum sit materiale & corporale elementum. Item, quia in matrimonio materiam sacramenti fingunt esse verba, cõsensum contrahentium exprimentia: vident nec Hugonis materiale elemẽtum, nec Lombardi visibilem formam, satis accommodata esse. Item si per gratiam intelligatur gratuita reconciliatio, remissio peccatorum, & acceptatio ad vitam æternã, vident quæri posse de gratia, quæ in matrimonio contrahentibus, & in ordinatione ordinatis conferatur. Etsi enim Richardus disputat, etiam per istos ritus conferri gratiam gratum facientem: reliqui tamen agnoscunt, hoc subsistere non posse.

Scoti definitio.

Scotus igitur definitionem ita transformauit: sacramẽtum est signum sensibile, siue sit visibile, siue audibile, gratiam vel Dei effectum gratuitũ, ex institutione diuina, efficaciter significans, ordinatum ad salutẽ hominis viatoris. Sed & in hac definitione quosdam offenderunt particulę de institutione diuina, & quod sacramenta sint ordinata ad salutem. Occam igitur aliam substituit: Sacramentum est signum, significans efficaciter effectũ Dei gratuitum.

Ecquid iam optime Lector tibi videtur? Num firmæ, fortes & inuictæ sunt demõstrationes, quando hoc modo definitiones transformantur, refunduntur & inflectuntur, donec proposito nostro, quod sine documentis intelligendum præsumpsimus, congruant?

Idem certe est, ac si architectus æquabilitatem ædificij demonstrare vellet, & non lapides ad regulam accommodaret, sed ecõtra regulam ad lapides transformaret & inflecteret. Non igitur vim habet certæ & firmæ demõstrationis, quãdo ex huiusmodi definitionibus septenarius sacramentorũ numerus probatũ. Et tamẽ qualescunq; sunt illæ definitiones, multũ faciunt negotij scholasticis, vt terminos

& limites sacramentariæ prouinciæ in regno Pontificio defendant. Si enim signum, significans effectum Dei gratuitum efficaciter, est sacramentum: quomodo non erunt sacramenta, benedictio Monachorum, aqua benedicta, rosa benedicta, ensis benedictus, agnus Dei, benedictio herbarum, campanarum, imaginum, inunctio regalis, consecratio templi, cœmiterij, altaris, &c. Illa enim fiunt certis consecrationibus, & finguntur habere spirituales effectus. Aliquid quidem respondent scholastici, alius aliud: sed tamen nec seipsos expediunt, nec lectoribus satisfaciunt. Nisi quod Gabrielis ingenuitas probatur, qui dicit, aquam benedictam non esse sacramentum, quia desit diuina institutio. Sed hac ratione etiam ex septenario numero, non pauca corruent. Quales igitur sint Pontificiorum definitiones in hac materia, manifestum est.

Sed, inquiunt, se eadem libertate etiam nostras recentes angustiores definitiones nõ recipere. Quo igitur nos vertemus? quomodo, & ex quib. fundamentis demonstrabimus, quæ sint vere & proprie sacramenta N. Testamenti? Respõdeo: Non dimicabimus de definitionibus, vel huius, vel illius, vel veteribus, vel recentioribus: sed sumemus fundamentum, quod extra controuersiam & in cõfessione est apud omnes. Baptismus enim & Eucharistia, omnium cõfessione vere & proprie sunt sacramenta. Inde igitur colligemus, quæ tanquã substantialia requirãtur, vt aliquid vere & proprie sit sacramentum N. Testamenti, hæc enim erit simplicissima & certissima demonstratio. Vt igitur aliquid sit vere & proprie sacramẽtum N. Testamenti, sicut est Baptismus & Eucharistia, requiritur. I. Vt habeat externum aliquod materiale seu corporale, & visibile elementũ seu signum, quod certo externo ritu tractetur, exhibeatur & vsurpetur. II. Vt elementũ seu signum illud, & certus eius ritus habeat expressum mandatum diuinum, seu institutionem diuinam. III. Vt institutum & mãdatum sit in N. Testamento. IIII. Vt nõ ad tempus institutum sit, sed vsq; ad consummationẽ seculi: sicut de baptismo scriptum est. Et donec filius Dei redeat ad iudicium: sicut de Eucharistia Paulus inquit. Et hæc requiruntur ad elementum seu signum sacramẽti, in N. Testamento. V. Requiritur ad sacramẽtum, promissio diuina, de gratia, effectu seu fructu sacramenti. VI. Illã promissionem oportet non simpliciter, nude & per se tantum habere testimonium in verbo Dei, sed oportet eam diuina ordinatione, annexam esse signo sacramenti, & eo quasi vestitã esse. VII. Promissionem illam oportet esse nõ de quibusuis donis Dei, siue corporalibus siue spiritualibus, sed promissionem gratiæ, seu iustificationis, hoc est, gratuitæ reconciliationis, remissionis peccatorũ, & in summa de toto beneficio redemptionis. VIII. Et illa promissio in sacramentis, non in genere tantum vel significatur, vel annũciatur: sed virtute Dei offertur, exhibetur, applicatur, & obsignatur etiam singulis, qui fide sacramentis vtuntur. Hæc vera, manifesta, certa & firma sunt. Hoc enim modo Baptismus & Cœna Domini, vere & proprie sunt sacramenta N. Testamenti. Instituatur iam examen, ân reliqua ex septenario numero, eo modo vere & proprie sint sacramenta, sicut Baptismus & Eucharistia: de quib. nulla est controuersia. Et quia per absolutionem, non in genere tantum annunciatur remissio peccatorum, sed priuatim etiam singulis petentib. & credentibus peccata soluuntur & remittuntur: hactenus & hoc modo cõuenit cum promissionib. sacramentalib. Vtq; salutaris vsus priuatæ absolutionis, Ecclesiæ ex sententia verbi Dei magis cõmendetur: nostri sæpe testati sunt, se nõ pugnare, sed libenter cõcedere, vt absolutio, quia habeat applicationem generalis promissionis ad singulos ministerio hoc vtentes, inter sacramẽta numeretur. Sed tamen hoc certũ est, absolutionem non habere ex diuina institutione certũ externum elemẽtum, signum aut ritum diuinitus mãdatum. Et etiamsi adhibeatur vel impositio manuum, vel aliquis alius externus ritus: destituitur tamen certo, peculiari & expresso mandato Dei. Nec extat promissio, ꝙ per talem aliquem externũ ritum Deus velit efficax esse, ad applicationem promissionis Euangelij. Promissionẽ quidem habemus, ꝙ per verbum velit esse efficax in credentibus: sed vt aliquid sit sacramẽtum, requiritur non nuda tãtum promissio in verbo, sed vt ordinatione seu institutione diuina sit vestita externo aliquo signo, seu ritu diuinitus mãdato. Tale verò signũ non est annũciatio, seu recitatio promissionis Euangelij: hoc enim modo, ipsa generalis prædicatio Euãgelij esset sacramentũ. Est enim potentia Dei, per quã fit applicatio promissionis, in omnibus & singulis credentibus. Et ita nulla amplius esset differentia inter simplicẽ promissionem, & inter sacramentũ. In Baptismo certe, & in Eucharistia, annũciatio seu recitatio verborũ non est elementũ seu signum Baptismi & Eucharistiæ. Absolutio igitur vere & proprie eo modo, sicut Baptismus & Cœna Domini, nõ est sacramentum. Sed si quis addita hac explicatione & differẽtia, eam propter singularẽ applicationẽ promissionis voluerit sacramentũ appellare, Apologia August. cõfessionis profitetur, se nõ velle pugnare.

Sacramenti noui Testam. proprietates.

An Absolutio, Ordinatio, & cætera, quæ præter Baptismũ & Eucharistiã Pontificij sacramenta appellant, vere & proprie sint sacramenta.

Pœnitẽtium absolutio.

II. Ordinatio.

Ordinatio, hoc est, legitima ad ministeriũ Euangelij vocatio, & publica eius vocationis declaratio & approbatio, habet mandatum in scriptura: habet etiam promissionem, quod Deus legitime vocatos, donis ad ministeriũ necessariis velit ornare, 2. Tim. 1. 2. Cor. 3. & quod per ministeriũ ipsorum velit efficax esse: non in rebus corporalibus, sed sicut ministerium spiritus est potentia Dei, ad salutem omni credenti. Et propter multas causas vtile est, dignitatem ministerij, quam ex sentẽtia verbi Dei habet, in Ecclesia ornare, & quasi in illustri loco cõstituere, ad refutandos & phanaticos, & Epicureos ministerij contemptores. Hoc modo, & in hanc sententiam Apologia cõfessionis nostræ dicit, se non grauatim ordinem vocare velle sacramentum, modo discernatur à Baptismo & Eucharistia, quæ vere & proprie sunt sacramenta. Et propter hanc causam Augustinus contra Donatistas, Ordinẽ vocat sacramentum: sicut suo loco dicemus. Ordinatio igitur habet quidem promissionẽ de efficacia ministerij, ad salutem omni credenti: sed nõ habet promissionem, quod beneficium Euangelij personæ ordinatæ, per ipsam ordinationẽ, tanquam organõ diuinitus ad hoc institutum applicetur ad salutem. Multi enim accipiunt ministeriũ, quod efficax est in aliis credentibus, cum ipsi, qui exercent ministeriũ, non sint filij Dei. Apostoli etiam ritũ impositionis manuum, qui illo loco & tempore in orationib. & benedictionibus vsitatus erat, libere vsurparunt. Non tamen docuerunt, ritum illum à filio Dei in N. Testamento institutum, & expresse mandatũ esse, sicut de aqua in Baptismo, de pane & vino in Eucharistia extant mandata Christi. Posteri verò ad ordinationem adhibuerunt chrisma, & multos alios ritus,

tus, qui nec mandatum Christi, nec Apostolorum exemplum habent. Efficacia verò & applicatio promissionis diuinæ, non est alliganda ad ritum aliquem, qui non habet mandatum seu verbum Dei. Ordinatio igitur non est vere & proprie sacramentum eo modo, sicut sacramenta sunt, Baptismus & Cœna Domini. Nam & ritus ordinationis, & promissio ordinationis, deficiunt in proprietatibus illis, quæ requiruntur, vt aliquid vere & proprie sit sacramentum, sicut Baptismus & Eucharistia.

III. Matrimonium.

Coniugium Augustinus tunc potissimum sacramenti appellatione ornauit, cum contra Hieronymi immodestas criminationes, dissimulato Hieronymi nomine, ex verbo Dei defendere vellet, esse statum seu genus vitæ bonum, purum & sanctum. Et quia similitudo quædam est cōiunctionis Christi & Ecclesiæ, Augustinus appellationem sacramēti, quam late accipere & vsurpare solet, facile ipsi attribuit: Vt verò statueret, coniugium vere & proprie esse sacramentum noui Testamenti, eo modo, sicut Baptismus & Eucharistia sunt sacramēta, Augustino nunquam in mentem venit. Primò enim non est in nouo primum Testamento institutum, sed statim initio, creato genere humano.

Et mysterium illud quod est in coniugio, nō primum cœpit tempore N. Testamenti. Veteres enim dicunt, illud mysterium seu sacramētum esse, quod ex latere Adæ dormientis formata est Eua, vt esset caro de carne Adæ: quanquam Augustinus aliud addat, de singularitate scilicet vxorum in N. Testamento: sed & illud ipsum, teste filio Dei, Mat. 19. ita fuit ab initio. 2. Habet quidem piorum coniugium, Dei benedictionem & promissionem, quod in cōcordia, charitate, castitate cohabitare possint: sed hæc nō est promissio illa gratiæ iustificationis, quæ N. Testamenti propria est, nec cōiugium, organon seu medium est, per quos Deus offerre, exhibere, & applicare velit beneficia redemptionis: quod sacramentorum proprium est. Et Eccius cōcedit, etiam infidelium coniugium esse sacramētum. 3. Nullum plane externum elementum habet matrimonium, sicut in sacramentis requiritur. Ineptiæ enim sunt, quod fingunt materiam esse, quando vir dicit, Accipio te in meam: formam verò, quando respondetur, Et ego accipio te in meū. 4. Nec inde sequitur vere & proprie sacramentū, quia habet mandatum Dei, & benedictionē, & aliquid sacri significat. Hac enim ratione, plures aliæ res essent sacramenta.

IIII. Confirmatio.

Quod ad Confirmationem attinet: prima Apostolica Ecclesia habuit promissionem, de effusione visibilium donorū Spiritus, super credentes. Quando igitur Apostoli super ipsos orabant, adhibebant vsitatum tunc temporis in orationibus symbolum, impositionem manuum. Sed temporale donū illud fuit: desiit enim postquam doctrina Euangelij satis confirmata erat. Vt verò aliquid sacramentum sit, requiritur vt habeat mandatum & promissionem Dei, non ad tempus, sed vsq; ad consummationem seculi. Ludibrium verò est, ritum illum sine mandato Dei imitari: cum manifestissimum sit, donū illud iamdudum desiisse. Sed inquis: Certe habemus vniuersales & perpetuas promissiones, de dono cōfirmationis & perseuerantiæ, item de augmēto donorum spiritualiū. Nos verò hoc, quod plenissimum est consolationis, non tantum concedimus, sed addimus præterea, diuinitus ordinata esse media, per quæ spiritus dona illa confert, confirmat, auget & conseruat, verbum scilicet, fidem, orationē, & exercitia donorum: sicut in loco de confirmatione explicabimus. Sed cuius audaciæ est, ideo sine mādato & institutione Dei, peculiare sacramētum comminisci? Multæ enim sunt promissiones, & varia dona spiritus, ad quę non sunt diuinitus peculiaria sacramēta instituta. Illud verò arbitror diuinitus factum esse, quod impositio manuū, in confirmatione non fuit retenta. Ita enim posset Apostolorum exemplum, aliqua saltē specie prætendi. Quia verò commutata est in vnctionem chrismatis, & signationem crucis, manifestius apparet esse sacramentum sine institutione & mandato Christi: cuius etiā nullum Apostolorum exemplum prætexi potest. Quod enim vnctio chrismatis in V. Testamento habuit institutionem diuinam, non satis est ad constituendum sacramentum N. Testamenti, alias enim Turcarum etiam circumcisio posset pro sacramēto defendi. Requiritur itaq; vt institutum & mandatum sit in N. Testamento. Vbi verò extat mandatum in N. Testamenti scriptura? Vbi exemplum, quod abrogatis cæteris veterum vmbris, vsus olei retinendus sit: & inde tot sacramenta fabricanda? Vbi promissio ad illinitionē chrismatis dari Spiritum sanctum? Non igitur potest vere & proprie esse sacramentum noui Testamenti, vbi deest institutio, & expressum mandatum Christi.

Requisita sacramenti.

V. Vnctio.

Similis verò ratio est de vnctione infirmorum. Quod enim Marcus, Apostolos cum donum sanationis accepissent, factitasse scribit: idem Iacobus Ecclesiæ, tunc cum adhuc donum sanationis haberet, præscribit. Adhibebatur enim vnctio olei, vt externū symbolum doni sanationis. Illud cum desierit, manifestum est, vsum etiā vnctionis olei temporarium fuisse. Non enim extat vel mādatum, vel exemplum in scriptura, vt in nouo Testamento ad aliud quam ad donum sanationis adhibeatur. Mar. 6. Iacob. 5. Nunquid igitur Ecclesia plane nullam nunc habet consolationem pro ægrotis? Imò habet illa, quæ Iacobus recitat, verbum, fidē, orationem, &c. Illa enim habent mandatum & promissionem Dei, de perpetuo vsu. De vnctione verò olei, separata à dono sanationis, & ad alium effectū sine verbo translata, non habemus mandatum vel promissionem Dei in scriptura noui Testamenti.

Sed de singulis illis, suo loco plenius dicendum erit. Hoc verò loco, breuiter tantum ex certis & firmis fundamentis, rationes manifestas volui ostendere, quare quinq; illa (Pœnitentia, Ordo, Coniugium, Confirmatio & Vnctio) nec debeāt, nec possint, eo modo sicut Baptismus & Eucharistia, vere & proprie dici N. Testamenti sacramenta. Quare verò Pontificij tantopere dimicent, vt simpliciter, vere & proprie sacramentis annumerentur, suo loco de singulis annotabimus. Rebus ipsis verò, quæ his vocabulis significantur, nihil detrahimus. Sentimus autem, eas non posse dignius aut rectius ornari & illustrari, quam si secundum scripturæ sententiam tradantur & explicentur, id quod fieri potest, etiam si non tribuamus illis appellationem sacramenti, eo modo, sicut baptismo tribuitur. Imò peregrinæ opiniones & corruptelæ, quas sub titulo sacramentorum Pontificij rebus illis affinxerunt, non possunt solide & perspicue refutari, nisi operculum illud tollatur, & doctrina de reb. illis, simpliciter ita explicetur, sicut in scriptura tradita est, Sed hæc suis locis plenius & cōmodius explicabuntur.

Nequaquam autem noui aliquid hac disputatione in Ecclesiam inuehimus. Antiquitas enim licet

voca-

vocabulo sacramenti varie (sicut ostendimus) luserit: omnes tamen, quando incidunt in historiam, quomodo ex latere mortui Christi profluxerit sanguis & aqua, dicunt Ecclesiæ sacramenta illa esse: aquam scilicet in baptismo, & sanguinem in Eucharistia. Augustinus de symbolo ad catechumenos li. 2. c. 6. dicit: hæc esse Ecclesiæ gemina sacramenta. Et de ciuitate Dei, lib. 15. c. 26. Inde sacramenta promanarunt, quibus credētes initiantur. Tractatu in Iohan. 9. Mortuo Christo, lancea percutitur latus, vt profluant sacramenta, quibus formetur Ecclesia. Idem in 40. Psal. De latere Christi, Ecclesiæ sacramenta profluxerunt. Beda ex Augustino in 19. c. Iohan. Aperuit latus, vt illic quodammodo ostiū vitæ panderetur, vnde sacramenta Ecclesiæ manauerūt: sine quib. ad vitam, quæ vere est vita, non intratur.

Sacramenta duo tantum, Baptismus & Eucharistia. Augustinus.

Beda.

Chrysostomus.

Chrysostomus super illum locum dicit, ex ambobus illis Ecclesiam constitutam esse: & addit, hinc mysteria, hoc est, sacramenta ortum habere: quod scilicet aqua & sanguis ex Christi latere profluxit. Idem dicunt reliqui Patres, explicātes illum locum Ioannis. Et ipsi Pontificij in Ecclesiis suis canunt: Hinc salutis sacramēta emanāt, in aqua & sanguine.

Nec ociosam λογομαχίαν, sed necessarium certamen esse hanc disputationem, vel vnicum hoc documentum satis ostendit, quod in res ipsas (vt est doctrina de pœnitentia, de ministerio verbi, de cōiugio, de confirmatione & incremento donorum spiritus, de consolatione ægrotorum) loco simplicis sinceritatis, quam secundum verbum Dei habere & retinere debebant, inuecta sunt multa accessoria, peregrina, falsa & impia: hac potissimum occasione, quod titulum sacramenti, vere & proprie tueri posse non videbantur, si in illa plana simplicitate, qua in scriptura res illæ traduntur, relinquerentur. Et aduersarij propterea tam pertinaciter de numero sacramentorum dimicant. Vident enim ritus & opiniones, quæ præter & contra verbū Dei, ex hominū traditionibus, in res illas inuecta sunt, non posse plausibiliori specie excusari, retineri & defendi, quam sub pallio, titulo & prætextu appellationis sacramenti. Vt igitur rebus illis genuina puritas & simplicitas ex verbo Dei restitui, & restituta conseruari possit: neve posteritati occasio detur, à simplicitate illa rursus discedendi, & eius loco, peregrina & adulterina affingendi: vtilis & necessaria est illa disputatio, an reliqua quinque, quæ Pontificij numerant, vere & proprie sint sacramenta, eo modo, sicut Baptismus & Cœna Domini.

DE DIFFERENTIA SACRAMENTORVM VETERIS & noui Testamenti.

CANON II.

Si quis dixerit, ea ipsa noua legis sacramenta, à sacramentis antiqua legis non differre, nisi quia ceremonia sunt alia, & alij ritus externi, anathema sit.

EXAMEN.

Deus voluntatem suam de mysterio redemptionis generis humani, de gratuita reconciliatione, & acceptatione credentium ad vitam æternam per fidem, propter victimam filij Mediatoris, omnibus temporibus ab initio mundi, dato certo verbo, patefecit. Addidit etiam verbo, diuina sua institutione, certa quædam externa signa, quibus promissionem iustitiæ fidei luculentius obsignaret & confirmaret. Non igitur N. Testamenti tempore primum cœpit institutio & vsus sacramentorum: Sed Patres tempore V. Testamenti, imo etiam ante promulgationem legis, sua quædam diuinitus in hūc vsum instituta habuerunt signa seu sacramenta, quæ fuerunt sigilla iustitiæ fidei. Ro. 4. Iam verò cum idem sit Deus, idem Mediator, eadem gratia, iustitia, promissio, fides, salus, &c. tamen externa illa signa seu sigilla, aliquando mutata sunt, aliis diuina institutione in locum ipsorum substitutis, prout subinde illustrior redditus fuit modus patefactionis, qui primum fuit quasi lucerna in loco obscuro ardens, postea successit lucifer, donec tandem nocte præterita, exortus est sol iustitiæ. Ita Patriarcharum signis successit institutio circumcisionis: & abrogata demū circumcisione, successerunt, per institutionem filij Dei, sacramenta noui Testamenti. Quia verò illa signorum mutatio, hæreticorum, & præcipue Manichæorum cauillationib. exagitabatur: cœptum est non inutiliter quæri & disputari de cōuenientia seu similitudine, & de differentia sacramentorum V. & N. Testamenti. Et res ipsa per se, sicut fundamenta in scriptura traduntur, plana est. Sed appellatio sacramenti, nunc latius, nunc angustius vsurpata, reddidit illam doctrinā aliquo modo perplexā. Postea disputationes scholasticorum de opere operato, omnino eam turbarunt & subuerterunt. Quæ etiam disputationes Luthero occasionem præbuerūt, vt in libro de captiuitate Babylonica, inciperet diligentius ex scripturæ fundamentis inquirere, de similitudine & differentia sacramentorum veteris & noui Testamenti. Ne verò Andabatarum more in tenebris pugnemus, monstrandus est status huius disputationis.

Sacramentorum vsus fuit etiam tempore veteris Testamenti.

Liber Lutheri de captiuitate Babylonica.

Plana autem, atque (vti arbitror) extra controuersiam, inter aduersarios Pontificios, & nos sunt hæc capita: Iustis, qui fuerunt tempore veteris Testamenti, à Deo propositam, exhibitam, datam, & collatam fuisse gratiam, iustitiam, salutem, & vitam æternam, propter futuram victimam filij Mediatoris. Saluatos enim fuisse iustos tempore veteris Testamēti, ex scriptura certissimum est. Nemo autem saluatur sine gratia Dei. Illa verò propter solum benedictum semen promittitur & datur. Est & hoc extra controuersiam, non aliam fuisse gratiam, neque etiam aliam fidem, qua saluati sunt iusti, tempore veteris Testamenti, quam nunc tempore noui Testamenti. Habemus enim eundem spiritum fidei. 2. Corinth. 5.

Gratia etiā qua iustificatus est Abraham, & qua saluatus est Dauid, exemplum est iustificationis & saluationis omnium temporum. Rom. 4. Restabit igitur quæstio, quomodo, hoc est, per quod mediū instrumentum seu organon, Deus tempore veteris Testamenti proposuerit, exhibuerit, dederit & cōtulerit credētibus gratiam ad salutem. Certum autem est, patres illos habuisse verbum promissionis, de benedictione propter futurum semen.

Quæstio per quod mediū seu organum tempore veteris Testamenti credētibus gratia ad salutem à Deo fuerit exhibita.

Habuerunt etiam externos quosdam ritus, diuina institutione huic promissioni gratiæ additos & annexos.

Et verbum quidem promissionis, an Pontificij permittere velint, fuisse tale medium seu organon tempore V. Testamenti, non plane scio. De sacramentis certe, quibus promissio illa gratię diuina institutione annexa fuit, hoc loco disputatur. Et apud veteres quidē Ecclesiasticos scriptores, de circumcisione, quæ fuit sacramentum veteris Testamenti,

axioma

axioma hoc vulgatum & certum est: Infantes tempore V. Testamenti, per circumcisionem liberatos fuisse à peccato originali. Beda etiam ex patrib. sententiam hanc, quæ scholasticis scriptoribus non ignota est, citat: Sacramenta V. Testamenti, suo tẽpore custodita, vitam conferebant æternam. Longobardi verò tempore, in quæstionem vocari cœpit hæc sententia. Et Hugo quidem, qui circa illa tempora fuit, valde obscure & ambigue disputauit (sicut Gabriel recitat) vt eadem sit salus iustorum in veteri & nouo Testamento. Ideo sacramenta V. Testamenti iustificasse indirecte & ex cõsequenti, quasi mediantib. N. Testamenti sacramentis per ea significatur. Longobardo verò scholastici tribuunt hanc opinionẽ, quod per sacramenta V. Testamenti, Deus nulla plane ratione cõtulerit gratiam credentibus, etiam quando in fide & charitate vsurpata fuerunt. Quia censuit, ea imposita fuisse tantum in onus & seruitutem, non in iustificationem.

Hisce Hugonis & Longobardi disputationibus proiectum fuit in medium μῆλον ἔειδ☉: quod certatim & auide arripuit populus scholasticorum: Et fabricata opinione operis operati, hoc discrimen cõmenti sunt inter sacramenta vtriusq; Testamenti, quod per illa tantummodo significata, non autem exhibita seu collata fuerit gratia, etiã rite suscipientibus: per hæc verò gratia & significetur & cõferatur, etiamsi in suscipiente nullus existat bonus interior motus.

Scholastici de discrimine sacramentorum vtriusque Testamenti.

Sed quia alij ex ipsis viderunt absurdum esse, si dicatur, iustis in V. Testamento non fuisse collatam gratiam, finxerunt igitur, sacramenta V. Testamẽti contulisse gratiam non ex opere operato, sed ex opere operante, hoc est, per modum meriti, ex suscipiẽtis deuotione, quod ita declarãt: omnem actum virtutis, charitate formatum, dicunt meritoriũ esse: vsum verò sacramentorum V. Testamenti, dicunt fuisse actum obedientiæ. Data enim fuerũt præcepta de huiusmodi sacramentis, & ideo vsum eorum dicunt fuisse impletionem præcepti: & propterea ratione virtutis obedientiæ, per modum meriti, fideles tũc in vsu sacramentorum accepisse gratiam. Hæc verò sententia directe, & quasi aduersa fronte pugnat cum Paulo, qui Rom. 4. ex professo docet & confirmat, circumcisionẽ non iustificasse Abrahamum ex opere operante, seu per modum meriti: sed fuisse sigillum seu obsignationẽ iustitiæ fidei, cuius propriũ est, vt beatitudo sit eius hominis, cui Deus secundum gratiam credenti, nõ operanti, imputat iustitiam sine operibus, Rom. 4. Et quid quæso sani ab istis hominibus, de salutari sacramentorum vsu expectes, qui gratuitam promissionem, qua gratia offertur & exhibetur, & fidem qua promissio accipitur, ex sacramentis proscribũt, hoc est, qui ipsa sacramenta ex sacramentis tollunt, & ex Dei actione faciunt nostrum opus, ex gratia meritũ, ex promissione præceptum? Et tamen istas scholasticorum opiniones, concilium Florentinum confirmare non veretur, inquit enim: V. Testamẽti sacramenta non causabant gratiam, sed eam solum per passionem Christi dandam esse figurabant: nostra verò & gratiam cõtinent, & ipsam digne suscipientibus conferunt. Quid verò audio? Num iustis, tempore V. Testamenti, virtute futuræ passionis Christi, non data fuit gratia? An verò tantum habuerunt præfigurationem, fore vt post natum Christum primum daretur gratia illis, qui post consummatam passionem Christi credituri essent? Passio certe Christi, meritum illud est, propter quod gratia data fuit & olim & adhuc datur. Neq; enim verum est, veteres olim per virtutem futuræ passionis Christi, sine certo aliquo medio seu organo, quo illa offerretur & applicaretur, iustificatos esse: nos verò per sacramenta, siue virtute passionis Christi iustificari.

Concilium Florentinum patrocinatur scholasticorum opinionibus.

Hæc ideo hoc loco annotaui, vt Lector admonitus intelligat, quæ sit Helena illa, pro cuius restitutione secundus hic Canon dimicat. Vt autem ad explicationem eo commodius transeamus, cõsideret Lector hoc artificiũ, quod illi, qui nũc sunt conductitij Pontificiæ causæ aduocati, vt amoliãtur suspicionem nouitatis, nõ vtuntur in hac quæst. scholasticorum argumentis, quia animaduertunt, qualia illa sint: sed Augustini autoritate, opinionem illam tueri conantur ex quadam eius sentẽtia, quæ extat in enarratione Psal. 73. Sacramenta N. Testamenti dant salutem: Sacramenta V. Testamenti, promiserunt saluatorem. Sed si recte & diligenter expendatur, quomodo Augustin. in loco allegato quæstionem illam disputet, non tantum liquido constabit, quæ fuerit ipsius sententia, verum etiam monstrabuntur vera fundamẽta, ex quib. quæstio hæc recte explicari & diiudicari poterit. Non autem promiscue de omnibus figuris & signis V. Testamenti disputamus, sed de illis, quibus verbum promissionis gratiæ annexum fuit. Multæ enim fuerũt in V. Testamento figuræ & vmbræ, quæ aliquid sane de mysterio incarnationis, redemptionis & iustificationis significarunt: non autem omnes adiunctam habuerunt expressam promissionem diuinam, quod per illa signa Deus offerre, applicare & obsignare vellet promissionem iustitiæ fidei singulis, fide illis ritibus vtentibus. Quædam verò nõ tantum significarunt, verum etiam adiunctam habuerũt promissionẽ, quod per illa signa in verbo, Deus iustitiam fidei offerre, applicare, obsignare & cõfirmare vellet, in singulis, fide promissionis signis illis vtẽtibus: quale signum, extra omnem controuersiã fuit circumcisio. Duplicia igitur fuerunt signa V. Testamenti: quædam tantum fuerunt significatiua, quædam verò simul etiam fuerũt virtute promissionis, exhibitiua seu obsignatiua gratiæ. Augustinus verò omnia illa signa aliquando vna & eadẽ appellatione sacramenti cõprehendit. Quando igitur figuras & vmbras, quæ sunt signa tantũ significatiua, vocat sacramenta, tunc dicit in Psal. 73. De discrimine V. & N. Testamenti, sacramenta non eadem, promissa non eadem. Et illud declarat: Promissa non eadem, quia promissa terra Canaan, regnum temporale, felicitas terrena. Sacramenta non eadem, quia alia sunt Sacramenta salutem dantia, alia saluatorem promittentia. Sacramenta noui Testamenti, dant salutem: Sacramenta veteris Testamenti, promiserunt Saluatorem. Nunquid autem dicemus Augustinum sensisse, Patres in veteri Testamento tantum terrena promissa habuisse, & prorsus destitutos fuisse promissione spirituali, de iustitia coram Deo, salute & vita æterna? Aut Patribus in veteri Testamento non fuisse datam salutem? Certe nemo sanus, Augustino manifeste falsam hãc sententiam tribuere audebit, quam multis in locis ipse refutat. In promptu igitur est colligere, quid Augustinus in illo loco velit. Collationem enim seu potius mutuam relationem, indiuiduam connexionem instituit inter promissa & sacramenta: vt qualia sint promissa, talia etiam sint sacramenta: & quidem ex promissis sumendum esse iudicium de Sacramen-

Signa veteris Testamenti duplicia.

cramentis. Et hoc fundamentum diligenter obseruetur. Iam verò inquit: In veteri Testamento, fuerunt quædam promissa terrena seu temporalia politiæ Mosaicæ, & illis promissis etiam Sacramenta quædam fuerunt adiuncta: Concludit igitur Augustinus, sicut ipsa promissa terrena, figuræ fuerūt spiritualium promissionum, ita etiam Sacramenta illarum promissionum, significasse futuram οἰκονομίαν Saluatoris. Manifestum igitur est Augustinum primò ibi loqui de signis, quæ tantum sunt significatiua, quæ non annexam habuerunt spiritualem promissionem. Deinde etiā inter ipsas spirituales promissiones, in veteri & in nouo Testamento, Augustinus tale facit discrimen, quod in V. Testamento sint promissiones Christi venturi, in nouo verò sit annunciatio Christi exhibiti.

Non minus autem promissio de futuro semine benedicto, in V. Testamento fuit potētia Dei ad salutem omni credenti, quàm annūciatio de Christo exhibito in N. Testamento. Et ex hoc fundamēto, de discrimine scilicet promissionis gratiæ in vtroq; Testamento, Augustinus differentiam sumit & cōstituit, inter sacramenta, quæ promissioni gratiæ in vtroq; Testamento voce diuina annexa fuerūt, inquit enim: Cū ergo iam teneas promissa, quid quæris promittentia, Saluatorem iam habens? Hoc verò est, quod dico te tenere promissa: non quod iam acceperimus vitā æternam, sed quia iam venit Christus, qui per Prophetas prænunciabatur. Et hanc differentiam in multis alijs locis repetit & explicat. iste igitur locus Augustini, quo fermè solo nituntur Pontificij, nihil ipsis patrocinatur, quasi tempore veteris Testamenti planè nulla fuerint sacramenta, per quæ Deus in verbo obtulerit, exhibuerit & obsignarit gratiam: cum certum sit, promissionem gratiæ tunc annexam fuisse certis quibusdam ritibus seu sacramentis. Augustinum enim diuersum sensisse, postea ostendemus. Nunc tantum obiectionem, quam ex Augustini loco Pontificij formant, remouere & explicare volui.

De sacramētis V. Testam. quomodo sæpe loquatur scriptura.

Quæ verò ex scriptura adijciuntur, facilè explicari possunt, si seruetur Hilarij regula, vt intelligentia dictorum sumatur ex causis dicendi. Scriptura enim de sacramentis V. Testamenti, sæpenō loquitur quid sint per se, hoc est, ex institutione diuina, vt scilicet sunt sigilla promissionis gratiæ & iustitiæ fidei: sed reprehendit & refutat falsas opiniones, quas homines externis illis ritibus, neglecta promissione & fide affingebāt. Non enim docebant, fidem in sacramentis, tanquam in verbo visibili, debere apprehendere promissionem de redemptione per filium mediatorē futura, propter quem Deus credentes iustificat: sed sepulta promissione, & abolita vera fide, fingebant se ex merito & dignitate operum, quæ in externis illis ritibus exercebant, iustificari. Contra hanc opinionē Paulus pugnat, de Circumcisione disputans, Rom. 2. Gal. 5. Et in Epistola ad Hebr. ostendit, solius Christi sanguinem habere virtutem emundandi conscientiā à peccatis. Quod igitur patres sub veteri Testamento iustificati sunt, hoc affirmat factum esse, non virtute sanguinis pecudum, aut reliquarū lustrationum: sed quod sub illis figuris & vmbris, fides aliud obiectum intuita sit & apprehenderit promissionem scilicet de futura victima filij Dei mediatoris. Hoc enim est, quod agit per totam Epistolam ad Hebræos: vbi simul ostendit illorum rituum antiquationem seu abrogationem, cum ipsorum complementum, Christus scilicet exhibitus sit, & alia sacramenta instituerit.

Hisce igitur, quæ & ex scriptura, & ex Augustino obijci solent, explicatis, tota res plana erit. Idē enim Deus est, & in V. & in N. Testamento, iustificans & circumcisionē & præputium. Idem est Christus heri, hodie, & in sæcula: propter quem & iustificati sunt, & iustificantur credētes, & in V. & in N. Testamento. Eadem est substantia (vt sic dicam) promissionis, eadem fides, eadem gratia, eadem iustitia, eadē salus & vita æterna in Christo, & propter Christum: qui in V. Testamento promittebatur venturus, & in nouo annunciatur exhibitus. De his capitibus nulla est, nec esse potest cōtrouersia. Quæstio verò in eo versatur, quo medio, instrumento & organo Deus vtrobiq; vti voluerit ad offerenda, exhibenda, & obsignanda illa beneficia: & quod in nouo Testamento verbum Euangelij sit potentia Dei, ad salutem omni credēti, non est dubium. Certum est & hoc, Christum ad hūc vsum instituisse sacramēta N. Testamenti, vt per illa tanquam per visibile verbum, offerret, exhiberet & obsignaret credentibus beneficia Euangelij. Iam de V. etiam Testamento extra cōtrouersiam est, planè illam ipsam ibi fuisse rationem verbi seu promissionis. Quæro autem, an in V. Testamento, promissio gratiæ tantū nuda sine sacramentis, fuerit proposita populo Dei? Inuenio autem Gen. c. 17. promissionem fœderis: Ero Deus tuus, & seminis tui post te: diuina institutione vestitam esse (vt sic dicam) ritu seu sacramēto circumcisionis. Video etiam Paulum Ro. 4. signū circumcisionis vocare sigillum, seu obsignationem iustitiæ fidei. Vnde Patres rectè sentiunt, infantes sub lege per circumcisionem liberatos fuisse à peccato originis. Et Beda eruditè colligit à cōtrario, eos qui in populo Israelitico accipiebant circumcisionē, vt sigillum iustitiæ fidei, cōiunctos fuisse per hoc sacramentū Ecclesiæ populi Dei, & consignatos fuisse in fœdus & communionē beneficiorum Christi mediatoris. Deus enim dicit: Masculus cuius præputij caro circumcisa non fuerit, exterminabitur anima illa de populo suo: quia pactum meum irritū fecit. Cohærent igitur hæc, & manifesta sunt: 1. quod iusti in V. Testamento eundem habuerint Christū, eandem acceperint gratiam & iustitiam ad salutem & vitam æternam, quam credentes in N. Testamento accipiunt & habent. 2. Iustos in V. Testamento habuisse, nō tantum nudam promissionem gratiæ, sed illi promissioni, etiam diuina institutione annexos fuisse certos quosdā externos ritus, quę sacramenta vocantur. Et inde consequitur. 3. Quod scilicet iusti in V. Testamento, non tantum per nudam promissionem gratiæ, propter venturum Messiam: verum etiam per sacramēta, quæ diuina institutione promissioni illi annexa erāt, quale extra cōtrouersiam est circumcisio, nō minus acceperint beneficia illa Euangelij, ad salutē necessaria, quam nos in N. Testamento. Atq; ideo Paul. Col. 2. permutatis vocabulis circumcisionis & baptismi significat: Nos, qui in N. Testamento per baptismū habemus expoliationem corporis peccatorū carnis, accepisse & habere idem, quod circumcisi sub V. Testamento, per circumcisionē acceperunt. Sicut enim circumcisio fuit sigilū iustitiæ fidei, Ro. 4. ita baptismus est stipulatio bonæ conscientiæ erga Deum, per resurrectionē Christi, 1. Pet. 3. Et mediū seu organon, quo exhibebatur & obsignabatur iustitia fidei, fuisse sub V. Testamento nō nudam tantū promissionem, sed & signum eius circumcisionem: institutio circumcisionis,

cisionis, Genes. 17. & locus Pauli, Rom. 4. clarissime ostendunt. Et 1. Corin. 10. vbi tractat historiam de Manna, & de aqua ex petra profluente, dicit: Patres eandem escam spiritualem manducasse, & eundem spiritualem potū bibisse. Et diserte nominat Christum, qui est heri, hodie, & in secula, Heb. 13. Et hūc Pauli locum Augustinus confert cum Baptismo & Cœna Domini, tractatu 26. in Ioan. explicans concionem Christi de Manna, inquit: Sacramenta illa fuerunt in signis diuersa, in re quæ significatur, paria sunt. Et tractatu 45. In signis diuersis, fides eadem, sicut in diuersis verbis: quorum alterum prænunciat Christum venturum, alterum annunciat Christum venisse.

Aug. contra Faustum Manichæum. Et contra Faustum Manichæum, multis argumentis agit, in diuersis signis, Sacramentis seu ritibus vtriusque Testamenti, res non esse diuersas, sed easdem. Nam li. 19. ca. 15. mouet quæstionem, vtrum tantū profuerit antiquis iustis, fides passuri & resurrecturi Christi, quantū nūc prodest fides passi & resuscitati? An ipsa effusio sanguinis agni Dei, quę facta est pro multis in remissionē peccatorum, aliquid vtilitatis & purgationis dederit etiam his, qui hoc futurum credētes, antequam fieret, ex vita migrauerant? Et istam sane quæstionem eo loco non definit. Alibi vero, manifeste ex verbo Dei affirmat, iustos veteris Testamenti, quantęlibet fuerint sanctitatis, non tamen eos saluos fecisse, nisi fidem Mediatoris, qui in remissionem peccatorum, sanguinem suum fudit. Hæc enim sunt eius verba.

Iam obseruet Lector, quæ inde argumenta Augustinus texat. Dicit enim cap. 14. In hac vita nemo potest esse iustus, nisi qui ex fide viuit. Gratia enim, iustitia, salus, vita æterna, fide accipienda sunt. Addit autem: Antiqui iusti, qui Sacramentis illis intelligebant venturam prænunciari reuelationem fidei, ex illa, licet adhuc operta & abscondita, munere tamen pietatis intellecta, etiam ipsi viuebant. Agnoscit lector connexionem argumentorum. Antiqui iusti acceperūt remissionem peccatorum propter Christum Mediatorem, remissio vero peccatorum nō nisi fide accipitur, fides vero antiquorum, obiectum habuit, non nudum tantum verbū, verumetiam Sacramenta illius temporis, & ex illa fide, in Sacramentis munere pietatis intellecta, iusti viuebant. Hæc omnia sunt Augustini.

Quis igitur iam dicet, fidem antiquorum in Sacramentis illius temporis nihil accepisse: cum Augustinus affirmet, ipsos fide illa, in Sacramentis intellecta vixisse? Cap. 16. confert verbum & Sacramenta: Si, inquit, eadem res aliter enunciatur facienda, vt de Christo passuro, resurrecturo, &c. aliter enunciatur facta, vt de Christo passo, resuscitato, &c. quid mirum, si aliis mysteriorū signaculis, passio & resurrectio Christi futura promissa est aliis iam facta annunciatur? Quid enim sunt aliud quęque corporalia Sacramenta, nisi quędam quasi verba visibilia sacrosancta? Hæc Augustinus.

Si igitur concedimus, per verbum promissionis in veteri Testamēto oblata & exhibita fuisse à Deo credentibus gratiam & salutem, quomodo Sacramentis illud adimemus, quę nihil aliud sunt, quam visibilia verba? vt eadem sit ratio, & idem vsus verbi & Sacramentorum.

Et Cap. 14. Correlatiua facit, sicut fidem & verbum seu promissionem, ita etiam fidem & Sacramenta, quod ergo fides accipit, hoc Deo per verbum & Sacramenta offert & exhibet. Verba Augustini hæc sunt: Tunc ergo occulta erat fides, nam eadem credebant, eadem sperabant omnes iusti & sancti etiam temporum illorum: & promissiua erant illa omnia Sacramenta, omnisq; ritus ille sacrorum: nunc autem reuelata est fides.

Et cap. 16. inquit: Aduersus calumniosam imperitiam Fausti demonstrare suffecerit, quanto errore delirent, qui putant signis Sacramentisq; mutatis, etiam res ipsas esse diuersas, quas ritus propheticus prænunciauit promissas, & quas ritus Euāgelicus annunciauit impletas: aut qui censent, cum res eædem sint, non eas aliis Sacramentis annunciari debuisse completas, quam his quibus adhuc complendæ prænunciabantur.

Tota igitur res, de collatione Sacramentorum veteris & noui Testamenti, planissima est, si tantum adhibeatur illa distinctio, quam Lutherus tradit de captiuitate Babylonica: quod scilicet quædā figuræ veteris Testamenti tantum fuerunt signa significatiua, non autem annexum habuerunt verbum promissionis gratiæ. De illis signis hoc loco non disputamus. Fuerunt autem etiā in veteri Testamento signa quædam, quæ ex institutione diuina, annexum habuerūt verbum promissionis gratiæ: quod verbum fidem exigit, quæ gratiam accipiat. Et de illis veterum Sacramētis manifestissimū est, quod ex institutione diuina, eūdem habuerint vsum & finem, quem Sacramenta noui Testamenti. Vnum enim & eundem Christum, in verbo promissionis, Sacramentis illis annexo, credentibus proposuerunt: eadē fuit fides, quæ & in verbo promissionis, & in Sacramentis, quæ promissioni gratiæ annexa erant, eandem gratiam, iustitiam, remissionem peccatorum, salutem & vitam æternam quæsiuit & accepit, sicut nunc in nouo Testamento. Et hactenus similitudo seu conuenientia est inter Sacramenta veteris & noui Testamenti.

Triplex discrimen inter Sacram. Vet. & noui Testa. secundum Augustinum. Nullāne autem differentia est, nullumne discrimen inter Sacramenta veteris & noui Testamenti? Est omnino illustre discrimē, sicut Augustinus variis in locis demonstrauit. 1. in ipsis signis seu ritib. externis. Cum enim Christus sua incarnatione impleuisset ea, quæ veterum Sacramentis significata & promissa fuerant, mutata & abrogata sunt vetera illa Sacramēta, & per institutionem Christi Mediatoris, alia in ipsorum locum substituta. Aliis enim ritibus, inquit Augustinus contra Faustum li. 19. c. 16. res annunciari debuerunt complete, quam his, quibus adhuc complendę prænunciabantur. 2. Sacramenta veteris Testamenti fuerunt prænūciatiua venturi Christi, noui vero Testamenti annunciatiua sunt exhibiti Christi, sicut inquit Augustinus in Psal. 73. Et tractatu in Iohann. 45. Item contra Faustum li. 19. ca. 13. Et ca. 14. inquit: Illa in veteri Testamento fuerunt promissiones rerum complendarum, hæc in nouo Testamento, sunt indicia completarum. Et idem omnino discrimen Augustinus constituit, inter verbum gratiæ sub veteri de venturo, & in nouo testamento, de exhibito Christo. Tractatu in Ioannem 45. Et contra Faustum lib. 19. ca. 16. Sicut igitur in diuersis verbis, ita etiam in signis diuersis, non est diuersa, sed eadem fides: inquit Augustinus. Idem ergo etiam Christus, eadem gratia, ad eandem iustitiam, eandem salutem, &c.

Obseruandum autem est hoc discrimen, quod idem Christus, licet aliter verbo & Sacramentis in veteri Testamento venturus prænunciatus fuerit, &

rit, & mysteriũ redemptionis complendum: aliter vero verbo & Sacramẽtis in N.T. Christus annunciertur exhibitus, & mysterium redemptionis impletum: virtus tamẽ incarnationis & redemptionis Christi eadem est, eadem etiã gratia ad salutem necessaria, quam Deus non minus tempore V. Testamẽti proposuit, quam in nouo, quam etiam veterum fides nõ minus certo accepit in verbo & Sacramentis, quam nunc in nouo accipitur. Hæc distinctio inter ipsam incarnationem ac redemptionem, & inter virtutem eius seu gratiam, non recte obseruata, decepit Scholasticos, quando enim in Augustino legunt, res quæ in veteri Testamẽto significatæ & promissæ fuerunt, in nouo redditas & exhibitas esse, hoc intelligunt non de ipse incarnatione, & de opere redẽptionis, sed de gratia & salute, quæ propter Christum donatur & exhibetur: cum certissimum sit, exhibitionem & collationem gratiæ & salutis propter Christum, non minus fuisse tempore veteris Testamenti, quam in nouo.

Quando igitur Augustinus dicit, in verbo & Sacramentis veteris Testamenti, fuisse veritatem promittentem, in nouo exhibentem, in veteri significationem promittentem, in nouo res redditas: hoc intelligit de incarnatione Christi, & de opere redemptionis, non autem de virtute eius, & de gratia, quam certe iustis in veteri Testamento exhibitam esse, nemo negare potest, qui ipsos saluatos esse concesserit.

Tertium discrimen Augustinus ita describit, De doctrina lib. 3. ca. 9. Sacramentis numero paucissimis, obseruatione facilimis, significatione prestantissimis, societatem noui populi colligauit.

Et contra Faustum li. 19. ca. 13. Prima Sacramenta cum suo aduentu Christus impleuisset, ablata sunt, & alia sunt instituta: virtute maiora, vtilitate meliora, actu faciliora, numero pauciora. Et in Psa. 73. Mutata sunt Sacramenta, facta sunt faciliora, salubriora, feliciora. Num vero ideo veteris Testamenti Sacramenta, omnino nec salubria, nec felicia erunt, quia noui Testamenti Sacramenta prædicantur salubriora & feliciora? Aut quia Sacramẽtorum noui Testamenti prædicatur virtus maior, & vtilitas melior, num ideo plane nulla erit virtus, aut nulla omnino vtilitas Sacramentorum veteris Testamenti? Certe quæ secundum magis & minus comparantur, licet gradu differant, in vno tamen & eodem genere conueniunt. Felicitatem igitur, vtilitatem, virtutem & salutem, August. Sacramentis veteris Testamenti eo ipso tribuit, quod prædicat noui Testamenti Sacramẽta feliciora, salubriora, virtute maiora, & vtilitate meliora. Et hoc libẽter damus: sicut modus reuelationis in nouo Testamento illustrior est, lux fidei maior, & mensura gratiæ vberior: ita etiam per Sacramenta noui Testamenti, gratiam Christi luculentius, plenius, perfectius & vberius dispensari credentibus. Nunc enim consummato redemptionis mysterio, figuris successit ipsa veritas. Heb. 9. vmbris corpus, Col. 2. Filius Dei enim etiam ante suam incarnationem fuit iustitia & salus credentium, Esaiæ 45. & in ipsis inhabitauit, 2. Cor. 6. Nunc vero postquam incarnatus est Deus & homo, Ecclesię suæ adest, & in credentibus habitat. In humana enim carne, quam filius Dei assumpsit, habitat iam tota plenitudo diuinitatis, vt ex eius plenitudine, omnes accipiamus gratiam pro gratia, Col. 2. Ioan. 1. Illud tempore veteris Testamenti nõdum erat factum, sed futurum promittebatur & credebatur. Quod si igitur promissio, de futura incarnatione & redemptione, potentia Dei fuit ad salutem credentibus, sub veteri Testamento: maior certe, vberior & plenior erit gratia, postquam in nouo ipsum complementum rerum illarum factum est in Christo, qui vt Deus & homo credentibus se communicat.

Sacram. noui Testa. cur ab Augustino appellentur feliciora, salubriora, &c.

Hoc igitur modo, noui Testamenti Sacramenta differunt à veteribus, non tantum quia ceremoniæ sunt aliæ, & alij ritus externi: sed discrimen est aliud longe illustrius, sicut iam diximus. Pontificij vero hisce differentiis non sunt cõtenti, sed simpliciter volunt, Deum per veteris Testamenti Sacramẽta, etiam quæ verbum promissionis annexum habuerunt, nullam gratiam exhibuisse & contulisse credentibus, quod manifeste falsum esse, sola circumcisio ostẽdit. Causa vero principalis, quare dogma illud Scholasticorum, de differentia Sacramentorum vtriusq; Testamenti, tantopere vrgeant, hæc est, quod opinionem operis operati, quomodocũque defendere & stabilire conantur. Sed de opere operato dicendum erit in examine 8. Canonis.

DE DIFFERENTIA SACRAMENTORVM inter se.

CANON III.

Si quis dixerit, hæc septem Sacramenta ita esse inter se paria, vt nulla ratione aliud sit alio dignius, anathema sit.

EXAMEN.

Huius Canonis examen paucis absoluemus. Cũ enim alias omnia & singula fulmina suorũ anathematum, peculiariter in nostrarum Ecclesiarum capita vibrare soleant: ab huius certe tertij Canonis trisulco fulmine, laus Deo capita nostra omnino libera sunt. Ita enim fulminant: Si quis dixerit, hæc septem Sacramenta ita esse inter se paria, vt nulla ratione aliud sit alio dignius, anathema sit.

Nos vero nequaquã ij sumus, qui sentiamus vel doceamus, septẽ illa quæ ipsi numerant Sacramenta, ita esse inter se paria, vt sicut Baptismus & Eucharistia, eodem etiam modo, seu pari ratione, reliqua quinque quæ numerant, vere & proprie sint Sacramenta. Hoc ipsum enim est, quod in examine primi Canonis egimus: etiamsi de appellatione Sacramenti nõ pugnemus, sicut & veteres varie ea vsi sunt: omnino tamen discernendas esse res illas, quę ex institutione diuina adiunctos habent certos externos ritus, ab illis rebus, quæ habent quidẽ mandatum Dei, sed nõ certos externos ritus voce diuina mandatos: & ab illis etiam ritib., qui habent expressum mandatũ Dei, & annexã voce diuina promissionẽ gratiæ seu beneficij redẽptionis, sicut est Baptismus & Eucharistia, discernẽdos esse reliquos ritus, qui vndecunq; accepti sunt, certe non habẽt expressum mandatum Dei, nec promissionem voce diuina annexam, de applicatione & obsignatione gratuitæ reconciliationis. Atque ideo contendimus, ritus illos ab hominibus acceptos, nullo modo eodem loco habendos aut in parem dignitatis gradum subleuandos esse, sicut priores illos, qui voce & mandato filij Dei instituti sunt. Immenso enim interuallo distãt, & in Ecclesia discernenda sunt filij Dei instituta, ab hominum inuentis. Ab omni igitur crimine & accusatione Canon iste nos absoluit. Dicit enim anathema illis, qui

fingunt

fingunt septem illa quæ ipsi numerant Sacramenta, ita esse inter se paria, vt nulla ratione aliud sit alio dignius.

Sed hæc forsan ioco quis dici arbitretur. Neque enim verisimile est, Tridētinos patres in tertio hoc Canone, tam terribiliter detonare de dispari 7. Sacramentorum dignitate, ideo quasi nostrā sententiam probare, & quidem sub vinculo anathematis cōfirmare voluerint, nec ideo sane, quasi nec oblique, nec leuiter, sed anathematis seueritate notare & damnare voluerint Scholasticorum disputationes, qui fingunt, sicut Baptismum & Cœnā Dominicam, eodem etiam modo, & pari ratione, reliqua quinque vere & proprie esse Sacramenta. Quo igitur consilio, & quo sensu fabricatus est tertius iste Canon? Dicam tibi, Veteres illas cōtumelias repetere & stabilire voluerūt, dignitatem scilicet chrismatis in confirmatione, quamuis nec mandatum Dei, nec promissionem filij Dei habeat, multo tamen præstantiorem & ampliorem esse, quam ipsius Baptismi, licet expressum habeat mandatum Dei, & certissimam promissionem, voce filij Dei annexam. Ratio vero (si Dîs in Romanorum pantheo placet) hæc est, quod Baptismus administrari potest, etiam ab iis, qui sunt in simplicibus Sacerdotū ordinibus, imo in necessitate etiā à laicis: sicut Hieronymus inquit contra Luciferianos. Cōfirmationis vero administrationē, solis Episcopis reseruari ipsis placuit. Addunt & hanc rationem, quod Baptismus tantum sit Sacramentum initiationis: per confirmationem vero, cōferatur perfectio gratiæ & gloriæ. Ritum etiam ordinationis dicunt Sacramentū esse, præeminentia nobilitatis & perfectionis (vtor ipsorum verbis) dignius & præstantius quam Sacramentum Baptismi. Quia inquiunt, ordo constituit hominem in gratia, gradu & statu dignitatis (hoc est, pinguium præbendarum, & regalium prælaturarum) quod Baptismus nō facit. Atq; ita cum in primo Canone, ea quæ non habent Dei mandata, sed sunt ab hominib. inuenta, diuinis institutis æquassent: iam in tertio Canone, postulant ea in sublimiorem dignitatis gradum extolli & collocari, quam quæ ipse filius Dei in N. T. sua voce instituit, & Ecclesiæ commendauit. Vsq; adeo verum est, quod eum, qui semel verecundiæ fines transiit, oportet gnauiter impudentem esse.

Rationes Pontificiorū, cur confirmationem & ordinem ipsi Sacram. Baptismi praferre non vereantur.

Est & hoc vnum ex mysteriis huius tertij Canonis, quod dignitas Sacramenti Ordinis, non potest ferre honorabile, sanctum & castum coniugium: licet & ipsum nominent Sacramentum. Tanto enim dignius est Ordinis Sacramentum coniugio, quod facilius pati secum potest centum prostibula, successiue tamen (sicut inquit Coloniensis quidam) quam vnam legitimam coniugem. Si qua vero præterea alia tertius hic Canon mysteria continet, ea vel Andradius, vel alius quispiam nobis pādet. Quod vero ad rem ipsam attinet, quę sit Sacramentorum, quæ Scripturæ testimonium habent, seu conuenientia seu differentia, non potest simplicius & rectius constitui & explicari, quam si vnumquodque ex sua institutione, & ex promissione, quam ex voce diuina annexam habet, iudicetur. Non male enim huc quadraret, quod in decreto suo dicunt, per Sacramenta iustitia fidei vel incipit vel incepta augetur, vel amissa reparatur. Sed hæc plenius explicare, non est huius loci: tantum enim examen decretorum & canonum Tridentini concilij instituimus.

DE NECESSITATE SACRAMENTORVM.

CANON IIII.

Si quis dixerit, Sacramenta nouæ legis non esse ad salutem necessaria, sed superflua: & sine eis aut eorum voto, per solam fidem, homines à Deo gratiam & iustificationem adipisci, licet omnia singulis necessaria non sint, anathema sit.

EXAMEN.

Principio artificium compositionis in hoc Canone cōsiderandum est: in singulis enim ferme dictionibus, peculiares latent insidiæ. Indifferenter de omnibus suis, quæ numerant, Sacramentis prædicat, quod sint ad salutem necessaria. Quod enim addunt (licet omnia singulis necessaria nō sint) intelligunt de ordine & coniugio. Reliquos vero ritus, vt cōfirmationis, extremę vnctionis, auricularis confessionis, satisfactionis, &c. volunt simpliciter esse Sacramenta ad salutem necessaria. Et quod præcipue obseruandum est, necessitatem Sacramētorum opponunt iustificationi per solam fidē. Atqui ea quæ ad salutē necessaria sunt, distinguenda sunt, vt Christus promerens, Pater dominans, organa seu Sacramēta verbi & Sacramentorū, per quę Spiritus sanctus beneficia illa noui Testam. offert, applicat, obsignat, auget, & cōfirmat in credentib.: & demum fides, quæ beneficia illa apprehēdit. Singula hæc suo modo, & in suo gradu, ad salutem nostram ordinata sunt. Et sicut non sequitur: Sacramenta ad salutem sunt necessaria: ergo non solus Christus suo merito nobis eam acquisiuit: ita etiā non sequitur: Sacramenta ad salutem sunt necessaria: ergo non per solam fidem gratiam iustificationis accipimus. Neq; enim quisq; sanus, iustificationem per solam fidem, ita vnquam intellexit, quasi à iustificatione excludatur gratia Dei, meritum Christi & ministerium verbi & Sacramentorū. Imo fides in iustificatione quærit, apprehendit, & accipit gratiam Dei, propter meritum filij mediatoris: & quidem hæc quærit & accipit in ministerio verbi & Sacramentorum, per quod medium, scit Spiritū sanctum velle efficacem esse. Quęrere vero, apprehendere & accipere illa beneficia, Scriptura affirmat, solius fidei proprium esse. Manifestum igitur est, qualis sit sophistica, necessitatem Sacramentorum opponere iustificationi per solam fidem. Ego vero arbitror, architectos IIII. huius Canonis, aliud spectasse hac antithesi inter necessitatē Sacramentorum ad salutem, & inter iustificationem per solam fidem. Neque enim necessitatē Sacramentorum eo tantum referūt, quod sint causæ instrumētales, per quas à Deo nobis offeratur & exhibeatur gratia iustificationis: sed loquūtur de adipiscenda, seu accipienda gratia iustificationis: & hoc nolunt soli fidei tribui, sed adiungunt necessitatem Sacramentorum, hoc est, intelligunt nostrū opus, quod in susceptione Sacramētorum facimus, ita vt fides non sola, sed vna cum dignitate seu merito illius nostri operis, accipiat gratiā iustificationis. Et propterea nominant Sacramenta nouę legis, vt sit mutua relatio legis & nostrorum operum, in ipso etiam Sacramentorum vsu, ideo etiam votum nominant, hoc est, pollicitationem certi operis, ad accipiendam iustificationis gratiam. Quis igitur iam neget Patribus Tridētinis defuisse ingenium, cum in tam paucis verbis, tam multas & varias insidias occultare potuerint? Non potest autem eius quæstionis quæ in IIII. hoc Canone proponi-

Insidiæ huius Canonis.

Officium fidei.

 tur,

tur, vera explicatio tradi, nisi prius ex insidiis illis nos euoluamus. Quando igitur de necessitate Sacramentorum disputatur, non est quæstio de ritibus humana autoritate institutis, sed de iis qui vere & proprie sunt Sacramenta: scilicet de Baptismo, & Cœna Domini. Et in illis Sacramentis non est quæstio de magica aliqua efficacia, absolute hærente in ipsis externis elementis: nec dignitate, aut merito nostri alicuius operis: sed quod sint media seu organa, per quæ Deus offert, & fides accipit gratiam & salutem.

Quæstione hoc modo formata, explicatio non erit difficilis: quæ multa vtiliter monebit & veram reuerentiam erga Sacramenta in animis nostris excitabit. Pendet autem ex consideratione doctrinæ, quare Deus promissioni Euangelij adiecerit Sacramenta? Deus enim, qui satisfactionem filij sui mediatoris ordinauit, vt esset meritum & acquisitio salutis nostræ: qui etiã ordinauit, vt fides esset quasi manus nostra, qua quæramus, apprehendamus & accipiamus gratiam Dei in Christo: idem Deus etiam certum medium seu organon ordinauit, per quod beneficia filij mediatoris, ad salutem nostrã velit offerre & exhibere, vt fides habeat & sciat certum medium, in quo quærere & accipere possit gratiam & salutem.

Tale ergo medium seu instrumentum Dei, est verbum Euangelij prædicatum, auditum, cogitatum, & fide apprehensum. Ro. 10. Fides iustificans ex auditu, auditus per verbum Dei. Ro. 1. Euangelium est potentia Dei, in salutem omni credenti. Ioan. 5. Amen dico vobis, qui verbum meum audit, & credit ei qui misit me, habet vitam æternam, &c. Iã vero cum Deus per verbũ offerat & exhibeat, fides etiam in verbo apprehendat & accipiat non dimidiatum & insufficiens aliquid, sed gratiam quæ ad salutem necessaria est, ita vt Euangelium sit potentia Dei ad salutem omni credenti: oritur quæstio, quis sit Sacramentorum vsus, aut propter quas causas Deus externos Sacramẽtorum ritus, sua institutione adiecerit promissioni Euangelij. Et sunt quidem nõ pauci homines, partim phanatici, partim prophani, qui & sentiunt & clamitant, superfluum & non necessarium esse Sacramentorum vsum. Piorum etiam animi sæpe huiusmodi cogitationibus tentantur: Cum verbo Deus omnia, quæ ad salutẽ necessaria sunt, offerat & exhibeat, cumq; fides illa in verbo inuenire & apprehendere possit, quid opus sit Sacramentis? posse igitur sine salutis dispendio, vsum Sacramentorum negligi.

Sacram. vsus.

Et talibus sane, siue tentationibus, siue phanaticorũ clamoribus, recte ex verbo Dei opponitur, Sacramẽta, quæ Deus ipse, vt essent salutis nostræ adminicula, instituit, nullo modo iudicanda esse vel inutilia, vel superflua, quæ secure negligi & cõtemni possint. Recte enim Augustinus dicit cõtra Faustũ li. 19. c. 11. Sacramentorũ vis inenarrabiliter valet plurimũ: & ideo cõtempta, sacrilegos facit. Impie quippe contemnitur, sine qua non potest perfici pietas. Sed hęc ex verbo Dei diligenter explicãda sunt, vt & doctrina recte intelligatur, & verus Sacramentorũ vsus ornetur, & serio ametur. Quod igitur ad Deum attinet, verbo promissionis offert & exhibet illam suam gratiam, quæ ad salutem necessaria est: ita vt fides in illo obiecto seu medio, inuenire possit, quicquid ad salutem est necessarium.

Augustinus.

Et quidem (sicut Chrysostomus inquit) si Angeli essemus, nullo prętera signo nobis opus esset. Sed carnalis infirmitas fidem impedit, turbat, distrahit, & debilitat. Arduum enim & difficile est iis, quæ in verbo proponuntur, licet non appareant, tamen firma animi persuasione inhærere, Hebr. 11. Imo contra spem in spem credere, Ro. 4. cum quidem in hac vita, mens semper sensuum adminicula quærat. Præterea fides etiam quãdo statuit promissionem Dei in genere veram esse, angitur tamen de hac præcipue quæstione: an priuatim etiam ad me pertineat? Deus igitur qui diues est in misericordia, vt diuitias bonitatis suæ nobis ostenderet, & commendaret, non vno tãtum modo, per nudum scilicet verbum, gratiam suam nobis exhibere voluit: sed infirmitatem nostram voluit certis adminiculis subleuare, institutis scilicet, & promissioni Euangelij annexis Sacramẽtis, hoc est, certis signis, ritibus, seu ceremoniis, in sensus incurrentibus, vt illos commoneret, erudiret, & certos nos redderet, quod foris in specie visibili geri cernimus, illud intus virtute & potentia Dei in nobis effici. sicut enim verbum incurrit in aures, & ferit corda: ita ritus Sacramentorum incurrit in oculos, vt moueat corda, vt non dubitemus, Deum nobiscum agere, & velle iuxta verbum in nobis efficacem esse ad salutem. Verbo enim, & externis à se institutis signis, solet cum hominibus agere. Præterea mens humana non tantum per se non nouit promissionem de gratuita reconciliatione, verumetiã quando illa verbo nobis reuelatur, licet pia mens eam non ausit in genere mendacij arguere, fides tamen, in tentationibus præsertim, difficulter illam, vt priuatim ad me etiam pertinentem, apprehendere & retinere potest. Deus igitur Sacramenta instituit, vt essent externa & visibilia signa & pignora gratiæ & voluntatis Dei erga nos: quibus illustri visibili testimonio testificetur, quod promissio ad singulos illos pertineat, qui fide eam in vsu Sacramentorum amplectuntur. Et hoc modo Sacramenta sunt externa visibilia testimonia applicationis, gratuitæ promissionis Euangelij. Eius enim vox generalis est, fides vero & vsus Sacramenti, applicant eam ad singulos credentes. Hoc modo Sacramenta, quo ad nos, sunt signa confirmantia fidem erga promissionem Euangelij, quo ad Deum, sunt organa seu instrumenta, per quæ Deus in verbo, sua potentia & operatione, gratiam promissionis Euangelicæ credentibus exhibet, applicat, obsignat, confirmat, auget & conseruat. Non autem alia est gratia quæ in verbo promissionis, & alia quę in Sacramentis exhibetur: nec alia est promissio in verbo Euangelij, alia in Sacramentis. Sed eadem est gratia, vnum & idem verbum, nisi quod in Sacramentis, per signa diuinitus instituta, verbum quasi visibile redditur (sicut Augustinus loquitur) propter nostram infirmitatem. Fides igitur in Sacramentis, non aliam quærit gratiam quam in verbo, nec sine promissione, præter aut extra promissionem, in Sacramẽtis quærit gratiam. Verbũ enim promissionis, est obiectum illud quod fides in Sacramentis intuetur: & in illo apprehendit ea, quæ verbo in Sacramentis promittuntur, offeruntur, & exhibentur. Ita Ephes. 5. Paul. inquit: Mundans Ecclesiam lauacro aquæ in verbo. Hæc doctrina ornat dignitatem Sacramentorum, & excuscitat veram reuerentiam erga vsum Sacramentorum, & ex his fundamentis sumitur explicatio quæstionis propositæ. Quæ enim piæ aures, prophanas illas voces vel ferre, vel admittere possent, Sacramenta esse

Chrysostomus.

Fides specialis.

esse superflua, quæ secure contemni, & sine dispendio salutis negligi possint? cum ex verbo Dei constet, Deum illa ad subleuandam infirmitatem nostram instituisse: vtq; diuitias bonitatis suę, ad procurandam salutem nostram ostenderet, instituisse ipsum talia organa seu instrumenta, in quibus virtute & operatione Spiritus S. fides nostra quamuis languida & infirma, gratiam apprehendere, & obsignatam retinere posset, ad salutem & vitam æternam. Necessaria igitur sunt Sacramenta & ratione infirmitatis fidei nostrę, cui huiusmodi adminiculis opus est: & ratione institutionis diuinæ, quæ enim Deus hoc consilio, & in hunc finem instituit, vt per ea credentibus exhibeat, applicet & obsignet beneficia mediatoris ad salutem: ea certe nec inutilia, nec superuacanea, sed necessaria sunt.

Et hoc sensu non inuiti concedimus, Sacramēta ad salutē esse necessaria, tanquā causam instrumentalem: sed tamē addenda est hæc declaratio, non tā pręcisam esse necessitatem Sacramentorū ad salutē, sicut est fidei & verbi. Sine fide enim, nemo potest saluari: & sine verbo, nulla potest esse vera fides, Ro. 10. Qui igitur verbū Dei nō habet, is quia non potest fidem concipere nō potest saluari. Qui vero ex auditu verbi, veram & iustificantem fidem iam habet: is licet fide acceperit reconciliationē, Sacramentorum tamen vsum nullo modo contemnet, propter causas iam expositas: aut si cōtemnit, fides non est vera, non enim retinet essentialē suam proprietatē, quæ consistit in mutua relatione verbi & fidei: vt scilicet fides verbū promissionis, vbicunq; Deus sua institutione illud proponit, quærat & apprehēdat. Sed si quis ex auditu verbi, habeat veram fidem in Christum, & non cōcedatur ipsi facultas, vt possit Sacramentis iuxta institutionem diuinam vti: in tali certe casu, nō est statuenda pręcisa necessitas Sacramentorū ad salutem: vt propterea salus illis denegetur, quib. non datur facultas vtendi Sacramentis, licet fide in verbo apprehendant Christum mediatorem. Latroni enim in cruce, Christū in verbo promissionis fide apprehendenti, certo promittitur paradisus: licet non daretur ipsi facultas, vt posset baptismū accipere. Ita qui in deserto nati fuerant, per annos 40. non sunt circūcisi, propter cōtinuas peregrinationis iactationes, quæ facultatem circumcisionis accipiendæ non cōcedebant, Iosuę 5. Et tamen non est dubium, quosdā ex illis per 40. illos annos in deserto mortuos fuisse: quos nemo damnauerit, si Deo fide in promissionē de venturo Messia reconciliati fuerunt. Recte igitur Augustinus inquit, cōtra Donat. li. 4. ca. 22. Latronis exemplum etiā atq; etiam cōsiderans, inuenio nō tantum passionem pro nomine Christi, id quod ex Baptismo deerat, posse supplere: sed etiā fidem, conuersionemq; cordis, si forte ad celebrandum mysteriū Baptismi, in angustiis temporū succurri non potest. Neq; enim latro ille pro nomine Christi crucifixus est, sed pro meritis facinorū suorum: nec quia credidit passus est: sed dū patitur, credidit. Quantū itaq; valeat, etiam sine visibili Sacramēto Baptismi (id quod ait Apostolus: Corde creditur ad iustitiam, ore autem cōfessio fit ad salutē) in illo latrone declaratum est: sed tūc impletur inuisibiliter, cum mysterium Baptismi, non contemptus religionis, sed articulus necessitatis excludit. Ca. 23. Latro ille non tamen omnino, sine sanctificatione Baptismi, quę corporaliter adhibetur, fuit: quia non eius accipiendæ voluntas defuit, sed non accipiendæ necessitas affuit. Cap. 24. In illo latrone quod ex Baptismi Sacramento defuerat, compleuit omnipotentis benignitas: quia non superbia vel contemptu, sed necessitate defuerat.

Augustinus.

Cap. 25. Cum vero ex voluntate defuerit, reatu hominem inuoluit: neque enim vllo modo dicēda est conuersio cordis ad Deum, cum Dei Sacramētum contemnitur. Et hoc est quod Longobardus dixit, gratiam Dei non esse alligatam Sacramentis.

Longobardus.

Obseruet autem Lector, in autoribus non tantum videndum esse quid dicatur, sed principaliter, ex quibus fundamentis id quod dicitur extruatur. De articulo necessitatis in latrone non baptizato, idem dicit Cyprianus quod Augustinus: sed fundamenta longe sunt diuersa. Cyprianus sentit, latronis passionem, vicem Baptismi suppleuisse: Augustinus vero rectius sentit, fidem cordis apprehendentē Christum, iustificasse & saluasse latronem, cū articulus necessitatis Baptismū excluderet. Ita vetustas de articulo necessitatis, cum credētes priusquam baptizari possent, vel ad martyrium raperētur, vel morte præoccuparentur, venuste distinxit Baptismū fluminis, flaminis & sanguinis. Illud vero postea ita deprauārunt, quasi dignitas operis & meriti in martyrio tanta sit, quæ virtute sanguinis Christi in Baptismo æquetur, & eius vicem supplere possit. Item Baptismū flaminis interpretati sunt, quod tanta possit in aliquo contrito satisfactio & charitas esse, vt dignitas eius, vicē virtutis Baptismi supplere possit. Hæc non tantum peregrina, sed omnino falsa & impia fundamenta sunt: nostrorum scilicet operum merita, æquare virtuti Baptismi. In hac igitur exceptione articuli necessitatis, monstrandi sunt conscientiis veri fontes consolationū: qui certe non sunt, vt nostra opera vice Baptismi Deo opponamus, sed vt fides apprehēdens verbum promissionis, etiamsi articulo necessitatis à Baptismo excludatur, nihilominus certo statuat, se accipere & possidere Christum, gratiam Dei, & vitam æternam. Euangelium enim Dei est potentia, ad salutem omni credenti.

Porro adscribam locum Augustini, ex eodē li. c. 22. qui illustrabit hanc quæstionem: An scilicet Sacramenta sint superflua? Verba hæc sunt: In Cornelio & amicis ejus, posset videri superfluum, vt aqua etiam tingerentur, in quibus iam donum erat Spiritus sancti: quod non nisi baptizatos alios accepisse, sancta Scriptura testatur. Baptizati sunt tamē: & in hoc facto Apostolica extat autoritas, vsq; adeo nemo debet in quolibet prouectu interioris hominis, si forte ante Baptismū, vsq; ad spiritualē intellectū pio corde profecerit, contemnere Sacramentū: quod ministrorū opera corporaliter adhibetur, sed per hoc Deus hominis consecrationē spiritualiter operatur. Nec ob aliud existimo munus baptizādi Iohanni fuisse attributū: nisi vt Dominus ipse qui dederat, cū serui Baptismum non spreuisset accipere, dedicaret humilitatis viā, & quanti pendēdum esse suum Baptisma, quo ipse baptizaturus erat, tali facto apertissime declararet. Videbat enim tanquam peritissimus Medicus salutis æternæ quorundā non defuturum tumorem, qui cū intellectu veritatis, & probabilibus moribus ita profecissent, vt multis baptizatis, vita atque doctrina se præponere minime dubitarent, superuacaneum sibi esse crederent baptizari: quando ad illum mentis se habitum peruenisse crederent, ad quem multi Baptizati adhuc ascēdere conarentur. Hæc Augustinus.

An Sacramēta sint superflua.

Augustinus.

DE EFFICACIA ET VSV SACRAMENTORVM.

CANON V.

Si quis dixerit, hæc Sacramenta propter solam fidem nutriendam instituta fuisse, anathema sit.

CANON VI.

Si quis dixerit, Sacramenta noua legis, non continere gratiam quam significant: aut gratiam ipsam non ponentibus obicem non conferre, quasi signa tantum externa sint accepta per fidem gratiæ vel iustitiæ: & notæ quædam Christianæ professionis, quibus apud homines discernuntur fideles ab infidelibus, anathema sit.

CANON VII.

Si quis dixerit, non dari gratiam per huiusmodi Sacramẽta, semper & omnibus, quantum est ex parte Dei, etiamsi rite ea suscipiant, sed aliquando & aliquibus, anathema sit.

EXAMEN.

De efficacia Sacramentorum, quomodo seu qua ratione offerant, exhibeant, applicent & obsignent gratiam, inter Scholasticos Scriptores variæ fuerũt disputationes. Quidam enim, vt Alensis, Thomas, Durandus, &c. senserunt, ipsis externis Sacramentorum elementis, per verbũ conferri virtutẽ quandam supernaturalẽ, quæ non sit relatio seu ordinatio Dei, quod per Sacramenta, tanquam per causas instrumentales Deus efficacia spiritus, velit cõferre gratiam: sed quæ sit virtus supernaturalis & spiritualis, absolute hærens in corporalibus Sacramẽtorum elementis, per quam influant & agant in animam, siue effectiue, siue dispositiue. Addunt tamen, vt ostendant, nec se nec alios quod dicunt intelligere, esse ens incompletum, quod per se non sit in aliquo ex decem prædicamentis.

Hugo etiam dicit, Sacramenta noui Testamenti ideo prius sanctificari, cõsecrari, seu benedici, vt ex sanctificatione (quæ scilicet ex consecratione, in ipsis Sacramentorũ elementis contenta & inclusa insit) cum applicantur, sanctificent: scilicet, sicut quãdo emplastrum applicatur vulneri. In hac imaginatione etiam Cyprianus hæsit: qui baptismũ ab hæreticis & malis ministris datum, ideo pronũciauit inutilem, inefficacem & irritum, quia tales suis benedictionibus & consecrationibus non possint aquæ talem virtutem conferre, quæ in animam influat & agat. Ex hac etiam imaginatione, orta fuit praua illorum opinio, qui apud Augustinũ de Ciui. li. 21. c. 25. liberationem ab igne æterno promiserũt omnibus, sine vera fide habentibus Sacramentum Baptismatis & corporis Christi, quomodolibet vixerint, & in quacunq; hæresi vel impietate fuerint. Illa vero opinio, quod in ipsis Sacramentorum elementis, gratia essentialiter contineatur, sicut medicina in pixide, ita vt virtus Sacramẽtorum sit vel essentia, vel qualitas, siue completa, siue incompleta, hærens in corporalibus Sacramentorũ elementis, etiam inter Scholasticos Scriptores, non fuit omnibus probata: vt Bonauenturæ, Richardo, &c. Fuerunt præterea, qui virtutem Sacramentorum in ipso opere, quo Sacramenta vel celebrantur, vel suscipiuntur, constituerunt: ita vt Sacramenta dicerentur conferre gratiam ex dignitate, & merito operis, quod exercet, vel ille qui celebrat, vel qui suscipit. Sed hæc opinio ex diametro pugnat cum vera ratione Sacramentorum: quæ sunt actiones, in quibus non nos nostrum aliquid offerimus, sed in quibus Deus sua beneficia nobis offert & exhibet, vt vult illa à se donata, à nobis accipi.

Nostro vero tempore quidam, dum hasce Pontificias opiniones vehementius refutare voluerunt, nimium deflexerũt in sinistram partem. Disputarunt enim, Sacramenta nihil aliud esse, quam signa, & notas Christianæ professionis, quibus à Iudæis & paganis discernamur. In quo vsu, quondam apud gentes fuerunt mysteria Cereris, & similes initiationes.

Quidam censuerunt Sacramenta tantum esse Christianæ societatis symbola, quibus ad mutuam communicationem officiorum excitemur, & obstringamur: sicut quondam in fœderibus faciendis mos erat, vna vesci ex rebus sacrificatis. Alij in vsu Sacramentorum nihil aliud spectari voluerunt quam solas allegorias seu significationes Christianæ mortificationis, regenerationis, viuificationis, spiritualis alimoniæ, &c. Sunt qui videri volunt de Sacramentis honorifice sentire: & tamen docent Sacramenta tantum esse signa gratiæ, iam antea, ante & extra vsum Sacramentorum collatę & exhibitæ, ita vt per Sacramenta Deus nihil conferat & exhibeat illis, qui fide Sacramentis vtuntur: sed quod tantum sint signa gratiæ, alias & alio modo ante collatæ.

Huic affinis est & illorũ opinio, qui existimant, vsum Sacramentorum tantum per modum cõmonefactionis, excitare fidem, quæ alibi & alio modo, non in vero Sacramẽtorum vsu, quærat & accipiat gratiam, sicut talis cõmonefactio à picturis etiam sumi potest. Has opiniones ideo recensui, vt ex antithesi vera sententia rectius intelligatur: præcipue vero ideo, quia video Põtificios, in suis de hac quęstione disputationibus, phanaticorum opiniones insidiose commiscere cum nostrarum Ecclesiarum confessione: cum tamen Apologia Augustanæ cõfessionis sententiam suam, ex verbo Dei extructam, diserte seiungat à phanaticorum prophanis opinionibus.

Manifesta enim sunt Scripturæ testimonia, quæ vt negari non possunt, ita eludi non debent. Tit. 3. Baptismus vocatur lauacrum regenerationis, & renouationis Spiritus sancti. Ephe. 5. Tradidit semetipsum pro Ecclesia, vt illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo, &c. Iohan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, nõ potest introire in regnum Dei. Actor. 2. Baptizetur vnusquisq; in remissionem peccatorum. Actor. 22. Baptizare, & ablue peccata tua, inuocato nomine Iesu. 1. Pet. 3. loquens de aqua, per quam Noe cum suis in arca seruatus fuit, inquit, quod est, quæ aqua, arcæ antitypon, nunc nos saluos facit, baptisma scilicet: non quod sit depositio sordium carnis, sed quia est stipulatio bonæ conscientiæ erga Deum, per resurrectionem Christi. Roma. 6. Quotquot baptizati sumus in Christum Iesum, in mortem eius baptizati sumus: vt sicut cõplantati sumus similitudini mortis eius, ita etiam resurrectionis simus. Gal. 3. Quotquot baptizati estis, Christum induistis. Marc. 16. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit.

Hæc manifestissima testimonia, quæ diserte Sacramentis efficaciam tribuunt, & qualis ea sit, explicant, non sunt per tropos peruertenda à simplici & genuina significatione, quam propria vocabulorum significatio præbet. Et ita veteres hæc testimonia, simpliciter sicut sonant, intellexerunt. Augustinus enim contra Faustum libro 19. cap. 11. de Sacramentis inquit: Quorum vis inenarrabiliter valet plurimum: & ideo contempta, sacrilegos

crilegos facit, impiè quippe contemnitur, sine qua non potest perfici pietas. Cap.13. Sacramenta noui Testamenti esse virtute maiora, vtilitate meliora. Cap.16. De corporali Baptismi actione, & de sono verborum promissionis, inquit: Hæc omnia fiunt & transeunt, sonant & transeunt: virtus tamen quę per ista operatur, iugiter manet: & donum spirituale quod per ista minuatur, æternū est. In Leuit. quæst.84. Dominus dicit: Ego sanctifico Aaronē, & Mosi dicit: Sanctificabis eū: Quomodo ergo & Moyses sanctificat, & Dominus? Nō enim Moyses pro Domino, sed Moyses visibilibus Sacramentis per ministerium suum: Dominus autem inuisibili gratia per Spiritū sanctum: vbi est totus fructus, & omnis vtilitas etiam visibilium Sacramentorum.

Tractatu in Iohan. 80. Quare non ait Christus, Mundi estis propter Baptismum quo loti estis: sed ait, Propter verbum quod locutus sum vobis? Nisi quia & in aqua verbum mundat. Detrahe verbum: & quid est aqua, nisi aqua? Accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum, etiam ipsum tanquā visibile verbum. Et mox: Vnde ista tanta virtus aquæ, vt corpus tangat, & cor abluat? nisi faciente verbo: non quia dicitur, sed quia creditur.

Has sententias adscripsi: quia non tantùm tribuunt Sacramentis virtutem seu efficaciam, sed simul etiam explicant, quomodo seu qua ratione, Sacramenta dicantur conferre gratiam, sicut iam ostendemus: Non autem agimus de ritibus, sine expresso verbo Dei institutis: quibus humana temeritas efficaciam spiritualem, æqualē, imò maiorem & pręstantiorem quàm ipsis Dei institutis tribuit: sed quæ verè & ꝓpriè sunt Sacramenta, quæq; promissionem gratiæ diuina voce annexam habēt. Et appellatione Sacramenti, intelligimus non externa tantùm elemēta, & visibiles ritus: sed omnia illa quæ ad rationem Sacramenti pertinere, suprà in explicatione primi Canonis diximus, præcipuè verò promissionem de exhibitione & applicatione gratiæ. Non obscura autem, nec difficilis est explicatio, si adhibeatur necessaria illa distinctio, quomodo Deus conferat gratiā & quomodo Sacramenta non conferant gratiam? Deus Pater reconciliat sibi mundū, acceptat credentes, non imputans ipsis peccata eorum. Hoc certè modo Sacramenta non conferunt gratiam, sicut ipse Deus pater. Christus est pax nostra, Eph.2. Mors Christi, est reconciliatio nostra. In sanguine ipsius iustificati sumus, Rom.5. Sanguis Christi emundat nos ab omni peccato, 1. Ioan.1. Resurrexit propter iustitiam nostram, Rom.4. Et illo certè modo Baptismus non purgat peccata sicut ipse Christus.

Spiritus sancti propria est efficacia in collatione & applicatione gratiæ. Et Sacramēta certè nō sunt exæquanda cum ipso Spiritu sancto, vt pari & eadem planè ratione credantur conferre gratiam, sicut ipse S. sanctus. Num verò propterea nihil tribuendum est Sacramentis? Certè quid Scripturæ sententiæ Sacramentis tribuant, paulò antè ipsis Scripturæ verbis cōmemoratum est. Sed accuratè & solicitè cauendum est, quando de Sacramentorum virtute & efficacia disputamus, ne ea quę propria sunt gratiæ Patris, efficaciæ Spiritus, & meriti filij Dei, Deo adimamus, & ad Sacramenta transferamus, hoc enim esset crimen idololatriæ: nec Sacramenta adiungenda sunt merito Christi, gratiæ Patris, & efficaciæ spiritus, tanquam causæ adiuuantes, seu partiales: Idem enim hoc esset crimē. Non enim datū est aliud nomen, &c. Act.4. Et gloriam meam alteri non dabo, Isa. 48. Deus saluans non est præter me: ego sum, & non est alius, Isa.45.

Quo igitur modo Baptisma nos saluos facit, 1. Pet.3. Quomodo est lauacrū regenerationis, Tit.3. Hoc verò Paulus simpliciter declarat, cùm Ephesio cap.5. inquit. Mundans Ecclesiam lauacro aquæ in verbo. Et Augustinus idem colligit ex illa Christi sententia: Mundi estis propter verbum meum, quod locutus sum vobis. Rectè ergo Apologia Augustanæ confessionis dicit, eundem esse effectum, eandem virtutem, seu efficaciam, & verbi, & Sacramentorum, quæ sunt sigilla promissionum, quę ideo etiam Augustinus vocat verba visibilia. Sicut igitur Euangelium est potentia Dei ad salutem omni credenti: non quòd magica quædam vis characteribus, syllabis, aut sono verborum inhæreat, sed quia est medium, organon seu instrumentum, per quod Spiritus sanctus efficax est, proponens, offerens, exhibens, distribuens & applicans meritum Christi, & gratiam Dei, ad salutem omni credenti: Ita etiam Sacramētis tribuitur virtus seu efficacia: non quòd in Sacramentis extra seu præter meritum Christi, misericordiam patris, & efficaciā Spiritus sancti, quærenda sit gratia ad salutem: sed Sacramenta sunt causæ instrumentales, ita quòd per illa media seu organa, pater vult gratiam suam exhibere, donare, applicare: filius meritum suum communicare credentibus: Spiritus sanctus efficaciam suam exercere, ad salutem omni credenti.

Hoc modo manet Deo gloria sua, vt gratia non alibi quæratur quàm apud Deum patrem: precium seu causa remissionis peccatorum, & vita æterna nō alibi quæratur, quàm in morte & resurrectione Christi: efficacia regenerationis ad salutem, non alibi quęratur quàm in operatione Spiritus sancti. Sacramēta verò illa beneficia in verbo nobis proponunt, afferunt, & exhibent, & obsignant: atque ita ducunt nos ad Christum, ad gratiam Dei, ad efficaciam Spiritus. Quia enim Deus in iis quæ ad salutem nostram pertinent, per certa media vult nobiscum agere: & hunc vsum ipse ordinauit, & instituit verbum promissionis Euangelij: quod aliquādo simpliciter per se, siue nudum proponitur, aliquando verò vestitum, seu visibile factum, certis à Deo institutis ritibus seu Sacramentis. Verbū igitur & Sacramēta monstrant nobis, vbi fides debeat quærere & vbi possit inuenire Christum mediatorem, Patrem & Spiritum sanctum: ita vt nobiscum agant, exhibeant, applicent & obsignent beneficia quæ Christus promeruit, & de quibus Euangelium concionatur. Et in vsu Sacramentorum, fides non quærit aut respicit essentialem aliquam virtutem seu efficaciam inhærentem ipsis externis Sacramentorum elementis: sed in promissione quæ annexa est Sacramento, quærit, apprehendit, & accipit gratiam patris, meritum filij, & efficaciam spiritus.

Hæc est simplex, plana & vera sententia, de efficacia Sacramentorum. Et obseruet Lector, quòd Scriptura vtrunq; affirmat, & Baptismum saluos facere, 1. Pet.3. & Deum saluare per lauacrum regenerationis, Tit.3. Item, Baptismus abluit peccata, Actor.22. Et Christus mundat Ecclesiam lauacro aquæ in verbo, Ephes.5. Deinde obseruetur & hoc, quàm accuratè Scripturæ verba posita sint. Vt, Petrus dicit, Baptisma nos saluos facere, & esse stipulationem bonæ conscientiæ erga Deum, sed

addit, per resurrectionem Christi. Paulus vocat lauacrum regenerationis: sed illud ita declarat: Deus secundum misericordiam suam saluos nos fecit, per lauacrum regenerationis. Vnde verò Baptismus habet, quòd est lauacrum regenerationis? Respondet: Est lauacrum regenerationis Spiritus sancti. Sicut & Christus dicit Iohan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, &c. Quomodo verò? Per Iesum Christum saluatorem nostrum, vt ipsius gratia iustificati, hæredes simus vitæ æternę. Baptizamur enim in mortem Christi, vt resurrectionis eius simus participes. Rom. 6. Christum induimus, quando baptizamur, Gal. 3. Ille ipse enim qui tradidit semetipsum pro Ecclesia sua, virtutem seu efficaciam sanctificandi & mundandi eam, non tradidit alteri, sed ipse sanctificat & mundat eam. Num verò illud efficit sine ordinario aliquo medio? Paulus respondet: Sanctificat & mundat eam lauacro aquæ in verbo. Quantò hæc sunt simpliciora, planiora, certiora, & tutiora de virtute seu efficacia Sacramentorum, quàm omnium hominum disputationes & opiniones, siue Scholasticorum, siue aliorum phanaticorum.

Et planè ita etiam Augustinus sentit & loquitur in illis sententiis, quas suprà scripsimus. Tribuit enim Sacramentis vim & virtutem: sed addit declarationem, diuinam virtutem per Sacramenta operari, ita vt Moyses ministerium adhibeat, Dominus verò per illud ministerium, inuisibili gratia per Spiritum sanctum sanctificet. Et in illa inuisibili gratia sanctificationis per Spiritum sanctum, affirmat esse totum fructum & omnem vtilitatem visibilium Sacramentorum. Ad pleniorem verò declarationem, pertinet hæc etiam consideratio, quòd duplex est in hac doctrina, causa instrumentalis. Vna est quasi Dei manus: qua per verbum & Sacramenta, in verbo offert, exhibet, applicat & obsignat credentibus beneficia redemptionis. Altera est quasi nostra manus: quòd fide scilicet petimus, quærimus, apprehendimus, & accipimus ea, quæ Deus nobis per verbum & Sacramenta offert & exhibet. Neque enim talis est Sacramentorum efficacia, quasi Deus per illa infundat & imprimat gratiam, ad salutem, etiam non credentibus seu accipientibus: sicut quidam opinati fuerunt, etiam vetustis temporibus: sicut Augustinus recitat de Ciuitate lib. 21. cap. 25. Sed sicut de verbo Paulus dicit: Euangelium est potentia Dei, ad salutem omni credenti. Et Hebr. 4. Non profuit illis sermo non admixtus fidei. Ita de Sacramentis, quia sunt verba visibilia, & sigilla promissionis, Christus dicit: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit: qui verò non crediderit, cōdemnabitur. Imò Paulus addit: Qui indignè manducat, iudicium sibi mãducat. Et inde intelligi potest disputatio de sententia illa, quæ olim etiam in Scholis vsitata fuit: Non Sacramentum, sed fidem Sacramenti iustificare. Neque enim sensus est, fidem ita iustificare, vt non accipiat gratiam, quam in verbo & Sacramentis Deus offert & exhibet, vel quòd gratiam accipiat, sine medio aut organo verbi & Sacramentorum. Obiectum enim fidei est verbum & Sacramenta: imò in verbo & Sacramentis, verum fidei obiectum est Christi meritum, gratia Dei, & efficacia spiritus. Et fides idem iustificat, quia illa in verbo & Sacramentis apprehendit & accipit. Et hoc sensu sicut fides verbi, ita etiam fides Sacramenti dicitur iustificare.

Quando igitur fidei tribuitur iustificatio, non excluditur auditus verbi & vsus Sacramentorum, sed vt fides iustificet, oportet eam in verbo & Sacramentis Christum apprehendere. Opposita autem fuit hæc sententia illorum opinionibus, qui fingebant in vsu Sacramentorum, ex opere operato, etiam illos accipere gratiam ad iustificationem & salutem, qui sine pœnitentia & fide Sacramentis vterentur.

Tota igitur hæc doctrina, de efficacia & vsu Sacramentorum, plana est. Quod enim contra hanc sententiam obiicitur, quid Baptismus contulerit Cornelio, qui gratiam accepit & habuit ante Baptismũ, Act. 10. Item quæ fuerit efficacia & virtus circumcisionis in Abrahamo, qui iustitiam fidei habuit ante circumcisionẽ, Rom. 4. est quidem talis quæstio, quæ contentiosis ingeniis præbet materiam exagitandi simplicẽ & veram sententiã: sed si in timore Dei, simplex veritas quæratur & ametur, explicatio huius quæstionis non erit difficilis, sed illustrabit totam hanc doctrinam. Ab exemplis enim illis extraordinariis, non sumenda est regula generalis de efficacia Sacramentorũ: illa enim sumi debet ex institutione Sacramentorum, & ex pmissione, quæ illis annexa est. Non ergo sequitur nullam aliam rationem Circumcisionis, quàm quę in Abrahamo iam iustificato fuit, esse in illis qui octauo die circumcidi iubentur, ideo vt ita in fœdus recipiantur: neq; enim natura sunt filij fœderis, qui ex circumcisis parentibus nascuntur. Paulus enim Ephes. 2. pronunciat, non tantùm gentes, sed & nos qui ex circumcisis parẽtibus nati sumus, eramus natura filij iræ. Ita quia in Cornelio, peculiari exemplo sanctificatio spiritualis præcessit Baptismum, non sequitur, reliquos iuxta promissionem non baptizari in remissionem peccatorum, aut Deum non saluos nos facere per lauacrum regenerationis & renouationis. Et hæc distinctio, non est recens commentum. Nam & Augustinus contra Donatistas lib. 4. cap. 24. tale fermè discrimen constituit, inter circumcisionem Abrahæ, & quam Isaac octauo die accepit: item inter Baptismum Cornelij, & infantium. Nec tamen otiosa fuit circumcisio in Abrahamo, & baptizatio in Cornelio, quasi nuda tantum signa fuerint. Gratiam enim Deus in hac vita, non semel ita confert & exhibet, vt statim sit absoluta & consummata: ita vt dum in hac vita sumus, Deus nihil amplius velit exhibere & conferre, & homini nihil amplius opus sit à Deo accipere, sed Deus semper donat, & homo semper accipit, vt magis magisq; plenius & perfectius Christo coniungamur, remissionem peccatorum, seu reconciliationem firmius teneamus: vtq; inchoata in nobis beneficia redemptionis, conseruentur, confirmentur, crescant & augeantur. Illa verò Deus confert & operatur: credentes illa quærunt & accipiunt, in mediis à Deo in hunc finem institutis: in vsu scilicet verbi & Sacramentorum. Illi igitur qui Act. 2. agnitione peccatorum compunguntur, & quęrunt quid facere debeant, baptizantur in remissionem peccatorum. Ita etiam infãtes, qui natura sunt filij iræ, Deus saluos facit per lauacrum regenerationis: hoc est, Deus ipsis per Baptismum offert, exhibet & applicat beneficia Euangelij. Abraham iam antè accepit & habet iustitiam fidei, Cornelius acceperat iam Spiritum sanctum. Num igitur Circumcisio in Abrahamo, & Baptismus in Cornelio, superuacanes,

canea, nuda & ociosa signa fuerunt? Nequaquam. Operatio enim, seu efficacia Sacramentorum iudicanda est ex promissione. Non autem otiosa vel significatiua tantùm est promissio, quæ Circumcisioni in veteri, & Baptismo in nouo Testamento annexa est: sed est exhibitiua. Pater enim saluos facit, Christus mundat, Spiritus regenerat per lauacrum aquæ in verbo. Sed quid ipsis potuit Sacramentum conferre, cùm iam antea haberent iustitiam fidei, & Spiritum sanctum? Respondeo. Deus Abrahæ per Circumcisionem, & Cornelio per Baptismum, eandem gratiam cuius antea primitias acceperant, offert, exhibet, applicat & obsignat: vt plenius eam & vberius habeant, firmius possideant & teneant, vt opus Dei in ipsis inchoatum confirmetur, crescat, augeatur & conseruetur. Ita promissio Sacramentis annexa, manet semper & vniuersaliter vera & efficax, in iis, qui fide iuxta institutionem Sacramentis vtuntur. Et hoc primitiua Ecclesia significare voluit, quando adultos recens baptizatos statim à Baptismo deduxit ad communionem corporis & sanguinis Domini. Reconciliatio quidem Dei & remissio peccatorũ, quomodocunq; confertur, eadem est & plena, quod ad Deum attinet. Quia verò magna est nostra infirmitas, & Deus diues est in misericordia: non igitur vno tantùm modo, sed per media quæ ad hunc vsum instituit vult gratiam suam exhibere, conferre, applicare & obsignare: & ad obedientiam fidei pertinet, iis mediis vti, sicut à Deo instituta & ordinata sunt. Ita firma manet sententia, quòd Sacramenta non sint otiosa vel nuda signa: sed quòd Deus per Sacramenta, credentibus gratiam suam, seu beneficia Euangelij offerat, exhibeat, conferat, applicet & obsignet. Vniuersalis enim & exhibitiua est promissio, quæ Sacramentis voce diuina annexa est, si fide accipiatur.

His ita explicatis, examinabimus iam tres propositos Canones. Quintus Canon sic habet: Si quis dixerit, Sacramenta propter solã fidem nutriendam instituta esse, anathema sit. Lutheri propositio est, in libro de captiuitate Babylonica: Omnia Sacramenta ad fidem alendam, instituta esse.

Hanc cùm damnare velint, obseruet quæso Lector, quàm insidiosè agant. Lutherus hoc reprehendit in doctrina Pontificia, quòd cùm multa de Sacramentorum virtute, & de opere operato disputent, nullam mentionem fidei faciant in vsu Sacramentorum: imò quòd doceant, Sacramenta sine bono motu cordis, hoc est, sine fide conferre gratiam, & quidem quòd ipsam etiam fidem iubeant dubitare de gratia Sacramentorum, hoc est, de reconciliatione seu remissione peccatorum. Lutherus verò contrà ex verbo Dei docet, vt Sacramenta ad salutem prosint vtentibus, omnino requiri fidem, quæ gratiam illam accipiat, quæ in promissione Sacramenti offertur. Sacramentum enim est visibile verbum: & præcipuum in Sacramento, est promissio gratiæ, quæ institutioni externi ritus, voce diuina annexa est. Inter verbum verò promissionis, & inter fidem, mutua & tàm arcta est siue connexio, siue relatio, vt nec promissio sine fide, nec fides sine promissione homini prosit: imò cùm fides sit necessarium organon, ad accipiendam gratiam, quam Deus offert & exhibet: & cùm in hac infirmitate languida fides nec facilè, nec certò, nec firmiter apprehendere & tenere possit promissionem in nudo verbo propositam, Deus instituto certo ritu illam quasi visibilem fecit: idq; in actione cum singulis vtentibus, vt fides in applicatione facilius, certius & firmius apprehendat & teneat promissionem. Hoc sensu Lutherus dicit, Sacramenta instituta esse ad excitandam, alendam, confirmandam, augendam & conseruandam fidem, vt in promissione siue nuda, siue Sacramentali ritu vestita, apprehendat & accipiat gratiam & salutem.

Hanc verissimam doctrinam, quæ est ipsissima Scripturæ sententia, Pontificium conciliabulum non simpliciter vult damnare, sed anathematizare. Verentur autem ipsarum autium in piis iudicium, si apertè anathema dicunt huic doctrinę. Ideo truncatam Lutheri propositionem insidiose ita ponunt, quasi sentiat, Sacramenta non esse instituta, vt sint organa seu causæ instrumentales, per quas Deus gratiam offerat, exhibeat, applicet & obsignet credentibus: sed hunc solùm tantùm esse vsum Sacramentorum, vt tanquam picturæ & spectacula externa, commonefactione fidem excitent & nutriant: ipsa autem fides in vsu Sacramentorum, nihil accipiat, sed speculatione sua alibi circumuagetur. Quam prophanam sententiam, Lutherus in Sacramentariis, seriò & semper improbauit. Sed Tridentini, dissimulata vera Lutheri sententia, quintum hunc Canonem insidiose ita posuerunt, vt sycophantico artificio, Lutheri disputationem de mutua inter Sacramentum & fidẽ relatione, odiosum & inuisum reddant imperitis.

Et simul hoc agunt, vt fidem ex vero & salutari Sacramentorum vsu expungant, abradant & exterminent. Illud enim Lector vtiliter obseruabit in omnibus hisce Canonibus, ne vnica quidem syllaba, ad salutarem Sacramentorum vsum, fidem requiri, sed omnia anathemata crepant, proscriptionem & deportationem fidei, ex salutari Sacramentorum vsu & efficacia. Fateamur igitur necesse est, insignes fuisse sophistices artifices, architectos decretorum huius Concilij.

In VI. Canone collationem gratiæ indifferenter omnibus suis, quæ numerant Sacramentis, arrogant. Et cùm variè sint disputationes, quomodo Sacramenta gratiam conferant: ipsi simpliciter sine declaratione decernunt, Sacramenta conferre gratiam: vt ostendant se omnes Scholasticorum opiniones liberas permittere: vtq; significẽt, se non abhorrere ab illorum sententia, qui fingunt, gratiam essentialiter hærere in ipsis Sacramentorum elementis, tanquam medicinam in pixide; dicunt Sacramenta continere gratiam. Mox verò attexunt, eos qui hanc sententiam non amplectuntur, ex Sacramentis facere nudas tantùm notas Christianæ professionis. Hoc est artificium VI. Canonis. Quod enim de obice dicunt, in VIII. Canone explicabimus. Quod ad VII. Canonem attinet, si qui sunt qui sentiunt, Deum per promissionem Sacramentis annexam, tantùm illudere hominibus, ita vt etiamsi ritè quis ea suscipiat, non tamen semper & omnibus qui fide Sacramentis ritè vtuntur, exhibeat gratiam: neminem in pietate sanum esse arbitror, qui à prophana illa sententia non abhorreat.

Sed insidiæ latent in his vocibus. Si ritè ea suscipiant. Studiose enim cauent, ne fidem nominent: sed vt humanas deuotiones & dispositiones, quibus homo se dignum reddat, cui Deus Sacramenti gratiam conferat, stabiliant, dicunt:

Si quis legitimè ea suscipiat. Et sanè seriò concionamur ex Paulo: Probet seipsum homo: qui enim indignè manducat, iudicium sibi manducat. Requiri igitur in adultis legitimam dispositionem, vt dignè accipiantur Sacramenta, non est dubium. Illam verò verbum Dei ita describit Actor. 2. Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque in remissionem peccatorum, Act. 8. Si credis, potes baptizari. Marci decimosexto. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Pontificij verò, veram interiorem pœnitentiam non admodum vel curant, vel vrgent in vsu Sacramentorum: sed alias dispositiones, ex hominum traditionibus proponunt, & illis promittunt collationem gratiæ. Hæ falsæ & impiæ persuasiones dum taxantur, clamitant Pontificij, nos negare gratiam Dei dari per Sacramenta, etiamsi ritè quis ea suscipiat. Sed insidiosam sophisticen Lector iam intelligit.

Apud Pontificios vera pœnitentia sepulta.

DE OPERE OPERATO.

CANON VII.

Si quis dixerit, Sacramentum nouæ legis, gratiam ipsum, non ponentibus obicem, non conferre, &c. anathema sit.

CANON IIX.

Si quis dixerit, per ipsa noua legis Sacramenta, ex opere operato non conferri gratiam, sed solam fidem diuinæ promissionis ad gratiam consequendam sufficere, anathema sit.

EXAMEN.

Hæc tandem est illa Helena, cuius introducendæ, ornandæ & stabiliendæ gratia, præcedentes canones omnes constituti sunt, vt scilicet commentum Scholasticorum, & quidem ipsorum verbis, stabiliatur & retineatur: Sacramenta noui Testamenti, vtentibus conferre gratiam, ex opere operato, etiamsi in suscipiente non adsit bonus interior motus, modò non ponat obicem. Dogma verò illud nouum esse & peregrinum, ipsa verborum forma satis indicat. Neque enim seruat Apostolicam ὑποτύπωσιν sanorum verborum, de qua Paulus concionatur, 2. Timot. 1. vt: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit: qui verò non crediderit, condemnabitur. Item, Baptizare, & ablue peccata tua, inuocato nomine Iesu, &: qui indignè manducat, iudicium sibi manducat.

Opinio operis operati.

Commentum igitur illud de opere operante in Sacramentis, quæ sunt actiones Dei, per quas gratiam suam quam fide vult accipi, offert & exhibet, intrudit opinionem nostri operis: & quidem operati, sine bono aliquo interiori motu suscipientis: idque facit peregrinis verborum monstris & Scripturæ, & antiquitati ignotis. Et res ipsa de qua disputatur, adeò est plana & manifesta, vt inter ipsos Pontificios, qui præcipui videri volunt vt Gropperus & alij, à dogmatis illius fœditate nimium crassa abhorreant. Fingunt enim iniuriam fieri Doctoribus Scholasticis, quasi opinione operis operati docuerint, Sacramenta alicui conferre gratiam, sine fide gratiam accipiente: sed dicunt, nihil aliud ipsas disputationes de opere operato, & de opere operante voluisse, quàm Sacramentorum veritatem non esse ex ministri operantis dignitate seu merito æstimandam, sed ex Dei authoris institutione, potentia & operatione. Ipse enim est, qui per externum ministerium baptizat, vt Sacramenta dicantur valere non ex opere operatis ministri, sed ex opere operato: ita quòd ministri malitia non impediat veritatem, integritatem & effectum Sacramentorum, si modò administrentur iuxta institutionem, verbum & mandatum Domini: vt idem sit quod de Consecrat. dist. 2. capit. vtrum, ex Augustino citatur: Nihil à bono malus, nihil à malo minus perficitur Sacerdote: quia non in merito consecrantis, sed in verbo efficitur creatoris, & virtute Spiritus sancti. Alfonsus dicit, opinione operis operati, omne meritum suscipientis, ab efficientia Sacramentorum excludi: ita vt Sacramentorum veritas non pendeat ex fide suscipientis, nec Sacramentum efficaciam suam mutuetur à fide suscipientis.

Commentum de opere operante.

Σοφὸν γὰρ διὰ φάρμακον νοσοῦντος ἐν αὐτῷ λόγον, iuxta Euripidis dictum. Si enim hoc vellent Pontificij, quando de opere operato disputant, quia sententia vera est: nulla esset controuersia, neque enim de modo illo loquendi, odiose vellemus dimicare: aut certè diceremus illud Augustini: Mentem teneat, linguam corrigat. Sed nec olim Scholastici omnes hoc senserunt, licet quidam fermè ita disputent: & ne nunc quidem Pontificij hoc volunt, quando pro opinione operis operati dimicant: sed longè aliud monstrum, sub exoticis illis verbis alitur, & Ecclesiæ obtruditur, prius igitur explicandum est, quid sibi velit opinio operis operati: deinde facilis erit refutatio. Scholastici igitur communiter omnes, inter Sacramenta veteris & noui Testamenti, hanc ponunt differentiam: quòd hæc conferant gratiam ex opere operato, illa verò ex opere operante. Iam si quæras, quid intelligant per opus operans, cui opus operatum opponunt: ex Circumcisione simplicissimè hoc intelligi poterit. Illam enim affirmant gratiam contulisse non ex opere operato, sed ex opere operante. Extra omnem verò controuersiam Circumcisio in veteri Testamento, etiam iuxta Scholasticorum sententiam deleuit peccatum originale, non ex dignitate & merito ministri circumcidentis: nam & mulieres hoc fecerunt, Exodi 4. 2. Machabæ. 6. sed ex institutione, potentia & operatione Dei. Nec dici poterit, malitiam ministri impediuisse veritatem & effectum Circumcisionis: quando iuxta institutionem Dei, administrabatur & suscipiebatur. Sed (ex opere operante) intelligunt, quòd in adultis requirebatur bonus motus, seu deuotio interior in suscipiente: & huic opponunt opus operatum. Manifestum igitur & certum est, Scholasticos per opinionem operis operantis & operati, non intellexisse hoc, quod (sicut suprà dictum est) Gropperus & alij interpretantur. Verba enim quibus se explicant, manifesta sunt. Gabriel (qui omnium sententiariorum disputationes & opiniones in vnum colligit) distinct. 1. quæstione 3. libro 4. his verbis Scholasticorum sententiam explicat. Sacramentum dicitur conferre gratiam ex opere operato, ita quòd ex eo ipso quod opus illud, puta Sacramentum, exhibetur, nisi impediat obex peccati mortalis, gratia confertur vtentibus. Sic quòd præter exhibitionem signi, foris exhibiti, non requiritur bonus motus interior in suscipiente. Ex opere operante verò Sacramenta dicuntur conferre gratiam, per modum meriti: quòd scilicet Sacramentum foris exhibitum, non sufficit ad gratiæ

Circumcisio.

Opus operat.

Gabriel.

tiæ collationem: sed vltra hoc requiritur bonus motus, seu deuotio interior in suscipiente, secundum cuius intentionem, cōfertur gratia tanquam meriti condigni vel congrui, pręcise, & non maior propter exhibitionem Sacramenti. Petrus de Palude, distinct. 1. quæstion. 1. in quarta Sententiarum, Scholasticorum sententiam ibi explicat. In Sacramentis nouæ legis non per se requiritur, quòd homo se disponat: ergo per ipsum Sacramentum disponitur. & sic probabile est, in omni Sacramento nouæ legis, quod iustificat ex opere operato. Item: Et, si dicatur opus operatum non esse à Sacramento, sed à Deo in Sacramento, vel cum Sacramento, istud non valet: quia ita Sacramentum nouæ legis, non distaret à Sacramento veteris legis: quia oportebat etiam in veteri lege, dispositionem in paruulis fieri à Deo. Relinquitur ergo, quòd Sacramenta nouæ legis, causent gratiam, & iustificent ex ipso opere operato. (Lector obseruet antitheses, quibus explicat opinionem operis operati) Et postea instituit probationem, quòd Sacramenta nouæ legis habeant vim inhærentem & insitam, ad conferendam & causandam gratiam ex opere operato. Illam verò vim, seu virtutem causatiuam gratiæ, dicit in Baptismo esse in aqua & in verbis, in Confirmatione & ordine esse in verbis & ministro, vel charactere Episcopali: in Pœnitentia esse in ministris, & verbis absolutionis, & in Satisfactione iniuncta à Sacerdote: in extrema vnctione, esse in ministro, verbis, vnctione, & oleo, &c. Marsilius in quarta Sententia, quæstio. 2. articulo 2. Baptismum Iohannis considerare possumus dupliciter: vno modo, quoad opus operatum, quod erat exterior corporis ablutio: alio modo, quoad deuotionem suscipientis. Tunc est conclusio responsalis, quòd Baptismus Iohannis, quoad opus operatum, non contulit gratiam. Et ideo non fuit Sacramentum: quia id solum propriè dicitur Sacramentum, quod ex opere operato, confert gratiam.

Petrus de Palude.

Marsilius.

Mensingerus citat ex Alberto, super 6. caput Iohannis: Opus operans, est opus elicitum à virtute: Opus operatum, est perfectio externi operis, sine motu interno. Et Mensingerus addit: Quia sancti in veteri testamento, fide accipiebant gratiam in vsu Sacramentorum: oportet ergo noui Testamenti Sacramenta, maioris esse efficaciæ, vt conferant gratiam ex opere operato, etiamsi non accedat opus operans suscipientis: hoc est, fides seu deuotio interior.

Mensingerus.

Non ignoro autem, quosdam de opinione operis operati, paulò aliter disputare: sed nunc tantùm ostendere volui, nostros non falso Scholasticis tribuere sententiam illam. Quomodo enim ipsi inter se sententiam suam, de opere operato intelligant & explicent, non meis, sed ipsorum verbis exposui. Et vulgi opiniones testantur, quomodo doctrina illa de opere operato in Papatu tradita, accepta & intellecta fuerit. Existimant enim abundè sibi de salute prospectum, externa exhibitione & susceptione Sacramentorum, quicquid fiat de pœnitentia & fide. Præcipuè verò hæc persuasio regnat in dicendis & audiendis missis, ex quibus effectum gratiæ sibi pollicentur: ex administratione & spectaculo externi operis, etiamsi non accedat bonus motus interior. Nec verò de vulgi tantùm erroribus loquimur, sed ita in Scholis tradiderunt de Missa. Thomas in quarta Sentent. distinctio. 10. quæst. 2. Eucharistia in quantum est Sacramentum habet effectū in homine viuente: sed in quantum est sacrificium, habet effectum in aliis, pro quibus offertur, in quibus non præexigit vitā spiritualem in actu, sed in potentia. Petrus de Palude distinct. 12. Quando Missa pro alio celebratur, etiam mortale, quod est in alterius conscientia, delet: non per modum Sacramenti, quod solùm prodest suscipienti: sed per modum Sacrificij, ex merito Christi, quo sibi venia impetretur, id est, gratia contritionis. Vnde nec maius donum potest homo homini facere, quàm sibi missam dare, aut pro eo celebrare, hoc enim est singulare in hoc Sacramento, quod pro alio potest offerri & suscipi, non sic autem de aliis, &c. Gabriel duodecima distinctio. Sacramentum Eucharistiæ, in ratione Sacramenti non tantùm prodest his, à quibus sumitur, sed etiam aliis, pro quibus offertur. Et addit: Nec solùm fructificat in bonis & iustis, sed etiam in peccatoribus, pro quibus offertur, vt à peccatis conuertantur, &c.

Missa Pontificia.

Thomas.

Petrus de Palude.

Et nostri seculi Scriptores qui in regno Pontificio fulciendo, columnæ videri volunt, opinionem operis operati hoc argumento declarare & confirmare solent, quòd Baptismus paruulis conferat gratiam, qui tamen per ætatem credere non possint. Et de pædobaptismo quidem, suo loco dicendum erit. Nunc satis est ostendisse, quòd opinionē operis operati, disertè opponunt fidei, in illis qui Sacramentum suscipiunt: quasi eadem sit ratio paruulorum & adultorum, quod Augustinus disertè negat, lib. 4. cap. 24. De Baptismo.

Quid igitur in regno Pontificio significet, & quomodo intelligenda sit opinio operis operati, manifestum est. Gropperus Lectorem in re manifesta turbare conatur hoc sophismate. Scholastici enim duplex statuunt opus operans: primò scilicet in ministerio celebrante, seu administrante Sacramentum. Ita Gabriel in Canonem Missæ, lect. 26. dicit: Missa valet, vno modo ex opere operante, hoc est, ex merito personali personæ celebrantis: propter quod confert Deus petita à Sacerdote, eis quibus orationem & Missæ sacrificium applicat. Alio modo ex opere operato, hoc est, ex ipsa consecratione, oblatione & sumptione: non habendo respectum ad personalem sanctitatem, aut meritum Sacerdotalis, &c. Deinde verò constituunt etiam opus operans, in illo qui Sacramento vtitur: bonum scilicet motum interiorem, vt deuotionē seu fidem suscipientis. Vtrique verò operi operanti opponunt opus operatum, alio atq; alio respectu: Sed Gropperus hoc fortiter dissimulat, & quasi alteri tantum, in ministro celebrante opponatur, clamitat fieri Scholasticis iniuriam, quasi opinione operis operati docuerint, ad efficacem & salutarem vsum Sacramenti non requiri in suscipiente bonum motum interiorem, hoc est, fidem: cùm dogma hoc ipsorum scriptis, sicut ostēdimus, extet: & in persuasione de Missæ efficacia, opinio illa non in vulgi tantùm animis hæreat, sed in Doctorum etiam scriptis tradatur.

Gropperi sophisma.

Sed excipit Alphonsus, non statim toti Pontificiæ Ecclesiæ debere tribui, si quid vnus aut item alter disputauit: cùm contra proferri possint, qui aliter senserint. Vt igitur extra omnem controuersiam certò constet, quid Pontificia Ecclesia per opus operatum intelligi velit: nec opus sit, illud inter blattas & tineas anxiè exquirere, in-

spiciamus,

Trident. de opere operato.

spiciamus, quid cœtus Pontifici iuratus Tridenti de opere operato decreuerit. Et primò cùm non ignorent, inter ipsos Pontificios multos quæsiuisse mitigationes Scholastici istius dogmatis, atque alios aliter opus operatum interpretari: ipsi simpliciter tantùm approbant & confirmant opinionem operis operati, nulla addita declaratione, qua explicationem operis operati siue probent, siue improbent. Omnes igitur Scholasticorum disputationes & opiniones de opere operato, qualescunque sunt, in genere probant & confirmant.

2. Si Lector quærat: An Tridentina congregatio probet Gropperi, & quorundam aliorum interpretationem seu mitigationem opinionis de opere operato, quam suprà recensuimus: res non est obscura. Quòd enim mentione operis operati, nō velint intelligi hanc sententiam, Sacramentorum veritatem & efficaciam non pendere ex ministri siue dignitate, siue indignitate: manifestè ostendūt, de illa enim sententia, postea peculiarem Can. 12. scilicet, condiderunt. Aliud igitur absq; omni dubitatione, in IIX. Canone intelligunt per opus operatum. 3. Quid verò intelligant per antithesin, planè & perspicuè ostendunt. Duo enim hæc inter se opponūt, opus operatum, & fidem, quæ in promissione Sacramentis annexa, accipit gratiā. Sentiunt igitur per nouæ legis Sacramenta, ex opere operato ita conferri gratiam, vt non opus sit, fide oblatam illam gratiam recipere. Scholastici enim dicunt, præter exhibitionem signi foris exhibiti, non requiri bonum motum interiorem in suscipiente, hæc enim sunt verba Gabrielis. Sed iterum consideret Lector, quòd verba in posteriori parte IIX. Canonis, insidiose ita posuerunt, quasi nostra sentētia, qui opinionem operis operati impugnamus, hæc sit, solam fidem diuinæ promissionis ad gratiā consequendam ita sufficere, vt non opus sit vsu verbi & Sacramentorū, vel solam fidem ita sufficere, vt nō opus sit, Deum gratiam suam per verbū & Sacramenta credentib. offerre & exhibere.

Huiusmodi sophismatis ruinosam, & verbo Dei demolitam opinionem operis operati, fulcire, aut potius incrustare coram imperitis conantur: cùm manifestæ extent nostræ explicationes diuersum testificantes, sicut in explicatione VI. Canonis annotauimus. Sed id quod res est, verentur: si opinio operis operati, sicut à Scholasticis tradita est, nuda ꝓponatur, ipsam propositionē afferre secum refutationem. Est enim demōstratio inuicta, promissionē gratiæ, quæ ita annexa est Sacramentis, quòd ideò Augustinus vocat Sacramentū visibile verbū, adeò requirere fidē, vt sermo auditus nō prosit, nisi sit commixtus fidei eorum qui audiunt, Hebr. 4.

Fides non excludit verbi & sacramenti vsum.

Operis operati instaurandi artificium.

Et de Sacramentis expressa sunt Scripturæ testimonia: qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit, qui verò non crediderit, condemnabitur: imò manducat sibi iudicium, qui indignè manducat. Contra hæc manifesta testimonia Pontificij ostendunt opinionem operis operati: quòd scilicet per Sacramenta ita conferatur vtentibus gratia, vt nō requiratur bonus motus interior in suscipiente. Imò cùm docent, fidem debere dubitare de gratia, planè inuertūt omnia. Incredulos sine fide fingunt per externum Sacramentorum vsum accipere & habere gratiam: in credentibus verò, ipsam fidem in vsu Sacramentorum iubent dubitare, an accipiat & habeat gratiam. Sed hæc sunt euidentissima, vt non sit opus pluribus verbis, res enim ipsa, Ecclesiæ filiis se declarat. Et ipsi Pōtificij Scriptores iam tergiuersantur, nec manifestè audent suscipere defensionem huius axiomatis, quòd vsus Sacramentorum, sine fide saluet suscipientes. Præterea est hæresis iam dudū ab Augustino damnata, De Ciuit. lib. 21. cap. 25. eos damnari non posse, qui Sacramenta Christi perceperint, in quacunq; hæresi vel impietate fuerint. Videntur autem Scholastici (vt & hoc obiter addam) occasionem disputationum de opere operato inde sumpsisse, quod Augustinus tradit contra Donatistas libr. 3. cap. 14. Non interest cum de Sacramēti integritate & sanctitate tractatur, quid credat & quali fide imbutus sit ille qui accipit Sacramentum. Interest quidem plurimū, ad salutis viam: sed ad Sacramenti quæstionē nihil interest. Fieri enim potest, vt homo integrum habeat Sacramentū, & peruersam fidem. Et postea: Manifestum est, fieri posse, vt fide non integra integrùm in quoquam maneat Baptismi Sacramentum. Idem etiā disputat, errorem in fide, eius qui baptizatur, vtilitatem quidem Baptismi, quod ad salutis viam attinet, excludere: Sacramentū tamen illi nō deesse, nec si conuertatur repeti oportere, tunc enim demū, cùm fides vera facta fuerit, Sacramentum prius susceptū vires suas exercere, lib. 4. cap. 15. Et lib. 5. cap. 8. dicit: Indignè quis sumens Dominicum Sacramentum non efficit, vt quia ipse malus est, malum sit, aut quia non ad salutem accipit, nihil acceperit, Corpus enim Domini, & sanguis Domini nihilominus erat, etiam illis quibus dicebat Apostolus: qui manducat indignè, iudicium sibi manducat. Hæc non satis considerātes Scholastici finxerunt, non tantū ipsum Sacramentum, verùm etiam gratiam & virtutem Sacramentorum accipi & haberi sine fide, ab impœnitentibus & incredulis, cùm Augustinus vbiq; inculcet, aliud esse Sacramentum, aliud virtutem Sacramenti: Imò in locis iam allegatis dicit, illos qui sine vera fide, ipsum quidem Baptisma accipiant & habeant, non tamen accipere & habere remissionem peccatorum: quæ certe est gratia & virtus Baptismi. Et lib. 5. cap. 8. inquit: Remissio peccatorum non consequitur Baptisma, nisi non solùm legitimum, sed etiam legitimè habeatur. Et contra Cresconium, libr. 1. cap. 25. cùm tractasset dictum Pauli, Qui indignè manducat, Ecce quemadmodū obsunt diuina & sancta malè vtentibus. Et contra Epistolam Parmeniani, lib. 2. cap. 6. Vnum & idem sacrificium propter nomen Domini quod inuocatur, & semper sanctum est, & tale cuique fit, quali corde accipiendum accesserit, qui enim manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit: Non ait, aliis, sed sibi. Qui ergo manducat digne, & bibit, gratiam sibi manducat & bibit. Hæc Augustinus. Nullo modo igitur Augustinus sensit, sine bono motu cordis, aut sine fide conferri, accipi & haberi gratiam Sacramentorum.

Sacramenti integritas & sanctitas.

Scholasticorum erronea opinio.

Ita quod Augustinus inquit, Epist. 23. Paruulus etiamsi fidem nondum habeat in cogitatione, non ei tamen obicem contrariæ cogitationis opponit: vnde Sacramentum eius salubriter percipit. Ex hac Augustini sententia de paruulis, Scholastici fecerunt regulam generalem: Ad accipiendā gratiam Sacramentorum ad salutem, non necessariū esse fidem, vel bonum motum cordis interiorem, sed sufficere, vt non ponas obicem. Obicem autē vocant peccatum mortale, vel propositum eius: quale est homicidium, libido. Incredulitatē verò seu

seu infidelitatem, non volunt esse tale obstaculum, quod impediat, quo minus gratia Sacramentorũ ad salutem accipiatur. Sed huic dogmati & Scriptura, & Augustinus ipse contradicit: sicut quædã eius loca notauimus. De paruulorum vero Baptismo, postea suo loco dicemus. Nunc tantum obiter monstrare volui, ex quibus Augustini locis non recte acceptis, nec satis diligẽter cõsideratis, Scholastici occasionẽ sumpsisse videantur disputationis de opere operato, quod tamen vocabulũ nec apud Augustinum, nec apud quenquã ex veterib. extat.

DE CHARACTERE.

CANON IX.

Si quis dixerit in tribus Sacramentis, Baptismo scilicet, Confirmatione & Ordine, non imprimi characterem in anima, hoc est, signum quoddam spirituale & indelebile, vnde ea iterari non possunt, anathema sit.

EXAMEN.

Magna & ardua res est, anathema alicui dicere, hoc est, denunciare quod præcisus & exclusus sit ab omni gratia seu misericordia Dei in Christo Iesu, & quod diris sit deuotus ad sempiternum exitium. Causam igitur propter quam alicui anathema dicatur, oportet esse non leuem, nec dubiam, sed grauissimam & certissimam. Iam vero Tridentini simpliciter anathema dicunt omnibus, qui non vt articulum fidei, probant & amplectuntur Scholasticorum recens & incertum commentum, de Charactere indelebili. Paucis igitur annotabimus, qualis, quam grauis scilicet, quam vetus, quam certa & firma sit illa opinio. Illa enim consideratio ostendet, quanta leuitate, imo quanta futilitate, Tridentina synodus ludat anathematis. Olim iactatum fuit apophthegma, Reges ludere pactis & iuramentis, sicut pueri astragalis ludere solent. Nunc rectius dicitur, Pontificia conciliabula anathematis ludere, non secus atque pueri astragalis ludunt.

Quia vero Gabriel disputationes Scholasticorum de Charactere, in vnam summam, distinct. 6. quæst. 2. in 4. Sententiarum, collegit: breuiter quædam inde annotabo, inde enim manifestum erit, quid sit propter hanc opinionem alicui anathema dicere. Dicunt igitur, sicut hominibus certi status, datur quandoque certus ornatus, vel signum in corpore vel veste, quibus cognoscuntur esse illius status siue sectæ: ita etiam per Sacramenta, quibus homo ponitur in certo statu, dicunt imprimi immediate à Deo quoddam spirituale signum in anima suscipientis Sacramentum, quo cognoscatur suscipiens esse in tali statu. Et huic characteri, multa & varia tribuunt. Primo enim dicunt esse signum gratiæ inexistentis, vel quæ inexisteret, nisi poneretur obex.

Character Pontificius.

II. signum configuratiuum, seu assimulatiuum Christo, per characterem enim fingunt suscipientem ascribi familiæ Christi. III. signum distinctiuum ab aliis characterem non habẽtibus. IIII. signum dispositiuum, ad gratiam Sacramẽti gratum facientem. V. signum rememoratiuum, per quod suscipiens reducitur in memoriam Sacramenti suscepti. VI. signum obligatiuum ad obseruantiam diuinæ legis, sicut habitus religionis obligat portantem ad obseruandam legem illius ordinis. Ponunt etiam characterem esse indelebile aliquid in anima, reddens Sacramentũ per quod imprimitur initerabile. Per tria igitur Sacramenta, Baptismum scilicet, Confirmationem & Ordinem, dicunt imprimi talẽ characterem: sed ita, vt character Ordinis sit sextuplex specie. Atq; ita numerus characterum, superabit ipsum numerum Sacramentorum septenarium. Arduæ autem apud ipsos sunt disputationes, vnde sit indelebilitas characteris: deinde etiã de quidditate characteris, an sit relatio, an vero qualitas absoluta, & in qua specie qualitatis. Dicunt autem posse esse & in prima, & in secunda, & in tertia specie qualitatis: itẽ, posse etiam poni in prędicamenta relationis & passionis. De subiecto etiam in quo poni debeat character, variæ sunt opiniones: an ponẽdus sit in essentia animæ, an vero in potentiæ: item, an in potẽtia cognoscente, an vero in potẽtia volente. Disputatur præterea, an circũcisio impresserit characterem: item, an Baptismus sanguinis & flaminis, imprimant characterem: an etiam animę Christi in Baptismo impressus sit talis character. Et demum descriptiones characteris tales tradũtur: Character est signum spirituale, à Deo solo animæ impressum, in susceptione Sacramenti initerabilis, manẽs indelebiliter de lege communi: vel, est signum impressum animæ, quod est præuiũ gratiæ, in susceptione Sacramẽti initerabilis. Item, character est quædam potestas spiritualis, ad agendum vel recipiendum aliquid in Ecclesia. Hæc ferme est sylua præcipuarum quæstionum & opinionum de charactere. Gabriel igitur & dicit & probat, vocabulum characteris, in hac quidem significatione & sentẽtia, nec in Scriptura, nec in vetustis Ecclesiasticis scriptorib. extare: ita vt nec ipse Lõgobardus characteris mẽtionem faciat, in tali quidem significatione & sententia. Quod enim Longobardus dicit, eos qui ab hæreticis, seruato charactere Christi, baptizati sunt, non esse rebaptizandos: intelligit formam verborum Baptismi, à Christo traditam. Deinde quod ad rẽ ipsam attinet, addit Gabriel: Nec rationem necessariam demõstrare, nec euidentem authoritatem Patrum probare, ponendum esse talem characterem, sicut dictum est. Sententias enim quæ ex Dionysio, Augustino, Damasceno & Longobardo, de charactere adducuntur, fere & magis pertinenter ad mentem authorum exponi de ipso Baptismi Sacramento, aut de forma Sacramentali, quam de aliquo realiter animæ impresso, sicut de charactere dicunt. Et declaratis illis Patrum sententiis, concludit: Patet ergo quod neque authoritate sacrę Scripturæ, neque sanctorum Patrum cogunt ponere characterem, ad hunc intellectũ, in quo accipitur à recentiorib. Doctoribus. Rationem etiam dicit nullam esse necessariã, quæ demõstret, esse seu imprimi talẽ characterem. Omnia enim quæ attribuũtur characteri, æquè possunt solui sine charactere, sicut cũ charactere. Omnia enim operatur Sacramentũ ipsum, sine charactere. Item, illa quæ characteri tribuuntur, inueniuntur in Eucharistia, & in cæteris quæ non imprimunt characterem. Et tandem concludit, omnes rationes quæ adducuntur, esse persuasiones, non procedentes ex necessariis. Et sub finem inquit: Omnia quæ de charactere dicuntur, pro magna parte voluntaria sunt, & modica ratione fulcita. Illam etiam rationem, quæ præcipue mouit Scholasticos ad ponendum characterem, quod scilicet Baptismus non est iterandus, ostendit Gabriel, non esse necessariam, inquit enim: Intera-

Descriptiones characteris.

iterabilitatis Sacramentorum principalis ratio, nō est characteris impressio, sed sola diuina institutio. Et minus manifestum est, characterem esse quam Baptismum non posse iterari. hoc enim à tempore institutionis Baptismi fuit certū: illud vero, ne hodie quidem euidenter certum est. Vnā vero solam dicit authoritatem esse, quę aliquid faciat pro charactere: quod scilicet extra de Baptismo & eius effectu, ca. Maiores, Innocentius tertius videatur de impressione characteris in Baptismo loqui. Sed & illum ipsum locum dicit Gabriel posse aliter intelligi, cum quidem etiam glossa ibi tale nihil dicat de charactere. Sed sit sane hæc vna prima & sola authoritas, qua opinio characteris, & Scripturæ & veteribus ignota, Ecclesię obtrusa est. Ex authore certe colligi potest, quale sit dogma. Ille enim Innocentius est, qui Decretales edidit: vt correctio principum in secularibus, referatur ad Papam: vt ille Imperator sit, quē Papa coronari iusserit: Hic est, qui cōtra Philippū Imperatorem, alium curauit creari Othonem: cui adeo fauit, vt nulli Archiepiscoporum palliū dare voluerit, nisi cū Papa contra Imperatorē sentiret. Et ita exitialia bella in imperio cōcitauit. Postea vero ipsum Othonem, etiam fulmine excōmunicationis ab imperio proturbare molitus est. Hic est qui dixit: Aut Pōtifex Philippi diadema regium, aut Philippus Pontifici insigne Apostolicum adimat, Vt iusto dolore Vrspergensis exclamet: Habes Roma quod sitisti, decanta Canticū: quia per malitiam, nō religionem orbem vicisti. Ille igitur talis, sit sane post natum Christum annis 1200. author noui commēti de charactere: quod & Scripturæ, & veteri Ecclesiæ ignotum fuit: Operæprecium vero est, & hoc addere, quomodo Gabriel respondeat ad hanc sententiam, quam videt posse obiici: Theologus nihil debet ponere, cuius necessitas non apparet ex fide. Ita autem inquit: Credita quæcunque probātur, aut ex Scriptura, aut per determinationem Ecclesię, etiamsi illud determinate non habeatur ex Scriptura: quia non potest errare Ecclesia: in his, quæ fidei sunt. Quia vero opinio de charactere ne quidem Ecclesiæ determinationem certam & expressam habet: respondet igitur Gabriel: Theologus potest aliquid ponere tanquam probabile, quod est consonum Scripturæ, & determinationi Ecclesiæ, & in nullo contrarium, licet non possit euidēter & necessario deduci ex his quæ sunt fidei. Vnde in proposito magis videtur consonare determinationi Ecclesiæ, ponere characterem, quam eius oppositum, & ita cōmuniter Schola Theologorum tenet. Et tandem inquit: Cui non placet hæc solutio, quærat aliam.

Innocentius Decretalium concinnator.

Abbas Vrspergensis.

Et hæc cum ita se habeat, Lector ex vno hoc canone colligat & æstimet, quantum fidei & authoritatis tribuendum sit Tridentinę cōgregationi Romano Pōtifici iuratæ: quod de recenti commento, & Scripturæ & Antiquitati ignoto, quod nec authoritate, nec vlla ratione nititur, non aliter ac de certissimo & firmissimo fidei articulo decernūt. Si quis dixerit, in trib. Sacramentis, Baptismo scilicet, Confirmatione & Ordine, non imprimi characterem in anima, hoc est, signum quoddam spirituale & indelebile, vnde ea iterari non possunt, anathema sit. Nihil addam. Cum enim vnicus hic canō satis ostendat, quid, quale & quantum, conciliabulū hoc sibi sumat, Lector admonitus, rem tantam diligentius secum considerabit & perpendet.

A recenti vero illa dubia & incerta opinione, de impressione characteris, ideo decet veram Christi Ecclesiam alieniorem esse, quia labefactat fundamentum dogmatis: cuius certitudo, propter conscientiarum cōsolationem, omnino necessaria est. In doctrina enim, quod Baptismus legitime iuxta Christi institutionem collatus, non sit iterandus, & propter quas causas non sit iterandus, de re magna agitur: quo scilicet fundamento, qua certitudine, & quo firmamento consolatio illa nitatur, quod pactum gratiæ, quod in Baptismo Deus nobiscum iniit, perpetuum sit, quod seruare velit, etiamsi ab eo discedamus, si modo in vera pœnitentia per fidem ad illud redeamus.

Baptismi non iterabilitas.

Hanc tantam rem, atque adeo necessariā, à vera & solida petra institutionis dimouent, & fluxæ arenæ superædificant: vt scilicet non sit certior consolatio, quam certum est talem, sicut ipsi cōminiscuntur, characterē animæ imprimi per Baptismū. Atqui quam recens, incerta & infirma sit opinio de charactere, ipsis Scholasticorum verbis, iam ostendimus, Sed forsan ideo à fundatissimo consolationis huius firmamēto, quod in Scriptura extat, discesserunt, & aliud lubricum & commētitium substituerunt: quia fingunt, lapsis post Baptismum nō esse amplius vtile & ratum illud fœdus gratiæ, in quod per Baptismum recepti fuerant, quia dissolutum & fractum sit: sed ad secundam tabulam, nostram scilicet contritionem & satisfactionem esse confugiendum: vt per illam ex pelago perditionis, ad portum salutis enatemus: sicut Decretū de pœnitentia ostendet. Sed vera fundamenta doctrinæ, de non iterando Baptismo, in XI. Canone de Baptismo explicanda erunt. Illud vero quod Baptismi propriū est, vt scilicet non iteretur, postea ad Confirmationem, & ad suos Ordines transtulerunt: & de illorum præcipue charactere, magis quam de ipso Baptismo, digladiantur & præsumunt. In reliquis vero Sacramentis disputant de impressione ornatus cuiusdam, qui similis ferme sit characteri: de quo tamen ornatu, inter ipsos nondum conuenit. Forsan autem tam pertinaciter Deus ipsos sinit dimicare, pro vtenda opinione characteris, in Confirmatione & Ordinibus, vt manifestum sit, apud quos sit & reperiatur character ille, cuius multa sit mentio, Apoc. 13. 14. 15. 16. 19. & 20.

DE MINISTRIS SACRAMENTORVM.

CANON X.

Si quis dixerit, Christianos omnes in verbo & omnibus Sacramentis administrandis habere potestatem, anathema sit.

EXAMEN.

Verba quæ in hoc Canone damnant, excerpserunt ex Lutheri libello, de Captiuitate Babylonica: Sed & verba mutilarunt, & sententiam deprauarunt, vt Lutheri doctrinam inuisam redderent imperitis, quasi perturbatrix esset omnis diuini, & humani ordinis in Ecclesia. Sed Lutherus nunquam sensit, quemuis Christianum promiscue, sine legitima vocatione vel posse, vel debere sibi arrogare vel vsurpare ministerium verbi, & administrationem Sacramentorum in Ecclesia: imo Pontificiis vel stertentibus, vel ferro tantum & flamma disputantibus, Lutherus contra varias Anabaptistarum sectas, ex verbo Dei monstra-

monstrauit, neminem debere, etiamsi sit doctissimus, ministerium verbi & Sacramentorum in Ecclesia vsurpare, sine peculiari & legitima vocatione. Et Ecclesiam serio admonuit, ne permittat illos ministerium verbi & Sacramentorum exercere, qui non habent legitimæ vocationis testimonia: quia scriptum est, Quomodo prædicabũt nisi mittantur? Rom. 10. Non mittebam Prophetas, & ipsi currebant, Ierem. 23.

Lutherus illustrator doctrinæ de legitima vocatione.

Et cum per totum mundum Lutheri scripta, sonora voce clamitent, illustratam ab ipso esse doctrinam Scripturę de legitima vocatione ministrorum verbi & Sacramentorum: mirari aliquis posset, quare in hoc Canone, mutilata & deprauata Lutheri verba, dissimulata ipsius sententia, damnare voluerint. Sed vrit ipsos, quod Lutherus in illa disputatione attingit supercilium, imo verius tyrannidem, quæ in regno Pontificio arrogatur, & mitris Episcoporum, & rasuris sacrificulorum. Persuasione enim corporalis vnctionis, rasuræ, vestiũ, &c. laicos tanquam porcos & canes præ se contemnebant: imo hoc prætextu quiduis in verbo & Sacramentis, quasi pro imperio & potestate mandabant, mutabant, addebant, &c. Et quidem etiam opus operatum, hoc est, integritatem & efficaciam Sacramentorum, ex parte constituebant in charactere, quem fingebant in ordinatione imprimi: sicut supra ex Petro de Palude notauimus. Cõtra has tyrannicas persuasiones Lutherus ex verbo Dei docuit, Christum claues, hoc est, ministerium verbi & Sacramentorum tradidisse & commendasse toti Ecclesiæ: non autem ita, vt quisq; suo arbitratu, & priuata temeritate, sine legitima vocatione. ministerium illud arriperet & vsurparet: sed quod postquam desiit immediata vocatio, mittat Deus ministros verbi & Sacramentorum, per vocationẽ & electionem Ecclesiæ, si fiat iuxta verbi sui præscriptum: ita vt summa potestas verbi & Sacramentorum sit penes Deum: deinde ministerium sit penes Ecclesiam, vt per quam Deus mediate vocat, eligit, & mittit ministros: tertio deinde penes illos, qui à Deo per Ecclesiam legitime electi & vocati sunt, vt penes ministros, quibus mandata est vsurpatio seu administratio ministerij verbi & Sacramentorum.

Hac distinctione, quę vera & plana est, Lutherus reprimere voluit supercilium sacrificulorum: qui illa persuasione inflati erant, quasi soli potestatem meram & mixtam haberent in verbo & Sacramentis, ita vt Sacramenta valerent propter impressum ipsis, nescio quẽ characterẽ ordinis. Et ne reliqua Ecclesia vel tacito gemitu dicere auderet, Quid facitis? prætendebant Ecclesiam reliquã nullam plane habere potestatem in verbo & Sacramẽtis. Hoc vlcus quia Lutherus attigit, & ex verbo Dei sectionem adhibuit, illud vero est, quod Põtificios cum dolore post tot annos hodie adhuc vrit, & male habet. Et hæc est causa, quare ex illa Lutheri disputatione, verba quædam mutilata & deprauata, in hoc canone citare & damnare voluerunt.

Oblique vero, & quasi aliud agentes, hoc axioma petunt: Neminem, etiamsi legitime iuxta præscriptum verbi Dei, ab Ecclesia electus & vocatus sit, nisi ab Episcopo aliquo vnctus & rasus sit, habere vllam potestatem in verbi & Sacramentorum administratione: & Sacramenta ab illis administrata, non esse vera & efficacia. Has insidias Lector intelligat, occultatas in hoc Canone.

Quorsum responsio. Canon.

Quod vero ad ipsam sententiam decimi huius Canonis, sicut verba posita sunt, attinet, plane & clare respondeo: Si qui existimant cuiuis Christiano promiscue sine peculiari & legitima vocatione, permissam esse potestatem vsurpandi & exercendi ministerium verbi & Sacramentorum in Ecclesia: eos iure & merito damnari. Pugnant enim contra regulam diuinam diuinam: Quomodo prædicabunt, nisi missi fuerint? Item: Currebant, ego non mittebam eos. Item contra regulam Pauli: Vt omnia ordine & decenter fiant in Ecclesia. Casum vero necessitatis, Ecclesia semper excepit: vt testatur Hieronymus aduersus Luciferianos, & Augustinus ad Fortunatum. Sed quæ sit legitima & diuina vocatio ad ministerium Ecclesiæ, postea in loco de Ordine explicandum erit.

DE INTENTIONE.

CANON XI.

Si quis dixerit, in ministris, dum Sacramenta conficiunt & conferunt, non requiri intentionem saltem faciendi quod facit Ecclesia, anathema sit.

EXAMEN.

Huius Canonis examẽ liquido monstrabit, Põtificios in conciliabulo Tridentino congregatos, hoc sibi propositum habuisse, nõ vt in recentiorib. Scholasticorum commentis, quæ post meliora tẽpora Patrum, sine Scripturę authoritate, & sine antiquitatis testimonio, in Ecclesiam irrepserunt, aliquid ad normam verbi Dei corrigãt: sed vt omnes opiniones, quæ hactenus in regno Põtificio agitatæ fuerunt qualescunque etiam sint, quoscunque habeant authores, etiamsi nec Scripturæ, nec antiquitatis idonea habeant testimonia, simpliciter retineantur & stabiliantur: idq; vt facilius fiat, nõ argumentis & rationibus, sed nudis anathematis pugnatur. Multum siquidem ipsorum interest, ne vel species aliqua mutationis, in præsenti forma regni Pontificij admittatur: id quod fieri iudicaretur, si vsitatis Scholasticorum opinionib. correctionem aliquam ex regula Scripturæ adhiberent. Illud igitur tam solicite cauent, vt in hoc Canone, sicut & in plerisque aliis, ipsos Scholasticorum terminos repetere & retinere voluerint. Et nisi quis nudæ asseuerationi, siue Scripturæ documentis, & antiquitatis testimoniis assentiatur, statim fatua suorum anathematum crepitacula expediunt.

Et illud quod dixi, in vndecimo hoc Canone manifestissimum est. Dogma enim illud, quod ad veritatem Sacramenti necessaria sit talis intentio ministri, quæ non tantum respiciat ipsum actum cõferendi Sacramẽta, iuxta formam institutionis: sed quæ respiciat etiam finẽ Sacramenti, vt scilicet intẽtione sua minister velit illud fieri, propter quod Sacramẽtum institutum est: illud inquam dogma, in Scriptura nullum habet fundamentum: imo pugnat cum veritate Sacramentorum, quam Scriptura tradit niti non moribus, fide vel intentione ministri, sed institutione Dei, si eius forma seruetur. Tota etiam vera & purior antiquitas ignorat periculosam, imo perniciosam illam opinionem Alensis, quod Sacramentum non sit verum & efficax, si minister malitiose subtrahat interiorem suam intentionem, etiamsi in actione seu administratione seruet formam institutionis. Iucundum autem

Disputationis de intentione fons & occasio.

& vtile fore arbitror, si proponatur consideratio, quomodo quæstio illa apud veteres disputata fuerit, & quomodo sensim inclinatio fieri cœperit, donec progressu temporis, dogma Põtificium de necessitate intentionis ministri, inde exculptum sit. Augustinus igitur de Baptismo li.7.c.53. mouet has quæstiones: I. Si quis fallaciter, hoc est, animo simulato in Ecclesia accipiat Baptismum. II. Si quis in mimo cum fide accipiat. III. Si quis ab eo qui nõ est baptizatus, accipiat Baptisma. IIII. Si tradens Baptismũ in Ecclesia fallaciter agat. Et de his quæstionibus Augustinus primum in vtranq; partem disputat. ita enim inquit: An quãtum ad ipsos quidem attinet homines, plurimum distat inter eum qui fide Baptismum accipit à mimo, & qui animo simulato in Ecclesia Baptismum accipit. ad ipsius autem Sacramenti integritatem, nihil interest. Si enim nihil interest ad integritatem Sacramenti, in ipsa Catholica, vtrum id aliqui fallaciter an veraciter agant, cum hoc idem vtiq; agant: quomodo extra Ecclesiam intersit, non video, quãdo ille qui accipit, nõ simulatione palliatus, sed religione mutatus est. An plus valent ad confirmandum Sacramẽtum illi veraces inter quos agitur, quam ad frustrandum illi fallaces à quibus agitur, & in quibus agitur, & tamen si postea prodatur, nemo repetit. Sed nobis tutum est in ea non progredi aliqua temeritate sententiæ, quæ nullo in Catholico regionali concilio cœpta, nullo plenario cõcilio terminata sunt. &c. Et mox subiungit: Veruntamẽ si quis forte in eo me concilio constitutũ, vbi talium rerũ quæstio versaretur, non præcedentibus talibus, quorum sententias sequi mallem, vrgeret vt dicerem quid ipse sentirem: si eo modo affectus essem quo erã cum ista dictarem, nequaquam dubitarẽ, habere eos Baptismum qui vbicunq; & à quibuscunque illud, verbis Euangelicis consecratum, sine sua simulatione, & aliqua cum fide accepissent, &c. Item præteritis maiorum statutis non dubito, etiam illos habere Baptismum, qui quamuis fallaciter id accipiant, in Ecclesia tamen accipiunt, vel vbi putatur Ecclesia, ab eis, in quorum societate id accipitur, de quibus dictum est: Ex nobis exierunt. Vbi autem neque societas vlla esset ita credẽtium, neq; ille qui acciperet ita crederet, sed totum ludicre & mimice & iocularìter ageretur: vtrum approbandus esset Baptismus qui sic daretur, diuinum iudicium, per alicuius reuelationis Oraculum, oratione implorandum esse censerem: ita sane, vt post me dicturos sententias, si quid iam exploratum & cognitum afferrent, humiliter expectarem. Hæc Augustinus, pro solita sua vere Christiana modestia, vsque adeo autem ex institutionis veritate & certitudine, non ex hominum, siue dantium, siue accipientium, quacunque vel qualitate vel intentione, vult metiendam esse veritatem & integritatem Sacramentorum, vt ne quidem de mimica seu ioculari actione pronunciare ausit.

Longobardus postea suo tempore indicat illam quæstionem, de ludicra vel ioculari Baptizatione, vt cum aliqui in Balneum vel in flumen merguntur, in nomine Trinitatis, ita disputatum fuisse sapientib. vt visum fuerit non esse Baptismum, quia non intentione baptizandi illud geratur. Et addit: Nam & in hoc, & in aliis Sacramentis, sicut forma est seruanda, ita & intentio illud celebrandi, est habenda. Intelligit autem Longobardus intentionem, de ipso actu baptizandi, non de fine & effectu

Intẽtio quid.

Baptismi. Mox enim subiungit illã Augustini sententiam: Illud te non moueat, quod quidem nõ ea fide paruulos ad Baptismum ferũt, vt per spiritum ad vitam regenerentur æternam: sed eos putãt hoc remedio, temporalem accipere sanitatẽ, non enim propterea illi non regenerantur, quia nec ab illis hac intentione offeruntur. Et hæc quidem Longobardi sententia, de intentione celebrãdi actionem Baptismi, nihil aliud vult, quam institutionem seruandam esse, vt sit verum Sacramentum. Nõ enim hoc vult institutio Baptismi, vt fiat vulgaris aliqua lotio, vel quæ ex professo nihil aliud sit, quã vel ridiculus lusus, vel mimica subsannatio, vel prophanatio institutionis cũ recitatione verborũ: sed requirit, vt peculiaris instituatur actio & quidem illa actio, quam Christus instituit. Et hoc sufficit ad seruandam institutionem. Quid vero in corde de illa actione sentiat is, qui administrat Baptismũ, hoc ad veritatem siue integritatem Baptismi nõ pertinet: neq; hoc voluit Longobardus. Notũ etiam est iudicium Episcoporum, de facto Athanasij, Qui puer ludens in littore maris, Episcopum se esse finxit, & more Episcopi pueros ludentes tinxerat in nomine Trinitatis. Quam Historiam describit Sozomenus li.2.ca.17. & Ruffinus in 10.li. Euseb.ca.14.

Innocentius.

Et illa sententia etiam post Longobardi tempora mansit. Innocentius enim (sicut allegat Angelus in Summa) sensit ad veritatem seu integritatem Baptismi, non necessario requiri, quid minister sciat, sentiat vel credat, de Baptismi, vel substantia, vel effectu, imo si contrarium credat, & existimet esse deceptionem Baptismum, tamen verum esse, modo iuxta institutionem baptizet. Ita etiam non requiri, tanquam necessarium ad veritatem Baptismi, vt baptizans vel sciat quid sit Ecclesia, vel vt gerat in mente facere quod facit Ecclesia: imo si contrarium gereret in mente, hoc est, non faceret quod facit Ecclesia: si tamen illud faciat: hoc est, si formam institutionis seruet. Disputat igitur hoc tantum requiri, vt minister baptizans intendat, vel saltem vt appareat, quod velit seu instituat non lauare tantum, sed baptizare. Hac vero sententia, Scholastici non contenti, longe vlterius in hac disputatione progressi sunt. Docuerunt enim ad veritatem Baptismi requiri, non tantum formam institutionis, verumetiam intentionem ministri, eamque non tantum respectu actus baptizandi, vt obiecti, sed etiam respectu effectus Baptismi, qui est eius finis & terminus. Ideo tria ponunt: Baptizationem, verba & intentionem: & illa tria sentiunt simul requiri ad veritatem seu integritatem Baptismi, ita vt neutrum sine altero sufficiat. Quia vero animaduerterunt, hac ratione omnino dubium & incertum reddi Baptismum, varias excogitarunt distinctiones, quibus illis incommoditatibus mederentur: aliam scilicet esse intentionem specialem, quæ vult & intendit illud fieri, propter quod institutus est Baptismus, aliam esse generalem, quæ vult & intendit illud fieri, quod Ecclesia in Baptismo intendit, licet baptizans illud vel ignoret, vel non credat. Et hanc rursus distinguunt in actualem, habitualem, & virtualem. Dicunt igitur, ad veritatem Baptismi requiri intentionem ministri, respectu effectus Baptismi generalem & virtualem, faciendi quod facit & credit Ecclesia. Si vero minister, apud se non intenderet, quod Ecclesia intendit, sed quod hæresis intendit, non esset verum Baptisma. Sed hisce variis distinctionibus

nibus conscientiam cum dubitatione reluctātem, nihil releuari, ipsi fatentur. Cum enim alterius interior intentio, mihi non possit esse nota: si illa tamen necessaria sit ad veritatem Baptismi, necesse erit baptizatum semper manere dubium de sui baptizatione: & ita nunquam poterit certus esse de salute sua. Respondet autem Alensis: Baptizandum committendum esse ministro, qui nō sit suspectus, sed probatus in fide: & ita posse haberi vehemētem pręsumptionem, quę saluti adulti cum propria intentione sufficiat. Nam si forte minister subtraheret interiorem suam intentionē, non esset quidem verum Sacramentum: saluaretur tamē adultus Baptismo flaminis, hoc est, sua pœnitētia & charitate, sine Baptismo. Sed si in Baptismo paruuli, minister subtraheret intentionem, & ita paruulus non esset vere baptizatus: quęrunt igitur, si ante vsum rationis decederet, an damnatus esset? Et respōdent Alexander & Thomas, in illo casu pie posse supponi, sine pręiudicio tamen, quod summus Sacerdos suppleat quod deficit Sacramento. Et Gabriel addit: Hoc est bene notandum, quia est valde consolatoriū. Sed quare non retinent vera fundamenta consolationis: vt scilicet veritas Sacramentorum æstimetur, nō ex ministri incerta intentione, sed ex veritate & certitudine diuinæ institutionis? Addunt tamen, si summus sacerdos non suppleat illud, non accusari posse iustitiam diuinam, etiamsi paruulo baptizato quidem iuxta institutionem Christi, sed sine ministri intentione, nō remittat peccata. Hæc ferme sunt, quæ de intentione, in administratione Sacramentorum apud Scholasticos disputantur: quæ quo minus à nobis fingi viderentur, ipsorum verbis ex Gabriele describere volui, vt lectores cōmonefacti sciāt & cogitent, quib. de rebus in hisce Tridentinis Decretis & Canonibus agatur: ne quis existimet, nullam subesse veram & grauem causam, quare illis assentiri nec velimus nec possimus, nec etiam salua fide & bona conscientia debeamus. Cū enim ex hac recitatione constet, quæ de hac quæstione sit Scripturæ, quæ veteris Ecclesiæ sententia, quæ Augustini modesta ἐποχὴ, quæ mediæ ætatis disputationes: quę vero recentiorum sunt opiniones, fidei certè, & salutis certitudini periculosissimæ: co etiam Tridentina congregatio, datura specimen eius emendationis, quæ titulo Concilij per multos annos promissa, & à Christiano orbe expectata fuit. Quid autē quæso discernit de illis recentibus Scholasticorum opinionibus? an intētio ministri talis, sicut ipsi tradunt, ad veritatem sacramēti necessaria sit? Ita inquit Canon 11. Si quis dixerit, in ministris dum Sacramenta conficiunt, & conferunt, nō requiri intentionē saltem faciendi, quod facit Ecclesia, anathema sit. Audis ipsas voces Scholasticorum repeti, & opiniones ipsorum non argumentis, sed anathemate confirmari. Non igitur vel Scripturam, vel antiquitatem curant: neq; hoc sibi propositum habēt, vt opiniones, quæ sine Scripturæ autoritate, & sine veris antiquitatis testimoniis per recentiores Scholasticorum disputationes, in Ecclesiam inuectæ sunt, ad normam Scripturæ, & antiquitatis conformitatem, corrigantur: sed vt simpliciter omnia, quæcunque & qualiacunque sunt, quæ quoquo modo in regno Pontificio, visitata & recepta fuerunt, vnde etiam cunq; habuerint originem, sine minima vel suspicione emendationis & correctionis, retineantur & stabiliantur. Neque hoc prætereundum est, quare opinionem illam de intentione, tam diligenter & serio defendant: vt quod antiquitas ignorauit, de quo Augustinus asseuerationem suspēdit, illud iam sine documentis, sola anathematis interminatione, tanquam certissimus fidei articulus, credendum obtrudatur. Dogma vero de dubitatione, est Helena illa. In VI. enim sessione cap. 9. sanxerunt, nemini peccata dimitti, qui in fiducia & certitudine remissionis peccatorum, iuxta promissionem acquiescit. Nullum enim scire posse certitudine fidei, cui non possit subesse falsum, se gratiam Dei esse consecutum. Et huius dogmatis Iesuitę reddūt hanc rationem: quia promissio non loquatur de me aut de te, sed sit generalis: & fides sit generaliū pronunciatorum. Iam vero in actione Sacramētorum, promissio gratiæ non in genere proponitur, sed applicatur ad singulos, fide Sacramentis vtentes: & quidem ideo instituta sunt, vt illam applicationem ad singulos obsignent, confirment & certificent. Quia igitur vident verum & salutarem Sacramentorum vsum, directe & aduersa fronte pugnare contra dogma de dubitatione: varios cuniculos agunt, vt solidam, certam & firmam consolationem, quæ credentibus in vsu Sacramentorum proponitur, quantum in ipsis est, labefactent, subruant & euertāt. Et ad hunc finem tendit etiam hic Canon. Si enim veritas & efficacia Sacramentorum ex diuina institutione pendere doceatur, animaduertunt, fidem in vsu Sacramentorum habere cōsolationis & certitudinis portū tutum, anchoram firmam, & petram incōcussam. Vt igitur hæc eneruent, infringant & subuertant, fingunt ad veritatem Sacramentorum, præter diuinam institutionem, requiri etiam ministri intentionem, ita vt etiamsi Sacramenta iuxta institutionem Christi ritu legitimo administrētur, si minister interiorē suam intentionem vel non adferat, vel subtrahat, Sacramenta non sint vera, nec efficacia. Cum vero alterius cogitatio, & interior intentio mihi nunquam nota, & certo perspecta esse possit: cōsequitur hinc, suspensum, dubium, & incertum esse & manere, quicquid fidei in Sacramentis ad consolationem proponitur.

Scopus Pontificiorum in hoc anathematismo.

Hanc Pontificiorum machinationem, Lector in vndecimo hoc Canone diligenter expendat. Non enim de lana caprina rixæ sunt, quando de intentione disputatur, sed de re magna, & de cōsolatione, quę conscientiis necessaria est, agitur: an scilicet fides, veritatem & efficaciam Sacramētorum quærere & constituere debeat in veritate Dei instituentis, & in virtute Dei promittentis, & iuxta promissionem in actione Sacramentorum operantis: an vero diuina illa veritas & virtus suspendenda sit ab hominis ministri cogitatione, fide & intentione? Scriptura certe tradit, administrationem quidem Sacramentorum, vt iuxta institutionem administrētur, commendatam esse ministris, tanquā causæ instrumētali: virtutem vero & operationem veritatis & efficaciæ Sacramentorum, esse actionem & munus ipsius, & quidem solius Dei: Pater enim saluat per lauacrum regenerationis, Tit. 3. Christus mundat & sanctificat Ecclesiam, per lauacrum aquæ in verbo, Ephes. 5. Baptismus est lauacrum regenerationis & renouationis, non ministri, sed Spiritus sancti, Tit. 3. & sicut Paulus Philip. 1. tradit & affirmat, verbum Euangelij quando ita prædicatur sicut diuinitus patefactum est, verum esse & virtutem Dei esse, ad salutem omni

Summa huius loci seu Canonis & scopus.

Baptismi efficacia.

omni credenti: etiamsi ille qui annunciat, vel non adferat, vel subtrahat intentionem, hoc est (sicut Paulus loquitur) si non bona voluntate, non animo puro & sincero, nec ex dilectione, sed per inuidiam, ex contentione, & per prætextum prædicet. Eadem certe ratio esse debet etiam in Sacramento, quod est verbum visibile: vt fides statuat, Sacramentum verum esse, & habere veram efficaciam, quando iuxta institutionem administratur, quicquid minister vel cogitet, vel credat, vel intendat, modo institutionem Christi in administratione seruet. Sicut enim quando ipsa Euangelicæ prædicationis puritas vitiatur & deprauatur, iam non est verum Euangelium, nec virtus Dei ad salutem credenti: ita quando in actione seu administratione Sacramentorum ipsa institutio mutatur, mutilatur, aut deprauatur, tunc certum est, non esse verum Sacramentum. Verbum enim institutionis accedens ad elementum, facit Sacramentum. Hæc sententia simplex, vera & certa est, præbens conscientiis vtilem, firmam & necessariam consolationem, quam eripi nobis non patiamur: & pertinet ad gloriam Dei, ne ipsius veritas, ex hominis ministri intentione, quæ nobis nec nota, nec certa esse potest, æstimetur: & ne fides hæreat in homine ministro, sed nitatur veritate & virtute Dei, instituentis & promittentis.

Institutio diuina non sine damno mutatur.

Distinctæ autem, & multum diuersæ sunt duæ hæ quæstiones. 1. Quid ad veritatem & integritatem Sacramẽti requiratur, & necessariũ sit. 2. Quid à ministro requiratur, vt quantum ad suam personam, fidelis & bonus sit, quo animo, qua fide, intentione & deuotione Sacramẽta tractare debeat, ne (sicut Paulus inquit) aliis prædicans & ministrãs, ipse reprobus efficiatur. Ministrum enim, qui animo prophano, irrisorio, negligenti & irreuerenti, Sacramenta tractat, peccare non est dubium. Sed hæc ministri vitia, si tamen Sacramenta iuxta Christi institutionem administret, non possunt Dei veritatem irritam facere. Non enim ad substantiam & veritatem Sacramenti pertinet vel qualitas, vel fides, vel deuotio ministri. Hanc distinctionẽ Longobardus lib. 4. distinct. 5. elegantissimis Augustini sententiis illustrat. Ego dico, inquit Augustinus, & nos dicimus omnes, quia iustos oportet esse, per quos baptizatur, iustos oportet esse tanti iudicis ministros. Sint ministri iusti, si volunt: si autem noluerint esse iusti qui sedent in cathedra Moysis, securum me facit magister meus Christus, de quo Spiritus sanctus dicit: Hic est qui baptizat. Item: Quos baptizauit Iudas, Christus baptizauit. Si quis ergo baptizauit, ebriosus, homicida, adulter, si Christi erat Baptismus, Christus baptizauit. Non timeo adulterum, nec ebriosum, nec homicidam, quia columbam attendo, per quam mihi dicitur: Hic est qui baptizat. Item, Baptismus talis est, qualis est ille, in cuius potestate datur: non qualis ille est, per cuius ministerium datur. Et alio loco. Habent ergo non modo boni, sed etiam mali, ministerium baptizandi, sed neutri potestatem Baptismi. Ministerium enim dedit Christus seruis, sed potestatem sibi retinuit. Et rationem addit, quare hanc potestatem non dederit seruis: Ne scilicet seruus in seruo spem poneret.

Ex Isidoro etiam Longobardus citat: Non hominem qui baptizat, sed spiritum Dei subministrare gratiam Baptismi, licet Paganus sit qui baptizat.

CANON XII.

Si quis dixerit, ministrum in peccato mortali existentem, modo omnia essentialia, quæ ad Sacramentum conficiendum aut conferendum pertinent, seruauerit, non conficere aut conferre Sacramentum, anathema sit.

De huius Canonis sententia, nulla est inter nos controuersia. Illam enim nostri ex Scripturæ fundamentis contra Anabaptistas, errorem Donatistarum renouantes, strenue defenderunt, & deliria Donatistarum solide refutarunt. Nihil igitur hoc loco addam. Etenim potissimum, quæ in Concilij huius decretis controuersa sunt, examinare instituimus.

DE RITIBVS IN ADMINISTRATIONE SACRAMENTORUM.

CANON XIII.

Si quis dixerit, receptos & approbatos Ecclesiæ Catholicæ ritus, in solemni administratione Sacramentorum adhiberi consuetos, aut contemni, aut sine peccato à ministris pro libito omitti, aut in nouos alios per quemcunque Ecclesiarum pastorem mutari posse, anathema sit.

EXAMEN.

Principio Lector obseruet, quam callide posita sint verba in hoc Canone. Omnes enim ritus, qui sub Papatu in administratione Sacramẽtorum adhiberi consueuerunt, appellant receptos & approbatos Ecclesię Catholicæ ritus: cum non ignorent, plerosque ex illis, nec semper à tempore Apostolorum, nec vbique in omnibus Ecclesiis receptos & vsitatos fuisse. Sciũt etiam, multos ex vetustissimis ritibus, per posteros abolitos, & in nouos commutatos esse. Cumq; non ignorent, quam libertatem verbum Dei Ecclesiæ in huiusmodi ritibus concedat: insidiose addunt, non debere hoc fieri pro lubito, per quemcunque Ecclesiarum pastorem. Et sane ordinis & decori gratia, etiam in externis adiaphoris, nõ est cuiuis, sine Ecclesiæ iudicio & cõsensu permittendum, vt expetulantia, pro libidine quiduis vel omittat, vel permutet. Sed longe aliud est quod Canon iste parturit: Põtificem scilicet solum, cum mitrata, infulata & cornuta sua caterua, posse pro libito veteres, & quidem Apostolicos ritus omittere, & in nouos commutare: & illis deinde Ecclesiam ita obligari, vt minister etiamsi formã institutionis diuinæ, legitime seruet, atrociter tamen & mortaliter peccet, si quid ex Põtificiis ritibus omittat. Econtra vero, quando minister tantum Pontificiis ritibus seruit, etiamsi Cœnam Dominicam vna sui parte mutilet, & totam actionem Sacramenti in diuersum genus sacrificij transformet, nihil quicquã peccare, sed cultum Deo gratissimum præstare fingitur. Et tandẽ summa eo redit, vt in administratione Sacramentorum, maior habeatur ratio rituum, qui ab hominib. inuenti & recepti sunt, quam ceremoniarum, quæ ipsa filij Dei voce institutæ & mandatæ sunt: id quod mutilatio Cœnæ Dominicæ tantum non clamat. Hoc igitur est, quod XIII. hic Canon machinatur, vt Ecclesiæ semel in vniuersum, pars illa Christianæ libertatis tollatur, vt nisi prælatis Pontificiis ita videatur in huiusmodi ritibus, ne minimum quidem liceat, vel omittere, vel mutare: etiamsi ex verbo Dei deprehendantur, vel ædificationi non seruire, vel citra impietatem seruari non posse. Quia vero non tam male audiunt, quin ad aures ipsorum totius

Scopus huius Canonis.

ferme

ferme orbis iustissimæ querelę peruenerint, de superstitione & abusu quorundam rituum, de moderanda & corrigēda onerosa multitudine, & pręcipuè de impiis opinionibus, quæ ex humanis constitutionibus & inueterata consuetudine, postremis potissimū temporibus, in administrationem Sacramentorum irrepserunt: iudicarunt in Concilio eius rei mentionem aliquam esse faciendam. Num verò spem aliquam ostendunt moderationis, leuationis & emendationis in ritibus istis Pontificiis, & annexis superstitiosis opinionibus? Nihil profectò minus. Quin execrandum anathema dicunt, nisi quis omnes illos ritus, cum opinionum illarum appendicibus, credat esse illius Catholicæ Ecclesiæ ritus, quam Nicenum Symbolum definit esse Apostolicam: & pronunciant peccatum esse, si vel minimum in istis ritibus omittatur vel mutetur. Sibi tamen solis, in hoc genere plenam potestatem, quia illa antehac sæpe vsi sunt, constituendi, omittendi, addendi & mutandi reseruant.

Præcipua capita in disputatione de ritibus.

Vt autem ad rem ipsam accedamus, vtq; ea, quę in genere ad disputationem, de ritibus in administratione Sacramentorum pertinent, simpliciter & ordine explicari possint, breuiter quædam de præcipuis capitibus annotabo, qui scilicet ritus mandatum & testimonium habeant in verbo Dei: qui postea à patribus, & quo consilio additi sint: quomodo à prima origine cœperint degenerare: & quæ sit regula Christianæ libertatis, in vsu talium rituum in Ecclesia.

Quando ergo quæritur, an administratio Sacramentorum, sine certis & peculiaribus quibusdam externis ritibus fieri debeat? Responsio plana & manifesta est. Ipsa enim appellatio & definitio Sacramenti hoc complectitur, vt adsit ibi visibile & externum aliquod elementum, ad quod verbum accedere oportet: vtq; tota actio certo modo & peculiari ceremonia diuinitus instituta tractetur & administretur. Illud verò quomodo fieri debeat, certo & manifesto verbo Dei, in Scriptura expressum, & Ecclesiæ præformatū est, vt scilicet illa signa & illa verba vsurpentur, quæ in institutione cuiusq; Sacramenti Deus ipse instituit & præscripsit, & quidem eo modo tractentur & vsurpentur, sicut institutio ordinat & præcipit. Hi ritus substātiales & necessarij sunt, in administratione Sacramentorū: sunt enim ipsius institutionis executio. Deinde ex Scriptura nō obscurè colligitur, Ecclesiam Apostolicā in administratione Sacramentorū solicitè hoc seruasse, ne essent muta spectacula, sed vt doctrina de substantia, vsu & efficacia Sacramētorum, præsentibus, & Sacramenta suscepturis, fideliter ex verbo Dei, & lingua ipsis vsitata & nota proponeretur & explicaretur, vtque illi, qui vsuri erant Sacramētis, rectè instituti, diligenter admonerentur de legitima & salutari Sacramentorū susceptione. Ita Historia Actor. & Paulus 1. Cor. 11. administrationem Baptismi & Cœnæ Dominicæ describit, ex illis fundamētis institutionis: Prædicate Euangeliū. Item, Qui crediderit. Et: Hoc facite in mei cōmemorationē: Annunciate mortē Domini. Probet se homo, &c. Adhibitas etiā fuisse preces & gratiarū actiones, ex ipsa Sacramenti institutione sumptas, scriptura manifestè testatur. Institutio enim testatur, Christū gratias egisse, & illud Ecclesiæ faciendum mandauit: Hoc facite. Et Paulus inquit: Mortē Domini annunciate. Itē Act. 22. Baptizare, & ablue peccata tua, inuocato nomine Iesu.

Et fundamenta quidem Scriptura ostendit, vnde sumi debeāt explicationes, exhortationes, preces & gratiarum actiones: ex institutione scilicet, & ex doctrina de Sacramentis, sicut in verbo Dei traditur. Non autem præscribit conceptis verbis certam formam: sed hoc pro ratione circumstantiarum, ad ædificationem liberum permittit, modò fundamentum seruetur. Hæc sunt, quæ in administratione Sacramentorum principaliter obseruanda & exigenda sunt: quæ scilicet in institutione præscripta sunt, quæq; habent testimonium & exemplum Scripturæ: vt omnia fiant decenter, ordine, & ad ædificationem.

Expendatur autem hoc loco, quàm iniqui exactores sint Pontificij. Pro humanis enim suis ritibus, in administratione Sacramentorum, ita pugnant, vt ne vnius quidem illarum ceremoniolarum omissionē, sine peccato & sine periculo anathematis liberam permittant. Eorum verò, quæ in administratione Sacramentorum, diuinitus mandata sunt, quæq; Scripturæ testimonium & exemplum habent, nullo modo tam diligentem habent rationem, imò rigidi isti humanorum rituum exactores, liberum sibi permittunt in iis, quæ Scripturæ mandatum & testimonium habent, quando libet aliquid omittere, addere, mutare, &c.

Institutio enim loquitur de vsu calicis, & Paulus addit: Hoc facite donec veniat. Pontificij verò calicē ex administratione Cœnæ Dominicæ, pro sua libidine tollunt, & quādo ipsis videtur, quibus etiam videtur, se illum reddere posse, & verbis gloriantur, & nunc re ipsa ostendūt. In suo Canone ex verbis institutionis expungunt hęc verba: Pro vobis traditur. Econtrà verò, alia quędā superaddunt & infarciūt in ipsam institutionē: vt eleuatis in cœlum oculis, item mysteriū fidei, &c. Et Bonauētura lib. 4. dist. 8. quæst. 2. quærit, vtrum sequendum sit, cùm Canō aliter habeat, quàm vel Euangelistæ, vel Paulus: scilicet, Hic est calix sanguinis mei. Respondet autem, Euangelistas & Paulum tantùm historiam narrare: formam verò consecrationis à Romana Ecclesia sumendam esse. Atque ideò potius verba Canonum quàm vel Euangelistarum vel Pauli, sequēda & vsurpanda esse. Et hi sunt, qui non tantùm quiritantur, sed mox anathemata sua vibrant, si in ipsorum ritibus vel minutulum aliquid siue omittatur, siue mutetur.

Notorium & manifestum est, in regno Pontificio, in administratione Sacramētorū, vel planè negligi cōmonefactiones & exhortationes de vero & salutari Sacramentorū vsu: vel lingua peregrina, & populo ignota, ita tractari, vt populus inde ædificari nō possit. Multæ vsurpātur preces, quæ institutioni & doctrinę Sacramentorū non sunt cōformes, & si quid in illis boni est, solicitè tamen cauetur, ne illud à populo vel exaudiatur, vel intelligatur. Ideò enim præter peregrinā linguā, secretam murmurationē Canonis instituerunt, ne fortè populus ad preces & gratiarū actiones possit Amen dicere, 1. Cor. 14. Hæc opponenda sunt illis, qui de obseruatione & conformitate humanorum rituum, in administratione Sacramentorum, non tantùm plausibiliter concionantur, sed anathematis suis terribiliter fulgurant. Verè enim colant culicem, & camelum deglutiunt, Matt. 23. Relinquētes enim mandatum Dei, tenēt traditiones hominum, Marci 7. Imò propter traditiones suas mandatum Dei transgredi non verentur, Matth. 15.

Si iuxta normam Scripturæ, ad ædificationem Ecclesiæ, legitima reformatio rituum in administratione Sacramentorum quæreretur, principaliter ratio habenda esset eorum quæ in institutione Sacramentorũ, ab ipso Deo præscripta sunt, queq; habent Scripturæ testimonium & exemplum vt si quid peregrini illis intermixtum inueniretur, resecaretur: si quid vel omissum, vel mutatum esset, restitueretur. Hæc esset vera, pia, solida & salutaris reformatio. Sed purulentũ hoc Pontificij corporis vlcus, ne attingunt quidem in hoc Canone: imò si quid horum inueterato abusu receptũ sit, illud iubẽt pro approbato Ecclesiæ Catholicæ ritu haberi, & sub anathemate prohibent, ne quid mutetur.

Ritus in primitiua Ecclesia.

Et hæc sunt, quæ in administratione Sacramentorum, Scripturæ testimoniũ & exemplum habẽt. Et post Apostolorum quidem tempora, in primitiua Ecclesia, aliquandiu mansit Euangelica & Apostolica illa simplicitas, quòd in administratione Sacramentorum, illi tantùm ritus adhibiti fuerũt, qui habẽt Scripturæ mandatũ & exemplum. Posteà verò paulatim alia quædam superaddi cœperũt, consilio primùm nec malo, nec impio: vt scilicet externis ritibus, in sensus incurrentibus fidelibus, & præsertim rudioribus in Ecclesia, dignitas Sacramentorum magis cõmendaretur, & à contemptu vindicaretur: vtq; virtus, operatio & vsus Sacramentorũ, in ipsa actione luculentius explicaretur, & ob oculos ꝓponeretur. In illis etiã addititiis ritibus, habita fuit ratio eorum, quæ visa fuerunt seruire ad cõseruationem ordinis & decori, in illis cõuentibus, vbi celebranda erat administratio Sacramentorum. Illa verò duplicia fuerunt: constabant enim vel verbis, vel ritibus & gestibus. Verbis dico constare: vt sunt exhortationes, preces, gratiarum actiones, lectiones ex Scriptura de Sacramẽtis, confessio fidei, interrogationes, & concepta quædam verba, quibus doctrina de vsu & efficacia siue Baptismi, siue Cœnæ Dominicæ explicatur, & quasi sub oculos ponitur: vt exorcismus, abrenũciatio, &c. Non autem contenti fuerunt, cõmonefactionẽ doctrinæ de Sacramenti cuiusq; dignitate, de vsu & efficacia, in ipsa Sacramentorũ administratione, verbis saltẽ proposuisse: sed vt cõmonefactio illa tenacius sensibus & memoriæ imprimeretur, & fortius animũ moueret, verbis illis cœperũt addere certos quosdã ritus & gestus. Et quidem quæ olim verbis & doctrina proponebãtur, postea in multas figuras demutari cœperunt: vt ꝙ olim verbis monebant & docebant, Baptismũ esse φωτισμὸν, ei posteà successit grandis moles Paschalis cerei. Et tamen illorũ rituum principiò magna fuit parcitas, posteà verò paulatim cumulari cœperunt: Ita vt tandẽ in theatricum fermè apparatũ, ceremoniæ illæ abierint. Et vt non prorsus sanè damnetur veterũ illud consilium: nimis tamẽ hoc rigidè & magnificè exaggerant ceremoniarũ magistri & exactores, quasi sine illis nec veritas, nec dignitas, nec efficacia Sacramentorum consistat.

Quia vero hoc tempore, omnes etiam non vetustissimi ritus, tanquam necessarij, sub anathematis denunciatione, conscientijs imponuntur: cùm quidem manifestè constet, in quẽ tristem abusum pleraq; talia degenerarint: valdè multa diligenter consideranda sunt in hac disputatione de ritibus, qui à veteribus, in administratione Sacramentorũ instituti & vsurpati feruntur. Primum enim ritus illi non habent institutionem & mandatum Dei: ideò longè alio, & inferiori loco collocandi sunt, quàm ceremoniæ in ipsa diuina institutione præscriptæ. II. Cùm ipse filius Dei, Sacramenta ita instituerit, vt ea certis à se institutis ritibus præceperit administrari: valdè ardua est quæstio, an hominibus permissum sit, alios prætereà, & quidẽ multos & varios ritus, quocunq; consilio superaddere: quasi ceremoniæ illæ, quæ in administratione Sacramentorum diuinitus institutæ sunt, non satis sint vel idoneæ, vel sufficientes.

Obseruanda in hac disputatione de ritibus.

Certè quibus ritibus Sacramenti cuiusq; substantiam & administrationem Deus constare voluit, illos ipse verbo suo instituit & præscripsit. Et institutioni diuinæ sicut nihil detrahendum, ita etiã nihil addendũ est. Quod verò prętẽditur, per illos ritus ab hominibus additos, multa piè & vtiliter significari, moneri & doceri, ad illud responderi potest, figuras proprias esse veteris Testamenti: quæ verò in nouo Testamento Christus moneri & doceri voluit, nõ vmbris, sed luce verbi tradi & proponi voluit. Et de verbi, non autem de figurarum ab hominibus inuentarũ efficacia, habemus promissionem: quos verò ritus verbo adhiberi voluit, eos ipse instituit. III. Ritus illi ab hominibus instituti, iudicantur plus decori afferre administrationi Sacramentorũ, & dignitatem illorum magis commendare, quàm ceremoniæ, quæ in institutione Sacramentorum, ab ipso Deo præscriptæ sunt: ita simplicitas institutionis diuinæ, existimetur nõ satis habere decori, nec respondere dignitati Sacramentorũ. Quæ imaginatio ex superadditis illis ritibus orta, impia est, & necessariò taxanda. Decorẽ enim & dignitatem Sacramentorum, ex verbo Dei æstimare debemus. Et quidẽ vtile est, vt in ipsa administratione Sacramentorum, discrimen extet inter diuinas actiones, quarum decorum & dignitas in verbo consistit: & inter theatricas mundi pompas, quæ suo se splẽdore cõmendant sensibus. Ideò enim tam paucos & tam simplices ritus, filius Dei in nouo Testamento instituit. IV. Multitudo, splẽdor & pompa humanorũ illorum rituum, obruit & obscurat ceremonias diuinitùs in administratione Sacramentorũ præscriptas & mandatas. Occupat enim sensus & animos, vt vel nulla, vel exigua habeatur ratio eorum, quæ habent institutionẽ & mandatum Dei. V. Ritus illos superadditos paulatim, nõ permiserunt esse signa cõmonefacientia de doctrina, sed singulis attribuerunt peculiarem quandã efficaciam & operationem, sine verbo & promissione Dei, imò ipsam Baptismi efficaciam & operationem, cœperunt partiri & distribuere inter ritus illos ab hominibus superadditos, ita vt valde parum relictum fuerit ipsi actioni Baptismi, quæ habet institutionem & promissionem diuinam. Apud vetustissimos quidem & puriores Scriptores legimus, quòd ritus illi aliquid significarint & monuerint, de doctrina Sacramentorum in verbo Dei comprehensa. Montanistæ verò primùm cœperunt illis tribuere spiritualem efficaciam & operationem: sicut videre licet apud Tertullianum & Cyprianum. Et licet illæ opiniones in vera Ecclesia tunc reprobarentur, seminaria tamen hæserunt etiam in posterorum disputationibus. Quoties enim apud veteres occurrit, per exorcismum & exufflationem expelli spiritum immundum à baptizandis, ita vt à Satanæ captiuitate liberi sint, priusquàm Baptismum accipiãt: item per impositionem manus Episcopi, & per vnctionem

Cere[...] splen[...]

Baptismo sua virtus erepta.

nem post Baptismum, primùm dari Spiritum sanctum: quod si colligantur, quæ posteri singulis suis ritibus non significatiuè, sed effectiuè, cœperunt tribuere: vel nihil, vel certè valdè parũ remanebit ipsi Baptismi actioni, quæ habet institutionem & promissionẽ diuinam. Et quale hoc sit, ex cõsecrationibus, seu potius execrationib. vnguenti, salis, cerei, &c. æstimari licet. Et hęc profectò necessariò sunt taxanda, quãdo de vetustis ritibus disputatur. VI. Vulgi persuasio ad integritatem, veritatem & efficaciã Sacramentorum, fermè æquè necessarios facit ritus ab hominibus inuentos, & qui ab ipso Deo instituti & mãdati sunt. In hac opinione hęsit olim Cyprianus. Et quidem Cornelius Romanus Episcopus censuit, Baptismũ licet iuxta Christi institutionem administratum, in Nouato tamen non habuisse verã efficaciam, propterea quod propter morbum reliqui ritus, ante & post ipsam actionem Baptismi adhiberi consueti, ipsi defuerint. Et hæc quidẽ opinio posteà fuit correcta, sicut notat Lõgobardus: hæsit tamẽ, & adhuc hęret in multorum animis. Tridentini verò, vbi sub anathematis denunciatione obseruationẽ illorum rituũ, consciẽtiis imponunt, ne verbulo quidem huius meminerunt. VII. Liberæ fuerunt horum rituũ obseruationes in Ecclesia: neque enim in omnibus Ecclesiis, similes & iidem fuerunt tales ritus: sæpe etiam ex antiquissimis ritibus, quidã abrogati & omissi sunt: vt prægustatio lactis, mellis & vini, cuius meminit Tertullian. & Hieronymus. Quidam mutati sunt, & alij de nouo instituti prout iudicatũ fuit facere ad ædificationem Ecclesiæ. Illam enim non turbulentam licentiam, sed piam & salutarem libertatẽ, in Ecclesiasticis huiusmodi ab hominibus institutis ritibus, Ecclesia vsurpauit & seruauit: quòd libera desuetudine abrogauit, omisit & mutauit, etiam vetustissimos tales ritus: quando pro ratione circumstantiarum, non multum ad pietatẽ momenti amplius habere iudicabantur: aut quando causa ꝓpter quam institui & obseruari cœperant, vel sublata, vel mutata erat, & ita cõmutatione temporũ, ad ædificationem vtiles esse desierant: aut quando ab ipso fine & vsu, ad quem initio constituti fuerant, deflexerant, & in abusionem vel superstitionem degenerarant. Nostri verò aduersarij, suaues sunt reformatores: qui vbi ex professo disputationem de huiusmodi ritibus instituerunt, ne verbo quidem meminerũt de necessarijs illis commonefactionibus: sed tantùm anathematis suis cõsciencias grauare conantur, vt vel vmbra saltem quorũcunq; talium rituum, qui in Romana Ecclesia consuetudinis aliquam pręscriptionem habere videntur, religiose seruentur, etiamsi nullam nunc verã habeant obseruationis causam, nullum salutarem finem & vsum, ad ædificationem: sicut talia multa sunt in Canone Missæ, & in Ceremoniis Baptismi, tempore Paschę & Pentecostes. IIX. Est & hoc cõsiderandum, quòd in vnum chaos commiscent recentiora instituta (vt de cereo Paschali) cum vetustis ritibus, & illos rursus confundunt cum diuinis institutis. Nam superadditos illos ritus non relinquũt in ordine illarum ceremoniarum, quæ à viris Ecclesiasticis, ordinis, decori & ædificationis gratia institutæ sunt, sed ex supposititijs quibusdam scriptis, conquirũt commentitia testimonia, ritus illos ab Apostolis esse traditos, & per consequens esse vel à filio Dei, vel à Spiritu sancto instituros & præceptos, vt ita in administratione Sacramentorum, parsit authoritas, & æqua efficacia eorum, quæ à Deo instituta, testimonium & mandatum habent verbi Dei, & quæ sine Scripturæ testimonio ab hominibus quomodocunq; tradita sunt.

Hæc breuiter recitaui, vt Lector admonitus consideret, quàm multiplices & calumniosas insidias, generalitas huius XIII. Canonis sub venerando antiquitatis, & Ecclesię Catholicæ titulo inuoluat & occultet. Quia verò augusta & veneranda apparet antiquitatis canicies, in ipsis etiam huiusmodi ritibus, ita vt vel petulantia, vel superbia esse videatur, vel cõtemnere, vel abrogare, vel mutare illa, quę veteribus probata feruntur: inuidiosis igitur verbis voluerũt Ecclesias nostras perstringere, cùm aiunt: Si quis dixerit, approbatos Ecclesiæ catholicæ ritus aut contemni, aut pro libito omitti, aut in nouos alios per quemcunq; Ecclesiarum pastorem mutari posse. Sed quæ sit Ecclesiarum nostrarum sententia, facilis est declaratio ex his, quæ annotauimus. In administratione enim Sacramentorũ, distinguimus, & discernendos esse docemus ritus. Sunt enim primò ritus quidã, qui in institutione mandati, atq; ita in administratione Sacramẽtorum necessarij & substantiales sunt. In illis affirmamus nihil esse omittendum, mutandum vel abrogandum. Secundò, sunt in administratione Sacramentorum, quædam, quę habent testimonia & exempla Scripturæ: quæ scilicet primam Apostolicam Ecclesiam in administratione Sacramentorũ seruasse, in Scriptura legimus, vt explicationes doctrinæ Sacramentorũ, exhortationes, preces, gratiarum actiones, &c. Illa etiam & seruamus & docemus diligenter esse seruanda: ita tamen, vt doctrinæ Sacramentorum sicut in Scriptura traditur, sint conformia, non enim muta & ociosa spectacula sunt Sacramenta, sed instituta sunt, vt & fidem confirment, & promissionem verbi clarius proponant. Tertiò, sunt alij quidam ritus, qui non habent Scripturæ vel mandatum, vel testimonium, sed à viris Ecclesiasticis superadditi sunt. Et ne illos quidem in vniuersum omnes vel abiiciendos, vel damnandos esse censeo: sed qui in verbis & interrogationibus consistunt, quæ cum Scriptura consentiunt, & de doctrina Sacramentorum vtiliter aliquid monent & explicant, liberè possunt retineri: sicut apud nos in administratione Baptismi, retinetur exorcismus, abrenunciatio, confessio fidei, &c. In iis verò, quæ consistunt in ritibus seu gestibus, seruetur ea libertas, quam Scriptura concedit, & vera Ecclesia semper vsurpauit in huiusmodi humanis traditionibus: vt scilicet illa retineantur & vsurpentur, quæ nihil admixtum habent impietatis & superstitionis. Item, quæ non ociosos lusus habent: sed vel ordini, vel decori Ecclesiastico seruire, vel vtili & piæ cõmonefactione, ædificationem populi promouere possunt. Postremò, quæ ipsa substantialia Sacramentorum illustrant, non autem obruunt vel obscurant, nec transformant in actionem planè diuersam: sicut fit in sacrificio Missæ. In iis verò, quæ Ecclesiasticis ritibus retineri posse docemus, seruentur illa, quæ supra diximus: vt scilicet ea illustri discrimine discernantur ab illis, quæ habent Scripturæ vel mandatum, vel testimonium, ne illis vllo modo exæquentur, multò minus præferantur. Non tribuatur illis spiritualis aliqua efficacia, sine promissione diuina: nec quæ propria sunt Sacramentorum, ad tales ritus vel

De ritibus circa Sacramenta.

vel ex toto, vel ex parte transferantur. Nec sentiendum est, tales ritus ad integritatem & veritatem Sacramentorum pertinere: multò minus ad hoc necessarios esse: sed habentur pro ritibus adiaphoris: qui si ad ædificationem vtiles esse desinant, & à salutari fine & vtu in superstitionem & abusum degenerent, vel corrigendi, vel mutādi, vel exemplo ænei serpentis, abrogandi & prorsus tollendi sunt. Illi etiam, qui retinentur, debent tamē sicut sunt, manere ritus adiaphori: vt scilicet non fiant laquei conscientiarum, sed sine opinione necessitatis, liberè seruentur, ita vt extra casum scandali possint omitti, vel Ecclesiæ ordinatione & cōsensu mutari vel abrogari. Neque enim priuatim cuiusuis petulantię hoc permittendum est. Si verò legitimè hoc fiat, vtile est in huiusmodi adiaphoris exemplo libertatem ostendere: ita tamen, vt omnia fiant ordine, decenter, & ad ædificationem, iuxta Pauli regulam. Nec damnandæ sunt Ecclesiæ propter dissimilitudinem in huiusmodi ritibus: aut si in illorum omissione vel mutatione, libertate sua iuxta dictam Pauli regulam vtantur.

Hæc sunt vt verissima, ita etiam æquissima, de ritibus in administratione Sacramentorum: sumpta enim sunt ex doctrina Scripturæ de rebus adiaphoris. Sed hisce quantumuis æquis conditionibus, non patiuntur sibi satisfieri Pontificij, aliàs facilè de summa rei, quod ad ritus attinet, transigi & conueniri posset. Poterit igitur hinc Lector coniicere, quid in XIII. Canone hoc agant, quærant, & moliantur Pontificij.

DE BAPTISMO

CANON I.

De Baptismo Iohannis.

Si quis dixerit, Baptismum Iohannis habuisse eandem vim cum Baptismo Christi, anathema sit.

EXAMEN.

In omnibus controuersiis, ea quæ necessarium vsum habent, in exercitijs pœnitentiæ, fidei & pietatis, discernenda sunt ab aliis disputationibus, in quibus opinionum diuersitas, vel etiam leuis quędam hallucinatio, non infert iacturam fidei & saluti. Ita de Baptismo Christi, quo nunc Ecclesia noui Testamenti baptizat, multa quorum necessarius vsus est vtiliter possunt dici, quid sit, quæ sit eius efficacia, quomodo ritè dispensetur & suscipiatur, quis sit eius per totam baptizati hominis vitam vsus, &c. Disputatio verò de Iohannis Baptismo non æquè est necessaria, nemo enim nunc vel baptizatur, vel baptizatus est Iohannis Baptismo: sed tantùm quæstio est de ceremonia temporis, iamdudū præteriti, & quidem exigui. Iohanne enim in vincula coniecto, Baptismus eius desiit. Detentū autem fuisse in carcere vltra integrum annum, series historiæ Euangelicæ non obscurè indicat. Ergo nō per totum sesquiannum durauit Baptismus Ioannis. Non igitur anathemate statim iugulandi erāt, qui de hac quæstione, collatis Scripturæ sententiis, paulò aliter quàm veteres quidam disputant: si id fiat salua veritate doctrinæ, de pœnitentia, fide & pietate.

Baptismus Iohannis.

Nec sanè ignotæ nobis sunt veterū de Baptismo Iohannis disputationes: sed nec inter se omnino consentiunt, nec diuersum sentientes damnant.

Cyprianus.

Cyprianus Iohannis Baptismo tantùm exterius lauacrum tribuit. Et Longobardus inquit: Ibi Iohannis tantùm operatio visibilis exterius lauantis, non inuisibilis gratia Dei virtutis operantis interius. Item dictus est Baptismus Iohannis, hoc est, hominis: quia nihil ibi gerebatur, quod non ageret homo. Illud Gabriel ex scholasticorum sententia ita explicat: In Baptismo Iohannis nihil aliud fuisse factum, quàm illud, quod totum Iohannes operabatur, exteriorē scilicet corporis lotionē, ita vt nec pœnitentiam nec remissionem peccatorum contulerit. Et glossa de consecrat. dist. 4. cap. aliud est: Et non regenerabantur, dicit, Deum per Baptismum Iohannis, non operatum esse vel pœnitentiam, vel remissionem peccatorum, sed appellari Baptismum pœnitentiæ, quia prædicarit pœnitentiam. Non autem dicendum esse Baptismum remissionis peccatorum, quia illam Iohannes nec dederit, nec docuerit. Hæc sunt Gabrielis verba, qui textū Marci ita discerpit: Iohannes erat baptizans, & prædicans Baptismum, scilicet non suum, sed futurum Christi, qui esset Baptismus pœnitentię & remissionis peccatorum. Chrysostomus verò expendens illa verba Iohannis, Mat. 3. Ego baptizo vos aqua in pœnitentiam, dicit: Baptisma Iohannis non habuisse quicquam amplius, quàm vt populū ad pœnitentiam duceret, non enim dixit: In aqua remissionis: sed pœnitentiæ. Et postea dicit: Baptisma Iohannis nō habebat remissionem peccatorū, hoc enim munus illius Baptismatis erat, quod Christus instituit. Ita Chrysostomus: Et quidē Augustinus etiam sæpius ita loquitur, qui tamen diligentius expendens hoc, quod Iohannes Marc. 1. & Luc. 3. de Baptismo suo prædicauit, quòd esset Baptismus pœnitentiæ in remissionem peccatorum: Non audet simpliciter Baptismo Iohannis derogare remissionem peccatorū. Et tamen eam non simpliciter illi tribuit. Sed cùm ex argumento Donatistarum, Anabaptismū suum facto Pauli, Act. 10. defendere conantium, aliter sibi elabi posse non videretur, mediam hanc sententiā tandem amplexus est. Ita enim inquit contra Donatistas. li. 5. cap. 10. Credo Iohannē ita baptizare in aqua pœnitentiæ in remissionem peccatorū, vt ab eo baptizatis in spe remitterentur peccata, re ipsa verò in Domini Baptismo id fieret, sicut resurrectio, quæ in fine expectatur, spe in nobis facta est: quia simul nos excitauit, & simul sedere facit in cœlestibus. Item, spe salui facti sumus. Nam & ipse Iohannes cùm dicat: Ego quidem baptizo vos in aqua pœnitentiæ, in remissionē peccatorum: Dominum videns, ait. Ecce Agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Et tamē hanc suam sententiam Augustinus non proponit, vt necessarium dogma, nec damnat si quis diuersum sentiat. Ita enim inquit, cap. 11. Ne quisquam contendat, etiam in Baptismo Iohannis dimissa esse peccata: sed secundum aliquam ampliorem sanctificationem, eis, quos Paulus denuò iussit, Act. 19. baptizari, per Baptismum Christi remissionem esse collatam, non ago pugnaciter. Ita etiam contra literas Petiliani, lib. 2. cap. 37. liberum permittit, si quis sententiam meliorem & certiorem afferat, ita enim inquit: Causa & ratio Baptismi Iohannis, siue ista sit quam exposui, siue alia melior certiorq; reddatur, illud tamen manifestum est alium fuisse Baptismum Iohannis, alium Christi.

Longobard.

Gabriel de Baptismo Iohannis.

Chrysostom.

Augustinus.

Et Ambrosius de Spiritu sancto, libro 1. capit. 3. disputans, quomodo duodecim illi qui negabant se scire Spiritum sanctum, Act. 19. baptizati fuerint Iohan-

Ambrosius.

Ioannis Baptiſmo, ita inquit, Iohannes in remiſſionem peccatorum, in aduenientis Ieſu, non in ſuo baptizauit nomine. Et ideò ſpiritum neſciebant, quia nec Baptiſmũ in Chriſti nomine, ſicut Ioãnes baptizare ſolebat, acceperant. Ioannes enim licet non baptizaret in Spiritu, tamen & Chriſtũ prędicabat, & Spiritum. Ergo iſti, quia nec in Chriſti nomine, nec cum fide ſpiritus baptizati fuerant, non potuerunt Baptiſmatis accipere Sacramentũ, Baptizati ſunt igitur in nomine Ieſu, nec iteratũ in his eſt Baptiſma, ſed nouatũ, vnum enim Baptiſma. Vbi autem non eſt plenum Baptiſmatis Sacramentũ, ibi nec principiũ, nec ſpecies aliqua Baptiſmatis æſtimatur: plenum autem eſt, ſi Patrem, Filiũ & Spiritum ſanctũ fatearis. Veterum igitur diſputationes de Baptiſmo Iohannis, non idem omnes ſentiunt, & teſte ipſo Auguſtino, non ſunt tanquam articuli fidei: à quibus diuerſum ſentire, piaculum ſit anathemate dignum. Non poteſt autem obſcurũ eſſe, quid pie ſentiendum ſit, ſi ſepoſitis paulisper veterum opinionibus, ex ipſa Ioannis Baptiſtæ hiſtoria res accuratius conſideretur & expendatur. Regula enim certiſſima & firmiſſima eſt, de Sacramentis iudicandum eſſe ex verbo, cui ceremoniæ Sacramentorum, mandato & inſtitutione Dei, adiunctæ & annexæ ſunt. Extra controuerſiã autem eſt, Ioannem miſſum fuiſſe & ad prædicandum, & ad baptizandum, vtrunq; enim deſcribitur Io. 1. Hic venit, vt teſtimoniũ perhiberet de lumine. Ego vox clamantis. Item, Miſit me baptizare. Baptiſmus igitur Iohannis, non fuit muta lotio: ſed Deus illam ceremoniam voluit adiunctam & annexã eſſe verbo ſeu prędicationi, quã ſonabat & ꝓfitebatur Baptiſta. Quale igitur fuit verbum, ſeu doctrina, talis etiã Baptiſmus in miniſterio Iohannis. Num verò doctrina & profeſſio eius fuit, de deponendis per externam ablutionem corporis ſordibus? Nequaquã, ſed prędicauit pœnitentiam arguendo peccata, & proponendo cõminationes de ira Dei, & igni inextinguibili. Num verò hæc ſola & tota fuit doctrina Baptiſtæ? Nullo modo: Matth. enim cap. 3. inquit: Venit Iohannes prædicans, & dicens: Pœnitentiã agite, appropinquauit enim regnum cœlorum. Et Marc. cap. 1. dicit, vocem illam clamantis eſſe initium Euangelij Chriſti, Filij Dei, Ioan. 1. & 3. extant dulciſſimæ conciones Baptiſtæ, de perſona & officio Chriſti mediatoris. Acto. 10. docuit de fide in Chriſtum. Mar. 1. prædicat de remiſſione peccatorum, ſicut & Luc. 1. Zacharias miniſterium Ioannis deſcribit: Ad dandam ſcientiã ſalutis plebi eius, in remiſſionem peccatorum eorum. Ioan. 3. vox Baptiſtæ eſt: Qui credit in filium, habet vitam æternam. Docuit etiam de Patre, de Filio, & de Spiritu ſancto. Ioan. 1. & 3. Poſteà verò etiam de fructibus pœnitentiæ docuit, Luc. 3. & Matth. 3.

Axioma firmiſſimum.

Pergamus iam de inquiſitione, an ſcilicet Baptiſmus Iohannis fuerit obſignatio partis tantùm doctrinę ipſius, an verò ad totam ipſius doctrinam pertinuerit? Et hoc quidem ab omnibus conceditur, quòd Ioannes ipſe dicit: Ego baptizo vos aqua, in pœnitentiam, Mat. 3. Item, Baptizauit populum Baptiſmo pœnitentiæ, Act. 19. &: Qui baptizabantur ab eo, confitebantur peccata ſua, Marc. 1. Num verò tantummodo in pœnitentiã, ſine fide Chriſti, & remiſſione peccatorum baptizauit? Certè talis pœnitentia ſimpliciter eſt res ethnica: imò eſt miniſterium mortis, iræ Dei, & blaſphemiarum. Et Paulus Act. 19. diſertè affirmat, Ioannem ita baptizaſſe Baptiſmo pœnitentiæ, vt ſimul doceret eos, quos baptizabat credere in Chriſtum Ieſum. Marcus etiam & Lucas aſſeuerant, Ioannem de ſuo Baptiſmo prædicaſſe, quòd eſſet Baptiſmus non ſolius & nudæ tantùm pœnitentiæ, ſed pœnitentiæ in remiſſionem peccatorum. Nec phraſis (in remiſſionem peccatorum) remiſſionem detrahit Baptiſmo Iohannis. Nam & in pœnitentiam ſcribitur baptizaſſe, & tamẽ fuit baptiſmus pœnitentiæ, Marc. 1. Actor. 19. Et eadem phraſis vſurpatur etiam de Chriſti Baptiſmo, Act. 2. Pœnitentiam agite, & baptizetur vnuſquiſq; in remiſſionem peccatorum. Accedit huc, quod Matt. 3. Iohannes ipſe affirmat eos, qui petebant Baptiſmum ſuum, hoc quæſiuiſſe, vt effugerent venturã iram Dei. Ita enim excipit Phariſæos & Sadducæos, venientes ad Baptiſmum ſuum: Quis ſubmonſtrabit vobis fugere à ventura ira? Et Luc. 7. illi qui baptizati erant Baptiſmo Iohannis, dicuntur iuſtificaſſe Deum: qui verò ab eo non erant baptizati, dicuntur ſpreuiſſe conſilium Dei contra ſemetipſos. Quem locum Ambroſius ita interpretatur: Iuſtificatur Deus per Baptiſmũ, qui enim peccat, & confitetur Deo peccatum, iuſtificat Deum, credens ei, ab eoq; ſperans gratiam. Et libro 2. de Sacramentis pulchrè illud explicat, quòd Baptiſmus vocatur conſilium Dei. Et Beda intelligit illud Conſilium Dei, quòd per Paſſionem & mortem Chriſti ſaluare decreuit.

An Baptiſmus Ioannis ad ſolam ipſius doctrinam pertinuerit.

Pœnitentia abſque fide.

Et hæc, cùm manifeſtè ita ſe habeant, profectò non ſatis circumſpectè olim dictum eſt à quibuſdã veteribus: & nunc illuſtrata hac diſputatione, nec rectè nec verè à Pontificijs aſſeueratur, Baptiſmum Iohannis fuiſſe ſine agnitione Trinitatis, ſine fide in Chriſtum, & ſine remiſſione peccatorum. Nec verum eſt, Deum tunc per Baptiſmum Iohannis nihil operatum fuiſſe in credentibus: cùm ipſa etiã pœnitentia ſit donum Dei, Acto. 5. & 10. 2. Tim. 2. Falſum etiam eſt, credentes in miniſterio verbi & Baptiſmi Iohannis, nihil ſpiritualium donorũ accepiſſe. Fides enim in Chriſtum non tantùm poſt paſſionem Chriſti, verumetiam antè iuſtificauit credentes, hoc eſt, accepit gratiam, reconciliationem, remiſſionem peccatorum, & ſalutem. Et de verbo quidẽ prædicationis ſuæ, Baptiſta affirmat, Ioan. 3. Qui credit in Filium habet vitam æternam. Et Iohannis primo, tribuitur Baptiſtæ hoc teſtimonium: De plenitudine eius, omnes nos accepimus, gratiam pro gratia. Eandem verò etiam fidem in Chriſtum Ieſum, Iohannem in Baptiſmo ſuo propoſuiſſe illis, quos baptizabat, Paulus diſertè affirmat, Acto. 19. Si qui igitur baptizati Baptiſmo Iohannis, in illa fide vel mortui ſunt, vel ſi mortui fuiſſent priuſquam Ieſus per diſcipulos ſuos inciperet baptizare, nemo ſanè illos rectè damnauerit, quaſi ſine gratia Dei, & ſine remiſſione peccatorum deceſſiſſent.

Et hactenus quæſtio illa de baptiſmo Iohannis, ſi ſepoſitis vel veterum vel recentiorum præiudiciis, ex verbo Dei expendatur & diiudicetur, plana & manifeſta eſt. Difficilior verò, & obſcurior eſt altera pars quæſtionis: an ſcilicet Baptiſmus Iohannis, planè idem ſit cum Baptiſmo Chriſti, qui per miniſtros Chriſti exhibiti adminiſtratur: an verò ab eo alius planè & diuerſus ſit?

Et quidem valdè vrgentia ſunt argumenta, non ſtatuendam eſſe diuerſitatem inter Baptiſmum Iohannis & Chriſti. Vtrobique enim, ſicut probauimus, eadem eſt doctrina, idem verbum,

eadem promissio, eadem fides, eadẽ remissio peccatorum, & idem ritus baptizandi. Et Paulus Eph. 4. per gradationem ostendit, in nouo Testamento, vbi vnum est corpus, vnus spiritus, vna spes vocationis, vnus Dominus, vnus pater, vna fides: ibi etiã vnum esse Baptisma. Maximè verò mouet hoc argumentũ, quòd suauissima est consolatio, nos qui membra sumus, Baptismũ habere vnum, eundem & communem cum Christo capite nostro: qui nostrũ Baptismum contactu sanctissimæ suæ carnis sanctificauit, sicut Patres loquuntur: & illustri patefactione certos nos reddidit, etiã nostro Baptismo, gratia & efficacia sua adesse Patrem, Filium, & Spiritum sanctum: ibi effundi Spiritum, ibi sonare vocem gratiæ & beneplaciti Patris. Hæc omnia, quę dulcissimas præbent consolationes, tolluntur & pereunt, quando Baptismus Iohannis, quo certè Christus ipse baptizatus est, toto genere diuersus & alius statuitur à Baptismo Christi. Paulus dicit, 1. Cor. 12. nos omnes in vnum corpus baptizatos esse. Sequeretur autem, nos non esse vnum corpus cum Christo & cum Apostolis, si toto genere diuersus est baptismus Iohannis & Christi. Christus enim baptizatus est baptismo Iohãnis. Et Apostolos, si non omnes, aliquos saltem, & primos illos, quorũ Ioan. 1. mentio fit, baptizatos fuisse baptismo Iohannis, nullum est dubium. Iesus enim neminẽ manibus suis, siue externo ministerio baptizauit, sed ad hoc vsus est ministerio discipulorũ, Ioan. 4. quos ipsos certè baptismo caruisse, nemo affirmabit. Apocrypha verò & incerta commenta Euodij & Euthymij, in quibus Iesus ipse suis manibus dicitur Petrum & Mariam baptizasse, quia pugnant cum expresso testimonio Iohannis Euangelistę, meritò non curamus. Non igitur vel potest vel debet baptismus Iohannis, à Christi baptismo, vt toto genere diuersus, vel prorsus alius, separari. Rursus verò etiam Augustinum, qui sentit alium fuisse baptismum Iohannis, alium Christi, video habere aliquas non contemnendas rationes. Vt enim de loco Actor. 19. quo Augustinus præcipuè nititur, iam non dicam: certè non leue est hoc argumentum, cùm Christus per discipulos cœpisset baptizare, imò cùm post ascensionem Christi, per totũ orbem Baptismo Christi baptizaretur, semper tamen ipsa appellatione, distinctus fuit Iohannis baptismus à Christi baptismo. Neq; enim nomine ministrorũ, appellatus fuit baptismus Petri, Iohannis, Iudæ, Pauli, &c. sicut baptismus Iohannis constanter vbiq; ita appellatur. Et series historiæ Euangelicæ ostendit, baptismum Christi per suos discipulos successisse post Iohannis baptismũ. Nec dici potest, vel Petrũ, vel alium Christi discipulum baptizasse baptismo Iohannis. Scriptura enim aliter loquitur. Ipse etiam Iesus, Iohannis 4. legitur fecisse discipulos, non recipiendo tamẽ tantùm eos, qui à Iohanne baptizati erant, sed ipse per discipulos baptizando eos, quos in numerum suorum recipiebat. Nec verisimile est, illos tantùm Christo se adiunxisse, qui non fuerant prius à Iohanne baptizati: imo Iohannes suo Baptismo populum præparauit Domino, vt Christo se adiungerent: illos verò Christus per discipulos baptizasse legitur, Ioan. 3. & 4. Et Iohannis Baptismum tunc desiisse, non est dubium, cùm nemo amplius baptizaretur Baptismo Iohannis, sicut Augustinus tractatio. 4. in Iohannem ostendit. Aliquid igitur discriminis esse inter Baptismum Ioannis & Christi, tota antiquitas consentit, & ipsa Scriptura insinuat. Sed de ratione discriminis disputatio est. Augustinus contra Donatistas, lib. 5. cap. 10. dicit: quosdam ita distinxisse, quòd Iohannis baptismus prorsus non habuerit remissionem. Sed hæc opinio, Augustino non omnino probatur. Dicit igitur, se credere baptizatis à Iohanne, in spe remissa fuisse peccata: in Christi verò Baptismo, re ipsa dimitti. Sed mox subiungit, se non agere pugnaciter, si quis discrimen ita constituat, quòd in Iohannis Baptismo dimissa quidem fuerunt peccata, sed in Christi Baptismo, secundum aliquam ampliorẽ sanctificationem, collatam esse remissionẽ. Et lib. 2. contra literas Petiliani, cap. 37. rationem discriminis eruditè ex discrimine patefactionis verbi de Christo colligit. Habuit enim vetus Testamentũ, Baptismum in Mosen, 1. Cor. 10. habuit etiam circumcisionem: quæ erant Sacramenta, prænunciantia rem futurã, hoc est, venturũ Messiam. Nostri temporis Sacramenta, sunt annunciationes exhibiti Christi, qui iam venit. Inter hæc medium fuit Iohannis ministeriũ, qui docendo & baptizando, Messiæ nõ à longe venturo, sed iam venienti præibat. Ideò enim dicitur Angelus missus ante faciem Christi. Et Iohan. de Christo inquit: ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος, qui post me, tanquam apparitorem suum, viã paratam iam ingreditur, & venit. Apostoli verò annunciabant Christum iam venisse. Hoc modo iuxta discrimen patefactionis, Augustinus non incommodè distinguit inter Baptismum Mosis, imò inter ipsam etiam circumcisionem: inter Baptismũ Iohannis, & inter Baptismũ Christi. Sed sicut iuxta Augustinum, Iohannes omnium præcedentium proximus Christi annunciator fuit, cui soli concessum fuit & prænunciare absentem, & videre præsentem: ita propius etiam conuenit, nec tam longè differt Baptismus Iohannis, à Baptismo Christi, sicut vel Mosis Baptismus, vel circumcisio, à Baptismo Christi. Hac collation Baptismi Mosis seu Iudaici in veteri Testamento, baptismi Ioannis & baptismi Christi, vtuntur etiam Basilius de Baptismo, cap. 2. Nazianzenus oratione in sancta luminaria. Cyrillus in Iohannem, lib. 2. cap. 58. confert purificationes legales. Baptismum Iohannis & Baptismum Christi: & discrimen vult sumi ex postrema concione Baptistæ ante captiuitatẽ, quæ extat Ioan. 3. Et cap. 57. inquit, Iohannis Baptismũ fuisse introductorium ad perfectionem, & vim præparationis obtinuisse. Sicut autem non sequitur circumcisos non habuisse remissionem peccatorum, proptereà quia differentia est inter circumcisionẽ & baptismum Christi: ita multò minus baptismo Ioannis, qui propius ad nouum Testamẽtum accessit: imò qui initiũ fuit noui Testamenti: ideò derogãda est remissio peccatorum, vt discrimẽ aliquod sit inter Iohannis baptismum & Christi baptismũ. Sed quale discrimen est inter verbum de Christo venturo, de veniente & de exhibito: talis etiam differentia est inter circumcisionem, baptismum Iohannis & Christi Baptismum. Doctrina autem de Christo, licet quo ad modum patefactionis, discrimen aliquod sit, tamen quo ab substantiam fuit eadem, & effectus eosdem habuit in credentibus omnibus temporibus, siue tempore veteris Testamenti, siue tempore Ioannis Baptistæ, siue post Christum exhibitum, licet in gradibus differentia aliqua constitui possit. Qualis igitur verbi, talis etiam ratio est circumcisionis, Baptismi Ioannis & Aposto-

Apostoli à quo baptizati.

Differunt Baptismus Ioannis & Christi.

Apostolorum. Nec nimium subtiliter hæc sunt discernenda. Si enim subtilitates cõsectari libeat, hac ratione etiam discrimen constitui posset inter Baptismum Apostolorũ, quem dederunt ante passionem & resurrectionẽ Christi, & inter eum quem postea dederunt. Hanc sententiam iudico esse simplicissimã. Conuenit enim dictis Scripturæ, & nihil derogat Baptismo, vel Iohannis, vel Christi: retinet etiam consensum veteris Ecclesiæ. Tertia vero quæstio difficillima est: an scilicet illis, qui Ioannis Baptismo baptizati erant, necessarium fuerit, posteà etiã Christi Baptismũ, qui à discipulis ipsius administrabatur, suscipere: an vero postquã Christus iam reuelatus & exhibitus prædicabatur, suffecerit ipsis quod à Ioanne baptizati fuerunt? Augustinus sentit, post Baptismum Ioannis, necessariam fuisse susceptionem Baptismi Christi. Et huius sententiæ ratio non leuis est. Illis enim qui circumcisi erant in venturum Christũ, licet iam habebant signum circumcisionis, quod erat sigillum iustitiæ fidei, hoc est, remissionis peccatorum, necessarium tamen fuit, Ioannis baptismum suscipere, Lucæ 7. Si enim in venturum Christũ ita crederent, vt Deo per Ioannis ministerium patefacienti, Messiam iam esse in via, nollent credere, & consilium eius in Baptismo Ioannis spernerent: certe fidem suam, inanem & falsam redderent. Eadem etiam ratione, qui à Ioanne baptizati, credebant Messiam iam esse in via, & venire, si postea nollent credere prædicationi de Christo iam exhibito: eorum certe fides non esset vera. Ex nostris enim Iudæis quidam credunt Messiam adhuc venturum: quidam credunt ipsum natum esse, sed nondum regnum inchoasse: & tamen vana & falsa est ipsorum fides, quia in Christum exhibitum nolunt credere. Erat autem Baptismus discipulorũ Christi obsignatio doctrinæ de Christo, qui iam non amplius expectandus esset venturus in carnem, nec tantum credendus, quod in via esset, & veniret, sed quod iam venisset, & exhibitus esset. Hac ratione post Baptismum Ioannis suscipiendus videtur fuisse Christi Baptismus, qui per discipulos ipsius administrabatur, in obsignationem doctrinæ & fidei de Christo iam exhibito. Longobardus vero, ex aliorũ veterum sententia diuersum sentit: eos scilicet, qui à Ioanne baptizati fuerant, si crederent Patrem, Filium & Spiritum sanctũ, & spem salutis ponerent non in Ioanne, sed in Christo, non fuisse iterum aqua baptizatos. Qui vero Ioannis Baptisma, falsa, impia doctrina deprauarunt (id quod velle videtur historia, Actor. 19.) illos censet postea baptizatos fuisse Baptismo Christi. Et hanc sententiam manifeste tuetur Ambrosius, de Spiritu sancto, lib. 1. c. 3. sicut sententiam eius supra adscripsimus. Et ego quidem, licet ab Augustini sententia, in eo quidem quem explicaui sensu, & ea quam dixi ratione, non admodũ abhorream: video tamen Scripturam non nimium vel curiose, vel scrupulose illud obseruasse. Nam Actor. 18. Apollo sciebat tantum baptisma Ioannis: & is quidem assumitur, & diligentius instituitur in via Domini: non tamen legitur denuo aqua baptizatus. Nec primi Apostoli, qui à Ioanne baptizati fuerunt, leguntur secundo aqua baptizati fuisse. Imo sequeretur, ipsi Baptistæ necessarium fuisse, cum Christus iam ministerium suum inchoasset, vt à discipulis Christi aqua baptizaretur, si præcise & vniuersaliter necessarium fuisset, quod Augustinus disputat. Rursus vero quando Apostoli faciunt discipulos Christi, Ioan. 3. & 4. postea cum semel baptizant tria millia, Acto. 2. nec diu post, quinq; millia, Acto. 4. non leguntur curiose & scrupulose inquisiuisse, ne quis forte in turba illa Ioannis Baptismo baptizatus esset quem nefas esset denuo aqua baptizari. Relinquatur igitur hæc quæstio in medio, vt quæ in vtramq; partem rationes habet: cum quidem nostris temporibus, eius vsus nõ sit admodum necessarius. Vtram enim quis sententiam amplectatur, vera & necessaria fundamenta retineri possunt. His ita expositis, manifestum erit, quomodo sententiæ, quæ ex Scriptura opponi solent, recte & dextre explicari possint. Ipse enim Ioannes inquit: Ego baptizo vos in aqua ad pœnitentiam qui vero post me venturus est, baptizabit vos Spiritu sancto & igni. Et quia vtitur futuro tempore, βαπτίσει, videtur insinuare, Christũ baptizare Spiritu: non in præsenti, per ipsius scilicet Ioannis Baptismum: sed post Ioannem demum baptizaturum spiritu, per suorum scilicet discipulorum ministeriũ. Sed non potest certior esse interpretatio huius dicti, quam quæ ab ipso Christo & Apostolis tradita est. Nam Acto. 1. post resurrectionem, paulo ante ascensionem, Christus repetit illam Ioannis sentẽtiam, & cum iam vltra triennium, per ministerium Apostolorum baptizasset, affirmat tamen, nondũ impletum esse illud, quod Ioannes dixerat: Ipse baptizabit vos Spiritu sancto. Et quidem ad Apostolos, qui certe Spiritum regenerationis & renouationis iam acceperant, inquit: Vos baptizabimini Spiritu sancto, non post multos hosce dies. Id quod in die Pentecostes impletum est, effusis admirandis & visibilibus donis Spiritus sancti. Et Petrus Acto. 11. recitans quomodo in Corneliũ talia dona effusa essent priusquam aqua in nomine Iesu baptizaretur, inquit: Recordatus sum verbi Domini, sicut dicebat: Ioannes quidem baptizauit aqua, vos autẽ baptizabimini Spiritu sancto. Manifestum igitur est ex interpretatione Christi & Apostolorum, de quo Baptismo Spiritus, verba illa intelligenda sint. Et quidem ipse Baptista ideo addit vocabulũ ignis: vt ostẽdat se loqui de manifesta illa donatione Spiritus, quæ in specie ignis die Pentecostes cœpit. Et si ita intelligatur, verum est, talem Baptismum Spiritus non fuisse in Ioannis baptismo. Baptista enim nullum signum fecit, Ioannis 10. imo Baptismus Spiritus non fuit ante ascensionem Christi, etiam cum Christus per ministerium Apostolorum baptizaret, Ioan. 7. Non ergo sequitur ex illa sententia, Matth. 3. Baptismum Ioannis prorsus vacuum & destitutum fuisse gratia patris, efficacia Christi, & operatione Spiritus: imo quando Christus à Ioanne baptizabitur, tunc certe in Ioannis baptismo admirabili & manifesta patefactione ostensa fuit gratia patris, & manifesta donatio Spiritus.

Et hæc quidem quæ negari non possunt, contra aduersarios contentiosos sufficere possunt. Non inuitus tamen concedo, in illa sententia Christum baptizare Spiritu, amplius aliquid contineri, quam solam manifestationem admirabilium illorum & conspicuorum donorum Spiritus. Illa enim Symbola fuerũt testificãtia de interiori efficacia Christi, de inuisibili donatione & operatione Spiritus. Et Christus non dicendus est desiisse baptizare Spiritu, postquam visibilia illa dona desierunt.

Affirmo autem, illam etiam interpretationem non spoliare Baptismum Ioannis, omni Spirituali efficacia. Series enim & contextus historiæ, in Luca

Etiam circũcisi opus habuerunt Baptismo.

ca & Ioanne, ostendit, & occasionem, & veram sententiã illius dicti. Lucas scribit, populũ ex admiratione autoritatis personæ Baptistæ deuenisse in illam opinionẽ, Ioannem forsan esse Messiam: ita vt Baptismũ ipsius, de quo ipse prędicabat, esse Baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum, existimarent efficaciam illam habere ex virtute personæ Baptistæ, & propter externam actionem, quam baptizando exercebat. Id quod Ioannes Euangelista clarius explicat, vbi scribit legatos Hierosolymitanos expostulasse cum Baptista: Quare ergo baptizas, si non es Christus? Hoc enim obiiciebant, ipsum nec debere nec posse baptizare in remissionem peccatorũ, si non esset Christus. Ad refutandũ igitur illam vulgi persuasionẽ, & hanc Pharisæorũ obiectionem, Ioannes discrimen facit primo inter suam personã, & Christi personam, deinde inter suum externum ministerium, & inter spiritualem efficaciam Christi. Ille, inquit, potentior me est, quia ante me fuit, & è cœlo est, super omnes, quia filius vnigenitus. Ego minister sum terrenus, de terra, nõ dignus vt calceamenta ipsi soluã. Ego sum vox clamantis, & baptizo aqua, hoc est, externum ministeriũ verbi & Baptismi habeo, exerceo, & adhibeo. Ille vero fortior est: hoc est, ipsius est virtus, potentia & efficacia. Ille enim per ministerium est efficax, nam per eum, & propter eum datur remissio peccatorũ, reconciliatio Spiritus & vita æterna. Ita enim Baptista diserte explicat, quomodo Christus sit πρῶτος, cum inquit: Ex plenitudine eius omnes nos accepimus, gratiam pro gratia, per Christum enim gratia & veritas facta est. Hæc nõ efficiunt ministri, siue sit Petrus, siue Iudas, siue Ioannes Baptista aut Euangelista. Ideo necesse est discerni personam & efficaciã Christi, à ministris & externo ipsorum ministerio: ita tamen, vt externũ etiã ministerium sit Christi, & per illud doceatur esse efficax. Nõ autem talem facit antithesin Ioannes. Ego baptizo aqua, sine remissione peccatorum, & sine Spiritu: ille vero baptizabit aqua & Spiritu. Christus enim suis manib. neminem aqua tinxit, Ioannis 4. Nec dici potest, Apostolos ipsos per se dedisse Spiritum sanctum, quando baptizabant: hoc enim solius Christi propriũ est: sed qui efficax fuit per ministerium Petri & Pauli, eius etiam fuit illa efficacia quæ in Ioannis ministerio fuit. Neq; enim inefficax fuit ministeriũ Ioannis, quẽ Angelus prædicit multos cõuersurum ad Deum. Atq; ideo Ioannis 1. vox Patris ad Ioannem Baptistam de Christo loquitur, non in futuro, sed in præsenti: Ipse est, qui baptizat Spiritu. Et ne illa Christi efficacia prorsus tollatur ex ministerio Baptistæ, in ipso Ioannis Baptismo Spiritus sanctus corporali specie columbæ descendit super Christũ: vt ex plenitudine eius omnes acciperent, nõ tantum qui postea à discipulis Christi baptizandi erant: Sed Ioannes loquitur in præterito, etiam priusquã Christus inciperet per ministerium suorũ discipulorum baptizare: Nos inquit, omnes ex plenitudine eius accepimus. Baptistę enim esse illa verba, Origenes recte cõtendit. Et hoc est, quod Matth. 3. Baptista inquit: Ego opus habeo, vt à te baptizer. Non autẽ loquitur de Baptismo aquæ: ita enim Christus non baptizauit, Ioannis 4. intelligit ergo Baptismum Spiritus. Atq; ita Baptista fatetur, se à Christo baptizatum esse Spiritu: qui tamen aqua, nec à Christo, nec ab Apostolis baptizatus est. Licet non negem, efficaciam postea ampliorem & illustriorem fuisse in externo ministerio ipsius Christi & Apostolorum. Minimum enim in regno cœlorum, Christo scilicet iam reuelato, ipse pronunciat maiorem esse Baptista, Matth. 11. Nihil igitur aliud sibi vult, illa de qua disputamus Baptistæ sententia, quam quod Paulus pluribus explicat de suo etiam ministerio, 1. Cor. 3. 4. Ego plantaui, Apollo rigauit, sed Deus incrementum dedit. Itaque neq; qui plantat, est aliquid, neque qui rigat: sed qui incrementum dat, Deus. Et tamen inquit: In Christo Iesu per Euangelium ego vos genui. Item: Ministri sumus, per quos credidistis. Et plane eodem modo de Baptista inquit Ioannes Apostolus, vt omnes crederent per ipsum. Non igitur sine efficacia spiritus fuit ministerium Baptistæ: credere enim, est donum Spiritus.

Ministerium Christi & aliorum quomodo & quatenus discernendum.

Locus Act. 19.

Alter locus, qui in hac disputatione plurimum iactatus fuit à Donatistis, quo etiam Augustino multum negocij fecerunt, est historia Act. 19. Quæ narrare videtur, discipulos quosdam credẽtes, qui confitebantur se in Ioannis Baptisma baptizatos, iussos esse à Paulo baptizari in nomine Domini Iesu. Sed nec ille locus certo, manifeste & necessario probat, omnibus qui vero Ioannis Baptismo legitime baptizati erant, necessarium fuisse iterato aqua baptizari à discipulis Christi: multo minus hoc probat, Ioannis Baptismum fuisse in credentibus, sine remissione peccatorũ. Ex locis enim obscuris, ambiguis & controuersis, nihil potest probari. Variis autem modis locus ille ab interpretib. explicatur. Quidam vt Anabaptistas commodius refutent, cõtendunt, duodecim illos nõ fuisse bis aqua tinctos, primum à Ioanne, & postea à Paulo: sed semel tantũ fuisse in aqua baptizatos. Et ex illis quidam Baptismi vocabulum in priori parte sententiæ, non pro tinctione aquæ, sed pro institutione & doctrina accipiunt: sicut totum ministerium Ioannis, appellatur Baptismus, Actor. 18. Apollo tantum sciebat & docebat Baptisma Ioannis, vt sensus sit, In quid baptizati estis, hoc est, Qua doctrina imbuti & initiati estis? Et illi sentiunt, duodecim istos fuisse quidem institutos doctrina Ioannis, nõ autẽ Baptismo eius baptizatos, sed postea semel tantum in nomine Iesu baptizatos. Alij vocabulum Baptismi in priori parte historiæ proprie accipiunt, in altera vero parte accipiũt vocabulũ Baptismi metaphorice, pro admirandis & cõspicuis illis donis Spiritus, quæ Christus vocabulo Baptismi appellat, cum inquit Act. 1. Baptizabimini Spiritu. Et illorum sententia est, fuisse illos Baptismo Ioannis baptizatos, non autẽ postea aqua à Paulo tinctos: sed particulam καὶ, sicut alibi sæpe, ita etiã hic esse ἐξηγητικὴν. Baptizati sunt in nomine Iesu, hoc est, cum Paulus imposuisset ipsis manus, venit Spiritus super eos. Sed vtraq; explicatio habet aliquid coacti, non vbique seruans & simplicitatem & perspicuitatem textus. Quidam igitur considerantes particulam μὲν, cuius redditio est particula δὲ, illud καλὸν, His auditis baptizati sunt in nomine Iesu, non accipiunt, vt sint verba Lucæ historici, de duodecim illis, sed vt sit continuus contextus orationis Paulinæ, hoc sensu. Ioannes quidem baptizauit Baptismo pœnitentiæ, fide in venturum Christum: ἀκούσαντες δὲ, hoc est, qui vero audiuerunt (illam scilicet Baptistæ doctrinam de fide in Christum) baptizati sunt in nomen Domini Iesu: hoc est, idem fuit, ac si ab Apostolis baptizati essent. Et Græcus contextus illam explicationem facile patitur & admittit: Sententia etiam huic valde cognata, extat in Glossa, quæ voca-

Diuersa vocabuli Baptismi vsurpatio.

vocatur Interlinearis, licet verba illa accipiat esse Lucę historici: cum scilicet duodecim illi audirent, nihil distare inter ministerium Ioannis & Apostolorum, nisi quod Iohannes in venturum cum quē Apostoli venisse testabantur, baptizasset: statim id receperunt, non rebaptizati: sed audita hac declaratione, Baptismus Ioannis ipsis fuit baptismus in nomen Domini Iesu. Ioannes enim ita baptizauit, vt iuberet credere in Christum Iesum. In ipsius igitur nomen baptizati sunt quos Ioannes baptizauit. Sumpta autem est illa Glossa ex Ambrosio de Spiritu sancto, lib. 1. ca. 3. cuius integram sententiam supra adscripsimus. Disputat enim de vero & legitimo Baptismo Iohannis, non de duodecim illis, quos sentit adulterinum Baptisma, sub Ioannis nomine accepisse. Et hæc explicatio pulchre conuenit cum eo, quod sub finem 18. capitis de Apollo scribitur: quem quia tātum Ioannis Baptisma sciebat, accuratius quidem in via Domini instituerunt: aqua autem ipsum rursus baptizasse non leguntur, sed plenius institutum, discipulis commendarunt, vt pro Christiano susciperetur. Hæc sentētia Glossæ, valde simplex & commoda est: & Longobardus etiam disputat, eos qui spem non ponebant in ceremonia illa Iohannis, sed credebāt in Patrem, Filium & Spiritum sanctum, non fuisse postea iterato aqua baptizatos à discipulis Christi. Quod autem obiici potest, sine Spiritu sancto non esse vel gratiā Dei, vel remissionem peccatorū, & illos duodecim quamuis Ioannis Baptismo baptizati dicuntur, tamen primum per impositionem manuum, Spiritū sanctum accepisse: non difficilis est responsio. Ipse enim Lucas explicat, se appellatione Spiritus intelligere cōspicua illa dona eius, sicut accipitur Ioan. 7. Aut si simpliciter accipiatur, sequetur, ne in Christi quidem Baptismo datum esse Spiritum sanctum. Nam post Baptismum Christi cum Paulus manus ipsis imponeret, scribuntur accepisse Spiritum.

Sunt tamen, quibus videtur contextus historiæ omnino hāc reddere sententiam, quod duodecim illi primum fuerint Ioannis Baptismo baptizati, & postea à Paulo in nomen Iesu baptizati. Et Ambrosius quidem illam sententiam ita explicat in 3. ca. ad Galatas. Sentit enim duodecim illos in adultero Baptismate, sub nomine Baptismi Ioannis, fuisse non tinctos, sed sordidatos: quos ideo Paulus in Trinitatis nomine baptizari præceperit. Idem etiam disputat lib. 1. ca. 3. de Spiritu sancto. Et ad hanc interpretationem posset illud accommodari, quod non simpliciter confitentur se baptizatos esse Ioannis Baptismo, sed εἰς Ἰωάννου βάπτισμα. Quid enim phrasis illa valeat, mox explicatur, vbi dicuntur baptizari εἰς τὸ ὄνομα Iesu. Idem enim est, quod Rom. 6. Paulus dicit: Quotquot in Christum baptizati sumus, in mortem ipsius baptizati sumus. Et 1. Cor. 1. Non estis baptizati in nomen Pauli. Ex confessione etiam ipsorum, & ex Pauli responsione colligi videtur, ita ipsos fuisse baptizatos, vt nec Spiritum sanctum sciuerint, nec in Christum crediderint, sed in illa ceremonia Ioannis spem posuisse videantur: vt fuerit quædam κακοζηλία, imo manifesta deprauatio & adulteratio Baptismi Iohannis. Atque ita ambæ historiæ non male cohærebunt. Apollo baptizatus vero & genuino Ioannis Baptismo, non rursus tingitur aqua, sed plenius instituitur: duodecim vero illi, quia non magis baptizati erant, quam qui Pharisæorum Baptismo tincti erant, Marci. 7. non rebaptizati, sed vere primum à Paulo baptizati sunt. Hanc sententiam etiam Longobardus amplectitur & sequitur. Augustinus vero sentit, duodecim illos vero Ioannis Baptismo baptizatos, & tamen postea etiam à Paulo baptizatos. Censet enim aliū esse Ioannis Baptismum, alium Christi: ita vt qui Ioannis Baptismum habebat, illi postea etiam necessarium esset, Baptismum Christi suscipere. Et hanc tamen suam sententiam defendit à rebaptizatione. Anabaptismus enim est vnius & eiusdem Baptismi iteratio. Ad hanc sententiam videtur facere, quod Lucas ipsis tribuit testimonium, quod fuerint discipuli, hoc est, Christiani, sicut tunc appellabantur: & Paulus ipsis tribuit fidem, cum inquit, πιςεύσαντες. Inde ex recentioribus etiam quidam sentiunt, nihil esse incommodi, si duodecim illi accipiantur primum Ioannis Baptismo baptizati: & postea à Paulo, in nomen Christi Domini baptizati. Ioannes enim sicut prædicabat, ita etiam baptizabat in Christum venturum, Actorum 19. Apostoli vero docebant Christum exhibitum: & huic doctrinæ adiunctum habebant Symbolum, Baptismum scilicet Christi. Sicut igitur Ioannis discipulis necessarium erat, prædicationem Apostolorum de Christo exhibito suscipere: ita si Symbolum Apostolicæ isti doctrinæ coniunctum suscepisse dicantur, nihil est incommodi & nulla est rebaptizatio: nec damnatur prior Baptismus, Ioannis scilicet, sicut Anabaptistæ faciunt. Et quod textus dicit, Baptizatos in nomen Christi Domini: idem est ac si diceret, in nomen Christi exhibiti. Deus enim Iesum crucifixum, fecit Christum & Dominum, Actor. 2.

Augustinus.

Has varias interpretationes historiæ, Actor. 19. ideo recensui, vt ostenderem, non esse sufficientem causam, cur qui vnam sententiam amplectitur, diuersum sentientes statim anathemate damnent, vtque Pontificiis telum hoc cui non parum fidunt, excuterem. Quomodocunque enim historia illa accipiatur, non potest inde certa, euidenti & necessaria consequentia concludi, in Baptismo Ioannis nullam fuisse efficaciam, & credentes ibi nec gratiam, nec remissionem peccatorum accepisse. Eadem enim ratione sequeretur, vel circumcisos non fuisse baptizandos, vel nullam fuisse circumcisionis efficaciam in credentibus.

CANON II.

Si quis dixerit, aquam veram & naturalem non esse de necessitate Baptismi: atq; ideo verba illa, Domini nostri Iesu Christi, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, ad metaphoram aliquam detorserit, anathema sit.

CANON III.

Si quis dixerit, Baptismum, qui etiam datur ab hæreticis in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, cum intentione faciendi quod facit Ecclesia, non esse verum Baptismum, anathema sit.

CANON IIII.

Si quis dixerit, Baptismum liberum esse, hoc est, non necessarium ad salutem, anathema sit.

EXAMEN.

Quæ in tribus hisce Canonibus traduntur, partim sunt extra controuersiam, partim antea sunt explicata. Ad celebrandum enim Baptismum, necessario requiri aquam, nemo nunc (quod ego quidem sciam) in dubium vocat. Et quia Baptismus est lauacrum aquæ in verbo, Ephes. 5. Ideo & Iohannes & Apostoli, non alios liquores, sed aquam ele-

mentare ad Baptismum acceperunt: eamque non prius peculiaribus exorcismis consecratam, sed sine discrimine simplicem, vulgarem, & vbique obuiam. Verbo enim institutionis, in ipsa actione accedente ad elementum aquæ, iudicarunt vere consecrari & sanctificari Baptismum, vt sit lauacrum regenerationis Spiritus sancti. Non igitur improbatur nobis, quod secundus Canon dicit aquam veram & naturalē esse de necessitate Baptismi. Hoc enim modo ipsi concedunt & confirmant, benedictionem fontis (sicut vocāt) siue aquam consecratam non esse de necessitate Baptismi. Et multæ ociosæ quæstiones de aquis distillatis, de humoribus mixtis, de niue, de glacie, &c. ita præcidūtur. Quod ad locum Ioannis 3. attinet, si quis in eo vocabulum aquæ ita ad metaphoram detorquet, vt vel doctrinam de Baptismo conuellat, vel sentiat, Sacramentum Baptismi possessiue aqua celebrari, is merito improbatur. Alias non ignoramus, Basilium ita locum illum interpretari, vt aqua intelligat significari in Baptismo mortificationem, spiritu vero viuificationem. Quod IIII. Canon de Baptismo, qui etiam ab hæreticis, seruata forma institutionis datur, decernit: nos etiam docemus, sicut antiquitas doctrinæ huius fundamenta contra Donatistas, in Scriptura erudite monstrauit. De intentione vero dictum est in explicatione Canonis XI. sicut & de necessitate Sacramentorum dictum est in IIII. Canone, de Sacramentis in genere. Nihil igitur addam, sed ad alia in quibus explicatione aliqua opus erit, transeamus.

Aqua de necessitate Baptismi.

Basilius.

CANON V.

Si quis dixerit in Ecclesia Romana, quæ omnium Ecclesiarum mater est, & magistra, non esse veram de Baptismi Sacramento doctrinam, anathema sit.

EXAMEN.

In aliquot Canonibus sequentibus, boni patres sumpserunt sibi propositiones aliquot, truncatim excerptas ex Lutheri libello, De captiuitate Babylonica: nō refutanda, sed (quod facilius est) sine argumentis damnandas. Lutherus igitur qui concedit, Sacramentum Baptismi inter multas & varias humanorum rituum pompas, tamen quoad materiam & formam, etiam in Pontificia Ecclesia illibatum mansisse, valde grauiter conqueritur, doctrinā de vsu & virtute Baptismi, pertinente ad totam Christiani hominis vitam, in regno Pontificio partim silentio sepultam, partim deprauatam esse. Cum enim Scriptura, in doctrina de salutari vsu Baptismi, præcipue duo hęc vrgeat & inculcet, promissionem scilicet salutis, quæ ceremoniæ Baptismi voce diuina annexa est: & fidem, quæ promissionem illā apprehendit, amplectitur, retinet & conseruat: cōqueritur Lutherus, in tot immensis librorum, quęstionum, & summarum plaustris de Baptismo, vix tamen alicubi huius promissionis & fidei mentionem fieri: sed in ipsorum locū inuectam esse in Ecclesiam, opinionem operis operati. Cumq; vsus & virtus Baptismi, per totam Christiani hominis vitam durare debeat: Pontificij docent, per peccatū post Baptismum commissum, virtutem Baptismi amitti, & quasi irritam fieri, ita vt in illis qui postea pœnitentiam agunt, nullus sit vsus Baptismi: sed alia accipienda sit tabula, qua ad portum salutis vehamur, nostra scilicet contritione, confessione & satisfactione. Hanc Babylonicam Ecclesiæ captiuitatem Lutherus deplorat, quod doctrina de salutari vsu & virtute Baptismi, in regno Pōtificio obruta & sepulta iaceat, traditionibus & opinionib. votorum, religionum, operum, satisfactionum, peregrinationum, indulgentiarum, sectarum, &c. Mōstrata vero ex verbo Dei via & ratione, optat & cōsulit, vt necessaria huic doctrinæ, vera & genuina sua puritas restituatur. Hæc est Lutheri querela. Et nunc quidem post tot annos, Tridentina synodus purulento huic corporis sui vlceri, gladio spiritus secto, videri vult medicas velle adhibere manus. Arrigat vero diligens Lector aures, quam nobis proponant formam emendationis. Conqueruntur pij, multas nō sanas opiniones de vsu & virtute Baptismi, in Romanam Ecclesiā irrepsisse: & summis votis hactenus optarunt, vt aliquādo institueretur instauratio veræ & sanæ doctrinæ, ex limpidis Christi & Apostolorū fontibus, in verbo Dei patefactis. Et Tridentina quidē congregatio prolixe promittit, se coiisse ad elimandos errores, & extirpandas hæreses, quæ circa sacramēta pullularunt. Sed postquam ad rem ipsam ventum est, dum omniū animi expectatione suspensi tenentur, ipsi præteritis viuis fontibus, partim recentes fodiunt cisternas, partim exoletas nobis mōstrant lacunas: vt scilicet seposita norma & regula Scripturæ, ea sola & simpliciter censeatur vera esse de Baptismi Sacramēto doctrina, quam Romana, hoc est, Pontificia Ecclesia tenet & seruat. Hæc scilicet tota est reformatio. Redeas nunc Luthere, & ex verbo Dei accuses Pontificiam Ecclesiam, deprauatæ doctrinæ de vsu & virtute Baptismi. Didicerunt enim per compendiū respondere, ex fallacia illa, quam Aristoteles petitionem principij Scholæ nugationem vocat.

Baptismi vsus in quibus consistat.

Lutherus de Babylonica Ecclesiæ captiuitate.

Respondet igitur totalis Tridentina synodus, vnico valde compendiario axiomate: in Ecclesia Romana veram esse de Baptismi Sacramento doctrinam. Atqui hoc ipsum est de quo quæritur, & controuertitur. Quod si ex verbo Dei ipsis ostēdas vitia & corruptelas doctrinæ de vsu & virtute Baptismi, ipsi gladio spiritus obuertunt vmbonem suorum anathematū. Si vero quæras, quare potius ex consuetudine Pontificiæ Ecclesiæ, quā ex norma Scripturæ diiudicari velint doctrinam de Baptismo: imo quare ea, quæ à Scriptura dissident, & cum ea pugnant, obiecta sola suæ Ecclesiæ authoritate, tanquam Gorgonis capite defendere & tueri velint: rationē hanc reddunt, quod Romana Ecclesia sit mater & magistra omnium Ecclesiarum. Quorum prius falsum, alterum vero blasphemum est. Neq; enim Romana Ecclesia genuit Hierosolymitanam, Syriacas, Græcas, & Oriētales Ecclesias: sed potius ab illis genita est. Magisterium vero fidei, nemini debetur, nisi vni Christo. Ad ipsos enim Apostolos dictū est Matth. 23. Vos nolite vocari Rabbi: vnus enim magister vester est Christus. Modestius aliquantò esset, etiamsi falso affirmarent, ideo in Romana Ecclesia esse veram de Baptismi Sacramento doctrinam, quod teneat & seruet ea, quæ de Baptismo à Christo & Apostolis in verbo Dei tradita sunt. Sed Patribus visa fuit magis compendiaria via, vt nude & simpliciter, sub anathematis interminatione promulgarent, quæcunque in Pontificia Ecclesia, de Baptismo traduntur, ideo esse vera, quia ipsa sit omnium Ecclesiarum mater & magistra, cui vni competat præcipiendi authoritas, reliquis vero omnibus tantum incumbat obediendi necessitas. Quare igitur compendiarium & vere Pontificium hunc Canonem, non statim in

principio loci de Baptiſmo, quaſi in acie colloca- runt: ita enim compendio debellatum fuiſſet? Intelligat igitur Lector, tantum pro forma (quod dicitur) factum eſſe, quod à die Ianuarij 13. vſq; ad 3. Martij, quotidianos ſuos congreſſus inſtituerunt: quaſi ad normam Scripturæ examinarent doctrinã de Sacramentis in genere, & de Baptiſmo: cum quidem hoc αἴτημα potius quam dogma, ſibi ab initio propoſitum haberent: Si quis dixerit, in Eccleſia Romana, quæ omnium Eccleſiarum mater eſt & magiſtra, non eſſe veram de Baptiſmi Sacramento doctrinam, anathema ſit.

Sed quid, inquis, facies, ſi nolis huic Canoni ſimpliciter aſſentiri? Num Baptiſmum qui in Pontificia Eccleſia datur, damnabis? vel pronunciabis, eos non recte & vere baptizatos eſſe, qui Baptiſmum à Pontificiis datum acceperunt? Aut certe ſi hoc facere non potes, concedas neceſſe eſt, veram eſſe doctrinam de Baptiſmo, quæ in Põtificia Eccleſia traditur. Mihi ſane non eſt dubium, architectos huius Canonis, eo conſilio verba ita poſuiſſe, vt ſi quis nõ ſimpliciter omnia, quæcunq; de Baptiſmo in pontificia Eccleſia traduntur, approbet, proclametur Anabaptiſta eſſe, qui cenſeat neminem ſub Papatu recte & vere baptizatum eſſe: aut ſi hoc nolit, cogatur ſimpliciter totum Papatum probare. Sed ex cornũtis illis laqueis facile nos euoluemus. Opponimus enim huic dilemmati, XII. ipſorum Canonem de Sacramentis in genere, & 4. Canonem de Baptiſmo. Verum quidem eſt, quia principalis pars miniſterij eſt doctrina: quod ideo quando vera doctrina deprauatur, & prauæ opiniones ſtabiliuntur, ipſum miniſteriũ mutatur, & quod illorum miniſterium, qui doctrinam corrumpunt, ideo relinquendum ſit, quia ſcriptum eſt: Cauete à pſeudoprophetis. Item: Vocem alienorum non audiunt, ſed fugiunt ab ea. Simul tamen & hoc verum eſt partem miniſterij, vt ſacramenti alicuius adminiſtrationem aliquando poſſideri etiam ab his, qui in aliis materiis graues errores amplectuntur: imo ſæpe habent, adminiſtrant, & dant vera Sacramenta illi etiam, qui ipſis Sacramentis aſſuunt falſas aliquas opiniones, modo ſubſtantialia, quæ ad materiam & formã iuxta inſtitutionem pertinent, ſeruent: ſicut exemplum de circumciſione Caiphæ, Scribarum & Phariſæorũ, manifeſte teſtatur. Nullo modo autem ſequitur, quia vera fuit circumciſio, quæ à Phariſæis dabatur, ideo etiam veras fuiſſe omnes opiniones, quas præter & contra verbũ Dei, non tantum aliis articulis doctrinæ, verum ipſi etiam circumciſioni, traditionibus ſuis aſſuebant. Hoc igitur exemplum oſtendit veram explicationẽ argumenti illius, quod ſpecie aliqua obiici poteſt.

An Pontificiorum Baptiſmus ſit efficax.

CANON VI.

Si quis dixerit, baptizatum non poſſe, etiamſi velit, gratiã amittere, quantumcunque peccet, niſi nolit credere, anathema ſit.

EXAMEN.

Auguſtinus de Ciuitate Dei, li. 21. recitat & refutat phanaticas quorundam diſputationes, promittentium liberationẽ ab igne æterno, vel omnibus hominib. vel eis tantum, qui Chriſti baptiſmate abluti, & corporis eius ſanguinisq; participes facti fuerint, quomodolibet vixerint in quacunq; hæreſi vel impietate fuerint: vel certe illis ſolis, qui poſt accepta Sacramenta, externam profeſſionem catholicam retinent, licet peſſime viuant. Haſce opiniones Auguſtinus recte & merito damnat & refutat: pugnant enim cum illa Pauli ſententia, ſæpius repetita, 1. Cor. 6. Gal. 5. Epheſ. 5. & Coloſ. 3. Qui talia agunt, regnum Dei non hæreditabunt.

Et in noſtris Eccleſiis ex verbo Dei, duriter arguuntur, & ſerio damnantur, ſi qui vel voce, vel vita & factis profitentur, baptizatis ita conferri & dari gratiam, hoc eſt, reconciliationẽ & ſalutem, vt ſimul accipiant priuilegium turpitudinis: hoc eſt, vt libere & impune poſſint & auſint ſe in quantiſcũque ſceleribus volutare, & nihilominus in medio ipſorum ſcelerum propoſito, habeant & retineant gratiam. Sicut enim fide accipitur & retinetur gratia: ita incredulitate, ex qua ſequũtur mali fructus, hoc eſt, peccata vaſtantia conſcientiam, amittitur & excutitur. Qui enim non crediderit, condemnabitur. Et baptizatis Paulus cõcionatur, cum inquit: Qui talia agunt, regnum Dei non poſſidebunt. Si ſecundum carnem vixeritis, moriemini. Et propter hæc venit ira Dei, ſuper filios incredulitatis. Fidem vero nequaquam docemus eſſe propoſitum abiiciendi gratiam, & excutiendi Spiritum ſanctũ. Nec ſentimus, fidem iuſtificantem conſiſtere in ſola hiſtorica notitia, aut externa profeſſione articulorũ fidei. Multo minus docemus veram & iuſtificantẽ fidem, eſſe Epicuream in impœnitentia & propoſito ſcelerũ perſuaſionem, de gratia & ſalute: ſicut in priori parte Examinis plenius hæc ſunt explicata. Nequaquam igitur agnoſcimus noſtrarum Eccleſiarum eſſe doctrinam ſeu ſententiam, quæ eo ſicut iam dixi ſenſu, in VI. hoc Canone recte damnatur.

Sed inquis, Lutheri hæc propoſitio eſt, quæ totidem ferme verbis extat in libello eius, De captiuitate Babylonica. Ego vero animaduerti, inſidioſe Canonem hunc ita eſſe fabricatum, vt vel imprudentes Lutherum damnaremus: vel ſi defendendã ſuſciperemus illam propoſitionẽ, coram toto orbe plauſibili ſpecie nos traducere poſſent, quam profligate flagitioſa & blaſphema ſit noſtra doctrina. Sed bene res habet: Præclarum enim eſt Iureconſulti dictum, Inciuile eſſe, lege non tota perſpecta, ex aliqua eius particula pronunciare. Et Lutherus recte dixit, ſceleratum eſſe, cum noueris pium & ſanum eſſe alicuius ſenſum, ex verbis incommode dictis ſtatuere errorem. In ſenſu enim, non in verbis eſt hæreſis: vt recte dixit Hieronymus, à ſuis calumniatoribus exagitatus. Norunt autem ipſi Pontificij, Lutherum in eo loco non diſputare vel defendere Epicuream illam opinionem: quæ (ſicut in principio dixi) quia cum verbo Dei pugnat, recte & merito damnatur. Lutherus vero in illo ipſo loco diſerte affirmat, baptizatos per peccata conſcientiam vaſtantia, deſerere promiſſionem gratiæ Baptiſmi, à fide & veritate eius deficere, item excidere ex virtute & fide Baptiſmi. Longe aliud igitur Lutherum eo in loco agere non ignorant. Et tamen ex media diſputatione, mutilatam & truncatam propoſitionem excerpũt: vt quibus integra diſputatio non eſt nota, vel qui præcedentia & ſequentia non conſiderant, exiſtiment Lutheri doctrinam tàm craſſe & palpabiliter impiam & flagitioſam eſſe. Quale vero hoc artificium ſit, ſiue quis ſophiſticũ ſiue ſycophanticum potius appellare velit, manifeſtum eſt. Conſideret autem Lector Tridentinam technam. Lutherus enim in illo loco acriter inſectatur Pontificiorum corruptelam: qui docent, per peccata, quæ poſt Baptiſmum cõmittuntur, ipſam Baptiſmi nauim illidi, & in tabulas diſſolui: hoc eſt, vim, virtutem ſeu gratiam Baptiſmi, prorſus amitti

& irritam fieri, ita vt in vera pœnitentia, fides ad eam reuerti & redire nullo modo & nullo vnquam tempore possit: sed iam circumspicienda sit alia tabula, nostræ scilicet contritionis & satisfactionis, cuius virtute ad portum salutis vehamur. Hanc doctrinam, quæ gratiam & virtutem Baptismi tantum ad vnicum illud momentum, quando baptizamur, restringit, ita vt per totam vitam postea nullus eius vsus sit, Lutherus ostendit falsam & impiam esse. Et ex verbo Dei veram sententiam in his verbis explicat: Sicut semel super nos, lata diuina promissione Baptismi (Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit) vsq; ad mortem veritas eius perseuerat, ita fides in eandem nunquam debet intermitti, sed vsque ad mortem ali & roborari, perpetua memoria promissionis eiusdem in Baptismo nobis factæ. Quare dũ à peccatis resurgimus, siue pœnitemus, non facimus aliud, quam quod ad Baptismi virtutem & fidem vnde cecideramus reuertimur, & ad promissionem tũc factam redimus, quam per peccatum deserueramus. Semper enim manet veritas promissionis semel factæ, nos extenta manu suscaptura reuersos. Et plene confortabitur cor pœnitentis, & ad spem misericordiæ animabitur, si considerct diuinam promissionem sibi factam: quam impossibile est mentiri, adhuc integram & nõ mutatam, nec mutabilem vllis peccatis esse, sicut Paulus dicit, 2. Timoth. 2. Si non credimus, ille fidelis manet, seipsum negare non potest. Et mox subiicit: Gratiã & salutem Baptismi, per peccata sequentia non ita amittit, vt in vera pœnitentia, per fidem nullus ad eam pateat reditus. Si enim redeat fides in promissionem diuinã, baptizato factam, in momento absorbentur peccata per eandem fidẽ: imo per veritatem Dei, quia seipsum negare non potest. Et tandem de secunda tabula contritionis & satisfactionis nostræ concludit: Vanitas vanitatum & afflictio spiritus, quicquid extra fidem veritatis Dei laboratur. Hæc Lutherus.

Lutherus.

Hanc vero sententiam proposuerunt sibi Tridentini Patres condemnandam. Cogitarunt autẽ, si explicate proponerent quid vellẽt damnare, fore vt piæ aures, ne in ipsa quidem Pontificia Ecclesia, in tanta verbi luce, damnationem sententiæ, quæ vera & plenissima est necessariæ consolationis, ferre non possent. Hoc igitur artificium inuenerunt, vt scilicet ex illa disputatione excerptam propositionem, quæ truncatim proposita, longe aliud sonat, damnarent: & hoc modo quasi aliud agentes, totam illam disputationem, quæ ipsos admodum vrit, anathemati subiicerent.

Et hoc Lector diligenter notet. Fallacia enim est in vocabulo amissionis gratiæ Baptismi: quam amissionem per peccata contra conscientiam fieri, & nisi agatur pœnitentia, manere non est dubium. Sed ipsi amissionem ita intelligunt: quod licet quis post lapsum pœnitentiam agat, tamen etiam per fidem, nullo vnquam tempore, ad gratiam in Baptismo promissam redire possit. Ego sane principio, cum Canonem illum semel atque iterum perlegissem, sophisma illud non animaduertebam: cuius tamen consideratio, multa in hoc Canone monet.

CANON VII.

Si quis dixerit, baptizatos per Baptismum ipsum solius tantum debitores fidei fieri, non autem vniuersæ legis Christi seruandæ, anathema sit.

EXAMEN.

Vt eo facilius quid sibi Canon hic velit, aperiatur, primum simpliciter dico, si qui sentiunt vel docent baptizatos per Baptismum tantum debitores fieri solius fidei, hoc est, historicæ notitiæ articulorum fidei, & externæ professionis: ita vt peculiari priuilegio, prorsus exemptos se esse arbitrentur à subiectione & obedientia mandatorum Dei: vtque liberum & arbitrarium sibi esse existiment, siue obsequi mãdatis Dei, siue ea violare, & secure peccatis indulgere posse: illos affirmo iure damnari. Sunt enim in ipsum Baptismum blasphemi, quasi sit priuilegium turpitudinis: & pugnant cum doctrina Pauli, Rom. 6. Absit, vt in peccato maneamus. Consepulti enim sumus cum Christo, per Baptismum in mortem: hoc sentientes, quia vetus homo noster simul crucifixus est, vt destruatur corpus peccati, vt vltra non seruiamus peccato: sed sicut Christus resurrexit à mortuis, per gloriam Patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus, &c. Rom. 8. Debitores sumus, non vt secundum carnem viuamus. Ro. 13. Nemini quicquam debeatis, nisi vt inuicem diligatis. 1. Ioan. 4. Et nos debemus mutuo nos diligere. Num vero hac sententia quæ vera est, patientur sibi Pontificij satisfieri à nobis in hoc Canone? Sanè non arbitror. Aliud enim est quod in hoc Canone cudunt, quam prima fronte se offerat.

Promissio Baptismi offert & confert gratiã Dei, Tit. 3. remissionem peccatorum, Act. 2. stipulationem bonæ conscientiæ erga Deum, 1. Pet. 3. regenerationem spiritus, Tit. 3. ingressum regni cœlorum, Ioan. 1. salutem, Marci 16. hæreditatem vitæ æternę, Tit. 2. 3. per & propter mortem & resurrectionem Christi, Ro. 6. 1. Petri 3. Et hæc beneficia Deus vult fide à nobis accipi, iuxta dictum Christi: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit: qui vero non crediderit, condemnabitur: Nostri igitur ex hoc fundamento docent, vt promissio & gratia illa Baptismi nobis sit rata & firma, non pendere eam ex conditione legis à nobis impletæ, sed requiri tantũ fidem, qua gratuita illa beneficia, quæ nobis propter Christum donantur, ad nos recipiamus. Fides enim accipit promissionem Baptismi, Marci 16. Lex verò non est ex fide, Galat. 3. Et fides perpetuo manere incerta, promissio etiam nec rata nec vtilis esse posset, si penderet ex conditione legis à nobis impletæ. Qui enim ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt: Gal. 3. Ideo ex fide, vt secundum gratiam firma sit promissio. Rom. 4.

Scopus quorsum tendat hic septimus Canon.

Hanc doctrinam in septimo hoc Canone vellicant Pontificij: & expresse quidem non audent dicere, efficaciam Baptismi pendere ex conditione impletæ à nobis legis: nec tamen dissimulant quid velint. Mutuantur enim ex 5. cap. ad Galatas illam phrasin: Qui circumciditur, debitor est vniuersæ legis faciẽdæ. Atqui hæc Paulus nõ de vero & principali vsu circumcisionis dicit, quã Ro. 4. tradit fuisse sigillũ iustitiæ fidei, cui opponit iustitiã legis & opera: sed ex pseudoapostolorũ opinione de circũcisione tanquam nostro opere dicit hoc consequi. Addit autẽ qui ea opinione circumciditur, vt fiat debitor vniuersæ legis secundæ, ad promerendam gratiã & salutem, & Christum nihil prodesse, euacuatum esse à Christo, & gratia excidisse. Hæc conferantur ad verba VII. huius Canonis, quibus affirmatur, Baptismum debitores facere vniuersæ legis Christi seruandæ. Oblique igitur huc eunt, gratiam Baptismi non sola fide accipi, sed ad hoc requi-

requiri etiam obſeruationem mandatorum Dei. Et ad ſtabiliendum hoc dogma, duplici ſophiſmate vtuntur: quorum prius eſt. In baptiſmo abrenunciamus Satanæ, & operibus eius: & fit ibi obligatio ad mortificationem peccati, & ad nouitatem vitæ, vt liberati à peccato, ſeruiamus Deo, Roman. 6. Ergo non ſolius tantum fidei conditio requiritur, ſed & impletionis mandatorum Dei. Nos verò illa non negamus, quæ Paulus Rom. 6. de baptiſmo ſcribit, quæq; in formula abrenunciationis in actione baptiſmi proponi ſolent: ſed reſpondemus per diſtinctionem, quam Paulus tradit Tit. 3. vbi baptiſmum vocat lauacrum regenerationis & renouationis. Principalia autem beneficia baptiſmi ſunt gratia, remiſſio peccatorum, adoptatio, acceptatio ad ſalutem, & ad hæreditatem vitæ æternæ: ad quæ conditio noſtrorum operum non requiritur: dantur enim propter meritum filij Mediatoris. Sed illa beneficia Chriſtus affirmat fide accipi, Marc. 6. Poſt accepta verò beneficia, ſequitur donum renouationis, Tit. 3. & illa obligatio, de qua Paulus Rom. 6. concionatur. Ita enim expreſſe inquit: Liberati à peccato, ſerui facti eſtis Deo ad iuſtitiam. Et Tit. 3. dicit, regenerationem præcedere, & renouationem ſequi. Nouitatis verò obiectum, eſſe mandata Dei, nemo dubitat. Quæ igitur re ipſa differunt, neceſſario etiam in docendo diſcernenda ſunt.

Alterum ſophiſma eſt. Quia manifeſtiſſimum eſt, nos baptizari non in Moſen, ſed in Chriſtum: hoc eſt, non in legem, ſed in Euangelium. Pro Euangelio igitur nominant legem Chriſti: vt eo facilius confundere poſſint promiſſionem gratuitæ reconciliationis propter Chriſtum, quæ fide accipitur, cum doctrina de mandatis Dei, quæ noſtram obedientiam requirunt.

Ita in ſingulis Canonibus, ſingula verba referta ſunt Pontificiis technis & artificiis: quæ recte euoluiſſe, præcipua pars eſt explicationis & refutationis.

CANON VIII.

Si quis dixerit, baptizatos liberos eſſe ab omnibus ſanctæ Eccleſiæ præceptis, quæ vel ſcripta vel tradita ſunt, ita vt ea obſeruare non teneantur, niſi ſe ſua ſponte illis ſubmittere voluerint, anathema ſit.

CANON IX.

Si quis dixerit, ita reuocandos eſſe homines ad baptiſmi ſuſcepti memoriam, vt vota omnia, quæ poſt baptiſmum fiunt, vi promiſſionis in baptiſmo iam factæ, irrita eſſe intelligat, quaſi per ea & fidei, quam profeſſi ſunt, detrahatur, & ipſi baptiſmo, anathema ſit.

EXAMEN.

Hos duos Canones coniunxi. Vterq; enim ſententiam quam damnat, ſumpſit ex Luthero, de captiuitate Babylonica: & explicationis fundamenta in vtroq; Canone eadem ſunt. Et obſeruet lector, qui ſint progreſſus Concilij in 7. Canone, gratuitæ promiſſioni miſceri volebant mandata Dei, de noſtris operibus: & fidei miſceri volebant noſtram obſeruationem mandatorũ Dei. Iam in hiſce duobus Canonibus, ipſis Dei mandatis, contendunt admiſcenda eſſe hominum præcepta: & obligationi ad diuina mandata, adiungi volunt vota humanarum traditionum: vt ita in baptiſmo, nihil relinquatur ſine fermēto ſincerum & incontaminatum.

Quòd autem ad 8. Canonem attinet, Lutherus ita diſputat: Quando per baptiſmum à Deo in filios adoptati, & in familiam ipſius recepti & aſcripti ſumus, tunc nos ad obedientiam Deo præſtandam obligari: ſed iuxta ipſius mandata, non ſecundum traditiones & mandata hominum. Poſt inſtitutionem enim baptiſmi, Chriſtus Matth. 28. addit: Docentes eos ſeruare omnia quæcunque ego præcepi vobis. Et Paulus Roma. 8. tractans obligationem baptiſmi ad nouam obedientiam, inquit: Liberati à peccato, ſerui facti eſtis Deo. Et normam obedientiæ ibidem explicat, cum inquit: Obediſtis ex corde, in eam, in quam traditi eſtis formam doctrinæ. Illas verò ſententias ſcriptura oſtendit excluſiue eſſe intelligendas, quod attinet ad conſcientiam, & ad cultum Deo præſtandum (neque enim de politicis & œconomicis conſtitutionibus iam loquimur) Iacobi 4. Vnus eſt legiſlator, potens & ſaluare, & perdere. Coloſſ. 2. Si mortui eſtis cum Chriſto ab elementis huius mundi, quid adhuc decretis mundi tenemini, iuxta mandata & doctrinas hominum? Sed per baptiſmum complanati, facti ſumus ſimilitudini mortis Chriſti, Roma. 6. Ergo baptiſmus ita obligat ad mandata Dei, vt nolit nos traditionibus iuxta mandata & doctrinas hominum ſubiici. 1. Corinth. 7. Siue ſeruus ſis, ſiue liber, es libertus & ſeruus Chriſti: precio empti eſtis, nolite fieri ſerui hominum. Et familiæ ſuæ Deus inſonat, Ezechiel. 20. In præceptis patrum veſtrorum nolite ambulare, ſed in meis præceptis ambulate: ego enim ſum Iehouah Deus veſter. Matth. 15. Fruſtra colunt me mandatis hominum. Ex his fundamentis Lutherus libere & recte concludit: Quia Deus in domo ſua magna, quæ eſt Eccleſia, ſibi ſoli vendicat ius & authoritatem gubernandi verbo ſuo conſcientias familiæ ſuæ, imò liberorum ſuorum: & quia in baptiſmo ad huius patrisfamilias obedientiam nos obligauimus, qui etiam conſcientias noſtras ab omnibus humanis traditionibus, mandatis & doctrinis liberauit & abſoluit, ſicut ſcripturæ ſententiæ manifeſte teſtantur: ideo nec Papam, neque vllum hominem habere ius vnius ſyllabæ conſtituendæ ſuper conſcientiam Chriſtiani hominis. Quicquid verò aliter fit, tyrannico ſpiritu fieri, contra libertatem Eccleſię. Chriſtianorum enim conſcientiis, nihil vllo iure poſſe imponi legem, ſiue ab hominibus, ſiue ab Angelis. Num verò hæc ſententia Chriſtianos abſoluit à debita obedientia politici magiſtratus? Nequaquam. Expreſſe enim loquitur de illis, quæ conſcientiæ imponuntur. Et ipſa obedientia politico magiſtratui debita, verbo Dei mandata, & ſancita eſt. Num verò nulla debet eſſe, vel reuerentia, vel authoritas miniſterij Eccleſiaſtici? Omnibus modis. Sed non ita, vt habeant imperium, ſiue merum, ſiue mixtum in Eccleſia: ſed vt habeant miniſterium. Quando igitur afferunt doctrinam, vocem & verbum Dei: tunc non hominibus, ſed ipſi Deo præſtamus obedientiam. Quando verò conſcientiis aliquid proponunt, extra, præter, aut contra verbum Dei: tunc baptiſmus commonefacit nos, & noſtræ obligationis, ad obedientiam verbi diuini: commonefacit nos etiam libertatis noſtræ, à mandatis, doctrinis, & traditionibus hominum. Quid verò, ſi Eccleſia de rebus indifferentibus aliquid ſtatuat, quod ad ordinem, decorem & ædificationem faciat? Reſpondeo: Si conſtitutiones pugnant cum verbo Dei, aut quando aſſuuntur impiæ opiniones: tunc ſimpliciter interdicta eſt obedientia. Quando verò res ſunt adiaphoræ, & ſine impiis opinionibus proponuntur:

Libertas Chriſtianorum.

tunc valet regula Pauli, 1. Cor. 14. Omnia fiant decenter, ordine & ad ædificationem. Charitas etiam exemplo Pauli, in obsequium fratrũ infirmorum, multa talia, quæ sine læsione conscientiæ fieri possunt, facit. Et tamen salua conscientiæ libertate, sine opinione necessitatis, talia seruanda sunt. Hæc ideo breuiter repetiui, quia video insidias strui, quando quæritur, an baptizati prorsus liberi sint ab omnibus humanis constitutionibus.

Lutherus.

Lutherus igitur ex obligatione baptismi fortissime argumentatur contra humanas traditiones, contra doctrinas & mandata hominum in Ecclesia, quibus conscientias baptizatorum volunt gubernare, obstringere & illaqueare. Et admodum dolet Pontificiis vulnus illud, quod Lutherus hoc telo, omnibus ipsorum traditionibus & decretis inflixit, illum enim suum dolorem nõ potuerunt in 8. hoc Canone dissimulare. Nihil verò afferunt, quo firmissima & manifestissima illa fundamenta refutare vel conentur saltem: sed tantum anathema dicunt. Nos verò flagitamus, vt prius ostendant, fundamẽta illa vana & falsa esse: interim vsurpabimus illud Hieronymi dictum: Quicquid ex scriptura canonica authoritatem nõ habet, eadem facilitate contemnitur qua probatur.

Eadem ratio est 9. Canonis. Nam & illa sententia, quæ ibi damnatur, sumpta est ex Babylonica captiuitate Lutheri: & continet fundamentum valde euidens & forte, contra Pontificia vota. In veteri enim Testamento, verbum Dei disponebat rationem votorum, de quibus rebus & quomodo fieri possent: in nouo verò Testamento, Christus & Apostoli nihil nobis præscripserunt de peculiaribus votis. Sed in baptismo, ex præscripto verbi Dei, fit generalis professio, votum seu promissio, qua nos Deo subiicimus, & obligamus ad obedientiam. Ad professionem igitur baptismi, rectè & merito exigenda sunt omnia Christianorum vota, quæ legitima censeri debent. Regula autem & norma voti, quod in professione baptismi emittimus, est sentẽtia illa Christi, Mat. 28. Docentes eos seruare, quæcunq; ego præcepi vobis. Et Rom. 6. Liberati à peccato, serui facti estis Deo, traditi in formam doctrinæ Apostolicæ. Col. 2. Si mortui estis cum Christo ab elemẽtis mundi, quid adhuc decretis mundi tenemini, iuxta mandata & doctrinas hominum? Et hæc cum ita se habeant, conqueritur Lutherus, baptizatorum conscientias onerari, implicari infinitis aliis votorum legibus, ab hominibus constitutis, quædam enim sunt vota religionum, quædam peregrinationum, quædam aliorum operum, & illis legibus & opinionibus votorum, quæritur & fidei & baptismo detrahi. Quasi enim ipsum baptismi votum non satis sit vel præstans, vel sufficiens, conquiruntur & cumulantur alia quibus conscientiæ ita occupantur, vt & memoria baptismi obruatur, & dignitas eius extenuetur. Disputatur enim & statuitur, opus intra tale votum factum, esse præstantius, & infinitis præmiis præferendum, quam si extra tale votũ simpliciter ex diuino mandato fieret. Addunt alij ingressum religionis esse velut nouum baptismum: quod deinceps liceat toties renouari, quoties ab integro propositum religionis renouatur. Et inter hos strepitus opinionum de votis, vix quisquam baptismum suum recordatione dignatur. Leges etiam, vincula & laquei votorũ, pugnant cum libertate à mandatis & doctrinis hominum, in quam per baptismum collocantur, Col. 2. Et quia

Vota varia in Papatu, eaq; perniciosa.

in baptismo abunde, & plus quam possimus implẽre vouimus, sat etiam negotij habituri, si per totam vitam huic vni intenderemus: censet igitur Lutherus, satis esse, vt sublatis & omissis aliis votis, quæ nec Dei mandatũ, nec scripturæ exemplum habẽt, omnes Christiani reuocẽtur ad baptismi vota. Hæc est Lutheri disputatio. Quid verò simplicius, quid clarius, quid verius, quid vtilius dici posset? Sed serio male habet Pontificios, ex simplici fundamento baptismi, tam euidenter, tam solide, & tam potenter eneruari & euerti omnia vota Pontificia. Et quia in examine votorum, tantopere sibi timent à regula & norma professionis baptismi, vt qua animaduertunt omnia sua vota iugulari: prolixum igitur 9. hunc Canonem opposuerunt, in quo tamen solicite cauent, ne ex scriptura vel suam sentẽtiam confirment, vel contraria argumenta refutẽt: sed quod ipsos vrit, simpliciter tantum vnico anathematis vocabulo repellunt. Agnoscit autem Lector, fundamenta ex professione baptismi firmiora & euidentiora esse, quam quæ piis animis, quorum pedibus lucerna est verbum Dei, tam leuiter excuti possint. Satis igitur est monuisse, quid sit, quod clementes istos Dei miseratione patres, tantopere in duobus hisce Canonibus commouerit.

CANON X.

Si quis dixerit, peccata omnia, quæ post Baptismum fiunt, sola recordatione & fide suscepti Baptismi vel dimitti, vel venialia fieri, anathema sit.

EXAMEN.

Principiò considerandum est, quæ & qualis sit sententia illa, quã in 10. hoc Canone damnant Pontificij: deinde non obscurum erit videre, quo artificio illud faciant. Lutherus igitur de captiuitate Babylonica, inter cætera in doctrina Pontificia reprehendit & hanc periculosam, falsam & perniciosam opinionem, quod finxerunt, gratiam baptismi valere tãtum ad remissionem peccatorum præteritorum, vel quæ baptismi tempus in homine inuenit: ita vt si post baptismum aliquis in peccatum labatur, etiamsi pœnitẽtiam agat, & vera fide ad promissionem gratiæ, & reconciliationis, propter meritum Christi in baptismo sibi oblatam, datã, communicatam, applicatam & obsignatam redeat: nihil tamen amplius ad reconciliationem sibi prosit, gratia promissionis baptismi. Sed quia per lapsum gratia baptismi ita sit amissa, vt fracta & illisa prorsus exciderit, & irrita facta sit, etiamsi in seria pœnitentia per veram fidem peccator ad fœdus illud reuertatur, quod in baptismo Deus nobiscum pepigit: ideo in pœnitẽtia, de peccatis post baptismum commissis, fidem quærere debere expiationẽ & reconciliationem, non in gratia illius promissionis, quę in baptismo nobis oblata, communicata & obsignata est: sed alia circumspicienda, quærenda & tentanda esse media, per quæ cõsequamur gratiam, reconciliationem, & remissionem peccatorum.

Occasio huius opinionis.

Huic opinioni (inquit Lutherus) præbuit occasionem, periculosum illud Hieronymi dictum, siue male positum, siue male intellectum, quo pœnitentiam appellat, secundum post naufragium tabulam. Hinc enim in peccatis post baptismum de prima tabula seu naue desperantes, velut amissa, secundæ tantum incipiunt niti, & fidere tabulæ, hoc est, propriæ contritioni & satisfactioni. Hinc nata fuerunt votorum, religionum, operum, satisfa-

tisfactionum, peregrinationum, indulgentiarum, & ſectarum infinita illa onera, & de iis maria illa librorum, quæſtionum, opinionum, traditionum humanarum, &c.

Hæc verò opinio falſa, periculoſa, & pernicioſa eſt: id quod ex doctrina baptiſmi, certo & liquido oſtendi poteſt. Chriſtus enim ipſe actionem baptiſmi affirmat non tantum reſpicere, vel præteritum tempus, vel tantum illud momentum, quando adminiſtratur baptiſmus: ſed vtitur certe futuro tempore, cum inquit: Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Et dignũ eſt obſeruatione, quomodo ſcriptura efficaciam baptiſmi ad omnia tempora, præſens, præteritum, & futurum, extẽdat in credentibus. Paulus enim Tit.3. inquit: Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis. Petrus verò ſcribens illis, qui diu ante baptizati fuerãt, de ſuo & illorum baptiſmo inquit, 1. Pet.5. Baptiſma nos ſaluos facit. Et rationem addit: Quia eſt bonæ conſcientiæ ſtipulatio erga Deum, per reſurrectionẽ Chriſti: Quæ certe eſt ratio ſalutis omnium temporum, ſiue dum baptizamur, ſiue poſt baptiſmũ, vel breui vel diu. Et Paulus Tit.3. cum de præterito dixiſſet: Saluos nos fecit, ne ad præteritum tempus tantum reſtringatur, addit: Per Ieſum Chriſtum Saluatorem noſtrũ, vt ipſius gratia iuſtificati, hæredes efficiamur, ſecundum ſpem vitæ æternæ. Et Eph.5. dicit: Chriſtum Eccleſiam lauacro aquæ in verbo mundare & ſanctificare, vt ſiſtat eam ſibi glorioſam, ſine macula & ruga. Id quod in altera demũ vita perfecte implendum, Auguſtinus multis in locis tradit. Virtutem igitur, efficaciam & operationem purgationis & ſanctificationis baptiſmi, ſcriptura affirmat per totam Chriſtiani hominis vitam, durare & valere: id quod Paulus manifeſtius, & quidem multis verbis tradit, Roma.6. Et pactum gratiæ, ſeu fœdus pacis, quod in baptiſmo Deus nobiſcum iniit, nõ præteritum tantum tempus, vel momẽtum illud, quo baptizamur, reſpicit: ſed æternum eſt fœdus, ſicut inquit, Eſa.54. In miſericordia ſempiterna miſertus ſum tui. Montes enim commouebuntur, & colles contremiſcent: miſericordia autem mea non recedet à te, & fœdus pacis meæ non mouebitur: dixit miſerator tuus Dominus. Neq; verò hac conditione initum eſt fœdus illud pacis, inter Deum & inter nos in baptiſmo: vt ſi inde per peccata exciderimus, ita diſſoluatur & frangatur, vt etiamſi in vera pœnitentia per fidem ad illud redeamus: Deus tamen illud amplius ſeruare ratũ & firmum eſſe pœnitentibus non velit. Hominum enim incredulitas, fidem Dei euacuare non poteſt, Rom.3. Si non credimus, ille fidelis permanet: negare ſeipſum nõ poteſt, 2. Tim.2. Et dulciſſima extat deſcriptio Ieremiæ 3. Vulgo dicitur: Si dimiſerit vir vxorem ſuam, & recedens ab eo duxerit virum alterum: nunquid reuertetur ad eam vltra? Tu autẽ fornicata es cum amatoribus multis, tamen reuertere ad me, dicit Dominus. Ergo ſaltẽ amodo voca me, pater meus, dux virginitatis meæ tu es. Ecce locuta es, & feciſti mala. Et dixi cum feciſſet hæc omnia, Ad me reuertere: & non eſt reuerſa. Et dixit Dominus ad me: Vade, & clama, & dices: Reuertere auerſatrix Iſrael, & aſſumam vos, &c. Hanc conſolationem ad fœdus baptiſmi recte accommodari, oſtendit exemplum à coniugio ſumptum, Epheſ.5.

Efficacia baptiſmi perpetua.

Et ne qua ſit dubitatio, Paulus Galatas poſt baptiſmũ lapſos, reuocat & reducit ad gratiã promiſſionis baptiſmi, c.3. ſicut etiã Corinthios, 1. Cor.12.

Natura etiam promiſſionis gratiæ in baptiſmo, idem comprobat. Gratia enim baptiſmi promittit ſalutem per Ieſum Chriſtum, Saluatorem noſtrũ, vt ipſius gratia iuſtificati, hæredes ſimus vitæ æternæ, Tit.3. Atqui hæc generalis eſt ratio iuſtificationis, poſt quemcunque lapſum. Ita 1. Petr.3. Baptiſma eſt ſtipulatio bonæ cõſcientiæ erga Deum, per reſurrectionem Chriſti. Et certe in pœnitẽtia poſt quemcunq; lapſum, fides hoc quærit, vt cõſcientia Deo reconcilietur: idq; propter mortẽ & reſurrectionem Chriſti. Hæc verò ſubſtãtialia ſunt in promiſſione baptiſmi: quæ ſemel in baptiſmo ita nobis offertur & obſignatur, vt ſit perpetuum ſigillum & teſtimonium, nos admiſſos & receptos eſſe in communionem & participationem beneficiorũ Chriſti, & gratiæ Dei, ad remiſſionem peccatorum, ſalutem & vitam æternam, ſi promiſſionem fide apprehendamus & teneamus, iuxta dictum: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit: qui verò nõ crediderit, condemnabitur. Vt non incõmode veteres baptiſmum vocarint primã ianuam in Eccleſiam, & ad regnũ Dei. Inde enim certi ſumus nos habere & aditum, & reditũ ad beneficia Euangelij, quia in eius cõmunionem per baptiſmum collocati ſumus.

Hoc igitur extra controuerſiam eſt, quod agentibus pœnitentiam, patet per fidẽ aditus, imò reditus ad gratiam Dei, in Chriſto Ieſu. Illud verò nihil aliud eſt, quam pœnitentes & poſſe, & debere redire ad promiſſionẽ gratiæ baptiſmi. Baptiſmus enim eſt ſolennis obſignatio, & perpetuũ teſtimonium, propoſitam & donatam nobis eſſe communionem & participationem beneficiorum Chriſti, ſi credamus: nam qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Eſt autem vera fides, non tantum quando in ipſa actione baptiſmi apprehendit promiſſionẽ gratiæ, verum etiam quando poſt baptiſmum eam retinet, imò quando poſt lapſum in pœnitentia rurſus promiſſionem illam apprehendit, vera eſt fides. Et manet quod Chriſtus inquit: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit.

Neq; verò ſenſus eſt, neminẽ per quæcunq; peccata poſſe amittere gratiã baptiſmi. Docemus enim ſi illi, qui conuerſi fuerãt, admittant actiones cõtra conſcientiam, ipſos vna cum fide à ſe excutere gratiã & Spiritum S. Sed non ideo ipſa virtus & efficacia baptiſmi euertitur. Sicut enim aliquis poteſt naui excidere, ipſa manente incolumi: ita ex arca baptiſmi, multi temere in mare perditionis proſiliunt, & pereunt: & hi ſunt, qui deſerta promiſſionis fide in peccatũ ſeſe præcipitant: nauis verò ipſa permanet integra. Et ſi per gratiã Dei is, qui exciderat, ad nauim reuerti poteſt, non aliqua alia noua tabula, ſed ſolida ipſa naue vnde exciderat, feretur ad portũ ſalutis. Num verò iterum baptizandus eſt, qui lapſus fuerat, vt ita ad arcam baptiſmi reuertatur? Nõ hoc dicimus: ſed lapſus doctrina legis inuitatur, & ducitur ad pœnitẽtiam, proponitur ipſi doctrina Euangelij, de gratia Dei in Chriſto: & credẽti miniſterio clauium peccata ſoluuntur ſeu remittũtur per nomen Chriſti: inuitatur ad Cœnam Dominicam, vbi accipit N. Teſtamentum in ſanguine Chriſti. Hæc verò nõ eſt diuerſa alia & noua tabula, poſt fractam & diſſolutam arcam baptiſmi: ſed eadẽ eſt promiſſio, idem meritum Chriſti, eadem gratia Dei, eadem fides. Vna enim eſt fides, ad Eph.4. Et baptiſmus eſt perpetuũ teſtimonium & ſigillũ, nos ad illa beneficia habere aditum & reditũ, per fidem, poſt quemcunq; lapſum, non ſepties, ſed ſeptuagies ſepties.

Lapſi an iterum baptizandi.

Prædi-

Prædicatio igitur pœnitentiæ, annunciatio Euangelij, ministerium clauium, & vsus Cœnæ Dominicæ, non proponunt nobis, post lapsum etiã, aliam & nouam tabulam, ad reconciliationem cum Deo & ad salutem, diuersam ab ea, quæ in baptismo nobis per promissionẽ Dei oblata, donata & obsignata fuit: sed tantum sunt media, per quæ vel in gratia baptismi confirmamur, vel ad eam post lapsum reuertimur. Hæc simplicia, vera, vtilia, & manifesta sunt. Et ita Augustinus etiam docet, De nuptiis & concupiscentia lib. 1. c. 33. Quod Paulus ait Ephes. 5. Mundans eam lauacro aquæ, in verbo, &c. sic accipiendum est, vt eodem lauacro regenerationis, & verbo sanctificationis, omnia prorsus mala hominum regeneratorum mundentur atque sanentur: non solum præterita peccata, quæ omnia nunc remittuntur in baptismo, sed etiam, quæ posterius humana ignorantia, vel infirmitate contrahuntur. Non vt baptismus quoties peccatur, toties repetatur: sed quia ipso quod semel datum sit, vt non solum antea, verum etiam postea, quorumlibet peccatorum, venia fidelibus impetretur.

Et hæc est illa doctrina, quam Tridentini patres obliquis, seu potius malignis oculis & toruo supercilio aspexerunt, quando decimum hũc Canonem condiderunt. Obseruet autem Lector, cum ex Pontificiis scriptorib. multi expresse totam hãc doctrinam damnent, & contrariam sententiam defendant: quod tamen Tridentina congregatio non ausit diserte & expresse hoc facere: verita forsan, si non propriæ conscientiæ, at saltem piarum aurium in hac Euangelij luce iudicium. Tanta est vis veritatis. Nec tamẽ visum ipsis fuit, doctrinam illam vel approbare, vel sine atro calculo dimittere. Inuentum igitur fuit hoc artificium, vt per calumniam aliter, quam à nostris traditur, sententiam illam recitarent: vt ita sub illo operculo doctrinam quam impugnant, damnare possent, & vetera sua cõmenta stabilire. Dicunt igitur anathema illis, qui docẽt peccata, quæ post baptismum committuntur, sola recordatione suscepti baptismi dimitti: hoc est, qui sine pœnitentia in scelerib. perseuerant & pergunt, illis si tantum perfunctorie & historice recordentur, se aliquando baptizatos esse, tali recordatione, peccata dimitti, & quidẽ sola recordatione, vt non opus sit pœnitentia, & ministerio clauium. Item, omnia peccata quantumcunq; atrocia, sola epicurea recordatione suscepti baptismi, fieri venialia: hoc est, vt in illis secure & impune perseuerare possint baptizati. Ita Tridentini. Sed nostri has sententias non agnoscunt, Et ne cauillentur, nos aliquid occultare: Epicureas & flagitiosas illas opiniones, si quis ita vel sentit, vel docet, sonora voce damnamus. Non igitur hoc, sed longe aliud est, quod ipsos vrit: quod quia aperte non audent, sophistica hac peruersione status damnare voluerunt. Et hoc Lector diligenter secum expendat.

Tridentinorum calumnia.

CANON XI.

Si quis dixerit, vere & rite collatum Baptismum iterandum esse illi, qui apud infideles fidem Christi negauerit, cum ad pœnitentiam conuertitur, anathema sit.

EXAMEN.

In illa sententia consentimus: Neminem vere, rite, & legitime baptizatum, post quemcunque lapsum, aut etiam post abnegatam in persecutione veritatem, iterato esse baptizandum, quando ad pœnitentiam conuertitur, & Deo cupit reconciliari. Sed quando quæritur, quæ sint causæ & rationes, quare legitimum baptisma nõ sint iterandum, ibi diuersæ reperiuntur sententiæ. Quidã enim qui sentiũt, baptismi nauem seu arcam peccatis illisam, ita frangi, vt baptizato nullus postea eius sit vsus, etiamsi rursus conuertatur: iudicarunt aliquoties posse repeti & iterari baptismum. Marcion enim ex contortis quibusdam Euangelij locis, finxit tertio posse vni & eidem baptismum iterari. Secuti sunt postea alij, qui censuerũt, quia quotidie peccamus, quotidie etiam iterandũ esse baptismum: qui inde dicti fuerunt ἡμεροβαπτισταί. Iudicarunt enim, pœnitentiam agẽtes non esse prohibendos à remedio salutis, quod Christus instituit. Et quia prior baptismus, per peccatũ factus sit irritus, ideo iterandum esse, ne peccator pœnitens careat illa promissione: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Et Pontificij quidẽ ab illa opinione, quod arca baptismi per peccatum frangatur, & prorsus dissoluatur, non sunt alieni: sed tamen non censent iterandum esse baptismum. Si quæras rationem, proferũt recens & incertum commentum, de impressione characteris & pœnitenti, quia irritus factus sit baptismus, proponunt non hanc viam ad reconciliationem cum Deo, vt in pœnitẽtia per fidem redeat ad fœdus pacis, & pactum gratiæ, quod propter Christi meritũ, in baptismo Deus nobiscum iniit: sed alia ipsi proponunt remedia, ad recuperandam gratiam Dei. Vtraque igitur explicatio, in examine huius Canonis necessaria est.

I. Baptismum non esse iterandum, siue post lapsum, siue post abnegationem, quando peccator ad pœnitentiam conuertitur.

II. Ostendantur etiam ex verbo Dei, veræ & graues causæ, quare in peccatore baptizato, agẽte post lapsum pœnitẽtiam, baptismum iterare nec liceat, nec necesse sit. Causæ autem seu rationes præcipuæ hæ sunt. I. Pactũ gratiæ & fœdus pacis, quod in baptismo initur & obsignatur, non est momentaneũ, nec fundatum est super arenam vulgaris regulæ:

Frangenti fidem, fides frangatur eidem:

Sed est perpetuum, ita vt per pœnitentiam ad illud redire possimus: sicut in præcedentis Canonis examine ostendimus. Non igitur opus est baptismum iterare. Deus enim perpetuo fidelis manet in suo illo pacto. Et si iteraretur baptismus, fieret iniuria fidei ipsius Dei: quasi nostra infidelitas, Dei fidem euacuare posset. II. In institutione Eucharistiæ, Christus addit: Quotiescũq; hoc feceritis. De pœnitentia etiam inquit: Non dico septies, sed septuagesies septies. De baptismo verò scriptura non tradit, vt quoties lapsi fuerimus, toties iterato baptizemur. Et de sacramentis iudicandum est ex verbo Dei. III. Nullum habemus in scriptura exemplum, semel vere baptizatos, quando post lapsum ad pœnitentiam conuersi fuerunt, iterato fuisse baptizatos. Sed Corinthiis & Galatis lapsis, Paulus proponit promissionem & consolationem baptismi prius suscepti, 1. Cor. 6. & 12. Gal. 3. Sicut igitur in V. Testamẽto, post circumcisionem lapsos, quando pœnitentiam egerunt, nõ legimus iterum circumcisos fuisse, sed quod per pœnitentiã redierint ad fœdus circumcisionis, quod perpetuum erat. Eadem ratio est baptismi in N. Testamento, qui in locũ circumcisionis successit. IIII. Augustinus in Ioan. Tractatu 11. & 12. hãc vrget rationem. Sicut generatio carnalis vna est, ita etiã regeneratio spiritualis vna est.

Cur Baptismi iteratio non sit licita.

Axioma.

Augustinus.

Sicut

Sicut vterus non potest repeti, sic nec baptismus: semel nascimur, semel renascimur, qui verò peccatis vel infirmantur, vel moriuntur, illi vel sanantur, vel resuscitantur. Hæ rationes certæ, firmæ & perspicuæ sunt. Præter has quædã etiam aliæ in disputationibus veterum recitantur, vt quod Augustinus alibi inquit: Sicut semel Christus crucifixus est, sic baptismus iterandus non est. Vna enim morte sua omnes redemit, vt amplius mori non oporteat. Quod videns Ecclesia, intellexit non iterandum baptismum. Solet etiam huc accommodari, quod Christus inquit, Ioan.13. Qui lotus est, nõ indiget lauari nisi pedes, sed est mundus totus. Quidam etiam locum Hebr. 6. interpretantur de non iterãdo baptismo, cum inquit: Impossibile est eos, qui semel sunt illuminati, rursus renouari, &c. baptisma enim vocat Paulus renouationem: & veteres vocarunt φώτισμα, illuminationem. Accommodatur etiã huc locus, Ephes.4. Vnum baptisma. Sed vna est etiam fides: quæ tamen post lapsum repetitur. Eucharistia vocatur vnus panis: & tamen scriptum est, Quotiescunq; &c. Priora igitur fundamẽta certiora & firmiora sunt. Doctrina enim hæc, de non iterando baptismo, ita tradenda est, vt non tantũ disputetur, non esse iterandũ, sed monstrentur fontes cõsolationum: quod etiam post lapsum, quando rursus conuertimur, licet non iterũ baptizemur, tamen reditũ & receptum habeamus ad fœdus pacis, & pactum gratiæ, quod in baptismo nobis cum initum & obsignatum est. Et propterea volui hæc de explicatione 11. Canonis, hoc loco addere.

CANON XII.

Si quis dixerit, neminem esse baptizandum, nisi ea ætate, qua Christus baptizatus est, vel in ipso mortis articulo, anathema sit.

De hac sententia olim antiquis temporibus varia fuerunt disputata, sed nulla nunc hac de re est cõtrouersia. Breuiter itaq; respondeo, nos huic Canoni non inuitos subscribere, atque vtinam omnes tales essent.

CANON XIII.

Si quis dixerit, paruulos eo quod actum credendi non habent, suscepto baptismo, inter fideles computandos non esse, ac propterea cum ad annos discretionis peruenerint, esse baptizãdos, aut præstare omitti eorum baptisma, quam eos nõ actu proprio credentes, baptizari in sola fide Ecclesiæ, anathema sit.

EXAMEN.

Pædobaptismus.

Multis & magnis contentionibus & turbis, agitata est ab Anabaptistis quæstio de baptismo infantium: & vtile est monstrari, explicari, sæpius repeti & inculcari vera, certa, firma & illustria fundamẽta ex verbo Dei, quod & quare infantes sint baptizandi. Et in nostris Ecclesiis pædobaptismus diligenter & erudite, refutatis Anabaptistarum opinionibus, defensus & confirmatus est. Faciunt autem & Tridentini patres, huius certaminis mentionem: sed cum explicare deberent fundamenta, quare in paruulis non differendum sit baptisma, donec ad annos discretionis peruenerunt, & quare postea non sint rebaptizandi, qui in infantia baptizati sunt: ipsi præterita necessaria hac declaratione, litẽ mouent, quam tamen non explicant, de fide infantium baptizatorum, cum fundamentum, quod & quare baptismus etiam ad paruulos pertineat, non sit difficilis & obscura illa disputatio, an & quomodo infantes credãt. Alia sunt magis illustria & firma fundamenta, ex quibus veteres baptismum paruulorum probarunt. Allegarunt sane traditionem, hoc est, testimonium primæ & purioris Ecclesiæ, quod inde ab Apostolorum temporibus, vniuersalis & perpetua fuerit consuetudo in Ecclesia, etiam paruulis dare baptismum: Sed non sola vel traditione, vel vniuersali consuetudine ita nituntur veteres, quasi propter titulum traditionis, recipiendus sit baptismus paruulorum, licet nullo scripturæ testimonio probari & confirmari possit: sed traditionem & consuetudinem illam ostendunt niti certis, firmis, aptis & consentaneis scripturæ testimoniis: Christus enim disertis verbis de infantibus (Lucas enim vocat τὰ βρέφη, quę in vlnis adhuc ferebantur) pronunciat: Sinite paruulos venire ad me, & nolite prohibere illos: talium enim est regnum cœlorum.

Non autem ita infantium est regnum cœlorum, sicut Angelorum, qui sine peccato sunt: in peccatis enim concipimur & nascimur, Psal.51. Quod natum est ex carne, caro est, Io. 3. Caro verò regnum Dei non potest possidere, 1. Cor.15. Eramus natura filij iræ, Ephes.2. Rom. 5. Per vnius delictum in omnes homines in condemnationem. Ergo necesse est, vt infantes à peccato, ira Dei, & damnatione liberentur, si debent hæredes fieri regni cœlorum. Nemo autem à malis illis liberari potest, & ad regnum cœlorum peruenire, nisi per gratiã Dei, propter meritum Christi Mediatoris. Iam Christus paruulos diserte vocat, & vult admitti ad communionẽ suorum meritorum, inquit enim: Sinite eos venire ad me. Et de patris etiam voluntate affirmat: Non est voluntas coram patre vestro in cœlis, vt pereat vnus de pusillis istis. Illam autem suam gratiã, Deus non fine mediis offert, exhibet, donat & applicat: sed in hunc vsum, certa instituit & ordinauit media seu organa. Et ministerium in Ecclesia ideo instituit, vt media illa seu organa offerant & applicent omnibus illis, ad quos pertinet promissio Euangelij, de gratia Dei, & salute æterna. His axiomatis, quæ certa, firma & manifesta sunt, ita constitutis, facile erit de quæstione proposita constituere. Quia enim vult infantes non perire, sed affirmat, ad illos etiam pertinere regnum cœlorum: & illorum beneficiorum donationem & applicationem, vult per certa à se instituta media seu organa, verbi scilicet & Sacramentorum fieri. Necesse igitur est, vt ex mediis illis diuinitus institutis, aliquod sit quod ad infantes etiam pertineat. Neque enim in nouo Testamento angustior, parcior & malignior est gratia Dei, quam in veteri fuit, vbi circumcisio etiam ad infantes pertinebat. Ordine igitur considerentur media applicationis in nouo Testamento.

Circumcisionis & Baptismi eadem ratio.

Et nuda quidem, aut sola prædicatione pœnitentiæ, & remissionis peccatorum, cum infantibus agi non posse, manifestum est. Illa enim requirit auditum, Ro.10. cogitationem, meditationem, Psalm.119. intellectum. Matth.13. quæ in infantibus non inueniuntur. De Cœna Domini, Paulus inquit: Probet seipsum homo. Item: Diiudicet corpus Domini, id quod infantibus tribui non potest: Et Cœnam suam Christus instituit pro illis, qui iam facti sunt ipsius discipuli. In veteri etiam Testamẽto infantes 8. die circumcidebantur, ad esum verò agni tunc admittebantur, quando interrogare poterant: Quæ est ista religio? Exod.12. Superest igitur ex mediis applicationis in nouo Testamento, sacramentum baptismi.

Et quæ-

Quod per Baptismum infantibus regnum cœlorum applicetur, probationes ex scriptura.

Et quæstio est, an per Baptismum infantibus regnum cœlorũ applicari & assignari possit & debeat, cum per prędicationem verbi & Eucharistiam illud fieri non possit. Recitabo autem ex scriptura argumenta, quæ non obscure hoc confirmant.

I. Christus de infantibus inquit Mat.19. Talium est regnum cœlorum. Sed nemo potest intrare in regnum cœlorum, nisi renatus fuerit, Ioan.3. Baptismus verò est lauacrũ regenerationis. Tit.3. Oportet igitur infantes baptizari, vt renascantur, & ita regnum cœlorum, iuxta Christi promissionem, introire possint. Imò Christus inquit: Nisi quis acceperit regnum Dei, velut paruulus, non intrabit in illud, Marc.10. Adultis verò nemo negat, quo minus renascantur ex aqua & spiritu, vt introeant in regnum cœlorum, Ioan.3. Ergo nec infantibus negandum est. Adulti enim accipiunt regnum Dei, sicut infantes, iuxta Christi sententiam.

II. Non est voluntas patris cœlestis, vt infantes pereant, Matth.18. Ergo vult eos saluare. Deus verò saluat non sine mediis, sed per lauacrum regenerationis, Tit.3. Sunt igitur baptizandi infantes.

III. Qui habet peccata, ei ne pereat, necessaria est remissio peccatorum. Illa autem confertur, per media diuinitus ad hoc ordinata. Iam Act.2. Petrus inquit: Baptizetur vnusquisq; in remissionem peccatorum. Ergo infantibus ne pereant, dandus est baptismus in remissionem peccatorum.

IIII. Christus vult & iubet infantes sibi offerri, & ad se adduci, Matt.18. Non autem possumus corporaliter & visibiliter Christo in vlnas infantes ponere. De Baptismo verò Paulus inquit: Quotquot baptizantur, Christum induunt, Gal.3. Et Rom.6. Qui in Christum baptizantur, in mortem eius baptizantur: consepeliuntur cum ipso, & insititij fiũt ipsi, Roma.6. Quia igitur non est dubium infantes esse ad Christum adducendos (hoc enim ipse fieri & vult & iubet) & tantum quæstio est, quomodo hoc fieri possit: Scriptura verò monstrat certam rationem, quomodo possimus infantes eo adducere, vt Christum induant, per Baptismum scilicet: Sequitur ergo, voluntatem & mandatum Christi esse, vt baptizentur infantes, hoc est, sibi adducantur: & pronunciat talium, qui ad se adducuntur, esse regnum cœlorum.

V. Christus vult infantibus benedicere, Mar.10. hoc est, ipsis communicare sua merita, ad salutem, hæc enim vera est benedictio. Genes.22. Gal.3. Eph.1. Baptismus verò est mediũ, seu organon, per quod fit communicatio beneficiorum Christi. Nam per Baptismum Christus mundat & sanctificat. Eph.5. Baptizamur in mortem eius. Rom.6. Baptisma saluat per resurrectionem Christi, 1.Pet.3. Infantes igitur sunt baptizandi, vt ipsis communicetur benedictio, hoc est, participatio meritorum Christi.

VI. Christus cum inquit: Sinite eos venire ad me: vult infantes fieri sua membra, hoc est, Ecclesiæ membra, cuius ipse caput est. Illi enim, qui ad Christum veniunt, sunt vera membra Ecclesiæ. Ioan.6. Sed baptizamur in vnum corpus, 1.Cor.12. Et Christus Ecclesiam suam sanctificat, & mundat lauacro aquæ in verbo, Eph.5. Sunt ergo infantes baptizandi, vt fiant membra Ecclesiæ, vbi caput est Christus.

VII. Pro quibus Christus se tradit, vt eos glorificet, illos sanctificat, & mundat lauacro aquæ in verbo, Ephes.5. Sed pro infantibus etiam mortuus est: quia pro omnibus mortuus est, 2. Corinth.5. Hebræ.7. Et talium est regnum cœlorum, Matth.10. Ergo & infantes sanctificat, & mundat lauacro aquæ, in verbo.

Argumẽtum Augustini.

VIII. Bonum est Augustini argumẽtum, qui ex circumcisione colligit, infantes in nouo Testamento baptizandos esse. Baptismus enim successit in locum circumcisionis, Col.2. Et idem est fœdus pacis & pactum gratiæ vtrobiq;. Et quia illius fœderis ratio, quoad infantes attinet, Apostolis ex ratione circumcisionis iam nota erat: ideo Christus cõtentus fuit generali mãdato de Baptismo: nec opus iudicauit, de infantibus, peculiariter aliquid præcipere. Nam nec fœmellarum peculiaris fit mentio, sed sententiæ Matth.28. Marci 16. vtuntur genere Masculino: & tamẽ ex causa, ratione & fine institutionis, recte iudicatur etiam fœminas baptizandas.

IX. Vniuersale mandatum est, de baptizandis omnibus, qui non sunt condemnandi, sed saluandi, Matt.28. Mar.16. Sed inter eos, quos Deus non vult perire, sed saluari, sunt etiã infantes. Matt.18. Ergo mandatum baptizandi, pertinet etiam ad infantes.

X. De tempore noui Testamenti, vaticinatur Isa. c.49. non adultos tantum fore membra Ecclesiæ, sed inquit: Ad populos exaltabo signum meum, & afferent filios tuos in vlnis, & filias tuas super humeros portabunt. Et Actor.2. Cum Petrus dixisset: Baptizetur vnusquisq; in remissionem peccatorũ, & accipietis donum Spiritus sancti, addit: Vobis est promissio illa, & liberis vestris. Ita Act.16. & 1.Cor.1. leguntur baptizatæ totæ domus, hoc est, integræ familiæ: ad quas certe infantes etiam pertinent.

Hæ demonstrationes ex scriptura, sunt certæ & firmæ, infantes non esse prohibendos à Baptismo. Deinde accedit vniuersalis consuetudo Ecclesiæ Catholicæ, quæ iam inde ab Apostolorum temporibus, semper etiam infantibus Baptismum cõmunicauit. Fundamentum igitur pædobaptismi non est difficilis, & obscura illa disputatio de fide infantium. Sed inter argumenta, quæ post constitutam veram sententiam opponi & obiici solent, illa sunt præcipua, quod scilicet in institutione Baptismi, bina illa cõiunguntur. 1.docere & baptizare. 2.credere & baptizari. Neutrum autem, vel doceri, vel credere, videtur infantibus conuenire. Et ad prius quidem respondetur: verum & certum est, Christum coniungere doctrinam seu verbum, & Baptismum. Non enim vel vulgaris, vel muta est lotio, Baptismus: sed est lauacrum aquæ in verbo, Ephes. 5. Et est obsignatio promissionis Euangelij. Baptismus igitur esse nec potest nec debet sine verbo, sicut Augustinus inquit: Tolle verbum ex baptismo, & quid erit aqua, nisi aqua? Vbi igitur verbum Euangelij, nec prædicatum, nec susceptum est, ibi non debet baptismus administrari siue adultis, siue infantibus. Baptismus enim est obsignatio doctrinæ Euangelij. Non autem sequitur inde, infantibus denegandum esse baptismum. Est enim pars doctrinæ Euangelij, quod etiã infantes pertineant ad promissionem noui Testamenti, Acto.2. ad Ecclesiam, Isa.49. & ad regnum cœlorum, Matth.19. Igitur & illa pars doctrinæ per baptismum obsignãda est in infantibus.

Anabaptistarum obiectiones earumq; refutatio.

Et pædobaptismus non est balneum sine verbo, sed est lauacrum aquæ in verbo, scilicet promissionis de gratia patris, de mundatione filij, & sanctificatione Spiritus, per & propter meritum Christi mediatoris. Connexio igitur verbi & baptismi est, seruatur & manet etiam in pædobaptismo: & ita satisfit institutioni. Si verò quis instet, baptismum

non

non tantum debere eſſe lauacrum aquæ in verbo, ſed etiam docendos eſſe eos qui baptizantur: reſpōdeo. Idem etiam in inſtitutione circumciſionis fuit, vnde ſimpliciſſime poteſt hæc obiectio explicari. Deus enim, Geneſ. 17. prius docet Abrahamū, priuſquam circumcidatur. Et non eſt dubium, ipſum Abrahamum præmiſiſſe doctrinam, priuſquam Iſmaelem & reliquos domeſticos circumcideret, ſicut inquit Deus Geneſ. 18. Scio quod præcepturus ſit filiis ſuis & domui ſuæ, vt cuſtodiant viam Domini. Et vtrunq; præceptum erat in V. Teſtamento, vt filios ſuos & docerent, Deut. 4. 6. & 12. & circumciderent, Geneſ. 17. Et in adultis quidem doctrina præcedebat, & circumciſio ſequebatur. Gene. 17. Paruuli vero iubentur circumcidi octauo die, Geneſ. 17. doceri vero iubentur, quando poſſunt interrogare: Quid ſibi volunt teſtimonia hęc? Deut. 6. Et tamen fuit circumciſio in verbo, etiam quando paruuli octauo die circumcidebantur, licet poſtea primum pueri facti docerentur. Et Deus ipſe iudicauit inſtitutioni ſuæ ſatisfieri, etiamſi in paruulis nō poſſet præcedere inſtitutio: modo circumciſio fieret in verbo, & inſtitutio ſuo tempore ſequeretur.

Baptiſmus in nouo Teſtamento idem, quod in Veteri Teſtamēto circumciſio.

Hæc explicatio valde euidens eſt, non tantum propter ſimilitudinem circumciſionis & baptiſmi, ſed præcipue quia in nouo Teſtamento, eo loco eſt Baptiſmus, quo in veteri fuit circumciſio, Coloſſ. 2. Et quia illud ex ratione circumciſionis, Apoſtolis tunc notiſſimum erat: ideo Chriſtus de Baptiſmo paruulorum nihil peculiariter tradidit, ſed contentus fuit generali mandato, de baptizandis omnibus, qui ſaluandi eſſent. Ex Apoſtolorum etiam ſcriptis illud colligi videtur. Paulus Epheſ. 6. ſcribens Chriſtianis parentibus, quomodo educare debeant liberos ſuos, qui eo ætatis iam peruenerunt, vt poſſint parentibus obedire, præcipit de inſtitutione Domini: non autem addit: poſtea primū eſſe baptizandos. Ita etiam Iohan. ca. 2. prioris Epiſtolæ, Chriſtianam inſtitutionem diſtribuit. I. pro patribus. II. pro iuuenibus. III. pro pueris. IIII. pro paruulis, quos vocat παιδία, quando ſcilicet primū poſſunt doceri, non autem addit, tunc primum & poſtea eſſe baptizandos. Paruulos igitur ſuos primum in vlnis adduxerunt Chriſto, vt fierent filij Eccleſiæ, iuxta vaticinium Iſa. 49. Luc. 18. & poſtea ſuo tempore ſecuta eſt inſtitutio Chriſtiana. Atque ita iudicarunt ſatisfieri inſtitutioni Chriſti, de docendo & baptizando.

Alterum vero argumentum proprie pertinet ad explicationē huius XIII. Canonis, quem nūc tractamus: Quia ſcilicet Chriſtus coniungit, credere & baptizari: an & quomodo infantes qui baptizantur, credant. Et ego ſane, qui ſimplicitatem amo, etiamſi nec intelligam, nec explicare poſſim, quomodo infantes qui baptizantur, credant: iudico tamen ſufficere firmiſſima illa teſtimonia ſupra explicata, infantes eſſe baptizandos. Neq; enim ab illis propterea diſcedendum eſt, ſi non poſſim vel intelligere, vel explicare, quomodo credant infantes: exigit tamen explicatio huius Canonis, vt de diſputatione illa quædam dicatur. Sunt igitur Scripturæ ſententiæ: Qui non crediderit, cōdemnabitur. Qui nō credit, iam iudicatus eſt. Qui incredulus eſt filio, ira Dei manet ſuper illum, omnis autem qui credit in eum, non perit, ſed habet vitam æternam. Qui crediderit, & baptizatus fuerit ſaluus erit. Sine fide impoſſibile eſt placere Deo, &c. Iam quia infantes qui baptizantur, non pereunt, ſed illorum eſt regnum cœlorum: quæſtio eſt, an infantes qui baptizantur dicēdi ſint credere vel nō credere, habere fidem vel non habere, an inter fideles vel infideles numerandi ſint. Et quidam ſimpliciter diſputant, omnes illas & ſimiles Scripturæ ſententias, tantum ad adultos pertinere, non autem ad infantes, quos ſentiunt gratia quidem Dei ſaluari, ſed ſine fide: nec tamen volunt, infantes baptizatos inter credulos numerari. Coguntur itaq; ſine Scripturæ authoritate, fingere medium aliquod inter fidem & incredulitatem, inter fideles & incredulos. Huic vero opinioni aſſentiri non poſſunt. Scripturæ enim ſententiæ de fide, vniuerſales ſunt. Et immediate contraria ſunt, fides & incredulitas, fideles & infideles. Nec ad illum locum, vbi Baptiſmus gētibus communicandus inſtituitur, conuenit talis interpretatio: Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit: qui vero non crediderit, condemnabitur, hoc eſt, qui adulti fuerint: Infantes vero, quæ maxima pars eſt eorum qui nunc baptizantur, non credunt: & tamen cum ſine fide baptizantur, non condemnantur, ſed ſaluantur.

Auguſtinus.

Simplicior igitur, verior & ſanior eſt Auguſtini ſententia, qui de verbis Apoſtoli, Sermone 14. poſt allegatam Chriſti ſententiam, Qui non crediderit, condemnabitur: interrogat Pelagianum: vbi ponis paruulos baptizatos? Profecto in numero credentium. Nam ideo & conſuetudine Eccleſiæ antiqua, canonica, fundatiſſima, paruuli baptizati, fideles vocantur. Inter credentes igitur paruulos baptizatos numerabis: nec iudicare vllo modo aliter audebis, ſi non vis eſſe aperte hæreticus. Et hanc ſententiam Auguſtinus alibi ſæpe repetit.

Quæſtio de fide infantum.

Sed iam oritur quæſtio multo difficilior & obſcurior, quomodo infantes credant: ſiue qualis ſit fides paruulorū. De adultorum enim fide, res nō eſt obſcura. Eſt enim & oritur ex auditu, cogitatione, meditatione & apprehenſione verbi prædicati: eſt aſſenſio in mente, fiducia in voluntate, qua cor erigitur & quietatur. Credens ſcit ſe credere, vult, & conatur fidē retinere, & ſubinde creſcere: luctatur cum dubitatione, diffidentia & trepidatione: exerit efficaciā ſuam ſignis, & teſtimoniis externis, &c. Sic ergo quæritur, an infantes qui baptizantur, hoc omnino modo credant: an hæc prorſus ſit ratio fidei in paruulis baptizatis? Auguſtinus reſpondet negatiuè, inquit enim Epiſt. 23. paruulū, etſi nondū fides illa quæ in credentiū voluntate conſiſtit, iam tamen ipſius fidei Sacramentum fidelem facit. Ibidem fidelis vocatur, non ad rem ipſam mente annuendo, ſed ipſius rei Sacramentum percipiendo.

Tractatu in Ioh. 80. Et contra Donatiſtas lib. 4. ca. 24. dicit: paruulos baptizatos nōdum poſſe corde credere ad iuſtitiam, & ore confiteri ad ſalutem. Epiſt. 57. ad Dardanum inquit: Scire diuina paruulos, qui nec humana adhuc nouerint, ſi verbis velimus oſtendere, vereor ne ipſis ſenſibus noſtris facere videamur iniuriam, quando id loquendo ſuademus, vbi omnes vires officiumq; ſermonis, ſuperat euidentia veritatis, &c.

De peccator. meritis lib. 1. cap. 19. dicit, paruulos baptizatos nōdum habere ſenſum fidei. Et hoc eſt, quod in vſitata quæſtione dicitur: An paruuli actu credant. Quæ quæſtio ſi hoc modo vt Auguſtinus explicat, intelligatur, manifeſtum eſt, quid ſit reſpondendum. Nec tamen ideo dicendum eſt, paruulos baptizatos, quia non poſſunt eo modo actu

credere, sicut adulti, propterea ipsos nullo modo credere, aut nulla ratione illis posse fidē dari à Deo. Sic enim nesciunt Spiritum sanctum, quamuis sit in eis (inquit Augustinus) sicut nesciunt & mentem suam, imo vitam suam, nec tamen ideo dicendum est, ipsos nec mentem nec vitam habere. Laborat igitur Augustinus, vt aliquo modo ostendat, quomodo paruuli dum baptizantur, credant, ne lusus sit, quando qui infantem ad Baptismum offerunt, rogati respondent: Credit. Et in multis sane locis disputat, paruulos baptizari aliena fide, vel parentum, vel gestantium & offerentium, vel totius Ecclesiæ, Sermo. 14. de verbis Apostoli, epist. 23. 57. 105. Contra Donatistas lib. 4. ca. 24. &c.

Augustinus.

Et hoc quidem ita interpretantur, quasi nulla plane sit Dei actio, nulla fiat operatio Spiritus sancti in paruulo dum baptizatur, sed alius baptizetur, alius vero credat, & aliena illa fides paruulo, in quo Spiritus sanctus nihil plane operetur, imputetur ad iustitiam & salutem. Sed hæc sententia, Scripturæ non est consentanea. Hoc quidem verum est, aliena fide impetrari sæpe aliis corporalia beneficia, vt in historia Cananeæ. Potest & hoc aliena fides oratione aliquando impetrare, vt impius per gratiam Dei conuertatur, illuminetur, & propria fide donetur. Nemo autem ipse carens & destitutus fide, potest iustificari & saluari alterius fide, Rom. 1. Iustus enim sua fide viuet, Roma. 4. Nusquam autem Scriptura tradit, alterius fidem, si ego sim sine fide, mihi imputari ad iustitiam.

Augustinus.

Et existimo Augustinum non hoc sensisse, quod Spiritus sanctus in paruulis, dum baptizantur, planè nihil operetur. His enim verbis sententiam suā explicat Epist. 57. Dicimus ergo, in baptizatis paruulis, quamuis id nesciant, habitare Spiritum sanctum. Sic enim eum nesciūt, quamuis sit in eis, quēadmodum nesciunt & mentem suam, cuius in eis ratio, qua vti nondum possunt, veluti quædā scintilla sopita est, excitanda ætatis accessu. Et cum ostendisset, in quibusdam etiam adultis, hoc nescientibus habitare Spiritum sanctum, addit: Habitare autem ideo & in talibus dicitur, quia in eis occultè agit, vt sint templum eius, id quod postea perficit in proficientibus, & proficiendo perseuerantibus.

Et de peccat. meritis lib. 1. ca. 33. Vbi ergo paruulos ponimus baptizatos, nisi inter fideles? sicut vniuersæ vbique Eclclesiæ clamat autoritas. Ergo inter eos qui crediderunt, hoc enim eis acquiritur per virtutem Sacramenti, & offerentium responsionē.

Ibidem cap. 25. Paruuli per Sacramentum, quod ad hoc diuinitus institutum est, in credentium numerum transeunt.

Et ca. 19. inquit: Totū hoc in spe fit, vi Sacramenti & diuinæ gratiæ, quam Dominus donauit Ecclesiæ.

Et Epistola 23. quomodo paruulus, qui baptizādus offertur per officium alienæ voluntatis, regenerari possit, ita explicat: Non est scriptum: Nisi quis renatus fuerit ex parentum voluntate, aut ex offerentium, vel ministrantium fide: sed nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu. Aliena igitur fides offert paruulum ad Baptismum, & ibi aqua forinsecus exhibet Sacramentum gratię: spiritus verò intrinsecus operatur beneficium gratię. Regeneratus ergo spiritus in maioribus offerentibus, & paruulo oblato renatosque communis est. Et per hanc societatem vnius eiusdemque spiritus, prodest offerentium voluntas paruulo oblato. Hæc sententia manifeste ostendit Augustinum non censuisse, paruulos baptizatos regenerari aliena fide, vel parentum, vel offerentium, vel Ecclesiæ: sed quod aliena fides, quæ statuit, promissionem Euangelij etiam ad paruulos pertinere, offerat paruulum ad Baptismum, in quo donetur paruulo Spiritus sanctus, operans intrinsecus, & occulte, in paruulo.

Sicut in alia quadam sententia, quam Alensis citat, Augustinus inquit: Fides datur & nutritur in Baptismo. Hanc simplicissime iudico esse Augustini sententiam: & ita Lutherus etiam eam explicat. Nam de captiuitate Babylonica disputans, an paruuli possint habere fidem? respondet: Hic dico, quod omnes dicunt, fide aliena eorum qui offerunt eos, paruulis succurri. Et hoc mox declarat: Sicut verbū Dei potens est, dum sonat, etiam impij cor immutare, quod non minus est surdum & incapax, quam vllus paruulus: ita per orationem Ecclesiæ offerentis & credentis, paruulum existimat in Baptismo, fide infusa mutari, mundari, & renouari, &c.

Formula concordia inter Theologos Saxo. & superio. Germ.

Et quomodo hoc simplicissime intelligi possit, explicatur in formula concordiæ, inter Theologos Saxoniæ & superioris Germaniæ: anno Domini 1536. constituta, quod scilicet, quando dicimus infantes credere, aut fidem habere, non sit imaginandum, infantes intelligere aut sentire motus fidei: sed reiicitur error illorum qui imaginantur, infantes baptizatos placere Deo, & saluos fieri, sine actione aliqua Spiritus sancti in eis: cum Christus clare dicat, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu. Et semper cum remissione peccatorum datur Spiritus sanctus. Nec quis potest Deo placere sine Spiritu sancto, Romano. 8. Cum ergo certum sit, infantes baptizatos esse membra Ecclesiæ, & placere Deo: certum & hoc est, Spiritum sanctum in eis efficacem esse: & quidem ita efficacem, vt regnum cœlorum, hoc est gratiam Dei, & remissionem peccatorum accipere possint. Christus enim expresse hoc affirmat, Marc. 10. Amen dico vobis, nisi quis acceperit regnum Dei sicut paruulus, non intrabit in illud. Paruulis igitur, qui Christo offeruntur, non tantum offerri & donari regnum Dei, verumetiam eos accipere illud, ex hac Christi sententia certum est. Animalis autem homo non accipit illa, quæ sunt Spiritus, 1. Cor. 2. Ergo oportet Spiritum sanctum in infantibus qui baptizantur, efficacem esse, & operari, vt regnum Dei quod in Baptismo offertur & donatur, accipere possint, suo quodam modo, nobis nec satis cognito, nec explicabili. Effunditur autem spiritus regenerationis & renouationis, in eos qui baptizantur, Tit. 3. Ergo & in infantes effunditur. Et licet nec satis intelligamus, nec verbis explicare possimus, qualis sit illa Spiritus sancti actio & operatio in infantibus qui baptizantur: esse tamen, & fieri ex verbo Dei, certū est. Illam autem actionē seu operationem Spiritus sancti, in infantibus vocamus fidē, & dicimus paruulos credere. Illud enim medium seu organō, quo regnum Dei, quod in verbo & Sacramentis offertur, accipitur, Scriptura vocat fidem: & credentes dicit accipere regnum Dei. Et quidem Marc. 10. Christus affirmat, adultos ita accipere regnum Dei, sicut paruuli illud accipiunt. Et Matth. 18. inquit: Qui scandalizauerit vnum ex pusillis istis qui in me credunt. Et inter pusillos istos, etiam παιδίον, puerulum numerat. Præterea circumcisio in genere vocatur signaculum iustitiæ fidei, Rom. 4. Quod si infantibus circumcisis tribuitur iustitia fidei: ergo

Spiritus sanctus etiam in infantibus efficax.

ergo etiam ipsa fides illis tribuitur. Hanc iudico esse simplicissimam sententiam, de difficilima & obscurissima illa quæstione, quod scilicet infantes in Baptismo non fiant sancti & salui, sine actione & operatione aliqua Spiritus sancti in ipsis. Accipere enim ipsos regnum Dei, ipse Filius Dei affirmat, id quod sine operatione Spiritus sancti, fieri non potest. Et Spiritum sanctum in infantibus, nondum ratione vtentibus, hoc efficere posse, licet modus & ratio à nobis nec comprehendi, nec explicari possit, non est dubium, sicut manifesto exemplo in Iohanne Baptista, ostendit. De eius enim exultatione Angelus inquit: Replebitur Spiritu sancto, adhuc in vtero matris. Singulare sane illud exemplum, nō facit regulam communem, ostendit tamen, Spiritum sanctum etiam in infantibus operari posse.

Scholasticorum varia de hac quæstione disputationes.

Scholastici vero & Pontificij Scriptores, quæstionem hanc per se obscuram & difficilem, variis suis disputationibus magis adhuc intricatam reddiderunt. Quidam enim disputant, in Baptismo, in pueris nondum ratione vtentibus, nullas infundi virtutes, nec secundum actum, nec secundum habitum, nec secundum radicem, sed in adulta demum ętate, quam infra 30. annum constituunt, eas conferri, vel si in infantia moriantur & baptizati sint, in separatione animæ à corpore, virtutes illis conferri. Alij disputant, in Baptismo conferri, nec habitus, nec actus virtutum, sed radicem earum, quæ sit gratia. Alij radicem illam faciunt characterem Baptismi: & eius radicis ramos progressu ætatis fieri habitus virtutum, ex quibus sequantur suo tempore actus. Tertij opinantur, in paruulis baptizatis infundi habitus virtutum, non autem actus, seu quo ad vsum. Relinquuntur autem illæ opiniones in medio, in constitutione Innocentij de Baptismo, capit. Maiores. Clemens vero postea, in Concilio Viennensi, postremam opinionem probabiliorem iudicauit. Quid vero Tridentini nostri? Primum anathemate damnant, si quis dixerit paruulos qui baptizantur, habere actum credendi. Quod si intelligant actum credendi, sicut supra in Augustini sententia explicauimus, non pugno.

Si vero hac particula simpliciter negare volunt, in paruulis qui baptizantur, omnem actionem & operationem Spiritus sancti: certe contradicendum est. De habitu fidei, nullam faciunt mentionem. Opinio igitur illa, quæ in Viennensi concilio probabilior iudicata fuit, Tridentinis patribus ita sordet, vt nullam eius mentionem facere dignentur, cum quidem ex professo, de infantibus tractatio instituta sit in hoc XIII. Canone. Et tamen non sentiunt, paruulos sine fide baptizari, sed dicunt, ipsos in sola fide Ecclesiæ baptizari. Quod si ita intelligunt, sicut verba sonant, quod in Baptismo, in paruulis nulla prorsus fiat diuina actio seu operatio Spiritus sancti: falsum esse ostendimus. Sed video, totum hunc Canonem studio quodam ambigue & prolixe esse positum. Volui igitur totam disputationem simpliciter explicare. Videntur enim doctrinam nostrarum Ecclesiarum, de fide infantium oblique voluisse perstringere, vt scilicet axioma illud obtineant: Sacramenta conferre gratiam sine fide vtentis. Si vero Canonem illum, tantum Anabaptistarum opinionibus opposuerūt: sciant, nos ab Anabaptistarū secta alienissimos esse.

CANON IIII.

Si quis dixerit, huiusmodi paruulos baptizatos, cum adoleuerint, interrogandos esse, an ratum haberi velint, quod patrini eorum nomine, dum baptizarentur, polliciti sunt, & vbi se nolle responderint, suo esse arbitrio relinquendos, nec alia interim pœna ad Christianam vitam cogendos, nisi ab Eucharistia, aliorumque Sacramentorum perceptione arceantur, donec resipiscant, anathema sit.

Sententia quæ in hoc Canone taxatur, Erasmo tribuitur, & quidem, si tantum exigeret ab adultis publicam & liberam confessionem eius fidei, in quam paruuli baptizati sunt, nihil haberet incommodi, formula etiam interrogationis excusari posset, extat enim, & quidem ferme durioribus verbis, Iosuæ 24. Optio vobis datur, eligite hodie quod placet, &c. Sed tamen sicut in hoc Canone sententia illa recitatur, nolim eam defendere. Illis enim, qui in infantia baptizati sunt, cum adoleuerint, nō libera proponenda est optio, vtrum ratum habere velint quod in Baptismo ipsorum actum fuit, quasi pactum gratiæ, & fœdus pacis, quod paruulis Baptismo offertur, & obsignatur, tunc primum incipiat ratum fieri, quando consensus voluntatis adultæ accesserit. Ex hoc enim prauo fundamento Anabaptistæ simpliciter sustulerunt & damnauerunt pædobaptismum. Sed commonefaciendi sunt tales paruuli baptizati, cum adoleuerint, quale pactum gratiæ, & fœdus pacis, Deus in Baptismo cum ipsis inierit, & qua promissione gratitudinis, ad obediētiam se vicissim Deo cum abrenunciatione Satanæ obligauerint, & serio exhortandi sunt, vt pro illo ingenti beneficio, Deo gratias agant, in fœdere illo pacis maneant, & obligationi illi, mortificatione peccati & inchoatione nouæ vitæ satisfacere studeant: idque voluntarie & ex animo faciant, aut si ex ingratitudine, à fœdere illo, & obligatione illa discesserunt, vt pœnitentiam agant, & ad fœdus redeant, stipulatæq; obedientiæ se rursus subiiciant. Secus vero facientibus proponendæ & exaggerandæ sunt seuerissimæ comminationes iræ & indignationis diuinæ: quibus clauis ligans, retinendo & alligando peccata, excommunicationem addere debet. Hæc enim sunt arma militiæ nostræ, 2. Corinth. 10.

An quis per externam vim ad fidem cogendus.

Coactionem vero ad fidem, quæ per externam vim, & corporales pœnas fiat, Ecclesia Christi ignorat: quæ tantum habet gladium spiritus. Politico vero magistratui aliter, corporalis scilicet gladius à Deo commendatus est, quo, si pius est, vti potest & debet, sicut ad reliqua scelera, ita etiam ad publicas, externas & notorias blasphemias, præcipue si seditio accesserit, puniendas: sicut Deus, lata peculiari lege Magistratui populi Israel hoc præscripsit & mandauit, Deuter. 13. Sed Tridentini mitissimi patres, ideo forsan non sunt contenti gladio spiritus, sed alia præterea pœna cogere volunt discedentes à pacto Baptismi, vt semper in promptu habeant paratas faces, quibus accendere possint & rogos & funestabella, si quis non in omnia ipsorum placita iurare velit.

DE CONFIRMATIONE.

CANON I.

Si quis dixerit, Confirmationem baptizatorum ociosam ceremoniā esse, & non potius verum & propriū Sacramentum, aut olim nihil aliud fuisse, quam catechesin quandam, qua adolescentiæ proximi, fidei suæ rationem coram Ecclesia exponebant, anathema sit.

CANON II.

Si quis dixerit, iniurios esse Spiritui sancto, eos qui sacro Confirmationis chrismati virtutem aliquam tribuunt, anathema sit.

CANON III.

Si quis dixerit, sanctæ Confirmationis ordinarium ministrum non esse solum Episcopum, sed quemuis simplicem sacerdotem, anathema sit.

EXAMEN.

Capita in disputatione de Confirmatione.

Vt tota disputatio de Confirmatione, breui & commodiori ordine explicari possit, Primo recitabimus, quæ sit Pontificiorum doctrina, & sententia de Confirmatione. Secundo, Ostendemus quomodo illa Pontificiorum doctrina & sententia, Scripturæ vel consentiat, vel repugnet. Tertio, Dicemus quædam de sententiis, quæ ex veterum scriptis pro Confirmatione allegantur. Postremo Canones examinabimus, & repetemus, quomodo Ecclesiæ nostræ iudicent ritum Confirmationis piè, & cum fructu ad ædificationem posse in Ecclesia obseruari & vsurpari. Primum igitur quæ sit Pontificiæ Ecclesiæ de sua Confirmatione doctrina & sententia, ex ipsorum veteribus & recentioribus scriptoribus, in vnam summam, quam fieri poterit breuissime colligam: & quidem ipsorum verbis, vt maiorẽ fidem habeat narratio, recitabo. Sicut ergo vera Sacramenta, qualia sunt Baptismus & cœna Domini, habent certam materiam & peculiarem formam, (ita enim verbum cuiusque Sacramenti propriam appellant) ita etiam Confirmationi suæ, certam deputant materiam, scilicet oleum, & illud non simplex, nec vulgare, neq; quale est oleum sanctificatum, quod vocant catechumenorũ & infirmorum: sed chrisma, hoc est, oleum oliuæ cum balsamo, certa proportione seu λόγῳ mixtum. Nec vero simpliciter tantum requirunt mixturam olei & balsami, sed oportet chrisma illud recens esse: hoc est, singulis annis, certo anni die ab Episcopo, pro certis & præscriptis exorcisandi & benedicendi formulis consecratam esse, alias enim non putatur esse Sacramentum. Formam vero confirmationis, tradunt esse hæc verba: Signo te signo crucis, & confirmo te chrismate salutis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Et ipsam Confirmationem definiunt esse inunctionem siue illinitionem chrismatis consecrati, quæ fiat ab Episcopi pollice, in fronte hominis baptizati: non in ipsa actione Baptismi, sed postea in peculiari Sacramento, per modum seu figuram crucis, cum pronunciatione illorũ verborũ: Signo te signo crucis, &c. In ipsa vero actione, adduntur conceptis verbis aliæ etiã orationes: & dicitur, Pax tecum. Et post illã delibationem, Episcopus pollice primũ chrismatum, tota deinde manu, alapã in faciem cedit. Frõs vero vnguento delibuta, panno albo qui septimo post die deponitur, circumcingitur, ne recens vnctio vel defluat, vel deleatur. Et tandem commendatur susceptoribus. Hæc est actio Confirmationis.

Materia Confirmationis.

Forma.

Præcipuum vero caput huius controuersiæ illud est, quomodo de efficacia huius suæ Confirmationis loquantur. Et non potest breuiori compendio, tota illa disputatio proponi, nec rectius intelligi, quam si hoc consideretur, quod in hac illorũ doctrina, perpetua est antithesis Baptismi & Confirmationis: ita vt quicunque effectus tribuuntur Confirmationi, eo ipso denegentur & detrahantur Baptismo. Quomodo enim, & quare Sacramentũ Confirmationis fingant excellentius, dignius, & maius esse, quod maiori reuerentia venerandum & tenendum sit (hæc enim sunt ipsorum verba) quam ipse Baptismus: partim sumunt ex ratione ministri, per quem perficitur & administratur, quẽ oportet Episcopum esse, præcipue vero sumunt illud ex effectibus, qui sunt præstantiores quã ipsius Baptismi. Recitant igitur ex Apocryphis, & commentitiis vetustissimorum Romanorum Pontificũ scriptis, tales sententias. Vrbanus dicit: Omnes fideles per manus impositionem Episcoporum, Spiritum sanctum post Baptismum accipere debent, vt pleni Christiani inueniantur. Et pergit Confirmationi tribuere has orationes spiritus: vt scilicet efficiamur spirituales. Animalis enim homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei, vt cor dilatetur ad prudentiam & constantiam: vt sapiamus bonum malumque discernere, malitiæ repugnare, prauis cupiditatibus resistere, vt amore vitæ æternæ succensi, mentem à terrenis ad superna & diuina erigere valeamus. Hęc Vrbanus. Et meminerit lector, statum disputationis hunc esse, quid Confirmatio conferat, quod Baptismus non habeat. Clemens ipsorum dicit, baptizatum per Confirmationem demum percipere septiformem gratiam Spiritus sancti, & aliter perfectum Christianum esse nequaquam posse, nec sedem habere inter perfectos, etiamsi baptizatus fuerit, nisi sit chrismate ab Episcopo consignatus. Hæc Clemens. Septiformem autem gratiam spiritus intelligunt, sicut solent numerare septem dona spiritus. In Confirmatione enim, sic inter alia orat Episcopus super confirmãdum: immitte in eum Spiritum sanctum tuum, septiformis gratiæ tuę paracletum, de cœlis: spiritum sapientiæ & intellectus, spiritum consilij & fortitudinis, spiritum scientiæ & pietatis: & imple eum spiritu timoris tui: & signa eum signaculo crucis sanctæ, propiciatus, & spiritum sanctum non amittat, in vitam æternam.

Confirmatio cur secundũ Pontif. dignior Baptismo.

Et ex Cypriani quodam supposititio sermone de chrismate hæc verba transsumunt: Et hoc humore constat descendere omnes gratiarum diuisiones, quas Spiritus sanctus, prout vult, singulis distribuit & largitur. Ex huius actionis beneficio, & sapientia nobis, & intellectus diuinitus datur, consilium & fortitudo cœlitus illabitur, scientia & pietas, & timor inspirationibus supernis infunditur. Hoc oleo vncti, cum spiritualibus nequitiis colluctamur: ne fœtoribus spuriis imbui possimus, qui balsami spiritualis odore fragramus.

Accommodant etiã ad suam confirmationem, quod Cyprianus habet Epist. 12. li. 1. Vngi quoque necesse est eum qui baptizatus sit, vt accepto chrismate, esset vnctus Dei, & habere in se Christi gratiã possit. Et li. 2. Epist. 1. Tunc demum plane sanctificari, & esse filij Dei possunt, si vtroq; Sacramento Baptismi scilicet & impositionis manuum nascantur. Semper autem meminerit Lector, fieri antithesin inter efficaciam Baptismi, & inter virtutem Confirmationis, vt ea, quę Confirmationi tribuuntur, in Baptismo dari & accipi negentur. Ita Concilium Laodicęum Canone 48. inquit: Oportet baptizatos post baptismum, sacratissimũ chrisma percipere, & cœlestis regni participes fieri. Cornelius apud Eusebium libro 6. capite 46. dicit: Nouatum licet baptizatus fuerit, tamen quia signaculo

culo chrismatis postmodum consumatus non fuerit, ideo non potuisse vnquam Spiritum sanctum consequi. Melchiades de Consecratio. distin. 5. Spiritus sanctus in Baptismo pulchritudinem tribuit ad innocentiam, in confirmatione augmentum præstat ad gratiam: in Baptismo regeneramur ad vitam, post Baptismum confirmamur ad pugnam: in Baptismo abluimur, in confirmatione roboramur. Hoc Gropperus in prouinciali concilio Coloniensi ita explicat: In Baptismo Filij Dei renascimur, & cœlestis hæreditatis promissionem accipimus: sed vt hanc retineamus, pupillaris tutore opus est. Quare non satis est, in baptismo accipere Spiritum innouantem, nisi & per confirmationis Sacramentum, accipiamus Spiritum tuentem ac defendentem. Nam quatenus Spiritus sanctus in confirmatione datur, paracletus est, qui regenerati in Christo, & custos & consolator & tutor est. Rabanus de Consecratione, distinct. 5. In Baptismo Spiritus sanctus descendit ad habitationem Deo consecrandam: in vnctione vero confirmationis, Spiritus sanctus cum septiformi sua gratia, & omni plenitudine sanctitatis & scientiæ & virtutis, venit in hominem, hoc est, in domum ipsam, quæ per baptismum consecrata est, inquit Durandus. Qui etiam addit, per baptismum animam Christo desponsari, per confirmationem vero ditari & dotari. Item, per Baptismum vulnera sanari, per confirmationem vero plenitudinem gratiarum conferri. Addit etiam: Post confirmationem ad confirmatum dici, pax tecum. Et hoc ita explicat: Nouus homo, qui secundum Deum creatus est, dignus est salutari: interim vero cum erat vetus, non erat salutandus, sed tantum erat pro eo orandum. Semper autem meminerit Lector, antithesin esse inter Baptismum & Confirmationem. Concilium Aurelianense, de Consecratio. disti. 5. Nunquam erit Christianus, nisi in confirmatione Episcopali fuerit chrismatus. Et glossa dicit: paruulum baptizatum, & non chrismatum, habiturum minorem gloriam quam qui etiam confirmatus fuerit; & addit, hoc tunc saltem concedendum esse si ponatur, paruulo in Baptismo conferri gratiam. Et hoc Lector bene obseruet, posse scilicet gratiam in vniuerso detrahi baptismo, & referri ad chrisma. Concilium Turonense præcipit, sacrum chrisma circumspecte esse custodiendum. Et addit rationem: Ne, inquit, illud vnde Christo incorporamur, & vnde omnes fideles sanctificamur, aliquis infidelis tangat. Compendium Theologiæ inquit: Confirmatio animam & corpus armat. Animam quidem, per impressionem characteris, contra pusillanimitatis vitium: corpus vero per clypeum crucis, contra insultus dæmonũ, contra timorem in confessione nominis Christi audaciam præstat, pugnantem coronat, quod notatur vitta, quæ circa caput confirmati ligatur.

Gropperus.

Conciliũ Aurelianense.

Gerson ex Hugone.

Gerson citat ex Hugone: Quid prodest, si per Baptismum à lapsu erigeris, nisi etiam per confirmationem ad standum confirmeris? Etiam colligat se Lector, expendatq; secum. Si hæc omnia, quæ hactenus ipsis Pontificiorum verbis recitauimus, Baptismo detrahuntur, quam egenum, nudum, & miserum relinquatur Baptismi Sacramentum. Sed paulisper sustine bone Lector, audies enim iuxta Danielis vaticinium os loquens adhuc grandiora & magis horrenda. Ita enim in Pontificali inter cætera Episcopus orat, super balsamum: Clementiam tuam deposcimus, vt huic vnguento spiritualem gratiam largiendo plenitudinem sanctificationis infundas: vt quicunq; baptismate renati isto fuerint liquore peruncti, corporum atque animarum benedictionem plenissimam consequantur.

Et quando balsamo oleum miscetur, Pontifex inter cætera ita orat: Sanctæ Trinitatis perfectio te benedicat, & benedicendo sanctificet, concedatq;, vt qui exterius inde perunctus fuerit, ita interius liniatur, quod omnibus sordibus corporalis materiæ carens, se participem regni cœlorum effici gratuletur. Item, vt fiat omnibus qui ex te vngendi sunt, in adoptionem filiorum per S.S. Et in præfatione Pontifex ita inter reliqua canit: Creaturæ huius pinguedinem sanctificare tua benedictione digneris, & sancti Spiritus ei admiscere virtutem, cooperante Christi Filij tui potentia: vt sit his qui renati fuerint ex aqua & spiritu, Chrisma salutis, eosque vitæ æternæ participes, & cœlestis regni faciat esse consortes. Item: Hæc commixtio liquorũ, fiat omnibus ex ea perunctis, propiciatio, & custodia salutaris in secula seculorum. Item, vt fiat in adoptionem carnis & spiritus, his qui ex te vngendi sunt, in remissionem peccatorum: vt efficiantur eorum corpora, ad omnem gratiam spiritualem accipiendam sanctificata.

Carmen post consecrationem Chrismatis.

Post consecrationem chrismatis, cantores canunt inter cætera hunc versum: Corde natus ex parentis, aluum implens virginis, pande vitam, claude mortem, consecrato chrismate. Semper autem repetenda est illa cõmonefactio, esse antithesin inter Baptismum & Confirmationem: vt quod Confirmationi tribuitur, illud eo ipso Baptismus vel habere, vel conferre negetur.

Hæc ferme sunt mysteria traditionum de Confirmatione apud Pontificios: quæ ipsorum verbis recitaui, ne quis vel fingi arbitretur, vel inuidiosius ad prægrauandam aduersariam partem, exaggerari clamitet. Animaduertit autem hinc Lector, non de re vel leui vel nihili, certamen esse, quando de Cõfirmatione cum Pontificiis disputatur.

Plenius etiam ex hac narratione intelligetur, quid duo primi Canones de Confirmatione complexu suo inuoluant & occultent. Et cognito vero disputationis statu, diligentius considerabuntur fundamenta, de quibus vel in confirmatione, vel in refutatione disputatur.

Andradius.

Secundo videndum iam est, quæ & qualia huius suæ sententiæ habeant & afferant fundamẽta. Multa enim, & reuera magna sunt, quæ confirmationi suæ tribuunt. Et Andradius meus prolixe rhetoricatur. Cum tanta sit humanæ naturæ infirmitas, vt præsentis mortis metus nos facile de fide deiicere atque deturbare possit: quid si igitur Christus hoc Sacramentum instituit, illi sanguinis sui vim & potentiam impressit, vt fidem nobis in sacro lauacro collatam firmaret, perficeret, atque veluti altissimis radicibus defigeret, quo mentes, tanta hac Spiritus sancti virtute, confirmatas & roboratas, neq; periculi tempestas, neque honoris aura posset à fidei cursu vel spe vel metu dimouere? Nos igitur qui sumus, qui diuinę sapientię leges imponere, infinitam eius bonitatem, abditissimaque ipsius consilia, nostro iudicio, tanquam norma quadam metiri volumus: vt ea solum Christo beneficia accepta referamus, quæ nobis necessaria arbitramur, quæ vero cõprehendere non possumus, illa nefarie abiiciamus, aspernemur, conculcemus. Ita Andradius.

Gropperus.

Gropperus etiam declamitat, post Baptismum

tanquam post transitum mare rubrum, ingrediendum esse vastum huius mundi desertum: in quo cũ hostibus, & internis & externis, carne scilicet, mundo & diabolo, priusquam in terram repromissionis perueniamus, sine intermissione dimicare oporteat: quorum hostium impetus tantus est, vt merito quis hanc initurus luctam terreatur, & abiectis Baptismi thesauris desperet: nisi interim agnoscat, Christum redemptorem aduersus hosce insultus, alia parasse remedia, quibus luctantibus nobis subueniret: cumq; inter hæc principem locum obtineat Sacramentum Confirmationis, magnæ esse & temeritatis & arrogantię, remedium illud tam vtile & tam necessarium, repudiare velle. Ita ille.

Nos verò ô boni, nequaquam ij sumus, qui pericula ab hostibus illis, carne scilicet, mundo & diabulo nobis imminentia, vel ignoremus, vel contemnamus. Nec sanè nostris viribus, ipsorum insultus nos excipere & declinare, atq; ita in fide persistere & perseuerare posse confidimus. Sed scimus & fatemur necessariam nobis esse gratiam & confirmationem Spiritus sancti, qui indesinenter & indeclinabiliter (sicut Augustinus loquitur) nos ducat, regat, confirmet, roboret, confortet & conseruet. Scimus etiam, & fatemur, Spiritum sanctum efficacem esse in credentibus, non ἀμέσως, sed per certa media vel organa diuinitus ad hoc instituta. Et huiusmodi mediis reuerenter atq; peculiari cum animi gratitudine vtendum esse, sedulo docemus & monemus: Scimus vero & hoc non priuato arbitrio nobis fingenda, vel humana authoritate instituẽda esse talia media, quibus Spiritus S. efficaciam tribuamus & alligemus. In hac igitur quæstione, quæ sint illa media, per quæ credendum sit, Spiritum sanctum velle efficacem esse, ante omnia petimus ex verbo Dei nobis monstrari expressum mandatum & promissionem diuinam. Quando enim illa habemus, tunc scimus mediis illis, vtpote diuinitus institutis, reuerenter esse vtendum, scimus etiam quid illis tribuendum sit.

Responsio ad Andradij & Gropperi declamationes.

Ad rhetoricas igitur declamationes Andradij & Gropperi, simpliciter respondeo. Fateor baptizatos, in hac vita in magnis versari periculis spiritualibus: in quibus omnino ipsis necessaria sit gratia, gubernatio & confirmatio Spiritus sancti. Fateor etiam, Spiritum sanctum hæc efficere & operari per certa media, tanquam per organa diuinitus ad hoc instituta. Quare omnino huiusmodi mediis reuerenter vtendum esse affirmo. Sed addo: non humano, vel nostro, vel aliorum iudicio metiendum, sed ex verbo Dei petendum, dicendum & mõstrandum esse, quæ sint illa media. Quod si qua nobis proponuntur talia media, quæ ex certis, firmis & perspicuis Scripturæ testimoniis, nõ habent nec diuinum mandatum institutionis, nec promissionem efficaciæ: opponimus dictum Christi: Oues meæ vocem meam audient, alienam vero fugient, & scriptum est: Non assumes nomen Domini Dei tui inuanum. Non autem nulla Christus instituit media, ad conseruationem & confirmationem gratiæ in Baptismo collatæ: Inuenimus enim in Scriptura Spiritum sanctum in Baptismo in nos opulente effundi: vt non in illo tantum momento quãdo tingimur, in nobis operetur, sed vt in gratia Baptismi perpetuo nos conseruet, gubernet, confirmet, roboret, donec aliquando Deo, in altera vita, sistamur sine macula, Ephes. 5. Discimus etiam ex Scriptura, verbo confirmari animos discipulorum, Actor. 14. 15. & 18. Et in hunc vsum institutum esse scimus Sacramentum Eucharistiæ, vt spiritualis vita, in quam per Baptismum renati sumus, in nobis conseruetur, confirmetur & roboretur, iuxta dictum: Qui manducat me, viuet ipse propter me. Hisce mediis, quæ habent Scripturæ testimonium, docemus, in lucta aduersus spirituales hostes, ad confirmationem vtendum esse, auditu, meditatione, fide, lucta & oratione. Sed quid, inquiunt, si præterea Christus etiam Sacramentum Chrismatis ad confirmationem instituisset? Respondeo. Si necessarium iudicasset, sine dubio instituisset. Et si de institutione, hoc est, de mandato Christi & promissione, ex verbo Dei certi redderemur, grato animo illud amplecti vellemus. Sed hæc ipsa est quæstio, quæ in controuersia posita est, quam nisi liquido ex certis, firmis & perspicuis Scripturæ testimoniis nobis probauerint, non patiemur nos à promissione Baptismi à verbo & Eucharistia, à fide & oratione, quæ media testimonium habent verbi Dei, abduci ad humanas adinuentiones, quamcunque speciem habeant, siue antiquitatis, siue authoritatis. Ille enim solus potest Sacramentum instituere, qui potest Sacramento spiritualem efficaciam tribuere: sicut Scholastici recte dicunt. Auscultemus igitur, quæ & qualia pro suo Chrismate ex verbo Dei fundamenta & argumenta nobis proferant Pontificij.

Argumenta Pontificiorũ pro confirmatione sui Chrismatis.

Ante trecentos autem annos, Alexander Alensis parte 4. quæstio. 24. membro 1. publice disputauit, Sacramentum Confirmationis Pontificiæ, nec institutum, nec dispensatum fuisse, vel à Christo, vel ab Apostolis, quia in Scriptura non legatur: & quia nec Christus, nec Apostoli, vsi sint illa materia & illa forma: dicit igitur, post mortem Apostolorum, Sacramentum illud ab Ecclesia in concilio Meldensi institutum. Et hanc sententiam sequitur etiam Bonauentura, qui addit lib. 4. distinct. 7. quæstione secũda, ideo materiam Confirmationis necessario prius debere esse consecratam, quia Christus illam nõ instituerit, atq; propterea nullam & vim dederit, sicut aquis Baptismi. Alij disputarunt, Sacramentum illud Chrismatis nõ quidem à Christo, sed ab Apostolis esse institutum.

Bonauentura.

Thomas.

Thomas vero cum suis, quia videt quantum sit incommodi, obtrudere aliquid Ecclesiæ titulo Sacramenti, quod nec institutionem, nec mandatum, nec promissionem Christi habeat: fingit igitur Christum instituisse & materiam illam, & formam confirmationis addidisse etiam mandatum & promissionem de efficacia, plane ita sicut supra illa descripta est. Quia vero fateri cogitur, nec Christum nec Apostolos illam siue materiam, siue formam vsurpasse, vlterius fingit: Christum ita instituisse, vt nec ipse nec Apostoli illa materia & forma vterentur: sed vt cessantibus sensibilibus Spiritus sancti signis, tunc demum in Ecclesia vsurparetur linitio Chrismatis, & forma illa verborum: & indubitato tunc adfuturũ effectum illum, sicut tradunt, & credi volunt Pontificij. Sed cum eo Thomas venit, vt illa quæ tanta cum asseueratione dicit, probet, fatetur nullam in Scriptura literã extare, quod, quando, vbi & quomodo Chrismationem illam Christus instituerit. Sed quia Iohannes ca. 20. inquit, Christum multa signa fecisse, quæ nõ sint omnia scripta: ideo etiam credendum esse, Chrismationem plane eo modo sicut Pontificij fabulantur, à Christo institutam esse, licet probari non possit. Egregia vero fundamenta.

menta.agnoſcit Thomas, neceſſariam eſſe diuinam inſtitutionem ad hoc, vt aliquid ſit vere & proprie ſacramentum, atque ideò neceſſarium eſſe, ſi Confirmatio debet ſacramentum eſſe, vt habeat inſtitutionem Chriſti. Sed quia illam nec oſtendere, nec probare poteſt, fingit, & tanquam αἴτημα poſtulat, quod in primis probandum erat: cum potius inuertere debuiſſet argumẽtum, quia inſtitutio chriſmatis non poteſt ex verbo Dei oſtendi & probari, ideò non eſſe vere & proprie ſacramentum. Sicut Gabriel quærit, quare vnctio, quæ fit in ipſa actione baptiſmi, & ante & poſt tinctionem, non ſit peculiare ſacramentum. Et reddit hanc rationem, quia non habeat inſtitutionem diuinam.

Futilitas Thomiſticæ probationis. Hanc igitur infirmitatem & frigiditatem Thomiſticæ probationis, animaduertentes Pontificij, quod ita iudicari poſſent habere ſacramentum cõfirmationis, ſine verbi Dei confirmatione, ſparſerunt, & Eccleſiæ obtruſerunt apocrypha, incerta, vetuſtati ignota, ſuppoſititia, ficticia, & commentitia aliquot ſcripta, quæ vetuſtiſſimis quibuſdã Romanæ Eccleſiæ Epiſcopis, qui pietatis conſtantia, partim etiam martyrio celebres fuerunt, tribuerẽt. In illis Clemens fabulatur, ſe doctrinam illam de chriſmate, à beato Petro accepiſſe: & cæteros etiam Apoſtolos, præcipiente Domino ita docuiſſe. Sed *Euſebius.* Euſebius ſcribit, Clementis ſcripta, excepta vnica ad Corinthios Epiſtola, ſuo iam tempore adulterata fuiſſe: atque ideò Gelaſius diſtinct. 15. illa inter apocrypha reiicit. Indéne igitur diuina inſtitutio chriſmationis probabitur? Sed, inquiunt, Fabianus martyr ille Chriſti, in Epiſtola, quæ ipſi nunc tribuitur, affirmat prædeceſſores ſuos à ſanctis Apoſtolis accepiſſe, qui idẽ etiam tradiderint in Romana, Antiochena, Hieroſolymitana & Epheſina Eccleſia, quod Chriſtus in vltima cœna, cum diſcipulis pedes lauiſſet, chriſmatis cõſecrationem tradiderit & docuerit, ſicut in Pontificali ea deſcribitur. Sed non tantum incertum eſt teſtimonium illud, vtpote ex apocrypho & adulterino ſcripto: ſed mendacium eſt (neque enim poſſum aliter appellare) & quidem toti vetuſtati etiam, quæ admiratrix fuit vnctionis, ignotum.

Tertullianus enim de baptiſmo dicit, vnctionem non ex Chriſti inſtitutione, ſed ex priſtina diſciplina veteris Teſtamenti ſumptam eſſe. Sermo de ablutione pedum, qui Cypriano tribuitur, chriſma numerat inter ea, quæ non Chriſtus ipſe, ſed Apoſtoli per Spiritum ſanctum inſtituiſſe exiſtimẽtur. Et in ſermone de chriſmate affirmat, vnctionem chriſmatis ex ceremoniis veteris Teſtamenti reliquam manſiſſe.

Baſilius. Baſilius etiam dicit, nullum extare λόγον γεγραμμένον, de vnctione chriſmatis. Ignorauit igitur illam Fabiani Epiſtolam.

Audit igitur lector, quod etiam diligẽter expendet, quæ, qualia, quam certa & firma argumenta & fundamẽta diuinæ inſtitutionis, habeat Põtificiorum confirmatio. Conſiderabit & hoc lector, quomodo præſumptæ ſuæ opinionis, vndecunq; conquirant qualiacunq; ſuffragia. Primò enim oſtẽdimus, quomodo ſcholaſtici diſputarint. Secũdò recenſuimus, quomodo ex apocryphis & ſuppoſititiis ſcriptis conati ſint confirmationem ſuam confirmare, & quam feliciter. Quia verò adulterinis hiſce & ſuppoſititiis præſidiis, luce verbi Dei, hoc eſt, gladio ſpiritus, deiectos ſe intelligunt: Tertiò igitur tandem ex ſcriptura emendicare incipiunt ſuffragia quædam, quæ vel in ſpeciem præſumptæ opinioni aliquo modo obducere poſſint. Audiamus verò & illa, qualia ſint, & quid efficiant. Chriſtus (inquiunt) Apoſtolis per baptiſmum promiſit virtutem ſpiritus, Luc. 24. Act. 1. & illam promiſſionem die Pentecoſtes, miſſo in ſpecie linguarum ignearum Spiritu ſancto impleuit. Apoſtoli etiam baptizatis manus impoſuerunt, qui ita acceperunt Spiritum S. Act. 8. & 19. Ergo nunc in Eccleſia chriſmate, ſicut in Pontificali deſcribitur conſecrato, linienda eſt frons baptizatorum, cum forma illa verborum, quæ ſuprà deſcripta eſt, & ſequentur effectus ſuprà recitati. Immane verò, quanto plus eſt in hac forti concluſione, quam in præmiſſis. Audio & lego quod ſcriptum eſt, Acto. 1. 8. & 19. Inuenio autem viſibilia dona ſpiritus: vt miraculum linguarum, & alia, in prima Eccleſia baptizatis collata fuiſſe per impoſitionem manuum. Habuerunt igitur de his donis promiſſionem. Et cum Ananias, Act. 9. Paulo manus imponeret, vt repleretur Spiritu ſancto, dicit, ſe ad hoc à Deo miſſum eſſe. Habuerunt igitur Apoſtoli eius, quod faciebant, & mandatum, & promiſſionem. Et ſi effuſio illorum ſenſibilium donorum adhuc in Eccleſia duraret, rectè adhiberetur etiam impoſitio manuum, quæ & ad orationes adhiberi ſolebat: & præcipue quando per manus Apoſtolorum fiebant miracula, Act. 5. Sed miracula illa iamdudum deſiiſſe in Eccleſia, extra controuerſiam eſt. Temporarium igitur non vniuerſale & perpetuum fuit illud, quod de Apoſtolis ſcribitur, Actor. 1. 8. & 19. De illis enim ſacramentis, quæ perpetuò in Eccleſia durare debent, & quorum vſus vniuerſalis eſt, ſcriptura addit has notationes, vſq; ad conſummationem ſeculi, Matt. 28. Item: Donec veniat, 1. Corinth. 11. Baptizate omnes, Matth. 28. In vnum ſpiritum omnes potati ſumus, 1. Corinth. 12. Legimus autem ipſis Apoſtolorum temporibus non omnibus baptizatis manus ab Apoſtolis impoſitas fuiſſe, nec omnes accepiſſe viſibilia illa dona ſpiritus: quibus tamen neceſſaria dona confirmationis, incrementi, & perſeuerantiæ non deferunt. Nam Actor. 11. ad Antiochenos mittitur Barnabas, qui ſine impoſitione manuum, verbo Dei ipſos adhortatur ad conſtantiam & perſeuerantiam in accepta gratia. Et huic exhortationi Deus ſua benedictione adfuit. Ita verbo Dei confirmant animas diſcipulorum, vt in accepta gratia perſeuerent & creſcant, Actorum 14. 15. & 18.

Incumbit igitur Pontificiis hæc probatio, vt oſtendant mandatum Dei, quod illud Apoſtolorum factum, Actor. 8. & 19. vſque ad conſummationem ſeculi, donec Chriſtus ad iudicium veniat, in Eccleſia imitandum, vſurpandum & frequentandum ſit: Nulla enim ſanctorum exempla imitanda ſunt, de quibus non extat verbum & mandatum Dei, ad nos etiam pertinens. Monſtranda etiam eſt promiſſio de efficacia, ſi illud quod Apoſtoli tunc fecerũt, imitati fuerimus. Neutrum verò oſtendi & probari poteſt. Qualis igitur ſit conſequentia, à facto illo Apoſtolorum, ad Pontificiam confirmationem, manifeſtum eſt, vel ex hoc exemplo. Balthaſar primus ferme inter Anabaptiſtas, ita argumentabatur: Chriſtus infantibus, qui ſibi adducebantur, benedictionem conferebat, non baptiſmo, ſed impoſitione manuum, Marci 10. Ergo & nos non debemus infantes baptizare, ſed tantum manus ipſis imponere, & ita conferetur ipſis benedictio. *Balthaſaris Anabaptiſtæ argumentatio.*

Sed nos de baptismo habemus mandatum & promissionem. Non igitur sine mandato & promissione, illud quod Christus quidem fecit, nobis verò faciendum non mandauit, imitari debemus, & relinquere illud, de quo habemus manifestũ verbum Dei, complectens vniuersam Ecclesiam omnium temporum. Ita Christus Apostolis baptizatis insufflando dedit Spiritum sanctum, Io. 20. Quare igitur ex nostro flatu nõ facimus peculiare sacramentum? Si dixeris, quia non habemus mandatum & promissionem Dei: idem & nos ad Apostolorum exemplum respondemus. Quod enim Pontifex inhalando in chrismatis pinguedinem, fingit se imitari illud, cum Christus insufflando dixit: Accipite Spiritum S., non tantum ridiculum, sed magicum, superstitiosum & blasphemum est. Operæ precium tamen est considerare, quam liquido, quam certo, & quam acute, Pontificij chrismationem suam ex historiis illis, Act. 1. 8. & 19. probare satagãt. Si enim in cõfirmatione sua, vel ignem adhiberent, vel impositionem manus retinerent, aliqua esset externa species conuenientiæ, licet cõiuncta cum κακοζηλία, quia destitueretur mandato Dei. Nunc verò chrismationem suã ex historiis illis confirmare volunt. Arbitror autem diuinitus factum esse, quod nõ est retenta impositio manuum, in Pontificia cõfirmatione, sed substituta est chrismatio: vt Ecclesia, animaduersa palpabili differentia, inter impositionem manuum & chrismationem in fronte, non tam facile seduci posset allegatione illarum historiarum. Acto. 1. 8. & 19. Sed iam arrige aures optime lector: magnum enim & insigne audies acumen. Act. 1. externum elementum est ignis, in specie dissectarum linguarum. Act. 8. & 19. est impositio manuum. Vsque adeò vero idem est elementum, seu eadem materia, etiam in Pontificiorum confirmatione, vt in illis historiis, dicatur fundamentum institutionis habere. Quomodo verò illud? Miraberis scio, vbi audieris, igni in Pentecoste, respondet in Pontificia cõfirmatione, oleum. Qua ratione? Quia oleum nutrit ignem. Sed idem facit etiam baculus quercinus, fumo bene induratus. Speciei linguarum respondet balsamum, quia est odoriferum. Sed quid linguæ seu gustui cõmune est cum odoribus? Num lingua odoramur? Sed hæc forsitan dictata sunt inter homines, qui quatuor tantum sensus agnoscũt: quibus scilicet gustus & odoratus in idem recidũt. Sed mane bone lector, nondum habes omnia. Desideras enim forsan impositionem manuum, cuius fit mentio, Act. 8. & 19. En tibi illam. Quia enim in Pontificia Ecclesia sequi idem est quod præcedere, ideo Episcopus percutiens confirmatum in maxillam post confirmationem, repræsentat impositionem manuum in Actis, quæ tũc præcessit donationem spiritus. Quid verò audio? Estne igitur manus imponere, alapis aliquem in faciem cædere? Quando igitur Christus dicit, super ægrotos manus imponent, sensus erit: Decumbentes alapis bene cædent, & tũc peius habebunt. Quid verò sunt, si hæc non sunt professa verbi Dei ludibria? Non autem finxi hæc, sed ex Durando descripsi, quæ nostra etiam tempestate, Fridericum Nauseam publice repetere & confirmare non puduit. Et talis quidem est materiæ confirmationis probatio ex scriptura. Consecrationem verò, seu potius excantationem chrismatis, qualis in Pontificali describitur, ne vlla quidem syllaba ex scriptura probare conãtur, quia ne in speciem quidẽ illud facere possunt. Quid verò de forma confirmationis. Signo te, &c. Nunquid ex scriptura probari potest, vel Christum instituisse, vel Apostolos vsurpasse illam formam verborum? Certe ne fingi quidem hoc potest: imò nec in vetustis scriptoribus, nec in canonibus, forma illa verborum expressa est, nisi quod posteri videntur eam fabricasse, imò adulterasse ex Ambrosij sentẽtia, de his qui initiantur, cap. 7. Quod enim sacerdos post baptismum ibi dicit: Signauit te Deus pater, confirmauit te Christus Dominus, & dedit pignus spiritus in corde tuo, illud postea Pontificius delibator, ad suum chrisma transtulit. Signo te, cõfirmo te chrismate salutis, &c. Et inde fit, quod in ipsis Pontificalibus non eadem est illa forma. Gabriel enim recitat, quosdam pro chrismate salutis, dicere chrisma sanctificationis. Gerson habet hanc formam: Firmo te signo crucis, & chrismate, &c. Tam scilicet certa sunt omnia.

Forma confirmationis.

Materia.

Materia igitur & forma confirmationis, nulla in scriptura habet, vel apparentia saltem fundamenta seu testimonia. Liberalius igitur & prudentius illi fecerunt, qui simpliciter quod res est fassi sunt: Pontificiam Ecclesiam non ex scriptura, sed extra & præter scripturam habere confirmationis suæ & materiam & formam. Magis enim ludibrio exponitur, quam probatur Papistica cõfirmatio, quando eius probatio hoc modo, vel tentatur saltem ex scriptura.

Superest igitur quæstio de promissione efficaciæ. Hic verò fucum facere conantur imperitis. Dicunt enim, licet sensibilia & miraculosa illa dona spiritus, Acto. 1. 8. & 19. iam desierunt. Vniuersales tamen & perpetuæ sunt promissiones, de gratia cõfirmationis, de dono perseuerantiæ, de conseruatione & augmento donorum spiritualium, de corroboratione per spiritum aduersus carnem, mundum, & Diabolum, &c. Et his recensitis statim attexunt: Quicunque cum Pontificali non exclamauerit: Aue sanctum chrisma: illum omnes illas promissiones conuellere, & proculcare. Nos verò dulcissimas illas promissiones, de necessariis donis & subsidiis spiritus, post baptismũ, toto pectore amplectimur, & earum fiducia cum hostibus spiritualibus luctamur, & Deum inuocamus. Hoc verò loco quæstio est, non de ipsis promissionibus, quas in verbo Dei extare certum est: sed quæstio est, an illas promissiones Deus velit, ad delibutionem Pontificij chrismatis alligatas esse, ita vt tũc & per illud medium efficacia illa spiritus detur, quando Episcopus chrismate põtificaliter excantato, frontem, additis certis verbis, & vna bona alapa inũgit. Hoc est quod quæritur, quodq; ex scriptura, ne vna quidem litera probari potest. Non enim sequitur: In scriptura extat promissio, ergo fabricãdum est humano arbitrio sacramentum, per quod promissio illa applicetur. Quæ enim talia sacramenta, per quæ promissionum applicatio fieri deberet, Christus in nouo Testamento haberi voluit: ea ipse sua voce instituit, & in scriptura Ecclesiæ promulgauit. Sed inquiunt: Apostoli tamẽ habuerunt peculiare externum signum, impositionem scilicet manuum, per quam conferebatur Spiritus sanctus, Acto. 8. & 19. Et nemo dicere audebit, Apostolos hoc fecisse sine mandato, & promissione diuina. Est ergo in nouo Testamento peculiare sacramentum institutum, & ordinatum ad conferenda dona confirmationis. Efficax enim signum gratiæ, est definitio sacramenti. Respondeo: vt aliquid sit sacramentum Eccle-

Obiectio.

Responsio.

Ecclesiæ, requiritur vniuersalitas (vt sic loquar) mandati & promissionis diuinæ, complectens omnes ministros, & omnes fideles omnium temporum in nouo Testamento. Christus enim insufflando dedit Spiritum sanctum, Ioh. 20. Sudaria & vmbræ Apostolorum sanarunt infirmos. Quare verò inde non facimus sacramenta vniuersalia, nisi quia nos non habemus mandatum de imitatione: nec si imitari voluerimus, promissionem de efficacia habemus? Idem ergo & hoc loco requirimus, vt ostēdatur nobis mandatum generale, omnibus temporibus, ab omnibus ministris in Ecclesia illud faciēdum esse, quod Apostoli Act. 8. & 19. fecerunt. Apostoli enim multa habuerunt peculiaria priuilegia, reliquis Ecclesiæ ministris non imitanda. Nec ipsi Apostoli, impositionem manuum voluerunt esse ordinarium & generale medium, sine quo gratia confirmationis non conferretur à Deo: multi enim gratiam confirmationis acceperunt, sine impositione manuum, vt Antiocheni, Act. 11. Sed Apostoli illo ritu visibilia dona spiritus, vt donum linguarum, contulerunt: quæ miracula iam in Ecclesia desiisse, manifestum est. Et si maxime ritus ille Apostolorum esset (quod tamen non est) sacramentum vniuersale, qua autoritate Pontificij, abolita Apostolica impositione manuum, delibutionem incantati chrismatis substituere potuerunt, & ad illam allegare promissiones? Chrismatis enim institutio in nouo Testamento, ex scriptura ostendi & probari nō potest. Num verò nulla plane sunt media, per quæ Deus conferre velit dona confirmationis & perseuerantiæ? Sunt omninò diuinitus ordinata, certa, siue organa, siue media, per quæ Spiritus sanctus dona illa vult conferre, confirmare, augere & conseruare verbum, scilicet Eucharistia, fides, oratio, lucta, exercitium acceptorum donorum mentis. Inter hæc verò, crucifactionē Pontificij chrismatis non legimus.

Per qua media Deus cōferat dona confirmationis & perseuerantia.

Planissimum igitur factum est, nec materiam, nec consecrationem materiæ, nec formam, nec effectus Pontificiæ confirmationis, vllum certum, firmum, perspicuum, & idoneum habere scripturæ testimonium. Verissime itaque dicitur, Pontificios totum sacramentum suæ confirmationis, habere sine scripturæ testimoniis & fundamentis. Relegat autem iam lector ea, quæ Pontificij suæ confirmationi tribuunt: sicut illa suprà ipsorum verbis recitauimus, & cogitet quanta sit audacia, & quanta temeritas, ne durius nunc appellem, talia, tot & tanta tribuere materiali pinguedini sine mandato, sine testimonio & promissione verbi Dei.

Accedit verò præterea, quod non tantum est sine verbo Dei, verum etiam contra verbum Dei pugnat illa chrismatica Pontificiorum confirmatio. Quando enim alicui vel materiæ, vel actioni tribuitur efficacia aliqua, siue corporalis, siue spiritualis, quam non habet vel ratione Physica, vel ex mandato, institutione & promissione diuina, hoc reuera est, vel superstitiosum, vel magicum: & si absque mandato Dei adhibeatur nomen diuinum, peccatum est contra secundum præceptum, & eo grauius peccatum est, quo excellentiores effectus illi rei, sine mandato & promissione Dei tribuuntur. Ad hoc axioma conferatur consecratio chrismatis, quæ in Pontificali extat, & exhorrescet lector. Neque enim quicquam releuatur illa Pauli sententia, 1. Timot. 4. Sanctificatur creatura per verbum Dei, & orationem. Non enim loquitur ibi, de quauis creaturarum transmutatione, per verbum & orationem tentanda. Si enim totum Euangelium Iohannis legeretur, & totum Psalterium recitaretur super vrticam ne vreret, aut super ouum vt fieret globus bombardacius, nihil efficeretur, sed excepto dono miraculorum, quæ per verbum & orationem fiunt, duplex est sanctificatio creaturarum, per verbum prior, de qua Paulus in illo loco loquitur, quod vsus earum redditur sanctus, vt nihil sit reiiciendum, sed cum gratiarum actione, bona conscientia, in eo vsu, ad quem creatæ sunt, vsurpari possint à credentibus & agnoscentibus veritatem, hæc enim sunt Pauli verba. Alter est, quando virtute verborū institutionis diuinæ, aqua sanctificatur, vt sit baptismus; panis & vinum sanctificantur, vt sint in Eucharistia corporis & sanguinis Domini. Neutro verò modo fit consecratio chrismatis, destituitur enim diuina institutione: nec natura ad hos effectus creatum est, vel oleum, vel balsamum.

Illud verò præcipue in hac disputatione consideretur, quod in priori membro ostendi, quod pleraque omnia, quæ Pontificij suæ confirmationi tribuunt, manifeste derogāt dignitati & virtuti ipsius baptismi. Quæ enim chrismati tribuuntur, ea ex antithesi baptismo detrahuntur. Si enim baptismus illa conferre crederetur, quorsum opus esset illinitione chrismatis, vt sine iniuria & contumelia sacrosancti baptismi, Pontificia doctrina de chrismate, recipi & approbari non possit. Colligantur itaque hæc in breuem tabellam, quæ suprà fusius sunt explicata. Baptismus non efficit, nec Christianos, nec plene Christianos: sed hoc perficit confirmatio. In baptismo non datur Spiritus sapientiæ, intellectus, consilij, fortitudinis, scientiæ, pietatis, timoris, &c. sed hoc fit in confirmatione. Spiritus sanctus, quo resistamus cupiditatibus, mundo & Diabolo, non datur in baptismo, sed in confirmatione. Baptizati non possunt in se gratiam Christi habere, nisi vngantur, non sunt plene filij Dei, qui baptizati sunt, si non vngantur. Baptismus non facit regni Dei participes, sed hoc facit confirmatio. In baptismo non accipimus spiritum tuentem, defendentem, gubernantem, roborantem. In baptismo tantum præparatur habitatio Deo, non autem venit vel Pater, vel Filius, vel Spiritus sanctus in domum suam, sed hoc primum fit per confirmationem. Baptismus non confert plenitudinem gratiarum, sed hoc facit confirmatio, per chrisma Christo incorporamur, & inde sanctificamur, &c. Hæc sunt Pontificiorum verba. Integræ enim sententiæ in primo membro sunt recitatæ. Ex altera verò parte scribantur scripturæ sententiæ de baptismo, Marc. 16. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Roman. 6. In mortem eius baptizati sumus, consepulti cum illo, per baptismum in mortem. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus, scientes quod vetus noster homo, simul crucifixus est, vt destruatur corpus peccati, 1. Corint. 12. In vnum corpus baptizati sumus, Gal. 3. Quotquot baptizati estis, Christum induistis. Iohann. 3. Qui renatus fuerit ex aqua & spiritu, intrabit in regnum cœlorum. Ephes. 5. Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, vt illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo, vt exhibeat sibi gloriosam Ecclesiam sine macula, &c. Tit. 3. Saluos nos fecit per lauacrū regenerationis, & renouatio-

Confirmatio Pont. è diametro pugnat cum baptismo.

nis

nis Spiritus sancti, quem effudit in nos opulenter per Iesum Christum, vt ipsius gratia iustificati, hæredes simus vitæ æternæ. 1. Pet. 3. Baptisma nos saluos facit, quo fit, vt conscientia bene respondeat apud Deum, per resurrectionem Christi.

Hæc inter se conferantur: & manifestum erit, Pontificiam doctrinam de confirmatione, cum insigni iniuria & contumelia baptismi coniunctam esse. Et quis nō sperasset fore, vt in Concilio, si non omnia talia, aliqua saltem, si nō corrigerentur, saltem mitigarentur? Sed quæ sit mens Tridentina, tres illi Canones de confirmatione, inuoluentes & approbantes omnes & Scholasticorum & Monachorum opiniones de confirmatione, abunde testantur. Consideretur verò & hoc, quod ipsa actio baptismi pugnat cum Pontificiorum opinionibus de confirmatione. Dicunt enim, in baptismo non dari Spiritum sanctum, ad pugnam contra Diabolum: Sed in actione baptismi, multis verbis & exigitur, & fit abrenunciatio Satanæ. Dicunt in baptismo non dari Spiritum tuentem & defendētem. Atqui Baptista in ipsa actione orat: Qui te regenerauit, custodiat te in vitam æternam, &c.

Sicut igitur in primo mēbro explicauimus, qualem confirmationem Pontificij in sua Ecclesia habeant, agnoscant & intelligant: ita iam liquido ostendimus, quale illud sacramentum sit, si ad scripturæ normā exigatur: quod omnino fieri necesse est. Nam sicut inquit sententia Bedæ, quæ citatur 8. q. 1. cap. Nec sufficere: Nobis sacris literis vnica est credendi pariter & viuendi regula præscripta.

Tertiò, quædam etiam de illis sententiis dicenda sunt, quæ ex veterum scriptis ad stabiliendam Pontificiam chrismationem cumulari solent. Hæc verò disputatio nihil præiudicare, vel debet, vel potest illis fundamentis, quæ ex perspicuis & solidis scripturæ testimoniis, in secundo membro ostēdimus. Recte enim & vere dicit Augustinus contra literas Petiliani, lib. 3. cap. 6. Si quis de quacunque re, quæ pertinet ad fidem, vobis annunciauerit, præterquam quod in scripturis legalib. & Euangelicis accepistis, anathema sit: siue sit Episcopus, siue Apostolus, siue etiam Angelus de cœlo. Sacra enim scriptura doctrinæ nostræ regulam figit, inquit de bono viduitatis, c. 1. Ideò concludit, c. 3. de vnitate Ecclesiæ: Quicquid attulerint, & vndecunque attulerint, audiamus potius, si oues eius sumus, vocem Pastoris nostri. Non ergo audiamus: Hæc ego dico, hæc tu dicis: sed hæc dicit Dominus.

Augustinus.

Ne tamen in vniuersum contemnere & conculcare videamur veteris Ecclesiæ iudicia, reuerenter enim veneramur antiquitatis caniciem: sed ea moderatione, qua ipsi hoc fieri voluerūt, sicut in priori parte huius examinis, ipsorum patrū verbis hoc ostendimus. Quædam igitur dicemus de illis sentētiis, in quibus veteres mentionem faciunt chrismatis: quas omnes Pontificij ad suam illam confirmationem, sicut eam in primo membro descripsimus, detorquent.

Quia verò dissimiles sunt illæ veterum sententiæ, vt explicatio eo sit planior & expeditior, ad cumulum illum sententiarum adhibebimus distinctionem, quæ ex ipsa rei natura sumpta, manifesta erit.

Sentētiæ quæ ad probationem chrismatis allegātur, vnde sumpta.

Primò enim præcipuæ sententiæ, quæ de Chrismatione allegantur, sumptæ sunt ex scriptis, quæ partim ab ipsa Ecclesia Romana, inter apocrypha relata sunt: partim veræ antiquitati prorsus sunt ignota, supposititia igitur, & commentitia esse non est dubium, vt sunt Decretales veterū quorundam Romanorum Pontificum, de quibus quid etiā Cusanus Cardinalis iudicet, in priori Examinis parte notauimus. Ita etiam magnifice solēt in hac disputatione citare sermonem Cypriani de chrismate, quem tamen cōstat esse ψευδεπίγραφον. De illis igitur sententiis multū disputare, nihil attinet. Commonefaciendus tamen obiter est lector, qualis sit illa causa, ad cuius probationem tot apocrypha, supposititia & commentitia suffragia emendicari necesse sit, &c.

2. Quædam sententiæ de vnctione chrismatis, ex schola Montanici paracleti prodierunt. Ex professo enim Montanicum est, quod Tertullian. de baptismo inquit, eos qui baptizantur in aquis, non consequi Spiritum S. sed in aqua mundatos, sub Angelis tātum præparari Spiritui sancto: qui demū postquam egressi sint de lauacro, per benedictā vnctionem & impositionem manus aduocetur, & inuitetur. Hanc sentētiam Hieronymus multis verbis ex scriptura refutat, in Dialogo aduersus Luciferianos. Scriptura enim manifeste affirmat, Spiritum S. effundi, & quidem opulente effundi, per lauacrum regenerationis & renouationis. Tit. 3. Renascimur enim ex aqua & spiritu, Io. 3. Christus lauacro aquæ in verbo sanctificat & mundat Ecclesiam, Ephes. 5. Ex Tertulliano verò magistro suo Cyprianus hausit, quod li. 2. Epist. 1. ita discerpit sententiam Christi, Ioh. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu; quod baptismo tantum aquam tribuit. Spiritum S. verò tribuit vnctioni & impositioni manuum. Et addit, non posse esse filios Dei, si non vtroq; sacramento nascantur, lauacro scilicet aquæ in verbo, & vnctione chrismatis. Non igitur multum nos mouebit altera Cypriani sentētia, lib. 1. Epist. 12. vbi asseuerat, necesse esse vngi eum, qui baptizatus sit, vt accepto chrismate, habere in se Christi gratiā possit, &c. Cōstat enim ex qua schola, Mōtani scilicet, sententiæ illæ prodierint. Et profecto falsum est, baptizatum non habere in se gratiā Christi, sed eam demū accepto externo chrismate donari. Illæ enim & Tertulliani & Cypriani sententiæ, ne illam quidem distinctionem agnoscunt: qui baptismo tribuunt spiritum regenerationis, & gratiam remissionis, chrismati verò spiritum & gratiam cōfirmationis: sed simpliciter, & in genere, gratiam Christi & Spiritum S. baptismo detrahūt, & ad vnctionem chrismatis referunt. Ideò etiam posteritas coacta fuit, sententias illas mitigare. Quæ igitur præterea aliæ, inter sententias de chrismate, in primo membro recitatas, Montani scholam resipiant, ex hac commonefactione iudicari potest. Non ergo sine iudicio patiamur nos à scripturæ sententia dimoueri, quando inueteratis abusibus & erroribus, antiquitatis titulus obducitur & prætenditur. Quale enim illud sit, ex hoc loco æstimari potest.

Hieronymus.

3. Sed tamen quidam etiam probati scriptores ex patribus, in suis libris, vnctionis mentionem faciunt: nempe sicut alias multas ceremonias, quæ suo tempore in actione baptismi, sine mandato diuino, ex Ecclesiastica traditione, vsitatæ fuerunt, recensent & describunt. Non autem efficaciam illam quam scriptura baptismo tribuit, ei vel detrahunt, vel partiuntur inter tales ceremonias, & ipsum baptismum, sicut Pontificia confirmatio facit: sed dicunt, istis superadditis signis significari & declamari, ipsam baptismi efficaciā. Vnctionem verò

Vnctio.

verò adhibuerunt, quia in Orientalibus præsertim locis, multus & varius erat vsus olei, vnguenti, & vnctionis: sicut etiam vsus ibi fuit osculi, quod ad declarationem fraternæ charitatis translatum fuit in Ecclesiam, pro circumstantiis illorum locorum. Inepte autem faceret, qui ideo ex osculo facere vellet vniuersale & necessarium sacramentum. Ita de vnctione Augustinus, lib. 15. de Trinitate, c. 26. dicit: Inuisibile donum gratiæ, significatur visibili vnguento, quo baptizatos vngit Ecclesia.

Augustinus.

Ita contra literas Petiliani, lib. 2. c. 104. disputans de Psal. 132. dicit: Vetus sacerdotium in figura corporis Christi, quod vnitatis compage fit, saluam habeat vnctionem. Et illā explicat significare sanctificationem spiritualem, & fragrantiam amoris spiritalis. Postea de chrismate addit: Et in hoc vnguento sacramentum chrismatis vult interpretari, & interpretationem illam non reiicit. Et de singulis huiusmodi ceremoniis, ex veterib. ostendi posset, quid de vsu, operatione & efficacia ipsius baptismi, per ceremonias illas significare voluerint. Nec obstat, quod Augustinus illam vnctionem olei seu chrismatis, aliquando sacramentum vocat. Nam & catechisationem, & exorcisationem, & ignem in actione baptismi vocat sacramenta, in Psal. 61. Et de symbolo ad catechumenos lib. 4. c. 1. Omnia sacramenta, quæ aguntur in vobis exorcismis, orationibus, canticis, insufflationibus, cilicio, inclinatione ceruicum, humilitate pedum, &c. Quicquid enim sacræ alicuius rei signum est, Augustinus solet sacramentum appellare: sicut in examine primi Canonis de sacramentis ostendimus.

Hæc verò de vnctionis & reliquarum ceremoniarum significationibus, longissime absunt ab illa sententia, de qua Pontificij in sua confirmatione dimicant. Obseruet igitur lector, non statim probari Pontificiam confirmationem, quando in aliqua veterum sententia, mentio fit chrismatis. Non enim de vocabulo, nec de significatione seu commonefactione potissimum, sed de re ipsa, seu de efficacia, quam Pontificia confirmatio chrismati, eo modo sicut in primo membro explicatum est, tribuit, disputatio est. Et hæc obseruatio ostendet, pleraque veterum testimonia, licet mētionem faciant chrismatis, nihil tamen patrocinari pontificiæ confirmationi. Aliud enim est loqui de significatione ceremoniarum, aliud de efficacia & operatione.

Obiectio.

4. Sed obiiciunt, veteres tamen chrismati sæpe plus aliquid tribuere, quam solā significationem.

Responsio.

Respondeo: Apocrypha, supposititia & commentitia scripta, quæ falso veterib. quibusdam tribuuntur, iure & merito non recipimus. Nec Tertulliani & Cypriani, qui hac in parte non obscure montanizant, autoritate premi volumus. Nec recentiorum opinionibus, vt Rabani, Durandi, Gersonis, &c. Scriptura præscribi æquum est. De vera igitur & puriori antiquitate restat inquisitio. Et licet non ignorem, alios aliter loqui: hoc tamen affirmare non dubito, in vera & puriori antiquitate non posse ostendi, Pontificiam illam antithesin, inter baptismum & chrismationem, quæ præcipuos effectus baptismo adimit & derogat, & chrismationi tribuit: sicut supra ipsis Pontificiorum verbis antithesis illa explicata est. Hic verò est status huius disputationis, vt ex veris probatæ antiquitatis scriptoribus ostendant, non quod mentionem faciāt, Olei, Chrismatis, Vnctionis, &c. hoc enim non ignoramus: sed quod baptismo detrahenda. Oleo verò, chrismati & vnctioni, talia, tot & tanta tribuenda esse docuerint, & ex verbo Dei probarint: sicut Pontificij suæ chrismationi tribuunt, & tribui volunt: quorum verba propterea supra adscripsi. Et hoc est quod dico, & scio, ex veris probatorum patrum scriptis ostendi & probari non posse. Extra, de sacra vnctione, cap. Vngitur. Ostendit Innocentius, fuisse antiquitus quosdam, qui vnctiones illas reprehenderent, ita enim inquit: Nec iudaizat Ecclesia, cum vnctionis celebrat sacramentum: sicut antiqui mentiuntur, qui neque scripturas, neque Dei nouere virtutem. De Cyrillo verò Hierosolymitano, cuius catecheses nuper editæ sunt, quædam breuiter dicenda sunt, ille enim præcipuus iam cogitur esse Pontificij chrismatis patronus. Et non inique sane volumus de Cyrillo Hierosolymitano, cuius historia nobis non est ignota iudicare: si tamen κατηχήσεις illæ, quæ recens editæ sunt, ipsius γνήσιαι & incorruptæ sunt. Illam tamen libertatem nobis Pontificij nō eripient, quam in examinandis & diiudicandis omnium patrum scriptis, Augustinus sæpius inculcat, Ecclesiæ datum esse, vt scilicet ad normam scripturæ exigantur. Et Hieronymus dicit, Cyrillum hunc in adolescentia conscripsisse κατηχήσεις. Ruffinus addit, ipsum aliquando in fide, sæpius in confessione variasse. Non igitur Canonica est scriptoris huius autoritas. Sed videamus, quid de vnctione dicat. In secunda igitur catechesi dicit: Exorcisatum hoc oleum tantam virtutem consequitur, vt non modo ardentia peccatorum vestigia expurget, verum etiam omnes visibiles dæmones repellat. Atqui hoc oleo Cyrillus vngit baptizandos ante baptismum. Si igitur ante baptismum & peccata, & ipsa peccatorū vestigia per oleum iam expurgata sunt: quomodo mox dicit, baptismum esse peccatorum ablutionem, conciliare adoptionem, & donum Spiritus sancti? Sed explicat se, cum inquit: Illud oleum, symbolum est pinguedinis Christi nobis communicatæ, & quod diabolica operatio in nobis deleta sit, scilicet in baptismo & per baptismum: cuius efficaciæ baptismi, symbolum & significatio est, oleum. Quod si quis hanc explicationem, ex ipsius authoris verbis sumptam, recipere nolit: is faciet Cyrillum pugnantem, & secum, & cum ipsa scriptura, quod expurgationem peccatorum detrahat baptismo, & tribuat oleo ante baptismum. In tertia catechesi, in principio dicit, eos qui in Christum baptizati, Christum induerunt, participes & consortes factos esse Christi. Et chrisma gerere imaginem Spiritus, quo Christus corporaliter vnctus fuit: hæc tanquam symbola, admonentia de efficacia baptismi, tolerari possunt. Sed mox attexit Cyrillus iste, siue sit γνήσιος, siue supposititius: Sicut panis Eucharistiæ, post Spiritus sancti inuocationē, non amplius est panis communis, sed est corpus Christi: sic & hoc vnguentum, postquam iam consecratum est, non amplius est nudum vnguentū, sed est chrisma Christi, quod aduētu Spiritus sancti, per ipsius diuinitatem energiam habet, vt corpus quidem eo perungatur, anima verò viuifico spiritu sanctificetur. Et mox: Huius sancti chrismatis dono accepto, merito appellamini Christiani. Antequam enim hæc gratia vobis donata esset, non eratis proprie digni eo nomine, &c. Sed ipse Cyrillus ex Scriptura confirmat: Baptismum non tantum esse ablutionem peccatorum,

Status huius disputationis.

Cyrillus Hierosolymitanus.

Hieronymus. Ruffinus.

torum, verum etiam adoptionem filiorum, & donum Spiritus S. conciliare. Et quia baptizati Christum induerunt, affirmat ipsos per baptismum participes & consortes factos esse Christi. Quomodo igitur ea quæ ipse, etiam teste scriptura affirmat, baptismi propria esse, purgationem scilicet peccatorum, sanctificationem spiritus, & participationem Christi, Cyrillus ille mox Chrismati tribuit? Ego simpliciter ita interpretor, quod intelligat chrisma esse Symbolum, significans & admonens, quæ sit baptismi virtus & efficacia: non quod illam virtutem velit, vel baptismo detrahere, vel eam partiri inter baptisma & inter chrisma. Quod si hanc explicationem nolint recipere Pontificij, facient Cyrillum aduersa fronte pugnātem cum ipsa scriptura. Christiani enim efficimur & sumus, non ab externa aliqua pinguedinis delibutione, sed à Christo Domino nostro, quē in baptismo induimus, quem in verbo apprehendimus, vt fide in cordib. nostris habitet. Neque enim Antiochiæ primum appellati fuerunt Christiani, inde quod externa aliqua oleæ pinguedine deliniti & delibuti fuerint. Si igitur extra & contra scripturam, Cyrilli huius autoritas vrgeatur: respondemus verbis Augustini, Epist. 19. Non ideo putandum esse, aliquid verum esse, quia patres ipsi senserint: sed si per autores Canonicos, quod à veritate non abhorreat, persuadere possint. Ex literis igitur Canonicis, omnium aliorum scripta considerare debemus: & quod in illis cum diuinarum scripturarum autoritate nō congruit, cum pace eorum & salua honorificentia, quæ illis debetur hominibus, respuere & improbare possumus: licet incomparabiliter inferiores sumus ipsis patribus. Epist. 111. & contra Cresconium lib. 2. c. 32. idq; fit sine vlla cōtumelia patrum, iusto iudicio, & nulla temeritate, inquit Augustinus contra Donatistas, lib. 7. c. 20. Et ad Victorem, lib. 2. Expendamus igitur paucis, an Cyrillus illam suam sententiam ex scriptura canonica nobis persuadere possit: conatur enim illud, ita autē inquit: Moses summum sacerdotem primum lauit aqua, postea vnxit vnguēto: & ita dictus fuit Christus Domini. Ergo qui in N. Testamento volunt Christiani fieri, eos oportet habere veritatem eius, quod antiquis in figura contigit. Veritatem autem dicit hanc esse, de qua Iohannes concionatur, 1. Io. 2. Vos vnctionem habetis à sancto, & nostis omnia, vnctio quam accepistis ab eo, maneat in vobis. Item, vnctio eius docet vos de omnibus. Et hactenus quidem non male colligit Cyrillus: sed quod inde suum externum exorcisatum chrisma stabilire conatur, nulla plane consequentia cohæret. Certissimum enim est, Ioannem loqui nō de externa aliqua pinguedinis delibatione, sed de spirituali, interiori & inuisibili vnctione spiritus. Et quia in N. Testamento, ipsam veritatem habemus, non est redeundum ad figuras V. Testamenti, sine mandato Christi. Ex illis igitur scripturæ locis, chrisma Cyrilli nequaquam probatur.

Argumentum Cyrilli.

Altera verò probatio quam affert, hæc est. Isaiæ 25. Græci textum ita reddiderunt: Et faciet Dominus Sebaoth omnibus gentibus in hoc monte: vinum bibent, letitiam bibent, vnguento vngentur: Et addit: Trade hæc omnia gentibus, voluntas enim Domini super omnes gentes. Et inde Cyrillus vult cōfirmare: mandatum & voluntatem Dei esse, vt in Ecclesia N. Testamenti, omnes gentes chrismate vngantur. Sed oro Lectorem, vt tantum expendat, qualis sit hæc probatio. Primum enim Isaias in sua lingua, sententiam illam ita non habet, sed inquit: Dominus Zebaoth faciet omnib. populis in monte isto conuiuium pinguium, conuiuium fecium, de pinguedinibus medullatis, & fecibus defecatis. Et tollet Dominus in monte isto faciē inuolucri, quod expensum est super omnes gentes. Isaias igitur plane nihil dicit de vnctione tradenda gentibus. Deinde textus ipse explicat, quod hæc sint allegorica: & quomodo intelligenda sit illa allegoria, ostendit: inquit enim, Præcipitabit mortem in sempiternum, & auferet lachrymam ab omni facie, & opprobriū populi sui auferet de vniuersa terra. Quomodo igitur ex allegorica sententia, probari potest externa delibutio materialis chrismatis? Postremo, si corporaliter sententia illa accipiēda esset, eadem ratione sequeretur etiam, fecibus (forsan vt in lupercalibus) & pinguedine medullarum liniendos esse baptizatos. Videt igitur Lector, quales, quam frigidæ, quam coactæ, contortæ & peregrinæ sint illæ probationes. Et Augustini regula est: Non maiorem debere esse autoritatem in sentētiis patrum, quam quales earum probationes ex Scripturis canonicis proferunt.

Altera probatio Cyrilli.

5. Magna est dissimilitudo & diuersitas, inter chrisma de quo veteres loquuntur, & inter confirmationem, sicut illa apud Pontificios seruatur. Et tres differētias, quæ maxime illustres sunt, breuiter annotabo: vt & hoc manifestum fiat, ne ex patrum quidem probatorum veris scriptis, probari aut stabiliri Pontificiam, sicut illa nūc seruatur confirmationem. Primò enim quod ad materiam (sicut loquuntur) vel ad externum signum attinet, veteribus vsurpata fuit impositio manuum, quæ adhuc Hieronymi & Augustini ætate in vsu fuit. Iam verò apud Pontificios, impositio manuum in confirmatione prorsus abolita est. Quomodo igitur idē potest sacramētum esse: nisi forsan rusticis persuasuri sunt, inflictionem alapę idem esse, quod impositionem manuum. Tertullianus meminit tantum olei. Clemens etiam Alexandrinus & Basilius, tantū olei meminerunt. Sed Pontificij contendunt, si oleum non sit balsamo mixtum, nō esse verum sacramentum. Et licet ex scholasticis quidā disputent, solum oleum esse de necessitate: conciliū tamen Florentinum decernit, materiam cōfirmationis debere esse chrisma, ex oleo & balsamo confectū. Ideo ne hanc quidem materiam à veteribus habent. Et nescio, an ex probatis veterum scriptis, de mixtione balsami aliquid possint proferre. Natiuum certe balsamum vna cum ipsis arboribus iam defecisse cōstat. Periit igitur ex rerum natura, ipsa materia cōfirmationis, quam Pontificij requirunt. Neque enim factitium balsamum, locū eius implere potest, sicut nec aqua factitia, materia esse potest baptismi, nec vinum factitium, materia Eucharistiæ. Cyrillus baptizatos post baptismū chrismate inungit, primū in fronte, secundò, in auribus, tertiò, in naribus, quartò, in pectore. Ambrosius de his, qui initiantur, cap. 6. baptizato post baptismum inungit caput, vt inde defluat vnguentum. Pontificij verò tradūt, chrismationem in sola fronte debere fieri: & si fiat in vertice, in pectore, in auribus, in naribus, &c. etiamsi eadem adhibeatur materia & forma, non esse sacramentum cōfirmationis. Videt igitur lector, quanta sit dissimilitudo, & diuersitas inter veterum sententias, & inter Pontificiam cōfirmationem, quod ipsam materiam attinet. Et quando multas cumulant sententias ex veteribus, opponenda ipsis est hæc

Tripliciter differūt chrisma, cuius apud veteres fit mentio, & confirmatio Pontificia.

Conciliū Florentinum.

Cyrillus.

Ambrosius.

Pontificij.

hæc diuersitas. Quicquid enim de chrismate ex veteribus declamitant, tamen non habent illud Sacramentum, de quo antiquitas loquitur. Nō enim eadem est materia, sed variis mutationibus alia & diuersa. Secundo, apud veteres nunctio chrismatis non fuit peculiare Sacramentum, aliud diuersum & distinctum à Sacramento Baptismi. Sed sicut varias habuerunt ceremonias, antecedentes intinctionem Baptismi: ita etiam varias habuerunt ceremonias post tinctionem, connexas tamen & coniunctas ipsi actioni Baptismi. Et administrationem Baptismi definierunt, non tantum mersione siue tinctione, sed & ceremoniis antecedentibus, & quę mox continuo actu in tinctionem sequi solebant: ita vt actio Baptismi illis subsequentibus ritib. absolueretur & perficeretur. Et hoc manifestum est in omnibus veterum locis, vbi ritus illi describuntur. Ipse etiam Dionysius & Damascenus vnctionem non separant à Baptismo, sed habent vnctionem & ante Baptismum & mox post Baptismum.

Tertullian. Tertullianus dicit: Ex ea die qua baptizati sumus lauacro quotidiano, per totam hebdomadam abstinemus. Illud hodie Pontificij docent seruandum esse non post Baptismum, sed post confirmationem. Fuisse igitur olim vnam, eandem & continuam actionem, quæ nunc in duo Sacramenta discerpta est, vel hinc manifestum est.

Antididagma Coloniensium. Antididagma Coloniensiū quærit, quare presbyter baptizatum vngat chrismate, cum postea in Confirmatione eo liniendus sit? Et ex gestis Pontificum recitat, Syluestrum constituisse, vt propter periculum mortis inexpectatæ, presbyter baptizatum chrismaret: ne propter absentiam Episcopi, sine confirmatione de hac vita migraret. Si autem præsens esset Episcopus, vngeretur ab ipso.

Ostēdit & hęc narratio, Chrismationē olim fuisse coniunctā & connexā ipsi actioni Baptismi. Postea vt numerus Sacramentorum augeretur, auulserunt eā ab actione Baptismi: atq; vt fieret inde peculiare Sacramentū, voluerunt inter baptismū & delibutionem, intercedere spaciū aliquod tēporis, annos scilicet 12. vel 25. sicut tradit glossa de Cōsec. distin. 5. cap. vt Ieiun. Durandus ex Rabano censet, baptizatū confirmari nō posse, nisi ad minimū post septem dies, post baptismū, propter septem scilicet dona spiritus. Longe igitur aliud & diuersum fuit vnctio veterū post baptismū, & chrismatio Pontificia in Confirmatione. Alterum igitur ex altero nec confirmatur, nec stabilitur. Et iam iudicet lector, quantū ponderis habeant suffragia illa, quæ ex veterib. pro sua cōfirmatione Pontificij conquirunt. De diuersis enim non est idem iudicium. Si igitur probatio valere deberet, oporteret plane idē esse & veterū vnctionem, & Pontificiā confirmationē. Tertio, effectus quos Pontificij hodie suę cōfirmationi tribuūt, illos veteres ipsi Baptismo adscribūt. Clemēs enim li. 1. pædag. c. 6. dicit: Baptismum vocari, 1. gratiam qua remittūtur peccata. 2. illuminationem, per quā id quod diuinum est, perspicimus. 3. perfectionem cui nihil desit. Et addit: Absurdum est, Dei vocari gratiā quæ non sit perfecta, & vndiquaq; plena. Tincti igitur, inquit, illuminamur, illuminati in filios adoptamur, adoptati perficimur, perfecti immortales reddimur. Et hæc omnia Clemēs tribuit efficaciæ Baptismi. Cyprian. li. 4. Epist. 7. Diabolus in Baptismo fide credentis excluditur & opprimitur. *Hilarius.* Hilarius contra Arrianos: Sacramēto baptismi, vere Filius Dei vnusquisq; perficitur. *Basilius.* Basilius: In Baptismo homo heres constituitur cœlestium bonorum. Idem: In Baptismo professi sumus, quod mortui simus peccato & mūdo. *Gregorius Nissenus.* Gregorius Nissenus: Baptismus docet, ne vitiorū reliquias sequēti post fidē vitę immisceamus. *Chrysost.* Chrysostomus in 6. ad Rom. Non ad hoc tantum valet Baptismus, quod priora delicta delet, sed quod & ad futura cauenda munit. *Augustinus.* August. li. 1. de moribus Manichæorum, c. 35. In illo sacrosancto lauacro inchoatur renouatio hominis, vt proficiēdo perficiatur. *Hesychius.* Hesychius dicit, Baptismum conterere diabolum: & huc accommodat illud Psalmi: Tu contribulasti capita draconum. Hæc testimonia lector conferat ad ea, quæ Pontificij Baptismo detrahunt, & suæ confirmationi tribuunt. Inde enim manifestum erit, quā bene consentiat Pōtificia confirmatio cum veteri Ecclesia. Frustra igitur vetustatis suffragiis illā ornare conantur, cum tāta sit dissimilitudo & diuersitas. Hæc de veterum sententiis, prolixius aliquāto annotaui, vt fucū illum, quem cōfirmationi suæ ex veterum testimoniis faciunt, detraherem, atq; clare ostenderē, Pontificiam illā chrismationē non tantū Scripturę fundamētis, verum etiam veræ antiquitatis idoneis testimoniis destitui. Neq; enim statim Pontificia cōfirmatio probatur & stabilitur, vbi in veterū scriptis mentio fit olei, chrismatis & vnctionis. Atq; ideo ostendenda fuit diuersitas: Video enim Pontificios sibi mire placere, cumulādis huiusmodi sententiis. 6. Adiiciam & hanc obseruationem: Cum olim vna cōtinua, & coniuncta actio fuerit Baptismi, vnctionis & impositionis manuū: qua occasione & ratione primum cœperit diuelli & disiungi, donec tādem peculiare, distinctum & separatū Sacramentū, quod sua antithesi Baptismum lōge superaret, ex chrismatione factum est? Deprehendi autem triplicem potissimum fuisse occasionē. 1. Quando ab hęreticis vel in schismate vel o baptismo baptizati ad Ecclesiā redibant, tunc non rebaptizabantur, sed vel impositione manuū, vel vnctione Chrismatis recipiebātur. Huius rei frequēs est mentio in disputationib. veterum de cōtrouersia Cypriani. Ita etiam sancit Concilium Laodicēse, *Concilium Laodicense.* Can. 7. Qui à Nouatianis redeunt, doceantur Symbolum fidei: & vncti sacro chrismate, sic mysteriis cōmunicent. Arelatense Can. 8. Si ad Ecclesiam aliqui de hæresi Arriana venerint, interrogēt eos nostræ fidei Sacerdotes Symbolum. Et si præuiderint, in Patrē, Filium, & Spiritum sanctū eos baptizatos, manus eis tantum imponant, vt accipiāt Spiritum sanctum. Ita Leo epist. 77. Qui apud hæreticos baptizatus est, nō rebaptizetur: sed Spiritus sancti inuocatione, per manuū impositionem cōfirmetur, quia Baptismi tantum formam, sine sanctificatione accepit. Hæc Leo. Non autē idem ritus fuit vbique, id quod etiā Gregorius testatur de Consecra. 4. ca. Ab antiqua. Narrat enim, Occidentē per manus impositionem, Orientem per chrismatis vnctionē recipere eos qui apud hæresin recte baptizati ad Ecclesiā redibāt. Num vero ideo hoc factū fuit, quasi Baptismus per se sit sine sanctificatione, & Spiritu sancto? Certe Ephes. 5. sanctificatio expresse tribuitur Baptismo. Et opulenta effusio Spiritus, Tit. 3. Sed qui baptizatus fuit, nō habens verā fidem, non potuit accipere Spiritū sanctum, & sanctificationē Baptismi: illa enim fide accipimus. Sed quando postea ad veram fidem conuertebatur, tūc demum recte & salutariter apprehēdebat promissionem Baptismi: atq; ita sanctificationem Baptis-

mi, antea oblatam quidem, sed non acceptam, tunc primum fide vera accipiebat: idq; vt fieret, inuocabatur super eum Spiritus sanctus: cui inuocationi adhibebatur Symbolum impositionis manuum, sicut Augustinus inquit, nihil aliud esse manuum impositionem, quam orationẽ super hominẽ, lib. 3. contra Donatistas ca. 16. Et ca. 1. quæst. 1. c. Paulianistæ, extat hæc sententia: Dum ab eis baptizatur, qui in hęresi vel schismate eis communicant, Sacramẽtum quidem Baptismi ab eis accipiunt, virtutẽ vero non consequuntur, quam sine fide nullus cõsequi potest, sicut Dominus in patria sua, non poterat facere vllum signum, propter incredulitatem ipsorũ. *Augustinus.* August. cõtra Donatistas 5. c. 23. Manus impositio si nõ adhiberetur, ab hęresi venienti tanquam extra omnẽ culpã esse iudicaretur: propter charitatis autẽ copulationẽ, manus hęreticis correctis imponitur.

Secũda occasio fuit, quando in necessitate aliquis, vel à Catechumeno, vel à laico baptizatus erat: tũc vt Baptismus ille tanquam verus & legitimus approbaretur & confirmaretur: ductus fuit baptizatus ad Episcopum. Ita Concilium Elibertanum inquit, Can. 18. fidelem, & in necessitate catechumenum, posse baptizare, ita vt si ille qui sic baptizatus fuit superuixerit, ad Episcopum eum perducat, vt per manus impositionem perfici possit. Ita historia de Nouato apud Eusebium lib. 6. ca. 33. ostendit, illis qui decumbentes in lecto baptizabantur, non adhiberi potuisse reliquos tũc vsitatos ritus: quos tamen ne quid omitteretur, postea recuperata valetudine subsequi volebãt, sicut & Athanasij historia recitatur. 1. quæst. 1. c. Spiritus S. Tertia ratio & occasio illa fuit quã Hieronymus describit in Dialogo *Hieronymus.* aduersus Luciferianos. Narrat enim, suo tempore Ecclesiarum consuetudinem fuisse, vt ad eos qui in minorib. vrbibus, per presbyteros & diaconos baptizati erant, Episcopus ad inuocationẽ Spiritus S. manũ impositurus excurreret. Et fuit absq; dubio bona & vtilis consuetudo, ad retinendã & conseruandam doctrinæ & fidei puritatẽ, quod Episcopus eos qui ab aliis baptizati erãt, ipse de doctrina & fide interrogabat, & examinabat: & quãdo intelligebat eos recte credere, & legitime baptizatos esse, verbo eos confirmabat: & impositis super ipsos manibus, Spiritum sanctũ ipsis inuocabat, vt in fide illa perseuerarent. Sed & ex hac consuetudine, & ex more recipiẽdi eos qui ab hæresi ad Ecclesiã reuertebantur, iam tum Hieronymi tempore, imo lõge ante, non vulgus tantũ, sed & Episcopi quidam finxerant hanc opinionẽ, quasi Baptisma ipsum esset sine Spiritu sancto: qui tunc primũ daretur & acciperetur, quando Episcopus ad inuocationem Spiritus sancti, manus baptizatis imponeret. Hãc vero opinionem, quæ tamen est Tertulliani presbyteri, Cornelij Papæ, & Cypriani Episcopi, Hierony. serio & grauiter refutat. Et probat Baptisma non esse sine Spiritu sancto, quia nulli hominum sine Spiritu sancto peccata dimittantur: anima etiam in Baptismo non purgetur sordibus sine Spiritu sancto.

Quærit autẽ Hieronymus, cum Spiritus sanctus in vero baptismate tribuatur, quare in Ecclesia baptizatus, per manus Episcopi dicatur accipere Spiritum S. Et ibi quidem locus fuisset dicendi, sicut Pontificij iam dicunt in Baptismo tantum dari Spiritum sanctum ad regenerationem, ad reliqua vero necessaria dona, Spiritum sanctum non dari vel accipi in baptismo, sed illud demum fieri in Episcopali confirmatione. Sed Hieron. hoc non dicit: simpliciter autem respondet, hanc obseruationem descendere ex ea autoritate, quod post ascensum Domini Spiritus sanctus ad Apostolos descendit. Mox verò quomodo hoc intelligi velit subiungit, cum inquit: Et multis in locis idem factitatũ reperimus, ad honorẽ potius sacerdotij, quam ad legis necessitatem: alioqui si ad Episcopi tantum imprecationem Spiritus sanctus defluit, lugendi sunt, qui in vinculis aut in castellis, aut in remotioribus locis per presbyteros & diaconos baptizati, antè dormierunt, quam ab Episcopis inuiserentur. Hæc Hieronymi explicatio diligenter obseruãda est: præbet enim lucẽ ad intelligendas multas historias & sentẽtias veterũ, de accipiendo Spiritu sancto, per impositionem manuũ Episcopi. Et hinc etiã intelligi potest, quomodo Ecclesiastica illa consuetudo postea magis magisq; degenerarit, assutis subinde nouis ritib. & opinionibus. Tandẽ enim extincta luce doctrinæ, ex illo quod ad honorẽ Episcopatus, nõ ad legis necessitatem factum, quodq; in illis qui ab hęresi reuertebantur seruatum fuerat, fabricatũ est peculiare & vniuersale Sacramentũ pro omnibus baptizatis: & additę sunt opiniones manifeste derogantes dignitati & virtuti Baptismi, quæ suprà recitatæ sunt. Et hæc sunt, quæ dixi ex veterib. probari non posse. Nam & August. contra Donatistas lib. 3. *Augustinus.* ca. 16. quærit, quare Spiritus S. in sola catholica, per manus impositionem dari dicatur? Et respõdet, nõ de illis quæ Pontificij suæ confirmationi tribuunt, sed inquit: Hoc intelligi maiores nostri voluerunt, quod Apostolus ait: Caritas diffusa est in cordibus nostris per Spiritum S. Ipsa enim est caritas, quam non habent qui ab Ecclesiæ catholicæ communione præcisi sunt. Item: Quis nunc hoc expectet, vt hi quibus manus ad accipiendum Spiritum sanctum imponitur, repente incipiant linguis loqui? Sed inuisibiliter & latenter per vinculum pacis, eorum cordibus diuina charitas inspirari intelligitur, &c.

Expresse autem loquitur de hæreticis & schismaticis reuertentibus. Quomodo verò per manus impositionem charitas inspiratur, respondet Augustinus: Manus impositio quid aliud est, quàm oratio super hominem: ergo non sicut baptismus, repeti non potest. Et Gratianus de illa Augustini sententia 1. q. 1. c. Arrianos, inquit: Ex eo quod manus impositio iterari præcipitur, Sacramentum non esse ostenditur. Quæcunq; igitur ex veteribus citantur, longè alia & diuersa sunt, quam Pontificia confirmatio, sicut illa suprà descripta est.

His ita explicatis, facile & planum erit examen Canonum de Confirmatione. Quod enim primus Canon damnat talem confirmationem, quæ consistat in Catechesi, & professione fidei puerorum, hanc habet sententiã & rationem. Nostri sæpe ostẽderunt, ritum Confirmationis, remotis inutilibus, *Quis possit esse legitimus vsus ritus cõfirmationis.* superstitiosis, & cum scriptura pugnantibus traditionibus, piè & ad Ecclesiæ ædificationem, iuxta Scripturæ consensum, hoc modo posse vsurpari, vt scilicet illi qui in infantia baptizati sunt (talis enim nunc est Ecclesiæ status) cum ad annos discretionis peruenissent, diligẽter in certa & simplici catechesi, doctrinæ Ecclesię instituerentur. Et cum initia mediocriter percepisse viderentur, postea Episcopo & Ecclesiæ offerrentur: atque ibi puer in infantia baptizatus, primo breui & simplici commonefactione admoneretur de suo Baptismo: quo scilicet sit baptizatus, quomodo, quare, & in quid sit baptizatus, quid in illo Baptismo tota Trinitas ipsi

contu-

contulerit & obsignârit, fœdus scilicet pacis, & pactũ gratiæ: quomodo ibi facta sit abrenunciatio Satanæ, professio fidei, & promissio obedientiæ. Secundo, puer ipse coram Ecclesia ederet propriã & publicam professionẽ huius doctrinæ & fidei. Tertio, interrogaretur de præcipuis Christianæ religionis capitibus, ad singula respõderet: aut si quid minus intelligeret, rectius erudiretur. Quarto, admoneretur, & hac professione ostenderet, se dissentire ab omnibus ethnicis, hæreticis, phanaticis & prophanis opinionibus. Quinto, adderetur grauis & seria exhortatio ex verbo Dei, vt in pacto Baptismi, & in illa doctrina & fide perseueraret, & proficiẽdo subinde confirmaretur. Sexto, fieret publica precatio pro illis pueris, vt Deus Spiritu suo sancto illos in hac professione gubernare, cõseruare & cõfirmare dignaretur. Ad quam precationẽ, sine superstitione adhiberi posset impositio manuũ. Nec inanis esset ea precatio: nititur enim promissionib. de dono perseuerantiæ, & gratia confirmationis.

Talis ritus confirmationis, valde multũ vtilitatis ad ædificationem iuuentutis & totius Ecclesiæ conferret: esset etiam consentaneus & Scripturæ, & puriori antiquitati. In Apostolica enim impositione manuum, factam fuisse explorationem doctrinæ & professionem fidei, manifeste testatur historia, Acto. 19. De exhortatione etiam ad perseuerãtiam, & de cõfirmatione per verbũ, in semel susceptа doctrina & fide, extãt Apostolicæ Ecclesiæ exempla, Acto. 14. 15. & 18. Et adhibitam fuisse publicam precationem, testatur historia, Actor. 8. Ita de exploratione & professione doctrinæ & fidei in cõfirmatione, loquuntur Canon Laodicenus 7. Arelatensis 8. sicut supra notauimus. Atq; ideo canon Aurelianensis perfectam ætatem requirit in cõfirmando. Nec male huc cõuenit, quod Dionysius in fine Ecclesiasticæ hierarchiæ scribit de magistro Catecheseon, cui pueri in infantia baptizati tradebantur instituendi: vt ad professionẽ fidei, abrenũciationem Satanæ, & pollicitationem obedientiæ Dei, in Baptismo factam præstãdam & seruandam, doctrina & exhortationibus inducerentur.

Colloquium Ratisponẽse Eccius. Hæc in colloquio Ratisponensi, Anno 1541. proposita fuerunt. Sed Eccius nomine Pontificiorum, simpliciter & superbe omnia illa reiecit, affirmans in confirmatione non expectandum esse vsum rationis. Sẽsit igitur, tunc esse adhibendã, quãdo nec cõmonefactio de suscepto Baptismo, nec exploratio doctrinæ, nec professio fidei, nec exhortatio ad perseuerantiã, in pueris locũ potest habere. Et ita dictum est à nostris, si hæc ex ritu confirmationis tollãtur, etiamsi nihil cõtineret superstitionis, esse tamen tãtum ociosam ceremoniã. Et ex hac narratione Lector intelligit, quid primus hic Canon de Confirmatione sibi velit, vnde sit sumptus, & quo respiciat, quando meminit ociosæ ceremoniæ catecheseos, & professionis fidei. Multi cogitãrũt, etiamsi reliqua vsitata in sua cõfirmatione Pontificij retinere vellent, fore tamen vt catechesin, exhortationem doctrinæ, professionem fidei, commonefactionem de suscepto Baptismo, & exhortationẽ de perseuerantia adiungerent, vt ita speciem aliquam pietatis haberet. Sed hæc omnia manifestissimæ vtilitatis, anathemate primi Canonis oblique iugulantur. *Effectus chrismatis secundum Pontificios.* Volunt enim esse tale Sacramentum, quod ex opere operato, propter Chrismatis virtutẽ, conferat gratiam maiorem quam quæ sit Baptismi.

Miretur autem aliquis, quare Pontificij in sua confirmatione illa tolerare nolint. Sed ratio est, quia hoc modo cõfirmatio nihil aliud esset, quam cõmonefactio de suscepto Baptismo: & esset corroboratio in gratia, quæ in Baptismo collata est. Illud vero Põtificij nolunt, sicut supra ostensum est: atq; propterea hæc quæ diximus, ex sua confirmatione exterminant, licet valde insidiose posita sint verba Canonis, (Non tantũ esse catechesin & professionẽ fidei) cum tamen plerunq; talẽ ætatem in cõfirmatione deligãt, vbi plane nullus potest locus esse catechesi, explorationi, professioni & exhortationi. Vsq; adeo nullã, vel manifestissime vtilem emẽdationẽ homines isti vel tolerare possunt, vel admittere cogitant. Quia igitur nihil quod æquũ est, ab illis obtineri potest, dicimus quod res est: Cõfirmationẽ sicut illa in regno Põtificio vsurpatur, & supra descripta est, non tãtum ociosam esse ceremoniã, sed multis vanis, superstitiosis & impiis opinionib. & traditionib. contaminatã, id quod hactenus satis demonstratũ est. Quod secundũ Canonem attinet: Qualem & quantam virtutem suo chrismati, sine vllo mandato & promissione diuina tribuãt, & quanta sit iniuria & cõtumelia Baptismi, illam virtutẽ Baptismo detrahere, & ad Chrisma, quod nullum omnino habet verbum Dei, transferre, hactenus multis ostensum est. Sed ad hæc omnia, solo anathematis strepitu respõdent. Notet autẽ Lector, *Chrismati plane diuina virtus adscribitur.* quod Chrismati non tantũ significationem & cõmonefactionem aliquam de efficacia Baptismi, sed virtutẽ spiritualem & diuinã, peculiarem & distinctam à Baptismo tribui velint: ita vt sicut in Eucharistia aliquis iudicium sibi potest manducare & bibere, ita sentiunt, attrectatione Chrismatis minus reuerenti, supremam indignationẽm Dei, & plus quam gehennã incurri. Sicut Viennæ quondã Faber Episcopus clamitauit, fundamenta orbis tantum non collapsura, cum minister deferẽs ampullam Chrismatis, calceos æstu in itinere torrefactos, pinguedine ex ampullæ orificio exundante & superfluente, ex simplicitate quadam perunxisset.

Illinitio chrismatis est solorum Episcoporum. Tertius Canon illinitionem Chrismatis in Cõfirmatione, solis Episcopis sub anathematis interminatione vendicat. Respondeo autẽ id quod Lutherus dicit, de captiuitate Babylonica: Quales sũt Episcopi, tale etiã volunt habere ministeriũ. Quia enim prædicationẽ verbi, & administrationẽ verorum Sacramentorũ à se & ad alios inferiores reiecerunt: ne tamen ipsi nihil quod ageret, haberent, delibutionẽ Chrismatis, vt minime laboriosam & molestam inuenerũt: cum ad legitimum Episcopi munus obeũdum, pleriq; sint, sicut illustris quondam adolescens, in collegio ipsorũ, cum recitanda essent Pauli verba (Sicut estis azymi) cecinit, Sicut estis asini. Consideret autẽ Lector, quanta sit hominum istorũ leuitas & prodigalitas in profusione anathematum. Scriptura ignorat discrimẽ Episcopi & Presbyteri. *Hieronymus.* Hieronymus dicit: Quicquid huius fit, magis ad honorem sacerdotij, quã ad legis necessitatem fieri. Notum etiam est, quod Cõcilium Toletanum primũ, Cano. 20. statuit, absente Episcopo, presbyterũ posse chrismare. Et addit, ad illud vsq; tẽpus, quibusdã in locis presbyteros chrisma confecisse. Notum est etiam, quod Gregorius distinct. 95. ca. peruenit. presbyteris concedit, vt in frontibus Chrismate tangere debeant baptizatos. Nec ignorant, quomodo Canonistæ, quomodo Alexander, Thomas, Richardus, hanc quæstionẽ ex illo Canone disputẽt. Et tamen anathema dicũt, si quis

quis simplicem Sacerdotem dixerit posse ministrũ esse confirmationis. Anathema igitur erit etiam omnis Episcopus, qui oues suas non ipse Chrismate confirmarit. Canones enim volunt, neminẽ alium, sed Episcopum ipsum debere chrismare. Extra de sacra vnctione. Atqui quæ ætas proximorum annorum in Episcopatibus pinguiusculis meminit, Episcopum ipsum singulas suas oues chrismasse? Excogitatum enim est ludibriũ suffraganeorum. Coemit siquidem aliquis Episcopatum in Turcia, puta Sidonium, Tripolitanum, Bethlehemiticum: & iuramento se obstringit, se gentes illas ad fidem conuersurum. Cumq; vix iter ingressus est, mox reuersus conqueritur de difficultate & impossibilitate: ibi Pontifex absoluit illum à iuramento: Quia vero tamen habet titulum Episcopi, sed sine Ecclesia, per talem laruam, nostri Episcopi postea in suis diœcesibus confirmationem, ordinationes, consecrationes, & huius farinæ alia perficiunt. Atque sic egregie scilicet satisfit Canonibus, quando fictitius & laruatus suffraganeus, alienas oues signat, ipso Episcopo interim iuxta morem suum, sua agẽte. Et tamen non verentur in tali etiam casu, anathemata crepare. Quid igitur est, si hoc non est vniuersam religionem ludibrio habere?

SESSIONES CONCILII TRIDENTINI sub Iulio III.

Non opus esse iudico, repetere historiam, quomodo Conciliũ Tridentinum sub Paulo III. conflato funesto in Germania bello, primũ Bononiam translatum, postea morte Pauli III. interceptum: & quomodo mox sub Iulio III. cum viderentur sibi de tota Germania triumphasse, continuandum & prosequendum rursus indictum fuerit. Illa enim Sleidanus in sua historia copiose & fideliter annotauit: vbi etiam Lector inueniet, quæ interea in armatis Imperij Comitiis, de Concilio acta & decreta fuerunt, quæq; postea insecuta sunt.

His igitur ad suos authores, vnde peti & possunt & debent, reiectis: nos eorum quę sub Iulio III. decreta sunt, examen ea ratione quam in præcedentibus seruauimus, prosequemur.

DECRETVM DE SANCTISSIMO EVCHARISTIÆ SACRAMENTO, publicatum in tertia Sessione Tridentina, sub Iulio Papa III. die 11. Octobris, 1551.

Sacrosancta œcumenica & generalis Tridentina Synodus, in Spiritu sancto legitime congregata, præsidentibus in ea, eisdem sanctæ sedis Apostolicæ legato & nunciis, etsi in eum finem, non absque peculiari scilicet ductu & gubernatione conuenerit, vt veram & antiquam de fide & Sacramentis doctrinam exponeret, & vt hæresibus omnibus & aliis grauissimis incommodis, quibus Dei Ecclesia misere nunc exagitatur, & in multas & varias partes scinditur, remedium afferret, hoc præsertim iam inde à principio in votis habuit, vt stirpitus conuelleret zizaniam execrabilium errorum & schismatum, quamuis inimicus homo his nostris calamitosis temporibus in doctrina fidei, vsu & cultu sacrosanctæ Eucharistiæ superseminauit: quam alioqui Saluator noster in Ecclesia sua tanquam Symbolum reliquit, eius vnitatis & caritatis, qua Christianos omnes inter se coniunctos & copulatos esse voluit. Itaque eadem sacrosancta Synodus, sanam & synceram illam de venerabili hoc & diuino Eucharistiæ Sacramento doctrinam tradens, quam semper Catholica Ecclesia ab ipso Iesu Christo, Domino nostro, & eius Apostolis erudita atque à Spiritu sancto, illi omnem veritatem indies suggerente, edocta retinuit, & ad finem vsque seculi conseruabit: omnibus Christi fidelibus interdicit, ne posthac de sanctissima Eucharistia aliter credere, docere aut prædicare audeant, quam vt est hoc præsenti decreto explicatum atque definitum.

DE REALI PRÆSENTIA DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI in Eucharistiæ Sacramento, & de Consecratione.

CAPVT I.

Principio docet sancta synodus, & aperte ac simpliciter profitetur, in almo sanctæ Eucharistiæ Sacramento, post panis & vini consecrationem, D. N. Iesum Christum, verum Deum atque hominem, vere realiter ac substantialiter, sub specie illarum rerum sensibilium contineri. Nec enim hæc inter se pugnant, vt ipse Saluator noster semper ad dexteram Patris in cœlis assideat, iuxta modum existendi naturalem: & vt multis nihilominus aliis in locis, Sacramentaliter præsens sua substantia nobis adsit ea existendi ratione, quam etsi verbis exprimere vix possumus, possibilem tamen esse Deo, cogitatione per fidem illustrata, assequi possumus, & constantissime credere debemus. Ita enim maiores nostri omnes, quotquot in vera Christi Ecclesia fuerunt, qui de sanctissimo hoc Sacramento disseruerunt, apertissime professi sunt, hoc tam mirabile Sacramentum, in vltima cœna redemptorem nostrum instituisse, cum post panis viniq; benedictionem, se suum ipsius corpus illis præbere, ac suum sanguinem disertis ac perspicuis verbis testatus est. Quæ verba à sanctis Euangelistis commemorata, & à diuo Paulo postea repetita, cum propriam illam & apertissimam significationem præ se ferant, secundum quam à Patribus intellecta sunt, indignissimum sane flagitium est, ea à quibusdam contentiosis & prauis hominibus, ad fictitios & imaginarios tropos, quibus veritas carnis & sanguinis Christi negatur, contra vniuersum Ecclesiæ sensum detorqueri, quæ tanquam columna & firmamentum veritatis, hæc ab impiis hominibus excogitata commenta, velut satanica detestata est, grato semper & memori animo præstantissimum hoc Christi beneficium agnoscens.

CANON I.

Si quis negauerit, in sanctissimo Eucharistiæ Sacramento contineri, vere, realiter, & substantialiter corpus & sanguinem, vna cum anima & diuinitate Domini nostri Iesu Christi, ac proinde totum Christum: sed dixerit, tantummodo esse in eo, vt in signo, vel figura, aut virtute, anathema sit.

De præsentia corporis Christi.

De præsentia corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi, in sacrosancta sua Cœna: siue de vero & genuino sensu verborum cœnæ, Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus: vehemens & vere tristis est hoc tempore controuersia in Ecclesia: quibusdam contendentibus, verba illa non esse accipienda in eo sensu, quem simplex, propria, genuina & in Scriptura vsitata ipsorum significatio præbet: sed per tropos eo esse detorquenda, vt vera & realis præsentia substantiæ corporis & sanguinis Christi, ex cœna ipsius tollatur & submoueatur longius, quam cœlum distat à terra. Et in cœna Dominica, apud nos in terris, relinquatur tantum vel signum & figura procul absentis, & longe à nobis remoti corporis & sanguinis Christi: vel Christus dicatur in cœna sua præsens esse, tantum secundum diuinam suam naturam, præbens & exhibens communicantibus, nõ ipsam substantiam, sed virtutem tantum & vigorem corporis & sanguinis sui, non pręsentis, sed procul absentis, & à Cœna longius remoti, quam aspectabile hoc cœlum distat à terra. Ego vero ab illorum opinionibus fateor, me dissentire: simpliciter vero & aperte

aperte profiteor, me amplecti & probare illarum Ecclesiarum sententiam, quæ agnoscunt & docent veram & substãtialem præsentiam corporis & sanguinis Christi in Cœna, in eo sensu quẽ verba Cœnæ, simplici, propria, vsitata & genuina sua significatione præbent. Et in hac sententia, vtriusq; partis argumentis diligenter consideratis, acquiesco. Neque enim sine periculo animæ fieri potest, si quis ludat fingendis opinionibus in expositione verborum Cœnæ. Scriptum enim est, eos qui non diiudicant illud corpus Domini, quod verba cœnę ibi affirmant exhiberi & accipi, manducare sibi iudicium. Diiudicatio autem rite fieri non potest, si à vero & genuino sensu verborum (Hoc est corpus meum) aberretur. Non igitur quæuis opiniones, de expositione horum vocabulorum temere sunt amplectendæ, sed diligenter inquirenda & cõsideranda sunt fundamenta: vt nõ præsumptas nostras opiniones in verba illa ingeramus, sed vt ipsa verba & repetitiones cœnæ, quæ in Scriptura extant, ostendant & præbeant nobis veram & genuinam interpretationem & sententiam: idq; non obscuris & ambiguis coniecturis, sed perspicuis, certis & firmis indiciis & testimoniis, vt gloriari possimus, nos mentem Christi tenere. 1. Cor. 2. Quia vero Scriptura non est priuatę interpretationis, 2. Pet. 1. simplex illa regula omnium est certissima, tutissima & firmissima: quod scilicet eadem doctrina & sententia in diuersis Scripturę locis, ideo repetita est, vt ipsius Spiritus sancti interpretatio, ex illa collatione locorum inquiri & deprehendi possit. Et quãdo Spiritus sanctus in Scriptura sententiam aliquam, aliter quam sicut verba simpliciter & proprie sonant, intelligi voluit, illud vel in eodem, vel in alio loco non obscure explicauit & ostẽdit. Iam vero descriptio cœnæ, à diuersis Scriptoribus, & quidem diuersis temporibus repetita extat in Scriptura. Nulla autem reperiũtur indicia, simplicem, propriam, vsitatam & genuinam significationem illorum verborum (Hoc est corpus meum) esse deserendam. Offerunt se autem multæ manifestæ ostensiones, eam sententiam esse retinendam, quam simplex, propria, & Scripturæ vsitata verborum significatio præbet: sicut in peculiari libello, plenius hoc à nobis demonstratum est. Et hæc sententia in nullum fidei articulum impingit. Certũ enim est, quia in humana natura Christi, tota plenitudo diuinitatis habitat corporaliter: & per ascensionẽ humana natura in Christo exaltata est, super omne nomen, quod nominatur, siue in hoc, siue in futuro seculo: ideo Christum corpore suo posse adesse vbicunq; voluerit, & facere quodcunque voluerit. Præsentia igitur corporis Christi in Cœna, non pugnat cũ articulis fidei, vel de veritate humanæ naturæ, vel de ascensione Christi. Habet etiam hæc sententia perpetuum consensum veteris, veræ & purioris Ecclesiæ: & plena est dulcissimarum consolationum: quę omnes, stabilita absentia corporis & sanguinis Christi, conscientiis eripiuntur. Sed hæc in repetitione sanę doctrinæ de præsentia corporis & sanguinis Christi in cœna, iusta tractatione explicauimus. Non igitur opus esse iudico, vt integra controuersiæ huius tractatio hoc loco repetatur. Hæc pauca vero ideo hoc loco annotare volui, vt ostenderem, meam confessionem coniunctam esse cum illis Ecclesiis, quæ à Sacramentariorum opinionibus alienæ sunt, & sententiam de vera & substantiali præsentia corporis & sanguinis Christi in cœna, iuxta simplicem & genuinam verborum institutionis proprietatem amplectuntur & profitentur. De primo igitur capitulo & 1. Canone, quod attinet ad præsentiam substantiæ corporis & sanguinis Christi in cœna, nihil amplius iam disputabo, ne rationem examinis prætergrediar.

Diiudicatio corporis Christi.

Duo tamen adhuc in explicatione huius capituli expendenda sunt. Primum quod verbo continendi, videtur definire velle modum præsentię corporis & sanguinis Christi in cœna. Nos vero præsentiam ipsam quia testimoniũ habet verbi Dei, simpliciter credimus: de modo vero præsentiæ, quia verbo Dei reuelatus non est, iudicamus non esse disputandum. Non igitur definimus certum modum illius præsentiæ, sed eum humiliter commendamus sapientię & omnipotentiæ Dei. Non statuimus Physicam seu Geometricam, crassam & carnalem rationem pręsentiæ. Non disputamus de locali inclusione: nec de descensione, vel ascensione corporis Christi. Et breuiter, non sentimus corpus Christi in cœna adesse modo aliquo, seu ratione naturali huius seculi.

De modo præsentia corporis Christi.

Fundamentum etiam præsentiæ corporis Christi in cœna, Lutherus monuit, non esse collocandum in disputatione de vbiquitate, sed in veritate verborum institutionis. Nec Transsubstantiationẽ pro articulo fidei recipimus, de qua postea dicendum erit. Sed sicut verba cœnæ docent, simpliciter credimus illam præsentiam: modum vero & rationem non definimus, sed sapientiæ Christi veracis & omnipotentis commendamus.

Alterum quod obseruãdum dixi, est illud quod mentionem faciunt consecrationis panis & vini, & tamen, quæ & qualis illa sit, non explicant: cum tamen constet, à multis petitum fuisse à Patribus Concilij, vt inter tam varias disputationes & opiniones, certam formam consecrationis Eucharistiæ definirent & determinarent.

Cõsecratio panis & vini.

Quidam enim disputant, in tacita murmuratione quatuor horum verborum super panem (Hoc est corpus meum) consistere consecrationem: ita vt nec ea quæ in institutione præcedunt, nec quæ sequuntur, ad consecrationem vel pertineant, vel requirantur: sed in syllabis & literis quatuor illorũ verborum, ea sit vis & ἐνέργεια, vt si à Sacerdote super panem pronuncientur, possint substãtiam panis conuertere in corpus Christi.

Quidam, vt Thomas, alia etiam quędam ex verbis institutionis, ad cõsecrationem requiri & pertinere contendunt. Extat libellus Bessarionis, in quo prolixe disputat hanc quæstionem: An consecratio fiat per verba institutionis, an vero per verba Canonis, vel an vtraque simul ad consecrationem necessaria sint. Et Colonienses in suo antididagmate, serio & multis contendunt, eos vehementer insanire, qui existimant panem & vinum consecrari in corpus & sanguinem Christi per verba institutionis, si non adhibeantur etiam verba & preces Canonis. Et inter Pontificios multi publice scribunt, illas Ecclesias, quæ non adhibito Papistico Canone, verbis institutionis Christi in Cœna vtuntur, non habere verum corpus & sanguinem Christi, sed tantum panarium Sacramentum, sicut Lindanus inquit.

Colonienses.

Disputatur etiam, an ad consecrationem Eucharistiæ necessaria sit, altaris, sacerdotis, vasorum, vestium, & reliquæ missalis panopliæ Pontificialis consecratio.

Inter has tam diuersas opiniones, Tridẽtini Patres à multis requisiti, noluerunt se interponere: sed simpliciter sine declaratione, nominant cõsecrationẽ panis & vini. Et quo cõsilio illud fiat, Lector expendat. Res autem per se plana est: Quidam enim Papisticam consecrationem ita reiecerunt, vt fingerent, etiam sine verbis institutionis, posse celebrari cœnam Dominicam. Quod manifeste falsum est. Certissimum enim est, Sacramentum non esse sine verbo, sicut Baptismũ Paulus vocat lauacrum aquæ in verbo, Ephes.5. Et Augustini sententia recte habet, Accedat verbum ad elementũ, & fit Sacramentũ. Item: Tolle verbũ ex Baptismo, & quid erit aqua nisi aqua? Nullo modo igitur Eucharistia esse potest, sine adhibitione verbi. Si.n. ex Eucharistia tollatur verbũ, nihil aliud erit panis quã panis. Et inde Augustinus contra Faustum li.20.c.13. inquit: Noster panis & calix, certa consecratione mysticus fit nobis, non nascitur. Proinde quod nõ ita fit, quamuis sit panis & calix, alimentum est refectionis, non Sacramentum religionis. Hoc fundamentum firmissimũ est, ex definitione Sacramẽti. Illa vero adhibitio verbi ad elemẽtum in Sacramentis, vocatur veteribus sanctificatio: vulgus vocat consecrationem. Paulus ex descriptione Marci, nominat benedictionem, cũ inquit: Poculum benedictionis cui benedicimus, 1.Cor.10. Quod si iã quæritur, quodnam sit verbũ illud benedictionis, quo accedente ad panem & vinum, fiat Sacramentum corporis & sanguinis Domini: certe hoc extra controuersiã est, sicut vnumquodq; Sacramentum habet certum aliquod verbum Dei, sibi proprium & peculiare: ita etiam Eucharistia habere certum, proprium & peculiare verbum, ipsam scilicet diuinam institutionem. Existimo vero, apud illos qui non censent humana diuinis esse vel æquanda, vel præferenda: & hoc extra dubitationem esse, impie eum facere, quicunq; benedictionem, sanctificationem, siue cõsecrationem Eucharistiæ, verbis diuinæ institutionis derogat, & ad preces Canonis, qui ab hominibus ex corrupto & integro, imo ex quamplurimis corruptis, consarcinatus est, transfert. Nec sane partienda est illa siue benedictio, siue cõsecratio inter Dei verbum, & inter verba ab hominibus tradita. Non enim quoduis verbũ, sed Dei verbum requiritur ad Sacramẽtum. Et verbo Dei, vt sit igne probatum, nihil est addendum: Prouer. 30. Præcipue Testamento Filij Dei, nihil est superaddendum, Gala.3. Et breuiter, Christus iussit nos in actione Eucharistiæ, facere quod ipse fecit. Non autem mutam ipse actionem exercuit, sed dixit. Et quid dixerit, in scriptura, quãtum Spiritus sanctus nobis necessarium esse iudicauit, traditũ est. Vetus igitur Ecclesia, licet aliis etiam exhortationibus & precationibus in administratione Eucharistiæ vsa est: simpliciter tamẽ, & recte sensit, sermone Christi, hoc est, verbis institutionis diuinæ, fieri benedictionem, seu consecrationem Eucharistiæ.

Augustinus.

Locus vero omnium clarissimus extat apud Ambrosium de Sacramento, li.4.c.4. Cũ enim dixisset, panem esse corpus Christi cõsecratione: mox quærit, quibus verbis & cuius sermone benedictio illa fiat. Respondet autem, verbis & sermone Domini Iesu: & addit differentiam esse inter reliqua, quæ in illa actione dicuntur, quæ vel sunt precationes, vel Eucharistiæ: illa vero dicit, non pertinere ad consecrationem seu benedictionem Eucharistiæ. Sed quando iam consecrãdum & conficiendum est Sacramentum, tunc dicit, Sacerdotem iam non suis amplius, sed Christi verbis vti. Quæ vero illa Christi verba sint, c.5. diserte explicat, recitans verba institutionis. Et nota est Gregorij sentẽtia, qua affirmat morem Apostolorum fuisse, vt ad Dominicam solummodo orationem hostiam consecrarẽt.

Ambrosius.

Falsum igitur est, quod Lindanus Basilio tribuit, consecrationem Eucharistiæ fieri verbis non scriptis. Nam c.27. de Spiritu sancto, Basilius loquitur, non de verbis consecrationis, sed de verbis, quando panis Eucharistiæ & poculum benedictionis, hoc est, facta iam benedictione ostenditur.

Lindanus. *Basilius.*

Iustinus etiam dicit, sacerdotem diu multumq; precari & gratias agere: sed nõ in hunc finem, vt ita fiat consecratio Eucharistiæ. Addit enim, præpositum gratias agere ὑπὲρ τοῦ κατηξιῶσθαι τούτων παρ' αὐτοῦ: hoc est, quod mysteria illa nobis à Christo instituta & tradita sint. De ipsa vero cõsecratione inquit, cibum Eucharistiæ, gratiarum actione sacrari, δι' εὐχῆς λόγου τοῦ παρ' αὐτοῦ: hoc est, per precationẽ verbi, quod ab ipso Christo traditũ est. Quale autẽ illud verbũ sit, Paulus à Christo se accepisse affirmat, 1. Cor.11. Et Iustinus ipse se explicat: dicit enim, illud esse verbum, quod Euangelistæ in Commentariis suis de institutione Cœnæ, literis consignãrunt.

Iustinus.

Irenæus dicit. Quando mixtus calix, & fractus panis percipit verbum Dei, fit Eucharistia corporis & sanguinis Domini. Et quod verbum institutionis intelligat, explicat, cum inquit, panem terrenum accipere vocationem Dei, scilicet, quando de pane Christus pronunciat: Hoc est corpus meũ. Ita Ambrosius de his, qui initiantur mysteriis, cap. 9. dicit, Sacramentum illud non hominis benedictione, sed sermone Christi confici.

Irenæus.

Et Chrysostomus in Homilia de proditione Iudæ, quæstionem illam pulcherrime explicat: non hominem scilicet esse, qui nobis res in mensa Dominica propositas sanctificet, vt sint corpus & sanguis Domini: sed eundem Christum, qui primam suam cœnam sanctificauit, etiam nunc nostrã cœnam Dominicam sanctificare: Licet enim verba per os Sacerdotis proferantur, Sacramenta tamen, gratia & virtute Dei sanctificari. Christi enim, nõ Sacerdotis verbum est: Hoc est corpus meum. Et per illud proposita sanctificantur.

Chrysostomus.

Deinde instituit collationem inter hoc verbum Christi, & inter verbũ illud, Crescite & multiplicamini: quod semel dictum, perpetuam in articulo creationis habeat efficaciam. De consec. dist.2. cap. Vtrũ in figura, Augustinus dicit: Reliqua omnia, quæ Sacerdos dicit, aut clerus choris canit, nihil aliud esse, quam laudes & gratiarum actiones, aut certe obsecrationes, & fidelium petitiones. Sacerdotem vero consecraturum assumere verba Euangelistarum. Et Thomas 2. quæst.83. art.4. multis disputat, consecrationem solum in verbis Christi confici: reliqua vero in Canone, pertinere ad præparationem sumẽtium. Vera igitur benedictio seu consecratio Eucharistiæ, consistit in verbis institutionis ipsius Filij Dei, per quę ipse nobis hodie, & vsque ad finem seculi cõsecrat & sanctificat panem & vinum: vt illam nominationem quam natura non habent, ex gratia & virtute diuina percipiant, vt scilicet sint corpus & sanguis ipsius.

Augustinus. *Thomas.*

Obseruet autem lector, quod inter Pontificios pleriq;, cum non possent in vniuersum verba institutionis, ex consecratione Eucharistiæ proscribere, magnam tamen eius partem resecarunt: ita vt

Verba institutionis à Pontificiis mutilata.

vt exceptis quatuor illis verbis, Hoc est corpus meum: reliqua in institutione nihil ad consecrationem vel pertineat, vel faciant. Et hoc ideo disputant, vt ex consecratione, exterminatis verbis illis: Dedit illis dicens: Accipite, comedite, &c. possent extra vsum habere Sacramentũ. Sed Paulus traditurus Corinthijs, quomodo possent nõ vulgarem, sed Dominicã cœnam celebrare, totam & integrã institutionem recitat & præscribit. Iustinus faciens mentionẽ verbi à Christo traditi, quo Eucharistia consecretur, refert se ad descriptionẽ institutionis, quæ apud Euangelistas extat. Emissenus, De cõsecrat. distin. cap. Quia corpus, dicit, Sacerdotẽ in sanctificatione ita dicere: Accipite, hoc est corpus meum: & bibite, hic est sanguis meus. Ita etiã Ambrosius de Sacramentis, lib. 4. cap. 5. Et breuiter in omnibus vetustis liturgiis, non tantùm verba, sed tota & integra institutio in sanctificandis mysteriis recitatur. Duo igitur iam monstrata sunt. I. Non prece hominis, sed verbo institutionis sanctificari siue consecrari Eucharistiam. II. Non mutilandam esse institutionem, sed totam esse adhibendam ad benedictionem Eucharistię, & eius administrationem. III. Est & hoc explicandum, recitationem illorũ verborum nõ ita adhiberi, sicut magi sua carmina conceptis verbis recitant: puta de Ioue Elicio, aut de luna cœlo deducenda: vi scilicet, & virtute literarũ & syllabarum, si certò modo recitẽtur & pronuncientur: sed sicut in prædicatione Euangelij Paulus affirmat Christum ipsum per os ministrorũ loqui, Rom. 15. 2. Cor. 13. & Deum exhortari per nos, 2. Cor. 5. Ita in actione Eucharistiæ, minister loco Christi legatione fungitur, qui ipse ibi adest: & per ministros, verba hæc sonat: Hoc est corpus meũ, hoc facite, &c. & per illud suum verbum efficax est. Non igitur minister homo, sua cõsecratione & benedictione, panem & vinum facit corpus & sanguinẽ Christi: sed ipse Christus, verbo suo in hac actione adest: & institutionis suę verbo quòd per os ministri pronũciatur, efficit vt panis sit corpus suum, & poculum sanguis suus: planè eo modo, sicut ipse est qui baptizat, licet per ministrũ, & verbo suo efficit, vt baptismus sit lauacrum regenerationis & renouationis. Adhibemus igitur recitationẽ verborum institutionis, tanquã ordinationem, mandatum, promissionẽ, & priuilegiũ mediatoris nostri Christi Domini: vt admoneamur, & certi reddamur, quid in Cœna Dominica sit faciendum & credendum. Conuenimus enim vt accipiamus, edamus & bibamus, non panem cibarium, aut vulgare poculum: sed illum panẽ, qui est corpus Domini, & illud poculum quod est sanguis noui Testamenti. Sed natura panis, non est corpus Christi, nec vinũ sanguis eius: nec vlla creatura, sed solus Filius Dei, virtute & omnipotentia sua efficere potest, vt panis sit ipsius corpus, & vinum sanguis ipsius. Illud autem in prima cœna effecit per verbum, dicens: Hoc est corpus meum. Recitantur igitur in nostra Dominica cœna, verba institutionis, non tantum historicè: sed vt Ecclesię ostendatur, Christum ipsum per verbum, iuxta suum mandatum & promissionem, in actione cœnæ adesse, & potentia illius verbi, exhibere vescentibus suum corpus, & suum sanguinẽ. Ipse enim est qui distribuit, licet per ministrũ: ipse est, qui dicit: Hoc est corpus meum: ipse est qui per hoc suũ verbum efficax est, vt panis sit corpus, & vinum sanguis ipsius. Hoc modo & inde certi sumus & credimus, nos in cœna Domini vesci non vulgari pane & poculo, sed corpore & sanguine Christi.

Ambrosius.

Ita Dionysij Sacerdos inchoaturus administrationem Eucharistiæ, præmittit tanquam priuilegium, hęc verba: Tu dixisti, Hoc facite in mei commemorationem.

Ambrosius.

Ambrosius de Sacramentis lib. 4. cap. 5. pulchrè distinguit verba institutionis. Quædam enim sunt Euangelistarum verba, quę tamen non vt historica tantùm recitantur, sed sunt tanquã priuilegium, quid nos in actione cœnę Dominicæ facere debeamus, vt, Accepit panẽ, benedixit, fregit, dedit discipulis, &c. alia verò sunt Christi verba, quorum virtute panis est corpus Christi, & vinum sanguis eius: vt, Accipite, comedite, bibite, Hoc est corpus meum, hic est sanguis meus. Hoc autẽ interest inter consecrationẽ, & historicam recitationem verborũ. Quando enim institutio recitatur, & non facimus quod Christus in cœna & fecit, & faciendũ iussit: tunc non est consecratio, sed tantùm historica recitatio. Quando verò verba recitamus, & facimus quod iussit: tunc verbis illis benedicimus pani & poculo. Non ignoro, quæstionem hanc à multis variè disputari: quibusdã ad ipsum opus consecrãtis, hoc est, ad externam tantùm recitationẽ verborum, sicut illa fit à ministro respicientibus, vt ex cõsecratione fermè magicũ quiddam faciant, quibusdam verò ipsum verbũ planè tollentibus ex Eucharistia, aliis tantùm historicã narrationem institutionis, sine accommodatione ad præsentem in nostra Dominica Cœna actionẽ retinentibus. Sed hanc quam exposui, iudico esse simplicissimam & veram sententiã de benedictione, seu consecratione Eucharistię: quę rectè tradita, vtilis est & ad erudiendã & ad confirmandam fidem. Pontificiorum verò sententiã, de consecratione Eucharistiæ, non possumus simpliciter recipere. Disputantes enim de verbo, per quod fiat benedictio seu consecratio Eucharistiæ, vel ipsam institutionem maxima sui parte mutilant, sicut suprà dictum est, quasi exceptis quatuor verbis, reliqua in institutione nihil vel pertineãt vel faciant ad sanctificationẽ: vel traditiones humanas assuũt verbo Dei, quasi per verba institutionis, nõ possit fieri consecratio, nisi adhibeantur etiam ea, quæ in Canone Missæ consarcinata sunt. Atq; ita totum Sacramentũ Eucharistiæ, quantũ in ipsis est, reddunt incertum. Petrus enim Comestor dicit, verba institutionis non esse verba benedictionis: quia ignotum sit, quibus verbis Christus in benedictione Eucharistiæ vsus sit. Sed contrarium affirmãt Ambrosius & Chrysostomus. Proclus quidam fingit, Apostolos intra diem Ascensionis & Pentecostes, composuisse Canonẽ, vt esset forma cõsecrationis. Sed Gregorius asserit, Apostolos nõ vsos Canonica illa prece, sed ad Dominicam solummodò orationem hostiam consecrasse. Ita omnino dubia & incerta est Canonica illa benedictio. Incertũ igitur etiam erit Sacramẽtum, quod Canonica illa prece consecrari dicunt. Nos verò quando verbis Christi in institutionem tribuimus benedictionem, habemus certum & firmum fundamentum. Præterea ipsam consecrationem seu sanctificationem, Pontificij tribuunt partim etiam operi Sacerdotis: & quidem non tantùm externæ recitationi verborum, sed & aliis sacrificuli gestibus, vt expansioni, complicationi, eleuationi, & gesticulationi manuum, inclinationi ceruicis, conuersioni corporis, transpositioni

Petrus Comestor.

Proclus.

Canonica benedictio omnino incerta.

sitioni libri, cruciformationibus, & alijs similibus: & præcipuè verò consecrationi sacerdotis, altaris, vasorum, vestium, &c.

Hæc meritò & necessariò taxantur, vt ostendi possint vera fundamenta, quibus maximum hoc mysterium nititur: quòd scilicet credimus, in cœna Dominica non vulgarem panem, & commune vinum, sed corpus & sanguinem Domini adesse, exhiberi & accipi.

DE RATIONE INSTITVTIONIS HVIVS SANCTISSIMI Sacramenti.

CAPVT II.

Ergo Saluator noster, discessurus ex hoc mundo ad Patrem, Sacramentum hoc instituit, in quo diuitias diuini sui erga homines amoris velut effudit, memoriam faciens mirabilium suorum: & in illius sumptione, colere nos sui memoriam præcepit, suamq; annunciare mortem, donec ipse ad iudicandum mundum veniat. Sumi autem voluit Sacramentum hoc, tanquam spiritualem animarum cibum, quo alantur & confortentur viuentes vita illius qui dixit: Qui manducat me, & ipse viuet propter me, & tanquam antidotum, quo liberemur à culpis quotidianis, & à peccatis mortalibus præseruemur. Pignus præterea id esse voluit futuræ nostræ gloriæ, & perpetuæ felicitatis: adeóq; Symbolum vnius illius corporis, cuius ipse caput existit, cuiq; nos tanquam membra, arctissima fidei, spei & charitatis connexione astrictos esse voluit, vt id ipsum omnes diceremus, neq; essent in nobis schismata.

CANON V.

Si quis dixerit, vel præcipuum fructum sanctissimæ Eucharistiæ, esse remissionem peccatorum, vel ex ea non alios effectus prouenire, anathema sit.

EXAMEN.

De vsu & fructu cœnæ Dominicæ.

Vtilissima est, simplex & vera ex verbo Dei explicatio doctrinæ, de fine, vsu & fructu, siue de virtute & efficacia Eucharistiæ. Hac enim doctrina, animi excitantur ad crebriorem vsum huius Sacramenti: acceditur in ipso vsu fides, Inuocatio & gratiarum actio: conscientia deniq; credentis, ex hac doctrina dulcissima consolatione confirmatur, ad se etiam, in hac tanta carnis infirmitate pertinere, sibi certò communicari, firmiter donari & obsignari totum thesaurum omnium beneficiorum, quæ Christus mediator traditione sui corporis, & effusione sui sanguinis nobis acquisiuit. Ostendit etiam hæc doctrina, quia variis huius vitæ calamitatibus subiecti sumus, quale pignus habeamus futuræ aliquando nostræ liberationis, immortalitatis & gloriæ. De re magna igitur disputatio est: & omnino necessarium est, doctrinæ huius synceritatē, sicut ea in verbo Dei tradita est, ita conseruare, ne vel additionibus vel detractionibus adulteretur.

Iterum verò commonefaciendus est Lector, quod sit κρινόμενον, seu quis sit verus status controuersiæ inter Pontificios & inter nos de hac doctrina. Tridentini enim dogmatistæ, non satis explicatè declarant id, quod in controuersia positum est: cùm tamen non ignotum sit, quid hoc loco damnare velint. Quintum siquidem Canonem ita constituerunt, quasi hic sit status controuersiæ, quòd nos remissionem peccatorum ita tribuamus fideli sumptioni Eucharistiæ, vt negemus alios etiā effectus ex illa sumptione prouenire ad credentes: cùm longè aliud sit, quod damnare volunt. Vt igitur explicatis illis, quibus Pontificij sperant se iudicium Lectoris vel turbare, vel saltem remorari posse: planè & perspicuè ostendatur, quid illud sit, quod in doctrina nostra, de fine & fructu Eucharistiæ sugillare & damnare volunt. Breuiter Patrum verbis & sententijs recitabo aliquos illos Eucharistiæ effectus, de quibus Canon iste loqui videtur: quos Eucharistiæ nos nullo modo detrahimus, sed docemus, fidem in sumptione debere reuerenter considerare, & cum gratiarum actione amplecti omnes diuitias, & totum thesaurum beneficiorum, quæ Christus Mediator traditione sui corporis, & effusione sui sanguinis, Ecclesiæ suæ acquisiuit. Quia enim in Eucharistia accipimus illud Christi corpus, quod pro nobis traditum est, & sanguinem noui Testamenti, qui in remissionem peccatorum effusus est: quis neget, credentes ibi percipere thesaurum omnium beneficiorum Christi? Accipiunt enim illud, in quo peccata remittuntur, in quo mors abolecur, in quo vita nobis communicatur, quo nos sibi Christus, tanquā membra adiungit, vt ipse in nobis, & nos in ipso simus. Pulchrè enim dixit Hilarius: Hæc accepta & hausta, faciūt vt & Christus in nobis, & nos in Christo simus. Cyrillus inquit: Quando carnem Christi in mystica benedictione, fide mādūcamus, hinc vitam habemus in nobis, illi carni coniuncti, quæ vita effecta est, vt non solùm anima per Spiritum sanctum in beatam vitam ascendat, verumetiam terrestre hoc corpus, cibo illo ad immortalitatem reducatur, resuscitandum in nouissimo die. In Eucharistia igitur accipimus pignus certissimum & præstantissimum reconciliationis nostræ cum Deo, remissionis peccatorum, immortalitatis, & futuræ glorificationis. Et reuera diuitias diuini sui erga homines amoris, in hoc Sacramento Christus opulenter effundit. Illud enim corpus, quod pro nobis in mortem tradidit, dat nobis in Cœna sua in cibum: vt ex eo tanquam solido, diuino & viuifico cibo viuamus, alamur, grandescamus, confortemur, atq; adeò in ipsum conuertamur, ab eo nunquam separandi: sicut Augustinus piè dicit, in persona Christi: Non tu me mutabis in te, sed tu mutaberis in me. Et sacrum conuiuium, in quo Christus sumitur, memoria passionis eius recolitur, mens impletur gratia, & futuræ gloriæ nobis pignus datur. Et elegans est Ignatij sententia, quæ extat in Epistola ad Ephesios: vbi Eucharistiam vocat φάρμακον ἀθανασίας, ἀντίδοτον τοῦ μὴ ἀποθανεῖν, ἀλλὰ ζῇν ἐν θεῷ διὰ ἰησοῦ χριστοῦ, καθαρτήριον ἀλεξίκακον. Hoc est, Pharmacum immortalitatis, antidotum ne moriamur, sed viuamus in Deo, per Iesum Christum, remedium per auerruncationem, & depulsionem malorum purgans.

Hilarij dictum.

Cyrillus.

Augustinus.

Nec incommoda est Bernhardi sententia, in qua dicit: Corpus Christi est ægris medicina, peregrinantibus via, debiles confortat, valentes delectat, languorem sanat, sanitatem conseruat: per hoc fit homo mansuetior ad correptionem, patientior ad laborem, ardentior ad amorem, sagacior ad cautelam, ad obedientiam promptior, ad gratiarum actionem deuotior.

Bernhardus.

Cyprianus dicit: eos quos exhortamur ad prælium, non inermes & nudos esse relinquendos, sed protectione Sanguinis & Corporis Christi muniendos. Ad hoc enim fit Eucharistia, vt possit accipientibus esse tutela. Idoneus ergo esse non potest ad martyrium, qui ab Ecclesia non armatur ad prælium: & mens deficit, quam non accepta Eucharistia erigit & accendit.

Cyprianus.

Chrysostomus inquit: Si qui fimbriam vestimenti

Chrysostom.

menti eius tetigerunt, rectè conualuerunt: quantò magis corroborabimur, si totum illum in nobis habeamus? Sedabit ille in nobis sæuientem membrorum nostrorum legem, perturbationes animi extinguet, morbos omnes depellet, ab omni casu nos eriget, & inimici potestate deuicta, ad veram pietaté concitabit, atq; adeo in seipsum confirmabit. Idem inquit, in priorem ad Corinthios: Ipsa mensa, animæ nostræ vis est, nerui mentis, fiduciæ vinculum, fundamentū, spes, salus, lux, vita nostra. Si hinc hoc sacrificio muniti migrabimus, maxima cum fiducia sanctum ascendemus vestibulum.

Ambrosius. Ambrosius de his, qui initiantur mysteriis, cap. 8. Ista esca, quam accipis, vitæ æternæ substantiam subministrat.

Et in Lucam inquit: Corpus Christi edimus, vt vitæ æternæ possimus esse participes.

Basilius. Basilius in Asceticis dicit, proprium esse eorum, qui sumunt Eucharistiam, vt memoriam continuā seruent eius qui pro nobis mortuus est, & resurrexit. In vsu igitur cœnæ Dominicæ beneficia traditione corporis Christi & effusione sanguinis ipsius nobis præstita & acquisita, memori mēte sunt cogitanda, publica voce prædicanda & annuncianda, gratiarum actione publicè & priuatim cōmemoranda & celebranda. Nec tantùm historica cōmonefactio de morte Christi, & beneficiis eius in Eucharistia est: sed ipse habitans iam in nobis, illā sui ἀνάμνησιν efficacia corporis & sanguinis sui per Spiritum excitat, accendit, confirmat, auget & conseruat in nobis: ne obliuio illa, de qua Scriptura loquitur. 2. Pet. 1. nobis obrepat: aut si obrepsit, vt excutiatur. Præterea etiam, sicut Augustinus inquit, mysterium pacis & vnitatis nostræ, Christus in mensa sua consecrauit: & per hunc cibum & potum, societatem sui corporis & membrorum suorum intelligi voluit, quę est Ecclesiæ vnitas.

Chrysostom. Chrysostomus inquit: Vna mensa omnibus est proposita, idem cibus porrigitur omnibus, idq; in propatulo fit: vt scilicet nos vnum corpus agnoscamus, & mutua charitate complectamur. Ideo enim (sicut Augustinus inquit) hoc Sacramentū in eiuscemodi rebus conficitur, quæ ex multis, puta ex granis, & multis botris seu racemis ad vnum aliquid rediguntur: vt admoneamur participatione huius Sacramenti, vt & nos vnum simus nos diligendo, vnam fidem, vnam spem, & indiuiduam caritatem. Et sicut Cyprianus inquit: Quibus vnus est panis, vnum est corpus, & omnium vnum cor, & anima vna, vni Christo adhærens.

Hæc ex Patrum sententiis breuiter repetere volui: vt Lectori ostenderē, non hunc esse statum cōtrouersiæ, de quo hoc loco Pontificij nobiscū dimicāt, quasi ipsi magnificentius sentiant & loquātur de fine, fructu, virtute & efficacia sumptionis Eucharistię: aut quasi nos de remissiōe peccatorū, in sumptione Eucharistię ita loquamur, vt alios effectus Eucharistiæ denegemus & detrahamus. Ideo enim nostrā confessionem adiunxi sententiis veterū, ex verbo Dei sumptis & extructis: vt coram tota Ecclesia palam fiat, nos dignitati, virtuti & efficaciæ Eucharistiæ nihil quicquam detrahere. Et mirum est, Pontificios hoc modo insidiose voluisse transponere statum: cùm aliàs irasci & indignari soleant, nos dignitatem & efficaciam Eucharistiæ, ex verbo Dei magis extollere & ornare, quàm ipsorum Missæ, satisfactionibus, indulgentiis, & similibus veniarum nundinationibus cōmodum & vtile sit. Cùm igitur hæc enumerata diligentius in nostris Ecclesiis, quàm apud Pōtificios doceātur: num in hac parte doctrinæ consensus est, ita vt nihil habeāt, quod in nostra doctrina damnent? Certè non sine causa anathemata sua in V. Canone expediunt. Quid verò illud sit, obliquè notant cùm damnant: Si quis dixerit, vel præcipuum fructuum sanctissimæ Eucharistiæ, esse remissioné peccatorū. Sed inquis: Forsan eos notant, qui de remissione peccatorū, in sumptione Eucharistiæ ita disputant, vt reliquos eis effectus omnes prorsus negēt & tollant. Illos igitur nominent, nobis cum tali opinione nihil est cōmune, qui sentimus in vsu Eucharistiæ, fieri in credentib. applicationē & obsignationē omnium beneficiorū Christi mediatoris. Sed aliud est, de quo boni illi Patres dimicāt, quod in 2. capitulo ita explicant, Eucharistiam esse antidotū, quo liberemur à culpis quotidianis, hoc est, à peccatis venialibus: à mortalibus verò non liberemur per antidotū Eucharistiæ, sed tantùm præseruemur. Et illud est quod Colonienses Iesuitę ex Scholasticis clarius explicāt, cùm dicunt: Leuia quidem & minora peccata Eucharistiam delere, aliquando etiam grauia quędam: illa scilicet, quorū memoria cōfitentibus nobis exciderit, tunc enim Sacramēti virtutem supplere, quod ignorātia desiderabat. Mortalia autem peccata, vero vsu Eucharistiæ non deleri. Hoc igitur est caput illud, quod in doctrina nostra reprehendunt & damnāt: quòd scilicet docemus, Filiū Dei in Eucharistia, dato suo corpore & sanguine, tanquā pignore seu sigillo certissimo & præstantissimo, testari, se singulis fide hoc Sacramento vtentibus, communicare, applicare, & obsignare beneficia sua, quæ traditione sui corporis, & effusione sui sanguinis Ecclesię acquisiuit. Et inter illa beneficia, dicimus præcipuum & primariū locum obtinere remissionem peccatorum, reconciliationem cum Deo, receptionem in gratiam, & acceptationem ad salutem & vitam æternam: non quòd reliqua Christi beneficia, ab Eucharistię fructu excludamus: sed quia hæc sunt quasi fundamēta omniū reliquorum Christi beneficiorum, quæ nobis conferenda sunt. Neq; hoc facimus priuata aliqua speculatione aut temeritate, sed ipse Filius Dei Eucharistiam nominat nouum Testamentū. Et Ieremias affirmat, in nouo Testamento cōprehēdi hoc pactum: Propitius ero iniquitati eorum, & peccati eorum nō memorabor amplius. Et quidem in ipsa institutione, Christus expressis verbis nominat remissionem peccatorum. Cogitet autē Lector, quid sit, remissionem illam in nouo Testamento, de quo verba Cœnæ loquuntur, cum Iesuitis restringere tantùm ad leuia & minora peccata: quasi sanguis Christi, in Eucharistia acceptus, non habeat vim delendi peccata mortalia & grauiora: sed illa dignitas & virtus tribuenda sit nostris satisfactionibus, indulgentiis, missæ sacrificio, & reliquis veniarum negociationibus. Operæ precium enim est, expendere, quare Pontificij contra hoc caput doctrinæ nostræ tàm pertinaciter dimicent. Hæc enim consideratio, multa monebit: & ostendet causas grauissimas, quare contradicendum sit.

Iesuitæ Colonienses.

Primùm igitur remissionem peccatorum grauiorum & mortalium, quæ post Baptismum commissa sunt, docent quærendam & impetrandā esse nostra contritione, confessione, satisfactione, sacrificio Missæ, & aliis modis. Vident autem, totam illam veniarum structuram collapsuram, si remissio-

missio illa,& reconciliatio quæratur in corpore & sanguine Christi. Ne tamen nihil tribuant Eucharistiæ, loquũtur de venialibus: hoc est (sicut Iesuitę interpretantur) de leuioribus & minutiorib. peccatis. Vt igitur satisfactiones suas & reliquas veniarum nundinationes retineant, acerbè dimicant, in vero vsu Eucharistiæ, non fieri applicationē remissionis peccatorũ. Secundò, vt dogma de dubitatione remissionis peccatorum retineant, damnant ipsam etiã obsignationem remissionis peccatorũ in Eucharistia: Iesuitæ enim Colonienses manifestè ostēdunt, se dogma illud improbare, quòd credentes, qui fide hoc Sacramēto vtuntur, eius sumptione confirmentur, & certi reddantur de reconciliatione cum Deo, de remissione peccatorum, &c. Et rationem assignant, quia illud pugnet cum doctrina Pontificia, de dubitatione. Quia igitur vident verũ & salutarem Eucharistiæ vsum, quasi aduersa fronte expugnare Pontificium dogma de dubitatione: ne conscientiis vllam certam & firmam consolationem, de fiducia & certitudine remissionis peccatorum relinquant, contendunt, in vsu Eucharistiæ, nec applicationem, nec obsignationem reconciliationis, seu remissionis peccatorũ in singulis fide hoc Sacramento vtentibus fieri.

Pontificiorũ doctrina de effectu Eucharistiæ.

Tertiò docent, multos quidem præstantes & insignes esse effectus Eucharistiæ: eos verò in vsu Eucharistię illis tantùm contingere, qui ab omnib. grauioribus peccatis antè liberi, immunes, puri & sancti sunt: secus verò dispositos, iudiciũ sibi manducare, & grauissimam offensionē Dei incurrere, eò quòd non pro dignitate, hęc sacrosancta mysteria contingant. Ita fermè Andradius etiã loquitur. Econtrà verò docent, Missam esse sacrificium propiciatorium, ad delenda quævis peccata mortalia & grauissima, idque ex opere operato, sine aliquo peccatoris vel negocio, vel periculo. Hoc modo & hac via experti sunt, homines à crebriori vsu Eucharistiæ absterreri, & ad quotidianas Missarum nundinationes cupidius inuitari. Hoc aucupium nollent amittere: ideò talem fecerunt partitionē, quòd sacrificio Missę tribuant remissionem omnium peccatorum: in vero autem Eucharistiæ vsu, leuiora tantùm & minutiora delicta tradunt deleri: idq; tamen non fieri sine magno periculo, nisi quis ab omnibus grauioribus peccatis antè immunis, purus & sanctus sit. Hæc consideratio verum est examen secundi capituli, & V. Canonis.

An impœnitentibus proficiat vsus Eucharistiæ.

Num verò nostra sententia est, in vero vsu Eucharistiæ, remissionem peccatorum accipere etiã eos, qui grauissimorum scelerum sibi conscij sunt, si non deponant, sed retineant propositũ malefaciendi, si non afferant timorem Dei, siue pœnitentiã & fidem, sed scientes perseuerent in delictis cõtra conscientiam? Nullo sanè modo ita docemus. Seriò enim monentur apud nos homines eos, qui nõ agunt pœnitentiam, sed perseuerant in delictis contra conscientiam, manducare & bibere sibi iudiciũ, ita vt rei fiant corporis & sanguinis Domini. Cumulatur enim offensio Dei inde, quòd in impœnitentia Eucharistiam sumunt, cõtumelia afficiunt corpus & sanguinē Domini. In his igitur quibus manducatio illa prodesse debet, necessaria est pœnitentia seu timor Dei, expauescens cogitatione peccati & iræ Dei aduersus peccata, & deponēs propositũ malefaciendi: necessaria etiam est fides, petens & accipiens remissionem peccatorum in promissione. Inde verò Andradius texit tale argumentum, quòd existimat esse insolubile. Qui agit pœnitentiam, & credit Euangelio, accipit & habet remissionē peccatorum. Sed vtiliter accessurum ad cõmunionem, oportet afferre pœnitentiam & fidem. Habet igitur remissionem peccatorum, ante cõmunionem. Nemo verò illud vel quærit, vel accipit, quod iam antè habet. Ergò in vsu Eucharistię nec quæritur, nec accipitur remissio peccatorum. Sed tota hæc imaginatio, oritur ex ignorantia doctrinæ, de vero & salutari vsu Sacramentorũ. Vnicũ enim est fundamentũ recōciliationis cum Deo, & remissionis peccatorum: Christus scilicet mediator, cum sua obedientia & merito. Illũ verò pater proponit fide apprehendendum & accipiendũ ad remissionē peccatorũ, & in verbo & in Sacramentis. Est autem reconciliatio cum Deo, & remissio peccatorũ, non sicut color seu qualitas, hærēs immobiliter, indiuulse & inseparabiliter in subiecto: vt semel accepta, nõ opus sit amplius de ea cogitare. Sed fidei perpetua actio, & quotidianũ exercitium in hac vita est, Christum magis magisq; & firmius apprehendere, in eo manere & perseuerare, ne remissio peccatorũ amittatur, sed vt firmius & certius retineatur: imò in hac carnis nostræ deprauatione, inter tàm varias diaboli insidias, & mundi scandala, nullũ momentũ est, in quo non opus sit nobis quærere, apprehendere & complecti gratiã Dei, reconciliationem & remissionem peccatorũ.

Præterea in tentationibus, mens de hac quæstione præcipuè angitur. Cùm promissio loquatur in genere, an etiam ego, qui credo, habeam remissionem peccatorum? an verè, certò & firmiter eam habeam? Solicita etiam est pia mens, ne sibi eripiatur vel excutiatur. In hunc igitur vsum Deus, qui diues est in misericordia, quam opulētè super credentes effundit, præter verbum instituit etiã vsum Sacramētorum. Relinquimus autem & tribuimus & verbo, & cuiq; Sacramento, quod cuiusq; proprium est. Per Baptismum in Christo renascimur: renati, verbo & Eucharistia alimur: lapsi, per pœnitentiam & fidem ad promissionem gratię reuertimur, & eius fide propter mediatorē Deo rursus reconciliamur. Et tamen ab hoc etiam vsu Eucharistiæ, quæ continet fundamentũ remissionis peccatorum, corpus scilicet & sanguinem Christi, nõ excludimur. Filius Dei enim in Eucharistia, præstantissimo & certissimo pignore, exhibitione scilicet corporis & sanguinis sui, testatur se singulis, fide hoc Sacramento vtentibus, certò cõmunicare, applicare & obsignare remissionem peccatorũ, reconciliationem cum Deo, & reliqua sua beneficia, quæ traditione sui corporis, & effusione sanguinis sui, Ecclesiæ ita acquisiuit, vt verbo & Sacramentis offerrentur, & fide acciperentur. Atq; ita fides, in vsu Eucharistiæ, habet de remissione peccatorum, firmam consolationis, fiduciæ & certitudinis suæ ancoram: habet etiam efficax antidotum, ad erigendã & sustendandã languidam fidem in luctu & tentationibus, contra diffidentiam, dubitationem, pusillanimitatem & desperationem. In vero etiam vsu Eucharistiæ, filius Dei testatur, se credentes sibi vt membra inserere, vt gestet, sustentet, gubernet & viuificet eos: vt magis magisque ipsi cõiungantur, & firmius in ipso perseuerare possint, & accepta beneficia retinere. Hanc dulcem, vtilem & necessariam consolationem & confirmationem fidei, conãtur Pontificij Ecclesiæ eripere, quando ex fructibus & effectibus Eucharistiæ,

stiæ, expungunt applicationem & obsignationem remissionis peccatorum. Nec verò noui aliquid nostra hæc sententia adfert. In omnibus enim veterum liturgiis, extant precationes, vt sumptio corporis & sanguinis Domini, fiat in remissionem omnium peccatorum. Res igitur, de qua in secundo capitulo, & 5. Canone controuersia est, valde magni momenti est, propter conscientiarum consolationem. Nam & reliquos Eucharistiæ effectus, quos recitant, tradunt illis tantum contingere, qui suis præparationibus à peccatis grauioribus immunes, liberos, puros & sanctos se reddiderunt. Sed hæc septimo capitulo de præparatione plenius explicanda erunt.

DE EXCELLENTIA SANCTISSIMÆ EVCHARISTIÆ SVper reliqua sacramenta, hoc est: An vera sit regula illa, sacramenta extra vsum diuinitus institutum, non habere rationem sacramenti.

CAPVT III.

Commune hoc quidem est sanctißimæ Eucharistiæ cum cæteris sacramentis, Symbolum esse rei sacræ, & inuisibilis gratiæ formam visibilem. Verum illud in ea excellens & singulare reperitur, quod reliqua sacramenta tunc primum sanctificandi vim habent, cum quis illis vtitur. At in Eucharistia ipsa, sanctitatis auctor ante vsum est, nondum enim Eucharistiam de manu Domini Apostoli susceperant, cum vere tamen ipse affirmaret, corpus suum esse quod præbeat. Et semper hæc fides in Ecclesia Dei fuit, statim post consecrationem, verum Domini nostri corpus, verumque eius sanguinem, sub panis & vini specie, vna cum ipsius anima & diuinitate existere, sed corpus quidem sub specie panis, & sanguinem sub vini specie, ex vi verborum: ipsum autem corpus sub specie vini, & sanguinem sub specie panis, animamque sub vtraque vi naturalis illius connexionis & concomitantiæ, qua partes Christi Domini, qui iam ex mortuis resurrexit, nō amplius moriturus, inter se copulantur: diuinitatem porro, propter admirabilem illam, eius cum corpore & anima hypostaticam vnionem. Quapropter verißimum est, tantundem sub altera specie, atque sub vtraque contineri: totus enim & integer Christus sub panis specie, & sub quauis ipsius speciei parte, totus item sub vini specie, & sub eius partibus existit.

CANON III.

Si quis negauerit, in venerabili sacramento Eucharistiæ, sub vnaquaque specie, & sub singulis cuiusque speciei partibus separatione facta, totum Christum contineri, anathema sit.

CANON IIII.

Si quis dixerit, peracta consecratione, in admirabili Eucharistiæ sacramento non esse corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi, sed tantum in vsu dum sumitur: non autem ante vel post, & in hostiis seu particulis consecratis, quæ post communicationem reseruantur vel supersunt, non remanere verum corpus Domini, anathema sit.

EXAMEN.

Titulus pollicetur explicationem, quæ sit excellentia Eucharistiæ super reliqua sacramēta. Et quidem quod Eucharistia dignior & excellentior sit matrimonio, & reliquis quæ Pontificij sacramentis annumerant, non opus est disputare. Inter illa enim, quæ non sunt eiusdem generis, ne collatio quidem instituenda est. Hoc verò vtiliter explicaretur, cum ad distributionem, applicationem & obsignationem beneficiorum Christi mediatoris, diuinitus instituta, & ordinata sint hæc organa, seu media vox Euangelij, & vsus sacramentorū, vt sunt Baptismus & cœna Dominica: cumq; thesaurus, qui in prædicatione Euangelij, in Baptismo, in Eucharistia fide accipiendus offertur & proponitur, sit Christus mediator, cum omnibus suis beneficiis: quæ sit vel differentia, vel qui gradus, inter hæc organa seu media? Sed de his vtilibus explicationibus non sunt soliciti Tridentini patres. Pro scholasticorum verò traditionibus stabiliendis & retinendis, acriter dimicant.

Pontificij de Eucharistia.

Tradunt autem isti, Eucharistiam excellere reliqua sacramēta. I. In significando. II. In significato. III. In continendo. Et hæc ita explicāt, quod in reliquis sacramentis, tantum sit gratia accidentalis & creata: in Eucharistia verò sit Christus ipse author, sanctificatio, & fons omnis gratiæ. IIII. In modo continendi: quod scilicet reliqua nō sint sacramenta, nisi in vsu: & sanctificandi vim habeant, nō nisi in ipso vsu. Eucharistia verò sit sacramentum, & contineat corpus & sanguinem Christi, durabiliter & permanenter etiam extra vsum. Et de priorib. quidem tribus gradibus Tridentini nihil disputant, ideò forsan, quia animaduertūt quam absurdum sit, Christum ipsum, omnis gratiæ & sanctificationis fontem & autorē, ex baptismo præscribere, & eius loco accidentalem & creatam gratiam in aqua hærentē substituere: cum scriptura manifeste testetur, Christum ipsum lauacro aquæ in verbo mundare Ecclesiam, Ephe. 5. Et Paulus affirmat, Gal. 3. Quotquot baptizati estis, Iesum induistis. Pro illa verò opinione, quod Eucharistia sit sacramentū, & contineat Christum, etiam extra vsum illum, ad quem diuinitus instituta est, tanquam pro aris & focis dimicant. Et monendus est lector, quas huius sui certaminis causas habeant. Cœnam Dominicam ab aliquot iam annis, in regno Pontificio transformarunt in actiones plane diuersas ab eo vsu, ad quem Christus illam instituit. In Missa enim, recitatis super panem & vinum verbis consecrationis (quæ ita vocant) sacramentum circumstantibus non distribuitur, à populo non accipitur, non manducatur, non bibitur: sed Deo Patri, pro delendis & viuorū, & mortuorum peccatis, certis sacrificuli gestibus & precatiunculis offerri fingitur. Panis super quem verba illa pronunciata sunt, nō ad manducationem distribuitur: sed asseruatur, reponitur, includitur, circumgestatur, & homines persuadentur, se ibi accensis luminaribus, genuflexione, & aliis venerationis & adorationis ritibus & gestibus, peculiarem & eximium cultū Christo præstare, & quidem excellentiorem, quam si panis ille benedictus, iuxta institutionem acciperetur & manducaretur. Ostensio Eucharistiæ vsurpatur contra tempestates, incendia, morbos, & quæuis pericula. Item, prò omnis generis benedictione impetranda. Hos posteriores vsus à Christo in verbis institutionis non esse præscriptos & mandatos, ipsi Pontificij negare non possunt. Priorem etiam non habere fundamentum in verbis institutionis, postea de Missa demonstrabimus. Hæc omnia, & his similia refutantur & euertuntur vnica illa, & verissima, & firmissima regula: Sacramenta extra vsum diuinitus institutum, non habere rationem Sacramenti. Et propterea huic regulæ adeò sunt infesti: propter illam enim damnandam, tertium caput, & quartum Canonem posuerunt. Vident enim omnia illa, quæ extra vsum diuinitus institutum, Eucharistiæ affingunt, non posse retineri, defendi, & stabiliri, nisi damnata verissima illa regula, dogma scholasticorum, pro articulo fidei Ecclesiæ obtrudatur: quod

Missa Pontificia.

Axioma firmissimum.

quòd scilicet recitatis verbis consecrationis super panem, etiamsi vsus ille, quem Christus instituit, nec adsit, nec accedat, existimetur tamen Christus Deus & Homo, in illo pane, quacunque ratione tractetur, adesse, contineri, & durabili coniunctione permanere, non minus, & non aliter, quàm in ipsa exhibitione & manducatione diuinitùs instituta. Hac enim opinione posita, humana cogitatio mox affingit alios vsus, & instituit alias Eucharistię actiones, quàm sicut Christus in verbis institutionis prescripsit. Et iudicantur tunc, illa non tantùm bona conscientia fieri posse, sed omnino fieri debere. Siquidem etiam extra vsum in verbo institutum, Christus cum corpore & sanguine suo ibi adesse docetur, nec minus nec aliter quàm in ipso vsu. Habent igitur Pontificij causas ad stabiliendũ regnum suum, satis magnas & graues, quare pro dogmate isto, tanquam pro aris & focis strenuè dimicandum sibi proposuerint: sublato enim hoc fulcro, nõ minima pars regni ipsorum, sponte collapsura esset. Animaduertunt autem, se in hac causa similitudine reliquorum Sacramentorum, vehementer premi & angi. Si enim verba institutionis Baptismi, super aquam pronuncientur, & non sit vel fiat actio baptizationis, nec adsit qui tingatur: non esse Sacramentum Baptismi, ipsi fateri coguntur. Nec si aqua illa includatur, circumgestetur, vel ostentetur, dicẽdum est, ibi Christum, Patrem & Spiritum sanctum ita adesse, sicut in actione Baptismi tota Trinitas adest. Hoc ipsi etiam Pontificij fatentur. Ne verò idem in Sacramento Eucharistię, cum irreparabili regni sui detrimento concedere cogantur, comminiscuntur hanc esse excellentiam Eucharistię, super reliqua Sacramenta, quòd etiam extra vsum ibi adsit, & contineatur Christus Deus & Homo, eo planè modo, sicut in ipso vsu adest. Et hæc quidem est communis & pertinax ipsorum asseueratio. Cumque hactenus tantùm repetitiones Scholasticæ Theologiæ, sola anathematum adiectione amplificatas & firmatas, in his decretis audierimus: nunc, quod Dij ipsorũ bene vortant, axioma illud, non verbis tantùm repetere, sed & probare, & quidem ex verbis institutionis conantur. Arrigat igitur Lector aures, ne perpetuò dicant homines, Tridentinum Concilium sine fundamentis & probationibus, solis asseuerationibus & anathematis agere. Ita autem aiunt: Nondum Eucharistiam de manu Domini Apostoli susceperant, cùm verè tamen ipse affirmaret, corpus suum esse quod præbebat. Nos verò conditionem illam accipimus, ex verbis institutionis totam hanc controuersiam diiudicandam esse, & quomodo diiudicatio illa fieri debeat, ipsi Pontificij nobis viam monstrant: quando ex verbis Baptismi probant, aquam Baptismi extra vsum diuinitùs institutum, non habere rationem Sacramenti. Vocatur enim Baptismus, lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus sancti. Tit. 3. Ipse Christus cum virtute mortis & resurrectionis suæ ibi adesse scribitur, Galat. 3. Ephes. 5. Roman. 6. 1. Pet. 3. Sed quia institutio vtitur verbo significante actionem, Baptizate eos: Item, Quotquot baptizati estis, Galat. 3. Baptizemini, Actor. 2. ideo extra vsum illum, & extra illam actionem etiamsi verba institutionis millies super aquam, quauis intentione pronuncientur, tamen non est Sacramentum baptismi: nec dicendus est Christus in aqua illa adesse, sicut in baptismo adest. Et possit forsan quis obiicere: sicut aquæ thermarum habent & retinent peculiarem suam virtutem, etiamsi nemo ibi lauet: neque enim ab vsu lotionis, thermæ virtutem accipiunt, sed illum antè habẽt: ita etiam lauacrum aquæ in verbo, esse lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus sancti, etiamsi nemo sit qui baptizetur: cùm virtutem illam accipiat & habeat à virtute verbi, non ab illis qui baptizantur. Sed rectè respondetur ex institutione, Baptismum sanè virtutem suam non mutuari ab vsu eorum qui baptizantur, sed ab efficacia verbi diuini: esse tamen ordinationem Dei, in institutione ita patefactam, vt baptismus sit actio: & quòd in illa actione, seu in illo vsu, fit tale Sacramentum, sicut mandatum & promissio diuina, in institutione illud describit. Extra verò illum vsum, aut si Baptismus transformetur in actionem aliam & diuersam ab ea, quæ institutione præscripta est, non erit Baptismus. Institutio enim inquit: Baptizate eos. Quod si extra illum vsum, verba institutionis super aquam pronuncientur, non faciunt Sacramentum: sed magis est prophanatio nominis diuini, si aqua verbis institutionis sanctificata, non accommodetur ad eum vsum, quem institutio præscribit, aut si transferatur ad aliam actionem, quàm quæ in institutione mandata est. Hæc de baptismo vt certa sunt, ita à Pontificiis, vt arbitror, non negantur. Hoc verò κριτήριον, ex verbis institutionis Sacramentorum sumptum ad hanc etiam controuersiam de Eucharistia accommodabimus: vt manifestum euadat, an verum sit quòd Pontificij contendunt, Eucharistiam hoc proprium & peculiare habere, quòd extra vsum, & extra illam actionem, quæ institutione præscripta & mandata est, habeat rationem Sacramenti, non minus atque in ipso vero vsu. Si itaque in institutione Eucharistiæ, tantùm hæc verba extarent: Accepit panem, gratias egit, & dixit: Hoc est corpus meum, tunc aliquid dicerent Pontificij. Sed institutio inquit: fregit, hoc est, distribuit, dedit discipulis, & iussit vt acciperent, vt comederent & biberent. Hæc verba certè extra omnem controuersiam, actionem significant, & quidem expressè vtitur verbo faciendi, inquit enim: Hoc facite, quod scilicet in prima hac mea cœna factum est. Si igitur iuxta institutionẽ iudicandum est, erit Sacramentum Eucharistiæ, certa quædam actio, & consistet in vsu, non minus quàm Baptismus. Imò consideret hoc Lector: In institutione Baptismi, vnicum tantùm est verbum, significans actionem (Baptizate eos) & tamen quàm fortiter demonstret & conuincat, Baptismum extra illum vsum diuinitus institutum, non esse Sacramentum, iam ostensum est. In Eucharistiæ verò institutione, non vnum aliquod tale verbum est, sed aliquot ordine ponuntur, quæ manifestissimè actionem significant: Accepit, gratias egit, fregit, dedit discipulis, dixit: Accipite, comedite, bibite, hoc facité. Iam quærimus, si super panem & vinum pronuncientur hæc verba: Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus: & non fiat distributio, nemini detur, non sit qui accipiat, comedat & bibat: quærimus inquam, an ibi seruetur institutio Christi? Et manifestum est, quòd non. Secundò quærimus, An ibi sit verum Sacramentum Eucharistiæ, vbi non seruatur institutio Christi? Certè quia institutione sanctificantur Sacramenta noui Testamenti, manifestum & certum est, vbi non seruatur institutio,

Responsio.

stitutio, ibi non esse Sacramentum. Iam autem intelligit Lector, id quod supra annotauimus, quare Pontificij tam solicite disputent: Non totam institutionem, sed tantum particulam illam: Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus: pertinere ad sanctificationem Eucharistiæ. Ita enim sperant se posse obtinere, quod extra vsum diuinitus institutum, panis sit & maneat corpus Christi. Sed Christus cum inquit: Hoc facite: totam institutionem, non tantum particulam aliquam intelligit. Paulus etiam cum mentionem fecisset benedictionis Eucharistiæ, 1. Corin. 10. mox capite 11. monstraturus, quomodo liceat non vulgarem, nec priuatam, sed Dominicam Cœnam celebrare, totam institutionem Cœnæ recitat & describit. Veteres etiam in sanctificatione Eucharistiæ, non particulam aliquam, sed totam institutionem adhibuerunt. Et illud est verbum, quo accedēte ad elementum, iudicarunt fieri Sacramentum. Quando igitur verba institutionis pronunciantur super panē & vinum, & non adest vel accedit vsus ille, siue actio illa, quæ in institutione non tantum præscripta, sed mandata est: omnino veritas cogit, vt sentiamus & dicamus, ibi non adesse Christum cum suo corpore & sanguine, eo modo sicut in vero vsu Cœnæ iuxta verbum suum adest. Illa enim differentia inter Baptismum & Eucharistiam, de qua Pontificij laborāt, quod scilicet Baptismus in vsu, Eucharistia vero etiam extra vsum sit Sacramētum, ex verbo Dei nec ostendi, nec probari potest. Sicut enim in institutione Baptismi, sunt verba, significantia vsum & actionem: ita etiam in institutione Eucharistiæ, talia sunt verba: imo quia plura talia verba sunt in institutione Eucharistiæ, argumēta multo fortius & firmius concludunt de Eucharistia, quam de Baptismo, quod extra vsum diuinitus institutum non sint vera Sacramenta. Est igitur Cœna Dominica, actio quædam, habens certum vsum, in institutione præscriptum, & huic actioni, quam filius Dei per ministerium exercet, annexa est promissio illa, de qua verba institutionis loquuntur. Quando vero extra illum vsum, transformatur in aliam & diuersam actionem ab ea, quæ in institutione præscripta & mandata est, licet verba super panem & vinum pronuncientur, non magis erit Sacramentum, quam sicut de Baptismo supra dictum est: imo est prophanatio verba institutionis super panem & vinum pronunciare, & interim vsum de quo institutio loquitur, vt scilicet distribuatur, edatur & bibatur, hoc est, ipsum sensum institutionis expungere, aut in aliud genus peruertere.

Futilitas differentiæ Pontificiæ inter Baptismū & Eucharistiā.

Hæc certe sunt manifestissima. Obseruabit autē Lector, quod Tridentini non audent dicere, quod tamen & sentiunt & intelligunt, Eucharistiam extra vsum diuinitus institutum, esse Sacramentum, in quo sit corpus & sanguis Domini: sed dicūt ante vsum & post vsum, quæ quia aliquid ambiguitatis habere videntur, iudicarunt se sub illis inuolucris, omnia ea quę extra vsum diuinitus institutū, in tractatione sanctissimę Eucharistiæ irrepserūt, stabilire, defendere & retinere posse. Quid enim (inquiunt) nū Christus non prius pronunciauit hæc verba (Hoc est corpus meum) quam solicite obseruasset, Apostolos omnes, & singulos benedictum, exhibitum & acceptum panem, dentibus iam premere & manducare? Aut si de pane illo, super quo gratias egerat, tunc cum illum exhibeat, priusquam Apostoli eum manducarent, dixit: Hoc est corpus meum: num nā diu falsa fuit propositio illa, donec Apostoli inciperent manducare: vt tunc primum mādúcatio Apostolorum, propositioni illi tribueret veritatem? Et notato in margine cap. Lucæ 22. affirmant Apostolos nondum suscepisse de manu Domini Eucharistiam, cum vere ipse affirmaret, corpus suum esse quod præbebat. Lucas enim non addit hæc verba: Accipite, manducate, & bibite: sed dedit panem, & dixit: Hoc est corpus meū. Ad posterius autem argumentum primo respōdebo, institutionem scilicet Cœnæ Dominicæ, diiudicandam esse ex collatione descriptionum, quæ in quatuor locis Scripturæ extant. Perperam igitur faciunt, qui ex descriptione Lucæ colligere volunt, Christum ita dedisse discipulis panē, vt eo siue plane non vterentur, siue quomodolibet vterētur, tamen additam esse & manere veritatem illam: Hoc est corpus meum. Matthæus enim, Marcus & Paulus describunt, Christum disertis verbis prius mādasse, vt pane illo quem dabat, vterētur: & quidem præscripsisse modū, quo pane illo vti deberet: Accipite scilicet, & manducate, & tunc addidisse illa verba: Hoc est corpus meum. Et Marcus in descriptione alterius partis, dicit: Et biberunt ex eo Calice omnes, & dixit eis: Hic est sanguis meus. Nec tamen sentētia est, panem benedictum qui distribuitur, qui exhibetur, & quē Apostoli de manu Christi susceperunt, nō esse corpus Christi, sed tunc primum fieri corpus Christi, quando incipit manducari. Tota enim actio institutionis cōnexa est, & ad totam illam actionem pertinent hæc verba: Hoc est corpus meū. De illo igitur pane qui benedicitur, qui frāgitur seu distribuitur, qui exhibetur, qui accipitur & manducatur, de illo inquā pane Christus dicit: Hoc est corpus meum. Et Paulus fracto pani hoc tribuit, quod sit communicatio corporis Christi, 1. Cor. 10. In verbis etiam institutionis inquit: Hoc est corpus meum, quod pro vobis frangitur, hoc est, quod distribuitur in Cœna, est corpus Christi. Christus igitur Deus & homo, in tota illa actione Cœnæ à se instituta, præsens adest, & exhibet vescētibus corpus & sanguinem suum. Ipse enim est, qui per ministerium benedicit, qui distribuit, qui exhibet, qui dicit: Accipite, manducate, Hoc est corpus meū. Sicut Chrysostomus inquit in 26. Matthæi. Nō sunt humanæ virtutis hæc opera, quæ tunc in illa Cœna confecit, ipse nunc quoque operatur, ipse perficit, ministrorum ordinem nos tenemus, qui vero hæc sanctificat, & trāsmutat, ipse est. Hæc sunt simplicia, vera, & ex verbis institutionis manifesta. Vsus enim in hac disputatione rectissime definitur tota seu integra illa actione, quæ in verbis institutionis præscribitur & mādatur. Quādo igitur panis iuxta institutionem accipitur, benedicitur, distribuitur, exhibetur & accipitur: illa actio non recte dicitur esse vel ante, vel extra vsum Cœnæ, qui integra actione institutionis definitur. Sed Tridentini de sola manducatione loquūtur, & quia ante illam manducationem, Christus Deus & homo, in actione Cœnæ, quando panis benedicitur, distribuitur, exhibetur & accipitur, adest, præbens vescentibus cum pane & vino corpus & sanguinem suum: vnde Tridentini conantur hoc extruere, Christum Deum & hominem in Eucharistia etiam ante vsum cum suo corpore & sanguine ita adesse, vt recitatis verbis institutionis super panem & vinum, etiamsi reliqua actio quæ in institutione præscripta & mandata est, vt scilicet distribua-

Obiectio Pontificiorum.

Responsio.

Chrysostomus.

Tridentinorum falsissima conclusio.

buatur, exhibeatur, accipiatur & manducetur per aliquot dies, imo per aliquot vel menses vel annos non sequatur, cogatur tamen Christus interea cum suo corpore & sanguine, in pane & vino illo, durabili coniunctione permanere: & quidem ita, vt interea sacrificio Missæ, repositione & circumgestatione, ostensione, adoratione, & quæ his coniuncta sunt, tractetur.

Hæc vero sunt, quæ institutioni non sunt consentanea, imo que cum illa pugnant. Actionē enim Cœnæ institutio ita præscribit: Accipere panem & vinum, benedicere, distribuere, exhibere, accipere, mãducare, & addere illud verbum Christi: Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus, & hæc facere in ipsius commemorationem. Non autem vel iussit, vel permisit, vt actionem illam discerpamus aut diuellamus in aliquot vel dies, vel menses, vel annos, sed istud nos facere iussit, quod & verbo & exemplo suo nobis præscripsit. Non autem panem ita benedixit, vt promiserit, si post aliquot menses vel annos primum distribuatur & manducetur, interea tamen corpus suum perpetuo pani affixum fore: sed accepit panē, benedixit, fregit, dedit discipulis, & dixit: Accipite, manducate, Hoc est corpus meum, &c. Et suo exemplo monstrauit distributionem, exhibitionem, sumptionem & manducationem non differendam esse in aliquot dies, menses vel annos. Descriptio enim institutionis narrat, statim factam fuisse exhibitionem, sumptionem & manducationem.

Hæc tam sunt manifesta ac certa, quæ nullo artificio eludi possunt, modo firmiter retineamus illud fundamentum, institutum esse normam & regulam, ex qua & secundum quā omnes tales quæstiones & disputationes diiudicādæ sunt. Vtrumq; igitur ex hoc fundamento, clarissime demōstratur. I. Benedictionem Eucharistiæ, & promissionē præsentiæ corporis & sanguinis Christi, non debere diuelli & distrahi ab vsu illo, qui in institutione præscriptus & mandatus est. De benedicto enim pane qui distribuitur, accipitur & mãducatur, Christus affirmat: Hoc est corpus meū. II. Nō esse quocunq; prætextu instituendum, addendū, amplectendum alium vsum Eucharistiæ, quam qui in verbis institutionis præscriptus & mandatus est. Quomodo enim Christus Ecclesiam suam, vsq; ad finem seculi Eucharistia vti voluit, illud & in vltima cœna Apostolis tradidit, & post ascensionem, ad Paulum repetiuit. Illa vero & traditio & repetitio descripta extat. Et ne hominis quidem testamēto aliquid superordinatur, Gal. 3. Multo minus igitur hoc faciendum est, in Testamento filij Dei. Hæc simplicissima & manifestissima fundamenta conuellunt, diruunt, & subuertunt duas nō postremas regni Pōtificij columnas: quod scilicet recitatis verbis institutionis super panem, etiam extra vsum diuinitus in institutione ordinatum & mandatum, Christus Deus & homo, durabili coniunctione sit & permaneat in pane, non aliter atq; ibi adest in vero vsu, & quod præter seu extra illum vsum, qui habet testimonium & mādatum institutionis, liceat alio modo & alio vsu tractare Eucharistiā, vtpote per modū sacrificij, repositionis, circumgestationis, ostensionis, & quæ his coniuncta sunt. Ambrosius vero 1. Cor. 11. indignos dicit illos intelligi à Paulo, qui Sacramentum hoc vel aliter celebrant, quā à Christo institutum est, vel aliter illud accipiunt, quam ab ipso traditum est. Ideo vetustas, licet hoc non iudicabat necessariū, vt semper in omni synaxi, tota communitas, vel omnes præsentes simul cōmunicarent: hoc tamen iudicabat, Missam non esse legitimam & perfectam, nisi essent aliqui qui simul cum Sacerdote communicarent: Hoc est, vt Sacramentum Eucharistiæ, non tractaretur extra vsum distributionis & sumptionis. De Consecratione, distinctione 2. cap. peracta. Canon Apostol. 10. Antiochenus 2. Chrysostomus in 1. ca. ad Ephes. sermo. 3. Durandus in rationali li. 4. ca. 1. inquit: Illa est legitima Missa, in qua sunt Sacerdotes, respondens, atq; communicans: sicut ipsa precum compositio euidenti ratione demonstrat.

Ambrosius. *Chrysostomus.* *Durandus.*

Gabriel Biel in Canonē lectu. 26. Christus postquam corpus suum consecrauit, non sistebat in cōsecratione: neque dedit discipulis, vt ipsum honorifice conseruarent: sed dedit in sui vsum, dicens: Accipite, & manducate. Et Lect. 38. dicit, ideo patres formæ consecrationis addere hæc verba: Accipite & edite. Cassander citat ex Humberto Episcopo, non esse perfectam vel Missam, vel commemorationem Christi, quam esse discipulis suis tradiderit, nisi panis benedictus mox frangatur, & statim distribuatur.

Gabriel Biel.

Quod vero apud Iustinum, peracta in cœtu Ecclesiæ communione, Diaconus partes aliquas defert ad absentes, & ad ægrotos: Item quod apud Eusebium ad Episcopos hospites Eucharistia mittitur, nihil patrocinatur Pontificiis. Ibi enim Sacramentum manet in vsu: defertur enim & mittitur, vt distribuatur, exhibeatur, accipiatur & manducetur. Quod vero quidam distributam, exhibitam, & acceptam Eucharistiam leguntur non statim manducasse, sed in cistulis, orariis, &c. asseruasse, & nescio quid asseruato huic pani tribuisse, nihil nos mouere debet. Non enim quæstio est, quid aliquis ante nos (vt ex Cypriano verba mutuemur) fecerit, sed quid ille, qui ante omnes est, & prior fecerit, & faciendum nobis mandarit. Nam & illa consuetudo, priuatim asseruandi Eucharistiam extra vsum, publicis conciliorum constitutionibus postea abrogata & prohibita est.

Cypriani elegans dictum.

Addit autem IIII. Canon, etiam post vsum in Eucharistia, hoc est, in pane & vino, esse corpus & sanguinem Domini. Quid autem hoc sit, expedendum est. Christus instituit, vt panis & vinū in Cœna Dominica sint media, seu organa, per quæ vult vescētibus præbere & communicare corpus & sanguinē suum: vt nō tantum per fidem & spiritū, sed & naturali seu substantiali participatione, sicut veteres loquūtur, sit & maneat in credentibus, illisq; subinde magis magisque vniatur. Post vsum igitur benedicti panis & vini in Cœna Dominica, nō disputandum est de vnione panis & corporis Christi: sed tradenda ex verbo Dei dulcissima consolatio, de cōiunctione Christi, Dei & hominis, non cū pane iam manducato, sed cum anima & corpore credentium, vt nos sibi insertos tanquam surculos gestet, seruet, viuificet & gubernet. Sed oppressa & sepulta vtilissima hac doctrina, glossa de Consecratione, distinct. 2. olim tradidit: Quam cito species dentibus teritur, tam cito in cœlum rapitur corpus Christi: ne scilicet qua consolatio credentibus inde relinquatur. Tridentini vero patres, nunc suauem illam glossæ cantilenam non repetunt: & tamen de coniunctione Christi, Dei & hominis, cum credentibus post vsum Cœnæ nihil dicunt, sed disputant, corpus Christi esse in pane, etiam

post

poſt vſum. Et forſan reſpexerunt ad pudendas illas Pontificias cautelas, quæ in ipſa etiam excrementa inſtituunt inquiſitionem, ſi enim ſpecies aliquo modo dignoſci poſſunt, inſaniunt ibi adhuc affixũ hęrere corpus Chriſti. Et ego ſane arbitrarer, ipſos (poſt vſum) intelligere illud, quod in IIII. Canone ſequitur, in particulis conſecratis, quæ poſt communionem ſuperſunt & reſeruantur, remanere corpus Chriſti: Sed quomodo (poſt vſum) dici poteſt de illis particulis, ad quas vſus nondum acceſſit, hoc eſt, quæ non ſunt diſtributæ, acceptæ & manducatæ? Ipſa etiam coniunctio, qua vtuntur IIII. Canone, ſignificat duo diſtincta & diuerſa ab ipſis intelligi, quando dicunt, I. in pane Euchariſtię etiam poſt vſum eſſe corpus Chriſti. II. in particulis poſt communionem reſiduis, remanere corpus Chriſti. Sed hæc poſterior controuerſia pertinet ad VI. capitulum, & ad VII. Canonem. Porro tractatur etiam in tertio hoc capitulo, & in III. Canone, quæſtio de concomitantia, qua totus & integer Chriſtus ſit ſub quauis ſpecie, ita vt tantundem contineatur & accipiatur ſub altera ſpecie, atque ſub vtraque. Sed hæc pertinent ad diſputationem, quæ peculiari loco poſtea explicanda erit, de communione ſub vna ſpecie. Ideo hanc partem ad illum locum reiicemus.

Diſputatio de cõcomitantia.

DE TRANSSVBSTANTIATIONE.

CAPVT IIII.

Quoniam autem Chriſtus Redemptor noſter corpus ſuum, id quod ſub ſpecie panis offerebat, vere eſſe dixit, ideo perſuaſum ſemper in Eccleſia Dei fuit, idq́; nunc denuo ſancta hæc ſynodus declarat, per conſecrationem panis & vini, conuerſionem fieri totius ſubſtantiæ panis in ſubſtantiam corporis Chriſti Domini noſtri, & totius ſubſtantiæ vini in ſubſtantiam ſanguinis eius, quæ conuerſio, conuenienter & proprie à ſancta catholica Eccleſia, Transſubſtantiatio eſt appellata.

CANON II.

Si quis dixerit, in ſacroſancta Euchariſtiæ Sacramento, remanere ſubſtantiam panis & vini, vna cum corpore & ſanguine Domini Ieſu Chriſti, negaueritq́; mirabilem illam & ſingularem conuerſionem totius ſubſtantiæ panis in corpus, & totius ſubſtantiæ vini in ſanguinem, manentibus duntaxat ſpeciebus panis & vini, quam quidem conuerſionem, catholica Eccleſia aptiſsime Transſubſtantiationem appellat, anathema ſit.

EXAMEN.

Eſt & Transſubſtantiatio, vna ex columnis regni Pontificij: pro qua fulcienda & ſtabilienda, cur tantopere laborent, Lectori in primis conſiderandum eſt. Nõ autem hæc eſt cauſa, quaſi vera & ſubſtantialis præſentia, exhibitio & ſumptio corporis & ſanguinis Chriſti, in Dominica Cœna non poſſit aliter doceri, retineri, credi, & cõfeſſione exprimi, hoc enim fieri poſſe, ipſi in II. Canone concedunt: ſed vt ſacrificium Miſſę, aſſeruatio, circumgeſtatio, adoratio panis, & quæ his extra vſum diuinitus inſtitutum coniuncta ſunt, retineantur & ſtabiliantur, ideo tam pertinaciter de Transſubſtantiatione dimicant. Inter cæteras enim cauſas Transſubſtantiationis expreſſe has recitant, ne alia ſubſtantia quam Chriſti, in Euchariſtia vel adoretur, vel Deo patri offeratur: vtq́; durabilis ſit præſentia corporis Chriſti in Euchariſtia, etiam extra vſum.

Sicut autem ipſum vocabulum Transſubſtãtiationis, & nouitatem & peregrinitatem dogmatis ſatis oſtendit: ita vtile eſt obſeruare, quando potiſſimum diſputari cœperit opinio transſubſtantiationis: quæ nũc pro articulo fidei, ſub anathematis denunciatione Eccleſiæ obtruditur. Veteres igitur ſimpliciter mentionem faciunt mutationis & cõuerſionis elementorum, in Cœna Dominica: quam ita intelligunt & explicãt, vt poſt ſanctificationem, iam non ſit cõmunis panis, & vulgare poculum, ſed ſit Euchariſtia: quæ duabus reb. conſtet, terrena & & cœleſti, viſibili & inuiſibili: ſicut Irenæus & Auguſtinus loquũtur. Damaſcenus poſtea, Theophylactus, & alij, cœperunt magis hyperbolice de trãſformatione elementorum in Cœna Domini concionari. Lõgobardi vero primum tempore, vna cũ Scholaſtica Theologia, in Gallia cœptum fuit diſputari de modo illius conuerſionis, an ſit formalis, an ſubſtantialis, an vero alterius generis. Et fuiſſe varias & diuerſas de hac quæſtione illo tempore opiniones, Longobardus recitat li. 4. diſtin. 11. & 12. Et quidem nihil certi tunc de hac quæſtione in Eccleſia definitum & determinatum fuiſſe, Lõgobardus manifeſte indicat, cũ inquit: Definire non ſufficio. Et ſui quidem ſeculi varias opiniones ita deſcribit: Quibuſdam videtur, quidam concedunt, alij dicunt, alij tradunt. Ante ſua vero tempora quę fuerit multorum ſententia, ita deſcribit. Alij putauerunt, ibi ſubſtantiam panis & vini remanere, & ibidem corpus Chriſti eſſe & ſanguinem.

Damaſcenus.

Hoc igitur modo ſparſis ſeminariis, cum omnes Scholæ diſputatione illa feruerent, Innocentius III. circa annum Domini 1200. in Lateranenſi Cõcilio, modum conuerſionis, antea in Eccleſia non definitũ, primus determinauit, & dogmati nouo, nouam etiam indidit & accommodauit appellationem: corpus ſcilicet & ſanguinem Chriſti in Sacramento altaris, ſub ſpecieb. panis & vini veraciter contineri, transſubſtantiatis pane in corpus, & vino in ſanguinẽ, poteſtate diuina. Hæc enim ſunt verba Concilij Lateranenſis li. 1. Decretalium, cap. firmiter. Illam vero ſententiam Innocentius repetit, De celebratio. Miſſarum cap. cum Martha. Et in libro de officio altaris, fuſius eam explicat: panem ſcilicet ita fieri carnẽ vt deſinat eſſe panis, quia materia panis & vini mutetur in ſubſtantiam carnis & ſanguinis, non quod ex pane vel vino materialiter formetur caro & ſanguis, nec quod aliquid adiiciatur corpori Chriſti, ſed quia panis transſubſtantietur in corpus. Ibidem vero Innocentius dicit: Fuerunt qui docerent, quod ſicut poſt conſecrationem vera panis remaneant accidentia, & ſic vera panis ſubſtantia: quia ſicut ſubiectum non poteſt ſubſiſtere ſine accidentibus, ſic accidentia nõ poſſunt exiſtere ſine ſubiecto: quia accidentis eſſe, non eſt aliud quam ineſſe. Sic panis & vini ſubſtantiis permanentibus, ad probationem illorum verborum corpus & ſanguis Chriſti veraciter incipiant eſſe ſub illis, ita quod ſub eiſdem accidentibus, vtrumque vere ſuſpicatur, panis & caro, vinum & ſanguis: quorum alterum probat ſenſus, reliquum credit fides. His verbis Innocentius recitat ſententiam, quæ multorum fuit, ante Lateranenſe ſuum Concilium. Dicit enim: Fuerunt, &c. Et licet ipſe diuerſum & ſentiat & ſtatuat, tranſeunte ſcilicet ſubſtantia, remanere accidentia, & eſſe ſine ſubiecto: non tamen ſicut Tridentini faciũt, anathemate alteram illam ſententiam damnat, quod Lector dili-

Innocentius.

Innocentius.

diligenter obseruabit. Idem etiã inquit: An totum in totum, an totale transeat in totale, nouit ille qui facit. Tridentini vero patres, simpliciter diuersum sentientibus anathema denunciãt. Hæc igitur Tridentina anathemata, adeo sunt recentia, vt ne Innocentij quidem ætate, in rerum natura fuerint.

Scholastici. Post Lateranense vero Concilium, Scholastici cupide arripuerunt idoneam hanc materiam, ad acuenda & exercenda spinosa ingenia. Disputant enim: An accidentia, quę post annihilatam panis & vini substantiam, eadem numero remanent, innitantur vel corpori Christi, vel aeri circumstanti: an vero per se stent, nulli subiecto inhærentia, ita vt sine subiecto cohęreant? Quidã disputarunt, transeunte forma panis, remanere materiam, sicut materia alimenti fit sub forma nutriti. Alij, transeunte materia, remanere formam panis. Communiter vero senserunt, totam substantiam panis, trãsire in corpus Christi. Quæsitum etiam fuit, an materia panis conuertatur in materiam corporis Christi, & forma in formam: an vero iuxta Anaxagoræ chaos, quodlibet conuertatur in quodlibet. Item, an substantia panis, resoluatur in præiacẽtem materiam: an vero in nihilum redigatur. Innocentius quærit: An aqua quæ vino miscetur, simul cum vino transsubstantietur: an vero maneat circumfusa corpori Christi. Prolixæ sunt disputationes, quomodo accidentia illa, quibus nulla subest substantia, possint agere & pati, vt nutrire, corrumpi: & quomodo ex eis possit aliquid generari. Item, An annihilata substantia panis, iterum possit eadem numero redire. Quid mus rodens panem, comedat. Has & similes portẽtosas disputationes, qui nerui & fructus sunt dogmatis de Transsubstantiatione veteri Ecclesiæ prorsus ignotas fuisse certissimum est. Et tamen nunc pro articulis fidei, sub anathematis interminatione proponuntur.

Scotus Cameracensis, &c. Scotus Cameracensis, & alij, diserte fatentur, nec verbis Scripturæ, nec symbolis fidei, nec veterum sententiis cogi nos ad dogma Transsubstantiationis: & sine transsubstantiatione posse doceri, retineri & credi, & veram præsentiam, & efficaciã corporis & sanguinis Christi in Eucharistia: minus etiam absurdarum quæstionum habituram doctrinam de Eucharistia, si absque transsubstantiatione remanere ponatur substãtia panis & vini, vna cum corpore & sanguine Christi, nisi Concilium Lateranense diuersum statuisset. Fundamentum igitur primum & principale dogmatis de Transsubstantiatione, collocant in solo Lateranensis Concilij Decreto. Postea vero ad ornandum illud Concilij Decretum fucos quosdam ex Scriptura & Patribus conquirunt. Durandus non vult improbari aut damnari illam sententiam, quod remanente substantia panis, vere & substantialiter adsit in Eucharistia corpus Christi. Tridentini vero fabricantes nunc nouos fidei articulos decernere non verentur: Si quis dixerit, in Eucharistia remanere substãtiam panis & vini, vna cum corpore & sanguine Christi, anathema sit. Hęc de initiis & progressu disputationis de transsubstantiatione obseruare, vtile est, sed ad rem ipsam accedamus. Nostri nunc igitur Pontificij in tanta luce Euangelij non audent illud dicere, quod Scotus Cameracensis, & alij quidam Scholastici non obscure significarunt: Transsubstantiationem Lateranensis Concilij authoritate potissimum niti. Sed duo ponunt valde speciosa fundamenta. I. aiunt verba institutionis Transsubstantiationẽ panis & vini & stabilire & omnino flagitare: deinde affirmant, semper in Ecclesia Dei persuasum fuisse, fieri talem transsubstãtiationem. Et quidem si hæc duo quæ magna asseueratione affirmant, recte, perspicue & firmiter probarent, æquum, iustum, & omnino necessarium esset, vt ipsis adsentiremus, & nostra sentẽtia cederemus. Videbimus igitur, quomodo Transsubstãtiationem suã primũ ex Scriptura probent, deinde de veteris etiã Ecclesiæ consensu dicemus. Tria autem præcipua sunt argumenta, quæ ad probandam Trãssubstantiationem ex Scripturæ verbis nectunt. Andradius meus texit tale argumentum. Scriptura affirmat, apud Deũ non esse impossibile omne verbũ. Ergo credenda est Transsubstantiatio, etsi naturæ vires ac modũ, humanumq; captum lõgo interuallo superet, elegans enim & vera est Augustini sententia: Cum Deus aliquid facit, quod nos inuestigare non possumus, ratio facti, est potẽtia faciẽtis. Sed plana est ad hoc argumentum responsio. Non enim quia Deus omnipotens est, ideo quicquid nobis visum fuerit, sine verbi ipsius testimonio ipsi tribuere debemus. Tertullianus inquit: Potuisset Deus hominẽ volatilem facere, sed nõ quia potuit, ideo & fecit. Scriptura igitur tradit hanc regulam: Omnia, quęcunq; voluit, fecit. Voluntas autẽ Dei, in rebus fidei ex verbo ipsius discenda & iudicanda est. Et quando de voluntate Dei, ex verbo certo constat, tunc valet argumentum ab omnipotentia. Ideo significanter Angelus loquitur, cum affirmat omne verbum, hoc est, quicquid in verbo patefecit, apud Deum non esse impossibile. Transsubstãtiatio igitur ex verbis Christi clare probanda & ostendẽda est: & tunc intellectũ nostrũ libenter Spiritu sancto adiuuante, captiuabimus in obsequiũ Christi. Sed illam probationem, vt iã ostendemus, prętare non possunt. Frustra igitur de omnipotentia Dei concionantur. Secundo, alij propius ad rem ipsam accedunt, & ita argumentantur, vulgaris panis, & cõmune genimen vitis fuit, quod Christus accepit, quando Cœnã suam voluit instituere. Sed post benedictionem, de pane & vino illo pronunciat: Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus. Illa de vulgari pane, & de cõmuni vino, nec possunt dici, nec debent credi. Ergo necesse est, per benedictionem factam esse mutationẽ aliquam: & quidẽ talem, vt corpus vere prædicari possit de pane, & sanguis de vino. Necesse igitur est ponere Trãssubstantiationem. Respõdeo. Concedimus cum Irenæo, panem post benedictionem in Eucharistia, non amplius esse cõmunem panem, sed Eucharistiam corporis Christi: quæ duabus iam rebus cõstet, terrena, hoc est, pane & vino, & cœlesti, hoc est corpore & sanguine Christi. Hæc certe magna, miraculosa, & vere diuina est mutatio, cum antea simpliciter tantum esset vulgaris panis & commune poculum: quod iam post benedictionem, cum pane & vino illo, vere & substantialiter adest, exhibetur & accipitur corpus & sanguis Christi. Concedimus igitur fieri mutationem aliquam: & quidem talem, vt de pane vere prædicari possit corpus Christi. Sed consequentiam negamus, quod ideo ponenda sit talis transsubstantiatio, qualem Pontificij docẽt. Nam sicut in Scholis loquuntur, à non distributo ad distributum, non valet consequentia. Aliqua fit mutatio in pane Eucharistico, ergo fit Transsubstantiatio. Talis enim tantum mutatio necessaria est, vt Eucharistia, iuxta Irenæi dictum, duabus

Obiectio alia pro transsubstantiatione.

Responsio.

bus rebus cõſtet, terrena ſcilicet & cœleſti: id quod ſine transſubſtantiatione fieri poteſt. Illud enim quod Chriſtus in inſtitutione cœnæ ſuæ ſpectauit, præſentia ſcilicet, exhibitio & ſumptio corporis & ſanguinis ſui, poteſt doceri, credi & retineri, etiãſi portentum Transſubſtantiationis, ſine Scripturæ teſtimonio, & ſine antiquitatis cõſenſu, Eccleſię nõ obtrudatur, quod etiam IIII. hic Canon quem tractamus, non obſcure concedit. Nec noſtrum eſt, Chriſto præſcribere certũ modum præſentiæ corporis ſui in Cœna, quẽ ipſe verbo ſuo expreſſe, certo & manifeſte nõ patefecerit, ſed ſufficit credere, adeſſe ibi, exhiberi & accipi corpus & ſanguinem Chriſti: modum vero præſentiæ ipſius ſapientiæ & & omnipotentiæ cõmendemus. Tertium argumẽtũ eſt, quo niſi certo & clare probetur Transſubſtãtiatio, probari eã ex Scriptura non poſſe, ipſi fatẽtur. Eſt autẽ tale. Si in Euchariſtia remaneret ſubſtantia panis & vini, vna cum corpore & ſanguine Chriſti, dixiſſet: Hic eſt panis, hoc eſt vinũ, & cum iſtis, in iſtis, vel ſub iſtis eſt corpus & ſanguis meus. Iam vero dicit: Hoc eſt corpus meũ, Hic eſt ſanguis meus. Et ſi particula demonſtratiua denotet ſubſtantiã panis & vini, cum duo diſparata ſint, panis & corpus Chriſti, vinũ & ſanguis: alterũ de altero prædicari nõ poteſt. Vt igitur vera ſit prædicatio, Hoc eſt corpus meũ, Hic eſt ſanguis meus: cõſtituenda eſt in verbis illis propoſitio identica, quã ita vocãt, quãdo ſubiectum & prędicatũ de vna & eadẽ re loquuntur: vt particula demonſtratiua denotet non ſubſtantiam panis, ſed ſolam ſubſtantiam corporis Chriſti. Sed hoc conſtituere, conſiſtere nõ poteſt, niſi ſubſtantia panis, quam Chriſtus in manus ſuas accepit, per benedictionem annihilata deſierit, & transſubſtantiata ſit, vt nihil aliud ibi per particulam Hoc, notetur & deſignetur, quam ſola ſubſtantia corporis Chriſti. Propoſitio igitur illa, Hoc eſt corpus meum: omnino ſtabilit & flagitat transſubſtantiationem. Hæc eſt tota & ſatis longa tela illius argumenti, quod aliquam pro ſtabilienda trãſſubſtantiatione ſpeciem habere videtur. Sed telam illã, gladio ſpiritus feliciter diſſoluemus, aut potius præcidemus. Principio autem hoc notandum eſt, quod de propoſitione illa: Hoc eſt corpus meum, iuxta regulas prædicabilium nõ aliter diſputant, ac ſi Euchariſtia eſſet phyſicũ aliquid cuius ratio iuxta communem curſum ac modum naturę ſe haberet. Sed quia Sacramentum eſt ſupernaturale, cœleſte & diuinum: ideo non recte fit, quod fides eius à Põtificiis in hac diſputatione, exigitur ad regulam Ariſtotelis 6. Metaphy. de compoſitione extremorum in propoſitione affirmatiua, quod ipſi de propoſitione identica interpretãtur. Ideo enim comminiſcuntur annihilationem ſeu transſubſtantiationẽ panis, vt propoſitio illa: Hoc eſt corpus meũ, quadrare poſſit ad regulam illam Ariſtotelis. Quale vero in tanta hac controuerſia fundamentũ hoc ſit, per ſe manifeſtum eſt. In Scriptura enim, quando duæ res ſeu ſubſtantiæ, diuina ordinatione peculiari modo vniuntur, & præſertim quando res cœleſtis & inuiſibilis cum re terrena & viſibili adeſt & exhibetur, vſitatum eſt inquã in Scriptura, quod tũc altera prędicatur de altera. Et ad veritatem talis prædicationis, nõ requiritur vel annihilatio vel transſubſtãtiatio alterius rei: ſed tantum ſignificatur duarum illarum rerum, quæ ſubiecto & prædicato notantur, vnio & præſentia. Ita Scriptura, explicatura vnionem diuinæ & humanæ naturæ in perſona Chriſti, nõ dicit, In hoc homine eſt Deus: ſed, Deus eſt homo: &, filius hominis eſt filius Dei viui. Nec neceſſe eſt alteram naturam, vel humanam, vel diuinam, quia diſparatæ ſunt, vel annihilari vel ſubſtantiari, vt propoſitioni, quæ alias ad regulas prædicabilium non congruit, ſua conſtet veritas, ſed tãtum ſignificatur vnio duarum naturarum. prædicatio autem eſt non vulgaris, ſed inuſitata: quia ipſa vnio non fit ratione aliqua naturali huius ſeculi, ſed eſt ſupernaturalis, cœleſtis & diuina. Nec ſane perſonalem ſtatuimus vnionẽ panis & corporis, vel talem, qualis eſt diuinæ & humanæ naturæ in perſona Chriſti: ſed ſimilitudine illa, qua tota antiquitas de Euchariſtia vſa eſt, declaramus hanc propoſitionem, de qua hoc loco cõtrouerſia eſt. Et hoc exemplũ manifeſte oſtendit, tertium illud Pontificiorum argumentum ex verbis inſtitutionis, nequaquam ſatis certo, perſpicue & firmiter probare aut ſtabilire transſubſtantiationem. Alias enim eadem conſequentia, etiam in perſona Chriſti ponenda eſſet transſubſtantiatio alterius naturæ. Ita Iohan. 20. Chriſtus inſufflans in diſcipulos inquit: Accipite Spiritum ſanctum. Num vero, quia non dicit, cum vel ſub hoc flatu accipite Spiritum ſanctum, ideo ponenda erit transſubſtantiatio corporalis flatus? Imo cum illo flatu ſimul adfuit, datus fuit à Chriſto, & acceptus ab Apoſtolis Spiritus ſanctus, nec opus fuit transſubſtãtiare columbam, vt vera eſſet propoſitio, quod Baptiſta affirmat ſe vidiſſe Spiritum ſanctum deſcendere ſuper Chriſtum. Sicut de viſibilibus illis ſpeciebus, quibus vel ipſa diuina maieſtas, vel Angeli, pręſentiam ſuam manifeſtarũt, diſputatum quidem fuit apud veteres: nemo tamen auſus fuit, inde facere articulum fidei, quod ſpecies illæ ſint tantum accidentia, quæ ſine ſubſtãtia aut ſubiecto aliquo, ſubſiſtant & cohæreant. Progredięte arca dicebat Moſes, Exurge Iehouah: nec tamen opus fuit transſubſtantiatione ligni vel auri in arca. Sed Scriptura ita loquitur, quia ibi de peculiari modo præſentiæ diuinæ maieſtatis, ex verbo & promiſſione ipſius cõſtabat. Imo in vulgari lingua vſitatæ ſunt tales prædicationes. Quando enim loquimur de dolio & vino, de marſupio & pecunia, de faſciis & infante, dicimus. Illud eſt vinum, quod amicus tibi mittit. Accipe pecuniã quam tibi debeo: Affer infantem vteri mei. Et nemo ita deſipit, vt fingat vel annihilationem vel transſubſtantiationem dolij, marſupij, faſcium & ſimilium. Sed quando ſignificare volumus, duas res coniunctas ſimul adeſſe, ſimul exhiberi & accipi, tunc ita etiam in vulgari ſermone loquimur. Manifeſtum igitur eſt, longam illam tertij huius argumenti telam, nequaquam probare, ſtabilire, aut flagitare transſubſtantiationem illam, de qua Pontificij dimicant: imo argumentum illud, iuxta ipſorum etiam placita, ſatis conſiſtere non poteſt. Si enim volunt, particulam demonſtratiuam Hoc, ita denotare ſolum corpus, vt nequaquam ſenſus ſit, Cum hoc, aut ſub hoc, eſt corpus meum: nec dicere poterunt, ſub ſpeciebus panis eſſe corpus Chriſti. Aut ſi propoſitio illa, Hoc eſt corpus meum, poteſt hanc ipſorum interpretationem ferre, ſub ſpeciebus panis cõtinetur corpus Chriſti: ergo nihil concludit argumentum illud, ideo ponendam eſſe Transſubſtantiationem, quia Chriſtus non dixit: Sub hoc eſt corpus meum, eadem enim ratione, ponenda eſſet etiam Transaccidentatio, ſicut Lutherus inquit: ne diceretur,

Alia obiectio. *Regula Ariſtotelis.* *Exemplũ perſonæ Chriſti.*

sub specie panis. Et adhuc fortius vrgebo aduersarios. Tradunt enim per verba illa: Hoc est corpus meum, fieri transsubstantiationem, ita vt ad primum non esse illius propositionis (vtor enim ipsorum verbis) substãtia panis annihiletur, & desinat, incipiat ibi esse corpus Christi. Ergo quando Sacerdos dicit: Hoc, nondum est transsubstantiatus panis, nondum etiam adest corpus Christi, falsum igitur erit, iuxta ipsam Pontificiorum doctrinam, particulam Hoc, denotare solam substantiam corporis Christi: ita vt cum dicitur Hoc, iam annihilata substantia panis esse desierit. Bonauentura in 4. Sententiarum, distinct. 8. quæst. 1. quærit quid demonstret pronomen Hoc? Et recitat quosdam dixisse, verba illa teneri materialiter: atque ideo non esse quærendum, quid significent. Alij dixerunt: Hoc, id est, significatum per hoc, quod est conuertẽdum in corpus meum, est corpus meum. Ipse vero Bonauentura inquit: Quia verbum accedit ad elementum, ideo per particulam Hoc, non demõstrari corpus Christi, sed substantiam panis sub accidentibus: atque esse orationem singularem, quæ non significet identitatem, sed conuersionem operatiuam: Hoc est corpus, id est, hoc totũ ad prolationem verbi, trãsit in corpus. Richardus de sancto Victore, dicit esse demonstrationem mixtam: Hoc, id est, illud in quod transsubstantiabitur, hoc est corpus meum, vt si ego de cibo quem sumpturus essem, dicerem: Hoc, id est, illud in quod iste cibus est transmutãdus, est corpus meum. Talia portenta interpretationũ, gignit dogma transsubstantiationis. Vsque adeo perspicue & certò scilicet, ex verbis institutionis illud probatur, vt ad ea ne accommodari quidem possit, nisi mirabilibus modis illa torqueantur & crucifigantur. Sed ne ipsi quidẽ Pontificij, hisce argumentis ex Scripturæ verbis sumptis, transsubstantiationem satis cõfirmatam, munitam & tutam esse animaduertunt. Andradius enim post mediocrem velitationem, transsubstantiationem collocat inter illas res, quæ nullis Scripturæ sacræ testimoniis aperte definitæ & explicatæ sunt. Nos igitur ad totam hanc disputationem, rectè accõmodamus verissimum illud axioma: Nihil pro articulo fidei Ecclesiæ proponendum esse, quod non ex manifestis, certis & firmis Scripturæ testimoniis, aperte ostendi & probari potest.

Bonauentura. *Richardus.* *Andradius.* *Axioma.*

Præter hoc vero, quod ex verbo Dei, transsubstantiatio manifeste & certo probari & ostendi nõ potest, habemus etiam simplicem & manifestam Scripturæ de hac quæstione sententiam. Accepit enim Iesus panem, benedixit, fregit, dedit discipulis. Et de illo quod accepit, quod benedixit, quod fregit, quod discipulis dedit, de illo inquam dixit: Accipite, comedite, hoc est corpus meũ. Et ne dubium sit, an particula demonstratiua denotet illud, quod Iesus acceperat, panem scilicet, & poculum. Lucas & Paulus, in descriptione alterius partis, manifesta adiectione diserte hoc expresserunt, Accepit poculum, benedixit, dedit illis, & addit: τοῦτο τὸ ποτήριον, Hoc poculum. Et Paulus 1. Cor. 10. sicut de altera parte inquit, Poculum cui benedicimus, est communicatio sanguinis Christi, ita etiam de priori parte inquit: Panis quem frangimus, est communicatio corporis Christi. Diserte igitur declarat & exprimit, quid particula Hoc in vtraque parte denotet, panem scilicet & poculum. Et cum hasce Scripturæ explicationes habeamus, quare non inhæremus simplicitati veritatis? vt quid libet nobis, eam labyrinthis disputationum de transsubstantiatione exagitare?

Præterea, post benedictionem seu consecrationem, in ipso vsu Paulus appellat panem: idq; nõ semel, ne incogitanter excidisse existimes, sed quater vel quinquies, 1. Cor. 10. Panis quem frangimus: De vno pane participamus. 1. Cor. 11. Quoties manducabitis hunc panem. Qui manducauerit hunc panẽ indigne. Probet seipsum, & sic de pane illo edat. Hæc argumenta sunt perspicua, firma, & valde vrgentia. Ideo Põtificij variis modis conantur ostendere specimen artificij illius sophistæ, de quo antiquitas olim Prouerbium: κεῖται οὐ κεῖται, hoc est, cum in terram prostratus iã iaceret, tamen circumstantibus persuadere conabatur, se non iacere, sed erectum fortiter stare. Ita cũ Paulus in ipso vsu, & post consecrationem, quinquies nominet panem: ipsi tamen Ecclesiæ præstigias trãssubstantiationis obiicere conantur, quod non remaneat, nec adsit ibi substantia panis. Sed aiunt, in Scriptura extare exẽpla, vbi substãtiis mutatis, & in aliud cõuersis, prior tamen appellatio retinetur, designans non quid iã sint, sed quid ante conuersionẽ fuerint. Ita Exod. 7. virga Aaronis conuersa in colubrũ, etiam post cõuersionẽ vocatur virga. Homo vocatur terra, quia ex terra formatus est. Mulier vocatur os, ex ossibus viri. De aqua quæ in vinũ conuersa erat, dicit Euãgelista: Cum gustasset aquam vinum factam. Ergo hoc modo etiã pani Eucharistico, etiamsi transsubstantiatus esset, tribui posset appellatio panis: non quod panis esset, sed quod fuisset. Respõsio autem simplex & plana est. In allegatis exemplis virgæ, terræ, ossis, aquę, Scriptura disertis verbis aperte testatur, res illas in aliud mutatas & conuersas esse, ita vt nec substantia nec forma prior remanserit, sed speciem illarũ rerum, in quas mutatæ scribũtur, retulerint. Ita Iohan. 2. nõ simpliciter nominatur aqua, sed quę iam facta erat vinum. Si idem de Transsubstantiatione panis in Eucharistia, tã aperte ex Scriptura ostẽdi & probari posset, tropum illum quem res ipsa flagitaret, non inuiti cõcederemus. Cũ vero nulla extet perspicua, certa & firma probatio trãssubstantiationis in Scriptura: quæ dementia esset, à proprietate verborum discedere? & quando Paulus quinquies panem nominat, spectrum seu præstigias panis, accidentia scilicet sine subiecto cohærẽtia credere? cum Baptismo sine transsubstantiatione aquæ, ea tribuamus, quæ Scriptura de illo tradit. Eccius intelligit appellatione panis apud Paulum, non substantiam panis, sed accidẽtia sine substantia: hoc est, non panem, sed inane spectrum panis. Sed ne ipsis quidem Pontificiis φάντασμα illud satisfacit: ideo aliam rimam quærunt, qua ex claritate verborum Pauli elabantur. Quia enim לחם omne genus alimenti significat, dicunt Paulum Eucharistiam appellare panem: non quod ibi substantia panis remaneat vna cum corpore Christi, sed quia corpus Christi fit spirituale alimentum interioris hominis. Sed hæc omnia locum haberent, si perspicue, certo & firmiter iam demonstrata esset transsubstantiatio panis: tunc enim recte ad metaphoram confugeremus, sicut Iohan. 6. vbi Christus expresse dicit, se non loqui de pane externo seu materiali, & tamen appellat se panem. E contra vero, institutio expresse describit panem materialem, ante benedictionem. Cumq; sine aperta testificatione transsubstantiationis, Paulus etiam post sanctificationem, retineant appellationem panis: meri-

Obiectio. *Responsio.*

meritò in vna & eadem ſignificatione, propria ſcilicet & genuina, vocabulum illud retinemus: Si enim tropis in deſcriptione Cœnæ Dominicæ ita lubeat ludere, vt in eadem oratione panem mox ꝓpriè, mox cùm lubuerit metaphoricè interpretemur: quidni eandem etiam licentiam concedamus Sacramentariis, in vocabulo corporis & ſanguinis? Aut eadem ratione, cùm Chriſtus ſcribitur accepiſſe panem, quia facta iam vulgari cœna illud fecit, dicemus ipſum non panẽ materialem accepiſſe, ſed ſpirituale alimentũ, hoc eſt ſeipſum: atq; ita panẽ prorſus à tota actione Cœnæ exterminabimus. Tutiſſimũ igitur eſt propriam ſignificationem vocabuli panis retinere, & ante & poſt conſecrationem: cùm nulla euidens Scripturę ratio, metaphoram illo loco vel flagitet, vel confirmet.

Lanfrancus. Reliqua enim omnia quæ adferunt, infirma & incerta ſunt: id quod etiam Lanfrancus fatetur. Diſputans enim, quare etiam poſt benedictionem appelletur panis, adfert quidẽ vſitata illa: vel quia ex pane conficitur, & accidentia panis retinet, vel quia animã ſatiat. Agnoſcens autem, illa infirma & incerta eſſe, addit: vel alio aliquo modo, qui à Doctoribus comprehendi poteſt, à nobis non poteſt. Quantò verò ſimplicius eſt: Scriptura etiam poſt benedictionẽ appellat panẽ. Quare verò panis appelletur, Patres ex analogia ſimilitudinis Sacramẽti declarant: ſcilicet quia ſatiat, alij, ſuſtentat, confirmat: quæ ſunt proprietates non accidentiũ, ſed ipſius ſubſtantiæ panis. Itẽ, quia eſt maſſa ex multis granis confecta, ita vnũ efficimur corpus, quia ex vno pane participamus, 1. Cor. 10. & vna maſſa efficimur cũ Chriſto, inquit Chryſoſtomus. Hæc certè non accidentibus, ſed ſubſtantię panis conueniunt. Sed dicat quis: Quare ita cõtendamus an ſubſtantia panis in Euchariſtia vel remaneat, vel non remaneat: cùm theſaurus Euchariſtiæ ſit nõ panis materialis, & vinũ vulgare, ſed vera & ſubſtantialis ꝓſentia, exhibitio & ſumptio corporis & ſanguinis Chriſti? Neq; enim ideò teſtamenti nomine celebratur Euchariſtia, vt fruſtulum panis, & hauſtum vini ibi accipiamus: illa enim in noſtris ædibus cõmodius & abundantius accipere poſſemus, 1. Cor. 11. ſed quia ibi eſt cõmunicatio corporis & ſanguinis Chriſti.

Reſponſio. Quid igitur de ſubſtantia panis ſoliciti ſumus, an maneat, an verò deſinat? Reſpondeo: Nullo modo pari momento cenſemus panem & corpus Chriſti. Et Lutherus ſemper dixit, ſe in tota hac diſputatione magis ſpectare præſentiam corporis & ſanguinis Chriſti in Cœna, quàm præſentiam panis & vini. Sed quia tranſſubſtantiatio pro articulo fidei, ſub pœna anathematis proponitur, neceſſariò contradicendum eſt. De ſingulis enim, quæ ad Sacramentorum rationem pertinent, non aliter docendum & credendum eſt, quàm verbum Dei nobis preſcribit. Nec recipiendum aliquid eſt pro articulo fidei, quod ex certis, perſpicuis & firmis Scripturæ teſtimoniis oſtendi & probari non poteſt. Prætereà, quia filius Dei certa quædam externa media inſtituit & ordinauit, per quæ & ſe & ſua beneficia credentibus vult communicare: illa media agnoſcere, retinere, & ita vſurpare debemus, ſicut à filio Dei inſtituta ſunt, ita enim, & non aliter Deus ordinario modo vult nobiſcum agere. Cumq; in Euchariſtia inſtituerit, vt panis & vinum eſſent talia media, per quæ nobis corpus ſuum & ſanguinem, & cum illis omnia beneficia noui Teſtamenti, in Cœna ſua vult communicare: illa igitur media non ſunt abiicienda ex vſu Cœnæ Dominicæ, neq; enim ἀμέσως voluit corpus & ſanguinẽ ſuum in Cœna nobis communicare. Opinio etiam tranſſubſtantiationis, ſimplicitatem fidei, portentoſis & non neceſſariis labyrinthis quæſtionum turbat: & ab eo quod in Cœna Dominica præcipuum eſt, homines abducuntur, vt hæreant in cogitatione & admiratione tranſſubſtantiationis.

Eccleſia igitur per nullum Scripturæ locũ perſpicuè, certò & firmiter vel perſuadetur vel cogitur, ad ponendam & credendã tranſſubſtantiationem: ſed magis conſentaneum eſt ſimplicitati verbi Dei, in Euchariſtia remanere ſubſtantiam panis & vini, vnà cum corpore & ſanguine Chriſti.

Et hac ſimplicitate, multæ otioſæ & portentoſæ quæſtiones præciduntur. Seruatur etiam ita in Euchariſtia, id quod ad ſubſtantiam omniũ Sacramentorum pertinet: vt ſcilicet duabus rebus conſtẽt, materia & forma, re terrena & cœleſti. Verbũ enim accedens ad elementũ, non annihilat elemẽtum, ſed facit Sacramentum. Et ſi in Euchariſtia, in ea re, quæ externa & viſibilis eſt, ludificamur, ita vt videntes, tangentes & guſtantes panem, imò quòd Scriptura affirmat eſſe panem, tamen non panem, ſed ſola accidentia ſine ſubiecto, hoc eſt, ſpectrum & præſtigias panis accipiamus: qualis erit fidei cõfirmatio, tàm certò nos, inuiſibili & cœleſti modo, iuxta verbum accipere corpus & ſanguinem Chriſti, quàm certò panem & vinum accipimus? Perit etiã per tranſſubſtantiationẽ, analogia ſigni & rei, quæ eſt in Sacramentis, ſicut Auguſtinus inquit: Si Sacramenta earũ rerum quatũ Sacramenta ſunt, ſimilitudinem non haberent, Sacramenta non eſſent. *Auguſtinus.* Vt in Baptiſmo, ſicut aqua exterius mundat: ita Chriſtus lauacro aquæ in verbo mundat Eccleſiam. In Euchariſtia, ſicut panis materialis alit, ſuſtentat, confirmat: ita corpus Chriſti, eſt alimentũ ſpirituale noui ſeu interni hominis. Sicut panis eſt ſubſtantia, ex multis granis coacta: ita vnũ corpus efficiuntur, qui de vno illo pane Euchariſtiæ participant. Hæ ſignificationes omnes intercident, ſi ſubſtãtia panis in Euchariſtia annihiletur, & in eius locũ præſtigiæ accidentiũ, ſine ſubiecto cohærentium ſubſtituantur. Et hęc de Scripturæ ſententijs.

Tranſſubſtantiationis credita antiquitas. Porrò valdè ſuperbè gloriantur Pontificij, ſe pro opinione ſuæ Tranſſubſtantiationis habere conſenſum totius antiquitatis, & teſtimonia Eccleſiæ omnium temporum. Tridentina enim congregatio cap. 4. affirmat, ſemper hoc in Eccleſia Dei perſuaſum fuiſſe. Andradius verò tragicè declamitat, hunc eſſe conſenſum totius Eccleſiæ, omnium ætatum, omniũ gentium & populorum, qui vnquã Chriſtianum nomẽ profeſſi ſunt, ita vt nullum aliud fuerit vnquã Eccleſię iudicium. Satis pol glorioſa & audax eſt aſſeueratio: qua profectò nõ vterẽtur, niſi vel frontem perfricuiſſent, vel nos omnes haberent pro truncis & ſtipitibus, ſeu (vt ipſi loqui ſolent) pro beſtiis quibus prorſus ignota ſit totius antiquitatis hiſtoria. Sunt igitur quædam dicenda de ſententia veteris Eccleſię, quod ad hanc de trãſſubſtantiatione quæſtionem attinet, vt impudentia perfrictæ frontis retegatur. Cumulant autem multas veterum ſententias, in quibus illi dicunt, panẽ appellari, credi & eſſe corpus Chriſti: de pane fieri corpus Chriſti: panem mutari, commutari ſeu transmutari in corpus Chriſti, ſeu vt fiat & ſit corpus Chriſti: creaturas conuerti in ſubſtantiam corporis & ſanguinis Chriſti: panem & vinum

num transire in diuinam substantiam. Et singulis illis sententiis sua addunt epiphonemata, Ecclesiam omnibus temporibus, sine ambiguitate semper docuisse & credidisse transsubstantiationem panis & vini, sicut illa à Pontificiis traditur.

Sed respondebimus, id quod æquissimum est: vt scilicet ipsi veteres sint verborum suorum optimi & certissimi interpretes. Veteres dicunt in Eucharistia fieri mutationem seu cõuersionem panis & vini. Hoc Pontificij interpretantur de annihilatione & trãssubstãtiatione elementorũ, nos mutationẽ Sacramẽtalem intelligimus, cùm scilicet antea tantùm esset cõmunis panis, & vulgare vinum, quod accedente verbo Christi, non solùm panis & vinum, sed simul etiam ibi in Eucharistia corpus & sanguis Christi adsit, exhibeatur, & sumatur. Sed nec nostra sanè, nec Pontificiorum interpretatio sit authẽtica. Audiamus potius ipsos veteres, quomodo illa & sua & veteris Ecclesię verba interpretentur, & intelligi velint. Monstrabimus autẽ aliquot argumentis, veteres licet nominent mutationem & conuersionẽ, tamen nõ intellexisse transsubstãtiationem illam, de qua Pontificij dimicant.

Primò enim Longobardus expressè affirmat, lib. 4. dist. 11. ne suo quidem tempore definitum extitisse in Ecclesia, qualis sit illa mutatio seu conuersio, de qua veteres loquũtur, an sit formalis an substãtialis, an verò alterius generis. Falsum igitur est, vel ipso Longobardo teste, ꝙ Pontificij affirmant, esse dogma Catholicũ, panẽ Eucharistiæ per annihilationẽ & trãssubstantiationẽ mutari & cõuerti.

Gelasius. Secundò, habemus testimonium, quod apud ipsos etiam Pontificios, omni exceptione maius esse debet. Gelasius enim Romanus Põtifex, annis post Christũ natum plus minus quingẽtis, in libro de duabus naturis in Christo, aduersus Eutychẽ & Nestoriũ dicit, panem & vinum Eucharistiæ, in diuinam transire, sancto Spiritu perficiente substantiam, corporis scilicet & sanguinis Christi. Et certè hęc verba videntur fortiter sonare pro stabilienda transsubstantiatione, quod enim transit in aliam substantiã, & quidem Spiritu sancto operante, certè videtur non manere in priori sua substantia. Sed Gelasius ipse, suam & veteris Ecclesiæ sententiam disertè & apertè explicat, quomodo mutationem seu conuersionem panis & vini in Eucharistia intelligi velint: idq; tribus modis. I. Ita transeunt in substantiam corporis & sanguinis Christi, vt tamẽ esse non desinat substantia vel natura panis & vini. Secundò, transeunt in diuinã substantiam permanente tamen pane & vino in sua proprietate naturæ. Tertiò, Sicut in Christo, duæ naturæ ex quibus constat, propriè permanent. IV. Ideò verò dicuntur transire in diuinam substantiam, quòd per ea diuinæ efficiamur consortes naturæ, communicato nobis & corpore & sanguine Christi. Hæc est interpretatio Gelasij, quomodo vetus Ecclesia intellexerit panem & vinum in Eucharistia mutari seu conuerti in corpus & sanguinem Christi. Et Cõtarenus in colloquio Ratisponensi, 1541. obstupuit, cùm videret tàm aperto & perspicuo testimonio, quod luce meridiana clarius est, Pontificiam transsubstantiationem, ex Romani Pontificis sententia refutari. Et tamen non verentur nunc gloriari de perpetuo consensu Ecclesiæ omnium temporũ, quod ad dogma transsubstãtiationis attinet.

Ambrosius. Ambrosius li. 4. de Sacramentis, dicit per consecrationem de pane & ex pane fieri corpus Christi. Sed mox explicat se, quòd non intelligat annihilationem & transsubstantiationem panis: inquit enim: Si tanta vis est in sermone Domini Iesu, vt inciperent esse, quę non erant: quantò magis operatorius est, vt sint quæ erant, & in aliud conuertantur? Lanfrancus hoc testimonium non potuit aliter eludere, quàm quòd dixit, verba illa non reperiri in libris Ambrosij. Sed quia hoc non consistit, Petrus Scotus dicit Ambrosij sensum esse quòd maneant, in aliud scilicet mutata, vt si aqua mutata in vinum, dicatur manere. Sed Ambrosius duo distinctè dicit. Vt sint quæ erant, & in aliud conuertantur. Ipse igitur sui interpres est, quòd intelligat talem conuersionem panis & vini, vt sint quæ ante conuersionẽ erant, & adiiciatur illa gratia, vt simul etiam ibi adsit corpus & sanguis Christi: sicut Theodoretus & Hesychius loquuntur.

Theodoretus, qui & Ephesinæ synodo interfuit, & in Chalcedonensi laudatus fuit in primo Dialogo, cuius titulus est ἄτρεπτος, sumit illa principia, quę in confesso tunc erãt in Ecclesia, & apud Catholicos & apud Eutychianos. Dicit igitur, Christum ideò pani tribuere appellationẽ corporis, vt qui communicant mysterijs, non attendant ad naturam eorum, quæ in Eucharistia visibilia sunt, sed credant illi transmutationi quæ ex gratia facta est. Audis Theodoretum dicere, non esse attendendũ ad naturam visibilium, sed credendam transmutationem: nominat enim μεταβολὴν. Ne verò transmutationẽ illam interpretaretur quis de transsubstantiatione, mox disertè explicat se, qualem transmutationẽ intelligat, dicit enim: Christus visibilia symbola, appellatione corporis & sanguinis honorauit, οὐ τὴν φύσιν μεταβαλὼν, ἀλλὰ τὴν χάριν τῇ φύσει προστεθεικώς: Hoc est, non transmutans symbolorum naturã, sed naturę symbolorum adiiciens gratiam: vt scilicet simul sint etiam corpus & sanguis Christi. Habes interpretationem, quid vetustas in Græca Ecclesia intellexerit per transmutationem panis & vini in Eucharistia: quòd scilicet non ipsa natura panis & vini mutetur, sed quia illi adiiciatur gratia. Et in secũdo dialogo qui dicitur ἀσύγχυτος, clarius adhuc explicat veteris Ecclesię sententiam. Eutychianus enim ita argumentatur: Sicut panis & vinum aliud sunt ante consecrationem, post cõsecrationem verò transmutantur, & aliud fiunt: ita etiam corpus Christi post assumptionem, transmutatum esse in diuinam essentiam. Respondet autem Orthodoxus: Illis ipsis retibus quæ tetenderas, captus es. Mystica enim symbola post sanctificationem, οὐ τῆς οἰκείας ἐξίσταται φύσεως: hoc est, non immutantur vt propriam suam naturam amittant. Vocabulo enim valdè significanti ἐξιστάμενα vocãtur, quæ naturam suam non seruant, sed immutantur, corrumpuntur, intereunt, & in aliud degenerant. Ita vocatur οἶνος ἐξεστηκώς, vinum corruptum. Addit præterea Theodoretus: μένει γὰρ ἐπὶ τῆς προτέρας οὐσίας, καὶ τοῦ σχήματος, καὶ τοῦ εἴδους. hoc est, Symbola illa post sanctificationem, manent in priori sua substantia, forma & specie. Adeoq; & videntur & palpantur, sicut & antea: intelliguntur autem quæ facta sunt, & creduntur, & adorantur.

Habemus igitur certam & perspicuam interpretationem, quomodo veteres suam & totius antiquitatis sententiam explicent, quid intelligi velint, quando loquuntur de transmutatione & cõuersione panis & vini in Eucharistia: quod scilicet ipsa substantia & natura panis & vini, nec mutetur,

tur,nec deſinat: ſed quòd permaneat in Euchariſtia,non tantùm forma & ſpecies panis & vini,ſed ipſa prior ſubſtãtia & proprietas naturę,hæc enim ſunt veterum verba. Mutationem autem intelligunt,cùm antea eſſet tantùm communis panis, & vulgare vinum, quod nunc ſimul ibi etiam adeſt, exhibetur & accipitur corpus & ſanguis Chriſti. Quando igitur Pontificij cumulant veterum ſententias de tranſmutatione & conuerſione: opponatur ipſis hæc veterum interpretatio, quæ fuerit ſententia & Orientalis & Occidentalis Eccleſiæ.

Et quia illam non ignorant,cogitet Lector, quàm ingenuè agant, quòd contra mentem veterum, ipſorum phraſes ad commentum ſuæ tranſſubſtãtiationis detorquent. Tridentinum Concilium affirmat,dogma Pontificiæ Tranſſubſtantiationis ſemper in Eccleſia Dei perſuaſum fuiſſe. Sed hoc falſiſſimum eſſe, & Latinæ & Græcæ Eccleſiæ teſtimoniis manifeſtiſſimis iam oſtendimus.

Tertiò,vetuſtas duas res diuerſorum generum agnoſcit & confitetur in Euchariſtia. Ita Irenæus dicit,panẽ fractum,& calicem mixtum,poſtquam percepit vocationẽ Dei,non amplius eſſe communem panem, ſed Euchariſtiã corporis & ſanguinis Chriſti. Num verò ita,vt annihilata panis ſubſtãtia prorſus defierit? Non vtemur coniecturis, ſed audiamus ipſum Irenæum explicantem ſe,mox enim ſubiicit,Euchariſtiam cõſtare duabus rebus:terrena,pane ſcilicet & vino,& cœleſti,corpore ſcilicet & ſanguine Chriſti.Panem igitur Euchariſtiæ non eſſe cõmunem panem, Irenæus ita interpretatur: Cùm antea tantùm eſſet vna res, terrena ſcilicet, iam fit Euchariſtia,conſtans duabus rebus,pane & corpore Chriſti,vino & ſanguine Chriſti. Et hæc Irenæi interpretatio oſtendit, quomodo Eccleſia intellexerit id, quod poſtea Auguſtin.dixit,De verbis Domini,ſerm.28. Ante Chriſti verba,quod offertur panis dicitur: vbi Chriſti verba deprompta fuerint, iam non panis dicitur, ſed corpus Chriſti appellatur.Sed vt minus relinquatur dubitationis, audiamus ipſum Auguſtinũ verba ſua interpretantem.In libro enim Sententiarũ Proſperi, de Conſecr.2.dicit: Hoc eſt quod dicimus,quod modis omnibus probare contendimus,ſacrificiũ Eccleſiæ duobus confici,duobus conſtare,viſibili elemẽtorum ſpecie,& inuiſibili Chriſti carne & ſanguine. Et obſeruet Lector, Pontificij appellationẽ ſpeciei opponunt naturæ,ſubſtantiæ & veritati elemẽtorum panis & vini. Et vbicunq; in veteribus legunt ſpeciem panis & vini, mox tranſſubſtantiationem ſuã affingunt.Sed quid Eccleſia intellexerit, quando nominat ſpecies panis & vini, Auguſtin. nobis explicabit. Subiungit enim in illa ſententia,cùm nominaſſet ſpeciẽ elementorum, & corpus Chriſti: Sicut Chriſti perſona cõſtat ex Deo & homine, cùm ipſe verus ſit Deus,& verus homo: Quia omnis res illarũ rerum naturam & veritatem in ſe cõtinet,ex quibus cõficitur. Conficitur autem ſacrificium Eccleſiæ duobus, Sacramento & re Sacramenti:id eſt corpore Chriſti. Manifeſta eſt explicatio, quòd Auguſtinus duas res in Euchariſtia agnoſcat. Et per ſpeciem intelligit non accidentia ſine ſubſtantia,ſed naturã & veritatem rerum, hoc eſt,elementorum, ex quibus conficitur Euchariſtia,hæc enim ſunt eius verba:Delectata autem fuit antiquitas appellatione ſpeciei,proptereà quòd Baptiſta Lucæ 3.narratur vidiſſe Spiritum, corporali ſpecie columbæ, deſcendere ſuper Chriſtum. Et hanc interpretationem ſpeciei, ex Auguſtino in hac materia Lector diligenter obſeruet.

Irenæus.

Auguſtinus.

Heſychius etiam duas ſubſtantias ſimul agnoſcit in Euchariſtia, quam definit ſimul eſſe panem & carnem,vinum & ſanguinem. Ita enim inquit lib. 20.in Leuit.cap.8.Propterea carnes cum panibus comedi pręcipiens,vt nos intelligeremus,illud ab eo myſterium dici,quod ſimul panis & caro eſt.

Heſychius.

Quartò vſitatiſſima eſt vetuſtis Scriptoribus ſimilitudo, qua inter ſe conferunt Euchariſtiã,quæ duabus rebus conſtat, & vnionẽ duarum naturarũ in perſona Chriſti.Et quidem in certamine contra Apollinarẽ & Eutychen,Chryſoſtomus, Theodoretus & Gelaſius,ex Sacramento Euchariſtiæ probant humanam naturã in Chriſto per vnionem nõ eſſe abſorptã vel tranſmutatam in diuinã,ſed duas veras,diſtinctas & integras eſſe naturas in Chriſto, ſicut Euchariſtia duabus rebus conſtat, & duabus conficitur.Illa verò argumentatio Eutychen magis confirmaſſet,quàm refutaſſet, ſi tunc dogma trãſſubſtantiationis in Eccleſia notum & receptũ fuiſſet.Et hoc argumentũ vel ſolũ firmiſſime probare poſſet,tranſſubſtantiationem ignotam eſſe verę & puriori antiquitati, nec video, quid Pontificij vel fingere poſſint ad eludendã argumenti huius claritatem.Ita ergo & Iuſtinus in deſcriptione Cœnę Dominicæ,nominat μεταβολὴν: ſed mox ſubiicit ſimilitudinẽ duarum naturarum,in perſona Chriſti. Glorioſe ſolent Pontificij iactare Cypriani ſententiam, ex ſermone de Cœna Domini: qui tamen an Cypriani ſit,non ſatis certò conſtat.Ita autẽ habet ſententia:Panis iſte quem Dominus diſcipulis ſuis porrigebat,non effigie ſed natura mutatus,omnipotentia verbi factus eſt caro. Et Pontificij ſtatim volunt, ne dubitandum quidem eſſe Cyprianum fuiſſe tranſſubſtantiatorẽ.Sed ipſe verborum ſuorum optimus eſt interpres. Mox enim ſubiungit, quomodo mutationẽ illam intelligi velit,inquiẽs: Sicut in perſona Chriſti, humanitas videbatur, & latebat diuinitas: ita Sacramento viſibili ineffabiliter diuina ſe infundit ſubſtantia,vt eſſet religioni circa Sacramenta deuotio. Sicut ergo in Chriſto duæ integræ ſunt & manent naturæ, ita mutatio panis de qua Cyprianus loquitur,non abolet ſubſtantiam panis.

Quintò:Irenæus,Emiſſenus,& Ambroſius,mutationem panis Euchariſtici,conferunt cum renouatione renatorum, & cum mutatione credentiũ in Chriſtum,vt cum ipſo fiant vna maſſa. Atqui renouatio non facit annihilationẽ & tranſſubſtantiationem naturæ humanæ: nec abſorbetur noſtra ſubſtantia,quando Chriſtus apud Auguſtinum inquit: Sed tu mutaberis in me.

Ita Ambroſius lib.4.de Sacramentis,cap.4.cùm multa de mutatione panis diſſeruiſſet,ſubiicit: Tu ipſe eras,ſed eras vetus creatura: poſtquã cõſecratus es,noua creatura eſſe cœpiſti. Emiſſen⁹ verò de Conſecrat.diſt.2.cap. Quia corpus,apertius ſimilitudinẽ hanc explicat.Cùm enim dixiſſet, Chriſtum viſibiles creaturas, verbo in ſubſtantiã corporis & ſanguinis ſui conuertere: Põtificij ſtatim exclamãt, eſſe ipſiſſimã tranſſubſtantiationẽ.Emiſſenus verò interpretatur ſeipſum: Oſtenſurus enim non eſſe nouũ aut impoſſibile, quòd in Chriſti ſubſtantiam, terrena & mortalia cõuertuntur,inquit: Teipſum qui in Chriſto es regeneratus interroga. Dudum alienus à vita, peregrinus à miſericordia intrinſec⁹ mortuus exulabas: ſubitò ſalutaribus myſteriis initia-

initiatus, in corpus Ecclesiæ non videndo, sed credendo transiliisti, & de filio perditionis adoptiuus Dei filius factus es. Num verò per transsubstantiationem illa fiunt? Audi quid subiiciat Emissenus: Cùm idem atque ipse esses, multò alter fidei processionibus extitisti: in exteriori nihil additum est, & totum in interiori mutatum est. Sicut igitur credentes transeunt in corpus Christi, & efficiuntur vna massa cum ipso, sine transsubstantiatione, ita etiam veteres intelligunt conuersionē panis & vini in Cœna Dominica, vt non opus sit transsubstantiatione.

Irenæus. Irenæus inquit: Sicut Eucharistia constat duabus rebus, ita corpora nostra, percipientia Eucharistiam, non sunt corruptibilia, spem immortalitatis habentia. Et tamen nondum facta est transfiguratio corporis nostri, Phil. 3. sed spē habeamus. Non igitur probatur hinc transformatio panis.

Sextò. Ne Florentini quidem Concilij temporibus, ante annos centum & amplius, vniuersalis Ecclesiæ, omnium gentium & populorum consensu approbatum & receptum fuit dogma de transsubstantiatione. In vltima enim sessione, inter articulos, in quibus Græca Ecclesia à Romana dissentiebat, 4. loco ponitur de diuina transmutatione panis in Eucharistia. Et cùm conficiendæ essent literæ vnionis, disertè & expressè exceptus fuit, etiam concedente Romano Pontifice, articulus ille de diuina transmutatione panis in Eucharistia, quam Latini tunc docebant. Falsa igitur est gloriatio de vniuersali consensu Ecclesiæ omnium ætatum, omnium gentium & populorum, quod ad dogma de transsubstantiatione attinet. Nam & ante centum annos, sicut hæc historia indicat, nondum subiecti fuerunt anathemati, qui transsubstantiationis opinionem non receperunt vel approbarunt. Planè nouum igitur & recens est anathema II. Canonis, in 3. hac sessione. Atq; ita satis perspicuè, vt arbitror, monstratum est, veterem & puriorē Ecclesiam, nihil quicquam suffragari Pontificio dogmati de Transsubstantiatione.

De recentioribus enim, quorum ætate, magna iam doctrinę inclinatio fieri cœperat, vt de Damasceno, Theophylacto, Richardo, Hugone, Lōgobardo, & similibus, nihil disputamus, quando de antiquitatis sententia quæstio est. Hoc igitur exemplum ostendit, quàm vana sit Pontificiorum gloriatio, quando in omnibus suis disputationibus, plenis buccis subinde iactitant, vniuersalem consensum totius Ecclesiæ omnium ætatum, omnium gentium & populorum à suis partibus stare.

Nec verò opus est, singulas veterum sententias excutere, quomodo enim verba sua, de hac materia intelligi velint, ex ipsorum interpretatione iam didicimus.

Ambrosius. Ambrosius de Sacram. lib. 4. cap. 5. dicit, post consecrationem nihil aliud quàm carnem & sanguinem Christi, credendum esse. Nec malè hoc dicit. Quia enim fides est eorum, quæ non apparent & videntur: nō igitur opus est fide, vt intelligamus quòd panis, quem oculi vident, adsit ibi: Sed corpus Christi ibi adesse, fides sola ex verbo discit. Hanc distributionem, cùm scilicet duæ res sint in Eucharistia, alteram sensibus, alteram fide apprehendi, Augustini sententia clarè docet: Quod videtis, inquit, in altari, panis est & calix, quod etiam oculi vestri nobis renunciāt: quod autem fides postulat instruēda, panis est corpus, calix est sanguis.

Sæpè etiam veteres eò respiciunt, quòd Cœna Dominica sit actio, nō terrestris, sed cœlestis, pertinens ad regnum cœlorum, de quo Euangelium concionatur: in qua quærimus non cibum periturum, sed alimentum spirituale noui hominis. Sæpè igitur de altera tantùm parte, de corpore scilicet & sanguine Christi, magnificè concionantur: & volunt corda sursum esse eleuanda, nec attendendum ad terrena elemēta panis & vini, sed ad Christum Deum & hominem, qui in Cœna illa adest, & præbet vescentibus corpus & sanguinē suum: sicut econtrà sæpe de elementis Eucharistiæ disputantes, de signis, figuris & symbolis loquuntur. Sicut autem Sacramentarij non rectè faciunt, qui propter posteriores has veterum sententias, substantiam corporis & sanguinis Christi ex Cœna Dominica proturbant: ita neq; Pontificij, priores sententias rectè detorquent ad annihilationem & transsubstantiationem elementorum. Alibi enim veteres distinctè loquuntur, de duabus illis rebus, ex quibus Eucharistia constat, vt Origenes in 15. Matt. disputans, panem Domini non ex natura sui hoc habere vt sanctificet, inquit: Quod materiale est in secessum eiicitur: quod verò est per obsecrationem & verbum Domini, animæ prodest, iuxta fidei portionē. Non itaq; materia vtilis est, sed verbū quod adiicitur, animo prodest. Hæc Origenes.

Chrysostom. Chrysostomus verò ad illud respiciens, quòd Cœna Dominica est mysteriū supernaturale, cœleste & diuinum, inquit: Num vides panem? num in secessum vadit? absit: Item: Non de manu hominis, sed Seraphim accipis corpus Christi. His verbis Chrysostomus, sicut nec externum ministerium, ita nec elementa ex actione Cœnæ Dominicæ vult abiicere: sed vult nos non hærere, vel in manu ministri, vel in elementis panis & vini, sed mentem eleuare ad ea, de quibus verbum loquitur. Sicut igitur ex hac Chrysostomi sententia non sequitur, externum ministerium Sacerdotis exhibentis Eucharistiam, tollendum esse, & expectandum aduentum Seraphin: ita nec Transsubstantiatio inde concludi potest. Videri enim in Eucharistia panem & vinum, & sensus ipsi, & tota antiquitas testantur.

DE CVLTV ET VENERATIONE HVIC SANCTISSIMO Sacramento adhibenda.

CAPVT V.

Nullus itaque dubitandi locus relinquitur, cùm omnes Christi fideles, pro more in catholica Ecclesia semper recepto, latriæ cultum, qui vero Deo debetur, huic sanctissimo Sacramento in veneratione adhibeant. Neque enim minus est adorandum, quod fuerit à Domino, vt sumatur institutum. Nam illum eundem Deum, præsentem in eo adesse credimus, quem pater æternus introducens in orbem terrarum dicit: Et adorent eum omnes Angeli Dei: quem Magi procidentes adorauerunt, quem denique in Galilæa ab Apostolis adoratum fuisse, Scriptura testatur.

Declarat præterea sancta synodus, piè & religiosè admodum in Dei Ecclesia inductum fuisse hunc morem, vt singulis annis peculiari quodam & festo die, præcelsum hoc & venerabile Sacramentum, singulari veneratione ac solennitate celebraretur: vtq; in processionibus, reuerenter & honorificè illud per vias & loca publica circumferretur. Æquissimum est enim, sacros aliquos statutos esse dies, cùm Christiani omnes singulari ac rara quadam significatione gratos & memores testentur animos, erga communem Dominum & redemptorem, pro tam ineffabili, & planè diuino beneficio quo mortis eius

victoriæ

victoria & triumphus repræsentatur. Ac siquidem oportuit victricem veritatem de mendacio hæresi triumphum agere, vt eius aduersarij in conspectu tanti splendoris, & in tanta vniuersa Ecclesiæ lætitia positi, vel debilitati & fracti tabescant, vel pudore affecti & confusi aliquando resipiscant.

CANON VI.

Si quis dixerit, in sancto Eucharistiæ Sacramento Christum vnigenitum Dei filium, non esse cultu latriæ etiam externo adorandum, venerandum, neque in processionibus, secundũ laudabilem & vniuersalem Ecclesiæ sanctæ ritum & consuetudinem, & solenniter circumgestandum, vel non publicè vt adoretur, populo proponendum, & eius adoratores esse idololatras, anathema sit.

EXAMEN.

Principiò ostendendum est, quid sit quod in V. hoc capite, & VI. Canone in controuersiam positum est. Quædam enim extra controuersiam sunt, quæ non inuitus concedo. Nam Christum Deum & hominem esse adorandum, nemo nisi Arrianus negat. Et quidem humanam etiam eius naturam, propter vnionem cum diuinitate, esse adorandã, & nemo nisi Nestorianus in dubium vocat. Cùm enim Pater æternus primogenitum introduceret in orbem terrarum, dicit: Et adorent eum omnes Angeli. Sicut & Matthæus manifestè testatur, cap. 28. Apostolos in Galilæa Christum adorasse. Constat etiam, adorationem Dei non esse alligatam vel loco vel tempori, Ioan. 4. & 1. Tim. 2. Semper igitur & vbiq; adorandus est Christus. Si ergo credimus, Christum Deum & hominem, in actione Cœnæ suæ, peculiari modo præsentiæ & gratiæ adesse, ita quòd ibi verè & substantialiter exhibeat vescentibus corpus & sanguinem suum: quibus vult se ita nobiscum coniungere, vt singulis fide sumentibus, hoc preciosissimo pignore applicet & obsignet dona noui Testamenti, quæ traditione sui corporis, & effusione sui sanguinis Ecclesiæ acquisiuit: si hæc, inquam, verè & ex animo credimus, fieri nec potest, nec debet, quin fides Christũ in illa actione præsentem, veneretur & adoret. Ita Iacob Genesis 28. Moses Exodi 34. Elias 3. Reg. 19. non habebant sanè peculiare mandatum, vt in illis locis Deum adorarent: sed quia habebant generale mandatum, vt Deum vbique adorarent: & certi erant Deum sub externis & visibilibus illis symbolis, verè adesse, & peculiari modo gratiæ se ibi patefacere: certè Deum ipsum, quem ibi præsentem esse credebant, adorabant: nec vera fuisset fides, si non secuta fuisset inuocatio seu adoratio, hoc est, honor Deo debitus. Seruus Abrahæ, Genesis 24. cùm ex Rebeccæ responso intelligeret, Deum in illa legatione, gratia & benedictione sibi adesse, inclinat se, & adorat Dominum. Exodi 4. cùm filij Israel audirent, Deum respexisse afflictionem populi, & iam instituisse visitationem gratiæ, inclinata ceruice adorauerunt. Exod. 12. cùm audirent de transitu Angeli percussoris, & de institutione Pasche, incuruatus populus adorauit. 1. Cor. 14. Si omnes prophetent, intret autem quis idiota, conuincitur ab omnibus, diiudicatur ab omnibus: & ita cadens in faciem adorabit Deum, pronuncians quòd verè Deus in vobis sit. Nec verò Deum illi, procul in cœlo empyræo à se remotum & absentem, sed verè præsentem, & quidem peculiari modo gratiæ præsentem adorarunt. Rectè igitur Augustinus in Psal. 98. disputans, cùm terra sit scabellum pedum Domini, quomodo Psalmus dicat: Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est, inquit: Conuerto me ad Christum, quia ipsum quæro hic, & inuenio, quomodo sine impietate adoretur terra, scabellum pedum Domini: Suscepit enim de terra terram, quia caro de terra est: & de carne Mariæ, carnem accepit. Et quia in ipsa carne hic ambulauit, & ipsum carnem nobis manducandam ad salutem dedit: nemo autẽ illam carnem manducat, nisi prius adorauerit. Inuentum est quomodo adoretur tale scabellum pedum Domini: & non solùm peccemus adorando, sed peccemus non adorando. Ita Ambrosius in eundem Psalmi versum inquit: Scabellum, terra intelligatur: per terram autem, caro Christi: quam hodie quoq; in mysteriis adoramus, quam & Apostoli in Domino Iesu adorauerunt.

Augustinus.

Nazianzenus in Epitaphio sororis suæ τὸν ἐπὶ θυσιαστηρίῳ τιμώμενον ἀνακαλουμένη, hoc est, inuocabat Christum, qui in altari, quando scilicet mysteria Cœnæ celebrantur, honoratur. Et sententia Eusebij Emisseni dicit: Cum reuerendum altare, cibis spiritualibus satiandus ascendis, sacrum Dei tui corpus & sanguinem fide respice, honora, mirare, mente contingе, cordis manu suscipe, & maximè toto haustu interioris hominis assume. Lutherus etiam contra Louanienses artic. 16. vocat Eucharistiam Sacramentum venerabile & adorabile. Et in 47. cap. Genesis. Nos non tantùm orantes, sed & baptizantes, absoluentes & absoluti, & accedentes ad sacram synaxin, quinetiam ad recitationem promissionis aut textus Euangelij, genua flectere, vel saltem stare debemus, in signum adorationis, siue reuerentiæ & gratitudinis. Et si in Cœna Dominica nihil aliud porrigeretur præter panem & vinum, sicut Sacramentarij blasphemant, tamen est ibi promissio, & vox diuina, & Spiritus sanctus per verbum in Cœna. Ideoq; decebat nos cum reuerentia accedere. Quantò verò magis id fieri par est, quando credimus adesse verum corpus & verum sanguinem cum verbo? Hæc Lutherus.

Nazianzenus.

Lutherus.

Christum igitur Deum & hominem, in diuina & humana natura, in actione Cœnæ Dominicæ verè & substantialiter præsentem, in spiritu & veritate adorãdum, nemo negat, nisi qui cum Sacramentariis vel negat, vel dubitat de præsentia Christi in Cœna. Neque enim ἀνάμνησις & annunciatio mortis Christi in Cœna ritè fieri potest, sine adoratione illa, quæ fit in Spiritu & veritate. Hæc dicenda fuerunt, ne quis suspicetur, nos in dubium vocare, an Christus Deus & homo, qui in actione Cœnæ præsens adest, sit adorandus.

Quòd si hæc conceduntur: quid igitur, inquies, in hac quæstione, de cultu & veneratione Eucharistiæ, in controuersia positum est, inter nos & inter Pontificios? Respondeo: Tria potissimùm sunt huius controuersiæ capita.

Primò, dicunt ipsum Sacramentum Eucharistiæ, seu totum illud, quod à Domino vt sumatur institutum est, esse cultu latriæ adorandum. Atqui Eucharistia, iuxta dictum Irenæi, constat duabus rebus, terrena & cœlesti. Essent igitur etiam terrena elementa panis & vini in Eucharistia, cultu latriæ adoranda: quod à manifesto idololatriæ, seu ἀρτολατρείας crimine excusari, & defendi nullo modo posset. Ipsi quidem ideo transsubstantiationem suam comminiscuntur, ne panis substantia simul adoretur. Sed quia incerta est opinio transsubstantiationis, imò Paulus affirmat esse panem

Theodoretus. panem etiam post benedictionem: Theodoretus dicit, naturam elementorũ in Eucharistia non mutari: *Gelasius.* Gelasius tradit, illa permanere in proprietate suæ naturæ. Quãdo ergo docetur, totũ illud quod in Eucharistia adest, exhibetur & sumitur, cultu latriæ adorandum: simul comprehenduntur etiam elemẽta panis & vini, quæ sine idololatria adorari nec possunt, nec debent. Neq; enim si Christus adorandus est, sequitur creaturas etiam illas, vbi adest, simul esse adorandas. Ad cauendam igitur idololatriã disertè distinguendum est. Christus Deus & homo, in diuina & humana natura, in actione Cœnę præsens adoretur, substantia verò vel species elementorum panis & vini, non adorentur, ne præter creatorẽ, etiam creaturam colamus, Rom. 1. Non igitur ita adorandum est Sacramentum Eucharistiæ, sicut in persona Christi, propter hypostaticam vnionem, vna adoratione humanitatẽ & diuinitatẽ colimus & veneramur: non enim personalis est vnio panis & corporis Christi in Cœna: sed quia Eucharistia constat duabus rebus, terrena & cœlesti, adoratio & veneratio non est dirigenda ad terrena elementa, panem & vinum, sed ad Christũ Deum & hominem, qui in illa actione præsentiam suã peculiari modo gratię instituit & promisit: sicut Israelitæ, non lignum, nõ aurum, non Cherubin arcæ fœderis, sed Deũ ipsum tantùm, qui præsentiam suã ibi promiserat, adorabant. Nec alliganda aut affigenda est adoratio Christi, ad elemẽta panis & vini: neq; enim in illis localiter inclusus continetur: sed panẽ cœnæ reuerenter sumamus: ipsum verò Christũ, in cœlesti maiestate sua, supernaturaliter in Cœna præsentẽ, in adorando intueamur.

Secundò. Quando Pontificij de cultu, adoratione & veneratione disputant, nõ principaliter huc respiciunt, vt in actione Cœnæ Dominicæ siue in vsu eius diuinitus instituto, Christus Deus & homo, in spiritu & veritate adoretur: sed sicut Canon VI. disertè ostendit, laborant instituere & stabilire adorationẽ panis extra vsum seu extra illam actionem, quam Christus in institutione ordinauit, & mandauit: quando scilicet panis in processionibus circumgestatur & in repositione includitur, vt tũc populo adorandus proponatur. Suprà verò ostendimus, illa verba: Hoc est corpus meũ, Hic est sanguis meus, esse diuina institutione, præceptione & ꝓmissione, alligata ad illam actionẽ, quæ in verbis institutionis præscripta est: quando scilicet panis accipitur, benedicitur, distribuitur, accipitur & manducatur. Quãdo verò verba quidẽ super panẽ recitantur, actio verò illa in institutione pręscripta & mandata vel nõ seruatur, vel in aliũ vsum transformatur: non habemus promissionẽ de pręsentia ibi corporis & sanguinis Christi, sicut in Cœna sua adest. Quid igitur & quale sit, panẽ illũ extra vsum, de quo non habemus verbum Dei, quod sit corpus Christi, tamẽ vt adoretur proponere, diligenter in timore Dei expẽdatur. Certè enim solicitè cauenda sunt pericula idololatriæ, ne honorem soli Deo debitum, ad vllam aliam rem transferamus. Non autem sequitur, si in ipso vero vsu Cœnæ Dominicæ, Christus rectè adoratur, ideo extra vsum, instituendum esse peculiarem cultum aut adorationem ad panem, vel circumgestatum, vel repositũ. Sine fide enim, nemo potest rectè adorare: fides autem non est sine verbo. Et nullum extat verbum Dei, de pane Eucharistiæ reposito, vel circumgestato: imò pugnat cum verbis institutionis, quãdo panis benedictus non distribuitur, non accipitur, non manducatur. Quid igitur aliud possumus, iuxta normam verbi Dei iudicare, quàm talem cultum non esse χρισολατρείαν, sed ἀρτολατρείαν?

De adoratione Christi in Cœna. Tertiò, de ipsa etiam adoratione, cultu & veneratione Christi in Eucharistia, quid sit, aut in quo consistat, controuersia est inter Pontificios & nos. Tridentini enim in VI. Canone nõ obscurè ostendunt, se de externo potissimum Eucharistiæ cultu laborare & solicitos esse: vt scilicet splendida repositione, & sumptuosa circũgestatione, auro, argento, serico, inclinatione, genuflexione, ꝓstratione corporis, eleuatione manuũ, tunsione pectoris, luminaribus, instrumentis musicis, bombardarum strepitu, & similibus externis pompis honoretur. Et huic externo cultui etiã sine vera pœnitentia & fide, tribuunt nescio quæ merita. Vt autẽ de iis qui extra vsum diuinitùs institutũ in Eucharistia fiunt, nihil amplius dicamus, Scriptura tradit duas regulas: quæ monstrabunt fundamenta diiudicationis, *Regula Scriptura.* de definitione adorationis seu cultus. Primò externam simulationẽ cultus, sine interioribus spiritualibus motibus, Deo non placere, sicut inquit: Hic populus labiis appropinquat mihi, cor autem eorum longè est à me. Sed veri adoratores adorabunt in Spiritu & veritate. Secundò, Cultus ab hominibus vel institutos, vel electos, Deo non probari, inquit enim: Frustrà colunt me doctrinis & mãdatis hominum. Et Col. 2. Paulus expresse damnat ἐθελοθρησκείας. Eo verò modo Deus vult coli, quẽ ipse verbo suo præscripsit, aliàs dicit: Quis requisiuit hæc de manibus vestris, Es. 1. Docendi igitur primùm sunt homines ex verbo Dei, quomodo in vero vsu Eucharistiæ Christum Deum & hominẽ, vero, interiori & spirituali cultu venerari & adorare debeant. Deinde veræ externæ significationes interioris reuerentiæ, vltrò & ritè sequentur. Externos verò qualescunq; reuerentiæ gestus, sine vera interiori cordis adoratione, Deus non moratur, imò vt hypocrisin odit & abominatur. Ideo doctrina de veneratione & adoratione Christi in Cœna Dominica, non est inchoanda ab externis gestibus. Ita enim multi Christum adorant, quia ipsum ritè nec colunt, nec venerantur. Sicut Augustin. de talibus adorationibus inquit Epist. 120. super versum Psal. 21. Manducauerunt omnes pingues terræ. Et diuites quidem adducti sunt ad mẽsam Christi, & accipiunt de corpore & sanguine eius: sed adorant tantùm, non etiã saturantur, quia non imitantur. Item: Et ipsi veniunt ad mensam, & manducant & adorant: non tamen satiantur, quia non esuriunt & sitiunt iustitiam. Ab interiori igitur & spirituali adoratione, primùm inchoandum est. Comprehenditur autem vera, interior & spiritualis veneratio & adoratio Christi, in illis verbis institutionis: Hoc facite in mei ἀνάμνησιν. Itẽ: Mortem Domini annunciate. Quando igitur? Primò *Vera Christi adoratio in Cœna, in quibus rebus cõsistat.* cùm cor iuxta verbũ, rectè, piè & reuerenter credit & sentit de substantia, & de vsu huius Sacramẽti. Secundò, quãdo grata mẽte, deuotè cogitamus & cõsideramus, corde & ore celebramus immensa illa beneficia filij Dei mediatoris: quòd propter nos homines, & propter nostrã salutẽ, descendens de cœlis, massam nostræ substantiæ assumpsit, & illam pro nostri redemptione patri in cruce obtulit, acerbissima morte sanguinem suum effudit: & quòd pręterea illud suum corpus manducandum, & illum sanguinem bibendum, in hac sua Cœna nobis

nobis communicat: vt ita certissimo & preciosissimo pignore, beneficia noui Testamenti credentibus applicet & obsignet: vtq; cum hac misera & polluta nostra massa, arctissimo fœdere se copulet, animam ad sanitatem, corpus nostrum ad immortalitatem reformet & præparet, &c. Tertio, quando consideratis nostris & sordibus & miseriis, ardentibus votis Christum Deum & hominem, quem verè & substantialiter in illa actione præsentem esse credimus, inuocamus, vt sit noster mediator, propiciator, aduocatus, intercessor, iustificator & saluator: vt propter ipsius mortem, recipiamur & cõseruemur in illo fœdere noui Testamenti, quo pater propter filium credentibus vult placatus esse: quando item fides in oratione, hanc victimam Christi mediatoris interponit, inter peccata nostra & inter iram patris, sicut Anshelmus loquitur, quãdo considerata mysterij magnitudine, & nostra indignitate petimus, ne indigne manducando rei efficiamur corporis & sanguinis Christi: sed vt illa manducatione, corpori & sanguini Christi inserti, vitam inde trahamus, sicut palmites ex vite: vt mãducatio illa nobis prosit ad confirmationem fidei, incremẽtum charitatis, mortificationẽ carnis, &c. Atque ideo petimus donari, conseruari, confirmari & augeri in nobis dona pœnitentiæ, fidei & charitatis. Hæc est vera interior & spiritualis veneratio & adoratio Christi, in vsu cœnæ Dominicæ. Adoratio enim tria hæc complectitur: Primo, Deũ quem inuocamus, rectè agnoscamus, rectè de eo sentiamus, & ita eum compellemus, sicut essentiam & voluntatem suam in verbo patefecit. Secundo, vt ab eo petamus, quæ daturum se promisit. Tertio, vt pro præstitis beneficiis gratias agamus. Quomodo autem illa in vsu Cœnæ Dominicæ fieri debeant, hoc est, quem & quomodo compellare, quid petere, & pro quo gratias agere debeamus: verba institutionis, reliquæ item Scripturæ sententiæ de Eucharistia, & præcipue hæc dicta docẽt & ostendunt: Hoc facite in mei commemorationem. Item, Mortem Domini annunciabitis. Et hæc est vita & certa regula veræ adorationis Christi, in vsu Eucharistię. Talis certe adoratio animaduertitur in veterum liturgiis, & precando, & gratias agendo. Iustinus vocat panem & vinum εὐχαριστηθέντα, quod Irenæi interpres reddidit, panis, in quo gratiæ actæ sunt. Dionysij cõmunio incipit à prece, & definit in sacram gratiarum actionem. Chrysostomi & Basilij liturgia celebrat totam œconomiã redemptionis nostræ, & orat pro digna participatione. Quando verò interior & spiritualis hæc deuotio, veneratio & adoratio in corde excitata adest, tunc externæ significationes in reuerentia & veneratione huius sacramenti, sponte & rectè sequentur. Nam ad verã confessionem pertinet, vt fidem, deuotionem & celebrationem, de quibus iam diximus, publice etiã testemur, & voce & aliis externis significationibus: quibus ostendamus, quid de huius cœnæ & substãtia & fructu sentiamus, qua animi reuerentia & deuotione accedamus, qualem cibum credamus nos ibi accipere. Tali externa confessione, seiungimus nos à Sacramentariis, & Epicureis contemptorib. horum mysteriorum: excitamus alios ad veram reuerentiam, ne occasio detur vel simplicioribus ad prophanas cogitationes, vel porcis ad conculcãda hæc mysteria. Externa enim irreuerẽtia, signum est prophanæ mentis: sicut Paulus dicit, Corinthios non diiudicare corpus Domini, quia illud in cœna Dominica, non maiori reuerẽtia tractabant, quàm vulgares concœnationes. In illis verò externis reuerentiæ significationibus simplicissima & tutissima regula est, vt sint testimonia fidei interioris de Eucharistia, iuxta verbum, & illi fidei respondeãt. Nec instituamus humano arbitrio, alios electitios externos cultus, sed cogitemus, illum honorẽ honorato gratissimum esse, quem ex verbo agnoscimus ipsum velle. Hæc igitur est vera adoratio & veneratio Christi, in vsu cœnæ Dominicæ, de qua Põtificij non admodum pugnant: tantum de externis cultibus ab hominibus institutis, extra verum Eucharistię vsum soliciti sunt: quos tamen communes faciunt toti Eucharistiæ, hoc est, & Christo & elementis, seu speciebus elementorum. Quid igitur in hac Pontificiorum doctrina desideremus, & reprehendamus, & quibus ex causis: breuiter quidem, sed non obscure, vt arbitor, ostensum est.

Regula seu forma adorationis.

DE FESTO CORPORIS *Christi.*

Vel aliquando tandem rectè faciunt, quod fatẽtur, hoc festum non habere testimonium vel Scripturæ, vel traditionis Apostolicæ, vel veræ antiquitatis in veteri & puriori Ecclesia. Sed dicunt, hunc morem inductum esse in Ecclesiam Dei. Intelligũt autem, quod Vrbanus IIII. circa annum Domini 1260. festum illud primus excogitauit: idq; (vt ipse in bulla fatetur) inde quod quibusdam personis reuelatum fuerat, festum illud & instituendum, & generaliter celebrandum. Fuit autem mulier quædam, Eua reclusa, à qua Vrbanus, in minoribus adhuc constitutus, reuelationem illam accepisse scribitur. Et Vrbanus quidem Pontifex factus, nouum illud festum, ex reuelatione mulierculæ, statim instituit, & vbiq; celebrandum districtè mandando præcepit: Sed sicut glossa dicit, De reliquiis & veneratione sanctorum, illa constitutio Vrbani de nouo festo, non fuit accepta ab omnibus: sed post annos 50. Clemens V. Anno 1311. in Viennensi Cõcilio, constitutionem illam præcepit ab omnibus seruari. Et tamen Græcæ Ecclesiæ, ne hodie quidẽ pompam & morem illius festi seruant. Vnde igitur nouo huic & tali festo tanta autoritas, vt anathematis iam fulminet, in Tridentina congregatione? vbi alias tantum Apostolicas traditiones, & Catholicum consensum Ecclesiæ omnium ætatum, gentium & populorum, quæ omnia huic festo desunt, crepare solent.

Vrbanus 4. institutor festi corporis Christi.

Clemens confirmat festũ.

Et ne semper antiquitatis velamento se occultent, vtile est, in ordine historiarum, & in serie temporum obseruare, quomodo post meliora antiquitatis tempora, sensim & paulatim, facta subinde longiori inclinatione, ad spectacula illa regni Pontificij deuentum sit.

Apud Eusebium lib. 5. cap. 24. Romani Episcopi hospitibus simpliciter mittunt Eucharistiam. Irenæus enim tantum habet verbum ἔπεμπον.

Libro 6. Eusebij, cap. 34. presbyter puero tradit Eucharistiam, ad Serapionem perferendam.

Exuperius in canistro vimineo & in vitro portat corpus & sanguinem Domini. Mulierculis data fuit Eucharistia domum deferenda, apud Tertullianũ & Cyprianum. Nec de præferendis luminaribus, campanis, & de reliqua pompa quæ apud Pontificios vsitata est, vlla vel testimonia, vel exempla extant in veræ antiquitatis historia. Et quidem notabile est, in Gratiani decreto, nihil tale extat.

Sed tempore Lateranensis concilij, circa annum Domini 1200. Innocentius cœpit constituere, vt Eucharistia sub fideli custodia, clauibus & seris adhibitis, conseruetur, capit. statuimus. De custodia Eucharistiæ.

Honorius III. Mox circa annũ Domini 1220. Honorius III. districte præcipiendo mandauit, vt à sacerdotib Eucharistia in loco singulari, mũdo & signato, semper honorifice collocata, deuote ac fideliter conseruetur. Sacerdos vero frequẽter doceat plebem suam, vt cum in celebratione Missarum eleuatur hostia, se reuerẽter inclinet: idem facient, cum eam præsbyter defert ad infirmũ, quam in decenti habitu, superposito mundo velamine, ferat & referat manifeste ac honorifice, ante pectus, cum omni reuerentia ac timore, semper lumine præcedente, cum sit candor lucis æternæ: vt ex hoc, apud omnes fides & deuotio augeatur.

Et hæc quidem recentia sunt, in veris enim veræ antiquitatis historiis, tale nihil legitur. Adhuc tamẽ aliquo respectu ad vsum illa constituta sunt: quando scilicet panis consecratur, & quando ad infirmum defertur, vt exhibeatur & sumatur.

Postea verò paulatim ab vsu Eucharistiæ, qui à Christo institutus est, longius discessum est, instituto festo Corporis Christi ab Vrbano, & à Clemẽte confirmato. Et velim Lectorẽ diligenter cõsiderare Bullam istius institutionis, quæ extat in Clementinis li. 3. tit. 16. *Bulla institutionis.* Nulla enim prorsus in illa Bulla mentio fit circumgestationis & ostentationis: nec vlla syllaba ibi extat, de pane consecrato per octiduum in monstrantiã includẽdo, circumgestando & ostentando. Neq; etiam mentio ibi fit de tali spectaculo, pompa & externa adoratione circumgestati & ostentati panis: sed finis institutionis illius festi ita ibi explicatur, vt studeant se taliter præparare quod huius preciosissimi Sacramenti mereãtur fieri participes illa die, possintque ipsum suscipere reuerenter, ac eius virtute augmentum consequi gratiarum. *Verba Bullæ.* Hæc sunt verba Bullæ: in quibus manifeste dicitur, propter vsum, participationem seu cõmunionem solenniorem, institutũ primò fuisse illud festũ: & in illo vsu, in quo debita reuerẽtia & deuotio requiritur, gratias agendas esse Christo, pro immenso hoc beneficio, quòd corpus suum in cibũ, & sanguinem in potum nobis tribuit. Et hoc diligẽter notandũ est, ea quæ hodie in festo corporis Christi in regno Põtificio factitantur, ne Vrbani quidem & Clementis seculo nota fuisse: sicut est inclusio, circumgestatio, ostentatio, spectatio & adoratio panis, extra vsum distributionis & sumptionis. Longe igitur post annos Domini 1311. illa excogitata & introducta sunt. Adeo recens est spectaculum istius festi, sicut in Papatu vsurpatur: de quo tamen retinendo, tanta cõtentione Tridentini laborant, vt ad profusionem anathematis progredi non vereantur. Nõ igitur, vel Scripturã, vel Apostolorum traditiones, vel antiquitatis suffragia curant: sed vnum hoc sibi propositũ habent, vt nerui regni Pontificij, quoquo modo salui maneant & stabiliãtur. Ipsa etiam appellatio mutilata est. Vrbanus etiam & Clemens, vocant festiuitatem corporis & sanguinis Christi. Et in responsorio illius festi canitur: omnes qui de vno pane, & de vno calice participamus. Hodie vero appellatur festum corporis Christi.

Pomerius. Pomerius dicit, indulgentias huius festi auctas per Martinum V. & sequentem Eugenium. Circa Constantiẽsis igitur concilij tempus, lata noua lege de mutilatione Eucharistiæ, videntur recentia illa cumulata fuisse. Admissa vero semel circumgestatione, ostentatione & adoratione panis, in festo illo extra vsum, nullus postea finis fuit. In maiorib. enim Basilicis, non tantum per octauas huius festi, sed quotidie cum lampadibus inclusum proponũt adorandum, efferunt ad incendia restringenda, & ad similes casus auerruncandos. Et sicut fieri solet, quando semel à regia via deflexum est, nisi ad verã viam redeatur, nullus aberrandi nec finis, nec modus est: ita circumgestatio extra vsum à Christo institutum, eò tandem deducta est, quod sanctissimũ Eucharistiæ Sacramentum, Romani Pontificis, verè Pontificiæ, seu potius Ethnicæ plus certè quàm regali & Imperatoriæ pompæ seruire iam cogitur. *Circumgestatio Eucharistiæ.* Romæ enim in pompa Pontificis, non aliter tractatur panis Eucharistiæ, quam sicut olim in pompa Persicorũ regũm, sacrum suum ignem, quem Orimasda appellabant, equo vectum regi præferebant. *Pompa Pontificalis.* In medio enim Pontificalis pompæ, non longè ante Pontificem, ducitur equus albus, mansuetus & phaleratus, portans Sacramentũ, quod ipsi in puluino ornato, capsa inclusum sacrista imposuit. Equus habet ad collum, tintinnabulum bene tinniẽs. Supra portatur baldachinum, cum insignibus Papæ. Equum præcedunt 12. familiares Papæ pedites, rubra veste induti, portantes 12. intorticia ante Sacramentum. Inde duo familiares sacristæ equestres, etiam rubro induti, portantes laternas argenteas cum lumine, ante Sacramentum. Extant tres libri ceremoniarum Romanæ Ecclesiæ, Leoni X. inscripti, in quibus aliquoties repetitur hæc descriptio. Libro primo, sectione secunda. De processione coronati Pontificis ad Lateranum. Sectione 5. De processione Pontificis, & coronati Cæsaris per vrbem. Sectione duodecima, De ordine, quomodo Papa in vrbe, de loco ad locum in solenni Pompa, vel in Pontificialibus equitat. Et libro 3. De officio sacristæ. Hæc recentia monstra, ignota sunt non tantum veteri, verumetiam mediæ antiquitati. Hanc recitationem propter duas potissimum causas institui: Primò, vt considerandum proponerem quæ, qualia & quanta sint, quæ in quinto cap. & 6. Canone, de festo quod vocant Corporis Christi, inuoluant. Secundò, vt ostenderem, quam procul & quam longè à forma veteris Ecclesiæ, etiam in media antiquitate, recessum nunc sit in illo festo: item quàm recentia, nupera & nouitia sint, quæ nunc in regno Pontificio, in festo illo, & in reliquis circumgestationibus vsurpantur. Sed ostensis initiis, & progressu istius festi, de re ipsa etiam pauca quædam dicamus. Sicut igitur ordinis gratia, totus annus distributus est in certa quædã festa, quæ vtiliter ad ædificationem populi apud nos seruantur: vt scilicet pręcipui articuli fidei, ordine aliquo, populo per annum proponi, repeti, & contra quasuis corruptelas retineri possint: vtque fideles moneantur, & excitentur ad consideranda beneficia Dei, de quibus articuli illi fidei concionantur, & Deo pro illis beneficiis in Ecclesia magnæ gratiæ agantur: ita nulli piorum improbaretur, si præterquam quod semper omnibus diebus illud fieri debet, ordinis gratia, certo anni tempore, Ecclesia frequentius conueniret: & in illo conuentu, doctrina de cœna Domini, iusta tractatione, simpliciter & clarè proponeretur: omnes corruptelæ, puritatem illius doctrinæ contaminantes, refutarentur: admonerentur homines, quantum thesaurum Christus

Ecclesiæ

Ecclesiæ in testamento suo legarit: pro beneficiis illis,quæ Cœna Dominica exhibet & confert, Christo Saluatori gratiæ in Ecclesia magna agerentur: taxata negligentia, inuitarentur homines ad celebriorem Eucharistiæ vsum, per totum annum,&c.

Hoc modo vere, Ecclesia tanquam victrix, de mendacio & hæresi,publicum quasi triumphum ageret.Et si hæc esset ratio huius festi,petulātia quædam esset, celebrationem eius odiose exagitare.

Cur Pontificij de festo illo dimicent.

Sed longe aliud est, propter quod Pontificij de festo illo dimicant.Nec nostri festum illud abrogarunt ideo, quasi hostes & inimici sint omnis boni ordinis: Sed longe aliæ sunt causæ, quæ controuersiam de hoc festo mouent. Illas vero, quia ex præcedenti historica cōmonefactione manifestæ sunt, breuiter tantum recitabo.

Quæ complectatur festū corp. Christi.

I. Celebratio illius festi,qualis est in Papatu proponit, confirmat & stabilit mutilationem Eucharistię: altera enim tantum species contra institutionem proponitur.Et illo tempore, nouis accessionibus deformatum fuit hoc festum, cum mutilatio illa Ecclesiis vbique obtruderetur, & non deessent qui contradicerent,sicut de Monachis Alexander Alensis testatur.

II. Celebratio illius festi, Sacramentum ex vsu diuinitus instituto transfert in aliam actionem, & diuersum vsum, qui non habet testimonium verbi Dei:non enim distribuitur,non accipitur,nō manducatur: sed circumgestatur, & ostentatur. Et ad retinendum præcipuum neruum regni Pontificij, quod scilicet Eucharistia habeat veram rationem Sacramenti, etiā extra vsum diuinitus institutum, etiamsi transformetur in aliam actionem & diuersum vsum:ideo tanta contentione & de hoc festo retinendo pugnant.

III. Persuadentur homines, Christum in pane illo quando circumgestatur, non minus nec aliter adesse, quam in vero vsu cœnæ diuinitus instituto adest.Et quidem volunt,Christum ibi adorandum esse:cum tamen nullum extet verbum,quod Christus in tali vsu panis velit corpore & sanguine ibi adesse,sicut in vsu cœnæ adfuturum se promisit.

IIII. Prætextus quem adferunt, de recolenda & celebranda memoria Christi,in Eucharistia,tantum est persuasio pugnans contra institutionem. Christus enim in Eucharistia,memoriam sui instituit,non quomodolibet,sed certa ratione celebrādam. Illa vero ratio non est, vt panis circumgestetur, populo proponatur & ostentetur: sed accepit panem benedixit,fregit, dedit discipulis suis,dicēs: Accipite,comedite, Hoc est corpus meum: hoc facite in mei commemorationem. Et Paulus interpretans hāc cōmemorationem,deserte dicit:Quotiescunq; manducaueritis & biberitis, &c. In festo vero isto,ea quæ Christus instituit & mandauit, distributio scilicet & sumptio prætermittitur:& alius vsus recēs ab hominib.institutus,imo à mulierculis profectus supponitur.Et qualiscunq; sit prætextus bonæ intentionis,de honoranda Eucharistia,semper cogitandum est Frustra me colunt mandatis hominum. Et illustre exēplū est conuenientissimum ad hanc disputationem, quod describitur, 1. Reg.4.vbi arca Domini,præter verbum institutum & mandatum,intentione non mala, & consequentia admodū probabili,in castra adducitur,vt subsidium sit aduersus hostium impetus. Hoc exemplū recte consideratum,totum prætextum intentionis extra verbum,de Circumgestatione euertit.

V. Celebratio istius festi proponit Christum in Eucharistia colendum, alia ratione & aliis modis, quam ipse in verbo suo præscripsit:idq; extra vsum diuinitus institutum. Et persuadentur homines, cultum illum ab hominibus excogitatum, multo esse præstantiorem & Deo gratiorem, quàm si Eucharistia distribueretur,acciperetur, māducaretur & biberetur in commemorationem Christi.

VI. Per istud festum abducuntur homines à crebriori & vero vsu cœnæ Dominicæ: persuadentur enim,sumptionem cum magno periculo esse coniunctam: cultum vero huius festi, sine periculo multo magis esse meritorium.

VII. Eucharistiam Christus ideo instituit, vt ipse nobis offerat,donet,applicet,&obsignet beneficia & merita mortis suæ. De hoc vero festo, Vrbanus in bulla sua dicit, seruari illud in remissionem peccantium. Atq; illud Pomerius in suis sermonibus ita explicat: Quando homo contritus, in illo festo interest Missæ & processioni,& exhibet solennem reuerentiam Sacramento circumgestato: tūc illo cultu & opere meretur & consequitur plurima bona scilicet acceptationem Dei, benedictionem, conuersionem à peccato ,defensationem ab omnibus periculis&malis,fructificationem meritorum, & exauditionem: quod tunc magis exauditur oratio, quando Sacramentum præsens circumgestatur, vt in incendiis. Et citat ex Richardo: Quod si etiam quis est in peccato mortali,quamuis non cōsequatur remissionem peccatorum: tamē prudenter agit,si facit in illo festo,quod continetur in forma indulgētiæ:eo quod bona facta in peccato mortali,disponunt de congruo ad pœnitentiam,&mediante ea,ad remissionem peccatorum.

Pomerius.

VIII. Pontifices multas,varias & largas indulgentias promittunt &largiuntur illis,qui hoc festo solennem,qualem ipsi describunt,reuerentiam exhibent pani Eucharistiæ extra vsum: Et Vrbanus quidem certum numerum illarum indulgentiarū præscripsit, in bulla huius festi. Postea mensura illarum indulgentiarum, per Martinum V.& Eugenium multiplicata & aucta est, vt esset conferta & concussa.Summam vero Pomerius ita colligit:Qui ipso die festo intersunt primis vel secūdis vesperis, vel Missæ, vel matutino, pro singulis indulgentias 400.dierū.Sūma igitur diei festi assurgit ad 16000. indulgentias:infra octauam pro singulis 400. dierum in simul. Summa summarum igitur erit, per festum & totam octauam eius, 44000. dierum indulgentiæ.Qui vero illo die cōmunicant,illis 400. dierum indulgentias largiuntur. Et notet Lector, quod tantūdem indulgentiarum promittitur spectatori, quantum ei qui communicat, 400. scilicet dierum.Si vero tota summa colligatur in quadrupla proportione, veneratio Sacramenti extra vsum a Christo præscriptum, excederet ipsam communionem,hoc est, vsum diuinitus institutum.Et Pomerius addit: Eum qui vult indulgentias illas assequi,oportere firmum esse in fide:vt scilicet credat, tantam potestatem esse apud Ecclesiā, quod possit dare tot & tales indulgentias: hæretici enim qui potestatem indulgentiarum negant, non sequuntur eas.Glossa vero de reliquiis &veneratione Sanctorum, de indulgentiis istis ita inquit: Remissiones illas quibus pauci participant,interpretari velle,nec decet, nec expedit. Hæc igitur sunt,quæ festum corporis Christi in Pontificia Ecclesia complectitur, quæq; controuersiam de hoc festo mouent.

uent. Quod si illa conferantur ad institutionem cœnæ Dominicæ, videbit Lector, festum illud reuera nihil esse aliud, quam publicam & solennem ipso facto protestationem, contra institutionẽ Filij Dei. Ad illa enim quæ in institutione præscripta & mandata sunt, obscuranda, postponenda & sepelienda: vtq; in eorum locum alij & diuersi vsus, de quibus in institutione nihil vel præscriptum vel mandatum est, substituantur, & populo persuadeantur opinione cultus præstantioris: ideo & institutum olim fuit illud festum, ideo hodie retinetur & celebratur, sicut ex illis quæ notauimus, manifestum est.

DE ASSERVANDO EVCHARISTIÆ SACRAMENTO, & ad infirmos deferendo.

CAPVT VI.

Consuetudo asseruandi in sacrario sanctã Eucharistiã adeo antiqua est, vt eam seculũ etiã Niceni Concilij agnouerit. Porrò deferri ipsam sacrã Eucharistiã ad infirmos, & in hunc vsum in Ecclesiis cõseruari, præterquã quod cum summa æquitate & ratione coniunctum est, tum multis in Conciliis præceptum inuenitur, & vetustissimo catholicæ Ecclesiæ more est obseruatum. Quare sancta hæc synodus retinendum omnino salutarem hunc & necessarium morem statuit.

CANON VII.

Si quis dixerit, non licere sacram Eucharistiam in sacrario reseruari, sed statim post consecrationem astantibus necessario distribuendam, aut non licere, vt illa ad infirmos honorifice deferatur, anathema sit.

EXAMEN.

Status huius loci.

Principalis quæstio hoc loco est: An panis Eucharistię, quando recitatione verborum institutionis benedictus, sanctificatus, aut consecratus est, statim sit distribuendus, sumendus & manducandus, in commemorationem Christi: an vero post benedictionem, omissa distributione, sumptione & manducatione, sit reponendus, includendus, asseruandus, circumgestandus, ostentandus, & ad alios vsus accommodandus, ita vt post aliquot, vel dies, septimanas, menses vel annos, demũ sequatur eius sumptio & manducatio. Et Tridentinum quidem decretum, sanciens & stabiliens talem asseruationẽ, fatetur eam nec verbo Dei præscriptam, nec traditione vel exemplo Apostolorum in Ecclesiam inductam: sed dicit esse antiquam consuetudinem, & morem vetustissimũ. De consuetudine vero, quantumuis antiqua, præbet nobis ex Patrum sententiis responsionem Gratianus distin. 8. Cyprianus enim dicit, consuetudinem sine veritate, esse vetustatem erroris. Et Gregorius ex Cypriano: Dominus in Euangelio, Ego sum, inquit, veritas: non dixit, Ego sum consuetudo, quælibet igitur consuetudo, quãtumuis vetusta, quantumuis vulgata, veritati omnino est postponenda: & vsus qui veritati est cõtrarius, abolendus est. Augustinus inquit: Hoc plane verum est, quia ratio & veritas consuetudini præponenda sunt: sed si consuetudini veritas suffragatur, nihil oportet firmius retineri. Et Cypriani sententia est, vbi de Eucharistia disputat: Si solus Christus audiendus est, non debemus attendere, quid aliquis ante nos faciẽdum putauerit, sed quid prius qui ante omnes est Christus, prior fecerit: neque enim hominis consuetudinem sequi oportet, sed Dei veritatem. Quia igitur in hac disputatione, de asseruatione Eucharistiæ, Tridentini antiquam consuetudinem, & vetustum morem allegant: videndum est ante omnia, an huic consuetudini veritas verbi diuini suffragetur: Hoc est, quid Christus qui ante omnes est, prior fecerit. Et res in descriptione institutionis manifestissima est. Accepit enim Iesus panem, & gratias egit, seu benedixit: nõ autem panem illũ post benedictionem asseruandum reposuit: sed fregit, & dedit discipulis suis, nec iussit vt benedictum illum panem reponerent, asseruarent, circumgestarent, vel aliis ostentarent: sed dixit, Accipite, manducate: nec inter benedictionem, distributionem, sumptionem & manducationem, interposita fuit mora, seu interuallum aliquot horarum, dierum, hebdomadarum, mensium vel annorum: sed cum benedixisset, statim distribuit: & quod discipuli ea quę exhibebantur, statim sumpserint: non sumpta ad alium vsum accommodarint, sed sicut iussi erant, manducarint & biberint, Marcus in descriptione alterius ostendit, cum in media descriptione interponit hæc verba: Et biberũt ex eo omnes. Ipsa etiam annotatio temporis ostendit, nullam interpositam fuisse talem moram, quæ asseruationi Eucharistiæ consecratæ extra vsum aliquid suffragari possit. Intra duas enim vesperas iuxta legem, intra solis scilicet occasum, & tempus tenebrarum, manducauit Christus pascha: postea distribuit, & peracta illa communi cœna, demum instituit Eucharistiam: & post illam institutionem, habuit prolixam illam concionem in Iohanne descriptam: inde exiit in hortum, orauit ibi in agonia, captus est, & ductus primum ad Hannam, postea ad Caipham: in cuius palatio multa acta sunt, priusquam prima negatio Petri fieret: & tunc fuit tempus primi gallicinij. Hæc supputatio euidenter ostendit, non longam moram fuisse in actione primæ cœnæ Dominicæ. Christus autem cum inquit: Hoc facite, iubet vt quotiescunq; fecerimus illud, quod in prima dominica cœna factũ est, sequamur & faciamus. Nec vllum vestigium extat in Apostolica historia, quod aliud vel diuersum fecerint, distrahendo scilicet & diuellendo à benedictione distributionem & sumptionem: nec vllũ Apostolicum exemplum asseruationis Eucharistiæ proferri potest. Veritas igitur verbi diuini, consuetudini asseruationis Eucharistiæ nihil quicquam suffragatur. Et si iuxta Cypriani sententiam, in actione cœnæ Dominicæ non attendere debemus, quid aliqui ante nos faciendum putauerint, sed quid ille qui ante omnes est, & prior fecerit, & faciendum, donec ad iudicium veniat, mandauerit: panem & vinum, verbis Cœnæ benedictum non reponemus, includemus, asseruabimus, circumgestabimus, ostentui habebimus: sed distribuemus, accipiemus, manducabimus & bibemus, & mortem Domini annunciabimus. Atque ita fidei nostræ obedientia faciet illud quod Christus prior fecit, & faciendum mandauit. Et hanc regulam sequentes non declinabimus, vel ad dextram, vel ad sinistram. Sed tristis & deploranda est humani ingenij siue curiositas, siue petulantia, quod deserta simplici, manifesta & plana via doctrinæ præscripti & mandati Christi, & exempli Apostolici, priuata audacia, prætextu consuetudinis, in Testamento filij Dei aliquid audet vel mutare, vel superordinare: omissa scilicet distributione & sumptione, quæ habent mandatum Christi: & horum loco excogitare asseruationem, repositio-

Tridẽtini asseruationem Sacramenti stabilientes nituntur sola cõsuetudine.

Augustinus.

Consuetudo quam Tridentini allegant repugnat scripturæ.

Cyprianus.

poſitionem, incluſionem, circumgeſtationem, oſtentationem, &c. panis benedicti, quæ in verbis Chriſti, nec vllam quidem vel ſyllabam, vel literam ſuffragantem habent.

Obiectio.

Sed aiunt, conſuetudinem aſſeruandi Euchariſtiam eſſe antiquam, & vetuſtiſſimo catholicæ Eccleſiæ more obſeruatam: ita vt aſſeruatio quę in Pōtificia Eccleſia vſitata eſt, reprehendi & damnari nō poſſit, niſi ſimul etiam vniuerſa Chriſti Eccleſia damnetur. Synodus igitur Tridentina ſtatuit, morem illum vt ſalutarem & neceſſarium omnino retinēdum.

Reſponſio.

Reſpondeo autem, non ideo ſtatim omnes veteres Eccleſias damnari, quando Pontificia repoſitio, incluſio, oſtentatio, circumgeſtatio, &c. taxatur.

Cyprianus.

Primo enim dicimus, quod Cyprianus lib. 2. epiſt. 3. dicit: Si quis de anteceſſoribus vel ignoranter vel ſimpliciter non hoc obſeruauit, quod nos Dominus facere, exemplo & magiſterio ſuo docuit, poteſt ſimplicitate eius de indulgentia Domini venia concedi: nobis vero non poterit ignoſci, qui nunc à Domino admoniti, & inſtructi ſumus, vt vbique lex Euangelica, & traditio Dominica ſeruetur; & ab eo quod Chriſtus & docuit & fecit, non recedatur. Et addit ſententiam illam, quæ diſtinct. 8. citatur: Ignoſci poteſt ſimpliciter erranti: poſt inſpirationē vero & reuelationem veritatis factā, qui in eo quo errauerat perſeuerat prudens & ſciens, iam non in venia ignorantię peccat: prę ſumptione enim atq; obſtinatione quadam nititur, cum ratione ſuperetur.

Secundò conſiderabimus & expendemus: An teſtimonia antiquitatis, quæ de vetuſto illo more & antiqua conſuetudine allegantur, probent morem aſſeruandi Sacramentum Euchariſtiæ neceſſarium eſſe, ſicut Tridentinum decretum ſtatuit: item, an teſtimonia illa antiquitatis, probent & ſtabiliant repoſitionem, incluſionem, oſtentationem & circūgeſtationem panis conſecrati, ſicut in Pontificia Eccleſia illi ſeruantur & vſurpantur. Sed priuſquā ad ipſam exemplorum explicationem accedamus, paucis expediemus: An mos reſeruationis dici poſſit aut debeat neceſſarius & catholicus, ſicut Tridentinum decretum affirmat.

Quicquid igitur in Eccleſia Chriſti neceſſarium eſſe ſtatuitur, neceſſe eſt vt habeat præſcriptum & mandatum verbi Dei, & Scripturę exempla. Supra autem oſtendimus, Chriſtum nec magiſterio, nec exemplo ſuo (vt Cypriani verbis vtar) aſſeruationē Euchariſtiæ vel præſcripſiſſe vel mandaſſe. Nulla igitur alia exempla poſſunt conſcientiis neceſſitatem imponere, ſeruandi hunc morem. Et tyrannis eſt, tentans dominari fidei Eccleſiæ, & pugnans cū libertate Chriſtiana, ſtatuere, morem aſſeruandi Euchariſtiam neceſſarium eſſe: cum eius nec præſcriptum, nec mandatum, nec exemplum vllum in verbo Dei oſtendi poſſit.

Catholicum quid ſecundū Vincentium Lirinenſem.

Catholicum autem eſſe, Vincentius Lirinenſis rectè definit, quod ſemper, quod vbique & ab omnibus ſimiliter obſeruatum fuit. Ad illud igitur quod affirmatur vniuerſæ Eccleſiæ Chriſti catholicum, atq; ideo neceſſarium eſſe, omnino requiritur vel verbum, vel exemplum Chriſti & Apoſtolorum. Neq; enim caput à membris, hoc eſt, Chriſtū ab Eccleſia: & principalia mēbra, hoc eſt, Apoſtolos cum ſua doctrina & exemplis, à reliquo corpore Eccleſiæ reſecare debemus, quando de catholica ſeu vniuerſa Chriſti Eccleſia loquimur. Sed illud verè eſt vniuerſæ Eccleſiæ catholicum, quod à capite Chriſti præſcriptum ſeu mandatum, & ab Apoſtolis obſeruatum eſſe, oſtēdi & probari poteſt. Quando vero hoc fundamentum deeſt, ne totius quidem orbis conſenſus ſufficit ad probandū τὸ καθολικὸν Eccleſiæ Chriſti. Chriſti autem inſtitutionem, nec magiſterio nec exemplo, iuxta Cyprianum, præſcribere vel mandare aſſeruationem Euchariſtiæ, extra vſum diſtributionis & ſumptionis, maniſeſtiſſimum eſt, ſicut oſtendimus. Nec vllum Apoſtolorum exemplum oſtēdi poteſt: neque enim ſatis eſt, ſi abſq; probatione & documentis, fingatur eſſe Apoſtolica traditio. Falſum igitur eſt, aſſeruationem Euchariſtiæ extra diſtributionem & ſumptionem, eſſe vniuerſæ Eccleſiæ morem catholicum, & quidem vt neceſſarium retinendum. Illud enim quod in eo quod catholicum & neceſſarium eſſe debet, caput eſt, in hoc more deſideratur. Atque ideo forſan Tridentinum decretum non voluit vocare catholicum morem, ſed Eccleſiæ catholicæ morem. Atqui ſymbolum, catholicam Eccleſiam definit eſſe eam, quæ eſt Apoſtolica, cui Chriſtus hoc emblema inſcripſit: Docentes eos ſeruare ea quæ ego præcepi vobis, Matt. 28. Item, Oues meæ vocem meam audiunt. Ioh. 10. Sed excipent: ſe intelligere morem & conſuetudinē vniuerſæ Eccleſiæ, poſt Apoſtolorum tempora. Videamus igitur & hoc: An aſſeruatio Euchariſtiæ ſemper, an vbiq;, an ab omnibus, in vniuerſa Eccleſia, omnium ætatum, omnium gentium & populorum, pro dogmate catholico & neceſſario, recepta, approbata & obſeruata fuerit.

Ius Canonicum.

Ipſum autem Ius Canonicum, de Conſec. diſtinct. 2. cap. Tribus gradibus, ex Clemente Romano Pontifice deſcribit ſententiam, quomodo presbyter, diaconus & miniſter, reliquias fragmentorum corporis Domini cuſtodire debeant: non autem per cuſtodiam illam, intelligit recluſionem, ſed addit apertam declarationem his verbis. Tanta in altario certe holocauſta offerantur, quanta populo ſufficere debeant: q̄ ſi remanſerint, non reſeruentur in craſtinum, ſed cum timore & tremore, clericorum diligentia conſumantur. Ne vero de oblationibus populi hoc intelligatur, mox addit: Clericos illos reſidua corporis Domini, quæ in ſacrario relicta ſunt, conſumere. Et gloſſa quidem conatur hoc eludere, quaſi tātum prohibeatur ibi reſeruatio ad opus conſecrātium: ſed textus diſerte loquitur de communione populi. Extat liber, continens explicationem Leuitici: quem quidam Origeni, alij Cyrillo adſcribunt: Ibi in explicatione ſeptimi capit. de carnibus ſacrificij eodem die comedendis, ita vt non remaneat ex eis quicquam vſque mane, legitur deſcriptio moris Eccleſiaſtici, ex verbis inſtitutionis cœnæ ſumpta. Nam & Dominus monſtrās panem quē diſcipulis dabat, dicebat eis: Accipite, manducate: non diſtulit, nec ſeruare iuſſit in craſtinum.

Heſychius.

Heſychius Nazianzeni diſcipulus, explicans illud Leuit. 8. Quicquid reliquum fuerit de carne & panibus, ignis abſumet: indicat ſui ſeculi morem fuiſſe, vt ſi quid omnibus communicatis reliquum eſſet, incenderetur & cremaretur.

Nicephorus.

Nicephorus lib. 17. cap. 25. deſcribens hiſtoriam de Iudæi cuiuſdam vitrarij puero, temporibus Iuſtiniani, circa annum Domini 250. narrat à multo tempore conſuetudinem fuiſſe in Conſtantinopolitana Eccleſia, vt cum poſt cōmunionem pluſculum de partibus immaculati diuiniq; corporis reliquum eſſet, non reſeruaretur, ſed ex ludo literario dilecti quidam pueri accerſerentur, qui reli-

quias illas ederent. Hęc cōsuetudo ex Clemente intelligi potest, qui dicit, reliquias illas eodē die esse consumendas à clericis: quādo vero plusculum supererat reliquiarū, quib. consumendis clerici non sufficiebant, adhibebantur in Cōstantinopolitana etiā Scholastici. Illius consuetudinis nō multo post inclinatio quædā facta est. Conciliū enim Matisconense II. dicit, reliquias quæ post peractam cōmunionem supererant, 4. vel 6. feria à pueris illis percipiendas esse. Postea vero per integrum ferme annū asseruari cœperūt. Apud Gręcos non vetustissimos est liturgia περγηγιασμένων, id est, præsanctificatorū, in quadragesima enim reliquis 5. diebus, excepto sabbatho & Dominico, non fit consecratio, sed sola ex pręsanctificatis distributio & sumptio: hoc est, ex illis quæ Dominico die consecrata sunt. Sed Humbertus Episcopus Syluæ candidæ, contra libellū Nicetæ monachi citante Georgio Cassandro, illum Græcorū ritum grauiter reprehendit ex verbis institutionis, & inter cętera inquit: Legimus Dominū non imperfectam, sed perfectā commemorationē suis discipulis tradidisse, pane benedicto & mox fracto atq; distributo. Non enim benedixit tantū, & reseruauit frangendū in crastinum: nec fregit tantum, & reposuit: sed fractum statim distribuit. Vnde Alexāder Martyr, & Papa V. ab Apostolo Petro, passionem Domini inserens Canoni Missæ, ait: Hoc quotiescunq; feceritis, id est, benedixeritis, fregeritis & distribueritis, in mei memoriam facietis. Quia quodlibet horū trium sine reliquis fiat, scilicet aut benedictio sine fractione & distributione, aut fractio sine benedictione & distributione perfectam memoriam Christi non repræsentat: sicut distributio nulla sine benedictione & fractione. Hæc Humbertus ille. Gabriel Biel in Canonem Lectu. 46. allegans Paschasij sententiam, inquit: Christus volēs discipulos suos fructus huius Sacramenti participes fieri, postquam corpus suum consecrauit, non sistebat in consecratione: neq; dedit discipulis, vt ipsum honorificè cōseruarent, sed dedit in sui vsum dicens: Accipite, mādụcate. Et quia per vsum manducatio transit & consumitur, dedit eis quoties vellent consecrandi potestatem, dum addit: Hoc facite in mei cōmemorationem. Asseruatio igitur Eucharistię cōsecratæ, sine distributione & sumptione, nec semper, nec vbiq;, nec ab omnib. pro catholico dogmate & necessario more recepta, approbata & obseruata fuit: imo fuerunt, qui morē illum nō tantū non seruarūt, sed ex verbis institutionis grauiter reprehenderunt. Atq; ita tria iā ostendimus.

Humbertus Episcopus.

Primò, Christum, nec magisterio, nec exemplo docuisse asseruationē: imo illam non esse consentaneam verbis institutionis Christi. Secundò, Nec ostendi potest Apostolorum vel traditio, vel exemplū de reseruatione. Tertiò, Nec in veteri Ecclesia vbiq; & ab omnibus reseruatio vel probata, vel vsurpata fuit: imo non defuerunt, qui morem reseruationis reprehenderunt: idq; ex verbo Dei. Et hęc cum ita se habeant, vere Pontificia audacia, & Antichristi tyrannis est, quod 6. capit. de reseruatione sancit: Synodus salutarem & necessarium hūc morem retinendum omnino statuit. Imponere enim cōscientiis necessitatem sine testimonio verbi Dei, sine exemplo Apostolorū & sine vniuersali antiquitatis consensu, nemo tentat, nisi ille qui in templo Dei sedens, ostentat se quasi esset Deus, & extollitur supra omne quod dicitur Deus, 2. Thess. 2. Manifestum vero est & hoc, ex illis quæ hactenus demonstrata sunt, nostras Ecclesias iniustè accusari & damnari, propter non obseruatam reseruationem Eucharistiæ. Sed habent tamen etiam Pontificij exempla quædam veteris Ecclesiæ, de reseruata Eucharistia. De illis igitur ordine quodam & distincte respondebimus. Et primo operæ precium est audire, ex quàm certis, firmis, & authenticis testimoniis Tridentini νομοθέται, consuetudinem asseruandi Eucharistiam, probent. Dicunt enim, adeo illam esse antiquam, vt eam seculum etiam Niceni Concilij agnouerit. Et magna quidem est Nicenæ synodi autoritas, propterea quod controuersias de fide, iuxta normam & regulam Scripturæ diiudicauit & definiuit. Sed fuit circiter annum Domini trecentesimum. Seculum igitur Nicenæ synodi, non est vetustissimum tempus Ecclesiæ Christi. Sed auscultemus, quo testimonio ex Nicena synodo reseruationem probent. Citant ex Canone quodam concilij Niceni, de Diaconis, vt communionem accipiant ab Episcopo vel presbytero. Quod si non fuerit in præsenti vel Episcopus vel presbyter, tunc ipsi diaconi proferant, & edant. Idem vero Canon dicit, diaconos non habere potestatem offerendi sacrificij. Ergo oportuit Eucharistiam antea fuisse vel ab Episcopo, vel presbytero consecratam & reseruatam, vt in ipsorum absentia possit à diacono proferri & edi. Hoc est testimonium illud quod ex seculo Niceni proferunt. Et patres quidem Niceni Concilij, præter expositionem fidei, etiam Canones quosdam concidisse, non est dubium. Sed qui & quot illi Canones sint, valde ambiguæ sunt opiniones: Gratianus distinct. 16. numerat 70. Canones: ex quibus tantum 20. postea in Romana Ecclesia relicti sunt. Concilio Lateranensi additum est opusculum tripartitum. In eius parte 3. cap. 10. dicit autor: Concilia antiqua, & etiam posteriora, vix inueniūtur. Et addit: Mirandū est, quod hoc ita neglexerit Ecclesia Romana. Ita magna est incertitudo Canonū, qui titulū Niceni Concilij præferūt.

Probatio reseruationis Sacramenti ex Concilio Niceno.

De isto vero Canone, ex quo reseruationē probare conantur, res nō tantum dubia, sed omnino suspecta est. Posterior enim sententia, alludens ad reseruationem, vt scilicet ipsi diaconi proferant & edant, in Canone illo nec Græce legitur, nec in decretis, distin. 93. ca. peruenit, nec in priori editione Conciliorum. Sed secunda editio, sicut ex Canone 14. facit 18. ita etiam assuit sententiam illam, de qua nunc disputamus. Apud Ruffinum li. 1. ca. 6. legitur in illo Canone talis quædam additio: sed non eo modo, sicut in Tomis Conciliorum: Nihil enim habet de proferēdo, quasi reseruatū fuerit, sed simpliciter dicit: Diaconi præsentibus presbyteris Eucharistiam non diuidant, si vero presbyter nullus sit in præsenti, tunc demum etiā ipsis licere diuidere. Cum igitur de sententia illa Niceni Canonis alludente ad reseruationem, res ita se habeat: & in 6. Carthaginensi synodo conuicti fuerint Romani de falsatis Nicenis canonib. manifestum est, qualis sit probatio capituli Tridentini, quod ex assutitia & dubia illa additione Canonis Niceni, conatur defendere & stabilire Pontificiam repositionē, circūgestationem, & ostentationem: cum etiam assumētum illud nō loquatur de circūgestatione & ostentatione ad cultum & adorationē, sed inquit: Proferant & edant, seu distribuant. Si igitur seriò hoc agerent Tridentini, vt conscientiis, in articulis hoc tempore controuersis, monstrarent certa, firma & solida fundamenta, profecto fundamentum

reseruationis, non collocarent in dubia illa Niceni canonis sententia. Sed quia nomine sui Pontificis, ad se etiam referunt istas Canonistarum sententias, quod Papa habeat voluntatem pro ratione in his, quæ vult: item, quod supra ius, & extra ius omnia possit. Ideo pro forma tantum aliquid dicunt, qualecunque sit: & mox addunt suum illud, Omnino statuimus necessarium: aut, anathema sit.

Secundò, Habent verò ex historia antiquitatis alia quædam certiora testimonia, ex quibus existimant se reseruationem suam posse probare. Et illa non possunt rectius explicari, quam si in memoriam reuocetur, quod cum Pontificiis certamē nobis est, de ipsorum repositione panis consecrati, inclusione, circumgestatione, & ostentatione ad cultum & adorationem, extra distributionem & sumptionem: cum tali Pontificia reseruatione, dico nihil commune habere antiquitatis testimonia: idq; ex collatione exemplorum antiquitatis, cum Pontificia reseruatione liquido mōstrari & ostendi potest. Apud Iustinum, diaconi panem & vinum, quæ cum gratiarum actione sacrata sunt, dant vnicuique eorum, qui adsunt participanda: & eadem dantur diaconis, perferenda ad eos qui absunt. Audis Eucharistiam dari diaconis, non vt eam reponant, includant, & reseruent per aliquot vel dies, vel menses, extra distributionem & sumptionem: sed ex cœtu Ecclesiastico perferunt eam ad illos qui absunt, vt communicent. Ita seruatur ibi tota actio diuinitus instituta, benedictio scilicet, distributio & sumptio. Sed inquis: Si Iustini seculo Eucharistia per diaconos, ad eos, qui aberant, perferebatur, ergo circumgestatio & ostētatio Pontificia inde probatur. Ego verò hoc nego. Pontificia enim circumgestatio, non habet adiunctam in illo actu, distributionem & sumptionem: nec circumgestatur ideo, vt distribuatur & sumatur, sed vt ostētetur, spectetur, atque ita peculiaris cultus, externa adoratione instituatur: quod totū veræ antiquitati prorsus ignotum est.

Irenæus. Irenæus apud Eusebium lib. 5. c. 24. in Epistola ad Victorem narrat, omnes Episcopos Romanos ante Victorem, cum Asiaticis etiamsi in obseruatione Paschatis dissentirent, tamen pacem coluisse. Et quia communio mensæ Dominicæ, testimonium est consensus, concordiæ & vnitatis in doctrina & fide, sicut Paulus inquit: vnum corpus multi sumus, quia omnes de vno pane communicamus. Narrat igitur Irenæus, consuetudinē fuisse, quod Episcopis seu presbyteris, siue ex Asiaticis, siue ex aliis Ecclesiis Romam venientibus, Romani Episcopi soliti fuerint Eucharistiam transmittere, testificandæ concordiæ & pacis gratia. Hoc exemplum vt Pontificij facilius ad suam reseruationem & circumgestationem torquere possint, abutuntur Ruffini versione, quæ habet, solēniter transmissam fuisse Eucharistiam. Et dignū est obseruatione Andradij artificium, qui ex hac historia fingit, Eucharistiam olim per maxima locorū interualla circumgestatam fuisse, ex Roma scilicet in Asiam vsq;. Sed

Eusebius. Eusebius recitans Irenæi verba, simpliciter habet ἔπεμπον, mittebant, & expresse dicit, hospites illos ex Asia Romam venisse. Non igitur per aliquot dies, menses vel annos reposita & reseruata tūc fuit Eucharistia, vt ex Europa in Asiam circumgestaretur vsque, vt hospitibus peregre aduentantibus, cum campanis, luminaribus, & reliqua Pontificiis vsitata pompa transmitteretur: sed quia plerunq; quotidiana tunc in Ecclesiis celebrabatur communio: sicut ex historiis antiquitatis notissimū est, non aliter apud Irenæum, quam apud Iustinum, peracta communione præsentium, missa & delata fuit Eucharistia ex conuentu Ecclesiastico ad absentes, vt ab illis participaretur. Quod enim pro peregrinis Eucharistia nō fuerit, vel asseruata, vel reposita, sed aduentantib. peregrinis, illo die quando communicaturi erant, celebrata, Ambrosius manifestissime indicat, scribens in 2. c. 1. ad Timoth. Omni, inquit, hebdomada offerendum est, etiamsi nō quotidie peregrinis, incolis, tamen vel bis in hebdomada. Exempla igitur de peregrina cōmunione, quam ita vocant, nec probant, nec stabiliunt Pontificiam repositioēn, & theatricam circumgestationē panis Eucharistici, extra distributionem & sumptionem. Antiquitas enim peregrinos fideles, quorum perspecta erat fides, testandæ coniunctionis gratia, ad communionem Eucharistiæ admisit, communicās ipsis Eucharistiam, vel in ipso cœtu Ecclesiastico, vel missa ad ipsos Eucharistia ex cœtu Ecclesiastico.

Aliud exemplum Irenæi. Irenæus in Epistola illa, aliud etiam exemplū commemorat: Anicetum scilicet & Polycarpum inuicem communicasse, licet de festo Paschatis dissentirent: & Anicetum Romæ concessisse Polycarpo Eucharistiam, reuerentiæ causa. quod non ita simpliciter intelligendum est, quasi Anicetus Polycarpo præbuerit aut porrexerit Eucharistiā: sed quod concesserit Polycarpo, vt in Romana Ecclesia celebraret & administraret Eucharistiam. Irenæus enim his verbis vtitur: παρεχώρησε τῷ Πολυκάρπῳ τὴν εὐχαριστίαν. In hisce exemplis omnibus seruatur adhuc vsus siue actio, à Christo instituta. Eucharistia enim benedicta, statim ex cœtu Ecclesiastico defertur, non ad circumgestationem, ostentationem & adorationem extra vsum, sed ad distributionē & sumptionem. Et delata fuit in veteri Ecclesia, non cum tali theatrica pompa, sicut in Papatu fit. Data enim fuit deferenda pueris, apud Dionysium Alexandrinum: mulierculis, apud Cyprianum in cistulis: Satyro in orario.

Hieronymus. Et Hieronymus laudat Exuperium Tolosanum Episcopum, quod thesauris Ecclesiæ in pauperes erogatis, corpus Domini in canistro vimineo, & sanguinem portarit in vitro. Portauit autem non ad circumgestationem, nec ad ostentationem: sed vel in Ecclesiastico cœtu ad communionem circumtulit Eucharistiam (sicut Cypriani seculo fiebat) vel peracta communione, portauit Eucharistiam ad distributionem & sumptionē pro absentibus, iuxta Iustini ritum.

Chrysostomus. Sed ex Chrysostomi prima Epistola ad Innocentium, sperant se & repositionem Eucharistiæ, & domunculas seu ædiculas suas sacramentarias probare posse Pontificiis. Sed & hoc frustrà. Chrysostomus enim dicit, milites ingressos in sacrarium. Ergo non talis repositoria ædicula fuit sacrarium veterum, sed locus ille, in quo celebrabatur consecratio, non administratio Eucharistiæ, ita vocabatur. Sed inquiunt, historiam illam Chrysostomi narrare, milites ad vesperam diei ingressos fuisse sacrarium, & in illo tumultu sanguinem Christi in militum vestes effusum. Non autem fuit tunc communionis tempus, erat enim vespera diei: & tamen fuit in sacrario sanguis Christi. Ergo necesse est, repositam & reseruatam fuisse Eucharistiam, extra vsum seu actionem distributionis & sumptionis. Respondeo. Conclusio hæc nullo modo est necessaria, sed

Falsum testimonium ex Chrysostomo. falso huic Chrysostomi historiæ affingitur: sicut circumstantiæ liquido ostendunt. Chrysostomus

 enim

enim narrat, fuisse in magno sabbatho illud tẽpus, cum mulieres vt baptizarentur, iam se exuerant. Vsitatum autem fuit in tota antiquitate, quando adulti baptizabãtur, quod statim à baptismo ducebãtur ad synaxin, vt mysteriis Eucharistiæ communicarent. Atque ideò Chrysostomus narrat, se cum omni clero in sacrario tunc adfuisse: vt scilicet baptizatis administrarent Eucharistiam. Nec obstat, quod historia dicit, fuisse vesperam diei, quasi ideo tunc non fuerit tempus communionis. Post administratum enim baptismum, antiquitus sequebatur administratio Eucharistiæ. Et Missas solitas celebrari, non tantum ante meridiẽ, sed & circa nonam horam, aliquando etiã ad vesperam, præcipue verò in Sabbathis Paschæ & Pentecostes, Cassander probat multis veterum testimoniis. Ergo ex illa etiam Chrysostomi historia, non probatur Pontificia inclusio, circumgestatio & ostentatio. Milites enim ingressi sacrarium, viderunt mysteria, ergo nõ fuerunt reclusa: & seruata fuit actio illa, quã filius Dei institutione præscripsit. Dum enim mulieres baptizabantur, Episcopus cum suo clero interim præparat Eucharistiam: vt baptizatis, sicut tunc vsitatum erat, distribueretur, & ab illis sumeretur.

Ad hanc explicationem exemplorum veteris Ecclesiæ, conferatur antithesis Pontificiæ asseuerationis: & manifestum erit, res esse diuersissimas. 1. Pontificij propter reseruationem, Eucharistiam mutilant altera specie. Et quidem ex veterum exemplis de reseruatione, volunt probare, communionem vnius tãtum speciei vsitatam fuisse in veteri Ecclesia: quia vini speciem censent reseruari non posse sine periculo. Sed hoc falsum esse, Exuperij & Chrysostomi historia manifeste ostendit. 2. Pontificij panem consecratum reponunt, includunt, & per aliquot dies, septimanas & menses asseruant, & ibi ad peculiarem cultum proponunt: quod veteres non factitasse, ipsa exempla ostendunt. 3. Apud Pontificios panem circumgestatum, tandem ille, qui consecrarat, non aliis distribuit, sed ipse sumit: cuius exemplum in vera antiquitate ostendi non potest. 4. Apud Pontificios panis circumgestatur, non ad distributionem & sumptionem, sed vt ostentetur, & proponatur ad adorationem, extra vsum à Christo institutum, defertur & ostentatur ad incendia, & alia mala auerruncãda, sine distributione & sumptione. De pompa Pontificia, seu potius de Persico Orismasdã, quãdo panis equo ante Pontificem circumgestãdus imponitur, suprà diximus. Hæc sunt, de quib. Pontificij dimicant: cum quib. antiquitatis exempla, plane nihil cõmune habent. Et ad respõsionem sufficit, ex antithesi monstrasse diuersitatẽ, inter repositionem, circumgestationem, ostẽtationemq; Pontificiam, & inter antiquitatis exempla.

Finis circumgestationis Sacramen.

Obiectio. Tertiò. Sed tamẽ negari non potest, ad communionem infirmorum, alicubi & à quibusdam reseruatam fuisse Eucharistiam: sicut exemplum Serapionis, apud Eusebium li. 6 c. 14. ostendit. *Responsio.* Respondeo: Etiam illa reseruatio nõ est vniuersalis seu perpetua, antea enim ostendimus, aliquando alicubi & à multis talem reseruationem non fuisse, vel obseruatam, vel vsurpatam: sicut etiam ea non fuit opus, cum quotidie illis temporib. celebraretur communio, hora diei 3. 9. ad vesperam, & noctu etiam postulante necessitate, sicut Cassander ex veteribus probat. Et quando diuersæ allegantur consuetudines, semper considerandum est, quid simplicius, rectius & propius accedat ad institutionẽ diuinam, eiq; magis consentaneum sit: & quid pro ratione circumstantiarum, magis seruiat ad ædificationem. Hanc enim normam seu regulam, Ecclesia in hac ipsa materia de reseruatione Eucharistiæ, secuta est. Vetustissima enim, & latissime patens fuit consuetudo domesticæ seu priuatæ communionis: quando scilicet in cœtu Ecclesiastico celebrabatur communio, tunc diuiso pane Eucharistiæ, pars eius vel in manus dabatur cõmunicantibus: vel (sicut Clemens Alexandrinus inquit) permittebatur vnicuique ex populo, partem eius sumere, quam vel in Ecclesia manducabant, vel domum secum asportabant, asseruantes illam, vel in illa cistula (vt apud Cyprianum) vel in linteolo (vt apud Augustinum, sermone 252. de tempore) & eam domi, vel ante cibum, vel in periculis, vel inchoaturi aliquid sumebant. Atque ita (sicut Ruardus Tapperus, Decanus Louaniẽsis, ex sermone Cypriani de lapsis colligit) in Ecclesia, calix Domini præsentibus offerebatur, ex quo communicantes bibebant: panis verò Dominicus, in manus communicantium dabatur, vt vel statim sumerent, vel secum portarẽt domum, ibiq; sumerent: vt per temporum interualla, prius biberẽt ex calice in Ecclesia, corpus verò Domini, postea domi manducarent. Ita Ruardus.

Ruardus Tapperus.

Gorgonia verò Nazianzeni soror, vtrumq; & corporis & sanguinis Domini antitypon, secum domum asportauit ex cœtu Ecclesiæ. Huius cõsuetudinis de priuata reseruatione Eucharistiæ, testes sunt Tertullianus li. 2. ad vxorem. Cyprianus serm. 5. de lapsis. Ambrosius de obitu fratris Satyri. Hieronymus in Apologia pro libris aduersus Iouinianum. Basilius ad Cæsarem Patriciam scribit, Eremitas quibus in deserto sacerdotis copia nõ erat, Eucharistiam ex Ecclesiæ conuentu, in eremum solitos secum deferre, & domi seruare, vt à seipsis cum opus fuerit, communicentur: & addit, in Alexandria & Ægypto, illud à populo etiam vt plurimum fieri. Notum etiam est, quantum ex veteribus quidam, priuatam hanc reseruationem cõmendarint: vt Nazianzenus in Epitaphio sororis suæ: Ambrosius de obitu fratris Satyri. Et profectò si antiquitas consuetudinis latè patentis & diu propagatæ, posset vel necessitatem imponere, vel veritati præscribere: nulla ratione debuisset priuata illa reseruatio vel mutari, vel abrogari. Sed postea mutata, abrogata, & seuere prohibita fuit cõsuetudo illa, quantumuis antiqua. Concilium Toletanum primum, cap. 14. inquit: Si quis acceptam à sacerdote Eucharistiã non sumpserit, veluti sacrilegus propellatur. Cæsar Augustanus, ca. 3. inquit: Eucharistiæ gratiã, si quis probatur non consumpsisse in Ecclesia, anathema sit in perpetuum. Causas vero abrogationis sine dubio habuerunt. 1. Quod talis asseruatio non est à Christo vel instituta, vel mandata. 2. Verbis institutionis nõ satis est consentanea illa diuisio mãducationis & bibitionis in cœna Dominica: vt scilicet prius bibatur de calice, & post aliquot temporum interualla, demum manducetur panis diu ante acceptus. 3. Priuata illa reseruatio, multos peperit abusus, & varias superstitiones: & propterea sub denunciatione perpetui anathematis prohibita, & res ad præscriptum institutionis Christi reuocata fuit. 4. Cùm causæ propter quas priuata illa reseruatio cœperat, desiissent, libere mutata fuit. Causa autem potissima videtur hæc fuisse, quod tempore persecutionis nõ potuerunt quoties vellent, ad celebrandam cœnam Dominicam conuenire.

Tertullianus. Cyprianus. Ambrosius.

nire. Cum igitur nec vbique, nec semper copiam communionis habere possent: ne tamen incidentes periculo aliquo, penitus priuarentur communione, particulas quasdam in cœtu Ecclesiastico acceptas, domi reseruarunt. Sed postea iudicatum fuit, rectissimum esse, præscriptum institutionis Christi seruare & sequi.

Consuetudo etiam antiquissima non imponit obseruationis necessitatem.

Hæc ideo recitaui, vt planum fieret, Ecclesiam semper iudicasse, etiam in hac ipsa materia, consuetudinem quantumuis antiquam nō imponere obseruationis necessitatem: nec veritati ita præscribere, vt habita ratione, quid vel ædificet, vel destruat, nō liceat potius præscriptum institutionis Christi, quam consuetudinem sequi. Et hæc commonefactio monstrabit, quid iudicandum sit de exemplis reseruatæ à sacerdotibus Eucharistiæ, pro communione infirmorum. Et quidem ex cœtu Ecclesiastico, peracta præsentium communione, delatā fuisse Eucharistiam ad eos, qui vel propter infirmitatem, vel propter alias graues causas aberant, Iustini descriptio ostendit: & idem docet Exuperij exēplum. De reseruata verò Eucharistia, si ea opus esset ad communionem infirmorum, vnicū illud Serapionis exemplum, in vera & veteri antiquitate (quod ego sciam, & viderim allegari) extat. Noctem enim fuisse, quando presbyter in ædibus suis infirmus decumbens, puero Eucharistiam ad Serapionem deferendam tradidit, historia narrat apud Eusebium, lib. 6. c. 34. Exemplum igitur huius reseruationis, in vera antiquitate (de recentioribus enim iam nō loquimur) vnum hoc est: & quidem illud nō vetustissimum: factū enim est tempore Nouatiani schismatis. Et quia Dionysius Alexandrinus in Epistola illa fatetur à se hoc præceptum fuisse presbyteris: non igitur est vel Apostolica traditio, vel vniuersalis & antiquissima consuetudo, autor enim eius, & tempus nominantur. Cumq; priuata reseruatio, de qua diximus, sit & antiquior, & plura habeat antiquitatis exempla, vt quæ latius vsurpata fuerit: & tamen non iudicata fuerit necessaria, sed libere sit mutata & abrogata: qua igitur autoritate, Tridentini alteram reseruationem, de qua nunc agimus, quæ nec tam antiqua est, nec tot exempla veræ antiquitatis habet, decernunt esse morē necessarium, qui omnino retinendus sit? Non damnamus veteres illos, qui morem hunc obseruarunt: habuerūt enim graues, pro ratione illorum temporum causas. Et illa consideratio monstrabit diiudicationē. Non enim morem illum introduxerūt & seruarunt, tanquam necessarium, quasi aliter fieri non liceret: sed ratio tēporum illorum, præbuit ipsis occasionem ad hunc morem.

Nouatiani.

Nouatiani enim contendebant, lapsos, & præcipue in persecutione, non esse rursus recipiendos, & ad communionem Ecclesiæ admittendos, etiamsi pœnitentiam agerent. Ecclesia verò pœnitentib. non negabat reconciliationem & communionem: sed tamē, vt in lapsis statueretur exemplū, deterrens reliquos à simili peccato: vtq; exploraretur, an vera esset pœnitentia, disciplina seueriori vsi sunt. Non enim statim ad communionem admiserunt pœnitentes: sed prius per certum temporis interuallum, certa disciplina probabatur ipsorū pœnitentia. Ne tamē quisquam pœnitentiam, tempore illo Canonico nondum expleto, sine reconciliatione & communione decederet, statutum fuit, vt in periculo mortis, priuata absolutione & communione recōciliarentur, & in communionem Ecclesiæ reciperentur, vtq; receptio illa & cōmunio, licet fieret priuatim, non coram tota Ecclesia, tamen testimonium esset publicæ receptionis, & admissionis ad cōmunionem totius veræ Ecclesiæ. De illo ipso pane, qui in cœtu Ecclesiæ benedictus erat, ex quo reliqui credentes participarant, particulā dandam esse censuerunt: vt eo minus dubitarent lapsi, se recipi in communionē mystici corporis Christi. Vnus enim panis, vnū corpus multi sumus, quia omnes ex vno pane participamus, 1. Cor. 10. Cumq; (sicut Cyprianus queritur li. 3. Epist. 14.) sacerdotes quidam lapsos, priuatim sine Episcopi & Ecclesiæ consensu absoluerēt & cōmunicarent: magis placuit hic mos, vt ad cōmunionem pœnitētium, in periculo mortis vsurparentur particulę illæ, ex quib. antea Ecclesia in cœtu communicarat, vt ita infirmus, licet in loco priuato, à solo presbytero tamē quasi publice, communi testimonio, à tota Ecclesia ad cōmunionem recipi iudicaretur. Item, cū hæreses & schismata varie turbarent Ecclesiam, ita vt peculiares suos cœtus cogerent, vbi communionem suam celebrabant hæretici: sicut ostēdit historia Tripartita, lib. 3. c. 11. ne igitur infirmi, hæretica cōmunione macularentur, vtq; morituri disiungerent se ab omnib. hæreticis, & testarentur se esse & perseuerare velle in cōmunione veræ Ecclesiæ: placuit, ex illo ipso pane & vino, cuius partē Ecclesia in publico cœtu sumpserat, communionem præbere ægrotantibus, vtq; illis dieb. & horis, quando publice in Ecclesia non celebrabatur mysterium Eucharistiæ, succurri posset illis, qui in periculo mortis versarentur, aliquid reseruari placuit, ab vno die publicæ celebrationis Eucharistiæ, vsq; ad proxime sequentem. Celebrabatur autē publica Synaxis, vel singulis diebus, vel die Dominica, feria 4. & 6. Fuit autem talis illa reseruatio, simpliciter sine aliqua superstitione, & sine peculiari cultu extra vsum. Et memorabile est, quod Innocentius de diuinis officiis, citante Cassandro dicit, sacerdotem solitum Dominicum corpus consecratum in tres partes diuidere: quarum vnam calici immittat, aliam diaconus cōmunicet, tertiam ad viaticum si opus fuerit, in patina vsq; ad finem Missæ reseruet, si autem opus nō fuerit, eam sacerdos, aut vnus ministrorum in communionem accipiat. Obseruet Lector, quando nulli fuerint ægroti communicādi, nihil fuisse reseruatum, vel repositum. Hæc, quantum ex historiis illorum temporum colligere possum, fuit causa & ratio reseruationis illius, cuius mentio fit in historia Serapionis.

Innocentius.

Et tamen mos ille, nec ante ea tempora, nec illis ipsis temporibus, nec post illa tempora, vbiq; & ab omnibus obseruatus fuit, sicut suprà contrariis testimoniis veterum ostendimus. Causæ enim huius reseruationis, quas habuisse ipsos diximus, vt non sunt prorsus damnandæ, ita non sunt necessariæ, nec necessariæ iudicatæ fuerunt illis ipsis temporibus. Nam & alia ratione potest per communionem institutioni Christi satisfieri & morituris succurri. Omnes enim credentes, in diuersissimis locis totius mundi, sunt vnum corpus, & de vno pane participant. 1. Corinth. 10. non quod vna quædam triticea massa extensa sit per omnia mundi loca: sed quia idem Christi corpus in pane, in omnibus locis, vbi institutio celebratur, accipitur. Posteris verò temporibus, facta doctrinæ & rituum inclinatione, cum causas & rationes illas amplius non haberent, tanquam peculiaris cultus, & necessarium quiddam, retenta & habita fuit talis reseruatio. Et vtile est, considerare antithesin. I. Causas, quas

vete-

veteres habuisse diximus, Pontificij in sua reseruatione pro infirmis, non habent. II. Exemplum Serapionis loquitur de cõmunione in periculo mortis: Põtificij omnes infirmos ex reseruatis communicant. III. Veterum reseruatio, tãtum fuit pro illis dieb. & horis, quando publice in Ecclesia nõ celebrabatur Eucharistia: Pontificij verò cum quotidie Missas celebrent, tamẽ pro infirmis ex Paschali, vel alia solenni communione, per totum ferme annum particulas reseruãt. IIII. Veterum reseruatio simpliciter sine superstitione, & sine peculiari cultu extra vsum vsurpata fuit. Presbyter enim apud Eusebium decumbens, apud se domi habet Eucharistiam, dat illam puero deferendã ad infirmũ: Apud Pontificios verò Innocentius III. prius mandauit, vt Eucharistia in Ecclesia, sub custodia, clauib. & seris adhibitis, cõseruetur. Mox postea Honorius III. statuit, vt quãdo reseruata Eucharistia defertur ad infirmum, plebs se reuereter inclinet: voluit etiam luminaria semper præferri. Sequentes Pontifices certum numerum indulgẽtiarum addiderunt, ducentorum scilicet dierum, pro reuerentia quando ad infirmum cum luminarib. portatur: centũ verò, quando sine luminaribus portatur. Hæc verò toti antiquitati sunt ignota. V. Variæ & mirabiles quæstiones & disputationes, fidẽ plus destruentes, quam ædificãtes, motæ & sparsæ sunt de particulis illis reseruatis. Sicut Legenda de Basilio fingit, ipsum panem cõsecratum diuisisse in tres partes: quarum vnam communicarit, alterã in columba aurea, quæ super altare pepẽdit, reposuerit, tertiam reseruauerit consepeliendam secum. Hæc vere esset insignis prophanatio cœnæ Dominicæ. Fuisse autẽ tale quid ortũ ex reseruatione, inde colligitur, quod postea interdicendum fuit, ne defunctis daretur Eucharistia. VI. Statuitur iam, morem illum esse necessarium. VII. In Papatu sola panis species reseruatur, cum de vtraq; specie exempla extent, & in Serapionis, & in Exuperij historia. VIII. Fingitur & defenditur opinio, benedictionem verborũ Christi non valere: nec verum esse sacramentũ, etiamsi verbum Christi accedat ad elementa panis & vini, nisi cõsecratio fiat in templo seu altari Põtificaliter consecrato. Atq; ita veritas Eucharistiæ, non tam à verbis Christi, quam à loco dependere iudicatur. IX. Additur & hoc, Eucharistiam ad communionem non recte cõsecrari, extra actum sacrificij Missæ Pontificiæ. X. Quia Pontificia circumgestatio, & ostẽtatio panis extra vsum, nullum habet veræ antiquitatis testimonium: ideò de reseruatione Eucharistiæ, ad vsum cõmunionis infirmorũ dimicant, vt aliquam speciẽ prætendere possent suæ reseruationis ad circumgestationẽ. Quia igitur vetus Ecclesia morem suæ reseruationis, nõ iudicauit esse necessarium, & iam causas illas non habeamus, quæ veteribus quibusdam occasionem dederunt ad reseruationem: cumq; in Papatu ab antiquitatis exemplo longe recessum sit in reseruatione, & accesserint multi abusus, variæ superstitiones, falsæ & periculosæ opiniones, simplicissimum, rectissimum & tutissimum est, vt tota hęc res ad normam institutionis Christi exigatur, & cõsideretur quid propius accedat ad præscriptum institutionis, eiq; magis cõsentaneum sit, & ad ædificationem Ecclesiæ faciat. Illud enim fit exemplo veteris Ecclesiæ, quæ idẽ fecit in disputatione, de priuata seu domestica reseruatione. Res autem nõ est obscura, si descriptionẽ institutionis, tanquam normam & regulam nobis proponamus.

Primò enim Christus verbis suis, quæ voluit ad elementũ accedere, vt fieret sacramentum, vsus est illo loco & illo tẽpore, vbi & quando distributurus erat cõmunionem, & in præsentia eorum, quib. volebat communicare corpus & sanguinẽ suum. Magis igitur consentaneum est descriptioni institutionis, & exemplo Christi, verba cœnæ recitare, & illis benedicere Eucharistiam, in loco communionis, & tempore communionis, in præsentia communicandorum: quam alio & loco & tẽpore, absentib. illis, quibus exhibẽda est. II. Verba illa cœnæ, dixit: Accipite, comedite, hoc facite, &c. diriguntur non ad elementa, sed ad communicaturos. Non igitur cõsentaneum est institutioni, verba illa tantũ ad panem & vinum dirigere: & quidem in absentia communicandorum. III. Christus communionẽ non voluit mutã esse actionẽ, sicut medicus pharmacum, alio loco & tempore præparatum, propinat & applicat: sed quãdo panem fractum, & poculũ benedictum, discipulis dabat, dixit. Et quidem addidit mandatum: Hoc facite in mei commemorationem. Quod Paul. interpretatur, vt fiat annũciatio mortis Christi. Illam verò annunciationẽ dicit fieri debere, non tantum in benedictione, vt postea in sumptione sit muta actio, sed: Quotiescunq; panem hũc manducabitis, & poculũ hoc bibetis, mortem Domini annunciabitis. Idq; nõ tantum Apostolorum tempore fieri voluit, sed donec Dominus ad iudicium veniat. Hæc certe sunt manifestissima. IIII. Consolatio de vsu & fructu Eucharistiæ, in primis necessaria est ægrotis. Illam verò verbis Christi, quibus sacramentum hoc conficitur, comprehendi & proponi non est dubium. Et fides eam in verbo quærit, & apprehendit, sicut de baptismo Paulus inquit: Mundans Ecclesiam lauacro aquæ in verbo. Recte igitur & vtiliter fit, quod verba cœnæ, quibus panis & vinum Eucharistiæ benedicitur, recitantur præsente & auscultante ægroto. V. Illa ratione multæ quæstiones & disputationes, de particulis extra vsum reseruatis, turbãtes simplicitatem doctrinæ & fidei de Eucharistia, præcauentur & præcidũtur. Postremò, quia morẽ reseruationis omnino necessarium faciunt, exemplo ostendẽda est libertas Christiana: præcipue ne veritas Eucharistiæ, ex loco vbi benedicitur, pẽdere existimetur: aut quasi actio sacrificij Papistici, necessaria sit ad veritatem Eucharistiæ.

Propter has causas nostri in communione infirmorum, verba cœnæ, quæ sunt ipsa consecratio, in præsentia ægroti recitãt. Nec iure quis nos propter hunc morem, vel reprehẽdere, vel damnare potest: sequimur enim & præscriptũ & exemplum Christi, de quo pater è cœlo clamauit: Hunc audite. Hunc enim morem cõsentaneum esse institutioni Christi, manifestum est. Et iuxta Augustinum: In causis fidei non valet: Hæc ego dico, hæc tu dicis, hæc ille dicit: sed, Hæc dicit Dominus. Et de negocio cœnæ, Cyprianus dicit: Non debemus attendere, quid aliquis ante nos faciendũ putarit: sed quid ille, qui ante omnes est, prior fecerit. Et hic est vere vetustissimus mos, cũ quo vetus Ecclesia non pugnat: in qua mos reseruationis, nec vniuersalis, nec necessarius habitus fuit. Cum enim haberet exempla seu parochias, in quib. legitimi & ordinarij habebantur cõuentus, in quibus etiam ordinaria administratio sacramentorũ celebrabatur: nõ tamen locis illis consecrationem Eucharistiæ alligatam esse voluerunt. Nam & Canon, Sicut non alij, de consecra. dist. 1. casum necessitatis excipit & addit: Quoniam necessitas le-

Augustinus.

tas legem non habet. Quodq; ſequitur, ne in domibus Euchariſtia celebretur: Gloſſa exponit, niſi neceſſitas cogat. Et Concilium Agathenſe 1. Can. 21. Si quis extra Parrochias, in quibus legitimus eſt, ordinariuſq; cōuentus, oratorium in agro habere voluerit aliis feſtiuitatibus, vt ibi Miſſas teneat, permittimus: exceptis feſtis maioribus. Et Canon Aurelianenſis quidem dicit: Vnicuiq; fidelium in domo ſua Oratorium habere licet, Miſſas autem ibi celebrare nō licet. Sed Canon ſextæ Synodi, de cōſecrat. diſt. 1. c. Clericos, dicit, cum conſenſu Epiſcopi hoc fieri poſſe. Imò in domo ruſtica, vbi nullum erat peculiare oratorium, presbyter celebrat Euchariſtiam: apud Auguſtinum de ciuitate Dei, lib. 22. c. 8. Et quid opus eſt ſolicite conquirere talia teſtimonia & exempla, an ad veritatem Euchariſtię requiratur peculiaris qualitas loci: cum nobis Chriſti & Apoſtolorum exempla, pro omnib. ſufficiant, & ſatisfacere debeāt? In menſa enim vulgari, & quidem in domo hoſpitis, Chriſtus primam ſuam Dominicam cœnam celebrauit. Nec Apoſtoli peculiares habuerunt baſilicas: ſed ſicut perſeuerabant in doctrina Apoſtolorum, & oratione, quādo in priuatis domibus colligebantur, ita etiam per domos frangebant panem. Ordinis igitur gratia, vtile eſt eſſe certa & publica loca ad adminiſtrationem ſacramentorum. Sed eam ita alligare peculiaribus illis & publicis locis, vt fingatur ſacramentis veritatem ſuam non conſtare, ſi vrgente neceſſitate, & ſeruata Chriſti inſtitutione, in loco aliquo vel vulgari vel priuato celebrentur & adminiſtrentur, quaſi veritas & efficacia ſacramentorum, non ex verbis Chriſti, ſed ex qualitate locorum pendeat, hoc certe falſiſſimum eſt, ſicut de adminiſtratione baptiſmi, in vulgaribus ſiue priuatis locis, ſi res & neceſſitas ita ferat, manifeſtum eſt. Ad ſubſtantiam enim ſacramentorum, ſicut non pertinet circumſtantia temporis, ita nec loci circumſtantia tanquam neceſſaria requiritur.

DE PRÆPARATIONE, QVÆ ADHIBENDA EST, vt digne quis ſanctam Euchariſtiam percipiat.

CAPVT VII.

SI non decet, ad ſacras vllas functiones quempiam accedere, niſi ſancte, certe quo magis ſanctitas & diuinitas cœleſtis huius ſacramenti, viro Chriſtiano comperta eſt, eo diligentius cauere ille debet, ne abſque magna reuerentia & ſanctitate ad id percipiendum accedat, præſertim cum illa plena formidinis verba, apud Apoſtolum legamus: Qui manducat & bibit indigne, iudicium ſibi manducat & bibit: non diiudicans corpus Domini. Quare communicare volenti, reuocandum eſt in memoriam eius præceptum. Probet autem ſeipſum homo. Eccleſiaſtica autem conſuetudo declarat, eam probationem neceſſariam eſſe, vt nullus ſibi conſcius mortalis peccati, quantumuis ſibi contritus videatur, abſq; præmiſſa ſacramentali cōfeſſione ad ſacram Euchariſtiam accedere debeat, quod à Chriſtianis omnibus etiam ab eis ſacerdotibus, quibus ex officio incubuerit celebrare, hac ſancta ſynodus perpetuo ſeruandum eſſe decreuit, modo non deſit illa copia confeſſoris. Quod ſi neceſſitate vrgente, ſacerdos abſque præuia confeſſione celebrauerit, quamprimum confiteatur.

CANON XI.

Si quis dixerit, ſolam fidem eſſe ſufficientem præparationem ad ſumendum ſanctiſſimum Euchariſtiæ ſacramentum, anathema ſit. Et ne tantum ſacramentum indigne, atque ideo in mortem & condemnationem ſumatur, ſtatuit atque declarat ipſa ſancta Synodus, illis quos conſcientia peccati mortalis grauat, quantumcunque etiamſe contritos exiſtiment, habita copia confeſſorū, neceſſario præmittendam eſſe confeſſionem ſacramentalem. Si quis autem contrarium docere, prædicare, vel pertinaciter aſſerere, ſeu etiam publice diſputando defendere præſumpſerit, eo ipſo excommunicatus exiſtat.

EXAMEN.

Exponam prius paucis, quę ſit noſtrarum Eccleſiarum de hac præparatione, ex verbo Dei doctrina & ſententia; poſtea non obſcurum erit, quid illud ſit, quod Pontificij in hac noſtra doctrina damnare volunt. Ipſa enim antitheſis oſtendet vitia doctrinæ Pontificiæ, de hac præparatione.

Primò igitur de quæſtione, an ſit, nulla plane eſt vel dubitatio vel controuerſia. Paulus enim manifeſtè affirmat, non omnes dignè, ſed multos indignè percipere Euchariſtiam.

Nec vult indignam ſumptionem nō eſſe curandam, quaſi vel nihil referat, vel ſit infirmitas quædam quæ plane nihil ſaluti noceat, etiamſi indigne quis manducet & bibat in cœna Domini: ſed magna vehementia, contra leuitatem & ſecuritatem illam intonat, & affirmat, eos qui indigne manducant, manducare ſibi iudicium, ita vt rei efficiatur violati corporis & ſanguinis Chriſti. Et quidem addit, Deum iudicium illud, contra indigne manducantes, etiam externis pœnis, in hac vita ſępe oſtendere. Requirit igitur, vt acceſſurus ad illam menſam, ſeipſum prius probet: & ſic de pane illo edat, & de calice illo bibat. Paulus igitur non obiter nec frigide, ſed ſerio & vere Apoſtolica vehementia cōcionatur de probatione ſeu præparatione, ne indigne quis Euchariſtiam percipiat. Nec dubium eſt, omnibus Eccleſiæ miniſtris hoc incumbere, vt diligenter & ſerio ſuos moneant, & quidem propoſitis grauiſſimis illis, reatus & iudicij diuini comminationibus, ne ſine præmiſſa & adhibita illa probatione ſeu præparatione, de qua Paul. loquitur, cœnam Dominicam accedant. Et ſi illi peccant, qui ex ignorantia ſeu incogitantia indigne manducant: multo grauius erit illorum peccatum, qui cum ratione officij deberent, homines arguendo, monendo, exhortando, & docendo non inſtruunt, quod & quomodo ſe probare, ſeu quam præparationem adhibere debeant, ne indigne manducent & bibāt ad iudicium: ſed vt Euchariſtiam digne cum ſuis fructibus & effectibus percipiant. Hæc diligenter & ſerio apud nos docentur & traduntur: quæ paucis indicare volui, ne quis ſuſpicetur, in hoc capitulo hanc eſſe controuerſiam, quaſi nos ſentiamus & doceamus, nullam plane ſeu probationem, ſeu præparationem adhibēdam eſſe, vt digne quis Euchariſtiam percipiat.

Cuiuſmodi adhibenda præparatio.

Illud vero potiſſimum quæritur, quæ & qualis adhibenda ſit præparatio, ſeu, quid ſit, & in quibus conſiſtat Paulina illa probatio, vt in cœna Dominica poſſimus digne manducare & bibere, ita vt participes ſimus omnium bonorum, ſeu beneficiorum, quæ in cœna illa proponuntur. Ardua ſane, & maximi momenti eſt hæc quæſtio: ideo non eſt definienda vel priuatis noſtris cogitationibus, vel aliorum hominum quorumcunque opinionibus, ſed ex doctrina verbi Dei explicanda eſt. Intelligitur autem hoc loco dignitas, non meritum, nec etiam comparatio ſeu proportio præſtantiæ ſumentis, ad præſtantiam cibi, corporis ſcilicet & ſanguinis Chriſti. Ita enim veteres pie vſurparunt Centurionis vocem: Domine, non ſum dignus, vt intres ſub tectum meum, & quod Iacob dicit:

Minor

Minor sum cunctis miserationibus tuis, & veritate tua, quam exhibuisti seruo tuo. Dauid etiam dicit: Quis sum ego, & quæ est domus patris mei? Item: Quid est homo, quod memor es eius? Sed digne mãducare, est Eucharistia vti, eo modo, & in eũ finem, sicut ab ipso filio Dei instituta est. Ita enim Ambrosius recte intelligit & explicat hãc dignitatem. Paulus verò totam hanc doctrinam complectitur vnico vocabulo δοκιμάζειν: quod significat cogitare, cõsiderare, & explorare, quale illud sit, quod probamus. Ita Rom. 12. pij in instituenda noua obedientia debent probare, quæ sit volũtas Dei bona. Eph. 5. probant, quid Deo placet. 1. Io. 4. Spiritus probare iubemur, an sint ex Deo. 1. Thes. 5. Omnia probate, quod bonum est, tenete. Et Rom. 1. νοῦς ἀδόκιμος, mens reproba est, quæ vitam ita instituit, vt nec cõsideret, nec curet etiamsi Deo, hominibus & propriæ conscientiæ improbentur, quæ agit.

Ille igitur in Cœna Dominica seipsum δοκιμάζει, qui certo modo, & ad certam regulam, seipsum cõsiderat, examinat & explorat, an tali corde & affectu accedat, sicut institutio cœnæ Dominicæ præscribit & exigit. Ita enim 2. Cor. 13. Paulus dicit: Probate vos ipsos, an in fide sitis. Et mox explicat verbũ δοκιμάζειν: scilicet, vt agnoscatis vos ipsos, quod Christus in vobis sit. Interpretatio igitur vocabuli δοκιμάζειν, ostendit, accessurum ad cœnam Dominicam debere considerare, explorare & examinare mentem, cor, conscientiam, & seipsum totum, an ita sit dispositus & affectus, vt non ad iudicium, sed digne cum fructu, cœna Domini vti possit.

Huius verò δοκιμασίας considerationis examinis & explorationis, oportet certam aliquam normam & regulã esse, à qua si dissentiat, & cum ea pugnet, is iudicetur indigne manducare. Si verò animus ad illam regulam informetur & componatur: tũc certissimus, nos non indigne ad iudicium, sed digne & cum fructu, in cœna Dominica manducare & bibere. Norma autem seu regula simplicissima, certissima & tutissima, est ipsa institutio cœnæ Dominicæ. Nam & Paulus 1. Cor. 11. ex regula institutionis ostendit, apud Corinthios quosdam indigne manducare. Et monstraturus rationem, quomodo possint Dominicam cœnam, digne & cum fructu manducare, proponit ipsam institutionem, sicut eam à Domino acceperat.

Docendi igitur gratia, doctrina illa de manducatione indignorum, & de probatione seu præparatione dignorum, potest in tria membra distribui. I. Vt mens ex verbis institutionis intelligat, firmo assensu credat, & in ipso vsu cœnæ Dominicæ reuerenter cogitet, quid sit hoc sacramentum, quis sit eius vsus, & qualis sit tota illa actio: quod scilicet ibi vere adsit ipse filius Dei, Deus & homo, præbens & exhibens per ministerium, cum pane & vino, vescentibus, corpus & sanguinem suum: vt hoc preciosissimo testimonio & pignore, nobiscum se cõiungat, & nobis applicet, obsignet & confirmet noui Testamenti pactionem gratiæ: & hæc fides, nitens verbis institutionis, excitet & informet reuerentiam & deuotionem animi, in vsu huius sacramenti. Hoc pertinere & requiri ad dignam manducationem, cum ipsa institutio ostẽdit, tum ex Paulo colligitur: qui pronũciat illos apud Corinthios indigne manducare, qui de cœna Dominica non augustius sentiebant, quam de vulgari aliqua concœnatione, nec maiori animi reuerentia & deuotione ad eam accedebant, atque ita non diiudicabant corpus Domini, hoc est, nõ cogitabant quàm immenso discrimine preciosior & dignior sit cibus cœnæ Dominicæ, quam in reliquis vulgaribus cœnis, vbi etiam sunt dona Dei. Indigne igitur manducant, qui ad cœnam Dominicam accedunt, imbuti prauis, impiis aut prophanis opinionibus de hoc sacramento. Item, qui vel crassa & affectata ignorantia, vel irreligiosa incogitantia doctrinæ & fidei de Eucharistia accedunt, vt vel plane non intelligant, vel prorsus non cogitent, qualis ibi instituta sit actio ab ipso filio Dei: atque ita nullam animi deuotionem vel reuerentiam, erga actionem illam filij Dei adferunt. Ambrosius vocat, inconsiderate & negligenter corpus Domini accipere. Huc etiam pertinent, qui ipsam actionem institutionis vel deprauant, vel alios ipsi vsus & fines, præter, extra aut contra institutionem affingunt.

Qui indigne manducent.

II. Indigne manducant, qui accedunt sine pœnitentia, hoc est, qui de peccatis suis non cogitant, ita vt de illis doleant, non expauescũt cogitatione iræ Dei, sed perseuerãt in delictis cõtra conscientiam, indulgent prauis cupiditatibus, nec deponũt propositum malefaciendi. Christus enim inquit: Hoc facite in mei commemorationem, quod Paulus interpretatur de annuncianda morte Christi. Consideratio verò mortis Christi, simul etiam commonefactio est de abominatione peccati, & de ingenti ira Dei aduersus nostra peccata, quam cum nullorum hominum aut Angelorum virtutes aut merita placare potuerint, ipsius filij morte placari oportuit. Nec verò ideo filius Dei hanc suam cœnam instituit, vt discamus leuiter de peccato sentire, & eius vsu, in proposito peccandi confirmemur, quasi accepto ibi priuilegio turpitudinis, sine timore Dei, sine contritione & conuersione, secure possimus in peccatis contra conscientiã perseuerare & pergere, seu ad ea redire. Qui igitur tali proposito, & hac opinione ad cœnã Domini accedit, is eo ipso contumelia afficit corpus Domini: atque priora peccata, noua hac tristiori offensione cumulat. Digne itaq; manducaturus in cœna Domini, probare seipsum debet, vt afferat pœnitentiam seu timorem Dei. Et pœnitentia simul etiam complectitur bonum propositum. Ita Paulus dicit Corinthios illos indigne manducare, qui non in melius, sed in peius conueniebant, qui dissensiones alebant, pauperes pudefaciebant, Ecclesiam Dei contemnebant in ipsa actione cœnæ Dominicæ.

Digne manducaturi officium.

III. Ad dignam seu salutarem manducationem in cœna Dominica, præcipue necessaria est fides. In actione enim cœnæ, filius Dei exhibitione corporis & sanguinis sui, offert, applicat, & obsignat remissionem peccatorũ, & totum beneficium N. Testamenti. Illa verò promissio requirit fidem, non tantum vt in genere statuas, vera esse quæ Deus de gratia sua, propter meritum mediatoris promittit: sed quia in cœna, filius Dei speciali actione testatur, se singulos vescentes velle in communionẽ corporis & sanguinis sui recipere, singulis se velle exhibitione corporis & sanguinis sui, cõmunicare, donare, applicare, & obsignare N. Testamẽti beneficia, ideò requiritur fides, petens, & cum gratiarum actione accipiens beneficia illa, quæ ibi offerũtur & donantur, ita vt singuli statuãt, ad se quoq; promissionem illam pertinere, illã sibi communicari, applicari, & obsignari, & quidem exhibito preciosissimo pignore, corpore scil. & sanguine Christi. Imò ideo ad cœnã Domini accedamus, vt fides hæc in nobis accen-

Ad dignam manducationem fides necessaria.

datur & confirmetur. Illa enim vera eſt Chriſti ἀνάμνησις. Et in verbis inſtitutionis, ad ſingulos veſcentes Chriſtus inquit. Accipe, hoc eſt corpus meum, quod pro te traditũ eſt: accipe, Hoc eſt nouũ Teſtamentum in meo ſanguine, qui pro te effuſus eſt in remiſſionem peccatorum. His enim verbis, olim in Eccleſia traditam fuiſſe Euchariſtiam, Ambroſius teſtatur: quibus ſinguli veſcentes, confeſſionem fidei ſuæ addebant, reſpondentes, Amen. Et hæc formula, quia ipſa verba inſtitutionis, ad ſingulos veſcentes iuxta veram Sacramenti rationem accõmodat, mihi maxime probatur. Non igitur recte faciunt, qui in vera pœnitentia propter priores lapſus, propter ſenſum peccati, & propter fidei imbecillitatem, Sacramenti huius vſum fugiunt. Ideo enim hoc tantum pignus propoſitum eſt, vt Deo reconciliati, in pactum gratiæ noui Teſtamẽti, vnde excideramus, reſtituamur, in eo confirmemur, vtq; fides in illo vſu accendatur & confirmetur.

Qui digne vel indigne manducent. Ipſa vero antitheſis oſtendet qui ſint, qui indignè manducant, eo quod non afferant veram fidẽ: qui ſcilicet fingunt, ſumptionem prodeſſe ex operatu, ſine bono motu vtentis, qui in ſumptione, vt ſit ſalutaris, nituntur propria dignitate & puritate, quaſi digni ſint cœleſti hoc cibo, aut qui ipſo opere ſumptionis fingunt, ſe mereri remiſſionem peccatorum. Chriſtus enim in ſua cœna, non vult noſtrorum operum, merita, & præmia diſtribuere, ſed ſua merita, ſicut gratis ibi offert, ita fide vult accipi. Item qui docent, homines nec debere nec poſſe ſtatuere, ſibi in vſu cœnæ certo donari & applicari beneficia noui Teſtamenti, etiamſi obſignatio fiat, exhibitione corporis & ſanguinis Chriſti, ſed in incerta dubitatione ſemper fluctuandũ eſſe: illi certe ipſum filium Dei mendacem faciunt, in inſtitutione ſuæ cœnæ. Indigne etiam illi manducant, qui ſine fide ita accedunt, vt nõ cogitet, quid ibi vel quærant, vel accipiãt: item qui Epicurea perſuaſione accedunt, quaſi ibi detur priuilegiũ turpitudinis, vt porrò libere & impune poſſint in ſceleribus perſeuerare, pergere, vel ad ea redire. Vera enim fides non petit & quærit, vt peccata maneant & cumulentur, ſed petit & quærit remiſſionẽ peccatorum, & liberationẽ à peccatis. Et hęc fides poſtea genitrix eſt boni propoſiti, cauendi in poſterum peccata, & Deo iuxta ipſius mandata obediendi.

Hanc eſſe veram probationem ſeu præparationẽ non eſt dubium: conuenit enim ad normam ſeu regulam inſtitutionis cœnæ Dominicæ. Et pium inſtitutum in noſtris Eccleſiis ſeruatur, vt ſinguli qui ad communionem cœnæ acceſſuri ſunt, prius explorentur, quid de hoc Sacramento intelligãt: monentur vt ſe ita, ſicut iam dictum eſt, probent, ne indignè manducẽt, rudiores docentur, quomodo debeant & poſſint ſe probare. Et quia cœna Dominica inſtituta eſt, vt vſu eius, fides reconciliationis cum Deo confirmetur & obſignetur: pia igitur mẽs non negliget, ſed cum gratiarum actione vtetur omnibus illis mediis, in quibus Deus fidei propoſuit, vt quærat & accipiat gratiam ſeu reconciliationem: vt eſt annunciatio & auditus promiſſionis Euangelij, ſiue in publica prædicatione, ſiue in priuata abſolutione. Et poſtea ſequitur confirmatio, & obſignatio huius applicationis, in communione cœnæ Dominicæ. Propter has cauſas, & hoc modo inſtitutum confeſſionis, piè in noſtris Eccleſiis ſeruatur ante communionem.

Hæc vero probatio & præparatio, non ita præſcribitur, & exigitur, vt ſit omnibus numeris perfecta, ſine omni infirmitate & imbecillitate, cui nihil prorſus deſit. Ideo enim Chriſtus inſtituit ſuam cœnam, vt commemoratione mortis ſuæ, pœnitẽtia in nobis accendatur & augeatur, vt traditione & obſignatione noui Teſtamenti, in vſu cœnæ, fides confirmetur & corroboretur. Nouit figmentum noſtrum, quia caro ſumus, ideo exhibitione ſanctiſſimi ſui corporis & ſanguinis, ſe nobis cõiungit, vt corpꝰ peccati mortificetur, vetus fermentũ magis magiſq; expurgetur, nouitas inchoata creſcat & augeatur. Non itaq; exigitur præparatio, vt noſtra dignitate & puritate nos dignos reddamus hoc cibo: vt ideo ſalutaris nobis ſit, quia propter mundiciem noſtram eò digni ſimus. Hæc enim perſuaſio vere facit indignos. Sed ideo Paulus requirit probationem, vt verè reddamur eſurientes & ſitientes eius cibi & potus, qui ad ſalutem noſtram in cœna illa proponitur, vtque infirmitatem noſtram agnoſcentes, pharmaco & antidoto illius medici, qui cœnam hanc nobis inſtruit, ſciamus opus nobis eſſe: & quomodo ſalutariter illud ſit, ad noſtram ſanationem, accipiendum & vſurpandum.

Hæc eſt ſimplex & vera doctrina, ex fundamentis verborum inſtitutionis ſumpta & extructa, de probatione ſeu præparatione, quæ adhibenda eſt, vt dignè quis Euchariſtiam accipiat. Ex hoc enim fundamento, Paulus Corinthiis concionatur de manducatione indignorũ. Et ita etiam veteres de præparatione loquuntur. *Heſychius.* Heſychius dicit, eum per ignorantiam indignè percipere Euchariſtiam, qui virtutẽ eius & dignitatem ignorat. *Auguſtinus.* Auguſtinus inquit: Sacramẽtum hoc interioris hominis eſuriem quærit: ideo ad participandum hoc Sacramentum ineptus eſt, qui peccatum & infirmitatem ſuam nõ ſentit. Chryſoſtomi ſententia eſt. Quia bene habẽtibus, non opus eſt medico, ſed male habentibus, ideo ab huius Sacramenti virtute excluditur, qui de ſe præſumens reſolutus cum nauſea accedit. Idem inquit: Nullus communicet, niſi ex diſcipulis Chriſti ſit: alioqui iudicium ſibi manducat & bibit. Auguſtinus ſępius hoc diſputat: Qui credit in Chriſtum, manducat ipſum, vt & in Chriſto maneat, & Chriſtum manentem in ſe habeat, qui vero hac fide vacuus accedit, foris quidem manducat, non intus, premit dente non capit mente. *Gregorius.* Et ſicut Gregorius dicit: Accipit corpus & ſanguinem Chriſti, eſſentia, non ſalubri efficientia: Sacramentum accipit, ſed vitam Chriſti non accipit. *Auguſtinus.* Et dulciſſima eſt Auguſtini ſententia, vbi de matre ſua Monica inquit, quod ad victimam illam, quæ in cœna Dominica diſpenſatur, animam ſuam vinculo fidei alligarit, ne vel Leo, vel Draco eam inde diuellat. His ita expoſitis, non difficilis nec obſcura erit ratio examinis, in 7. hoc cap. & XI. Canone. Primum enim dicunt, ſe illos damnare, qui ſentiunt ſolam fidem eſſe ſufficiẽtem præparationem, ad ſumendam Euchariſtiam. Verba autem ita poſita ſunt, vt videãtur nobis tribuere hanc ſententiam: Etiamſi quis ſine pœnitentia in ſceleribus perſeueret & pergat, & retineat propoſitum malefaciendi, modo tantum hiſtoricam fidem de ſubſtantia ſacramenti habeat, vel concipiat Epicuream perſuaſionem de impunitate impœnitentiæ, ſatis paratum eſſe ad dignam manducationem in cœna Dominica. Sed falſo hoc noſtris Eccleſiis tribui, ex iis, quæ de vera probatione diximus, manifeſtum eſt.

II. Conſideretur, quare hoc artificio vtantur. De-

prehẽdet autem lector, in toto isto capitulo, vbi ex professo explicationem doctrinæ de præparatione, ad sumendam Eucharistiam instituerunt, ne vnica quidem syllaba mẽtionem fieri fidei, quæ petat, apprehendat & accipiat promissionem noui Testamenti, quam filius Dei, singulis vescentibus, exhibitione corporis & sanguinis sui, in vsu cœnæ suæ offert, cõmunicat & obsignat. Hæc enim fides, applicans singulis remissionem peccatorũ, cum quidem in vsu cœnæ obsignetur & confirmetur, communione corporis & sanguinis Christi, aduersa fronte pugnat cum dogmate Pontificiorum de dubitatione. Atque propter hanc ipsam causam, huic fidei nullũ volunt locum concedere, in præparatione ad salutarem Eucharistiæ sumptionem. Nec tamen ausi fuerunt, fidem simpliciter & manifeste ex præparatione illa proscribere. Ideo pœnitentiæ seu contritioni opponunt solam fidem, & damnant, si quis dixerit, solam fidem esse sufficientem præparationem. Quod si intelligatur de persuasione, quã sine pœnitentia, in proposito malefaciendi, impij sibi fingunt, non inuitus hoc concedo. Sed aliud est, vt iam dicam, quod in hoc Canone damnandum sibi sumpserunt.

Lutherus de præparatione.

III. Obseruandum est, quo sensu Lutherus de captiuitate Babylonica dixerit, dignam præparationem non esse, nisi fidẽ qua creditur diuinæ promissioni, quæ in cœna Dominica proponitur & offertur. Inde enim Tridentini XI. Canonẽ excerpserũt. Non autem excludit Lutherus agnitionẽ peccatorum nostrorũ, contritionem seu pœnitentiam, sed pugnat contra Pontificios, qui & ipsi habent, & aliis proponunt multa & varia præparatoria opera: quib. expletis, existimant se satis digne paratos, ad celebrandã vel audiendam Missam, & ad ipsam etiam cõmunionem, ita vt de fide petente, quærente, apprehendente & accipiente promissionẽ noui Testamenti in cœna, nihil soliciti sint. Ipsam etiã pœnitentiam, hac ratione requirunt, vt eius operib. & merito tribuant dignam præparationem: ita vt salutaris mãducatio nostra dignitate & puritate, nostris operib. præparatoriis & meritis nitatur. Contra istas opiniones Lutherus docet, cœnam Dominicam à Christo institutam esse, non vt ibi nos aliquid Deo conferamus, atq; ita nostris operibus in cœna Dominica salutem nobis procuremus: sed quæ filius Dei traditione sui corporis, & effusione sui sanguinis promeruit, illa gratuita misericordia nos præueniens, offert nobis in promissione Euangelij, cui exhibitionem corporis & sanguinis sui sub pane & vino, tanquam pignus & obsignationẽ addit. Gratuita vero promissio Euangelij, nõ operib. & meritis nostris, sed fide apprehenditur & accipitur, Ro. 4. & 11. Et hoc solius fidei officium est, sine qua inutilis est nobis promissio: sicut in prima parte examinis de fide ostensum est. Accedit, quod antithesis inter nostrã indignitatem, & inter diuinam præstantiã cibi & potus in Eucharistia, turbat & terret conscientiã, ex qua tentatione eluctari nõ possumus, si nitamur fiducia contritionis, confessionis & satisfactionis nostræ, operum præparatoriorum, dignitatis, puritatis, & capacitatis nostræ. Respiciẽda igitur est promissio noui Testamenti, quæ in cœna Dominica nobis proponitur, & gratuitò nobis offert corpus & sanguinem Christi, & in illis totum beneficium noui Testamenti. Nec ad accipiendum requirit nostra merita, & dignitatem nostram, sed tantum vt agnoscentes indigentiam, infirmitatẽ & indignitatem nostram, esuriamus & sitiamus gratiam illam: atq; ita quæ gratuitò, propter meritum Christi, nobis in cœna Dominica offeruntur, fide accipiamus. Hæc certè ex natura gratuitæ promissionis Euangelij, & ex mutua relatione inter promissionẽ & fidẽ, certissima & verissima sunt. Et hoc sensu Lutherus dicit solam fidem esse verã & sufficientem præparationem ad sumẽdam Eucharistiã. Et diserte addit. Ad hanc fidem mox sequetur sua sponte, dulcissimus affectus cordis, hoc est, charitas. Illam enim fidem in pœnitentia existere tradit.

Sola fides sufficiens præparatio.

Et hæc est sententia illa, quam vndecimus Canõ damnat: vt scilicet contrariũ dogma stabiliat de fiducia nostræ cõtritionis, cõfessionis, satisfactionis, dignitatis & puritatis per opera præparatoria, vt illis salutaris manducatio in cœna Domini niti doceatur. Sed hac ratione fructus cœnæ Dominicæ redditur nobis vel inutilis, vel inanis, vel certè dubius & incertus. Scholastici enim tradunt, præparationem quandam esse sufficientiæ & veritatis: quam Bonauentura dicit consistere in peccati omnis expulsione, in reuerentia & dilectione. Et qui ita præparati accedunt, illos dicunt consequi fructum Eucharistiæ. Aliam vero dicunt esse præparationem probabilitatis, quando homo faciendo quod in se est, iudicio propriæ conscientiæ existimat se paratum esse. Sed talis præparatio, sæpe secundum veritatem non est sufficiens. Et ibi consentiunt, qui ita accedit, eum non consequi effectus huius Sacramẽti, disputant autem, an talis indigne manducet, & nouo peccato mortali, ita communicãdo se inuoluat, cumq; incertum sit, quando habeamus præparationem sufficientiæ veritatis, quando probabilitatis: semper incerta hærebit conscientia, an digne vel indigne manducet. Atq; ita conuulsa erit necessaria consolatio, quæ in vsu cœnæ Dominicæ à Christo nobis proponitur. Hæc vero est compendiaria illa via, qua homines à crebriori vsu cœnæ Dominicæ deterrent: vt nundinationem priuatarum Missarũ, auidius sectentur & amplectantur, & quæ sine periculo meritoria sit, ad delenda quæuis peccata mortalia. Hæc omnia sciat Lector inuoluta esse in XI. hoc Canone: quæ primo aspectu nõ facile animaduertuntur, nisi disputationes, ex quibus Canon ille excerptus est, inspiciantur & cõsiderentur.

Scholastici de præparatione.

Intentio XI. Canonis.

IIII. Est & illud expendendũ, quod VII. capitulum dicit, nõ absq; magna sanctitate, accedendũ esse ad Eucharistiã, ne iudicium manducemus. Vsitatissima autẽ est Apostolica illa phrasis, quæ omnes credentes, seu discipulos Christi, vocat sanctos, quibus etiam Deus ipse dicit: Sancti estote, quoniã ego sanctus sum. Sicut autem verbũ קדש significat, quod à communi & prophano vsu, in vsum sacrum segregatum, & ad diuinum seu ministerium seu cultũ accõmodatum est: ita sancti vocãtur, non qui ita perfecte, omnibus sordib. expurgatis, puri & mũdi sunt vt illa sua puritate coram Deo niti & confidere, vel possint vel debeãt: sed qui per pœnitentiam à peccato auersi, & fide Christo, qui sanctificatio nostra est, insiti sunt, & per Spiritum sanctum renouari cœperũt, vocantur sancti, & imputatiuè & inchoatiuè: licet cum Paulo Ro. 7. & Isaia ca. 64. agnoscant & fateantur, se multis adhuc malis & sordibus contaminatos esse. Vocantur enim sancti in Christo Iesu. Ita ergo vetus Ecclesia rectè proclamauit ante communionem: Sancta sanctis. Non enim datur communio, nisi baptizatis: quos Christus sanctificauit, mundans lauacro aquæ in verbo, Ephe. 5.

Et

Et certè, ſicut dictū eſt, digne acceſſuri ad communionem, afferre debent pœnitentiam, quæ eſt Hebraica phraſi, ſanctificatio, hoc eſt, auerſio à peccato ſeu immundicie. Debent etiam afferre fidem in promiſſionem Euangelij. Verbum verò eſt veritas, in qua ſanctificantur credentes, Ioan. 17. fide enim purificantur corda. Act. 15. Tali ſanctitate accedendum eſſe ad Euchariſtiā, ne iudicium manducemus, non negamus. Qui enim ſine pœnitentia in peccatis perſeuerat, & retinet propoſitū malefaciēdi, vere immundus & indignus eſt. Et in hanc ſententiā Auguſtinus in Ioannem homilia 88. dicit: Accedēs debet eſſe plenus ſanctimonia, & immaculatus. Ita etiā Heſychius lib. 6. in 22. caput Leuitici dicit, pollutos non eſſe admittendos, nec mundatos prohibēdos. Et addit explicationē: Qui ſemetipſum probat, ſi peccati ſibi conſcius eſt, & pollutionē animæ ſe habere ſentit, pœnitet ſine dubio, & poſt pœnitentiam, de pane comedere, & de calice ſancto & impolluto bibere poteſt. Et li. 7. in 26. caput dicit, hāc eſſe probationē, vt in mundo corde & conſcientia, ad pœnitentiā eorum, quę olim deliquit, intendenti, participetur ſanctis ad ablutionem peccatorum ſuorum. Atq; idem vult Auguſtini ſententia: Mutet vitā, qui vult accipere vitam. Nam ſi nō mutet vitam, ad iudicium accipit vitam: & magis ex ipſo corrumpitur quàm ſanatur, magis occiditur quàm viuificatur. De Eccleſiaſticis dogmatibus ca. 53. Habentē adhuc voluntatē peccandi, grauari magis dico Euchariſtiæ perceptione, quam purificari.

Heſychius.

Auguſtinus.

Idem etiam vult veteris Eccleſiæ conſuetudo, quæ Catechumenos, & illos quibus propter notoria ſcelera, publica pœnitentia impoſita erat, ex Eccleſia dimittebat, quando ad communionem myſteriorum peruentum erat. Et tunc ſacerdos, porrecturus populo Euchariſtiam, magna voce dicebat: Sancta ſanctis, vt ſcilicet quiſque ſeipſum probaret. Si hoc modo accipiatur quod VII. ca. dicit, magna reuerentia & ſanctitate ad percipiendā Euchariſtiam, accedendum eſſe, non repugno, idem enim & nos docemus. Sed video Pontificios ſanctitatem ita interpretari, vt ante communionem noſtris operibus & ſatisfactionibus, ſummā quandam animi mūdiciem & innocentiam (ita enim Andradius loquitur) nobis acquiramus: vt non opus ſit in cōmunione Euchariſtiæ quærere & accipere remiſſionis peccatorum vel applicationem, vel obſignationem, ſed quod noſtra puritas digna iam ſit, cui Chriſtus cum ſuo corpore & omnibus beneficiis ſuis, ſe coniungat & communicet. Hoc enim vnico argumento Andradius probat, in vſu cœnæ Dominicæ non accipi remiſſionē peccatorum. Hæc verò præſumptio pugnat cum ipſa inſtitutione cœnæ Dominicæ, & efficit vel ſuperbos Phariſæos, vel territas conſcientias abſterret ab vſu cœnę Dominicę.

Andradius.

V. Dicunt probationem hanc neceſſariam eſſe, vt ante cōmunionem neceſſario prēmittatur Sacramentalis confeſſio. Et quidem quo inſtituto & vſu, in noſtris Eccleſiis confeſſio, tanquā vtilis ad veram probationem ſeruetur, paucis ſupra indicaui. Sed Tridētini præparationem conſtituunt in ipſo opere confeſſionis, in enumeratione omnium delictorū & præcipuę in operibus ſatisfactionis, quæ in confeſſione iniunguntur. Et hanc probationem volūt eſſe neceſſariam. Sed de Sacramentali confeſſione, poſtea in loco de pœnitentia, dicendum erit. Nunc tātum indicare volui, qualis ſit præparatio, de quā Pontificij, ſepulta fide, diſputant.

DE VSV ADMIRABILIS HVIVS SACRAMENTI.

CAPVT VIII.

QVo ad vſum autem, recte & ſapienter Patres noſtri tres rationes hoc ſanctum Sacramentum accipiendi diſtinxerunt. Quoſdam enim docuerunt Sacramentaliter duntaxat id ſumere, vt peccatores. Alios tantum ſpiritualiter, illos nimirum, qui voto propoſitum illum cœleſtem panem edentes, fide viua, quæ per dilectionem operatur, fructū eius & vtilitatem ſentiunt. Tertios porrò, ſacramentaliter ſimul & ſpiritualiter, ij autem ſunt, qui ita ſe prius probant & inſtruunt, vt veſtem nuptialem induti, ad diuinam hanc menſam accedant. In Sacramentali autem ſumptione ſemper in Eccleſia Dei mos fuit, vt laici à Sacerdotibus communionem acciperent, Sacerdotes autem celebrantes, ſeipſos communicarent, qui mos tanquam ex traditione Apoſtolica deſcendens, iure ac meritò retineri debet, &c.

CANON VIII.

Si quis dixerit, Chriſtum in Euchariſtia exhibitum, ſpiritualiter tantum manducari, & non etiam Sacramentaliter ac realiter, anathema ſit.

CANON IX.

Si quis dixerit, non licere Sacerdoti celebranti ſeipſum communicare, anathema ſit.

EXAMEN.

Illam veterum diſtinctionem, vt veram, commodam & vtilem probo, corpus ſcilicet & ſanguinem Chriſti, tribus modis manducari & bibi.

Primò ſpiritualiter tantum, ab illis qui etiam extra vſum cœnæ Dominicæ, vera fide in promiſſione Euangelij, meritum traditi corporis Chriſti, & effuſi ipſius ſanguinis, apprehendunt, & ſibi applicant, de qua manducatione, Chriſtus præcipuè concionatur, Iohan. 6.

Secundò, Sacramentaliter tantum, ab illis ſcilicet, qui indigne manducant de illo pane, de quo Chriſtus affirmat, Hoc eſt corpus meum.

Tertiò, Sacramentaliter & ſpiritualiter, ab illis, qui in vſu cœnæ Dominicæ, ore ſuo, cum pane & vino accipiūt corpus & ſanguinem Chriſti, ita vt ſimul fides, iuxta promiſſionem ſtatuat, Chriſtum illa ſumptione ſibi applicare & obſignare beneficia ſua, quæ traditione ſui corporis & effuſione ſanguinis promeruit: & beneficia illa, quæ in vſu cœnæ veſcentibus offeruntur, grata mente, & læta fiducia amplectatur & accipiat. Non enim probo illorum ſentētiam, qui aliter ſentiunt, quam verba inſtitutionis tradunt, corpus ſcilicet & ſanguinem Chriſti, in vſu cœnæ Dominicæ tantum ſpiritualiter per fidem manducari, ita vt os noſtrum tantum elementa panis & vini accipiat, non autem ſimul cum pane & vino accipiat etiam corpus & ſanguinem Chriſti, licet modo ſupernaturali & cœleſti. De eo enim quod in cœna Dominica nobis exhibetur, quod os noſtrum accipit, filius Dei pronunciat: Hoc eſt corpus meum, Hic eſt ſanguis meus. Et quia in peculiari libello fundamenta huius ſententiæ plenius explicaui, hoc loco nihil addam.

Et quidem nihil amplius inquirerem in 8. hoc capitulum, niſi in prioribus aliquoties animaduertiſſem inſidias, vbi nihil minus primo aſpectu apparebat. Duo igitur, quantum animaduertere poſſum, in hoc capitulo inſidioſe poſita ſunt quæ iudico expendenda eſſe.

Fraus VIII. cap.

Primum quod non dicunt, ipsam carnem & sanguinem Christi spiritualiter manducari & bibi à credentibus, etiam extra actionem & vsum cœnæ Dominicæ, sed dicunt, ipsum Sacramentum Eucharistiæ, spiritualiter tantum sumi à quibusdam qui scilicet id, quod in cœna Dominica exhibetur, ore suo non accipiunt. Et sane quia dicunt, voto edi Eucharistiam, posset intelligi de illis, qui nō possunt habere copiam communionis Sacramentalis, vel de illis, qui in cœtu Ecclesiastico, etiam quando non Sacramentaliter communicant, tamen vera fide inhærentes Christo, spiritualiter carnem ipsius manducant, & sanguinem bibunt. Sed arbitror Tridentinos hoc non velle. Sed quia in priuatis ipsorum Missis, Sacramentum ex circumstantibus nemini exhibetur, nemo est qui illud accipiat, manducet & bibat: ne tamen ex professo nimis manifeste in ipsam Christi institutionem præuaricari videantur, fingunt mandato Christi, vbi vsum cœnæ ita describit: Dedit illis, dicens: Accipite, mãducate, bibite, hoc facite in mei commemoratione, &c. satisfieri, etiamsi Missa ita celebretur, vt Sacramentum nemini distribuatur, nemo illud accipiat & manducet, modo fide viua spiritualiter aliqui carnem Christi manducent. Atqui alium modum manducandi carnem suam, extra actionem & vsum cœnæ suæ, Christus describit Ioan. 6. Alium vero instituit & describit, qualis debeat esse in actione & vsu cœnæ suæ, vt scilicet cum pane & vino exhibeatur, ore sumatur, manducetur & bibatur corpus & sanguis ipsius: idque in ipsius commemorationem, hoc est, vt ad Sacramentalem accedat spiritualis manducatio. Actioni igitur cœnæ Dominicæ non satisfit, sola spirituali manducatione: Si nemini scilicet Sacramentum exhibeatur, nemo illud accipiat, manducet & bibat.

De more quo Sacerdos seipsum communicat.

Alterum quod expendendum iudico, est, quod disputant de more, quo Sacerdos celebrãs, seipsum communicat. Et quidem non iudico pugnare contra ipsam substantiam institutionis cœnæ Dominicæ, si minister qui alios communicat, ipse etiam de pane illo edat, & de poculo illo bibat, præsertim cum veteris Ecclesiæ exempla suffragentur. Atq; illud simpliciter sine superstitione fit in nostris Ecclesiis. Sed morem illum, tanquam ex Apostolica traditione descendentem, necessario semper obseruandum esse, probari non potest. Et non sunt conscientiis, tanquam necessaria imponenda, quæ non habent in Scriptura mandatũ Dei. Et Nicolaus Cusanus ad clerum Bohem. dicit Sacerdotem celebrantem solere de manu diaconi, calicem accipere.

Aliud vero præterea est, quod X. Canon insidiose agit, vt scilicet vera sit cõmunio, consentiens institutioni Christi, etiamsi solus Sacerdos, in priuata Missa, seipsum tantum communicet. Sed hoc cum descriptione Pauli 1. Cor. 11. non conuenit, dicit enim, non posse celebrari cœnam Dominicam, si quisque ἴδιον δεῖπνον, priuatam, propriam seu peculiarem cœnam, quę cum nemine ipsi communis sit, præoccupet. Christus etiam aliis dedit, quib. dixit: Accipite, manducate. Vt igitur non sit illicitum, si Sacerdos celebrans, seipsum vna cum aliis communicet, non tamen est vera cõmunio cœnæ Dominicæ, si sacrificulus in priuata Missa, priuatam cœnã, quæ cum nemine sibi communis sit, instituat.

Et hæc sunt, quæ in hoc capitulo iudico insidiose posita esse, quæ aliqua consideratione opus habent.

CANON X.

Si quis negauerit, omnes & singulos Christi fideles vtriusque sexus, cum ad annos discretionis peruenerint, teneri singulis annis, saltem in Paschate, ad communicandum, iuxta præceptum sanctæ matris Ecclesiæ, anathema sit.

EXAMEN.

Inter cæteras querelas de collapsa synceritate doctrinæ & disciplinæ in Ecclesia, vna hæc non postrema est, quod Pontificij, homines à crebriori Eucharistiæ vsu partim persuasione de spectandis priuatis Missis abduxerũt, partim doctrina sua de præparatione deterruerunt. Et persuasum fuit vulgo, satis superq; esse, si semel in anno communione vterentur. Idq; præstantius opus esse, si statuto tempore, in Paschate scilicet fieret, non ex propria deuotione, propter mandatum Christi, sed ex præcepto Ecclesiæ. Et ego sane cogitassem, si quid hac de re Tridẽtina synodus statueret, etiamsi consuetudinem cõmunionis in Paschate retinere vellent, fore tamen, vt ad crebriorem & frequentiorẽ communionis vsum, per totum annũ homines exhortarẽtur, nec eos præcepti, vel legis necessitate, ad communionem in Paschate adigerent. Sed sicut in tota synodo propositum ipsis fuit, non aliquid vel minimum ex iis, quæ in Papatu recepta & vsitata sunt, ad normam verbi corrigere, vel saltem mitigare, sed omnia & singula, qualiacunq; sint, simpliciter tantũ repetere, confirmare & stabilire: ita per totã hanc sessionem, nullam literã de crebriori Eucharistiæ vsu voluerunt ponere, sed in fine repetũt capitulum: Omnis vtriusq; sexus, de vnica communione in anno: idq; statuto tempore, & ex pręcepto Ecclesiæ. Obiter tamen & valdè leuiter additur particula (saltem) ne prorsus prohibuisse videantur, si quis crebrius velit communicare. Interim manet persuasio, satis esse si quis in anno semel vtatur cõmunione. Quod si quis crebrius vtatur, mox affingitur opinio meriti, operis supererogationis, quia non ex præcepto fiat. Pauca igitur quædã, de tempore communionis annotabimus. Et Christus quidem diligenter & solicitè in institutione cauit, ne existimaretur cõmunionem ad certũ & statutum tempus alligasse: propterea quia illo tempore, quãdo Iudæi iuxta legem Pascha manducabant, cœnam suam instituit. Erat enim statutus dies in certo mẽse anni, manducationi Paschatis in lege præfinitus, Dicit igitur, Hoc facite, quotiescunq; manducaueritis & biberitis in mei commemorationem. Et particulam illam à reliquis Euangelistis omissam, Paulus peculiari solicitudine bis repetit. Ad vtrumque autem particula illa (Quotiescunque) respicit: primò, ne celebratio seu communio cœnæ Dominicæ existimetur sicut Pascha Iudæorum, ad certũ & statutum tempus alligata esse. Secũdo, ne existimetur, illud de quo Christus dixit. Hoc facite, semel tantũ in anno faciendum esse: sicut in lege sufficiebat, Pascha semel tantum in anno manducare: imo non licebat illud vel sæpius, vel alio tempore anni manducare, quam in lege præfinitũ erat, siue pro mundis, siue pro immundis. Valde significanter autem loquitur Paulus in modo potentiali ὁσάκις ἂν ἐσθίητε καὶ πίνητε, quotiescunq; hoc manducaueritis & biberitis. Certissimũ igitur & manifestissimũ est ex institutione Christi, sicut cõmunio cœnæ Dominicæ non est alligata ad certum seu statutum tempus anni, ita etiam non semel tantum in anno vsurpandum esse. Iudaico enim Paschati, quod & semel in

De tempore communionis.

anno,

anno & statuto tempore anni celebrabatur, Christus particulam illam opponit: Quotiescunque biberitis, &c. Nec tamen arbitrarium voluit communionis vsum credentibus permittere, vt idem esset, siue ea aliquando vterentur, siue prorsus non vterentur, aut quando libitum esset: sicut fit in rebus adiaphoris. Non enim dicit, quando libitum fuerit, vt in actionibus adiaphoris: sed inquit, Quotiescunque feceritis. Nec sicut semel tantum baptizamur, ita semel sufficit cœna Dominica vti, dicit enim, Quotiescunque: vt scilicet de pane illo manducemus, & de calice illo bibamus, quotiescũque vtile & necessarium nobis agnoscimus & sentimus pharmacum & antidotum illud, quod in Eucharistia Samaritanus noster vulneribus nostris infundit: modo nos ipsos probemus, ne ad iudicium illud accipiamus. Regula enim, quando & quoties communione vtendum sit, sumenda est, I. ex doctrina de fructu & efficacia Eucharistiæ, quando scilicet, & quoties efficacia illa nobis opus esse agnoscimus. II. ex doctrina de probatione, ne scilicet indigne accipiamus. Et ex his fundamentis homines docendi, monendi & exhortandi sunt ad crebriorem & frequentiorem vsum Eucharistiæ. Christus enim quia inquit: Quotiescunque hoc feceritis: omnino vult, vt qui discipuli ipsius sunt, crebro hoc faciant. Nec veri vel fideles Christi ministri sunt, qui quacunq; ratione populum à crebriori vsu communionis Eucharistiæ abducunt, vel absterrent.

Eucharistiæ vsus, an arbitrarius.

Et pulcherrima sunt veræ antiquitatis exempla, de crebro Eucharistiæ vsu. Apud quosdam enim vsitata fuit quotidiana Eucharistiæ communio: apud quosdam bis in hebdomada: apud quosdam die Dominica feria 4. & 6. & sabbatho: apud quosdam Dominicis saltem diebus. Huius rei testimonia sunt apud Hieronymum, in Epist. ad Lucinium: apud Ambrosium in 2. cap. prioris ad Timot. apud Augustinum, Epist. 118. De fide ad Petrum, cap. 19. De Ecclesiasticis dogmatibus, cap. 53. apud Socratem, li. 5. cap. 22. Et quod maxime ad explicationem huius Canonis pertinet, consuetudo fuit in veteri Ecclesia, quod in festis solennioribus tota multitudo ad maiores basilicas conueniebat, & ibi solennis quædam communio celebrabatur: vt quisque publica professione ostenderet, se esse membrum Ecclesiæ. Ita Concilium Agathense I. Canone 21. concedit in priuatis Oratoriis vsum communionis, sed in maioribus festiuitatibus, vult omnes cõuenire ad parochias, vbi legitimus est, ordinariusq; conuentus. Et de Consecra. distinct. 2. cap. Seculares, Natalis Domini, Pascha & Pentecoste nominatur, Chrysostomus indicat, in sua Ecclesia, in Paschate talem solennem communionem celebratam fuisse, Homilia 11. ad populum Antiochenum: Et ad Heb. 10. nominat vnam in anno perceptionem. Inde Leo ad Dioscurum Alexandrinum scribit. Si solennior festiuitas conuentum populi numerosioris indixerit, quem recipere simul vna Basilica non posset, sacrificij oblatio indubitanter iteretur, &c. Inde collapsa hac consuetudine, plures Missæ eodem die in eodem templo manserunt, extra primum & verum vsum. Rhenanus existimat ex frequentioribus illis conuentibus ad solennem hanc communionem, reliquũ adhuc esse post collapsam illam consuetudinem hoc vestigium, quod nundinæ in vrbibus Germaniæ celebrioribus retinent appellationem Missarum. Et talis solennis communio, non malo consilio primum instituta fuit: vt scilicet omnes publica professione ostenderent, se esse membra veræ Ecclesiæ: vt sicut vnus est panis, ita multos se vnum corpus esse admonerentur: vtque ostenderent, se dissentire ab omnibus hæreticis. Atq; hoc modo vnitas & consensus in doctrina & fide conseruaretur. Sicut dicit Canon Agathensis: Seculares qui in natali Domini, Paschate & Pentecoste non communicauerint, inter catholicos non habeantur. Sed consuetudo illa per se non mala, mox in abusum degenerauit. Multi enim putabant satis esse, si saltem illis solennioribus temporibus, communicarent, aliis vero temporibus, communionem nec curabant, nec quærebant, maxime cum viderent eremitas tantum semel in anno, vel post biennium ex eremo progredi ad Ecclesias, ad communionem, sicut indicat Chrysostomus in 10. cap. ad Heb. Illam vero prauam persuasionem Patres grauissime reprehẽderunt: & populum ad crebriorem communionis vsum grauissime exhortati sunt. Chrysostomus in 1. ca. ad Ephesios inquit: Frustra habetur quotidiana oblatio, frustra stamus ad altare: nemo est, qui simul participet. Et in 10. ca. ad Hebræos inquit: Hæc dicens, non ab vna in anno perceptione vos veto, sed volo semper vos accedere. Ambrosius de Sacramentis, li. 6. ca. 4. inquit: Si quotidianus est cibus: cur post annum illum sumitis, quemadmodum Græci in Oriente facere consueuerunt. Et Chrysostomus homilia 11. increpat populum Antiochenum, quod in Quadragesima litigarent, & tamen in Paschate, sine vera probatione, ex consuetudine ad solennem communionem accederent. Et in 1. ca. ad Ephesios: Aliis temporibus sæpe cum mundi estis, non acceditis, in Paschate vero, etiamsi quid temerarium sit commissum, nihilominus acceditis: O consuetudinẽ, ô præsumptionem. Has grauissimas reprehensiones Lector diligenter hoc loco obseruet. Hæc enim recitaui, vt ostenderem, longe aliud esse veterem solennem communionem in Paschate, quàm sicut nunc apud Pontificios seruatur. Illi enim simul docendo, monendo, hortando & arguendo vrgebant frequentem & crebriorem vsum communionis: Pontificij vero censent, ex præcepto neminem obligari, nisi vt semel tantum in anno communicet, modo interim priuatarum Missarum spectaculum liberaliter coemat. Hæc profecto lõgissime absunt à veteris Ecclesiæ forma. Canon Apostolorum nonus de communione eorum, qui in Synaxi præsentes erant, diserte statuit: πάντας τοὺς εἰσιόντας πιστοὺς, καὶ τῶν γραφῶν ἀκούοντας, μὴ παραμένοντας δὲ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ ἁγίᾳ μεταλήψει ὡς ἀταξίας ἐμποιοῦντας, τῆς ἐκκλησίας ἀφορίζεσθαι χρή. Quæ sententia etiam in 2. Canone Antiocheni Concilij repetitur. Cum vero quotidiana communio postea à populo intermitteretur, religiosi tamen seu clerici, quotidie ad communionem conueniebant, sicut ex Micrologo Cassander citat. Et de illa communione intelligi volũt, quod Anacleti Canon, de Consecratio. distin. 2. dicit: Parata consecratione, omnes communicent, qui noluerint Ecclesiasticis carere luminibus. Adeo nullam voluerunt Missam esse sine communicantibus. Diebus vero Dominicis, & aliis festiuitatibus, populus ad communionem conueniebat. Deinde cũ & hoc intermitteretur, statutum fuit, vt si non frequentius, saltem ter in anno omnes communicent. De Consecrat. distinct. 2. cap. Et si non frequentius. Tandem Lateranense Concilium Laicis semel in anno

Exempla antiquitatis.

Concilium Agathense.

Missarum multitudo vnde profecta.

Canon Agathensis.

Chrysostom.

Pontificij de tempore communionis.

anno iudicauit satis esse, vti communione. Quotidiana etiam Clericorum communio sensim intercidit. Atq; ita collapso crebrioris communionis vsu priuatæ Missæ sine communicantibus, seu Clericis seu laicis, per totum annum inualuerunt, & accessit persuasio, idem esse spectare Missam, atque vti communione, imo minori cum periculo, & maiori cum fructu, spectaculum Missæ coniunctum esse, quam ipsam communionem. Ita tandem populus à crebriori communionis vsu prorsus abductus est, transformarique cœpit cœna Dominica in spectaculum, vt vbi Christus dicit: Accipite, manducate, bibite: Pontificij substituere non vereantur, Accedite & spectate, & idem erit ac si manducaretis & biberetis.

Falsa persuasio Pontificiorum.

Et hæ prauæ persuasiones cum ab aliquot iam annis, tristissima animarum iactura, in Ecclesia hæreant, quid quæso remedij Tridentini Patres afferunt? Num conantur restituere crebriorem communionis vsum, iuxta mandatum Christi? num volunt homines ad illum exhortandos? Profecto ne vnum quidem verbum, in tota illa Sessione animaduertitur, quod hoc vel leuiter significet: sed simpliciter dicunt, omnes fideles teneri ex præcepto, vt semel singulis annis communicent. Addunt autem particulam, Saltem, ne prohibuisse videantur, cum seriò & grauiter adhortandi essent homines, ad crebriorem communionis vsum. Illam igitur consuetudinem & persuasionem Pontificiæ Ecclesiæ, ostendi, nec cum Scriptura, nec cum exemplis veteris Ecclesiæ consentire. Et profecto insignis est impudentia, quod ne verbo quidem mentionem faciunt crebrioris communionis, sed tantum de vnica in anno communione, vsitatam suam cantilenam repetunt. Modestius aliquanto agit Coloniēse antididagma, quod licet defendat consuetudinem illam, tamen addit, diligenter admonendos esse homines, vt se frequentius ad Eucharistiæ perceptionem præparent. Sed ne talis quidem modestiæ significatio iudicata fuit decere illos, qui locum Romani Pontificis in Tridentino Concilio repræsentarunt.

DOCTRINA DE COMMVNIONE SVB VTRAQVE SPECIE, & paruulorum, publicata in Sessione quinta sacri œcumenici Concilij Tridentini: Sub S. D. N. Pio IIII. Pont. Max. die 16. Iulij, Anno Domini 1562.

PROEMIVM.

SAcrosancta œcumenica & generalis Tridentina Synodus, in Spiritu sancto legitime congregata, præsidentib. in ea iisdem Apostolicæ sedis legatis, cū de tremendo & sanctissimo Eucharistiæ Sacramento, varia diuersis in locis errorum monstra, nequissimi dæmonis artibus circumferantur, ob quæ in nonnullis prouinciis multi à catholicæ Ecclesiæ fide atque obedientia videantur discessisse, censuit, ea quæ ad communionem sub vtraque specie, & paruulorum pertinent, hoc loco exponenda esse. Quapropter cunctis Christi fidelibus interdicit, ne posthac de iis aliter vel credere, vel docere, vel prædicare audeant, quam est iis decretis explicatum atq; definitum.

LAICOS ET CLERICOS NON CONFICIENTES, NON astringi iure diuino ad communionem sub vtraque specie.

CAPVT I.

Itaque sancta ipsa Synodus, à Spiritu sancto, (qui Spiritus est sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & pietatis) edocta, atque ipsius Ecclesiæ iudicium & consuetudinem sequuta, declarat ac docet, nullo diuino præcepto laicos & clericos non conficientes, obligari ad Eucharistiæ Sacramentum, sub vtraq; specie sumendum, neque vllo pacto (salua fide) dubitari posse, quin illis alterius speciei communio ad salutem sufficiat. Nam etsi Christus Dominus in vltima cœna, venerabile hoc Sacramentum in panis & vini speciebus instituit, & Apostolis tradidit, non tamen illa institutio & traditio eo tendunt, vt omnes Christi fideles statuto Domini, ad vtramque speciem accipiendam astringantur. Sed neque ex sermone illo apud Ioannem sexto, rectè colligitur vtriusque speciei communionem à Domino præceptam esse, vtcunq; iuxta varias sanctorum Patrum, & Doctorum interpretationes intelligatur. Namque qui dixit: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis, dixit quoque: Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Et qui dixit: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam, dixit etiam: Panis quem ego dabo, caro est pro mundi vita. Et denique qui dixit: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo, dixit nihilominus: Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.

ECCLESIÆ POTESTAS CIRCA DISPENSATIONEM SAcramenti Eucharistiæ.

CAPVT II.

Præterea declarat, hanc potestatem perpetuo in Ecclesia fuisse, vt in Sacramentorum dispensatione, salua illorum substantia, ea statueret vel mutaret, quæ suscipientium vtilitati, seu ipsorum Sacramentorum venerationi, pro rerum, temporum & locorum varietate magis expedire iudicaret. Id autem Apostolus non obscure visus est innuisse, cum ait: Sic nos existimet homo, vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei. Atque ipsum quidem hac potestate vsum esse, satis constat, cum in multis aliis, tum in hoc ipso Sacramento, cum ordinatis nonnullis circa eius vsum; Cætera, inquit, cum venero, disponam. Quare agnoscens sancta mater Ecclesia, hanc suam in administratione Sacramentorum autoritatem, licet ab initio Christianæ religionis, non infrequens vtriusque speciei vsus fuisset, tamen progressu temporis latissime iam mutata illa consuetudine, grauibus & iustis causis adducta, hanc consuetudinem sub altera specie communicandi approbauit, pro lege habendam decreuit, quam reprobare, aut sine ipsius Ecclesiæ autoritate pro libito mutare non licet.

TOTVM ET INTEGRVM CHRISTVM, AC VERVM SAcramentum sub qualibet specie sumi.

CAPVT III.

Insuper declarat, quamuis redemptor noster (vt antea dictum est) in suprema illa cœna, hoc Sacramentum in duabus speciebus instituerit, & Apostolis tradiderit, tamen fatendum esse, etiam sub altera tantum specie, totum atque integrum Christum, verumque Sacramentum sumi, ac propterea, quod ad fructum attinet, nulla gratia necessaria ad salutem eos defraudari, qui vnam speciem solam accipiunt.

CANON I.

Si quis dixerit, ex Dei præcepto, vel necessitate salutis, omnes & singulos Christi fideles vtramque speciem sanctissimæ Eucharistiæ Sacramenti sumere debere, anathema sit.

CANON II.

Si quis dixerit, sanctam Ecclesiam catholicam non iustis causis & rationibus adductam fuisse, vt laicos atque etiam clericos non conficientes, sub panis tantummodo specie communicaret, aut in eo errasse, anathema sit.

CA-

CANON III.

Si quis negauerit, totum & integrum Christum, omnium gratiarum fontem & autorem, sub vna panis specie sumi, quia (vt quidam falso asserunt) non secundum ipsius Christi institutionem, sub vtraque specie sumatur, anathema sit.

EXAMEN.

Non turbabitur, vt opinor Lector, quod hoc loco in examine non procedimus iuxta ordinem sessionum Cōcilij, in quo abruptā tractatione de Eucharistia, interponitur doctrina de pœnitentia, & extrema vnctione. Commodissimum enim esse iudicaui, vt ea, quæ de sacramento Eucharistiæ inter nos & aduersarios controuersa sunt, vno ordine & continua tractatione examinentur & explicentur. Accedit ergo tandem Tridentina Synodus, ad celebrem & vulgatam illam controuersiā, de communione sub vtraque specie. De qua per multos iam annos, totius Christiani orbis nō taciti tantum gemitus, non obscura suspiria, nec priuatæ tantum disputationes, sed communes querelæ, & publicæ flagitationes sonora voce omnes Ecclesias, atq; adeò (quod dubium non est) ipsum etiam cœlum impleuerunt. Ipsas certe, quantumuis crassas, Pontificiorum aures, tantum non obtuderunt. Neq; enim nostri tantum, ostensis euidentissimis & firmissimis ex verbo Dei fundamentis & rationibus, strenue & magno zelo, cum voce tum scriptis hoc egerunt, verum etiam inter illos, qui Pontificiis partibus adhuc addicti sunt, ipsa rei euidentia hoc effectū est, quod per varias nationes & regna, publicis votis & quotidianis efflagitationibus, restitutio calicis Dominici, petita & postulata fuit: idq; sæpius etiam in solennibus regnorum, & nationum conuentibus. Nec verò promiscuæ & indoctæ tantum multitudinis hæ flagitationes fuerunt, sed extant hac de re grauissimorum virorum, qui sub ipso Pontificis regno, eruditione & dignitate celebres sunt, querelæ, vota, consilia & monita: imò publicis regum & principum etiam illorum, qui à doctrina Pontificia non prorsus alieni sunt legationibus cum alias sæpe, tum verò potissimum in congregatione Tridentinæ synodi, solenniter inter cętera postulatum fuit: vt sublata iniusta prohibitione vsus Dominici calicis, Ecclesiæ Dei iuxta Christi institutionem, & primitiuæ Ecclesiæ morem restitueretur.

Communio sub vtraque specie.

Illæ verò communes & publicæ flagitationes, non ex cæco aliquo impetu, non ex leuitate aliqua vel petulantia, non ex stulta nouitatis affectatione, vel pertinaci dissentiendi libidine, profectæ fuerunt, sed habent rationes profectò grauissimas, firmissimas & euidentissimas, quas in pauca & in summaria capita redactas, non alienum ab instituti nostri ratione erit hoc loco recensere, vt eo commodius ad Examen Tridentinorum decretorum perueniamus. Ipsa enim antithesis rationū vtriusque partis, multum lucis explicationi huius controuersiæ adferet.

ARGVMENTA EX SCRIPTVRA *pro communione sub vtraque specie.*

Prima ratio sumpta ab ipsa institutione.

Prima igitur ratio ab ipsa institutione Eucharistiæ sumitur. Quia enim de sacramentis, ex ipsorum institutionibus iudicandum est, nulli piorum dubium esse, vel potest, vel debet, vnicam & solam illam rationem administrandi, dispensandi & vsurpandi sacramenta, quod ad substantiam ipsorum attinet, optimam, rectissimā & tutissimam esse, quæ in institutione ipsorum, ab ipso filio Dei tradita est. Sacramenta enim non natura creantur, vel humano artificio formantur: sed institutio filij Dei, accedens ad elemēta ab ipso ordinata, facit sacramenta. Si verò institutio filij Dei, vel tollatur, vel adulteretur, vel mutiletur & mutetur, nulla ratione vel confici, vel haberi possunt vera sacramenta. Hoc axioma, ne ab ipsis quidem inferorum portis labefactari potest. Extra controuersiam autē est, Christum in ea nocte, qua tradebatur, cœnam suam instituisse: Accepit panem, gratias egit, fregit, & dedit discipulis suis, dicens: Accipite, comedite, hoc est corpus meum, quod pro vobis traditur. Accepit verò etiam calicem: & cum gratias egisset, dedit illis, dicēs: Bibite ex hoc omnes, &c. Et Lucas (quod diligenter obseruandum est) ostendit, Christum voluisse, parem esse rationem in dispensatione & vsurpatione vtriusq; partis. Absoluta enim descriptione, de dispensatione prioris partis, addit ὡσαύτως similiter accepit, & dedit etiam calicem.

Et Matthæus tradit, institutionis hanc esse sententiam, vt omnes illi ex calice Eucharistiæ bibant, qui de vno pane participant. Illis enim, qui benedictum panem iam acceperant, dicit: Bibite ex hoc omnes. Sicut igitur institutio tradit: panem benedictum esse dispensandum: Similiter etiam tradit, calicem esse dispensandum, & quidem illis ipsis, imò omnibus illis, quibus cum pane exhibetur corpus Christi, vt illud accipiant & manducent.

Hæc certe ratio non potest nō vehementer mouere pias mentes, quando vident facta discessione ab ipsa institutione filij Dei, illud humana authoritate mutilari, mutari & diuelli, quod verbum Dei affirmat, Christum similiter, eodem modo & coniunctim instituisse, cum quidem immotum sit fundamentum, institutionem seruandam esse, vt certi simus nos habere verum sacramentum. Nulla autem alia extat institutio Eucharistiæ, quam hæc, quæ tradit similiter institutam esse dispensationem & vsurpationem vtriusque partis.

Secunda à mandato Christi.

Secunda ratio sumitur à mandato Christi. Non enim dogmatice tantum tradita est institutio cœnæ Dominicæ, sed vsurpantur in illa aliquot verba, quæ expresse significant præceptum & mandatum Christi: Accipite, comedite, bibite ex hoc omnes, Hoc facite. Sicut autem non pro solis duodecim Apostolis, qui tunc interfuerunt, cœnam suam instituit: ita etiam verba mandantia, non tantū complectuntur tempus & actum primæ illius cœnæ, sed additum est mandatum perpetuum & vniuersale, vt scilicet illud, quod in prima illa cœna factum est, porrò vsque ad consummationem seculi in Ecclesia fiat. Inquit enim: Hoc (quod scilicet iam in hac prima Dominica cœna factū est) facite in mei commemorationem. Non obscurum autem est, quid in prima cœna factum sit, Christus accepit panem & calicem, gratiarum actione benedixit, distribuit, dedit discipulis, & dixit, &c. Discipuli sumpserunt, manducauerunt, & biberunt.

Et vtrinque addita fuit commemoratio Christi, hoc est, annunciatio mortis ipsius. Mandatum igitur (Hoc facite) vtrumq; complectitur: tum quid ministri Ecclesiæ, in administratione & dispensatione Eucharistiæ: tū quid fidelis populus, in sumptione seu vsurpatione facere debeant, hoc scilicet, quod in prima Dominica cœna factum esse, in descriptione institutionis legimus. Illa verò tradit,

vtrumque & panem & poculum Domini, seorsim & dispensatum & sumptum fuisse. Vtque omnia essent clarissima, Paulus tradit, se à Domino Iesu, sedente iam in gloria sua, accepisse, quod mandatum illud (Hoc facite) non ad vnam tantum, sed ad vtramque Eucharistiæ partem pertineat. Distinctè enim & separatim, & ad panem & ad poculum Domini, affirmat additum esse mandatum Christi: Hoc facite. Et ne quis existimet, huic mandato Christi satisfieri, si alterutrũ fiat: Paulus in descriptione calicis, vtitur particula (ὡσαύτως, similiter) vt ostendat, mandatũ illud similiter eodem modo, pari ratione, nec minus pertinere ad calicem quam ad panem. Paulus enim, quando vult significare, Diaconos non minus quam Episcopos debere irreprehensibiles esse, vtitur particula ὡσαύτως. 1. Timoth. 3. Nec vero ad illos tantum, quibus ministeriũ administrandi, & dispensandi Eucharistiam, à Christo commẽdatum est, pertinet particula: Hoc facite. Paulus enim in descriptione calicis, verba Christi ita recitat, vt manifeste ostendat, mandatum illud pertinere ad illos etiam quibus Eucharistia dispensatur, datur, seu exhibetur. Inquit enim: Hoc facite, quotiescunque biberitis. Mandatum ergo Christi, quod cœnam suam in Ecclesia, vsque ad iudicium, velit administrari, dispensari, sumi & vsurpari, in pane scilicet & poculo benedictionis edendo & bibendo, certum & manifestum est. Et piorum conscientias hoc argumento vehementer moueri, non est mirum. Vniuersalis enim est sententia, quæ in scriptura sæpius repetita est: Mandatis Domini nihil esse addendum, nihil detrahendum: non esse ab iis declinandum, siue ad dextram siue ad sinistrã. Et grauissima est Cypriani sententia, lib. 2. Epist. 3. Si ne vnum quidem ex minimis mandatis legis soluere debet, multo minus ex his magnis mandatis, pertinentibus ad ipsum Dominicæ passionis & nostræ redemptionis Sacramentum fas est vllum infringere, vel humana traditione mutare. Et Ambrosius 1. Corint. 11. disputans de illis qui indigne hoc sacramentũ tractant, ita vt iudicium sibi acquirant, ita inquit: indignus est Domino, qui aliter celebrat hoc mysterium, quam ab eo traditum est. Non enim potest deuotus esse, qui aliter præsumit quam datum est ab authore.

Tertia à iure Testamentorum.

Tertia ratio sumitur à iure testamentorum. Nota enim est Pauli sententia, Gal. 3. ne in hominis quidem testamento, quando confirmatum est, licere aliquid, sine sacrilegij crimine vel abrogare vel superordinare. Est autem tota cœna Dominica, proprium noui Testamenti Sacramentum. De calice vero Christus proprie & peculiariter inquit: Hic calix nouum Testamentum est in meo sanguine. Illud Testamentum Filius Dei mediator, in ea nocte qua tradebatur, condidit, illud Testamentum effusione preciosissimi sui sanguinis obsignauit. In illo Testamento non terrena & caduca, sed cœlestia & æterna bona Ecclesiæ suæ legauit. Cumque huius sui Testamenti calicem in cœna Dominica dispensandum & bibendum, omnibus illis pro quibus sanguinem suum effudit, instituerit: horrenda profectò audacia est, vsum testamentarij huius calicis, maiori parti Ecclesiæ eripere & prohibere. Quis igitur nisi Antichristus indignetur, Ecclesiam sponsam petere & flagitare, sponsi sui testamentum, intemeratum & integrum sibi restitui.

Quarta ab exemplo Apostolorum.

Quarta ratio sumitur ab exemplo Apostolorum. Cum enim Apostoli viderent sanguinem à corpore Christi, tunc cum calicem ipsis præberet, nõ esse separatum, nec effusum: non tamen iudicarunt, ideo vsum calicis vel esse arbitrariũ, vel prorsus posse intermitti, cũ iam in pane accepissent corpus Christi non exangue, sed viuum & integrum, sed sicut iussi erãt, bibite ex hoc omnes: ita simplici obedientia huic mandato, sine disquisitione rationum, & sine prætextu periculi obtemperarũt. Marcus enim inquit: Et biberunt ex eo omnes, suo igitur exemplo Apostoli nos instruxerunt, in mysterio cœnæ, simplici obedientia inhærendum esse institutioni & mandato filij Dei: & contra expressa verba institutionis, nullas admittendas esse vel rationes, vel argumentationes.

Quinta à traditione Apostolica.

Quinta ratio sumitur à traditione Apostolica, quæ literis comprehensa, & indubitata est. Pontificij disputant, mandatum institutionis de calice, pertinere non ad omnes fideles, sed tantum ad Apostolos, & ad illos, qui ipsis in ministerio succedunt. Sed quomodo Christus mandatum illud intelligi voluerit, & in quo sensu Apostoli illud Ecclesiæ proposuerint, non potest certius, quam ex Paulo colligi. Is enim manifestissime testatur, 1. Corint. 11. se Ecclesiæ Corinthiorum tradidisse dispensationem & vsum vtriusq; speciei, sicut vulgo nunc loquimur. In vno enim illo capite, de corpore & sanguine Christi, de edendo & bibendo, seorsim & copulatiue, ad minimum sexties repetit: idque ita, vt affirmet se à Domino sedente iam ad dexteram patris, ita accepisse, sicut Corinthiis tradidit. Tradidit autem ipsis dispensationem & vsum vtriusq; speciei: id quod extra omnem controuersiam certum & manifestum est. Num verò solis sacerdotibus apud Corinthios hoc tradidit? Certe inscriptio Epistolæ habet: Ecclesiæ Dei quæ est Corinthi, sanctificatis in Christo Iesu, vocatis sanctis. Nec tantum Corinthiis Epistolam illam inscribit, sed addit: Cum omnibus, qui inuocant nomen Domini nostri Iesu Christi, in omni loco ipsorum & nostro. Hoc testimoniũ valde illustre est. Quia enim Christus in prima cœna, solos duodecim Apostolos mẽsæ adhibuit: Pontificij disputant, ad solos Apostolos, & qui ipsis in ministerio succedunt, mandatum institutionis de vtriusque speciei pertinere, ita vt laici præcepto diuino non obligentur ad sumendam Eucharistiam sub vtraque specie, sed sufficiat ipsis alterius tantum speciei communio. Sed Paulus manifeste testatur, se in Ecclesia Corinthiaca, omnibus vocatis & sanctificatis in Christo, tradidisse vsum vtriusque speciei: & affirmat, se illud quod Corinthiis tradidit, ab ipso Domino accepisse. Atque ita mandatum Christi, de vsu vtriusque speciei, accommodat ad totam Ecclesiam. Falsum enim est, quod quidam fingunt, Paulum ibi nudam tantum historiam institutionis cœnæ Dominicæ, & quidem historice tantum recitare: cum totus contextus tantum non clamitet, ideo Paulum repetere & abducere verba institutionis, vt ex illa norma & regula, errores & abusus, qui in Ecclesiam Corinthiacam, circa administrationem & vsum sacramenti huius irrepserant, corrigat: vtque veram rationem in administratione & vsu cœnæ Dominicæ, ex fonte & fundamẽto institutionis ipsis monstret. Et accommodatio ad Ecclesiam Corinthiacam, manifesta est in illis verbis: Quotiescunque manducabitis panem hunc, & poculum hoc bibetis. Probet seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat, &c.

Illam

Illam verò doctrinam, & illud mandatum de edendo pane, & bibendo poculo Domini, sumit & extruxit ex verbis institutionis. Atq; ita mandatum Christi de calice, ad totam Ecclesiam accommodat: & confirmat se, & verba institutionis, & illorum accommodationem, sicut eam Ecclesiæ Corinthiorum tradidit, à Domino accepisse. Atq; ita corruit sophisma Iesuitarum, qui dicunt, Paulum tradidisse quidem omnibus sanctificatis in Ecclesia Corinthiaca vsum poculi Dominici, non autem præcepisse: quia tradere nō idem sit, quod præcipere, non autem dicit: Præcepi vobis, sed, Tradidi vobis. Ego verò Paulum studiose ita locutum esse video, vt potestatem præcipiendi & prohibendi aliquid in substantialib. cœnæ Dominicæ, omnicuicunq; humanę autoritati adimeret, & soli Christo assignaret. Ideò ipse licet præcipuus Apostolus, non tamen hoc sibi sumere vel voluit, vel ausus fuit, vt in administratione & vsu huius tanti sacramenti, quod Testamenti appellationem habet, sua authoritate aliquid vel præciperet, vel prohiberet: sed Domini præceptum & mandatum allegat: Accipite, edite, bibite. Et illud sua accommodatione, quam à Domino accepit, ostendit pertinere non tantum ad duodecim Apostolos, nec tantum ad sacerdotes: sed ad omnes vocatos, & sanctificatos in Christo Iesu, non tantum in Ecclesia Corinthiaca, sed in omni loco. Quod ergo Paulus non dicit: Ego præcepi vobis: sed præceptum & mandatum, quod ab ipso Domino accepi, eius iussu vobis vocatis & sanctificatis in Christo tradidi: multò fortius obligat, quam si dixisset: Ego præcepi vobis. Sicut pulcherrime hoc intelligi & illustrari potest, ex eo qđ 1. Corint. 7. dicit: Non ego præcipio, sed Dominus. Quod igitur Paulus 1. Cor. 11. dicit: Tradidi vobis: idem est, ac si diceret: Quod ad administrationem & vsum cœnæ Dominicæ attinet, non consiliū do, sed præceptum Domini habeo. Hoc argumentum pulcherrimū non animaduertissem in verbis Pauli, nisi Iesuitarum cauillatio, quod Paulus non præceperit, sed tradiderit Corinthiis vsum vtriusq; speciei, ad hanc obseruationem me deduxisset. Quod verò dicunt, Paulum verba institutionis tātum historice, sine accommodatione vocatos & sanctificatos in Christo, in omni loco recitare, falsum est. Ita enim historiam institutionis recitat, vt mox eam accommodet ad Corinthios, & ad omnes, quibus Epistolam inscripsit. Et quidem mandatū Domini, de communione vtriusq; speciei in prima cœna, Apostolis datum, Paulus sicut à Domino accepit, ad omnem hominem vocatum & sanctificatū in Christo Iesu, accommodat, cum inquit: Quotiescunque manducaueritis & biberitis, &c. Ne verò quis existimet, Paulum hoc arbitrariū facere: mox per modum imperatiuum, in forma mandati repetit: Probet seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Operę precium verò est considerare, quomodo clarissimam illam Pauli sententiam, Andradius & Coloniensis Horstius eludere conentur. Dicunt enim, mandatum illud Pauli pertinere tātum ad probationem, non verò etiam ad manducationem & bibitionem in cœna Dominica: vt sensus sit, inquit Horstius: Modo homo probatus sit, tunc siue vnam, siue vtramq; speciem sumat, perinde est. Sed sophistica, imò sycophantica potius non tam elusio quam deprauatio est manifestissimæ sententiæ. Verū est, Paulus præcipit, vt homo vsurus cœna Dominica, prius se probet. Sed quando homo

Elusio Paulinæ sententiæ per Andradium & Horstium.

se probauit, tunc Paulus affirmat mandatum Dei esse, & quidem copulatiuum mandatum, vt homo probatus de pane illo edat, & de poculo bibat. Non minus enim imperatiua verba sunt, & eiusdem formationis per copulam connexa, ἐσθιέτω καὶ πινέτω, quam est δοκιμαζέτω. Nec verò pro circumstantia loci, & conditione Ecclesiæ Corinthiacæ, vsum vtriusque speciei Paulus tradidit, vt sit traditio non vniuersalis, sed particularis. Titulus enim Epistolæ ostendit, ea quæ ibi traduntur, pertinere non tantum ad Corinthiacos, sed ad omnes, qui inuocant nomen Domini, in omni loco. Et in tractatione de cœna Dominica, vtitur generali vocabulo: Homo seipsum probet, & sic edat & bibat. Vniuersalis igitur est Paulina accommodatio mandati Christi, de edendo pane, & bibendo poculo cœnæ, ad homines omnes vocatos & sanctificatos, in omni loco. Et idem seruatum fuisse in praxi Apostolicæ Ecclesiæ, certum est. Sicut enim inquit, 1. Corinth. 10. Vnum corpus sumus, quia omnes de vno pane participamus, ita 1. Corinth. 10. inquit: Omnes in vnum spiritum potati sumus. Nec verò ad tempus tantum Paulus illa ita ordinauit, vt traditio sit temporaria: sicut Sophistæ fingunt, Paulum, cum inquit: Reliqua quando venero, disponam: voluisse postea abrogare vsum vtriusque speciei: cum non de illis, quæ à Domino accepta tradiderat, loquatur, sed τὰ λοιπὰ inquit. Et habemus clarissima verba Pauli. Præcipit enim mortem Domini annunciari, quando de pane Domini edimus, & de poculo eius in cœna bibimus, donec Christus redeat ad iudicium: hoc est, mandatum Domini de manducando & bibendo in cœna Dominica, durare debet vsque ad consummationem seculi, & extremum iudicium. Nec tantum vt sacerdotes edant & bibant in cœna Domini. Ideo enim Paulus non in prima persona loquitur: Nos edimus & bibimus: sed dirigens sermonem iuxta inscriptionem Epistolæ, ad vocatos & sanctificatos in Christo, omnesque, qui inuocant nomen Domini in omni loco, inquit: Quotiescunque panem hunc comederitis, & de poculo hoc biberitis, mortem Domini annunciate, donec veniat. Non erant autem Corinthij illi permansuri in hac vita, vsq; ad consummationem seculi. Tradit ergo Paulus doctrinam de vsu vtriusque speciei Eucharistiæ, peruenientem ad omnes, qui inuocāt nomen Domini, in omni loco, non tantum tempore Apostolorum, sed & futuris temporibus. Et durare debet hæc Apostolica traditio, ab ipso Domino accepta, vsque ad consummationem seculi, donec Dominus redeat ad iudicium.

Hæc adeò sunt manifesta, vt rectè vsurpetur illud Augustini: Valeat ad sui demonstrationem ipsa rei euidentia.

Augustinus.

Nec diuersa fuit reliquorum Apostolorum doctrina & traditio. De traditionib. enim in Epistola ad Corinthios comprehensis, docet 1. Cor. 15. Siue ego, siue reliqui Apostoli, ita docemus, & ita credidistis. Et 1. Cor. 14. Ita in omnibus Ecclesiis doceo. Eccius cum reliquis argumentis nō satis fidat, tandem eo decurrit, vt fingat esse tacitam Apostolorum traditionem, communionem sub vna specie. Recte ergo & vere dixi contra Iesuitas, licet ringatur Andradius, Pontificios ab illis, quæ Apostolos tradidisse, ex scriptis ipsorum certo constat, libere discedere, arbitraria illa facere, imò prohibere, sicut de vsu calicis constat. Figmenta verò, quæ prætextu tacitarum traditionum Ecclesiæ obtrudunt,

sicut

ſicut Eccius de commuione ſub vna ſpecie, etiã ſine ſuppoſititio aliquo antiquitatis teſtimonio fingit: adeo faciunt neceſſaria, vt propterea ferro & flamma perſequantur pios. Nos vero rectè opponimus illud Pauli, Gal. 1. Si quis Euangelizauerit præter quod accepiſtis, anathema ſit: etiamſi vel Apoſtolus, vel Angelus de cœlo eſſet. Accepit autẽ Eccleſia ex Apoſtolorum traditione, vſum vtriuſque ſpeciei. Anathema igitur ſit, quicunq; aliud docet.

Argumen. 6. à fructu conſolationis.

Sexta ratio ſumitur à fructu conſolationis, quam verba Chriſti annexa communioni calicis præbent. Verum quidem eſt, etiam extra vſum cœnæ Dominicæ voce Euangelij in credentibus fieri applicationem beneficiorum Chriſti mediatoris. In cœna etiam, exhibitione corporis ſui, Chriſtus donat, applicat & obſignat credentibus beneficia, quæ traditione ſui corporis promeruit, attamẽ ſacramentorum vis & efficacia, æſtimanda eſt ex verbo, quod voce diuina cuique Sacramento proprium & peculiare eſt annexum. Dulciſſima igitur eſt promiſſio, quæ cõmunioni calicis, voce filij Dei annexa eſt. Bibite ex hoc omnes: hic calix nouum Teſtamentum eſt in meo ſanguine, qui pro vobis effunditur in remiſſionem peccatorum. Nouum Teſtamentũ complectitur gratiam Dei, & reconciliationem, remiſſionem peccatorũ, adoptionem, &c. iuxta dictum Ieremiæ, cap. 31. Iam de hac quæſtione pia mens valde angitur, An fœdus gratiæ Dei in Chriſto, priuatim ad me etiã pertineat. Opto & ſuſpiro, ut in illud fœdus N. Teſtamẽti vere & certò recipiar, ſim, inueniar, & maneam ſemper in illo fœdere, vt ſit illud mihi perpetuo firmum & ratum. Filius Dei vero communioni calicis addidit ſuauiſſima verba, quibus teſtatur ſe poculum cœnæ ſuæ inſtituiſſe, vt ſit medium ſeu organum, per quod peculiariter & efficaciter nouum illud Teſtamentum ſingulis fide ſumentibus vult applicare, obſignare & cõfirmare: vtque fides noſtra certa ſit, nos vere & certo in fœdus illud recipi, eſſe, inueniri, & confirmari nos in illo fœdere, vt ratũ & firmum nobis ſit, affirmat ſe præbere & exhibere nobis in hoc poculo, illum ipſum ſuum ſanguinem, cuius effuſione acquiſitũ, ſtabilitum & confirmatũ eſt N. Teſtamentum. Hoc fructu dulciſſimæ & neceſſariæ cõſolationis, qua filius Dei clementer Eccleſiæ ſuæ proſpexit, piæ conſcientiæ nolũt priuari: ſed cum vera animi gratitudine, hoc Teſtamento filij Dei vtuntur ad fidei confirmationem. Quicquid enim ſit, quod de voce Euangelij, & de cõmunione corporis Chriſti contra hanc ſententiam obijcitur, certum eſt filium Dei non fruſtra nec ocioſe, præter prædicationem Euangelij, & communionem corporis ſui, etiam calicem ſanguinis ſui Eccleſiæ inſtituiſſe: & quidem additis illuſtrioribus verbis de applicatione, obſignatione & confirmatione noui Teſtamenti, ſingulis fide ſumentibus. Sicut enim Deus diues eſt in miſericordia, variis mediis à ſe inſtitutis offerens, applicans & obſignans nobis gratiam ſuam: ita nos variis modis opus habemus medicatione & cõfirmatione. Quæ igitur talia media à Filio Dei inſtituta eſſe conſtat, illis reuerenter vtamur: nec admittamus prophanas argumentationes, quaſi nulla neceſſaria gratia defraudemur, etiamſi vnam ſpeciem ſolam accipiamus, licet Chriſtus vtramque inſtituerit. Non enim de vini vel ſpecie vel ſubſtantia potiſſimum agitur, ſed de dulciſſimis verbis quæ Filius Dei ſua voce annexa eſſe voluit communioni calicis. Agitur de neceſſaria conſolatione, & confirmatione fidei quę verbis illis continetur: deque precioſiſſima obſignatione huius promiſſionis, per exhibitionẽ ſanguinis in remiſſionem peccatorum noſtrorum fuſi. Non enim pani, ſed calici Chriſtus hæc verba peculiariter annexa eſſe voluit: Bibite ex hoc omnes: Hic calix nouum Teſtamentum eſt, &c. Hunc theſaurum Eccleſiæ eripiunt, qui vſum calicis ei adimunt & prohibent. Nec ſatis eſt quod dicunt, nos cum corpus Chriſti edimus, ſimul etiã ſanguinem eius accipere. Filius enim Dei inſtituit, vt communione calicis peculiariter fiat exhibitio ſanguinis ſui, & obſignatio huius promiſſionis, Hoc eſt nouum Teſtamentum in meo ſanguine, &c. Nec vlli creaturæ licet, verba illa à calice diuellere, & alio transferre. Sacramentorum enim vis & efficacia, iudicatur ex verbo Chriſti: quod ſua voce ſingulis annexum eſſe voluit.

TESTIMONIA ANTIQVITATIS *de communione ſub vtraque ſpecie.*

Poſtremò à teſtimoniis & exemplis primæ, veræ, & purioris Eccleſiæ, multæ illuſtres ſumuntur rationes. Inde enim contra omnes recentes cauillationes rectè colligitur, primitiuam Eccleſiam verba inſtitutionis cœnæ, de communione calicis ex Apoſtolorum traditione intellexiſſe, non ad ſolos ſacerdotes, ſed ad totam Eccleſiam pertinere. Extant autem à multis annotata teſtimonia & exempla, iuxta ſeriem temporum, ex omnibus vetuſtis ſcriptoribus: quod in legitima & ſolenni celebratione cœnæ Dominicæ, in conuentu Eccleſiæ, ſacramentum Euchariſtiæ non aliter quam ſub vtraque ſpecie, pane ſcilicet & vino adminiſtratum & diſpenſatum fuerit: in Orientali quidem Eccleſia, in hunc vſque diem: in Occidentali verò Eccleſia, mille annis continuis, & amplius. illa igitur annotatione exemplorum, quia vulgata & nota eſt, omiſſa, iudico hoc argumentum de teſtimoniis antiquitatis, vtiliter poſſe illuſtrari: ſi non tantũ exempla notentur, ſed ſi præcipue obſeruentur rationes, quibus adducta vera & purior antiquitas, vſum communionis ſub vtraque ſpecie, conſtanter ſeruandum eſſe cenſuit. Ita enim habebimus teſtimonia antiquitatis, nõ tantum de facto, ſed quod magis confirmat pios de iure communionis ſub vtraque ſpecie. Non enim exempla tantum obſeruanda ſunt in hiſtoria antiquitatis, ſed præcipua ratio habenda eſt dogmatum, & quæ habuerint fundamenta dogmatũ. Illa etiam obſeruatio ſimul oſtendet, ex ipſa hiſtoria antiquitatis ſumi poſſe ſolutiones & refutationes ſophiſmatum, quibus Pontificij mutilationem cœnæ Dominicæ, contra manifeſta inſtitutionis verba, defendere conantur.

Orientalis Eccleſia. Occidentalis

Prima autem obſeruatio de rationibus veterum, hæc eſt: quod nõ tantum de facto vtramq; ſpeciem diſpenſarunt toti Eccleſiæ, ſed quod dogma fuit in veteri & puriori Eccleſia, verba cœnæ de communione calicis, ex inſtitutione & mandato Chriſti, pertinere nõ tantum ad ſolos ſacerdotes, ſed ad totam Eccleſiã. Chryſoſtomus homil. 18. in 2. ad Cor. Eſt vbi nihil differt ſacerdos à ſubdito, vt quando fruendum eſt myſteriis. Similiter enim omnes, vt illa participemus, digni habemur. καὶ οὐ καθάπερ ἐπὶ τῆς παλαιᾶς, τὰ μὲν ὁ ἱερεὺς ἤσθιε, τὰ δὲ ὁ ἀρχόμενος, καὶ θέμις οὐκ ἦν τῷ λαῷ μετέχειν, ὧν μετεῖχεν ὁ ἱερεύς, ἀλλὰ πᾶσιν ἓν σῶμα πρόκειται, καὶ ποτήριον ἕν. hoc eſt, Non ſicut tempore veteris Teſtamenti, quædam ſacerdos, quædam verò

Chryſoſtomus.

verò populus comedebat: nec fas erat, populum participare illis, quorũ ſacerdos particeps erat: ſed nunc (ſcilicet, tempore noui Teſtamenti) omnibus vnum corpus proponitur, & vnum poculum.

Ignatius. Ignatius ſcribens ad vniuerſam Eccleſiam Philadelphienſem, meminit Epiſcopi, presbyteri, Diaconorum & populi, inquit autem: Adhortor vos, vt vna fide, vna prædicatione, & vna Euchariſtia vtamini. Vna enim eſt caro Domini Ieſu, & vnus eius ſanguis, pro nobis effuſus: vnus etiam panis omnibus confractus, καὶ ἓν ποτήριον τοῖς ὅλοις διενεμήθη: hoc eſt, vnum poculum vniuerſis diſtributum.

Theophylactus. Theophylactus in 1. ad Corint. 11. dicit, tremendum calicem Domini, cunctis pari conditione traditum eſſe.

Author ſermonis de cœna Domini, qui Cypriano tribuitur: Lex eſum ſanguinis prohibet: Euangelium præcipit vt bibatur, bibimus autem de ſanguine Chriſti ipſo iubente, vitæ æternæ cum ipſo & per ipſum participes: & fatentes nos per peccati guſtum beatitudine priuatos & damnatos, niſi nos Chriſti clementia ad ſocietatem vitæ æternæ ſuo ſanguine reduxiſſet. Nobis itaque pro quibus ſanguis Chriſti oblatus eſt in cruce, quos ſacrificiũ hoc reconciliauit Deo, ipſe Chriſtus pincerna porrexit hoc poculum.

Hieronymus. Hieronymus 1. ad Corint. 11. Dominica cœna omnibus debet eſſe communis: quia ille omnib. diſcipulis ſuis, qui aderant, æqualiter tradidit ſacramenta. Auguſtinus in quæſtionibus ſuper Leuiticum, c. 57. Quid ſibi vult, quod à ſanguine ſacrificiorum, quæ pro peccatis offerebantur, tantopere populus prohibetur, ſi illis ſacrificiis vnum hoc ſacrificiũ ſignificabatur, in quo vera fit remiſſio peccatorum? A cuius tamen ſacrificij ſanguine in alimentum ſumendo, non ſolum nemo prohibetur, ſed ad bibendum potius omnes exhortentur, qui volunt habere vitam.

Paſchaſius. Paſchaſius colligens expoſitionem Patrum de cœna Domini, cap. 15. inquit: Chriſtus eſt, qui frangit hunc panem, & per manus miniſtrorum tribuit credentibus. Similiter & calicem porrigit eis, dicens: Accipite, & bibite ex hoc omnes, tam miniſtri, quam reliqui credentes.

Nicephorus. Nicephorus lib. 1. c. 28. recitata inſtitutione cœnæ de vtraque ſpecie, addidit, Chriſtum illud deinde ad eundem modum, in futurum deinceps fidelibus faciendum, ad ſynceram & euidentem memoriam per manus tradidiſſe.

Diſcrimen verò inter miniſtros & populum hoc notant veteres, quod per illos populo diſpenſetur, idem quod ab ipſis ſumitur, panis ſcilicet, & poculum Domini.

Damaſcenus. Ita Damaſcenus de Orthodoxa fide lib. 4. c. 14. Chriſtus nouum Teſtamẽtum diſponit ſanctis diſcipulis, & per ipſos aliis in ipſum credentibus.

Liturgia Baſilij & Chryſoſtomi. In Liturgia Baſilij & Chryſoſtomi, orat ſacerdos: Dignare Domine dare nobis corpus & ſanguinem tuum, & per nos populo.

Hymnus feſti corp. Chriſti. Et in Hymno feſti corporis Chriſti, ipſi Pontificij ita canunt: Dedit fragilibus corporis ferculum, dedit & triſtibus ſalutis poculum, dicens: Accipite quod trado vaſculum, omnes ex eo bibite. Sic ſacrificium iſtud inſtituit, cuius officium committi voluit ſolis presbyteris, quibus ſic conuenit vt ſumant, & dent cæteris.

Secundò, quando in communione calicis plebi miniſtranda, aliquid aliud quam verba inſtitutionis habent, tentabatur, Patres grauiſſimas oppoſuerunt rationes ab exemplo, magiſterio, traditione, præcepto & mandato Domini. Quæ rationes expoſitæ extant apud Cyprianum, lib. 2. Epiſtola 3. Cum enim tunc temporis quidam prętextu ſobrietatis, ſola aqua ſine vino, in calice Domini plebi miniſtrando vterentur: Cyprianus opponit rationes ex inſtitutione cœnæ: quæ non tantum de illo caſu loquuntur, ſed ſunt generales & vniuerſales, & expreſſe in genere hanc theſin tractant, quid faciendum ſit in calice Dominico ſanctificando, & plebi adminiſtrando: atque ideo ad hanc noſtram controuerſiam, quæ eſt de calice Domini plebi miniſtrando, rectiſſime accommodantur. Sunt autem hæ præcipuæ Cypriani rationes. In calice Dominico ſanctificando, & plebi miniſtrando, tenendum eſſe Euangelicæ veritatis, ac Dominicæ traditionis rationẽ: nec ab eo, quod Chriſtus magiſter, & præcepit, & geſſit, humana & nouella inſtitutione eſſe decedendum. Et pronunciat eos errare, qui in calice Dominico ſanctificando, & plebi adminiſtrando, non hoc faciunt, quod Chriſtus ſacrificij huius author & Doctor, fecit & docuit. Et in illo errore dicit reuertendum eſſe ad indicem atque originem Dominicæ traditionis, vt non aliud fiat à nobis, quam quod pro nobis Dominus prior fecit. Item: Quod ſi à Domino præcipitur: & ab Apoſtolo eius hoc idem cõfirmatur & traditur, vt quotieſcunque in commemorationem Domini biberemus, hoc faciamus, quod fecit & Dominus: inuenimur non obſeruari à nobis, quod mandatum eſt, niſi eadem, quæ Dominus fecit, nos quoque faciamus. Item, quod Chriſtus ſolus debeat audiri, pater de cœlo conteſtatur: Hunc audite. Quod ſi ſolus Chriſtus audiendus eſt, nõ debemus attendere, quid aliquis ante nos faciendum putauerit, ſed quid ille, qui ante omnes eſt, Chriſtus prior fecerit. Neque enim hominis conſuetudinem ſequi oportet, ſed Dei veritatem, cum per Iſaiam Deus dicat: Fruſtra colunt me, mandata & doctrinas hominum docentes. Item: Si in ſacrificio, quod Chriſtus eſt, non niſi Chriſtus ſequendus eſt: ille vtique ſacerdos Chriſti vice fungitur, qui id quod Chriſtus fecit, imitatur. Et ideo ſi quis de anteceſſoribus noſtris vel ignoranter, vel ſimpliciter non hoc obſeruauit & tenuit, quod nos Dominus facere exemplo & magiſterio ſuo docuit, poteſt ſimplicitati eius de indulgentia Domini, venia concedi: nobis verò non poterit ignoſci, qui nunc à Domino admoniti & inſtructi ſumus. Et tandem diſputationem illam ita concludit: De hoc quoque ad collegas noſtros literas dirigamus, vt vbiq; lex Euangelica & traditio Dominica ſeruetur, & ab eo, quod Chriſtus docuit & fecit, non recedatur. Hæ ſunt ſolidæ rationes, & quidem verbis grauiſſimis, quaſi de induſtria ad præſentem hanc controuerſiam formatæ, & Pontificiorum ſophiſmatis oppoſitæ. *Cyprianus.* Scio autem, Cyprianum in illa Epiſtola diſputare contra aquarios, non contra communionem ſub vna tantum ſpecie, quæ ignota tunc fuit Eccleſiæ. Sed rationes ſunt generales, & expreſſe loquuntur, quid in calice Dominico ſanctificando, & plebi miniſtrando faciendum ſit, vt traditio Domini ſeruetur. Rectè etiã illæ Cypriani rationes ad præſentem controuerſiam à minore ad maius accõmodantur. Si enim tam acriter grauiſſimis rationibus pugnat cõtra aquarios, qui ipſum calicem & verba calicis populo relinquebant, tantũ verò in elemẽto

aliquid

aliquid mutabat: quanto acrius putas ipsum insurrecturum fuisse ex iisdem fundamentis, si quis tunc totum calicem Dominicum, & verba calicis, fideli populo eripere & prohibere voluisset? Ita cum circa annum Domini 340. quidam intinctam Eucharistiam populis pro complemento communionis porrigerent. Iulius pronunciat, hoc Euangelicæ & Apostolicæ doctrinæ esse contrarium. Et dicit, hoc ab ipso fonte veritatis probari, à quo ordinata ipsa sacramentorum mysteria processerunt. Et mox dicit, probationem illam esse testimonium Euangelij, vbi seorsim panis, seorsim calicis commendatio memorantur. Calicem igitur seorsim populis esse porrigendum, Iulius Papa ex institutione cœnæ in Euangelio descripta, probat: & intinctionem Eucharistiæ, quia institutioni nō est consentanea, improbat. Tertia veterum ratio fuit: Quia Christus in institutione sacramenti Eucharistiæ, duas species adhibuit, panem scilicet & vinum, & singulis addidit mandatum, Hoc facite. 1. Corin. 11. Ex hoc igitur fundamento patres docuerunt, ad integritatem, complementum & consummationem huius sacræ communionis, pertinere vsum vtriusque speciei: & quidem vsum calicis vocarūt complementū communionis, & consummationem mysteriorum. Ita Paschasius & Algerus, disputantes quare Christus sub duabus speciebus seorsim & diuisim (ita enim veteres loquuntur) instituerit Eucharistiam: allegant hanc Augustini sententiam: nec caro sine sanguine, nec sanguis sine carne iure communicatur.

Gelasius. Gelasius de illis, qui à calice sacrati cruoris abstinebant, ita decernit, de consecrat. dist. 2. c. comperimus. Aut integra sacramenta percipiāt, aut ab integris arceantur, eo quod diuisio vnius eiusdemq; mysterij, sine grandi sacrilegio nequeat prouenire. Iulius distinct. 2. c. Cum omne. vocat complementum communionis, quod in Euangelij testimonio seorsim calicis commendatio commemoratur.

Ambrosius. Apud Ambrosium lib. 1. Officiorum cap. 41. Laurentius Diaconus dicit, sibi à Sixto Episcopo commissam fuisse Dominici sanguinis despensationem: & hanc vocat consummandorum consortium sacramentorum. Dispensatio igitur calicis est consummatio sacramentorum.

Cassander. Cassander citat ex ordine Romano, de celebratione Missarum, dispensationem calicis vocari cōfirmationem communionis. Verba hæc sunt: Archidiaconus recepto calice de manu Episcopi, confirmat omnes sanguine Dominico, quos communicauerat Pontifex corpore Dominico.

Leo. Leo primus Serm. 4. Quadragesimali, de Manichæis dicit: Ore indigno corpus Christi accipiunt: sanguinem verò redemptionis nostræ, haurire omnino declinant.

Ignotum igitur tunc fuit Leoni, Sophistarum commentum, eos qui sub vna specie corpus Domini accipiūt, simul etiam in pane sanguinem eius haurire, licet à calice sacrati cruoris abstineant.

Quarta veterum ratio fuit, quod ex verbis institutionis, quæ voce filij Dei, communioni calicis addita sunt, intellexerunt vsum calicis habere peculiarem fructum, vim & efficaciam, faciente hoc verbo, quod calici annexum est.

Ambrosius. Ita Ambrosius de sacramentis lib. 4. c. 6. Si quotiescunque effunditur sanguis, in remissionem peccatorum effunditur: debeo illum semper accipere, vt semper mihi peccata dimittantur: qui semper pecco, semper debeo habere medicinam. Lib. 5. cap. 3. Quotiescunque bibis, remissionem accipis peccatorum, & inebriaris in spiritu.

Cyprianus. Cyprianus libro 1. Epist. 2. Quos exhortamur ad prælium, non inermes & nudos relinquamus, sed protectione sanguinis & corporis Christi muniamus. Nam quomodo prouocamus eos in cōfessione sanguinem suū fundere, si eis militaturis Christi sanguinem denegamus? Aut quo modo ad martyrij poculum idoneos facimus, si non eos ad bibendum prius in Ecclesia poculum Domini, iure communicationis admittimus? Et obseruet Lector, quod Cyprianus dicit, populum iure communicationis ad poculum Domini in Ecclesia esse admittendum. Hilarius libro 8. de Trinitate loquens de corpore & sanguine Christi. Hæc accepta & hausta efficiunt, vt & nos in Christo, & Christus in nobis sit. Remigius, citante Cassandro, calici hos versus à se compositos insculpi curauit:

Remigius.

Hauriat hinc populus vitam de sanguine sacro,
Inflicto æternus quem fudit vulnere Christus.

Quintò. Quia Paulus dicit: Quotiescunq; manducabitis panem hunc, & poculum Domini bibetis, mortem Domini annunciabitis. Senserunt igitur veteres: sicut passio seu mors Christi consistit in traditione corporis & effusione sanguinis, ita etiam commemorationem mortis Christi, in cœna repræsentandam & celebrandam esse manducatione mystici panis, & potione sacrati calicis: idq; non sola consecratione & sumptione sacerdotis, sed etiam distributione & participatione fidelis populi. Ita Augustinus inquit contra Faustum libr. 20. cap. 18. Christiani peracti huius sacrificij memoriam celebrāt sacrosancta oblatione, & participatione corporis & sanguinis Domini.

Ambrosius. Ambrosius in 1. Cor. 11. Quia morte Domini liberati sumus, huius rei memores in edendo & potando corpus & sanguinem, quæ pro nobis oblata sunt, significamus, N. Testamentū in his consecuti.

Augustinus. Augustinus in sententiis Prosperi: cum frangitur hostia, dū sanguis de calice in ora fideliū funditur, quid aliud quā Dominici corporis in cruce immolatio, eiusq; sanguinis de latere effusio designatur?

Longobardus. Sextò. Longobardus quærit: Quare sub duplici specie sumatur, cū sub alterutra sit totus Christus. Respondet autem ex Ambrosio: vt animæ & carnis susceptio in Christo, & vtriusque liberatio in nobis significetur. Valet enim ad tuitionem corporis & animæ quod percipimus: quia caro Christi pro salute corporis, sanguis verò pro anima nostra affertur. Sed si in altera tātum sumeretur, ad alterius tantum, id est, animæ vel corporis, non vtriusque pariter tuitionem valere significaretur.

Hugo. Hugo de sancto Victore. In vtraq; sumitur, ad significandum, quod duplex est effectus huius sacramēti. Est enim redemptio corporis & animæ: quod non significaretur, si in vna tantum specie sumeretur. Item: Sumptio in vtraque specie, simul redemptionem corporis & animæ sumentis significat.

Augustinus. Augustinus vtitur hac ratione: Sicut in hac vita, integra, & perfecta refectio seu nutritio, constat cibo & potu: ita etiam in Eucharistia proponi corpus Domini in pane edendum, & sanguinem in calice bibendum. Tractatu in Iohan. 62. Cum cibo & potu id appetant homines, vt non esuriant neque sitiant: hoc veraciter non præstat, nisi iste cibus & potus, qui eos, à quibus sumitur, immortales & incorruptibiles facit. Paschasius ex Augustino ita loquitur: nec caro sine sanguine, nec sanguis sine carne

Paschasius.

carne iure communicatur. Totus enim homo ex duabus conſtans ſubſtantiis,redimitur,&ideo carne ſimul & ſanguine ſaginatur.

Septimo,Patres dicunt,figuras V. Teſtamẽti de manna,&aqua ex petra,item de agno Paſchali,&de ſanguine eius,in N. T. impleri in eo,quod cõmuniter vniuerſo Chriſti populo myſticus panis edẽdus, & poculum Domini potandum proponitur. Ita Chryſoſtomus Homil.23.in priorem ad Corin. Quemadmodũ tu corpus Domini manducas,ita & illi manna manducauerunt: & ſicut tu ſanguinem bibis,ita & illi aquam de petra biberunt.Item: Illis mannam &aquam,tibi corpus& ſanguinem dedit. Ambroſius de his qui initiantur myſteriis,ca.9. Illis aqua de petra,tibi ſanguis è Chriſto:illos ad horam ſatiauit aqua,te ſanguis diluit in æternum.

Auguſtinus.

Auguſtinus tract.26.in Iohannem: Omnes eundem potum ſpiritualem biberunt: aliud illi, aliud nos:ſed ſpecie viſibili,quod tamen idem eſt virtute ſpirituali.

Ita agnus Paſchalis comedebatur, ſanguis vero eius ſuper vtrumq; poſtem ponebatur. Illud myſterium ita explicat Gregorius. Quid ſit ſanguis agni,non iam audiendo,ſed bibendo didiciſtis: qui ſanguis ſuper vtrumq; poſtẽ ponitur, quando non ſolum ore corporis,ſed & ore cordis hauritur.

Ad has veterum rationes, de communione ſub vtraq; ſpecie,diligentius conſiderandas,occaſionẽ mihi præbuit, & non parum me iuuit libellus Caſſandri. Vtilior autem & illuſtrior eſt hæc obſeruatio rationum antiquitatis, quã prolixa &nuda coaceruatio exemplorum:ita enim monſtrantur fundamenta cauſæ:quomodo ſcilicet, ex quibus fundamentis & rationibus,dogma de cõmunione ſub vtraq; ſpecie tractatum,confirmatũ & explicatum fuerit.Et hæc obſeruatio manifeſte monſtrat, pleraſq; ſophiſticas aduerſariorũ rationes priuſquam naſcerentur, iam dudum à veteribus fuiſſe exploſas & refutatas:ſicut poſtea oſtendemus.

Teſtimonia igitur & exempla antiquitatis, præbent multas firmiſſimas rationes,contraPontificiã mutilationem Cœnæ Dominicæ. Nã I. in tota antiquitate,non extat illa Põtificiorum ſententia,inſtitutionem calicis pertinere non ad laicos, ſed ad ſolos Sacerdotes:imo diſerte refutatur hęc ſententia à veteribus. II. Veræ antiquitati ignota eſt illa Põtificia diſputatio:CũChriſtus integer & totus ſit ſub vtraq; ſpecie,ideo nõ neceſſariã eſſe cõmunionẽ ſub vtraq;,ſed ſufficere ſub alterutra ſpecie:imo contrariũ extat in Hugone & Lombardo. III. Reliqua etiã Pontificiorum argumẽta, pro defenſione vnius ſpeciei,prorſus ignota ſunt antiquitati: imo pleraq; refutata ſunt à veterib. IIII. In tota vera antiquitate non extat dogma illud dogmatice diſputatũ & tractatum,CœnamDominicã in legitimo& ordinario Eccleſiæ conuentu,vel debere, vel poſſe ita adminiſtrari,vt populo tãtum vna eius pars diſpenſetur. V. Cum aliquoties tentaretur auulſio calicis à ſacra communione fidelis populi,purior antiquitas acriter reſtitit,& ex verbo Dei defendit vſum myſtici panis,&ſacrati calicis in communione Eccleſiæ.Quæ exempla poſtea explicanda erunt.

Hæ igitur rationes, & hæc fundamenta ex Scriptura,& ex teſtimoniis veræ antiquitatis, quia certa, firma, manifeſta & illuſtria ſunt,ſua veritate & grauitate, non noſtris tantum perſuaſerunt vſum vtriuſq; ſpeciei, verumetiam illorum animos, qui adhuc in Babylonica captiuitate regni Pontificij detinentur, permouerunt, quod iudicant ademptionem & prohibitionem calicis non eſſe iuſtam: ſed petunt& flagitant,vt vetus mos priſcę communionis,iuxta Scripturæ ſententiam,& antiquitatis teſtimonia,Eccleſiæ reſtituatur.

Põtificiorum pertinacia.

Mira autem,& vere horrenda eſtPontificiorum hac in parte pertinacia,quod nec clariſſima veritatis luce,nec iuſtiſſimis totius Chriſtiani orbis querelis& flagitionibus hactenus quicquam moti fuerunt: ſed obſtinate & pertinaciter, iniuſtam iſtam prohibitionem,&impiam mutilationem,non tam argumentis quam ferro,flãma &exiliis piorũ,iuxtã clauſulam Decreti Conſtantienſis de inuocando brachio ſeculari,defenderunt.Et nunc in Tridentino Cõcilio,cum poſt multas varias & longas tergiuerſationes,tandem de controuerſia illa aliquid decernendũ ſit:cum res ipſa oſtendat,amplius non poſſe teneri hominũ vota,quin aliquid hac in parte ſit concedendum: hoc tamen artificio vtuntur, quod iuſtiſſimas petitiones de reſtitutione calicis Dominici damnant,& Pontificiam mutilationem iuſtificant, priuſquam aggrediantur quæſtionem: An, quid, quantum,& quomodo ſit cõcedendum. Miretur autem quis, cum ſimulant ſe ſanguinem Chriſti non inuidere populo Chriſtiano, vt quem cum corpore in pane ipſis tradant, cumq; fingant, in calice eſſe accidentia ſine ſubiecto: cur tam pertinaciter dimicent, ne vſus calicis ita ſicut petitur, ſcilicet iuxta Scripturæ ſententiam, & antiquitatis teſtimonia, Eccleſiæ Dei reſtituatur. Sed non eſt dubium, ſubeſſe valde magnas cauſas, quod iudicant ſine diſpendio& detrimento regni Pontificij, nõ poſſe reſtitutionem illam,ita ſicut petitur,fieri. Et vtile eſt de cauſis illis cogitare: ita enim rectius intelligi poterit conſilium, mens, ſcopus, finis, & nouum artificium Decretorum Tridentinorum.

Et ipſi quidẽ cum longe alia prætexãt,veras cauſas ſtrenue diſſimulant,nõ tamen adeo vel occultę vel obſcurę ſunt,quin ex ipſorum dictis& factis intelligi poſſint,vt non opus ſit vel forenſibus coniecturis, vel mathematicis diuinationib.Et quia etiã hæc conſideratio aliquid lucis examini Decretorũ afferre poteſt: breuiter notabimus præcipuas cauſas,quas Pontificij habere videntur,quare tam obſtinate & pertinaciter,contra manifeſtiſſimam veritatis lucem,mutilationem Cœnæ Dominicæ,cõquiſitis rationibus qualibuſcunque propugnent.

Rationes ob quas Pontificij tantopere propugnent mutilationẽ Cœnæ Dominicæ.

I.

Prima autem cauſa eſt, quod ipſi ſcribunt ſe vereri,ſi ſublata tot annorum prohibitione, vſus calicis ita ſicut petitur iuxta Scripturæ ſcilicet ſententiam,& antiquitatis teſtimonia,Eccleſiæ reſtituatur:fore vt in reliqua coagmentatione ſtructuræ regni Põtificij,multa alia labefactentur & concidant. Quia enim mutilatio illa Cœnæ Dominicæ aliquot conciliis,Conſtantienſi ſcilicet & Baſilienſi, decreta, à multis Pontificibus ſtabilita, & per patronos regni Pontificij, per multos iam annos vt pia,iuſta,& omnib. modis retinenda, comprobata,& non tam argumentis quam multorum piorum exiliis & martyriis confirmata hactenus fuit: ſi iam admittatur mutatio & correctio iuxta normam Scripturæ, præſagiunt fore, vt non poſſint amplius tenere homines, quin in reliquis etiam quæ in regno Pontificio,præter & contra Scripturæ ſententiam decreta, & longi temporis vſura inueterata ſunt, mutationem vel flagitaturi vel facturi ſint:vt ita reſtitutio Dominici calicis, quaſi confeſſio erroris futura ſit, & apertura paulatim

fenestram, ad ruinam totius Papatus: fore enim vt non amplius patiantur homines, in illis, quæ præter & contra Scripturā in Papatu recepta & vsitata sunt, sibi verba dari titulis Conciliorum, Ecclesię, consuetudinis, &c. si vna aliqua in re admissa fuerit labefactatio. Nota enim ipsis est Philonis similitudo, de legatione ad Caiū: Sicut in ædificiis, exepto vno cemento, reliqua licet firma videātur, laxatim tamen sidunt, & ad ruinā paulatim inclinant. Hanc causam Osius diserte explicat, hæc enim sunt eius verba: Toto cœlo (quod aiunt) errant qui dicunt: Si calix laicis, vxores Sacerdotibus permittantur, inter Papistas & Lutheranos facile concordiā esse coiturā. Egregia vero concordia: per quam non vitia Papatus, quod ferri tamen posset, verū ipse Papatus vniuersus euertitur. Hæc sunt Osij verba.

II. Secunda causa est, quod hactenus pontifex sibi & suis arrogauit authoritatem & potestatē quiduis super conscientias constituendi, etiāsi ex Scriptura illud ostendi & probari non possit, & rursus mutandi, mutilandi & abrogandi ea etiam, quæ Scripturæ institutionem & testimonium habent.

Hinc enim natæ sunt prodigiosæ Canonistarū voces, Papā contra ius, supra ius, & extra ius omnia posse: & quod possit dispensare cōtra quatuor Cōcilia: imo contra verba Euangelij, licet non contra mentē. Contra Pauli vero Epistolas posse Papā non tantum dispensare, verumetiā statuere. Præuident autem, periculosum & perniciosum præiudicium generatum iri huic Pontificiæ tyrānidi, si vsus calicis, iuxta Scripturæ mandatū, Ecclesiæ restituatur. Ideo sentiunt, in petitione de restitutione calicis vel nihil concedendum, vel cōcessionem ita moderandā, vt Pontificium illud, merum & mixtum imperium in Ecclesiam, saluum, sartum & tectum maneat. Hanc causam obscure ipsi Tridentini patres indicant in secundo capitulo huius Sessionis.

III. Tertia causa concernit focos & aras Pontificiorum. Erepto enim laicis vsu Dominici calicis, verba promissionis de applicatione N. T. & remissionis peccatorum, ad sacrificium Missæ transtulerūt: & magnifice cœperunt concionari de propitiatione, expiatione, & aliis multis diuinis beneficiis: quomodo per sacrificium Missæ acquirerentur, & à Sacerdote quibus ipse vellet applicarētur. De mutilata vero cōmunione, tantum exaggerabatur periculum manducationis iudicij: idq; sine necessaria declaratione veræ pręparationis. Ita homines à cōmunione absterrebantur, & ad redimendas Missas cateruatim, propositis & collatis vniuersis ferme mundi thesauris, confluebant. Volebant enim singuli sub calice Domini, propter annexam dulcissimam promissionem comprehendi: sicut vetus Germanicum dicterium ostendit. Plerique satius putabant, per opus operatum Sacerdotis in Missa, data pecunia comparare sibi propitiationem, & expiationem peccatorum, quam in communione subire periculum iudicij: cum quidem digna præparatio in nostra mundicie cōstitueretur, & tamen adderetur, remissionem peccatorum non accipi in communione, etiam à digne sumētibus. Hæc persuasio in infinitum auxit opes & potētiam regni Pontificij. Huic igitur tam fortunatę nundinationi Missarum timent, ne quid detrimenti accipiat, si vsus Dominici calicis, addita doctrina de appellatione & obsignatione noui Testamenti, Ecclesiæ restituatur. Et hæc causa valde prægnans est in regno Pontificio. Ipsam etiam non obscuris verbis explicant, quando dicunt, inter causas adempti calicis, hanc non postremam esse: vt scilicet discrimen sit inter communionem Sacerdotum & Laicorum.

IIII. Quartam causam iudico esse dogma de dubitatione reconciliationis & remissionis peccatorum. In vsu enim calicis, filius Dei testatur, se beneficia noui Testamenti, sanguine suo acquisita, applicare, & exhibito præstantissimo pignore preciosi sui sanguinis obsignare singulis, fide calicem illum accipientibus. Cum hac vero doctrina, dogma de dubitatione consistere non potest. Et sublata opinione dubitationis, concident vota, peregrinationes, redemptiones Missarum, fraternitatum, indulgentiarum, & quæ præterea ad publicanatum regni Pontificij pertinent. Hinc illæ lachrymæ.

Hæc consideratio causarum inter cætera etiam hoc ostendet, quo consilio & artificio Tridentini patres iustificationem adempti calicis, in quinta hac Sessione præmittant, cum vndiq; sint ad Concilium postulationes de restituēdo vsu poculi Dominici: vt scilicet quicquid postea futurum sit de concessione calicis, non sit syncerum, iuxta Scripturæ scilicet sententiam, & antiquitatis testimonia, sed cogatur etiam illud ipsum, confirmandæ & stabiliendæ Antichristi tyrānidi seruire: sicut postea suo loco ostendemus.

Examen Decretorū & Canonum quintæ sessionis.

Sed accedamus iā, Deo beneiuuante, ad examen Decretorum & Canonū quintæ huius Sessionis. Et tota summa huc redit, communionem sub vtraq; specie, Christi fidelibus laicis & clericis non conficientibus, statuto Christi non esse mandatam: atq; ideo illis non esse necessariam, sed communionem alterius speciei, ipsis ad salutē sufficere. Nulla enim gratia, ad salutem necessaria, eos defraudari, etiāsi vnam speciem solā posthabita altera accipiant. Finis vero illorum decretorum, hic est: Pontificiam Ecclesiam in prohibitione & ereptione calicis Dominici nō errasse, sed fecisse hoc, adductā grauibus & iustis causis & rationibus. Et hæc omnia eo tendunt, vt obliquè notēt & sugillent postulata Regū & Principum, oblata Concilio, de restitutione calicis. Si enim grauibus & iustis causis, communio calicis adempta & prohibita est laicis: iniusta igitur est, nec leuitate caret petitio de eius restitutione.

Habebimus autem iam antithesin: hoc est, audiemus causas & rationes mutatæ & mutilatæ cōmunionis, quas affirmāt esse graues & iustas, oppositas illis, quas supra de seruanda integra cōmunione, sicut ea à filio Dei instituta, & à Paulo tradita & confirmata est, ex Scripturæ fundamentis & ex testimoniis antiquitatis annotauimus. Et non iniucundum erit, facta collatione considerare, quā inæquali pōdere pugnent sophisticæ tenebræ & humanæ præsumptiones, cū clarissima luce verbi Dei. Non omnes autē causæ & rationes, quas hactenus Pontificij mutilationi suæ prætexuerunt, in Tridētinis decretis repetuntur: sed tamen in II. capitulo, & in II. Canone omnes illæ, quales etiam cunque sunt, pronunciantur graues & iustæ esse.

Vt igitur plenior sit antithesis, præcipuas rationes quæ hactenus à Pontificiis, pro defendenda & iustificanda mutilatione Cœnæ Dominicæ, magno conatu agitatæ fuerunt, quam fieri poterit breuissime annotabimus, monstratis tantum fontibus & fundamentis refutationum: vt appareat, quæ sint causæ & rationes illæ, quæ tam graues & iustæ censentur in regno Pontificio, vt propterea abrogandum & prohibendum sit illud, quod filius Dei

Dei in Teſtamento ſuo inſtituit & mandauit. Argumenta vero Tridentini Concilij poſtea plenius & diligentius excutiemus.

ARGVMENTA TEMPORE CONSTANtienſis Concilij agitata, pro communione ſub vna ſpecie.

Conciliũ Conſtantienſe. Conſtantienſe igitur Conciliũ, communionem ſub vtraq; panis & vini ſpecie, laicis & clericis non conficientibus, ſub pœna excommunicationis, inuocato etiam auxilio brachij ſecularis prohibens & interdicẽs, haſce ſuę prohibitionis reddit rationes.

I. Licet Chriſtus ſuis diſcipulis adminiſtrauerit ſub vtraque panis & vini ſpecie, venerabile hoc Sacramentum: tamen hoc non obſtante, conſuetudo communionis ſub vna tantum ſpecie nunc pro lege eſt habenda. Videt Lector, inſtitutioni Chriſti opponi diuerſam cõſuetudinem: & ita opponi, vt conſuetudini cogatur cedere teſtamentaria inſtitutio, nõ hominis aut alicuius creaturæ, ſed ipſius filij Dei: & quidẽ ita cogatur cedere, vt ſi quis malit teſtamentariam filij Dei inſtitutionem, quam hominum diuerſam conſuetudinem ſequi, puniatur tanquam hæreticus excommunicatione, inuocato etiam auxilio brachii ſecularis.

Non opus autem eſt prolixa & operoſa refutatione, ipſa enim antitheſis piis mentib. ſatis oſtendit, quale ſit argumentum, quod plus defert recẽti hominum conſuetudini, quam teſtamentariæ ordinationi filij Dei. Et adeo flagitioſa eſt illa clauſula (licet Chriſtus inſtituerit ſub vtraque ſpecie, tamen hoc non obſtante, &c.) vt eius nunc ipſos etiam Pontificios pudeat. Aliter enim nunc argumentum illud formant, ſicut poſtea oſtendemus.

Cyprianus. Hoc igitur tantum addam quod apud Cyprianũ li. 2. epiſt. 3. extat illuſtris refutatio huius argumẽti, quæ quaſi ex profeſſo oppoſita eſt huic decreto. Diſputans enim de calice Domini ſanctificando, & plebi miniſtrando, ita inquit: Si ſolus Chriſtus, de quo pater de cœlo cõteſtatur: Hũc audite, audiendus eſt: non debemus attendere quid aliquis ante nos faciendum putauerit, ſed quid ille qui ante omnes eſt Chriſtus, prior fecerit. Neq; enim hominis conſuetudinem ſequi oportet, ſed Dei veritatem: cum per Ieſaiam Deus dicat, Fruſtra colũt me mandata & doctrinas hominum docentes. Et notæ ſunt veterum ſententiæ, quas de antitheſi conſuetudinis & veritatis, Gratianus citat diſtinct. 8. Obſeruabit autem Lector, in Conſtantienſi Concilio nondum notum fuiſſe argumentum illud, quod nunc apud Põtificios præcipuum iudicatur: verba ſcilicet Chriſti de inſtitutione calicis, non pertinere ad laicos, ſed ad ſolos ſacerdotes. Alias enim in Conſtantienſi ratione non opus fuiſſet inſtitutioni Chriſti ſolam conſuetudinem opponere. Huius obſeruationis poſtea vſus erit.

II. Licet in primitiua Eccleſia, huiuſmodi Sacramentum reciperetur à fidelibus ſub vtraq; ſpecie: tamẽ hoc non obſtante, cõſuetudo introducta, &c. Irerũ monendus eſt Lector, vt obſeruet quomodo fundamenta huius mutilationis ſubinde mutarint Pontificij. Nunc enim contendunt, conſuetudinẽ communicandi laicos, ſub vna tantum ſpecie fuiſſe ſemper, etiã in primitiua Eccleſia, atque adeo ipſis etiam Apoſtolorum tẽporibus. Sed Conſtantienſe Conciliũ ſimpliciter & diſerte quod res eſt, fatetur: cõmunionem ſcilicet ſub vna tantum ſpecie, ignotam fuiſſe primitiuæ Eccleſiæ. Argumentũ autem Conſtantienſe, antitheſin facit inter duas cõſuetudines, quarum vna, vt ſcilicet Euchariſtia à fidelibus recipiatur ſub vtraq; ſpecie, eſt conſentanea inſtitutioni Chriſti, hoc eſt veritati, & eſt antiquiſſima, primitiuæ ſcilicet & purioris Eccleſiæ. altera vero, de vna ſpecie, poſtremis temporibus, cũ in multis iam à puritate primitiuæ Eccleſiæ diſceſſum eſſet, in ſeneſcẽtem Eccleſiam introducta eſt. Quæſtio iam eſt, vera conſuetudo cui cedere debeat? *Auguſtinus.* Auguſtinus ex Cypriano allegat elegantiſſimam ſententiam: Si conſuetudini veritas ſuffragetur, nihil oportere firmius retineri: alias vero conſuetudini veritatem eſſe præponendam. Iulius Põtifex de Conſec. diſt. 3. conſuetudinem porrigendi poculis intinctã Euchariſtiam, refutat ex conſuetudine Eccleſiaſtica antiquiore, quæ cum Euangelica & Apoſtolica doctrina cõuenit, vbi ſeorſim panis, & ſeorſim calicis commendatio memoratur.

Sed Conſtãtienſe Conciliũ decernit antiquiſſimã primitiuę Eccleſiæ cõſuetudinem, quæ inſtitutioni Chriſti cõſentanea eſt, debere cedere diuerſæ recẽtiori & poſteriori cõſuetudini, quæ cũ inſtitutione & mãdato Chriſti pugnat. Atq; huius argumenti maxima, ſicut Dialectici vocant, eſt clauſula illa: Hoc non obſtante. Quantum igitur hoc argumentũ valeat, ſola & nuda antitheſis ſatis oſtendit.

III. Chriſtus Apoſtolis dedit Euchariſtiam inter cœnandum, poſt cibos, ſeu cœnatis: & tamen ſacrorum Canonũ authoritas, & laudabilis Eccleſiæ conſuetudo ſeruauit, & adhuc ſeruat, quod ieiunis iam porrigitur. Ergo eadem ratione, licet Chriſtus vtramq; ſpeciem dederit diſcipulis, poteſt tamen conſuetudo introduci, vt laici ſub vna ſolummodo ſpecie communicentur. Reſpondeo: Ingens eſt diſcrimen, inter ea quæ ad ſubſtantiam Sacramentorum pertinent, quæ habent inſtitutionem, præſcriptum & mandatum Dei: & inter externas circumſtantias, quæ non habent præſcriptum & mãdatum Dei, ſed liberas habent obſeruationes, pro ratione ædificationis. Et talis circumſtantia eſt: an poſt cibos, an vero à ieiunis ſit accipiendum hoc Sacramentũ. Chriſtus enim, quia voluit tunc figuris veteris Teſtamenti finẽ imponere, & earũ loco Sacramentũ noui Teſtamenti inſtituere: ideo prius Paſcha cũ diſcipulis comedit, & poſtea Euchariſtiã inſtituit. Nobis vero non mandauit, vt ante communionem Paſcha mactemus & ędamus: imo vetus Paſcha tũc abrogatum eſt. Et Paulus diſerte declarat, nos non eſſe obligatos ad circumſtantiã illam temporis, vt nõ niſi illo anni tempore, illo menſe, die & hora celebremus cœnam Dominicam, dicit enim: Quotieſcunq;, &c. Calicis vero communio pertinet ad ipſam ſubſtantiam Euchariſtiæ. Extra controuerſiã enim eſt, ſubſtantiam Sacramentorũ cõſtare materia & forma, hoc eſt, verbo Dei, & externo elemento diuinitus ad hoc inſtituto. Et ita Irenæus dicit, Euchariſtiã conſtare duabus rebus, terrena & cœleſti. Iam vero Chriſtus pro elemento Euchariſtiæ, ordinauit duas diſtinctas ſpecies, ſeorſim ſeu diuiſim (ſicut veteres loquũtur) ſanctificãdas, diſpenſandas, & accipiendas, panem ſcilicet & vinum: & ſingulis addidit mãdatum: Edite, Bibite, Hoc facite. Et Paulus addit, hanc filij Dei ordinationem durare debere vſq; ad conſummationẽ ſeculi. Nullo modo igitur Cõſtantienſis conſequẽtia valet: Chriſtus Euchariſtiã dedit cœnatis, nos eam damus ieiunis: ergo Eccleſia poteſt communionem calicis abrogare, interdicere & prohibere.

Sunt, qui non verentur Constantiensem hãc argumentationem & consequentiam, ipsi Augustino tribuere, quem dictitãt in Epistola 118. cõsuetudini Ecclesiæ in celebratione Eucharistię tantũ tribuere, vt suadeat propterea ab institutione Christi discedendũ esse. Sed manifestã & luculẽtam iniuriam faciũt Augustino. Disputaturus enim de ritib. Ecclesiasticis, statim in principio Epistolę celebrationem Sacramentorum quæ in Scripturis Canonicis cõmendatur, excipit. Et postea explicaturus hanc quæstionẽ, an à ieiunis, an verò post alios cibos accipiẽda sit Eucharistia: triplici vtitur distinctione. I. Quid horũ sit faciẽdum, si diuinæ Scripturæ præscribit authoritas, nõ est dubitandũ, quin ita facere debeamus vt legimus. II. Si quid horũ scilicet ritibus, quæ diuinæ Scripturæ authoritas non præscribit, tota per orbẽ frequentat Ecclesia: hoc quin ita faciẽdum sit, disputare insolentissimæ insaniæ est. III. Quæ verò per loca & regiones variantur, liberas habent obseruationes. Iam verò nostra quæstio de communione calicis, manifestissimè est inter illa quæ diuina præscribit authoritas: sicut suprà ex Euangelistis & ex Paulo demonstrauimus. Et ipse Augustinus in principio Epistolæ, ad primum hoc genus expressè refert communicationem corporis & sanguinis Domini. Valeat igitur quod hoc loco Augustin. pronunciat, non esse dubitandum, quin ita facere debeamus ut legimus. Alterã verò quæstionem de ieiunis seu cœnatis, Augustinus refert ad tertiũ genus, quod liberas habet obseruationes. Et hoc ita probat: Christus ideò post vltimam Cœnam instituit Eucharistiam. Voluit enim vltimum hoc infigere cordibus, & memoriæ discipulorum. Non autem præcepit, quo deinceps ordine (scilicet temporis) sumeretur. Et addit Augustinus. Nam si hoc Christus monuisset, vt post cibos alios semper acciperetur: credo quod eum morem nemo variasset. Ex Paulo verò diuersum ostendit. Ille enim arguit & emendat eos, qui suis mensis & cibis Dominicam cœnam miscebant. Immensum igitur discrimen est inter illa duo, Eucharistiam non post alios cibos, sed ieiunis dare: & communionem calicis, prorsus eripere fidelibus laicis. IIII. Constantiensis decreti ratio, est consuetudo: vt Eucharistia à laicis tantummodò sub specie panis suscipiatur, ad euitandum aliqua pericula & scandala, rationabiliter est introducta. Periculum autem intelligunt, ne quid ex calice effundatur. Vnde iudicant, tanta scandala sacrilegij (sicut vocant) nasci, vt propter euitanda pericula & scãdala illa, in vniuersum laicis prohibeat vsum calicis. Sed respondemus: Si pericula & scandala illa tãta sunt, & vsq; adeo necessario & absolute annexa sunt cõmunioni calicis, vt his malis nulla alia cautiõe prouideri possit, nisi vsus Dominici calicis, fidelib. laicis prorsus eripiatur, interdicatur & prohibeatur, tota primitiua & vetus Ecclesia, sacrilegij insimulanda erit. Et redundabit hęc contumelia in ipsum authorem Sacramenti, qui tale quid instituit, quod sine periculo scãdali & sacrilegij in Ecclesia seruari non possit. Si vero hęc pericula non absolute & necessario cõmunioni calicis annexa sunt: alia igitur ratione, & aliis cautionib. occurrere licebit periculis illis, vt non opus sit propterea prorsus abrogare vsum calicis. Nam & sacratum panem in terrã posse excidere, Augustinus testatur 1. quęst. 1. ca. Interrogo. Num vero ideo altera etiam species, atq; adeo totum Sacramentum eripiendum erit laicis? Certe præpostera illa solicitudo & prudẽtia, quod ideo prorsus prohibetur vsus calicis, ignota fuit veteri Ecclesiæ, vbi pericula talia, multo magis metuenda fuissent quam nũc. Singulis enim aut certe Dominicis diebus, tota cõmunitas cõmunicabat: & quidem sæpe in tanta frequentia, quam totam amplissimæ Basilicæ semel capere non poterãt, vt eodem die sępe opus fuerit reiteratione celebrationis Cœnæ Dominicę: sicut ostendit Leo Papa epist. 81. Dabatur alicubi etiã infantibus Eucharistia: imo sanguinem Christi aliquando communicantes, domum secum deferebãt, sicut de sorore sua Gorgonia, Naziãzenus refert. Serapionis puero apud Eusebium Eucharistia infusa datur ad ægrotum deferenda. Et quidẽ etiam ægrotis difficulter deglutiẽtibus, sanguis Christi dabatur, in Canone 76. quarti Carthaginensis concilij, & 11. Toletano canone.

Πρόφασις igitur, non αἰτία est, quod de periculo prætexuerunt Pontificij: imo tale quid non raro in veteri Ecclesia accidit. Apud Cyprianum enim sermo. 5. de lapsis, diaconus puellæ infanti reluctanti, & os labiis obturanti, de calice infundit, quod tamen mox de pollutis viscerib. erupisse legitur. Apud Chrysostomum in vestes militum in sacrarium irrumpentium, sanguis Christi effunditur. Et grauiter quidem Patres tulerunt, quãdo tale quid accidit: sicut Augustinus testatur cap. Interrogo vos. non tamen tam immane sacrilegium esse iudicãrunt, vt propterea prorsus abrogandus esset vsus calicis: sed adhibuerũt solicitudinem & cautiones, quantum quidem fieri potuit, ne tale quid per negligentiam accideret: Nunc vero in hac languida Ecclesiæ senecta, ela psis florentibus Ecclesiæ temporibus, prudẽtiores hac in parte esse volumus patribus, martyribus, cõfessoribus, ipsisq; adeo Apostolis: imo ipsa Dei sapientia à filiis suis iustificatur. Quid igitur prætextus, aut potius simulatio illa de periculo possit & valeat, contra tam illustria, solida & vrgentia Scripturæ fundamenta, & antiquitatis testimonia, illi etiam qui à Pontificis partibus non prorsus alieni sunt, non dissimulant.

Quinta ratio est, Cum firmissime credendum sit, integrum Christum, corpus & sanguinem, tam sub specie panis quam sub specie vini veraciter cõtineri: ideo à laicis tantummodo sub specie panis, suscipienda est Eucharistia. Hoc argumentum repetitur in 3. Tridentino capitulo, eo vsque igitur eius explicationem differemus.

Sexta: Consuetudo hæc diu est obseruata, ergo habenda est pro lege. Hoc igitur pro cõfesso sumemus, totis mille & quadringentis annis post Christum natum, nullam fuisse in Ecclesia legem, nullã synodalem aut dogmaticam constitutionẽ, Sacramentum Eucharistię à laicis tantummodo sub specie panis esse suscipiẽdum: sed postremis illis temporibus, consuetudinẽ talem, sicut alia multa, paulatim in Ecclesiã inuectã. Quale enim sit quod dicunt: cõsuetudinẽ illam diu esse obseruatam, explicabimus in 2. Trident. cap. Quod vero ad argumẽtum attinet, scio in politicis hoc valere: sed in Ecclesia, verbo, institutione, præscripto & mandato Dei, nulla consuetudo vel debet, vel potest præscribere aut præiudicare. Et in hac ipsa materia, de calice scilicet Dominico sanctificando, & plebi ministrando, Cyprianus argumentum illud plane inuertit. Cum enim Aquarij, consuetudinem quorundam, qui ante Cyprianum fuissent, pro se allegarent: Cyprianus nequaquam vult concede-

re,

re, consuetudinem illam pro lege esse habendam: sed consuetudini opponit legem Euangelicam, de calice Dominico sanctificando, & plebi ministrando, inquit enim, legem Euangelicam & traditionem Dominicam vbiq; ita esse seruandam, vt ab eo quod Christus docuit & fecit, non recedatur.

Hæ sunt rationes, & hæc fundamenta Decreti Cōstantiensis: quibus superstructa primum fuit lex abrogati, erepti, prohibiti & interdicti Dominici calicis. Illas vero rationes ordine in nuda forma recensere volui: vt appareat, quā scilicet graues & iustæ sint, sicut eas Tridentinum capitulum appellat. Deinde vt facta collatione disputationū, quę de eadem materia post Cōcilium illud secutæ sunt, cōsideretur, quomodo subinde alia quęsita sint fundamēta, & quomodo lāguentib. argumētis, noua subinde pharmaca adhiberi curarint Pontificij: vt scilicet forma & specie plausibiliori proponi possent.

Tracta. Gersonis de communione laicorum.

Ad pleniorem autem Constantiensis decreti declarationem, pertinet tractatus Gersonis de communione laicorum. Memorabile enim est, quod post promulgatum interdictum calicis, cum animaduerterent multis nō satisfieri illis rationibus, quibus tanquam fundamentis interdictam prohibitionem suam superstruit: seniores Cōcilij Constantiensis petierunt à Iohanne Gersone, vt is cōquireret alias grauiores & firmiores rationes, persuasiones & allegationes, quibus expugnari possint illi qui ægre ferebant, communionem sub vtraque specie à Christo institutam, ab Apostolo cōfirmatam, & à primitiua Ecclesia obseruatam, sibi tam frigidis & ieiunis rationibus, sicut in decreto Constantiensi ponūtur, eripi. Factum fuit hoc, biennio post promulgatum decretum. Promulgatio enim facta est, anno Domini 1415. die Iunij 15. Gerson vero tractatum suum edidit Constantiæ, anno 1417. die Augusti 20. Et dignū est perpetua memoria ad omnem posteritatem, quod ex illa Gersonis annotatione habemus, quæ dictæ fuerint sententiæ à Theologis in Constantiensi Concilio, cū instituta esset deliberatio de rationib. prohibiti & erepti calicis.

Verba Gersonis.

Ita enim inquit Gerson: Præsentes sunt in hoc Cōcilio de præclaris Vniuersitatibus, tam numero quam merito præcellentes Theologi: vnde dicunt eorū plurimi, qui super hoc fuerunt simul cōgregati, quod cōsuetudo de non cōmunicando laicos sub vtraq; specie, licite & rationabiliter fuerit introducta, pręsertim post multiplicationem fidelium: & hoc propter euitationem multiplicis periculi, irreuerentiæ & scādali circa susceptionem huius benedicti Sacramenti. Pericula autem hæc ita enumerāt.

Enumeratio periculorū ob quæ vsus calicis laicis sit interdictus.

I. In effusione. II. In deportatione de loco ad locū. III. In vasorum sordidatione, quę deberēt esse sacrata, nec passim tractata & tacta à laicis. IIII. In barbis longis virorum. V. In conseruatione pro infirmis, posset enim acetum in vase generari, addito quod in æstate bibiones aut muscæ generarentur, quandoq; etiam putresceret. VI. fieret multis quasi abominabile ad bibendum, quando multi alij præbibissent. VII. In quo vase fieret cōsecratio tanti vini, quātum requireretur in Paschate pro aliquot millibus personarum. VIII. Damnum esset in sumptuositate vini: alibi enim vinum vix inuenitur, alibi care comparatur. IX. Esset periculum in cōgelatione. X. Induceretur inde periculum falsæ credulitatis, quasi tanta esset dignitas laicorum circa sumptionem corporis Christi, sicut & Sacerdotum. XI. Existimaretur semper fuisse & esse necessaria communio calicis. Et ita peccassent omnes clerici, Doctores & Prælati, qui diuersæ cōsuetudini se nō opposuerunt voce & scriptis. XII. Putaretur virtus & efficacia huius Sacramenti, esse magis in sumptione quam in consecratione. XIII. Sequeretur, Ecclesiam Romanam non rite sentire de Sacramentis, nec esse in hoc imitandam. XIIII. Sequeretur, Constantiense Concilium in fide & bonis moribus errasse. XV. Esset occasio schismatum in Christianitate.

Has fuisse rationes Theologorum in Concilio Constantiēsi, ex Gersone discimus. Nec vero opus est singulis addere peculiares refutationes, pleræque enim tales sunt, quarum nunc ipsos Pōtificios pudet. De periculo effusionis, supra diximus. De periculo deportationis, reseruationis, itē de vasorum contrectatione, facilis est responsio. Christus enim sicut Origenes recte inquit, panem sacratum & poculum benedictionis non iussit seruari in crastinum, sed dixit: Accipite, edite & bibite. Humanæ igitur traditiones sunt. Et quia propter seruandas illas traditiones, vsus calicis, qui habet institutionē & mandatum Christi, laicis prohibetur & eripitur: recte igitur huc accommodatur respōsum Christi, Marci 7. Relinquentes mandatum Dei, tenetis traditiones hominum. Item: Irritum facitis mādatum Dei, vt traditionem vestram seruetis. Et sapiēs antiquitas, quæ & panem, & poculū sacratum ad infirmos & absentes deportauit, & in hunc vsum alicubi & aliquando per tempus non longū reseruauit, de periculis illis nō ita fuit solicita, vt propterea vsum calicis abrogaret. Noua igitur & sera est hæc Pontificiorum prudentia, orta demū post annos 1400. Et nihil horum periculorum timendum esset, si relictis hominum traditionibus, poculum benedictionis non reponeretur, sed iuxta Christi institutionem statim dispensaretur. De vasis capacitate, apud veteres nulla ne nata quidem fuit quęstio: cum tamen sępius communicantium tanta esset frequentia, vt eam ne amplissimæ quidem basilicæ capere possent: sicut ostendit Leo ad Dioscorum, Epistola 81.

Origenes.

IIII. Ratio prorsus ridicula.

Porro quam ridicula est ratio, de longis barbis virorum? Certe in primitiua Ecclesia, non omnes fideles fuerunt imberbes. Et inter ipsos Apostolos (si vera est Nicephori descriptio) Petrus habuit crispam & densam barbam. Quod si omnino alterum faciendum esset: nonne potius longæ virorum barbæ resecandæ essent, quam vsus Dominici calicis prohibendus? Quid vero de barbis in fœmellis fingunt, cum & illis poculum Domini denegent? Et hæc scilicet vna est de iustis & grauibus illis causis, quas Tridētinum Conciliū celebrat. Eiusdem grauitatis & iustitiæ est ratio de sumptuositate vini: & quod abominabile quiddam sit, si ex vno poculo multi bibant. Valde delicata igitur iam facta est Ecclesia, cum antiquitas sæpe repetat, signum & tesseram esse Ecclesiasticæ vnitatis, quod omnibus vnum poculum proponitur, sicut Chrysostomus inquit.

Chrysostomus.

Illa vero ratio, nō tantum leuis & ridicula, sed prorsus falsa est, quod dicunt, ideo laicis ereptum esse vsum calicis, vt in sumptione corporis Eucharistiæ, maior sit dignitas Sacerdotum quam laicorum. Paulus enim docet, in Christo Iesu credentes omnes esse vnum: Galat. 3. Et hæc ratio iamdudum, quasi ex professo est explosa à Chrysostomo, Homil. 18. in 2. Corinth.

In postremis vero rationibus ingenue fatentur

Theologi Constantiensis Concilij, quæ præcipua & principalis causa sit, quod tam pertinaciter digladientur de illa prohibitione calicis: ne scilicet errasse videantur clerici, Doctores, Prælati, Romana Ecclesia, & Concilium Constantiense. Et hanc rationem Lector bene obseruet.

Profecto nisi idoneus testis esset Gerson, vix crederet aliquis tam leues, tam frigidas, tam futiles & ridiculas rationes à Theologis, ex præcipuis Vniuersitatibus totius Christiani orbis congregatis, in re tam graui & seria propositas fuisse.

Quando igitur Pontificij in hac disputatione titulum vniuersalis Cōcilij tanquam caput Gorgonis obiiciunt, opponatur ipsis denudata turpitudo rationum & fundamētorum, ex quibus extructum est decretum illud Constantiensis prohibitionis. Et quidē ipse Gerson rationibus illis, indignis appellatione Theologica, non satis fidit: ideo alias ipse, à senioribus Concilij rogatus cōquisiuit, quæ, quales in tali causa esse possint, nude & simpliciter tanquam in tabella spectandas proponam: hoc potissimum consilio, vt ex collatione Lector considerет, quid ex Gersonis schola Tridentini mutuati sint: & quomodo easdē rationes, alia specie, rectius scilicet & callidiori artificio proponant. Hæc collatio aliquem postea habebit vsum.

Sequūtur rationes Gersonis

I. Prima igitur Gersonis ratio hæc est: Circa institutionem & ministrationem Sacramētorum, quædam sunt de necessitate Sacramenti, & de iure diuino: vt scilicet consecratio fiat per talem verborum formam, & in tali materia panis. Quædam vero tantummodo sunt de necessitate præcepti Ecclesiæ, & de iure humano seu positiuo: vt scilicet consecratio fiat in azymo, in templo seu altari sacrato, cum talibus vestibus, cum lumine, cum Epistola & Euangelio: item ieiuno stomacho. Talia enim sunt inuariabilia, & ab Ecclesia possunt immutari. Et inter hæc ponit etiam vsum calicis, hoc est, vsum calicis, qui habet verbum, institutionem, præscriptum & mandatum filij Dei, in eodem loco & gradu ponit, cum Pontificio vestitu missificatorum, cum accensis cereis, cum lampadibus certo ritu excantatis, &c.

II. Secunda: Sumptio Eucharistiæ sub vtraq; specie à laicis, nunquā fuit præcepti iuris diuini: attamen dum fiebat præcipiente vel permittente, vel consulente Ecclesia, bene fiebat. Nunc vero dum certa ratione inoleuit opposita cōsuetudo per Ecclesiā laudata & iussa: sumptio talis est temeraria, præsumptuosa, scandalosa, seditiosa, & ex consequenti, æternæ damnationis inductiua. Iucundum erit postea videre, quomodo eadem argumenta à Tridentinis, non in tam aperta & crassa forma, sed subtiliori artificio limitata proponantur.

III. Tertia: Christus Iohannis 6 dicit: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem eius, non habebitis vitam in vobis. Sed ibidem mox dicit: Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Ergo communio sub vtraque specie non est necessaria: sed sufficit, si tantummodo sub specie panis sumatur. Idem argumentum in 1. Tridentino cap. repetitur.

IIII. Quarta: Spiritualis manducatio & bibitio semper est necessaria. In paruulis vero, & in casu necessitatis, tota communio Sacramentalis non cadit sub necessitate salutis. Ergo pars eius, scilicet vsus calicis, potest etiam extra necessitatem adultis laicis prohiberi & eripi. Hoc argumentum primus Tridentinus Canon recte notat, cum inquit: Ex necessitate salutis, &c.

V. Quinta: Gerson agnoscit, quam male sonet in piorum auribus, quod decretū Constantiense, cum concedat Christi institutionem præscribere vsum vtriusq; speciei, tantum illam clausulam opponat: Hoc non obstante, &c. ideo varia quærit pharmaca, vt languenti huic argumento, prudens aliquod pharmacum iuxta Euripidē adhibeat. Summa vero huc redit: Scripturam sacram non esse ita recipiendam nude & insolidū, contemptis aliis traditionib. hominum, quin debeat ad veram intelligentiam habendam, iuribus humanis, & canonibus, & decretis, & glossis Doctorum frequenter & humiliter vti. Imo expositionem Scripturæ à veteribus traditam, recipere interpretationem recentiorum. Et tandem concludit, Scripturam in sui expositione finaliter resolui in authoritatem & consuetudinem vniuersalis Ecclesiæ.

Nicolaus Cusanus.

Hanc Gersonis sententiam, postea Nicolaus Cusanus apertius & crassius explicauit, Epistol. 2. ad Boemos, inquit enim: Scripturas ad tempus adaptari, & varie intelligi, ita vt vno tempore, secundum currentem vniuersalem ritum exponantur: mutato vero ritu, iterum sententia mutetur.

Huius argumenti neruos retinent quidē Pontificij: sed in tanta luce Euangelij, non audent illud in tali forma proponere, sed aliis artificiis institutionem Christi eludunt, sicut postea ostendemus.

VI. Sexta: Videt Gerson, & hoc non parum habere incōmodi, quod decretum Constantiense videatur simpliciter concedere, in primitiua Ecclesia, in conuentibus Ecclesiasticis, fuisse cōmunem & vniuersalem vsum cōmunionis sub vtraque specie. Et quāuis hoc Gerson negare, & contrariū siue testimoniis siue exemplis docere non potest: addit tamen, probabilius videri, quod hæc obseruatio nūquam à tēpore Doctorum cōmunius apud omnes extiterit. Et hæc Gersonis commonefactio, excitauit Pōtificios procuratores nostri temporis, quod aliqua talia exempla, quibus hoc probare in speciē conantur, conquisierunt: ne scilicet opus amplius sit fœda illa clausula: Hoc non obstante.

VII. Septima: Quando antiquitatis testimonia & exempla testantur, populum fidelem debere bibere sanguinem Christi: dicit Gerson, hæc exponenda esse de Sacerdotibus, qui celebrant pro toto populo: vt populus dicatur sanguinem Christi bibere, quia ministrantes pro eis illum bibant: quia scilicet (sicut Gabriel Biel dicit) Sacerdos est os Ecclesiæ. Hæc ratio talis est, quod ex Pontificiis iam aperte & in tali forma, illa vti audet.

VIII. Octaua: Augustinus licet de communicatione laicorum sub vtraque specie, sæpius tanquam necessaria loquatur: inuenitur tamē dixisse: Crede, & manducasti. Et eodem modo dicere potuit: Crede & bibisti. Ergo cōmunio laici sub vini specie, non est necessaria: sed prohibito vsu calicis, potest lex constitui vt Eucharistia à laicis tantummodo sub specie panis suscipiatur. Sed multo plus est in hac conclusione, quam in præmissis. Augustinus enim in illo dicto nihil quicquam vel somniauit, de mutilanda & mutanda testamentaria filij Dei institutione. Sed disputat, Christum in concione Ioan. 6. non loqui de Capernaitica laniena corporis sui, sed de spirituali manducatione, quæ fit per fidem, inquit enim: vt quid paras dentes, & ventrem? Crede, & manducasti. II. Dictum illud recte acc

Augustinus.

com-

commodatur ad salutarem sumptionem Eucharistiæ, ad quam fide accedere oportet. III. Vsurpatur etiam de casu necessitatis, quando scilicet non potest haberi copia Sacramentalis communionis, tunc enim valet illud Augustini: Crede & manducasti. Inde vero nulla ratione sequitur Constantiensis cõclusio. Et si tale quid inde sequeretur, non Dominici calicis, sed panis Eucharistici vsus abrogandus & prohibendus esset: nec laicis tantum, sed vniuersaliter omnibus, generaliter enim Augustinus dicit, Crede & manducasti.

Prima vero & vltima Gersonis ratio hæc est: Inuocandum potius esse auxilium brachij secularis, quam per ratiocinationes agendum, cum determinatio Concilij iam trãsierit in rem iudicatã. Item, in expugnatione diuersum sentientium, proficere videretur, si Imperator acciperet factum illud prosequendum & terminandum, cum potentia etiam brachij secularis. Ita Gerson. Et notetur, hanc esse primam & vltimam Cõstantiensem probationem, quia videtur valde esse compẽdiaria. Diserte etiam se declarat Gerson, contra quos disputet. Dicit enim, asserentes sumptionem Eucharistiæ esse licitam & vtilem laicis, tantum errare, quantum illos qui dicunt eam esse necessariam, de necessitate præcepti diuini & iuris indispensabilis.

Et hæ sunt rationes, tempore Constantiensis Concilij disputatæ & propositæ, quando primum nata est iniusta & impia illa lex interdicens, prohibens & eripiens laicis vsum Dominici calicis, contra institutionem Christi, cõtra traditionem Apostolorum, & obseruationem primitiuæ Ecclesiæ.

ARGVMENTA BASILIENSIS Concilij.

Mox vero post 20. ferme annos, in Basiliensi Concilio, eadem prohibitio repetita & confirmata fuit. Et operæprecium est obseruare, quomodo tunc statim quædam rationes Constantiensis Concilij, vt nimis aperte & crasse expositæ, cœperint alia forma proponi.

Primo enim, quia sentiebant pias aures, Constantiensi illa clausula non immerito offendi: Licet Christus instituit sub vtraq; specie, hoc tamen non obstante, cõsuetudo, &c. rationem illam paululum immutatam, ita proponunt: Laicos & clericos non conficientes, non astringi ex præcepto Domini, ad sumptionem vtriusq; speciei: illam vero correctionem, ex Gersonis commonefactione sumpserunt: quam etiam Tridentinum Concilium imitatur, sicut suo loco explicabimus.

II. Nec illa forma Cõstantiensis argumẽti placuit Basiliensibus: Licet in primitiua Ecclesia Eucharistia à fidelib. sub vtraq; specie susciperetur: hoc tamen non obstante, &c. Basiliense igitur Concilium argumentũ illud ita format: Ecclesia ordinare habet, quomodo ministretur hoc Sacramentũ, prout pro reuerentia ipsius Sacramẽti, & salute fidelium viderit expedire. Et hoc argumentum quomodo in 2. Tridentino cap. repetatur, postea videbimus.

III. Modo iuxta ordinationẽ seu obseruationem Ecclesiæ cõmunicarint, siue sub vna, siue sub vtraq; specie, proficit digne cõmunicantibus ad salutem. Quare vero non potius iuxta ordinationem Christi, & traditionem Apostolorũ, quam primitiua Ecclesia religiose secuta est? Cogitetur autem quæso, quid sit salutem promittere illis, qui relinquentes mandatum Dei, tenent traditiones hominum: imo qui abrogant mandatum Dei, propter suas traditiones, Marc. 10. Ad dignam certe communicationem omnino requiritur fides. Sed fides ex auditu, auditus vero per verbũ Dei. Ergo vbi à verbo Dei disceditur, non potest esse vera fides. Et Cyprianus disputans de calice Domini sanctificando, & plebi ministrando, ad illos qui ab eo quid Christus magister fecit, docuit & præcepit, humana institutione decedunt, accommodat illud Esaiæ, Frustra colunt me mandata & doctrinas hominum docẽtes. Memorabile vero est, quomodo illam Basiliensem rationem, Iacobus Zieglerus cõtra Vualdenses amplificarit & illustrarit, hæc enim sunt eius verba, de communione sub vna specie: Hũc panem sub obedientia Romanæ Ecclesiæ manducamus, certi quia ob hoc obsequium fidei, viuemus in æternum.

Cyprianus.

Iacobus Zieglerus.

IIII. Sub vna specie, integre est tot' Christus: ergo altera potest vel omitti, vel abrogari & prohiberi.

V. Consuetudinem non vetustissimam vnius speciei, Basilienses censent pro lege habẽdam propter has causas. I. Quia est rationabiliter introducta. Rationes vero sunt tales, sicut illas ex descriptione Gersonis supra recensuimus. II. Quia diutissime est obseruata. Hoc vero ostendemus falsum esse, in explicatione secundi Tridentini capituli. III. Quia est à Doctoribus commendata. Intelliguntur autem non Doctores veteris & purioris Ecclesiæ, sed qui tunc in scholis regnabant, quam graues vero fuerint ipsorum commentationes, ex Gersonis annotatione iam didicimus.

ARGVMENTA NOSTRO TEMPORE disputata, pro mutilatione communionis.

Veniamus iam ad nostrorum temporũ disputationes: vbi accensa rursus, singulari Dei beneficio, luce verbi Dei, necessitas imposita fuit Pontificiis, vt ex Scriptura quærerent prætextum aliquem huius mutilationis. Et quia videbãt, in hac luce verbi Dei, nõ amplius locum habere clausulã illam, Hoc non obstãte, nouo igitur & subtiliori artificio, formandæ fuerunt rationes. Non autem integras illas disputationes retexemus, sed tantum monstrabimus, ex collatione, quomodo subinde requisita sint alia & noua fundamenta, cum priora, ne ipsis quidem Pontificiis satisfacerent: & quomodo veteres rationes nouo artificio limatæ, alia subinde specie reformatæ sint. Id quod euidens indiciũ est, causam quam Pontificij procuratores in hac disputatione sustinent, esse malam, dubiam, infirmam, languẽtem & ruinosam. Quæ enim noua nunc cõminiscuntur fundamenta, non sunt illa, ex quibus extructum primum fuit decretum huius mutilationis: sed conductitij rhetores, sophistico artificio talia post factum excogitant, vt illi parti, cui operam suam elocarunt, liberaliter inseruiant, & quoquo modo satisfaciant. Illa igitur tantum, quæ nostris temporibus à procuratoribus regni Pontificij, seu noua, seu renouata, in hac disputatione proposita sunt, breuiter notabimus.

Et primo hoc obseruetur. Quia in Scriptura extat manifesta, & certa descriptio testamentariæ institutionis filij Dei, viderunt illam lucem, non posse hoc quidem tempore animis hominum eripi, si cum Constantiensi Concilio dicatur: Hoc non obstante, vel, si cum Basiliensi Concilio sine probatione fingatur, non omnes fideles illo mandato Christi constringi. Quærendus igitur fuit prætextus ex detortis quibusdam Scripturæ sen-

tentiis, an hoc forsan artificio, tenebræ possent simpliciorum oculis obduci. Vel certè vt illud assequerentur, quod Augustinus contra literas Petiliani inquit: Ambigua & peregrina testimonia, malam causam vel moras faciendo sustentant.

Augustinus.

Et quidem cùm tempore Concilij Constantiensis & Basiliensis, in Scriptura nulla potuerint argumenta inuenire, excepto 6. cap. Ioannis, recentibus Pôtificiæ turpitudinis patronis, tanta suppetit argumentorum copia, vt etiã ex veteri testamẽto probare (si Dis placet) possint, fidelibus laicis eripiendũ esse vsum Dominici calicis. Osius enim in confessione Petricouiẽsi, ita argumentatur: Sicut in veteri Testamento discrimen inter Sacerdotes & laicos tale erat, quòd populus de sacrificiis quæ erant in materia solida, simul edebat, de libaminibus verò, quę liquoribus constabant, non populo, sed solis Sacerdotibus fas erat bibere, Leuit. 4. 6. & 16. ita in nouo Testamento laicis prohibendus est vsus Dominici calicis, vt sit idẽ discrimẽ inter Sacerdotes & laicos, quod fuit in veteri Testamento. Atqui in veteri Testamento, non Sacerdotes ad propugnandã & illustrandam ordinis sui dignitatẽ hoc constituerãt, sed Dei erat ordinatio. In nouo verò Testamento, filius Dei cœnam instituit communem omnibus fidelibus, hoc est, discipulis suis, in qua calix Domini, pari conditione cunctis traditus est, sicut Theophylactus inquit. Et de vniuersa Ecclesia Paulus inquit: Omnes in vnum spiritũ potati sumus. Non ergo sequitur. In veteri Testamento fuit ex Dei ordinatione, in participatione sacrificiorum, tale discrimẽ inter Sacerdotes & populum. Ergo licet communionem Eucharistiæ Christus instituerit, Apostoli tradiderint, primitiua Ecclesia seruarit sub vtraq; specie, tamen vt discrimen illud veteris Testamenti eodẽ modo extet etiã in nouo Testamento, mutanda potius per homines, & mutilãda erit testamẽtaria institutio filij Dei. Quasi verò nullũ deberet discrimen esse, inter tempora veteris & noui Testamenti. Quid igitur est abrogatio veteris Testamenti, si ideò mutanda est institutio Christi, vt nullum sit discrimen inter vetus & nouum Testamentum? Et quid opus est prolixa refutatione, cùm argumẽtum illud, in illa ipsa planè forma, quasi ex professo reiectũ atq; explosum fuerit, in vera & puriori antiquitate, præcipuè verò à Chrysostomo Homilia 18. in 2. Epist. ad Corint. cuius verba suprà annotauimus. Veteres etiam ex vsu Mannæ, & aquæ ex petra, probarunt usum vtriusq; speciei communem esse omnibus fidelibus, in nouo Testamẽto. Illud verò egregium est, quòd Eccius in locis communibus sacrilegium erepti calicis iustificat inde, quòd Dominus prædixerit de posteris Heli: vt quicunq; venerit ad Sacerdotem, ei dicat: Dimitte me, obsecro, ad vnam partem sacerdotalem, vt comedam buccellam panis. Bella mehercle consequentia, maledictum & suppliciũ, quod propter atrocia scelera Deus posteris Heli minatur, trahere ad vniuersum fidelem populum in Ecclesia, & quidem ita, vt proptereà fidelibus laicis beneficium & priuilegium Dominici calicis, à Christo ipsis indultum, & ab Apostolis traditũ, prohibeatur & eripiatur. Digna profectò est Ecciana hæc ratio, quæ referatur inter argumenta Theologorum Constantiensis Concilij, quæ suprà recitata sunt. Qualis enim causa est quam defendunt, tales etiam sunt rationes.

Osius.

Eccius pro mutilatione cõmunionis.

Sed audiamus porrò, quas ex nouo Testamento rationes proferant, quibus clarissima verba institutionis eludere conantur. Eccius inter cætera argumenta, allegat etiam sententiam Pauli, 1. Cor. 5. Pascha nostrum imolatus est Christus. Epulemur itaque in azymis synceritatis & veritatis. Quia ibi mentio fit epulationis, & non bibitionis: item azymorum, & non vini, fingit igitur se probasse, Paulum tradidisse Corinthiis, in cõmunione Eucharistię vsum vnius tantummodò speciei. Singulari verò Dei iudicio factum esse interpretor, quòd tales patronos, & tales rationes sortita est impia mutilatio cœnæ Dominicæ. Certè si aliàs non constaret, ipsa rationum & argumentorũ qualitas ostendere posset, qualis sit causa illa quam defendunt Pontificij. Quod enim Paulus Corinthiis tradiderit vsum vtriusq; speciei, manifestissimum est, 1. Cor. 11. Et tamen tàm perfricta frons est in procuratoribus regni Pontificij, vt non vereantur contrarium de Paulo fingere: idq; testimonio planè nihil ad rem faciente. Vt enim Eccio hoc largiamur, quòd iuxta suum morẽ verbum ἑορτάζειν, pro crapulatione interpretatur: certè de cœnæ Dominicæ vel vna vel vtraq; specie sumenda, in illa sententia Paulus planè nihil loquitur: imò diserte se declarat, quòd non loquatur de azymis triticeis vel materialibus, dicit enim, In azymis synceritatis & veritatis. Imò ipsos fideles vocat azymos. Quin igitur ex illo loco Eccius vsum etiam sacrati panis ex cœna Dominica aufert, vt Christiani seipsos deuorent, quia sunt azymi. Et tamen propter tales rationes volunt nos abiicere clarissima verba institutionis cœnæ.

Alia argumenta Eccij.

Eiusdem dexteritatis est hæc Eccij ratio. Quotidie oramus: panem nostrum supersubstantialem da nobis hodie. Miretur forsan Lector, quo artificio petitio illa Dominicæ orationis accommodari possit ad defensionem mutilationis Cœnæ Dominicæ. Sed dicam tibi: Inquisitor quidam hæreticæ prauitatis, scripsit contra Valdenses. Is argumentũ hoc ita format. Veteres testantur, Apostolos in celebratione cœnæ Dominicæ, adhibuisse recitationẽ orationis Dominicę. Sed in illa tantùm fit mentio panis, non etiam vini. Apostolicũ igitur est, laicis prohibere & eripere vsum Dominici calicis. Et per consequens: licet Christus cœnam suam instituit, sub panis & vini specie: Ecclesia tamẽ inde vsque ab Apostolorum temporibus, orationem Dominicam direxit contra illam Christi institutionẽ, petens abrogationem & prohibitionem Dominici calicis, vt tantùm sub vna specie communicaretur. Petit enim panem tantùm. Illam verò precationem Ecclesiæ, Deus vsque ad Cõstantiense Concilium, hoc est, per annos 1400. non exaudiuit. Ita ergo Christus in oratione Dominica docuit orare, cõtra communionem sub vtraq; specie: & quidem biennio ante, priusquam cœnã Dominicam institueret. Quomodo igitur Romanus Pontifex iam quibusdam nationibus concedit vsum vtriusque speciei, si pugnat cum oratione Dominica, quã panem tantum petimus? Num vero oratio Dominica laicis tantum præscripta est? Quid si Sacerdotes dum celebrant, etiam orant, Panem nostrum, &c. Ergo & illis eripiendus erit vsus calicis.

Et hæc cum tam absurda sint, non veretur tamen Concilium Tridentinum, omnes illas rationes ex vna fidelia dealbare, quod scilicet sint graues & iustæ: cum certissimum sit, petitionem illam Dominicæ orationis, non loqui de cœna Dominica. Et licet veteres quidam, allegoriam inde extru-

extruant: nota tamen est regula, ex allegoriis non facienda esse dogmata, quæ non sunt in aliis certis & manifestis Scripturæ locis fundata. Multo minus igitur admittenda erit allegorica probatio, contra manifesta verba testamentariæ institutionis filij Dei. Et allegoria illa, si obstinate vrgeatur, simpliciter tollet vtramq; speciē Eucharistiæ. Sicut enim non facit mentionem vini, ita nec de substātia, nec de specie panis materialis petitionem illam allegoria vult intelligi. Et veteres qui allegoria illa vsi sunt, nihil minus cogitarunt, quam de prohibēdo, abrogando & eripiēdo vsu Dominici calicis. Et in veteri Ecclesia, ne septem quidem illi dormientes, de argumentatione ista ex oratione Dominica cōtra verba institutionis quicquam somniarunt.

Sed propius pedē conferunt Pontificij, demonstraturi ex Scriptura communionem sub vna specie, Paulo & reliquis Apostolis, imo ipsi Christo & vsurpatam & probatam fuisse.

Hoc vero est artificium illud, quod Cōstantiensi & Basiliensi Conciliis prorsus ignotum fuit.

Argumētum Coloniens. Iesuitarum.

Ex Paulo igitur Coloniēses Iesuitę ita argumentantur, 1. Corinth. 10. vbi fit mentio frangendi panis, & benedicendi calicis, ponitur vtraq; species. Mox vero postea, vbi ad participationem seu sumptionem ventum est, dicit: Omnes ex eodem pane participamus. Sacerdotibus igitur consecrantibus, vtraq; species debetur, laicis vero vna tantummodo sufficit. Hoc vero Ecclesiæ ignotū fuit, tempore veteris interpretis, qui habet: Omnes de vno pane & de vno calice participamus. Et Tridētinum Decretum edicit, veterem & vulgatam illam editionem esse habendam pro authentica, quam nemo reiicere, quouis prætextu audeat vel præsumat. Qui fit igitur, quod hoc in loco vetus editio à Pōtificiis non habetur pro authentica: sed reiicitur hoc prętextu, quod Grę cus textus ibi nō facit mentionem calicis? Sed intelligat Lector, Decretū hoc velle: Quando vetus editio suffragari videtur erroribus, & abusibus regni Pontificij, vt tunc habeatur pro authentica, quando vero illis repugnare iudicatur, tunc libere posse eam reiici.

Refutatio argumenti.

Sed ad rem ipsam respondeamus. Paulus describens morem cōmunionis in Ecclesia Corinthiaca (Dicit enim, tanquam intelligētibus loquor) meminit & panis & calicis Domini. Formaturus vero argumentum ex communione Eucharistiæ, quod accōmodet ad disputationē de idolorum thytis, satis habet ex vna parte id sumpsisse. Nō quod vnius tātum partis sumptio vsitata fuerit apud Corinth. mox enim illis, quos dehortatur ab idolothytis, inquit: Non potestis poculum Domini bibere, & poculum dæmoniorum, &c. Nō autem ad solos ministros Ecclesię pertinet hęc disputatio Pauli, de idolothytis. Et cap. 12. inquit: Omnes in vnum Spiritum potati sumus. Clarissime vero cap. 11. describitur, quod Corinthiis Paulus tradiderit vsum vtriusque speciei. Nihil igitur Pontificiorum mutilationi patrocinatur sententia illa Pauli, sicut Græce legitur. Quidam ex particula disiūctiua, apud Paulum 1. Corinth. 11. argumentum formant contra vsum vtriusque speciei. Paulus enim dicit: Qui comederit panem hunc, aut biberit poculum Domini indigne. Sed in disiunctiuis satis est, alteram partem poni. Paulum ergo liberum facere fingūt, siue sub vna, siue sub vtraque specie Eucharistia sumatur. Sed facilis & plana est responsio. Si in verbis institutionis, & in illis locis vbi disponitur & describitur forma cœnæ Dominicæ, Scriptura vteretur particulis disiunctis, non parum certe roboris haberet argumentum. Iam vero Paulus recitans institutionem Christi, vtitur particula copulatiua, inquit enim: Similiter & poculum, &c. II. Repetens suam traditionē, quomodo Christi institutionem ad vniuersam Ecclesiam accommodarit, & quomodo præscripserit formā celebrandæ Cœnæ Dominicæ, vtitur aliquoties particulis copulatiuis. Tertio, Describens vsum communionis in Ecclesia Corinthiaca, vtitur etiam copulatiua particula. Hæc adeo sunt manifesta, vt argumentum illud de particula disiunctiua in altera sentētia, valde paucis inter ipsos Pōtificios probetur. Neq; enim Paulus in illa sententia præscribit, disponit aut præcipit de modo communionis, id quod in aliis sentētiis, per particulam copulatiuam facit: sed loquens de digna & indigna sumptione, vtitur disiunctiua particula, vt ostendat, parē reuerētiam vtriq; parti deberi, & pluribus modis posse reatum incurri in sumptione Eucharistiæ, vtrā enim partem quis cōtumelia affecerit, reus erit. Et recte retorquetur hoc argumentum in ipsos aduersarios. Quia enim, iuxta Ambrosij sentētiam, indignus est Domino, qui aliter celebrat hoc mysterium quam à Christo traditum est, qui ergo in vna parte seruant institutionē Christi, in altera vero eam violant, mutant & mutilant, non releuantur vllo prętextu. Disiunctiua enim particula ostendit, eos incurrere reatum, qui siue in vsu panis, siue in vsu calicis, pręter & cōtra institutionem agunt. Distinctiua igitur illa particula apud Paulū, non probat aut confirmat Pontificiam mutilationē, sed acriter eam taxat & damnat, & monstrat fontes refutationis præcipui Pontificij argumenti, quod scilicet satisfiat institutioni Christi, si vna species digne sumatur, cum Christus integer & totus, sub vna etiam specie adsit. Paulus vero pronunciat incurri reatum, quando aliquid contra institutionem committitur, siue in panem, siue in poculum Domini.

Sed quicquid sit de traditione Pauli, & de consuetudine Paulinarum Ecclesiarum: dicunt ab aliis Apostolis communionem sub vna specie, & traditam & seruatā fuisse. Sed quibus quæso documētis hoc probant? Roffensis ex apocrypho Euangelio secundum Hebræos citat, Christum post suam resurrectionem Iacobo Iusto porrexisse Eucharistiā, sub panis tantummodo specie. Et ex Legēda citat, Christum Dionysio Sacramentum hoc ministrasse sub sola panis specie. Et inde habere originē communionē sub vna specie. Sed quia non apocryphorum commenta, nec fabularum figmenta quærimus, sed Scripturam flagitamus: ideo alius quęrendus fuit prætextus. Osius igitur affirmat, quicquid Paulus vel tradiderit vel fecerit de vtraque specie, Iacobum certe in Hierosolymitana Ecclesia, & tradidisse & seruasse communionem sub vna tantum specie. Quia Actorum secundo, in descriptione exercitiorum Hierosolymitanæ Ecclesiæ recitatur fractio panis, & nulla ibi fit mentio vini. Quia vero animaduertit Osius, quantum incommodi habeat, si ponantur contraria docuisse Paulus & reliqui Apostoli: cum quidem inter illos qui Paulo dextras consensionis, ante conscriptam Epistolam ad Corinthios dederant, Iacobus etiam fuerit, Galat. secundo, ideo fingit Iacobum hoc fecisse in Hierosolymitana Ecclesia, non quod contrarius esset Paulo, sed vt ostēderet, liberum esse communicare

Roffensis.

Osius.

Argumētum ex loco Actorum 2.

nicare siue sub vtraq; , siue sub vna specie. Sed expendamus, an tantum sit argumenti huius robur, quo institutionē cœnæ mutilare possint Pontificij. Quia enim verba institutionis Christi, & Paulinæ traditionis clarissima sunt: si ab illis nos dimouere volunt, necesse est vt argumēta, quibus illud efficere volunt, longè sint clariora, certiora & firmiora, quàm ipsa institutio. Sed descriptio Act. 2. non satis apertè, certò & firmiter ostēdit, an de vulgarib. epulis, an verò de cœna Dominica, locus iste intelligendus sit. Chrysostomus enim fractionem panis, Act. 2. & 20. nō interpretatur de administratione cœnæ Dominicæ, sed de vulgari & quotidiano cibo. Et Oecumenius colligens Græcorum interpretationes, de vulgaribus cibis locum illum interpretatur: quòd scilicet significetur vilis & parabilis victus sine delitiis, eo quòd Lucas dicit, ipsos frangentes panē sumpsisse cibum. Et quidem Græcus textus non obscurè ostendit, mentionem fieri de tali fractione panis, quæ ad cibum seu alimentū pertineat. Dicit enim, per diem in templo congregatos fuisse fideles ad auditum verbi: postea in domibus fregisse panem ad alimentum. Ita enim loquitur: κλῶντες ἄρτον μετελάμβανον τροφῆς, hoc est, Frangentes panem sumebāt alimentum. Quis igitur sanæ mentis, propter locum ambiguum & obscurum, à clarissima luce verborū Christi & Pauli se dimoueri patietur? Certè si tempore Constantiensis & Basiliensis conciliorū iudicatum fuisset, vsum vnius tantùm speciei ex illo loco vel specie aliqua posse probari, non intermissum fuisset hoc argumentum: nec opus fuisset vel frigidis aliis rationibus, vel flagitiosa illa clausula: Hoc non obstante. Nulla igitur firma & manifesta est certitudo argumenti, quod contra communionem sub vtraq; specie, ex loco Actor. 2. sumitur.

Chrysostom.

Infirmitas argumenti ex loco Actor. 2.

Non ignoro autem, veteres quosdam fractionē illam panis, Act. 2. intelligere de celebratione Eucharistiæ. Quam interpretationē non reiicio, maximè quia Act. 20. vna Sabbathi, cùm Paulus concionaturus esset, dicitur Ecclesia conuenisse ad frangendum panem, quod Beda ex Augustino interpretatur de celebratione mysteriorum. Sed ne hoc quidē modo, illa fractio panis patrocinabitur Pontificiæ mutilationi, id quod tribus firmissimis argumētis probabo. I. Nullus ex omnib. veteribus fractionem illam panis ita interpretatus est, quòd Apostoli vnam tantum Eucharistiæ speciē, altera prætermissa vel abrogata, fidelibus in Ecclesia dispensarint: multò minus hoc dogma inde extruxerunt, verba institutionis de calice, non pertinere ad laicos, sed illis vel posse vel debere vsum Dominici calicis prorsus interdici, ꝓhiberi & eripi. Certus sum, ex tota vera antiquitate, tale nihil posse proferri. Status igitur quæstionis non propriè hic est: An veteres quidam fractionem panis, Acto. 2. de celebratione Eucharistiæ intellexerint: sed, an docuerint Apostolos vnam tantùm partē Eucharistiæ laicis præbuisse, abrogata & erepta altera. Et quidem, an inde extruxerint dogma Pontificiorū, de mutilanda institutione II. Pontificiorum axioma est, Sacrilegium esse, si Sacerdos celebrans cōsecret non vtramq; speciem, sed panem tantùm. Si igitur Actor. 2. quia tantùm panis exprimitur, ideò simpliciter excludendum est poculum Domini, sequetur, Apostolos Cœnam Dominicam panis tātummodò, non etiam calicis consecratione celebrasse. Quod Pontificij admitterē non possunt. Si igitur dixerint, sicut aliter dicere non possunt, ex institutione per Synecdochen supplendū esse de cōsecratione alterius etiā speciei, licet nominatim nō exprimatur: iam manifestè admittunt Synecdochen, & concedunt, breuē illam historiæ notationem intelligendam & interpretandā esse iuxta descriptionē institutionis Cœnæ Dominicæ. Nec patebit ipsis hoc effugiū, si dicere voluerint, Lucam non describere, quid Apostoli vel cōsecrarint, vel ipsi sumpserint: sed tantùm, quid populo dispensarint. Nam Act. 20. Paulus Apostolus scribitur fregisse panem, & ipse gustasse. Nec iuxta sua axiomata dicere possunt: Paulum ibi vnam tantùm speciem sumpsisse: fuit enim tunc conficiens (sicut Pontificij loquuntur) quia fregit panem. Nolint igitur velint, coguntur in illis locis concedere & admittere Synecdochen, quæ non aliunde quàm ex verbis institutionis, supplenda est. Rectè igitur & nos dicimus, Apostolos in fractione illa panis, dispensasse Eucharistiam, non præter vel contra, sed iuxta institutionem Christi, qui & panem & poculum præbuit. Instructio enim Apostolica est, Docete eos seruare, quæ ego præcepi vobis.

Obiectio de fractione panis, Actor. 2. tribus argumentis refutatur.

Pontificiorum axioma.

III. Fractio illa panis non tantùm cæteris Apostolis, sed ipsi etiam Paulo tribuitur, Acto. 20. Paulum verò celebrationem, dispensationem & vsum Cœnæ Dominicæ tradidisse sub vtraq; specie, non Corinthiis tantùm, sed omnibus qui inuocant nomen Domini, in omni loco, manifestè ipse testatur, 1. Cor. 11. Sed Lucas historicus nominat fractionē panis, phrasi Hebræis vsitatissima: qua cōuiuium, cœnam aut refectionem, quæ cibo & potu constat, describitur, simpliciter nominat fractionem, aut māducationem panis. Insaniret autem, qui legens in historiis (manducare panem) contendere vellet, homines illos sine potu vixisse. Nec verò ex sola phrasi de Synecdoche disputamus. Sed hanc Synecdochen, & quidem in hoc sensu Apostolis vsitatam fuisse, Paulus manifestè ostendit. Nam 1. Cor. 11. vbi expressè tradit vsum vtriusq; speciei, tamen ita loquitur: Non licet Dominicam Cœnam manducare. Item, Quando conuenitis ad manducandum. Ibidem dicit, Non diiudicans corpus Domini, vbi tamen in eadem periodo bis copulatiuè coniungit edere & bibere.

Porrò obiter hoc adiiciam, quòd Roffensis, & post eum Iesuitæ Colonienses ex opere imperfecto, in Matthæum, quod Chrysostomo, sed falsò adscribitur, probare nituntur, Paulum in naui, Actor. 27. sub vna tantùm specie dispensasse Eucharistiam Lucæ, & reliquis discipulis.

Si Sophistæ in prophanis materiis, vt in laudanda quartana febri, tyrannide Busiridis, & similibus ita luderent, aliquo modo ferendum esset. Sed in re seria, pertinente ad conscientias piorum, ita ludere sacrosanctæ Scripturæ sententiis, & quidem ad euertenda clarissima verba testamentariæ institutionis filij Dei, nefarium profectò & sceleratum est. Lucas enim Act. 27. non breuiter, non obscurè, nec ambiguè, sed clarissimè multis repetitionibus disertè declarat, non agi in illa historia de celebratione Cœnæ Dominicæ, sed de sumptione vulgaris cibi, post multam & longam inediam.

Et quidem de Eucharistia historiam illam interpretari, si fiat sine iniuria & deprauatione institutionis Christi, catachresis est, non admodum sanè probanda, nec imitanda, fit enim præter veritatem historiæ, aliquo modo tamen toleranda. Autor enim

enim operis imperfecti, nihil inde statuit, quod ab institutione Christi dissentiat. Sed detorquere illã historiam ad mutationem, violationem & mutilationem Cœnæ Dominicæ, cùm de Eucharistię dispensatione prorsus nihil ibi dicatur, nefariũ profectò & sceleratum est. Et vel hinc æstimari potest, qua conscientia causam istam agant conductitij procuratores regni Pôtificij. Eccius enim, cùm in omnibus illis argumentis, ex Apostolorũ scriptis contortis, videat non satis esse præsidij, postremò dicit, communionem laicorum sub vna specie, esse vnum, quod veniat ex tacita traditione Apostolorum. Et ne vnum quidem scriptorẽ nominare potest, qui inter Apostolicas traditiones dogma illud referat. Sed vnum axioma habet Pontificia Ecclesia, quod Petrus Asotus his verbis explicat: Quicquid Romana Ecclesia credit & seruat, quod ex Scriptura probari non potest, vt illud simpliciter credatur ex traditione Apostolorum venire.

Eccius.

Axioma Pontificiæ Ecclesiæ.

Illud argumentum ex historia Lucæ 24.

Nec verò solis Apostolis maculam illã inurunt, quasi à testamentaria institutione Christi discesserint: sed ipsum filiũ Dei, fingunt post resurrectionẽ exemplo & facto destruxisse, quod in vltima Cœna, institutione & præcepto ædificarat. Dictitant enim, Christũ post resurrectionẽ duobus discipulis in Emaus, Eucharistiã sub vnica solius panis specie tantùmmodò præbuisse, atq; ita ipsum, tanquam certissimum sui ipsius interpretem, facto ostendisse, quomodo institutionem cœnæ intelligi velit: quòd scilicet mandatũ de vtriusq; speciei sumptione, pertineat nô ad laicos sed ad solos Sacerdotes, laicis verò vnius speciei communionem sufficere. Et non parum sanè roboris haberet hoc argumentũ, si certò, manifestè & firmiter demonstrari posset, Christum facto & exemplo docuisse, ad laicos pertinere nô totam institutionem, sed tantùm partem eius, de panis scilicet specie. Sed quoniam verba institutionis manifesta sunt, & clarissimum est Pauli testimonium, institutionem Cœnæ pertinere ad totam Ecclesiã, id quod à Domino se accepisse testatur, omnino necesse erit, testimonium quod diuersum doceat, longè esse clarius, certius & firmius, vt euidentiæ & certitudinis robore nos dimoueat à verbis institutionis, & à traditione Pauli, à Domino accepta. Quæstio igitur est: An ex illa historia euidenter, certò & firmiter demôstrari possint tria hæc capita. I. Quòd Christus in Emaus, duobus illis discipulis dederit Eucharistiã. II. idq; sub vnica solius tantùm specie. III. & quidẽ ita, quòd hoc facto voluerit docere, laicis tantùm vnam speciem esse dandam, non habita ratione institutionis. Multis autẽ argumentis conuincitur & demôstratur, tria illa capita non posse certò euidẽter & firmiter in historia illa ostẽdi. Quòd n. fractio illa panis in Emaus, fuerit Eucharistiæ dispensatio, ex Lucæ descriptione, nec clarum, nec certum est. Nam & vulgares concœnationes seu refectiones vocantur in Scriptura fractio panis. Isa. 58. Thren. 4. Matt. 14. Nec verba illa (quòd acceptum panem legitur benedixisse, & confractum dedisse duobus illis) conuincunt fuisse Eucharistiæ dispensationẽ. Nam & Matt. 14. & 15. de panibus & piscibus in deserto eadem verba vsurpantur, vbi nemo vel fingere audet, fuisse Eucharistiæ dispensationẽ. Formalia verò verba, quæ oportet ad elementum accedere, vt fiat Sacramentũ: scilicet, Accipite, manducate, Hoc est corpus meũ, non legimus in historia illa fractioni panis addita fuisse à Christo. Nec

Refutatio.

virtuti panis illius, tribuitur apertio oculorum, sed historia simpliciter narrat, dum Christus panem frangeret, & distribueret, apertos ipsis fuisse oculos, sicut postea Apostolis recitãt, agnitũ sibi fuisse Christum in fractione panis, non vi & virtute panis. Non igitur euidenter & certò probari potest, fractionem illam panis fuisse dispensationem Eucharistiæ. Circumstantiæ verò textus, non obscurè de vulgari cœna loquuntur. Erat enim tempus cœnæ, & in diuersorio ad mensam hospitis, epulis instructam recumbebant. More verò qui etiamnũ apud Iudæos vsitatus est, Christus panem benedixit, & fractũ distribuit. Et quia discipulis noti erant ritus Christi, in benedictione & fractione panis, inde ipsum agnouerunt. Adeò verò non est certũ, an historia illa loquatur de dispensatione Eucharistiæ, vt nec olim Constantiense & Basiliense, neq; nunc Tridentinum concilium ausum fuerit, pro defensione vnius speciei testimoniũ illud allegare: quod tamen fortissimum esset, si certò & euidenter de illis constaret, quæ procuratores Pontificij, audacter historiæ huic affingunt. Nicolaus Lyranus, qui centum fermè annis ante Constantiense concilium scripsit, historiam illam interpretatur non de Eucharistia, sed de vulgari fractione panis.

Nicolaus Lyranus.

Et Vuilhelmus Vvideford, qui contra articulos Viclefi scripsit, anno 1396. expresse dicit: nec ex textu, nec ex glossa, nec ex antiquis Doctoribus posse probari fractionem panis, Lucæ 24. fuisse panis consecrati.

VVilhelmus VVideford.

Et Alphôsus de Castro, in opere aduersus hęreses lib. 6. cùm diu multũq; de historia illa disputasset, tandem concludit, se hac de re nihil definire velle.

Alphonsus de Castro.

Cùm igitur certò non constet, historiam illam Lucæ 24. pertinere ad dispensationẽ Eucharistiæ: stulti certè essemus, si pateremur nos à manifesto, certo & firmo præscripto & mandato institutionis abduci per dubium, incertum & ambiguum testimonium. Huc enim rectè accommodatur, quod Augustinus habet contra Petiliani Epistolam capite 16. Non ea colligant & commemorent, quæ obscurè, vel ambiguè, vel figuratè dicta sunt, quæ quisq; sicut voluerit interpretatur, secundum sensum suum. Talia enim rectè intelligi, exponique non possunt, nisi prius ea, quæ apertissimè dicta sunt, firma fide teneantur. Sed proferre aliquid, quod non egeat interprete, nec vnde côuincamini, quod de alia re dictum sit, & vos illud ad vestrũ sensum detorquere conemini. Hæc Augustinus.

Augustinus.

Nos verò habemus clarissimum testimonium, quomodo Christus nô tantùm in vltima cœna instituerit Eucharistiã, verumetiam quomodo post ascensionẽ suam tradiderit Paulo, quòd institutionem de vtraque specie, velit accommodari ad vniuersam Ecclesiam, sicut suprà hoc ostendimus.

Nec fingendum est, Christũ ea quæ & in vltima cœna instituit, & post ascensionẽ repetita ad Paulũ traditione côfirmauit, facto illo in Emaus voluisse infringere & euertere, cùm Paulus dicat de illa mãducatione & bibitione, donec veniat ad iudicium.

Quicquid igitur de historia illa disputetur, hoc certum est, formam celebrandi & administrandi Eucharistiam, non esse Ecclesiæ in historia illa præscriptam. Non enim additum est mandatum, vt factum illud Christi imitemur: additum verò est tale mandatũ, & præscripta forma administrationis cœnæ Dominicæ in verbis institutionis, & in Paulina traditione. Hoc fundamentũ tenentes

Historia Lucæ 24. nil quicquam pertinet ad dispensationem Eucharistiæ.

nentes, aberrare non possumus. Aliàs enim omnia facta Christi, sine certo verbo ad nos pertinente, imitari nō debemus. Nec ipsi Pontificij, qui historiam illam de consecratione, administratione, & dispensatione Eucharistiæ interpretantur, possunt nudè & simpliciter eam ita tueri, quin cogantur multa, quorū in hac historia, expressa mentio non fit, ex institutione Christi addere & supplere. Et hoc ita probabo, vt nullus tergiuersandi locus sit Pontificiis. Quæro enim, an Sacerdoti contra formam & præscriptum institutionis, liceat solo pane cōsecrato, & calice in totum prætermisso, mysteria Eucharistię celebrare? Certè ipsi docent, ingēs hoc sacrilegiū esse. Atqui illud sequitur ex hac historia, si præterita institutione, ea tantùm facienda sunt in celebratione Eucharistię, quę expressis verbis Lucas scribit facta esse in fractione panis in Emaus. Quæro itē, an Eucharistia confici vel possit, vel debeat sine verbis illis formalibus: Accipite, manducate, hoc est corpus meū, &c. Atqui sequetur hoc omnino, si non iuxta præscriptū institutionis, sed iuxta ea tātùm, quę in Emaūtica fractione panis facta esse scribuntur, Cœna Dominica celebrāda est.

Hæc duo Pontificij admittere & concedere non possunt. In quascunq; igitur partes se vertant, cogūtur in duobus illis ad formā institutionis recurrere, si historiam Emaunticā simpliciter de administratione Eucharistiæ interpretandā esse contēdant. Et nobis sufficit illud, quòd per has duas quęstiones Pontificiis velint, nolint, necessariò extorquetur, formam celebrandę Eucharistiæ non posse simpliciter & totā sumi ex Emauntica historia, sed sumendā esse ex præscripto institutionis. Atq; ita incisus est neruus huius argumenti. Quòd igitur Emaunticā historiam, si omnino intelligenda esset de celebratione Eucharistię, malumus ex verbis institutionis interpretari, quàm præscriptum & mādatum institutionis mutare & mutilare, propter obscuram illam historiam, hoc est, quòd malumus formam celebrandæ & administrandæ Eucharistiæ, ex institutione, quam ex historia illa sumere: eius rei habemus graues rationes. Ad illud enim quod in institutione Christus fecit, additum est in singulis partibus mandatum, Hoc facite. Quod Paulus affirmat durare debere vsq; ad consummationem seculi. De facto verò Emauntico, non extat vllum mandatum Dei, vt illud imitemur.

Pontificij verò illa, quæ de Historia Emauntica disputant, nō tàm in contextu Lucę fundant, quàm in Patrū quibusdam sententiis, qui fractionem illā panis, per allegoriā ad doctrinā de Eucharistia accommodant. Ad quas sententias multa possent responderi. Neq; enim omnes illi loci, de Eucharistię celebratione loquuntur, quos Patres eò accōmodant: sicut manifestum est de 6. cap. Ioannis, & 27. Actor. Sed quicquid sit de allegoricis illis Patrum interpretationibus: hoc in quo status huius disputationis consistit, constat, apud Patres non tantùm non dogma, sed ne disputationem quidem talem extare, Christum illo facto in Emaus voluisse ostēdere, non totā institutionem cœnę, sed tantùm dimidiam eius partē pertinere ad laicos, & vel oportere, vel licere vnam tantùm speciem Eucharistię, altera prætermissa & subtracta laicis dispensare. Hæc non tantùm non dogmatizata, sed ne disputata quidem in Patrū scriptis ostendi possunt. Imò Græci non tantùm vsum vtriusq; speciei, pro vniuersa Ecclesia retinuerunt, sed & tradiderunt, & sæpè repetiuerunt dogma illud, vsum vtriusq; speciei ex institutione Christi, pertinere ad vniuersam Ecclesiā, & ad Sacerdotes & ad laicos, sicut suprà testimoniis ipsorum demonstratum est. Apud Augustinum verò locus extat manifestissimus, tract. 2. in Canonicam Ioan. vbi in illa ipsa allegoria de fractione panis in Emaus, disertè & expressis verbis meminit manducationis & bibitionis in Eucharistia, loquens de vniuersa Ecclesia, hæc enim sunt eius verba: Discipuli eum nō agnouerūt, nisi in fractione panis. Et verè, qui non sibi iudiciū manducat & bibit, in fractione panis Christum agnoscit. Hæc sententia manifestissimè ostendit, Augustini allegoriā, sicut & reliquorum Patrum de fractione illa panis, nihil patrocinari mutilationi Cœnę Dominicæ, quæ à Pontificiis in Ecclesiam inuecta est.

Verba Augustini.

Et hæ fermè sunt Scripturæ sententiæ, quas Pontificij procuratores in disputationib. nostrorum temporum, ad iustificandam mutilationem Cœnæ Dominicę contorquent. Quæ enim præterea ex 6. capit. Ioannis argumenta nectunt, & quæ disputant de præscripto & mandato institutionis, quod non ad vniuersam Ecclesiam, sed ad solos Sacerdotes pertineat: illa locum suum habebunt in explicatione primi Tridentini capituli.

Hoc igitur est vnum genus argumentorum, quibus Pontificij in hac causa vtuntur, ex Scripturæ scilicet testimoniis. Alterum genus argumentorū, quibus vel maximè & præcipuè nituntur, sumunt ab autoritate & potestate Ecclesiæ. Operæ preciū autem est obseruare, quomodo inter Pontificios apertius alij, alij rectius, alij subtilius & circumspectius, alij crassius & impudentius locum illū communē de authoritate & potestate Ecclesiæ, accōmodent ad defendendā mutilationem Testamentariæ institutionis Christi. Pighius disputans de cōmunione sub vna specie, simpliciter dicit: Romano Pontifici, Petri vicario, dictum esse à Christo, vt quodcunq; in vniuerso suo regno hic super terrā figeret, refigeret, obligaret aut solueret, hoc ipsum ita fixum, refixum, obligatum, solutumque coram Deo habitū iri in cœlis. & ad decretum Constantiense, sententiā Deuteronomij 17. expunctis clausulis cōditionalibus (indicabūt ibi iudicij veritatē. Item, Facies quodcūq; docuerint te, iuxta legē Domini) tanquā ad merum & mixtum Conciliorum imperium, sine vlla limitatione vel exceptione ita accommodat: Facies quodcunq; dixerint tibi, qui præsunt Ecclesiæ, sequereq; sententiā eorum, nō declinabis nec ad dexteram, nec ad sinistram. Qui verò superbierit, nolens obedire Sacerdotis imperio, ex decreto Iudicis morietur homo, cunctusq; populus timebit. Osius verò ad legem illam Constantiensem accōmodat Platonis sententiam, 1. de Legibus. Vobis vna certè lex erit præclarissima, quæ iubeat, ne quis iuuenū quærere audeat, rectè ne an contra leges se habeant, sed vno omniū ore, vnaq; voce rectè, tanquam à Diis positas concedi præcipiat, nec vllo modo aliter pati quicquā à iuuenibus cogitari. Latomus ad Buceru scribens, inquit: Cùm rudis adhuc esset prima Ecclesia, ritum à Christo acceptum religiose tenuit, donec docta à Patrib. intellexit, vtrāq; speciem conuenire Sacerdotibus, laicos solo pane cōtentos esse posse. Crassum hoc apophtegma, ne ipsis quidem Pontificiis ꝓbatur: licet declarat se, quòd talē ruditatē primitiuæ Ecclesiæ tribuerit, sicut Ouid. scribēs, inquit:

Argumenta sumpta ab authoritate Ecclesiæ.

Pighius.

Osius.

Latomus.

——— *Rudis indigestaq; moles.*

Et hi quidem ingenue & aperte explicant, quæ ſit Pontificiorum ſententia in loco communi, de autoritate & poteſtate Eccleſiæ. Alij vero illã quidem ſententiam, ſed paulo rectius & ſubtilius proponunt. Dicunt enim, Euangelium concedere Eccleſiæ libertatẽ in externis ritibus ſeu ceremoniis, quas pro ratione ædificationis poſſit variare & mutare. Et hoc loco multis declamitãt, propter externos ritus non eſſe turbandas Eccleſias, nec vnitatem eius ſcindendam. Adducunt etiam exemplum Vrbi, quem Auguſtinus Epiſt. 86. acriter reprehendit, quod propter ieiunium Sabbathi totas Eccleſias turbaret & damnaret. Sed hoc argumentum, quacunque ſpecie amplificatum, facile ipſis eripitur & excutitur: In ritibus enim adiaphoris, habet Eccleſia poteſtatem, non ad deſtructionem, ſed ad ædificationem. Non autem habet libertatem & poteſtatem docendi aut ſtatuendi aliquid contra mandata Dei, ſeu abrogandi & prohibendi vllam partem mandati diuini, quod pertinet ad Eccleſiã, ad miniſterium, & ad nouum Teſtamentum. Ipſis enim Pontificiis notæ ſunt veterũ ſententiæ: Nullo modo quod Dominus iubet, bonus ſeruus mutat. Et 25. quæſt. 1. Sciendum ſummopere eſt quod inde nouas leges condere poteſt Pontifex, vnde Euangeliſtæ aliquid & Prophetæ nihil dixerunt. Vbi vero aperte Dominus vel Apoſtoli eius, & eos ſequentes ſancti Patres, ſententialiter aliquid definierunt: ibi non nouam legem Romanus Pontifex dare, ſed potius quod prædicatum eſt, vſq; ad animam & ſanguinem confirmare debet. Si enim quod docuerũt Prophetæ & Apoſtoli, deſtruere, quod abſit, niteretur, non ſententiam dare, ſed magis errare conuinceretur. Et quid opus eſt, plures veterum ſententias conquirere, cum habeamus manifeſtam Pauli ſententiam: Si quis præter id quod accepiſtis, vobis euãgelizauerit, ſi fuerit, vel Apoſtolus, vel Angelus de cœlo, anathema ſit. Quid vero Eccleſiæ à Paulo de adminiſtratione cœnę Dominicæ acceperint, certum & manifeſtũ eſt, 1. Cor. 11. Sed propius pedẽ conferentes dicunt, in ipſa celebratione Euchariſtiæ, ſicut ea à Domino vſurpata eſt, multa eſſe variata, mutata & abrogata, in quibus nemo Eccleſiã poſſit damnare, quaſi in Chriſti mandatũ cõmiſerit. Chriſtus enim veſperi poſt cœnã, præmiſſa prius ablutione pedũ, & mãducatione agni Paſchalis, dedit Euchariſtiã. Hæc vero Eccleſia non ſeruat, nec quiſquam vt neceſſariũ exigit, vt tãtum duodecim, & quidem accumbentes ad menſam, ſicut in prima Cœna factum eſt, ad communionem admittantur.

Sed & hoc argumentum facile ſoluitur per vſitatam regulam: De diſſimilibus non eſt idem iudiciũ. *Axioma.* In inſtitutione enim cœnæ Dominicæ, quædam pertinent ad ſubſtantiam cœnæ Dominicæ, quibus additum eſt mandatũ Chriſti: Hoc facite, accipere ſcilicet panem, benedicere, frangere, diſtribuere, manducare. Similiter & calicem accipere, benedicere, diſtribuere, bibere, & hoc facere ad cõmemorationem Chriſti. De reliquis vero circumſtantiis, quas pro ratione temporis tunc Chriſtus ſeruauit, nullum tradidit, vel præſcriptum, vel mandatum. Dicit enim: Hoc facite. Non autem addit, vt illud fiat tali tempore, & ſeruatis reliquis circumſtantiis, non mandatis. Et modeſtiſſima eſt Auguſtini ſententia, Epiſt. 118. Si hoc Dominus non præcepiſſet, ſed tantũ monuiſſet, vt ſemper poſt cœnam diſpenſaretur & acciperetur Euchariſtia, credo, quod nemo illum morem mutaſſet. Non igitur valet conſequentia à circumſtantiis liberis & non mandatis, ad ſubſtantialia cœnæ Dominicæ, quæ habent præſcriptum & mandatum diuinum, quod Paulus dicit durare debere vſq; ad glorioſum aduentũ Chriſti, 1. Corinth. 11.

Tandem igitur Colonienſe antididagma, petit iugulum cauſæ. Conatur enim probare, etiam in ipſis Sacramentorum ſubſtantialibus, vt in materia & forma, quæ habent præſcriptum & mandatum diuinum, Eccleſiam, & quidem etiam Apoſtolorũ tempore oſtendiſſe ſuam libertatem & poteſtatem, quædam mutandi, variandi & abrogandi, idque in Baptiſmi Sacramento, cuius maior ſit neceſſitas, cũ ſcriptum ſit: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, non intrabit in regnum cœlorum. Documenta vero probationis ſunt: Chriſtus iuſſit baptizare in nomine Patris, Filij, & Spiritus ſancti. Et hæc eſt forma Baptiſmi, ab ipſo filio Dei inſtituta, præſcripta & mandata. Sed Apoſtoli formam illam mutarunt, variarunt, & ad tempus abrogarunt, leguntur enim tantum in nomine Chriſti baptizaſſe, Actor. 2. & 19. Et hoc argumentum ad præſentem controuerſiam ſpecioſe poteſt accommodari. Licet Chriſtus in forma Baptiſmi expreſſe & diſtincte recitet nomen Patris, Filij, & Spiritus ſancti, tamen Apoſtoli iudicarunt, hoc non eſſe ſimpliciter neceſſarium, ſed poſſe mutari, eo quod in Chriſti nomine propter eſſentiæ vnitatem, etiam Patris & Spiritus ſancti nomen comprehendatur. Eodem ergo etiã modo, licet Chriſtus vtramq; ſpeciem Euchariſtiæ, ſeorſim & diuiſim (ſicut veteres loquũtur) inſtituerit, tamen quia Chriſtus integer & totus, cum corpore, ſanguine, anima & ſpiritu adeſt, in altera etiã ſpecie. Eccleſia igitur recte iudicauit, vtramq; ſpeciem nõ eſſe neceſſariam laicis, ſed poſſe ipſis ſufficere alteram tantum: Sicut enim Apoſtoli, ex argumentatione de vnitate eſſentiæ mutarunt inſtitutionem Baptiſmi, ita Eccleſia ex argumentatione de concomitantia, recte potuit mutare inſtitutionem cœnæ, de vtraq; ſpecie. Sed reſpõdeo: Scriptura non dicit, Apoſtolos ita baptizaſſe in Chriſti nomine, vt mutata & abrogata forma Baptiſmi, à Filio Dei præſcripta & mandata, nomen Patris & Spiritus ſancti prorſus præteritũ, omiſſum & excluſum fuerit in actione & adminiſtratione Baptiſmi: hoc eſt, quod in Baptiſmo nulla ab Apoſtolis expreſſa & diſtincta mentio facta fuerit nominis Patris & Spiritus ſancti, ſed tantum nominis Chriſti. *Refutatio.* Sicut memini monachum quendam opponere locum, Acto. 8. Tantũ in Chriſti nomine baptizati erant: cum textus ibi ſimpliciter dicat, Samaritanos nondum accepiſſe viſibilia dona Spiritus, ſed tãtum baptizatos fuiſſe in nomine Chriſti, ſicut in Græco textu hoc manifeſtum eſt. Petrus igitur, qui Acto. 2. dicit, Baptizemini in nomine Chriſti, expreſſe nominat Deum Patrẽ, cum inquit 1. Pet. 2. Baptiſma eſſe ſtipulationem bonæ conſcientiæ erga Deum, propter reſurrectionem Chriſti, qui eſt in dextera Patris. Et Actor. 2. vbi nominat Baptiſmum in nomine Chriſti, diſerte & expreſſe dicit: Accipietis donũ Spiritus ſancti. Item: Vobis eſt promiſſio, & liberis veſtris, & omnibus qui adhuc procul ſunt, quos Dominus Deus veſter aduocabit. Ita Paulus, qui Rom. 6. dicit, nos in Chriſtum baptizatos. Et Epheſ. 5. Chriſtum mundare Eccleſiam lauacro aquæ in verbo. Is, Tit. 3. diſerte & expreſſe, in doctrina Baptiſmi mentionem facit nominis Patris, Filij, & Spiritus ſancti. Dicit enim, Deus nos ſaluos fecit per lauacrum rege-

nerationis & renouationis Spiritus sancti, per Iesum Christum saluatorem nostrum. Imo Actor. 15. Paulus pronunciat illos nec recte, nec in nomine Christi baptizatos, qui ignorabant, an esset Spiritus sanctus. Et de illo loco Ambrosius disputans li. 1. de Spiritu sancto, ca. 3 dicit, non esse plenum Baptisma, nisi in nomine & confessione Patris, Filij, & Spiritus sancti.

Planum igitur est, Apostolos nequaquã mutasse vel variasse formam Baptismi, à Christo traditam & præscriptam, ita vt sine mentione & nomine Patris & Spiritus sancti, in solius Christi nomine baptizarint. Sciebant enim, institutioni Baptismi, Matth. 28. annexam esse hanc clausulam: Docentes eos seruare, quæ præcepi vobis. Quia vero Lucæ historici propositum non erat, describere quomodo & qua forma Apostoli baptizarint: illud enim ex institutione constabat, cum igitur Baptismum illum noui Testamenti à Christo institutum historica breuitate notare & nominare vellet, non necesse habuit semper repetere totã institutionẽ de materia, forma, vsu & fructu Baptismi, sed vt peculiari appellatione, Baptismũ illum distingueret à Iohannis Baptismo, & à legalibus Iudæorum Baptismis, nominauit baptismũ in nomine Christi, sumpta appellatione, Primo, ab effectu, in Baptismo enim Pater, Filius & Spiritus sanctus dispensant, applicãt & obsignant cõmunionem meritorum, mortis & resurrectionis Christi: sicut Rom. 6. Gala. 3. Tit. 3. 1. Pet. 3. Scriptura tradit. Secundo, sumpta est appellatio ab autore, qui Baptismũ instituit, vt in nomine Christi baptizare, idem sit quod iussu, mandato & auspiciis Christi baptizare. Quomodo vero ipse baptizari mandarit, constat ex institutione. Baptismus igitur in nomine Christi non recte administratur, nisi iuxta institutionem in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti detur. Non igitur verum est, Apostolos formam Baptismi à Christo præscriptam, mutasse, mutilasse & abrogasse.

Altera antidagmatis probatio hæc est, Christus præcepit baptizare, cum immersione totius corporis in aquam, id enim affirmant, verbum βαπτίζειν significare. Sed Ecclesia hoc indicat nõ esse necessarium, sed sufficere, si baptizatio fiat vel perfusione, vel aspersione aquæ. Et tamen hoc pertinet ad substãtialia Baptismi. Respondeo: Si verbũ βαπτίζειν simpliciter significaret, totũ corpus in aquam immergere: nemo morẽ immersionis vel potuisset vel debuisset mutare. Sed Paulus certissimus interpres, dicit baptizare esse mundare seu purgare per lauacrum aquæ in verbo. Siue igitur per ablutionẽ quę fiat adhibita aqua, Ephes. 5. Tit. 3. Act. 2. siue adhibitio aquæ fiat mergendo, tingendo, perfundẽdo seu aspergẽdo, est baptizatio: est enim purgatio seu ablutio per lauacrũ aquæ. Nec ad lauacrum necessario requiritur, immersio sub aquam. Et ablutio etiam manuũ, lectulorum, æramentorum, & poculorum, quæ fit adhibitione aquæ, siue mergendo, siue tingẽdo, siue perfundendo, Mar. 7. vocatur Baptismus. Nec in baptismo Christi talẽ fieri necesse est confricationẽ corporis cum aqua, sicut fit, quando sordes corporis deterendæ sunt, 1. Pet. 3. Christi igitur mandatũ est, vt in baptismo fiat purificatio seu ablutio per lauacrũ aquæ. Quo vero modo ablutio illa fieri debeat siue mergendo, tingẽdo, perfundẽdo, siue aspergẽdo, Christus nõ præscripsit. Nulla igitur hac in re, mutatio fit in substãtialib. Baptismi. Disputant etiam de trina tinctione, quæ mutata sit. Sed certum est, Christum non præscripsisse & mandasse, siue vnicam, siue binam, siue trinam tinctionem: nec prohibuisse, si pluries fiat, in vnico Baptismo. Satisfit enim institutioni, quando fit ablutio, adhibita aqua.

Trina tinctio in Baptismo non necessaria.

Quod vero dicunt, Christi præscriptum & præceptũ esse, vt infantes non prius baptizentur, quam doceri possint, illud vero Ecclesiã priuata autoritate, contra præscriptũ & mandatum Christi mutasse Anabaptisticũ, & falsum est, sicut ostendimus in loco de baptismo. Nullo modo igitur verum est (probari enim nõ potest) Ecclesiã habere potestatem mutãdi, variandi, mutilandi, abrogandi & prohibendi aliquid eorũ, quæ de substantialibus Sacramentorum à filio Dei tradita, præscripta & mandata sunt. Vera enim Ecclesia non dominatur fidei, 2. Cor. 1. sed sedens ad pedes vnici magistri Christi, reuerenter & obedienter verbũ eius audit, Matth. 21. Lucę 19. ædificata enim est super fundamentũ Prophetarum & Apostolorũ Eph. 2. semper sibi proponens illud: Docete eos seruare, quæ ego pręcepi vobis, Matth. 28. Si igitur oues Christi sumus, audiamus vocẽ pastoris nostri, inquit Augustinus contra literas Petiliani. Et hoc est secundũ genus argumẽtorum, à libertate, autoritate & potestate Ecclesiæ.

Tertium vero genus argumentorũ est, quod testimoniis antiquitatis conantur probare, nec semper nec vbiq;, in veteri Ecclesia vsum vtriusq; speciei obseruatũ fuisse, sed semper etiam in primitiua Ecclesia, in vsu fuisse communionẽ laicorũ, sub vna tantummodo specie. Sed hæc commodiorẽ locum habebũt in explicatione secundi Tridentini capituli, video enim præter opinionem & instituti rationem, materiã hanc excreuisse. Non inutilem tamen iudico hanc annotationem, ostendit enim, qualia fundamenta causæ suæ habeant Pontificij. Non inutilis etiam est collatio, quomodo subinde vel noua excogitata sint fundamẽta, vel vetera nouis colorib. reformata. Ex hac etiam collatione argumentorum, multa quæ in Tridentinis decretis breuius & rectius attinguntur, intelligi poterunt.

ARGVMENTA TRIDENTINAE *Synodi, de communione sub vna specie.*

Accedamus igitur tandem ad examen Decretorum quintæ Sessionis. Principio autem Lector obseruabit, quod Tridentina congregatio noluerit omnes rationes, quæ in hac disputatione à Pontificiis Scriptoribus hucusq; agitatæ fuerunt, per repetitionem suas facere. Sed valde multas quasi habito delectu præterierũt: sine dubio ideo, quod incertę, infirmæ, ineptæ & absurdæ pleræq; visæ sunt. Retinuerunt autẽ, & selegerunt paucas quasdam: sine dubio, quæ ex toto illo cumulo optimę & fortissimę iudicatæ fuerũt. Ne tamen studiũ & operam procuratorũ regni sui prorsus improbasse vel damnasse videantur, decernũt in II. capitulo, & II. Canone, omnes tales rationes & causas graues & iustas esse.

Quinq; autẽ video rationes esse, quas Tridentinum Conciliũ, tanquam ex omnibus copiis præcipuas & fortissimas, in hoc certamine in aciem producit, ad propugnandam Pontificiam mutilationẽ cœnę Dominicę. Illas igitur ordine examinabimus.

Prima autem ratio hæc est. Etsi Christus Sacramentum hoc in panis & vini speciebus instituit, & Apostolis tradidit: laici tamen, & clerici non conficientes, nullo diuino præcepto ad sumptionem

nem vtriusque speciei obligantur. Alterius igitur speciei communio illis ad salutem sufficit.

In hoc argumento conclusio est κείνόμενον de quo controuersia est. Iam vero in omni argumentatione requiritur αἴτιον quod sit ratio & causa, cur positis & concessis quibusdam, conclusio vera & necessaria ratione inde sequatur, & ita certo se habere probetur. In huius vero argumenti antecedente, ponitur & conceditur, Christum instituisse vsum vtriq; speciei. Quomodo vero quæso inde concluditur & probatur, ad laicos non pertinere mandatum Christi, de sumptione vtriusq; speciei? nisi forsan ex veteri illa topica sumptum est, cuius artificiũ extat Genes. 3. licet Deus præceperit, vt non comederetis ex omni ligno, tamen potestis illud facere.

Certe de magna & ardua re hoc loco disputatio est, de testamentaria scilicet institutione Filij Dei. Illa vero non est vel ambigua, vel obscura: sed tanta est eius lux, quæ omnium oculis, etiam quando cōcepta est præsumptio discedēdi à verbis institutionis, se ingerit. Ante omnia igitur operam dandam esse, Tridentini patres iudicarunt, vt institutionis molem, qua se valde premi sentiunt, quoquo modo amoliantur.

Et Constantiense quidem concilium, aliquam voluit reddere rationē mutilationis, quamuis valde crassam & violentam. Decernit enim, non obstante institutione Dominica, recentem consuetudinem pro lege esse habendam. Sed illam Maximā, nostra tempora luce verbi illustrata, non ferunt. Ideo Tridentini ex Basiliensi Concilio aliud mutuantur artificium, vt scilicet nulla prorsus monstrata, reddita & explicata ratione, vnde & simpliciter, pro imperio, & plus quam prætoria authoritate asseuerent & promulgent, licet Christus instituerit vsum vtriusq; speciei, tamen laicos nullo diuino præcepto obligari ad sumptionem vtriusque speciei. Atqui hoc ipsum est, quod in controuersia positum, certa, euidenti & necessaria ostensione probandum & confirmandum erat. Legimus enim in institutione verba disponentia, præscribentia, mandantia & præcipientia, non tantum in vna, sed in vtraq; parte: Accipite, edite, bibite. Et vtriq; parti, similiter additum est mandatum: Hoc facite. Ergo ad quos prior pars pertinet, ad eos etiam altera pars referenda videtur. Dum vero Tridentini Patres decernunt, verba mandantia in prima quidem parte institutionis, pertinere ad omnes Christi fideles, sacerdotes & laicos, in altera vero parte, verba præcipientia obligare tantum sacerdotes, & non laicos.

Tridentinorum artificium.

Huius vero diuulsionis & diuersitatis, nullā prorsus in institutione monstrant rationem: cum tamē altera illa pars primæ annectatur, nō tantū per particulam copulatiuā, &, sed & per particulam (similiter.) Et quidem cum in altera parte, vniuersalis particula diserte exprimatur, quod in 1. parte non fit, Bibite ex hoc omnes, & additur: Hoc facite. Diligēter autem expendi singula verba in primo Tridentino capitulo, nō tamen potui deprehendere, quod vllam vel minimam rationē ex verbo Dei assignent, qua laicorum conscientias erudire & tranquillas reddere conentur: vt certo statuere possint, cum in vtraque parte institutionis sint verba mandantia, quod illis, quæ in prima parte sunt, ipsi etiam laici obligentur: quæ vero in altera parte sunt præcepta, ea nihil pertinere ad laicos.

A Tridentinis ratio mutilationis Cœnæ Dominicæ reddi non potest.

Duas vero alias inuenio rationes, in primo hoc capitulo expositas: sed ita, non quod per illas velint monstrare causas, & reddere rationes huius sui decreti: sed vt in principio protestentur, nullam ab se requirendam esse aliam rationem, quam αὐτὸς ἔφα. Iuxta Canonistas enim sicut Papa, ita etiam Concilium voluntatem habet pro ratione, in his quæ vult. Et Parisienses aduersus Lutherum dicunt, legem definiendi in Pontificia Ecclesia hanc esse, vt quid sentiāt, paucis explicent, rationes vero cur ita definiant, nullas scripto mandent.

Prima igitur ratio hæc est. Tridentina Synodus à Spiritu sancto edocta, declarat ac docet: Licet Christus instituerit, &c. Vbi vero Synodus edocta est à Spiritu sancto, de hac declaratione? Num ex aliquo Scripturæ loco? Moris enim est Scripturę, sicut Hieronymus recte dicit, vt quæ in vno loco breuius & obscurius dicta sunt, in alio loco explicet & declaret. Nullum certe scripturę locum, ex quo declarationem illam sumpserint, indicant, sed Christo opponunt Spiritum sanctum, ita vt Christus quidem olim in vltima cœna præceptiue instituerit vtramque speciē, Spiritus vero Sanctus nūc in Tridentina Synodo diuersam declarationē Patribus inspirarit.

Memorabilis vero ratio est, licet sine verbi Dei testimonio, imo contra manifesta Christi verba hāc declarationem proferant, quare tamē pro certissimo fidei articulo amplectenda sit, quia scilicet Spiritus sanctus est Spiritus sapientiæ & intellectus, Spiritus consilij & pietatis. Valet autem consequentia, à baculo ad angulum.

Secunda ratio est: Tridentina Synodus, secuta iudicium & consuetudinem Ecclesiæ, declarat ac docet, &c. Cuius vero Ecclesiæ? Nō Apostolicæ, nec primitiuæ: quale enim illius iudicium fuerit, supra monstrauimus: sed eius quæ circa Constantiense Concilium, consuetudinem illam contra Scripturam & morem primitiuæ Ecclesiæ inuexit, & quæ postea illam consuetudinem in Constantiensi Concilio iudicauit pro lege habendam.

Egregiæ sane rationes. Passim conqueruntur piæ conscientiæ, etiam in Babylonica regni Pontificij captiuitate, se moueri clarissima luce verborum institutionis, quæ forma Testamenti ab ipso filio Dei tradita, & Ecclesiæ commendata est, non per modū Concilij, sed in forma præcepti & mādati. Sed Tridentinum Concilium simpliciter repetit & confirmat veterem cantilenam: præceptum scilicet institutionis de sumptione vtriusq; speciei, non obligare laicos. Dum vero quæruntur rationes, quibus pia mens erudiri, confirmari, & certa reddi possit, pro thesauro ostenduntur carbones, scilicet, quia Tridentina Synodus ita declarat & docet. Et quia Ecclesia in Constantiensi Concilio ita iudicauit: ergo licet Christus instituerit, &c.

Hactenus Pontificij procuratores laborarunt, aliquo modo & quacunq; specie, ex verbis institutionis ostendere, mandatum de bibendo calice, nō pertinere ad laicos, vt non prorsus sine omni ratione, ex mera tyrannide viderentur populo eripuisse vsum Dominici calicis. Sed Tridentina Synodus non vult copias suas in illas angustias redigi, vt non certior & firmior sit hæc declaratio, quam certo & firmiter illa ex verbis institutionis probari & demonstrari potest: ideo sine ratione decretum tantum proponitur. Videntur tamen, quanquam valde obscure, ad disputationes illas alludere.

Primus enim Canon dicit, non omnes fideles ex necessitate salutis, ad sumptionem vtriusq; speciei obli-

Argumentū ad quod alludit 1. Canon.

obligari. Et argumentum ad quod Canon ille alludit, hoc est, In casu necessitatis fideles saluantur, etiamsi prorsus non possint habere copiā Sacramētalis communionis. Ergo citra dispendium salutis, etiam extra casum necessitatis, vsus vnius partis potest abrogari. Idem enim iuris quod de toto, etiam de partib. est. Et quod ad antecedens attinet, supra de Sacramentis in genere, in IIII. Canone explicauimus, quomodo Sacramenta sint ad salutē necessaria. De casu enim necessitatis, vera est Augustini sententia, etiā à Longobardo citata: Non est dubitandum, vnumquemq; fidelium corporis & sanguinis Domini tunc esse participem, quando in Baptismate membrum corporis Christi efficitur: nec alienari ab illius panis calicisq; consortio, nec priuari Sacramenti illius participatione & beneficio, etiamsi antequā panem illum comedat, & calicem bibat, in vnitate corporis Christi constitutus, de hoc seculo migrauit. In casu igitur necessitatis, vbi copia Sacramentalis cōmunionis haberi nō potest, valent hæ regulæ: Deum salutem fideliū, non alligasse Sacramentis. Item: Crede & manducasti. Consideretur autem, qualis sit cōsequentia: In casu necessitatis fideles saluātur, sine Sacramentali cōmunione. Ergo extra casum necessitatis, licet mutare & mutilare testamentariam institutionem Filij Dei. Certe si à casu necessitatis, argumentandum est ad abrogationem & prohibitionem extra casum necessitatis: sequetur nō alteram tantum partem, sed totam Eucharistiæ communionem abrogari, prohiberi, & Ecclesiæ eripi posse. Latro enim in cruce saluatur, etiamsi neutram Eucharistiæ speciem acceperit. Sed de casu necessitatis, plura ad argumenti huius explicationem pertinentia, ex Augustino annotauimus, in explicatione IIII. Canonis, de Sacramentis in genere.

Augustinus de casu necessitatis.

Illud autē vehementer mihi mirum fuit visum: cum magnis contentionibus, ab omnib. nostri seculi Pontificiis scriptorib. laboratum & sudatū sit, vt ex ipsa descriptione institutionis cœnæ Dominicæ, vel specie aliqua ostendi posset mandatū Christi, de sumptione calicis, ex præcepto obligare non laicos, sed sacerdotes tātum (hac enim vnica ratione, si illud ostendi & probari posset, vident solide responderi posse ad omnia argumenta, quæ Pōtificiæ mutilationi ex institutione opponūtur) valde inquā principio mirabar, quare Tridētina Synodus diserte & expressis verbis decretū suum in illis Pōtificiorum disputationibus fundare noluisset. Sed postea animaduerti, graui illud consilio factū esse: quia scilicet senserūt, quam parū firma sit illa non tam contorsio, quam ludificatio testamentariæ institutionis Filij Dei. Et hęc etiam causa est, quod nec in Constantiensi, nec in Basiliensi Cōcilio ratio illa reperitur: cum tamē multæ & variæ rationes ibi excogitarentur. Obscure tamē in 1. ca. Tridentini Patres ad commentum illud alludunt, vbi dicūt: Etsi Christus Apostolis tradidit Eucharistiā sub vtraq; specie, nō tamē ideo omnes Christi fideles, statuto Domini ad vtramq; speciem accipiendā astringūtur. Ratio enim consequētiæ in hac argumentatione, alia esse non potest, quam quod ea, quę Christus in institutione cœnæ ad Apostolos dixit, nō pertineant ad vniuersam Ecclesiā ideo, quia tantum ad Apostolos illa dicta fuerūt. Quia igitur ad disputationem illam, quam manifesta repetitione Tridentini suam facere nolunt, obscure tamen alludunt, videndum est, quale sit nouum illud commentum, quod tempore Constantiensis & Basiliensis Conciliorum adhuc ignotum fuit. Ita enim manifestum fiet, nullis Sophisticis tenebris obscurari posse clarissimam lucem institutionis Christi. Quo enim acrius impugnatur, eo clarius elucescit veritas.

Pighius. Andradius.

Pighius vero & Andradius, præ cęteris magna cōtentione hanc fabulā agunt: & paucis argumenta ipsorum notabo. Vtile enim est, commonefactionis gratia, proponi talia exempla, quæ ostendant, quam audacter & impudēter, quam misere & impiè Pontificij, propter tuendā suam mutilationem ludificent, deprauent, torqueant & excarnificent sacratissima verba testamentariæ institutionis Filij Dei. Pighius sumit verba institutionis, sicut illa à Luca & Paulo descripta sunt, prorsus pręteritis Matthæi & Marci descriptionibus. Et hoc artificio testamentariā institutionem Christi ludificat. In prima, inquit, parte institutionis, Christus Apostolis duo mandat: I. Accipite, manducate. II. Hoc (quod scilicet iam me facientem vidistis) facite, in mei cōmemorationem, hoc est, Præcipit vt in posterū accepto pane, gratias agant seu benedicant, & illum distribuant accipiendum & manducandum aliis, additis verbis illis: Hoc est corpus meum, &c. In altera vero institutionis parte de calice, Lucæ & Pauli descriptio nō habet, Christum Apostolis dedisse calicem: nec præceptiue & imperatiue dixisse: Bibite ex hoc omnes. Ergo cum addit, Hoc facite, non præcipit, vt Apostoli & Sacerdotes poculum benedictionis bibendum dispensent. Hoc enim tantum ipsis præcepit in posterum faciendum, quod videant Christum in prima Cœna facientem. Iam vero Christus, iuxta Lucæ & Pauli descriptionem, in prima Cœna ne Apostolis quidem, poculum benedictionis dispensauit, addito præcepto: Bibite ex hoc omnes. Hæc enim verba Lucas & Paulus non habent: Dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes. Sed quia in Pauli descriptione Christus dicit: Hoc facite: quotiescunque biberitis: significare voluit, tunc tantum sacerdotes debere de poculo Domini bibere, quando faciunt, hoc est, quando sacrificant: ipsos vero etiam Sacerdotes quando non faciunt, hoc est, sacrificant, non habere mandatum bibendi de poculo Domini. Hæc est Pighiana tela, quæ simpliciter ponit, Christum in institutione poculum consecratum non dedisse Apostolis, nec præcepisse ipsis, Bibite ex hoc omnes. Falsumne igitur & mendacium erit, quod Matthæus & Marcus scribunt, Christum in institutione cœnæ, poculum benedictionis dedisse discipulis, & dixisse: Bibite ex hoc omnes. Pighius respōdet, Christum post ascensionē verba institutionis plenius reuelasse Paulo. Num vero ita, vt falsitatis & mendacij argueret ea, quæ à Matthæo & Marco descripta sunt? Operæ precium vero est audire, quomodo Matthæi descriptionem, quæ de calice & præceptiue, & per notam vniuersalem loquitur, eludat. Dicit enim non incongruenter intelligi posse, ea quæ Matthæus de calice scribit, pertinere non ad normam præfixam celebrando in futurum hoc mysterio, sed tantum ad illum actum cum duodecim Apostolis pertinuisse. Quare vero hoc? Quia scilicet in Matthæi descriptione, non additur mandatum: Hoc facite. Ita Pighius. Sed quia nimium crassa est violenta hæc institutionis diuulsio, vt nulla prorsus admittatur collatio descriptionum institutionis, sicut in quatuor locis Scripturæ extant: nec quod in vnius descriptione præ-

Pighiana artificium.

præteritum eſt, ex aliorum repetitionibus liceat ſupplere: vt ſcilicet quando Matthæi deſcriptio vrgetur, ſimpliciter dicamus, Chriſtum non dixiſſe, Hoc facite in mei commemorationem: ſi Lucæ & Pauli deſcriptio tractatur, vt ſimpliciter negemus, Chriſtum in inſtitutione calicẽ dediſſe diſcipulis, nec dixiſſe: Bibite ex hoc omnes; quia ſcilicet Lucæ & Pauli deſcriptio, verba illa non habet. Hæc quia nimis impudenter impia ſunt, non probantur ab omnibus Pontificiis. Vna enim & eadem inſtitutio eſt, quę quatuor in locis deſcribitur: & ſacri ſcriptores ita mutuas operas tradiderunt, vt quod priores Matthæus & Marcus præterierunt, poſteriores Lucas & Paulus ſuppleuerint. Quæ vero in priorũ deſcriptionibus ſatis luculẽter explicata erant, ea poſteriores non iudicarunt omnia repetenda eſſe, cũ quidem omnes deſcriptiones conferri vellent.

Volui tamen Pighianum illud artificiũ notare, vt extet illuſtre exemplum, ad quas impudentes & craſſas ludificationes Scripturæ, ſuſcepta defenſio Pontificiæ mutilationis, humana ingenia abripiat.

Andradij eluſio.

Andradius vero nouus artifex, concedit in inſtitutione extare mãdatum de ſumptione calicis. Sed alia via, quam Pighius ingreditur, probaturus, verba inſtitutionis de calice, non pertinere ad laicos, ſed ad ſolos ſacerdotes. Et obſeruabit Lector, non de vini tantum ſpecie laicis eripienda Pontificios laborare, ſed hoc pugnant, laicos ad dulciſſima verba Chriſti, quæ communioni calicis addita ſunt, nullum plane ius habere, quia ſcilicet verba illa ad ſolos ſacerdotes pertineant. Sumpſi autem potiſſimum Andradij diſputationem expendendam, quæ enim mens ſit Tridentini Concilij in primo argumento: quia non plene ſe explicant, ex Andradio opinor, qui & Concilio interfuit, & in ipſo Concilio ſcripſit, omnium rectiſſime intelligemus. Dicit igitur: Licet præceptum de bibendo calice, cum nota vniuerſali, à Chriſto in inſtitutione traditum ſit: non tamen ſequi, omnes Chriſti fideles ſub illo vniuerſali ſigno comprehendi, & præcepto illo obligari. Audis eadem verba, & eandem ſententiam, ſicut in primo Tridentino Capitulo legis. Sed cauſam & rationem huius ſententiæ, quam Concilium ſtudioſe celauit, Andradius Concilij interpres nobis prodit: Chriſtum ſcilicet præcepto illo, vniuerſali nota tradito (Bibite ex hoc omnes) non alios quam præſentes Apoſtolos compellaſſe. Cum enim non pauci ex 70. diſcipulis, & ex piis matronis, tũc adeſſent Hieroſolymis, Euangeliſtæ tamen expreſſe memorãt, Chriſtum tantum duodecim Apoſtolos menſæ illi adhibuiſſe. Et Marcus, explicaturus quos Chriſtus vniuerſali illa nota intelligi voluerit, dicit, omnes illos quos tunc compellarat, cum diceret, Bibite ex hoc omnes, ſtatim in prima illa Cœna bibiſſe ex calice: qui certe non alij fuerunt, quam duodecim Apoſtoli, qui tunc in cœna præſentes fuerũt. Hæc eſt prima σύρραξις Andradij. Sed quæro, an ſemel tantum, in prima ſcilicet illa cœna, Chriſtus illud quod tunc præcipiebat, fieri voluerit? Negabit hoc Andradius. Chriſtus enim addit mandatum, Hoc facite: vt ſcilicet, in poſterum ſeu in futurum, vſq; ad conſummationem ſeculi (ſicut Paulus interpretatur) illud fiat, quod in prima cœna factum fuerat. Et niſi traditum eſſet à Chriſto hoc mandatum, nemo factum illud primæ cœnæ auſus fuiſſet vel debuiſſet imitari. Altera vero quæſtio eſt, an tantum duodecim illæ perſonæ, ex mãdato Chriſti debuerint poſtea illud facere, ita vt præter & poſt duodecim illos, ad nullum omnino fidelium, ea quæ in inſtitutione cœnæ præſcripta & mandata ſunt, pertineant. Negat & hoc Andradius: facit enim illa communio reliquis etiam Sacerdotibus. Ipſe igitur in ſequentibus fatetur, & oſtendit, falſum eſſe quod prius contendebat, Chriſtum vniuerſali nota, cum dicit, Bibite ex hoc omnes, nõ alios voluiſſe intelligi, quam duodecim illos qui tunc præſentes erant. Tertia demum quæſtio eſt: Qui ſint illi, ad quos in Eccleſia, præter & poſt Apoſtolos, mandata inſtitutionis Chriſtus pertinere voluerit? Et hic eſt ſtatus quæſtionis valde arduæ & grauiſſimæ: in cuius definitione, non nudis vtendũ eſt aſſeuerationibus, ſed argumentis certis, probationibus firmis, & documentis euidentiſſimis. Andradius, ſicut forſan in concilio didicit, audacter affirmat, mandata totius inſtitutionis cœnæ pertinere ad ſolos Sacerdotes. Quomodo vero illud probet audiamus. Tria, inquit, mandata ſunt in inſtitutione, Edite, Bibite, hoc facite. Et hæc copulatiue ita connexa ſunt, vt ad quos pertineat mandatum, Hoc facite, ad illos etiam præcedentia pertineant. Sed Chriſtus poteſtatem in poſterum conſecrandi, celebrandi, adminiſtrandi, & diſpenſandi Euchariſtiam inſtituit, cum diceret: Hoc facite. Illa vero poteſtas, non ex æquo omnibus fidelibus, ſed miniſtris Eccleſiæ competit. Ergò & præcedentia mandata, ſcilicet: Edite, Bibite, ad ſolos Sacerdotes pertinent. Non autem ita, vt ſacerdotibus quando non conficiunt, vtraq; ſpecies diſpenſetur, nam & hoc negat, ſed tantum, vt ſacerdotes quando celebrant, vtramq; ſpeciem ſumant. Violenta profectò eſt Luſitana hæc argumentatio, qua à iure totius communionis Euchariſtiæ prorſus remouentur nõ laici tantum, ſed & Sacerdotes non conficientes. Dicit enim vtrumque mandatum, Manducate & bibite, ad ſolos Sacerdotes pertinere: ad quos ſcilicet pertinet mandatum, Hoc facite. Reſponſurus vero ad obiectionem: Quo igitur iure laicis altera ſpecies diſpenſetur, ſi tota inſtitutio ad ſolos Sacerdotes pertinet? hæret tanquam mus in pice. Vult quidem dicere, Apoſtolos ſumpſiſſe vnã ſpeciem, cum adhuc laici eſſent, priuſquam ſcilicet in Sacerdotes conſecrarentur, per verba, Hoc facite. Sed paulo ante dixerat, ad eoſdem copulatiuè pertinere, Manducate, & hoc facite. Ideo arbitratur ex 6. cap. Iohannis, laicos ad communionem vnius ſpeciei admitti, vel certe ex generali Sacramẽtorum ratione. Tandem vero dicit, Chriſtum quidem in genere præcepiſſe, vt fideles Euchariſtia vterentur: quam vero earum ſpecierum conſultius foret plebi porrigere, Eccleſiæ iudicio relictum eſſe. Sed vbi hoc ſcriptum eſt, ô bone vir? Ego enim non in genere, ſed in ſpecie, de vtraque parte Euchariſtiæ ſumenda, lego mandatum Chriſti. Sed quam putas eſſe cauſam quod diſputent, ne vnam quidem ſpeciem laicis ex mandato Chriſti dari? Abſque dubio hæc eſt: vt Pontificis potius liberalitati & authoritati, quam inſtitutioni & mandato Chriſti, cõmunionem ſuam acceptã ferant laici.

De mandato Chriſti, Hoc facite.

Sed expendenda eſt paulisper hæc Andradij argumentatio. Tota vero vis argumenti, ſita eſt in mandato, Hoc facite. De quo diſtincte dicendum eſt: quatenus ſcilicet pertinet ad miniſtros Eccleſiæ, & quatenus pertinet ad reliquam Eccleſiam. Et planum faciemus, quocunque referatur mandatum illud Chriſti, Hoc facite, ſiue ad Sacerdotes, ſiue ad reliquam Eccleſiam, confirmari & ſtabiliri

nostram sententiam: quod scilicet communio sub vtraque specie, sit iuris & præcepti diuini. Quia enim quod Christus in vltima cœna fecit, in futurũ etiam in Ecclesia fieri mandauit: acceptum scilicet panem & poculum gratiarum actione benedicere, & sacrata dispensare, quod ad ministerium proprie pertinet: Non ergo negamus, mandatum Christi, Hoc facite, eatenus pertinere ad ministros Ecclesiæ. Quia vero totum illud, quod in prima cœna nõ tantum à Christo benedictione & dispensatione, verum etiam à discipulis sumptione, mãducatione, & bibitione factum est, comprehenditur in mandato illo, Hoc facite, refertur enim ad totam actionem præcedentem: non igitur tantum ad Sacerdotes celebrantes Eucharistiam, sed & ad illos, quibus Eucharistia dispensatur, vt eam edant & bibant, mãdatum illud, Hoc facite, certa ratione pertinet: sicut postea clarissime ex Paulo demonstrabimus. Non enim tantũ particula quædam, sed totũ illud, quod in institutione cœnę factum est, comprehenditur in mandato illo, Hoc facite. Primum autem in ipsa institutionis luce videbimus, quid verba illa Hoc facite, velint, possint & efficiant, si referãtur ad sacerdotes seu ministros Ecclesiæ. Sine dubio enim Christus quando dixit: Hoc facite; ministris Ecclesiæ præscripsit, mandauit & præcepit, quomodo in posterũ seu in futurum celebrare & administrare & dispensare debeant Cœnam Dominicã, vsque ad consummationem seculi: nempe vt ea faciant, quæ Christus in prima cœna fecit. Et quidem si Christus panem & calicem benedixisset, & solus sumpsisset, & addidisset mandatum, Hoc facite: tũc forsan illud, quod Pontificij volunt, sequeretur: vt scilicet solus sacerdos celebrans, vtramq; speciem sumeret: Iam vero non lego, Christum benedictũ illum panem & calicem Eucharistiæ, ipsum manducasse & bibisse: licet Chrysostomus, sine certo & manifesto Scripturæ testimonio illud affirmet. Manifestissime autem lego, Christum benedictum panem & calicem aliis dispensasse addito mandato: Edite, bibite. Quatenus igitur mandatum Christi, Hoc facite, solos ministros Ecclesiæ, ad quos administratio Eucharistiæ pertinet, complectitur: non tantum requirit, vt Eucharistiam consecrent, & ipsi sumant: sed ex præcepto & mandato diuino requirit, vt sacratam Eucharistiam dispensent, & distribuant aliis. Hoc enim Christus in prima cœna fecit, & quod tunc fecit, vt illud in futurũ fieret, serio mandauit, cum diceret: Hoc (quod scilicet me vidistis facientem) facite. Quid vero Sacerdotes in administratione Eucharistiæ distribuere & dispensare debeant, manifestum est ex institutione: quod scilicet Christus dispensauit, & distribuit. Dicit enim: Hoc quod me vidistis facere, facite. Christus vero benedictum panem distribuit, dicens: Accipite, comedite, &c. Et huic parti actionis, addit mandatum: Hoc facite. Similiter vero etiam poculum benedictionis distribuit, dicens: Bibite, &c.

Et huic etiam parti actionis similiter vt primæ addit mandatum, Hoc facite. Sacerdos igitur celebrans Eucharistiam, si solus eam sumat, & nemini alteri eam dispenset, non facit hoc quod Christus fecit. Quod si alteram tantum partem dispenset, iterum non facit hoc, quod Christus fecit. Is enim sicut vtramque speciem consecrauit, ita etiam vtramq; distribuit. Et illud quod tunc fecit, faciendum in posterum mandauit, cum diceret: Hoc facite. Manifestissima igitur demonstratio est, ipsa luce meridiana clarior, mãdatum Christi, Hoc facite, quatenus ad solos sacerdotes pertinet, nequaquam eripere reliquæ Ecclesiæ communionem vtriusq; speciei. Non enim hoc vult mandatũ illud, vt sacerdos celebrans Eucharistiam, solus eam sumat, sed ex præcepto diuino iniungit & imponit sacerdoti celebranti, vt dispenset & distribuat Eucharistiam, & quidem ita sicut Christus eam dispẽsauit. Is vero & panem & poculum benedictum dispensauit, & vtriq; parti expresse & distincte addidit mandatum: Hoc, quod scilicet ego iam feci, in futurum vsq; ad consummationem seculi facite.

Argumentũ firmissimum contra Pontificios.

Restat igitur postrema quęstio: Qui sint illi, quibus sacerdos celebrans, Eucharistiam dispensare & distribuere ex præcepto diuino teneatur? Christus dispensauit eam Apostolis: quos Pontificij dicunt, tunc retulisse personam sacerdotum. Sed Apostoli tunc erant conficientes, sicut Pontificij loquũtur. Ad minimum igitur clericis non conficientibus, dispensanda esset vtraq; species Eucharistię, etiam si ad solos sacerdotes pertineret. Christus enim Apostolis, qui tunc non erant conficientes, dedit vtramq; speciem. Et hoc quod tunc fecit, sub præcepto in posterum fieri mandauit. Et tamen Pontificia Ecclesia, ipsis etiam Sacerdotibus, quando non conficiunt, non dispensat vtramq; speciem. Hunc nodum antea Iesuitis proposueram, sed aduocatus ipsorum Andradius, noluit eum tangere: impossibile enim est, quod vlla ratione vere possit solui. Sed omissis illis ἀσυστάτοις, quærendus est certus mandati Christi interpres: quibus scilicet dispensanda sit Eucharistia, ita sicut Christus eam dispensauit discipulis suis, sub panis scilicet & vini specie. Is vero Paulus erit, qui Euangelium suum non ab homine, sed ex reuelatione Filij Dei accepit, Galat. 1. Et doctrinam de cœna Dominica, fatetur se ita tradidisse, sicut eam à Domino accepit. Tradidit autem non vt nudam historiam sine explicatione, accommodatione & applicatione ad praxim (vt ita loquar) Ecclesiæ: sed ita proponit institutionem, vt sit regula & norma administrandæ, dispensandæ & sumendæ Eucharistiæ. Recitatis autem verbis & mandatis institutionis Christi, mox subiungit accõmodationem de dispensatione & vsu vtriusque speciei. Num vero ad solos Sacerdotes illa pertinet, quæ Paulus ibi de communione sub vtraq; specie scribit? Certe titulus Epistolæ, vniuersam Ecclesiam Dei, quæ est Corinthi, alloquitur: imo addit, inscriptam esse omnibus, qui inuocant nomen Domini, idque in omni loco. Sicut igitur ex verbis institutionis habemus, in celebratione cœnæ Dominicæ debere ex præcepto diuino fieri dispensationem, seu distributionem vtriusque speciei, panis scilicet & poculi Dominici: hoc enim Christus fecit, & idem faciendum in posterum mandauit: ita ex Pauli interpretatione habemus, dispensationem illam panis & poculi Dominici, ex præcepto Domini debere fieri omni homini probanti se, item omnibus qui inuocant nomen Domini. Hæc enim sunt Pauli verba. Breuiter igitur, sed certo & manifeste demonstrauimus, sacerdotes seu ministros Ecclesiæ, quando celebrant & administrant cœnam Dominicam, ex præcepto diuino astringi & obligari, non tantum vt Eucharistiam consecrent, & ipsi sumant, sed vt consecratam dispensent & distribuant, non dimidiam, sed integram, panem scilicet & poculũ Domini, sicut Christus fecit: & vtramq; illam speciem dispensent & distribuant,

Paulus verus interpres Cœnæ Dominicæ.

non

non solis tantum Sacerdotibus, sed omni homini probanti se, & omnibus qui inuocant nomen Domini in omni loco. Et forsan nō sine peculiari artificio, Tridentinū decretum noluit loqui de præcepto dispensationis, sed de præcepto sumptionis. Etsi vero posterius illud ex priori manifestū est, ex natura correlatiuorum: tamen & hoc de præcepto scilicet sumptionis, manifeste ex scriptura ostendi potest. In prima enim cœna non tantū hoc factum est, quod Christus panem & poculū benedixit & dispensauit: sed & hoc ibi factum fuit, quod Apostoli panem & poculū Domini acceperunt, manducarunt & biberunt: idq; non vt arbitrarium quiddam sed ex præcepto & mādato Domini. Dixerat enim: Accipite, manducate, bibite. Ad totam vero illam actionē primæ cœnę, Christus addidit mandatū, vt in futurū vsq; ad consummationē seculi ita fieret: Hoc inquiens, quod scilicet in hac prima cœna factū est, facite. Sicut igitur in prima cœna Apostoli ex præcepto diuino vtramq; speciem sumpserunt, manducarunt & biberunt: ita præscriptū & mandatū Christi est vt idem in futurū vsq; ad consummationē seculi in celebratione cœnæ Dominicæ fiat. Et Paulus locuples testis est Christum ipsum in institutione mandatū illud, Hoc facite, non tantum ad consecrationem & dispensationē, sed expresse etiam ad sumptionem retulisse: & quidem expresse in altera parte, de calice. Ita enim recitat Christi verba: Hoc facite, quotiescunq; biberitis. Et ipse Paulus mox subiiciens, quæ sit interpretatio verborum Christi, Hoc facite in mei cōmemorationem, inquit: Quotiescunq; manducaueritis hunc panem & poculum hoc biberitis, mortē Domini annūciate, donec veniat. Paulus igitur mandatum Christi, Edite, bibite, hoc facite, accommodat ad ipsos sumentes. Et sicut sumptio panis sacrati, est iuris & præcepti diuini: ita etiam sumptio poculi Dominici, est iuris & præcepti diuini. Et Paulus hæc scribit ad omnes qui inuocāt nomē Domini in omni loco.

Tridentinorum astutia.

Siue igitur ad sacerdotes siue ad sumētes referatur mandatū Christi, Hoc facite: planum factum est, communionem sub vtraq; specie esse iuris, præcepti & mādati diuini duplici ratione. I. Quia ministri Ecclesiæ, in administratione cœnæ Dominicæ, ex præcepto Domini obligati sunt, & astringūtur ad dispensandā Eucharistiam, ita sicut Christus eam in prima cœna dispensauit, sub panis scilicet & vini specie: idq; non sacerdotibus tantum, sed omnibus qui inuocant nomē Domini, in omni loco. II. Sumpturi Eucharistiam, habent mandatū Christi, vt in sumptione illud faciant, quod in prima cœna factum esse scribitur: vt scilicet panem benedictū edant, & poculū Domini bibant. Et ad hoc faciendū, duplici vinculo mandati diuini obligantur & astringuntur. I. Quod Paulus sua interpretatione ostendit mandatū, Edite, bibite, pertinere ad omnes sumentes. II. Quod Christus vtriq; parti addit peculiare mādatum: Hoc facite, vt non tantum in dispensatione, sed etiam in sumptione hoc fiat, quod in prima cœna factum est.

Exemplum primitiuæ Ecclesiæ.

Ex hoc iure institutionis, præscripti, mandati & præcepti diuini, primitiua Ecclesia in legitimis & ordinariis Ecclesiæ conuentibus, vtramq; Eucharistiæ speciem dispensauit, & sacerdotibus & laicis. Et diserte docuit, in vsu & participatione horum mysteriorum, nullum esse discrimen inter sacerdotem & laicum: sicut supra hæc demonstrata sunt. Nec vnquam vel sensit vel docuit vetus Ecclesia, arbitrariam esse communionem sub vtraq; specie. Sed quia de sumptione sub vtraq; specie, & Christus & Paulus præceptiue seu imperatiue loquūtur, veteres similiter etiam docuerunt, eam esse iuris & præcepti diuini. Cyprian. de cœna Domini inquit: Lex esum sanguinis prohibet: Euangelium, vt bibatur præcipit. Bibimus autem de sanguine Christo ipso iubente, pro quibus sanguis ille oblatus est. Et lib. 2. Epist. 3. disputans de calice Domini sanctificando, & plebi ministrando, aliquoties meminit præcepti diuini: vt cum dicit, ab eo quod Christus magister & præcepit, & gessit, non esse humana institutione decedendum. Item, à Domino præcipitur, & ab Apostolo eius confirmatur, vt quotiescunq; in commemorationem Domini biberimus, hoc faciamus quod Dominus fecit. Et in fine, institutionem Christi vocat legem Euangelicam.

Bernhardus.

Bernhardus sermo. 3. de Ramis palmarum dicit, alimoniam corporis & sanguinis Christi, eo die primum exhibitam, eo die commendatam & mandatam, deinceps frequentari. Cyprianus lib. 1. Epist. 2. Quomodo ad martyrij poculum idoneos facimus, si non eos ad bibendum prius in Ecclesia poculum Domini, iure communicationis admittimus? Et Iustinus, scriptor vetustissimus, cum descripsisset ritum sui seculi in Ecclesia, de communione sub vtraq; specie, mox subiungit, Apostoli in Euangeliis ita sibi Christum ἐντετάλθαι, præcepisse tradiderūt. Ostendimus igitur ex institutione Christi, ex interpretatione Pauli, & ex traditione veteris Ecclesiæ, dispensationem & sumptionem Eucharistiæ sub vtraque specie, esse iuris & præcepti diuini.

Tridentinorum argumētum ex concione, Ioh. 6.

Secundum argumentum contra verba institutionis, Tridentina synodus texit ex concione, Ioh. 6. Illud verò à Pontificiis scriptorib. in duplici forma solet proponi. I. Christus Io. 6. loquens de sumptione & participatione carnis & sanguinis sui, aliquando concionatur de manducanda carne, & bibendo sanguine, aliquando verò reducit illa ad solam manducationem: vt, Qui manducat me, viuet propter me. Ergo communio vtriusq; speciei, non est tanquam necessaria præcepta, sed potest sufficere sola manducatio. II. Osius in confessione Polonica, argumentum illud ita format. Christus Ioh. 6. loquens de manducanda sua carne, & bibendo sanguine, nō facit mentionem vini, sed tantum panis. Ergo vsus Dominici calicis potest abrogari & prohiberi. Sed facilis & plana est responsio: Cœnā Dominicam Christum instituisse in ea nocte, qua tradebatur, & Euangelistæ testantur, & Paulus clarissime affirmat. Concio verò Ioh. 6. habita est à Christo, anno integro & amplius ante institutionē cœnæ. Et tamen tam boni viri sunt Tridentini patres, vt non vereantur prætextu ex concione Io. 6. sumpto, reformare, mutare & mutilare testamētariam institutionem filij Dei. Eadem enim ratione posset quis argumentum nectere ex concione Ioh. 4. tantum bibendum esse in cœna Dominica, & quidem non vinum, sed aquam in calice adhibendam: quia Christus ibi dicit: Qui biberit ex aqua, quam ego dabo, non sitiet in æternum. Deinde manifestum est, Christum Iohan. 6. non agere de manducatione & bibitione, quæ ore corporis fiat: nec de pane materiali. Iudæis enim vrgentibus illud signum, Patres nostri in deserto manna manducauerunt: Christus opponit: Iam verò Pater cœlestis non corporalem cibum, sed alium panem, scilicet filium suum incarnatum, vobis misit: Ego, inquit, sum panis ille

Argumētum Osii in confessione Polonica.

vitæ. Ita cum turbæ quæ ex quinque illis panibus manducarant, ad ipsum reuerterentur, vt iterum corporali mãducatione saturarentur, Christus pani materiali & manducationi corporali opponit alium spiritualem cibum, & spirituale manducationem, quæ fide fit, sicut aliquoties repetit: Qui credit in me, habet vitam æternam. Si igitur ex 6. cap. Iohannis, de substantia cœnæ Dominicæ, contra verba institutionis iudicandum esset: sequeretur, etiam elementum panis non esse adhibendum ad Eucharistiam, nec opus esse, vt in cœna Dominica ore corporis aliquid acciperetur: imo posset inde concludi, vsum & panis & poculi Dominici, sicut institutio cœnæ de illis loquitur, posse simpliciter abrogari & prohiberi. Tam egregium scilicet argumentum est, quod ex concione Iohannis 6. contra institutionem cœnæ à Pontificiis opponitur. Et tamen vnicum hoc argumentum præcipuum fuit, quod tempore Constantiensis Concilij, ex scriptura contra vsum vtriusque speciei oppositum fuit.

Veterum sententia de 6. cap. Iohan.

Veteres quidem in explicatione 6. capitis, plerunque solent tractare doctrinam de cœna Dominica non quod ibi sit instituta, vel quod ex 6. cap. Ioh. discendum sit, quæ sit materia, quæ forma: hoc est quod elementum, & quod verbum sacramenti Eucharistiæ. Sed quia ad salutarem cœnæ Dominicæ vsum non sufficit Sacramentalis manducatio, nisi accedat spiritualis: qualis verò illa sit & esse debeat, describitur Iohan. 6. Hactenus & hoc modo veteres 6. caput Ioan. recte accommodarunt ad doctrinam de Eucharistia. Non potest autem in vllo veterum ostendi, quod in 6. c. Ioan. vel disputarint saltem, in legitima & ordinaria celebratione cœnæ Dominicæ, vsum calicis posse vel abrogari, vel prohiberi. Doctrina igitur de materia & forma, de elemento & verbo Eucharistiæ, de norma administrationis & dispensationis cœnæ Dominicæ, & de modo Sacramentalis communionis, sedem suam habet non Ioan. 6. tunc enim Eucharistia nondum erat instituta: sed in verbis institutionis, in quibus dispensationem & communionem vtriusque speciei præceptiue institutam esse manifestum est. Illud verò Pontificij prorsus inuertunt. Et hinc æstimetur, qualis causa sit, quæ huiusmodi argumentis & fundamentis nititur.

Tridentini argumentantur ab autoritate Ecclesiæ.

Tertium argumentum Tridentinæ Synodi, sumitur ab autoritate & potestate Ecclesiæ. Consideretur autem status disputationis. Manifesta & certa sunt verba institutionis, de vtraque specie. Ab illis Pōtificia Ecclesia discessit. Iam cum quæritur, quas huius discessionis rationes habeant? opponitur autoritas & potestas Ecclesiæ. Necesse igitur erit, esse aliquam potestatem & autoritatem Ecclesiæ cōtra expressa verba Dei, & quidē ad destructionem testamentariæ institutionis filij Dei: ad quam tamen duplici mandato, in singulis Eucharistiæ partibus Ecclesiam vsq; ad consummationē seculi, donec ad iudicium redeat, alligatam esse voluit: Manducate, hoc facite: Bibite, hoc facite. Elegans certe, & vera est Augustini sententia contra Cresconium lib. 2. c. 21. Paulus dicit: Ecclesia subdita est Christo. Non igitur debet Ecclesia se Christo præponere: cum ille semper veraciter iudicet, Ecclesiastici verò iudices, vt homines plerunq; fallantur. Sed pleraq; ad hoc argumentum pertinentia, in præcedentib. sunt explicata: ideo tantū verba secundi Tridentini capituli examinabimus. Insidiose autem ludūt æquiuocatione vocabuli dispensationis. Nam & Gerson disputat, esse quidem præceptū de bibendo calice, sed tale, quod dispensabile sit autoritate Ecclesiæ. Dispensationem verò definiunt relaxationem iuris communis, factam cum causæ cognitione, ab eo, qui ius & potestatem habet dispensandi: vt scilicet sit licentia, vel mutandi aliquid in lege, vel faciendi aliquid contra legem. Tridentinum igitur capitulum declarat, Ecclesiam habere potestatem in dispensatione sacramentorum. Et ex illa potestate, licet Christus vtramq; speciem præceptiue instituit, Ecclesiam tamen communionē calicis potuisse abrogare & prohibere. Audi verò, quomodo illud ex scriptura probent. Paulus enim dicit: Sumus dispēsatores mysteriorum Dei. Mysteria sunt sacramēta: & dispensare, est ius commune relaxare. Ergo quæ Christus in dispensatione & vsu Eucharistiæ instituit, Ecclesia potest abrogare: quæ præcepit, potest prohibere: vsum scilicet calicis Domini, pro laicis.

Canonistæ.

Canonistarum quidem sententia est, Papam posse dispensare contra 4. prima Concilia: item contra verba Euangelij, licet non contra mentem. Sed si quis tunc, regnante barbarie & inscitia linguarum, potuisset Papalem illam potestatem dispensandi, ex dicto illo Pauli probare: Sumus dispensatores mysteriorum Dei: næ vere magistralis illa allegatio habita fuisset. Nunc verò in tanta luce ludere vocabulis, in re tam seria, nemo vt arbitror sanus auderet. Audet autē hoc & quidem iure suo, præfricta frons Thaidis Babylonicæ. Et qua cōscientia causam hāc agant, quantumq; fidei illis sit tribuendum, hinc æstimetur. Mysteria ibi Paulus intelligit reuelationē totius doctrinę Euangelicæ, & Apostolos vocat ministros οἰκονόμυς: hāc ipsam innuēs antithesin, quod non sint domini horum mysteriorum, qui potestatem habeant mutandi & abrogādi: sed quod tātum sint œconomi, in quibus hæc fidelitas requiritur, vt iuxta institutionē, præscriptum & mandatum Domini, ea dispensent, quæ ipsis commissa sunt. In hac sentētia vetus interpres vsus est vocabulo dispensationis. Illius verò æquiuocatio commoda visa fuit Tridentinis Patribus, qua mutilationē cœnæ Dominicæ iustificarent. Non abs re igitur factum est, quod veterem editionem decreto suo authenticam fecerunt, ita vt nemo eā in disputationibus, quouis prætextu reiicere auderet: etiamsi scilicet, vt in hoc loco, οἰκονομία non significet potestatem mutandi & statuendi aliquid, cōtra id, quod Dominus expresso mandato præscripsit. Sed huic dispēsationi videntur, ne ipsi quidem Tridentini satis fidere. Ita enim orationem moderantur, quasi velint dicere: In dispensatione, hoc est, in administratione sacramētorum, Ecclesiam in externis circumstantiis posse statuere & ordinare, quę ædificationi seruiūt: & in huiusmodi quidem ordinationibus, si fiāt in circumstantiis, de quib. non extat mandatum Dei, ad hunc finem, vt ea quæ in administratione sacramētorum à Domino instituta, præscripta & mandata sunt, eo rectius & diligentius ad ædificationem seruentur. Nō negamus, inquam, in huiusmodi ordinationibus Ecclesiam habere potestatem, vt omnia scilicet fiant ordine, decenter & ad ædificationem. Hāc verò potestatē, Pontificij extra suos terminos eo trahunt, quasi Ecclesia simili potestate possit etiam ea, quæ in institutione cœnæ, filius Dei instituit, ordinauit, præscripsit, mādauit & præcepit, mutare, mutilare, prohibere & eripere. Hoc verò, quia probari non potest, negamus. Et obseruetur Tridentina argumentatio, à dispēsatione in circumstantiis adiaphoris,

Explicatio Paulinæ sententiæ.

Tridentinorum argumentatio.

phoris, ad abrogationem, mutilationem & prohibitionem eorum, quæ habent verbū & mandatum Dei. Falsum vero est quod dicunt, Paulum tali potestate vsum in hoc ipso Sacramento, quando Corinthiis scribit: Cætera cum venero disponam. Diserte enim prius ponit ea, quæ habent institutionem, ordinationem, præscriptum & mandatum Christi: & ab iis postea disiungit ea quæ pollicetur se ordinaturum cum venerit. Intelligit igitur ea quæ nō habent præscriptum & mandatum Christi.

Et quidem ipsum Concilium non potest simpliciter hanc distinctionem negare: ideo addunt, salua Sacramentorum substantia, fieri posse dispensationem. Hoc vero mirabile est, Eucharistiā posse vna sui parte mutilari, salua tamen ipsius substantia. Longobardus certe & Scholastici, substantialia Sacramentorum affirmant esse materiam & formam: hoc est, elementum diuinitus institutū, & verbum voce diuina elemento annexum. Iam Christus pro elemento, in cœna sua non panis tantū, sed & poculi vsum instituit. Quomodo igitur salua manet substantia cœnæ Dominicæ, si altera eius pars abrogetur, mutiletur, & prohibeatur? Sed forsan substantiam Eucharistiæ, volunt esse spiritualem participationē corporis & sanguinis Christi. Cumque illa fiat etiam sub vna specie, vbi totus & integer Christus adest: iudicant saluā manere Eucharistiæ substantiam, etiamsi poculū Domini inde tollatur. Sed quia etiam sine pane & vino fieri potest spiritualis participatio carnis & sanguinis Christi, in verbo Euangelij, sola fide, Ioan. 6. eadē ergo consequentia manebit etiā salua substantia Eucharistiæ etiamsi vtraque species, & panis & vini, inde tollatur. Sed quæ ad substantiam cœnæ Dominicæ pertineant & requirantur, non ex humanis argumentationibus, sed ex testamentaria institutione filij Dei discendū & diiudicandum est. Quartum argumentū Tridentinæ Synodi, sumptum est ab exemplis veteris Ecclesiæ, quod scilicet vsus vtriusq; speciei in primitiua Ecclesia, non infrequens quidem, non tamen vniuersalis fuit: sed semper etiā simul in vsu fuerit communio sub vna tantummodo specie. Cui libertati communicandi, siue sub vtraq; siue sub vna tantūmodo specie postea successerit mutatio cōsuetudinis, de cōmunione sub vtraq; specie, quā subsecuta demū sit lex de vna tantum specie.

Argumentum ab exemplis veteris Ecclesiæ.

Obseruabit autē Lector, quod Pontificij in hac causa, vsu rerum multa edocti sunt, quæ principio non satis considerata fuerunt. Constantiense enim Concilium cum primum ferret legem de mutilatione cœnæ Dominicę, simpliciter concessit, cōsuetudinem fuisse primitiuæ Ecclesiæ, quod à fidelibus Eucharistia sub vtraq; specie reciperetur. Sed mox biennio post, Gerson animaduertit, quantum hæc confessio haberet incommodi. Et licet diuersum probare & ostendere non posset: tamen inquit probabilius videri, hoc non communiter apud omnes seruatum fuisse. Ex hac commonefactione, Tridentina Synodus habet hoc artificium, quod nō dicit initio Christianæ religionis vniuersalem fuisse vsum vtriusq; speciei: imo ne quidem dicit, frequentem fuisse: sed per figuram μείωσιν inquit, non infrequentem fuisse. Respiciunt autem ad disputationes Pontificiorum, quibus probare conantur, etiam in primitiua & veteri Ecclesia, vbi vsitata erat communio sub vtraq; specie, semper tamen simul etiā vsum fuisse communionis sub vna tantummodo specie. De illis igitur disputationibus quædā qua fieri poterit breuitate, annotanda erunt. Nam & hæc annotatio ostendet, Pontificios cum destituantur & Scripturæ & antiquitatis veris testimoniis, simili artificio deprauare veterū testimonia, sicut Scripturæ sententias ludificant. Quando vero de veteris Ecclesiæ testimoniis & exemplis disputatio est, non quæritur de casib. necessitatis & extraordinariis, sed de legitima, ordinaria, publica & solenni celebratione, administratione & dispensatione Eucharistiæ. A multis autem ostensum est ex antiquis formis liturgiarum, ex descriptionibus celebrationis cœnæ Dominicæ, quæ extant apud veteres, præcipue vero apud Iustinum & Chrysostomum: ex aliis multis veterum testimoniis & exemplis: quod in veteri Ecclesia, in legitima & ordinaria administratione cœnæ Dominicæ, semper & vbiq; apud omnes vsitata fuerit communio sub vtraq; specie, iuxta Christi institutionem. Neq; vllū antiquitatis exemplum proferri potest, quod in legitima & solenni administratione cœnæ Dominicæ, vna solūmodo species, subtracta altera, fideli populo dispensata fuerit. Et hæc cum ita se habeāt, operæprecium est videre, quo artificio antiquitatis etiam testimonia deprauent Pontificij: quæ plurima & manifestissima sunt.

QVOMODO EX ANTIQVITATIS testimoniis, mutilationem suam probare conentur Pontificij.

I. Eccius & plerique alij, multum tribuunt huic testimonio, quod in veterū scriptis, & in antiquis Canonibus, mentio fit laicæ cōmunionis: ad quam remittebantur illi, qui ex clero eiecti erant. Ergo, aiunt, in veteri Ecclesia alia fuit communio cleri, scilicet sub vtraque specie: & alia laicorum, scilicet sub vna specie. Sed hoc falsum esse animaduertunt & fatentur nunc ipsi etiam Pontificij: vt Vicelius, Tapperus, Lindanus, & multi alij. Manifestissimum enim est, illis temporibus, quibus mentio fit laicæ communionis, datam fuisse laicis vtramq; speciem. Et Chrysostomus expresse affirmat, in participatione mysteriorum, nullum esse discrimen inter sacerdotes & fidelem populum. Sed laica communio veteribus vocabatur, quando clericus propter crimen aliquod, ab officio ministerij vel suspendebatur, vel prorsus remouebatur: tunc enim ipse non administrabat Eucharistiam, sed eam tantum accipiebat: idque non inter clericos, sed post clericos cum laicis, & in loco vbi laici communicabantur. Agnoscunt igitur, & fatentur ipsi Pontificij, laicam communionem apud veteres non esse intelligendam de alio communionis genere, sed de gradu, ordine, & loco communionis.

Laica communio quid.

II. Quidam, quos etiam Osius in Polonica confessione imitatur, fingunt in Ephesina synodo decretum fuisse, vt laicis tantum vna species Eucharistiæ traderetur, eo quod Nestorius docuerit, sub pane esse cadauer exangue. Sed merum figmentum hoc est. Nullus enim ex veteribus hanc opinionem Nestorio tribuit. Et in historia, item in actis Ephesini Concilij, ne vestigia quidem talis, vel disputationis, vel decreti apparent. Sed talis causa talibus digna est probationibus.

Osius.

III. Est & hoc vnum ex artificiis Pontificiis, vbi in veteribus mentio fit Eucharistiæ, quod illam tantum de vna specie intelligunt: vt quando apud Eusebium libro 5. cap. 24. Episcopis eiusdem communionis, peregre aduentantibus transmittitur Eucha-

Eucharistia: pontificij contendunt, hoc simpliciter de panis tantũmodo specie esse intelligendum. Sed appellatio Eucharistiæ complectitur vtramq; speciem. Iustinus enim describens ritum communionis sub vtraq; specie, dicit: Hoc alimentum apud nos Eucharistia vocatur. Irenæus lib. 5. Quando mixtus calix & fractus panis percipit verbũ Dei, fit Eucharistia corporis & sanguinis Christi. Cyprianus lib. 1. Epist. 2. Protectione corporis & sanguinis Christi, eos muniamus: cũ ad hoc fiat Eucharistia, vt possit esse tutela credentibus. Sermone 5. de lapsis, vbi expresse calicis tantum mentio fit, Cyprianus vocat Eucharistiam.

IIII. Ex deportatione Eucharistiæ ad infirmos conantur probare vsum vnius tantum speciei, eo quod vinum sine periculo deferri non possit. sed Iustinus Apologo 2. & Hieronymus ad Rusticum Monachum de Exuperio, expresse testatur, in veteri Ecclesia vtramq; speciem solitam deferri ad absentes & infirmos. In Serapionis historia, apud Eusebium lib. 6. cap. 44. valde laborat Andradius vt ad vnam speciem illam referat, quia verbum ἀποβρέχειν, perfundere seu madefacere, in solam panis speciem quadret. Sed quæro ab Andradio, ad quam speciem referatur quod historia habet: ἐπιστάξαι & ἐγχέαι: infundere, & in os instillare. Hic Iesuitæ dicunt, fuisse vinum non consecratum, in quo iussus fuerit puer madefacere panem. Sed hoc Eusebius non dicit. Imo Nicephorus lib. 6. cap. 6. affirmat Eucharistiã fuisse, quod seni puer in os instillauit. Ita enim inquit: instillauit ei Eucharistiã. Vsitatũ autem fuisse, in casu necessitatis, panẽ Eucharistiæ in vinũ sacratum intinctũ ægrotis dare, ex veterum historiis notum est: sicut postea ostendemus.

Iustinus. *Hieronymus.* *Andradius.* *Iesuitæ.*

V. Ex reseruatione Eucharistiæ, cuius alicubi apud veteres mentio fit, vsum vnius solũmodo speciei probare moliuntur. Sed & hoc vanum est. Apud Chrysost. enim Epist. 1. ad Innocentium, etiam sanguis Domini in sacrario seruatur. Et Gorgonia Nazianzeni soror, & corporis & sanguinis Domini antitypa reseruarat, sicut Nazianzenus testatur.

VI. Vbi in veterum scriptis expresse tantũ mentio fit panis seu corporis Christi, seu manducationis: ibi Pontificii statim affingunt præsumptã suam opinionem, de vna tantummodo specie. Sed quod sophisticè deprauent veterum sententiam, aliquot manifestissimis exemplis demonstrabo. Eccius citat ex Epist. Ignatij ad Ephesios: Frangentes vnum panem, qui est medicamentum immortalitatis, &c. Et quia ibi Ignatius non expresse meminit alterius speciei: clamitat igitur Eccius, vsum communionis sub vna specie ab ipsis Apostolis traditum & à discipulis ipsorum seruatũ fuisse. Sed Ignatius protestatur, luculentam sibi fieri iniuriam. Nam in Epistola ad Philadelphienses, inquit: Vnus est panis omnibus confractus: & vnum poculum, vniuersis distributum.

Põtificiorum artificium in citandis veterum sententiis.

Cyprianus sermone 5. de lapsis, recitat miracula quædam quæ in altera specie, pane scilicet consecrato acciderunt. Inde Horstius Coloniensis contra doctissimum virum Hamelmannum, probare conatur, tempore Cypriani vsitatam in Ecclesia fuisse communionem sub vna tantum specie: & addit, communionem illam à Deo tunc miraculis comprobatam fuisse. Sed impudens figmentum est, Cyprianus enim nullo modo scribit, miracula illa facta fuisse ad comprobandã communionem sub vna tantummodo specie: sed longe alias caussas illorum miraculorum recitat. Non autẽ sequitur: In specie panis factum fuit miraculum: ergo poculum Domini tũc non fuit distributum in Ecclesia. Nam in illo ipso sermone, ritum communionis sui temporis describens Cyprian. inquit: vbi solennib. adimpletis, calicem Diaconus præsentib. offerret.

Cyprianus. *Horstius.* *Cyprianus.*

Magno verò strepitu in scenam producũt ipsum etiam Nicenum Concilium: & non verentur affirmare, ibi communionem sub vna tantum specie, si non decretam, attamen comprobatam & cõfirmatam fuisse. Quia scilicet Canon 14. dicit: Si non fuerint in præsenti Episcopus vel presbyter, tunc Diaconi ipsi proferant & edant. Sed Canon iste, nec Græce, nec in Decretis, nec apud Ruffinum ita legitur. Et licet ibi expresse tantum nominetur corpus Christi, non tamen rectè inde concluditur cõmunio sub vna tantummodo specie. Nam in Concilio Neocæsariensi, c. 15. & dist. 95. c. presbyteri, vbi eadem plane materia de Diaconis repetitur, expresse dicitur de dando pane, & porrigẽdo calice. Manifestissime igitur antiquitas se explicat, quod per Synecdochen sæpe loquatur. Nam & Paulus ipse ad Corinth. vbi expressissime de communione sub vtraque specie tractat, illam tamen aliquoties per synecdochen notat, vt cum inquit: Mãducare cœnam Domini: Conuenitis ad manducandum: Diiudicatis corpus Domini. Item: In vnum spiritum potati sumus. Si quis verò inde vellet concludere, Paulum tradidisse & seruasse communionem sub vna tantummodo specie, scelerate faceret contra manifestissimam Pauli sententiam. Ita Augustinus de Symbolo lib. 3. c. 5. Item de feria quarta, c. 4. Hieronymus etiam ad Eustachium, expresse tantũ sanguinis Christi meminerũt. Num verò rectè quis inde inferret, Augustini & Hieronymi temporib. non panem, sed tantum poculum Domini dispensatum fuisse laicis, in administratione cœnæ Dominicæ.

Veterum synecdochica locutio. *Augustinus.*

VII. Magno apparatu, pro mutilatione cœnæ Dominicæ, producuntur exempla de domestica communione, quãdo scilicet acceptam in Ecclesia Eucharistiam, domum secum detulerũt. Tertullianus enim lib. 2. ad vxorẽ, tantum panis mentionem facit. Et Hieronymus in Apologia pro libris aduersus Iouinianum, corporis tantũ mentionem facit. Quamuis autẽ domestica seu priuata illa communio, aliquid extraordinarium fuerit, nõ difficile tamen est respondere. Quia enim illi in Ecclesia Eucharistiam acceperunt: quæstio ergo est, non quid domi sumpserint, sed quid in Ecclesia ipsis dispensatum fuerit. Et ne longius eam, afferam explicationem Ruardi Tapperi, decani Louaniensis, qui maximæ autoritatis est inter Pontificios. Is igitur tractans exemplũ Satyri, fratris Ambrosij, inquit: Videtur ex sermo. 5. de lapsis apud Cyprianum, quod illis temporibus sanguinẽ Domini ex calice omnes bibebant, & quod corpus Domini iis in manus dabatur, vt vel statim sumerent, vel secum portarent domum ibiq; sumerẽt, ita vt per temporum interualla biberent ex calice Domini, & corpus Domini manducarẽt. Hæc ille. Quia verò hæc diuulsio partium cœnæ Dominicæ, non est consentanea institutioni: ideo domestica seu priuata illa communio postea abrogata, & seuere prohibita est in Toletano & Cæsaraugustano Conciliis. Nequaquã igitur ex domestica illa cõmunione probari potest, vsitatam tunc in Ecclesiis fuisse dispensationẽ vnius tantum partis Eucharistiæ. Nam & Tertullianus in eodem libro,

Ruardus Tapperus.

libro, vbi in domestica communione, in vno loco tantum panis meminit, mox in alio loco loquitur etiam de participatione poculi: & tandem vtrunque coniungit, cibum & poculū Domini: Nazianzenus autem de sorore sua Gorgonica scribit, quod & corporis & sanguinis Domini antitypa, ex Ecclesiastico cœtu secum domum delata seruarit. Et Ambrosius in historia Satyri fratris sui, describens sumptionem, meminit haustionis & fusionis in viscera. Ergo nec ex illa historia satis certo & euidenter probatur dispensatio & sumptio Eucharistiæ, sub vna tantum specie. Et vt maxime in exemplis istius domesticæ communionis, aliquid ostenderetur (quod tamen nondū video factum esse) pugnans cum institutione Christi, & solenni consuetudine primitiuæ Ecclesiæ: quid tamen inde efficeretur, cum sint priuata & extraordinaria exempla, & quidem quæ postea graui consilio abrogata sunt? Nostra vero quæstio est, non quid vnus, aut item alter priuatim fecerint: sed quæ fuerit publica, legitima, ordinaria & solennis consuetudo veteris Ecclesiæ in administratione & dispensatione cœnæ Dominicæ. Hic est status controuersiæ, de quo flagitamus testimonia & exempla antiquitatis. Et nondum vidi, tale vllum certum & euidens vel testimonium vel exemplum veræ antiquitatis à Pontificiis proferri. Quæ enim præterea ex incertis autoribus, vt ex vita Hieronymi & Ambrosii, de quibus autoribus dubitatur, item ex legendis Sanctorū proferunt, indigna sunt quæ refutentur.

Status controuersiæ.

Hæc igitur sunt præcipua capita probationum, quibus conātur Pontificiam mutilationem exemplis antiquitatis palliare & confirmare: quæ profecto nihil probāt de eo quod in controuersia positum est: de publica scilicet, legitima, ordinaria & solenni consuetudine veteris Ecclesiæ, in administratione & dispensatione cœnæ Dominicæ. Pleraque vero vel sunt mera figmenta, vel manifestæ deprauationes sententiæ veterum: sicut euidenter ostendimus. Et tamen Tridentinum Conciliū non veretur, omnia illa, tanquam non Apollinis, sed ipsius Spiritus sancti oracula exosculari & approbare: quasi certum iam & demonstratum sit, in primitiua Ecclesia, licet non infrequens fuerit communio sub vtraque specie, non tamen Catholica, seu vniuersalis fuerit: sed simul etiā semper in vsu fuisse communionē sub vna tantummodo specie.

HISTORICA OBSERVATIO, QVOties, & quot modis mutilatio illa tentata fuerit, donec tandem introducta est.

Porrò, quia Tridentinum capitulum, ex mutatione cōsuetudinis communicandi sub vtraq; specie, & ex introductione contrariæ consuetudinis, vult Pontificiam mutilationem iustificare: iudico vtiliter quædam annotari posse, de historia introductæ huius consuetudinis. Iactitant enim, consuetudinem illam adeò esse vetustam, vt eius initium ne monstrari quidem possit in historiis. Sed nos ex veris historiis ostendemus, quomodo in veteri Ecclesia aliquoties, & aliquot modis tētata fuerit mutatio communionis sub vtraq; specie: & quam acriter mutationi huic restiterint præpositi Ecclesiarū, melioribus & purioribus Ecclesiæ temporibus, donec tandem posterioribus temporibus, post annos scilicet Domini 1200. vnà cum aliis errorib. & abusibus, mutatio illa particulariter, non tamen fine contradictione, in quasdam Ecclesias inuecta, deinde latius progressa, demum lege Constantiensi confirmata est.

Tentata autem primum fuit mutatio quædam cōmunionis sub vtraq; specie, iuxta formā à Christo præscriptam, per illos, qui bibentes in Ecclesia de poculo Domini, panem sacratū secum domum deferebant: quem postea sumebant, aliquando per satis longū interuallum temporis: sicut de Eremitis Basilius scribit. Sed illa consuetudo abrogata & prohibita fuit in Concilio Toletano 1. circiter ann. Domini 390. & postea circa ann. 500. in Cæsaraugustano. Reducta autem fuit communio ad formam institutionis: vt scilicet in Ecclesia, vbi tunc vtraq; species dispensabatur, Eucharistia consumeretur.

I. Mutatio communionis.

Secundò. Tempore Leonis I. circa annum Domini 440. Manichæi, quia vinum tanquam abominabile quiddam detestabantur, & fingebant Christi corpus, vtpote phantasticum, non habuisse verum sanguinem, moliebantur sumptionē vnius tantum speciei introducere. Sed Leo Pontifex, sermone Quadragesimali 4. appellat sacrilegium, si quis calicem sanguinis redemptionis nostræ haurire declinet. Et huc accommodat illud Pauli, Roman. 16. Obseruate eos, qui dissensiones & offendicula, præter doctrinam quam didicistis, faciunt.

II. Mutatio cœpta circa annum Domini 440.

Lindanus fingit, ante Leonem in vsu fuisse in Ecclesia communionem sub vna specie: sed Leonem tunc propter Manichæos, rursus mandasse ad tempus cōmunionem sub vtraq; specie, vt ita deprehēdi possent Manichæi. Sed Andradius rectè dicit, esse insignem hallucinationem. Adeò enim vsitata tunc fuit cōmunio sub vtraq; specie, vt his indiciis Leo deprehenderet Manichæos. Leo igitur circa an. Domini 449. pronunciat esse sacrilegium, dissensionem & offendiculum, præter doctrinā ab Apostolis acceptam, ore corpus Domini accipere, calicem verò redemptionis nostræ haurire, declinare.

Lindanus.

Andradius.

Tertiò. Tempore Gelasij, circa an. Domini 490. iterum tentata fuit mutatio cōmunionis sub vtraque specie: non ab hæreticis, sicut tempore Leonis, sed ab hominib. superstitiosis. Ita enim Gelasius loquitur. Sed acriter repulsa, & ab Ecclesia explosa fuit superstitio illa: sicut testatur Canon, Comperimus, de consecr. dist. 2. Comperimus, quod quidam sumpta tantummodo corporis sacri portione, à calice sacrati cruoris abstineant: qui quia nescio, quā superstitione docentur astringi, aut integra sacramenta percipiant, aut ab integris arceātur: quia diuisio vnius eiusdemq; mysterij, sine grandi sacrilegio nequit prouenire. Audis, vnam speciem non esse integrum sacramentum, sed ad vnum idemque mysterium pertinere vtramque speciem: item esse grande sacrilegium, si vna tantum species sumatur. Et in Canone illo notandum est vocabulum superstitionis. Inde enim colligi potest, sub quo prętextu quidam tempore Gelasij, voluerint cōsuetudinem communicādi sub vna tantummodo specie introducere. Est enim superstitio, iuxta scholasticos, velle colere Deum, sed modo indebito, hoc est, aliter & contra quam ipse præscripsit & mandauit. Prætextum igitur religionis, cultus diuini, & reuerentiæ erga sacramentum, habuerunt & prætenderunt illi, qui tempore Gelasij, præter & contra formam communionis à Christo traditam, & præscriptam à calice Dominico abstinebāt. Et quia Canonis verba sunt, docentur superstitione astringi: posset ita etiam intelligi, fuisse tunc quosdam, qui ita docuerint:

III. Circa annum Domini 490.

rint. Et hoc bene notetur. Quicquid enim prætenditur de religione & reuerentia Sacramenti, in communione sub vna specie, quia aliter & contra fit, quam Christus instituit, superstitio est. Gelasius vero pronũciat, eos esse à communione arcendos, hoc est, excommunicandos, qui ex superstitione, à participatione poculi Dominici abstinent. Quod vero Gratianus cũ Glossatorib., ad solos sacerdotes conficientes, Canonem illum restringit: cũ Ecclesiastica historia illorũ temporum, & cum ipso textu pugnat. Loquitur enim de illis, qui ad sumptionem Sacramentorum vel admittuntur, vel ab illis arcentur. Et ab ipsis pontificiis, vt Lindano & aliis, Gratiani illud commentũ nunc exploditur.

IIII. Mutatio.

Quarto, propter metum periculi effusionis quidã mature meditati sunt discessionem à forma institutionis Christi: ne tamen omnino tollerent vel abrogarent communionem sub vtraq; specie, panem consecratum in poculum benedictionis intinctum, dederunt communicantibus pro complemento communionis, hoc est, iudicarunt non plenam esse cõmunionem, si tantummodo sub specie panis, sine vino consecrato daretur Eucharistia. Dignum vero est obseruatione, vnde illud in Ecclesiam irrepserit. Cum enim in casu necessitatis, in communione paruulorum & infirmorum, apud veteres intincta & infusa aliquando Eucharistia, data legeretur: sicut ex historia Serapionis, ex Cypriani sermone 4. de lapsis, & ex Prospero de promissionibus cap. 6. & 26. quæst. 6. cap. Is in decretis. ex illis casib. extraordinariis, quidam postea voluerunt consuetudinẽ intinctæ Eucharistiæ, inuehere in legitimam & ordinariã cõmunionem Ecclesiæ, contra institutionẽ Christi, & morem veter. Ecclesiæ, idq; prætextu periculi effusionis, & reuerẽtiæ erga Eucharistiã. Sed Iulius Pontifex circa annũ Domini 340. in Epist. ad Episcopos Ægypti, & citatur de consec. dist. 2. cap. Cum omne. acriter consuetudinem illam reprehendit. Et quibus ex fundamentis eam refutet, operæprecium est considerare. Dicit esse contra diuinum ordinem, contra Apostolicas institutiones: item esse contrarium Euangelicæ & Apostolicæ doctrinæ, & consuetudini Ecclesiasticæ aduersum. Et (quod præcipuè notandum est) ostendit, vnde petendæ & sumendæ sint probationes in hac causa. Inquit enim: Non difficile hoc ab ipso fonte veritatis probabitur, in quo ordinata ipsa Sacramentorum mysteria processerunt. Agnoscit Lector, Romanam Ecclesiam longe aliis tunc vsam fundamentis, in cõtrouersiis de communione cœnæ Dominicæ, quam nunc vtitur. Nominantur enim ordo diuinus, Apostolicæ institutiones, Euangelica & Apostolica doctrina, vetus consuetudo Ecclesiastica. Ad illa fundamẽta, & nos nunc prouocamus: sed opponũtur nobis potestas Ecclesiæ, posterior cõsuetudo, & argumenta rationis. Tandem verò concludit Iulius: Quod pro complemento communionis, intinctam tradunt Eucharistiam populis, nec hoc probatum ex Euangelio testimonium receperunt, vbi Apostolis corpus suum commendauit, & sanguinem: seorsim enim panis, & seorsim calicis commendatio memoratur. Et hoc modo tunc repressa fuit consuetudo intinctæ Eucharistiæ. Postea tamen rursus pullulauit, circa annum Domini 580. Ideò enim in 3. Bracarensi Concilio, repetitum fuit Decretum Iulij. Adeò crebro humana ingenia meditata sunt discessionem à forma cõmunionis, ab ipso filio Dei præscripta. Sed melioribus Ecclesiæ temporibus fuerunt, qui contra omnes consuetudines & prætextus, testamẽtariam institutionem filij Dei retinuerunt, & acriter defenderunt.

Occasio intinctionis panis cõsecrati.

V. Mutatio.

Quintò. Cum subinde maior fieret inclinatio doctrinæ & rituum, à puritate veteris Ecclesiæ, circa annum Domini 910. Cluniacensis ordo rursus instituit intinctionem: sed contra morem & vsum reliquarum Ecclesiarum. Ita enim Cassander citat ex institutis Cluniacensiũ lib. 2. c. 35. Quantis ipsum corpus sacerdos dederit, singulis sanguini intingit, quanquam sit contra vsum aliarum Ecclesiarum: quia quidam, maxime nouitij nostri, adeò sunt rudes, vt si sanguinem ita separatim accipiant, quandam negligentiam incurrerent. Vides, licet tunc disputaretur de metu periculi effusionis & irreuerentiæ: non tamen ausi fuerunt iudicare, ideo intermittendum aut abrogandum esse vsum calicis.

Concilium Turonense.

In Turonensi postea Concilio, pro infirmis, etiam in aliis Ecclesiis, concessus est vsus intinctæ Eucharistiæ. Et ratio additur: Oblatio intincta debet esse sanguine Christi, vt veraciter presbyter dicere possit, corpus & sanguis Domini nostri Iesu Christi, proficiat tibi in remissionem peccatorum, & vitam æternam. Notabit autem Lector, quanquam aliquantulum tũc discederetur à forma institutionis Christi: tamen adeò necessariã iudicarunt vtramq; speciem, vt potius intinctã Eucharistiam dare consulerent: præcipue verò notetur, non veraciter dici posse, corpus & sanguinem Christi dari & accipi, sub vna tantummodo specie panis.

Tandem tempore Iuonis, circa annum Domini 1120. permissum fuit alicubi populum cõmunicare, intincto pane: idq; non autoritate, sed summa necessitate timoris sanguinis Christi effusionis. Ita enim Cassander allegat Iuonem, de diuinis officiis. Hæc ideò recito, vt ostendam, cum motæ iam essent & exaggerarentur disputationes de metu periculi effusionis & irreuerentiæ: non tamen iudicatum fuit, ideo vel posse, vel debere alteram speciem prorsus tolli & omitti ex communione: sed potius intinctione vsi fuerunt, vt tamen daretur vtraque species. Non tamen vniuersalis fuit tempore Iuonis consuetudo intinctæ Eucharistiæ: alibi enim data tunc fuit vtraque species seorsim: sicut ex illis, qui circa ea tempora vixerunt, præcipue verò ex Bernhardo & Longobardo colligitur.

VI. Mutatio.

Sextò. Post Longobardum tempore scholasticorum scriptorum, circa ann. Domini 1250. primum manifeste incepit mẽtio fieri inuectæ alicubi particularis consuetudinis, cõmunicandi populum sub vna specie, propter metum periculi effusionis. Et tamen in historia illorũ etiam temporum, multa ad hanc disputationem pertinẽtia obseruari possunt. Non enim ab omnib. tunc Ecclesiis, recepta fuit illa consuetudo: nec omnes passi sunt sibi eripi vsum Dominici calicis. Thomas enim in 3. parte summæ, q. 80. artic. 12. dicit, in quibusdam Ecclesiis prouide hoc seruari, ne sanguis Christi detur populo. Et in 4. Sententiarum, dist. 11. artic. 2. q. 1. inquit: In quibusdam locis, de consuetudine datur participatio sanguinis clericis: hoc est, ministris altaris, de quibus præsumitur, quod magis sint cauti. Richardus de media Villa, & Petrus de Tarantasia, postea Innocentius IIII. nominatus, testantur sua tempestate non tantum ministris altaris, sed & maioribus è populo, à quibus pericula illa non timebantur, Eucharistiam sub vtraque specie datam fuisse. Pe-

Thomas.

trus

trus vero de Palude in 4. Sententiarum, distinct. 11. quæst. 1. autor est, sua ætate in quibusdam Ecclesiis consuetudinem fuisse, communicandi in genere sub vtraque specie: idq; ita cautè, vt nihil effunderetur. Ex Vvilhelmo de Monte Laudano Cassander citat: Recipiendo corpus Christi, totam veritatem eius recipit, sed non totum Sacramentum. Et ideo in multis locis communicatur cum pane & vino, id est, cum toto Sacramento.

Durandus. Durandus circa annum Domini 1280. in rationali diuinorum li. 4. cap. 42. narrat sua ætate in quibusdam locis consuetudinem fuisse: quod post cõmunionem Sacerdotis, aliquid de sanguine in calice reseruatum fuit, & superinfusum vinum purum, vt communicantes inde aliquid possent de sanguine Christi sumere. Et rationem reddit in præcedẽtibus, ex Innocentio III. Quamuis sub specie panis, sanguis sumatur cum corpore: non tamen sanguis sub specie panis bibitur. Particulariter igitur tunc in quasdam Ecclesias inuecta fuit consuetudo cõmunionis, sub vna specie.

Mutilatio cœnæ Dominicæ à multis sugillata & improbata. Deinde obseruatio historiarum illius temporis, & hoc ostendit, quod recenti consuetudini communionis sub vna specie, à multis tunc contradictum fuit. Alexander enim Halensis refert, religiosos quosdam ægrè tulisse, eripi sibi poculum Domini, & flagitasse restitutionem communionis sub vtraque specie. Sed illorum petitionem dicit repressam fuisse commento miraculi, quod ex hostia sacra sanguis emanasset. Et ipsi Scholastici scriptores, licet cedant consuetudini, recens à quibusdam receptæ propter vnicam rationem de periculo effusionis: tamen multis & palam disputant, communionem in vtraque specie conuenientiorem, congruentiorem, perfectiorem, completiorem, & maioris efficaciæ esse. Ex quibus antiquissimus Alexãder Alensis inquit, quæst. 32. membro 1. artic. 2.

Alexander Alensis. Sumpto hoc Sacramento digne in vtraque specie, maior est effectus vnius corporis mystici cum capite, quam sumpta sub altera. Quæst. 53. Licet illa sumptio quæ est in accipiendo sub vna specie, sufficiat: illa tamen quæ sub duabus est, maioris meriti, tum ratione augmentationis, deuotionis, tum ratione fidei, dilatationis actualis, tum ratione sumptionis complectioris. Item: Sumptio sub vtraque specie, quem modum sumendi tradidit Dominus, est maioris efficaciæ & complementi. Quæst. 31. dicit, cum qui accipit Sacramentum sub specie panis, non accipere perfecte Sacramentum, quantum ad Sacramentalem sumptionem.

Albertus Magnus. Post Alensem proxime sequitur Albertus Magnus, qui in 4. Sentent. distinct. 8. artic. 13. inquit, duplicem esse in hoc Sacramẽto perfectione: Christi videlicet ipsius, & Sacramenti, secundum quod venit in vsum fidelium. Priore modo dicit verum esse, Christum esse perfectum sub vtraque specie. Secundo modo videri sibi falsum, quia non perfecte signetur & caussetur vsus fidelium, & vnitas corporis mystici, nisi duplici signo: & ideo virtute Sacramenti, oportere vtrunq; habere.

Thomas. Post hunc Thomas 3. summæ, quæst. 66. articulo secundo. Quamuis totus Christus sit sub vtraq; specie, non tamen frustra. Nam primo hoc valet ad repræsentandam passionem Christi, in qua seorsim fuit sanguis à corpore separatus. Secundo hoc est conueniens vsui huius Sacramenti, vt seorsim exhibeatur fidelibus corpus Christi in cibum, & sanguis in potum. Idem contra Gentiles lib. 4. cap. 61. Quia, inquit, complementum nostræ salutis factum est per passionẽ Christi & mortem, per quam eius sanguis à carne separatus est, separatim nobis traditur Sacramentum corporis eius sub pane, & sanguis eius sub specie vini: vt sic in hoc Sacramento passionis Dominicæ, memoria & repræsentatio habeatur, & secundum hoc impleatur, quod Dominus dixit: Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere potus. Hæc testimonia non possunt referri ad solam sacrificulorum sumptionem: expresse enim loquitur de exhibitione & traditione Sacramenti, quæ fit fidelibus. Petrus de Palude distin. 11. artic. 1. dicit, duplicem debere esse materiam huius Sacramenti, scilicet materiam cibi & potus: qui effectus Sacramenti debet perfecte repræsentari per materiam: Sacramenta enim efficiunt quod figurant. Sed huius Sacramenti effectus, est perfecta animi refectio: ergo materia repræsentans, debet esse per perfectam corporis refectionem, quæ non est nisi per cibum & potum. Bonauentura distinct. 8. quæst. 2. tradit, in hoc Sacramento ex duobus signis vnum & perfectum resultare Sacramentum: cuius integritatis ratio dispositiue veniat à natura, quia nec panis est per se plane reficiens, nec vinum, sed vtrumq; est vna plena refectio. Completiue vero veniat ab institutione diuina, quæ institutio hæc duo signa ordinauit, ad significandum vnam perfectam refectionem.

Petrus de Palude.

Hæc ex Scholasticis scriptoribus, antiquitatis studiosissimus Georgius Cassander collegit.

Durandus. Durandus in rationali li. 4. c. 54. dicit: Qui solam hostiam recepit, non plenum Sacramentaliter recipit Sacramentum. Etsi enim in hostia consecrata, Christi sanguis sit: non tamen est ibi Sacramentaliter, eo quod panis corpus, non sanguinem, & vinũ sanguinem significat, & non corpus. Ergo sub altera tantum specie, non est completum Sacramentũ, quoad Sacramentum. Et licet Durandus principaliter ibi loquatur de sumptione presbyteri, ratio tamen generalis est.

Hæc historica obseruatio valde vtilis est. Ostendit enim, cum primum cœpisset Ecclesias inuadere consuetudo communionis sub vna tantum specie, quod factum est post annos Domini 1200. quod non ab omnibus Ecclesiis recepta fuerit, sed quod multi ei contradixerint.

Et quidem quod doctrina veteris Ecclesiæ de Sacramentali communione, non statim immutata & inflexa fuit ad consuetudinem illam: sed quod Scholastici, licet consuetudini illi cesserint, opposuerunt tamen doctrinam ex institutione Christi: quod scilicet communio sub vtraq; specie, quia à Christo instituta, sit conuenientior, congruentior, completior, perfectior, maioris efficaciæ & illustrioris repræsentationis. Et tota materia huius controuersiæ, ne Scholasticorum quidem tempore ita disputata fuit, sicut nunc à Pontificiis tractatur.

Postea consuetudine illa magis magisque inualescente, maior etiam doctrinæ inclinatio secuta est, vt Lyra in 11. ca. 1. ad Corint. fatetur, Christum, Sacramentum hoc instituisse in vtraque specie. Et in 9. cap. Prouerbiorum, testatur in primitiua Ecclesia fideles hoc Sacramentum in vtraque specie accepisse. Addit tamen propter periculum effusionis ordinatum esse, vt laicis tantum sub vna specie daretur.

Et tamen ante Constantiense Concilium, non sim-

Thomas VValdensis.

simpliciter omnibus vbiq; laicis errepta fuit communio sub vtraq; specie. Thomas enim VValdensis, qui sub tempus Constantiensis Concilij contra Viclefum scripsit, licet defendat communionem sub vna specie, tamen Tomo 2. cap. 88. & 94. testatur presbyteris, diaconis, ministris altaris, maioribus è populo, rectorib. insignium locorum & monasteriorum, & aliis dignitatem præstantibus, fide fortibus & discretis fidelibus, vt doctoribus, regibus, aliisque qui tanta re digni iudicabantur, hoc donatum fuisse, vt ad sacrificium & eius libamentum, scilicet ad communicandum in vtraq; specie, assumerentur.

Concilium Constantiense.

Imo ipsa petitio procuratorum Concilij Constantiensis testatur, vsitatam tunc adhuc in multis locis fuisse communionem laicorum, sub vtraque specie. Duæ enim causæ in actis Constantiensis Cõcilij recitantur, propter quas factum sit interdictũ calicis. Prima explicatur in petitione procuratorum Concilij, his verbis: Quia in nonnullis mundi partibus, sacerdotes laicos sub vtraque specie, panis scilicet & vini, communicare non cessant, contra Romanæ Ecclesiæ consuetudinem: petimus nos procuratores synodi, prouideri salubriter Ecclesię, &c. Secundam causam ipsum Decretum explicat: quia scilicet in nonnullis mundi partibus quidam docuerint populum Christianum communicandum esse sub vtraque specie: & populum debere Sacramentum Eucharistiæ, sub vtraque specie suscipere. Hoc vero Æneas Syluius in Bohemica historia ita declarat: quod scilicet Iacobellus quidam Misnensis, concionator Ecclesiæ Pragensis, admonitus à Petro quodam Dresensi ludimagistro, cum perquisitis vetustis sanctorum doctorum codicibus, Dionysij præsertim & Cypriani, communionem calicis laudatam inuenisset, hortari cœpit populum, ne deinceps communionem calicis quoquo pacto negligerent. Vera igitur causa fabricatæ Pontificiæ legis de mutilatione cœnæ Dominicæ hæc fuit: ne scilicet consuetudine Romanæ Ecclesiæ, aliquid diuersum vel fieret vel doceretur in vlla Ecclesia. Illud vero apud omnes obtineri non potuit, nisi ex praua consuetudine lex impia fabricaretur. Et tamen legem illam Græca Ecclesia nunquam recepit.

Æneas Syluius.

Ex hac historica commemoratione rectissime examinari & diiudicari potest, quantum fidei & authoritatis tribuendum sit illis, quæ in fine secundi Tridentini capituli dicuntur, de latissima consuetudine communionis sub vna tantummodo specie: quam postea Pontificij grauibus & iustis de causis, pro lege decreuerint habendam.

Argumentum Tridentinæ synodi.

Postremum argumentum Tridentinæ synodi, illud est, quod præcipuum fuit & in Constantiensi & in Basiliensi Concilio: quia scilicet causa, finis, effectus & fructus communionis Eucharistiæ, est participatio corporis & sanguinis, imo totius Christi. Illa vero fit sub vna etiam specie. Totus enim & integer Christus, est sub vnaquaque specie: quia sanguis à corpore iam non est separatus in Christo. Ergo qui vnam speciem solam accipiunt, nulla gratia ad salutem necessaria defraudantur. Et sane, si cœna Dominica esset opus physicum, aut si nostra ratione liceret sapientiam filij Dei iustificare, aliquid valeret hoc argumentum. Peccatum enim esse, vulgo dicitur, fieri per plura, quod fieri potest per pauciora. Sed in quem peccatum illud redundabit, nisi in ipsum filium Dei, qui cœnam instituit sub duabus speciebus panis & vini, tunc cum nondum separatus esset sanguis à corpore ipsius, cumque sciret, post resurrectionem non fore vllam separationem? Certe si semel permissum fuerit, tali argumentatione contra manifestam Christi institutionem vti, in vniuersum abrogari poterit cœna Dominica, fide enim in verbo participes efficimur Christi, Hebr. 3. Christus per fidem habitat in cordibus. Ephes. 2. ita vt totus & integer ipse maneat in credentibus, & credentes in ipso, Ioan. 6. Præterea in Baptismo Christum induimus, Gal. 3. Quorsum igitur opus erit communione cœnæ Dominicæ. Item, cur bis sumunt sanguinem Christi sacrificuli, semel sub specie panis, & iterum sub specie vini? Si respondeatur, Christum non frustra ita instituisse; hoc & nos volumus. Supra autem ostẽdimus: Christum nõ pro sacerdotibus tantum, sed pro vniuersa Ecclesia cœnam suam instituisse. Respondeo igitur, quia Sacramentum hoc non est opus naturæ, vel actio rationis & sensuum: sed est mysterium fidei, quæ ex verbo Dei concipitur: & eo nititur: ideo institutio eius, certo & manifesto verbo Dei tradita, non est reformãda, mutanda aut mutilanda, ex argumentis rationis de naturali concomitantia: sed ad obedientiam fidei pertinet, vt verbo Dei inhæreat, & eius pręscriptũ simpliciter sine disquisitione sequatur. Ita ergo in hoc Sacramento, ea quæ Christus dixit credamus, & quæ iussit faciamus. Ratio enim captiuãda est in obsequium Christi, 2. Cor. 10.

Refutatio argumenti Tridentinorum.

Quod si voluerimus sapientiores esse Christo, accidet nobis quod scriptum est, Rom. 1. Vani facti sunt in rationibus suis, dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt. Sed aiunt: Quid maius est in Eucharistia, an Christus, an vero species vini? Cum igitur Christũ integrum & totum accipiamus sub specie panis: quid de elemento vini litigamus: aut cur de accidentibus sine subiecto cohærentibus tam soliciti sumus? Respondeo: Non de substantia vel accidentibus vini, quatenus est in prędicamento substantiæ, pugnamus: sed quia scimus Christum nobis se & beneficia sua communicare velle, non ἀμέσως, sed per certa media diuinitus ad hoc instituta. Spretis autem & abiectis mediis illis, nec possumus, nec debemus nobis, sicut Enthusiastæ faciunt, polliceri participationem Christi: sed mediis illis & vtendum, & ita vtendum est, sicut ab ipso Deo instituta, præscripta & ordinata sunt. Propter hãc causam merito in hac controuersia pugnamus, ne medium diuinitus ad participationem sanguinis Christi, & noui Testamenti in sanguine ab ipso filio Dei in testamẽtaria institutione ordinatum, nobis humana præsumptione eripiatur. Sacramentorum enim efficacia ex verbo Christi pendet. Non autem de pane, sed de calice dixit: Hoc est nouum Testamentum in meo sanguine. Et quando poculum Domini, vera fide accipio, tunc certus sum ex verbo, mihi donari, applicari & obsignari nouum Testamentum in sanguine Christi. Pontificij dicunt, idem fieri in sumptione panis. Sed de efficacia Sacramentorum, scimus ex verbo iudicandum esse.

Alia obiectio.

Refutatio.

Vtilis vero est & hæc consideratio. Notũ fuit antiquitati, Christum vbicunq; adest, totum & integrum adesse: corpus eius non esse exangue, nec sanguinem extra corpus ipsius. Nemo tamen in veteri Ecclesia vel disputauit saltem, propterea mutari & mutilari posse testamentariam institutionem Christi de dispensatione & sumptione vtriusq; speciei. Longobardus libro quarto, distinctione vndeci-

Vetus Ecclesia.

Longobard.

decima, proponit quidem hoc argumentum, non autem excludit inde dogma de abrogatione alterius speciei: Sed ex Ambrosio repetit, quare sub duabus speciebus Christus voluerit Sacramentum hoc accipi, cum sub alterutra totus sit. Eodem modo argumentum illud & proponitur & soluitur ab Hugone & Haymone. Imo ipsi Scholastici, quorum tempore iam cœperat Ecclesias inuadere consuetudo communicandi sub vna specie, non iudicarunt hoc argumentum satis esse ad stabiliendam sumptionem sub vna sola specie. Respondent enim, Christum quidem perfectum, integrum & totum esse, etiam sub vna specie: sed Sacramentum tamen non esse completum, perfectum, integrum & totum, si sub vna tantum specie sumatur. Sententiæ Longobardi, Hugonis, Haymonis & Scholasticorum, in præcedentibus sunt ascriptæ. Durandus citat ex Innocentio III. Licet sub pane non sit corpus sine sanguine, nec sub vino sanguis separatus à corpore: non tamen sub pane sanguis Christi bibitur, nec in vino corpus Christi editur. Recens igitur est hoc Pontificiorum commentum, ideo posse laicis abrogari, prohiberi & eripi poculum Domini, quia Christus integer & totus sit etiam sub panis specie. Obiter vero & hoc monendum arbitror, vbi Constantiense & Basiliense Decretum habet, Christum integrum veraciter esse & contineri sub specie panis: ibi Tridentini dicunt integrum sumi. Cumque non ausint contra Scholasticos dicere, perfectum Sacramentum sumi sub vna specie: dicunt tamen, verum Sacramentum sumi, si vna species sola sumatur, etiamsi scilicet non seruetur institutio Christi. Sed hæc in tanta verbi Dei luce facile diiudicari possunt. Hæc sunt quinque illa argumenta, quæ ex innumeris illis, quæ per annos iam 150. à tempore Constantiensis Concilij, singulari artificio anxie conquisita fuerunt. Tridentina synodus habito delectu, iudicauit talia esse, quibus hisce temporibus in tanta verbi Dei luce, Pontificia mutatio, mutilatio, abrogatio & prohibitio testamentariæ institutionis filij Dei, iustificari & defendi posse videretur. Qualia vero sint, quid efficiant, & quantum valeant: satis, quantum in hac breuitate fieri potuit, ostensum est.

Scholastici.

DECRETVM SVPER PETITIONE CONCESSIONIS calicis, publicatum in Sessione VI.

INsuper cum eadem sancta synodus, superiori Sessione duos articulos, alias propositos & nondum discussos: videlicet, rationes quibus sancta Catholica Ecclesia adducta fuit, vt communicaret laicos, atque etiam non celebrantes Sacerdotes, sub vna tantum panis specie, ita sint retinendæ, vt nulla ratione calicis vsus cuiquam sit permittendus: & an si honestis & Christianæ charitati consentaneis rationibus concedendus alicui, vel nationi, vel regno, calicis vsus videatur, sub aliquibus conditionibus sit concedendus, & quænam sint illæ, in aliud tempus, oblata sibi occasione, examinandos atque definiendos reseruarit: nunc eorum pro quibus petitur, saluti optime consultum volens decernit, integrum negocium ad S. D. N. nūc esse referendum, prout præsenti Decreto refert: qui pro sua singulari prudentia id efficiat, quod vtile reipub. Christianæ, & salutare petentibus vsum calicis, fore iudicauerit.

EXAMEN.

Restitutio calicis efflagitata in Concilio Tridentino.

Inter postulata Regum & Principum, Concilio Tridentino proposita fuit & hæc petitio: vt vsus Dominici calicis, iuxta institutionem Christi, & morem primitiuæ Ecclesiæ, sublata iniusta eius prohibitione, Ecclesiæ restitueretur. Patres vero Concilij, priusquam de petitione illa deliberent, probant, confirmant & stabiliunt impiam legem abrogati & prohibiti Dominici calicis, nō secus ac si petita ab ipsis fuisset repetitio, confirmatio, & ratificatio decreti Constantiensis. Illa vero hoc Concilio ita instructa sunt. 1. Vt petitionem illam regum & principum, oblique sugillent & damnent: vt qui hoc petāt, quod nullo vel iure, vel præcepto diuino ad laicos pertinet: quodque Ecclesia grauibus & iustis causis adducta, olim non tantum abrogauit, sed lege synodica, tanquam temerariam præsumptionem, imo tanquam hæresin sub pœna excommunicationis, seuere prohibuit. Ita enim loquitur Constantiense decretum. 2. Vt quicquid de concessione futurum sit, fiat illud sine detrimento regni Pontificij, & sine imminutione plenariæ potestatis Romanæ Ecclesiæ: imo vt hæc ipsa, si qua futura esset concessio, esset confirmatio, & impetratio petitionis esset recognitio immanis istius priuilegij: quod iuxta Pighium, Romanæ sedi ita indultum est, vt quicquid illa in causis fidei hîc super terram figeret, refigeret, obligaret, aut solueret, hoc ipsum ita fixum, refixum, obligatum solutumque haberetur & maneret. 3. Vt qui ex concessione siue synodi, siue Romani Pontificis, vsuri essent cōmunione sub vtraque specie, ipso tamen vero fructu priuarentur. Nam iuxta decretum 5. Sessionis Tridentini Concilij, non ex institutione, traditione, iure & præcepto Christi, sed ex misericordia, benignitate & liberalitate Romani Pontificis, calicem ad se non pertinentem sumerent. Verba igitur calici addita, frustra laici sibi applicarent, cum ad solos Sacerdotes pertineant: nec ex illa communione vllam gratiam ad salutem necessariam acciperent. Hæc enim sunt verba 3. Capituli.

Et illis ita præmunitis, tamen petitio concessionis calicis, ex vna Sessione in aliam reiecta, donec tandem prorsus à Synodo ad sedem Pontificiā abiecta est. Et valde vtile esset scire: quæ in deliberationibus illis consultationes tales inciderint, quod ipsa Synodus noluerit aliquid de hac petitione definire, sed negocium integrum ad Romanum Pontificem retulerit. Sed quia illa forsan inter mysteria Concilij celata seruantur, breuem tantum annotationem ex ipso sinu Pontificiorum profectam annotabo, ex qua multa poterunt colligi.

Consultatio de communione sub vtraq; specie, Coloniæ edita.

Coloniæ anno 1564. edita est consultatio, de cōmunione Christiani populi sub vtraque specie: erudita sane, vtpote ab autore Cassandro profecta. In eius præfatione, sub typographi persona narratur, Tridentinam synodum per totam æstatem anni 62. occupatam fuisse disputationibus super petitione concessionis calicis. Quis vero disputationum illarum exitus fuerit, his verbis ibi describitur: Dum maior eruditiorum Episcoporum, eaque potior pars, in eam sententiam concors pedibus iret, vt laicis calicem esse concedendum iudicaret: alij vero magna contentione resisterent, ne quid incommodi tantus dissertationum ardor, cœptis demorum & opinionum reformatione rebus adferret: eam controuersiam Pij IIII. Pontificis arbitrio dirimendam reliquerunt. Hæc ibi: ex quibus Lector multa huc pertinentia potest colligere.

Reiectum autem fuit illud negocium ad Romanum Pontificem, notatis certis conditionibus, quibus vsus calicis concedi posse videretur. Illæ publi-

catæ quidem sunt, sed editioni Decretorum non sunt insertæ. Adiiciam igitur illas: & nihil præterea addam, nisi vt Lector ex illis conditionibus discat, quanti Romanus Pontifex vendat concessionem calicis. Hactenus questa fuit Germania de explicationibus, quod nimis magna pecuniæ summa, indulgentias & dispensationes suas Roma venderet. Nunc vero Pontifex concessionem calicis, non auro nec argento vendit, sed quod multo carius est, abnegatione veræ doctrinæ, approbatione omniũ abominationum regni Pontificij, & defectione à capite Christo, ad hominem peccati, & filium perditionis, 2. Thes. 2. Videant igitur piæ conscientiæ, ne tanti emant quod Christus gratis acceptum gratis Ecclesiæ dari mandauit. Et perlectis hisce conditionibus, Lector rectius intelliget, quare Lutherus dixerit: Quando Papa vt Papa, ex plenitudine suæ potestatis, concessurus esset communionem sub vtraque specie, tunc se ea non vsurum. Dictum illud Lutheri odiose sæpius exagitatum fuit à Pontificiis scriptoribus: sed res & experientia ipsa, in hisce cõditionibus adfert iam verã interpretationem. Audiamus igitur, quid de conditionibus in concessione calicis, Concilium suggerat Pontifici.

CONDITIONES QVIBVS VSVS CALICIS CONCEDI POSSE VIDETUR.

PRimo. Vt sub vtraque specie communicare volentes, in reliquis omnibus, tam quoad Sacramentum hoc quam cætera Sacramenta, item in quacunque materia, quo ad fidem, doctrinam ritumque conueniant corde & oris confessione, cum iis omnibus quæ à S. Romana Ecclesia sunt recepta: nec non Decreta omnia huius S Synodi, tam promulgata quam promulganda, religiose admittant & obseruent.

Secundo. Vt Pastores dictarum nationum, & concionatores, credant & doceant, consuetudinem ab Ecclesia probatam, & diu obseruatam, videlicet communicandi sub altera tantum specie, non esse alienam à diuino iure: imo laudabilitèr, & tanquam legem obseruandam, nisi ab Ecclesia aliter statuatur: quodque aliter pertinaciter sentientes, hæretici sint censendi: nec aliis dent hanc communionem sub vtraque specie, nisi qui crediderint hanc veritatem, & confessi fuerint.

Tertio. Quod sanctissimo Domino nostro Papæ, vt legitimo vniuersalis Ecclesiæ Episcopo & Pastori, debeant fideli & syncero animo, vt reuerentes filij, omnem reuerentiam exhibere.

Quarto. Quod Archiepiscopis, Episcopis & aliis Prælatis suis, similiter debitam obedientiam ac reuerentiam præstent.

Quinto. Vt hic vsus calicis, eis tantum permittatur, qui confessi & contriti fuerint, iuxta Catholicæ Ecclesiæ consuetudinem: item vt ordinarij quam diligentissime omnibus cautionibus prouideant, ne in administratione sanguinis, aliquod sacrilegium aut prophanatio admittatur, super quibus omnibus prædictis, eorum conscientia onerentur.

SESSIONIS V. CAPVT IIII.

PARVVLOS NON OBLIGARI AD COMMVNIONEM Sacramentalem.

Denique eadem sancta Synodus docet, paruulos vsu rationis carentes, nulla obligari necessitate ad Sacramentalem Eucharistiæ communionem: siquidem per Baptismi lauacrum regenerati, & Christo incorporati, adeptam iam filiorum Dei gratiam, in illa ætate amittere non possunt. Neque ideo tamen damnanda est antiquitas, si eum morem in quibusdam locis aliquando seruauit. Vt enim sanctissimi illi patres sui facti probabilem causam pro illius temporis ratione, habuerunt, ita certe eos, nulla salutis necessitate id fecisse, sine controuersia credendum est.

CANON IIII.

Si quis dixerit, paruulis antequam ad annos discretionis peruenerint, necessariam esse Eucharistiæ communionem, anathema sit.

De hac quæstione nulla controuersia est inter nos & Pontificios. Non iudico igitur opus esse, totam illam disputationem retexere: cum de iis quæ controuersa sunt, potissimum instituta sit hæc tractatio.

SESSIO. SEXTA.

VERA ET CATHOLICA DOCTRINA, QVOD IN MISSA verum sacrificium, & propitiatorium offeratur.

PROOEMIVM.

Sacrosancta Synodus, &c. Vt vetus absoluta, atque omni ex parte perfecta, de magno Eucharistiæ mysterio, in sancta Catholica Ecclesia fides atque doctrina retineatur, & in sua puritate (propulsatis erroribus atque hæresibus) conseruetur: de ea quatenus verum & singulare sacrificium est, Spiritus sancti illustratione edocta, & hæc quæ sequuntur docet, declarat, & fidelibus populis prædicanda decernit.

CAPVT I.

Quoniam sub priori testamento (teste Apostolo Paulo) propter Leuitici Sacerdotij imbecillitatem consummatio non erat: oportuit (Deo patre misericordiarum ita ordinante) sacerdotem alium secundum ordinem Melchisedech surgere Dominum nostrum Iesum Christum, qui posset omnes quotquot sanctificandi essent, consummare & ad perfectum adducere. Is igitur Deus & Dominus noster, etsi semel seipsum in ara crucis, morte intercedente, Deo patri oblaturus erat, vt æternam illic redemptionem operaretur: quia tamen per mortem sacerdotium eius extinguendum non erat, in cœna nouissima, qua nocte tradebatur, vt dilectæ suæ sponsæ Ecclesiæ, visibile (sicut hominum natura exigit) relinqueret sacrificium, quo cruentum illud, semel in cruce peragendum repræsentaretur, eiusque memoria in finem vsque seculi permaneret, atque illius salutaris virtus in remissionem eorum, quæ à nobis quotidie committuntur peccatorum applicaretur, Sacerdotem secundum ordinem Melchisedech, se in æternum constitutum declarans, corpus & sanguinem suum sub speciebus panis & vini, Deo patri obtulit. Ac sub earundem rerum Symbolis, Apostolis (quos tunc noui Testamenti Sacerdotes constituebat) vt sumerent tradidit: & eisdem, eorumque in Sacerdotio successoribus, vt offerrent præcepit, per hæc verba: Hoc facite in mei commemorationem, vti semper Ecclesia Catholica intellexit & docuit. Nam celebrato veteri Pascha (quod in memoriam exitus de AEgypto, multitudo filiorum Israel immolabat) nouum instituit Pascha, seipsum ab Ecclesia per Sacerdotes, sub signis visibilibus immolandum, in memoriam transitus sui ex hoc mundo ad Patrem: quando per sui sanguinis effusionem, nos redemit, atque eripuit de potestate tenebrarum, & in regnum suum transtulit. Et hæc quidem illa munda oblatio est, quæ nulla indignitate aut malitia offerentium inquinari potest. Quam etiam Dominus per Malachiam nomini suo, quod magnum futurum esset in gentibus, in omni loco, mundam offerendam prædixit. Et quam non obscure innuit Apostolus Paulus, Corinthiis scribens, cum dicit, non posse eos, qui participatione mensæ dæmoniorum polluti sunt, mensæ Domini participes fieri: per mensam altare vtrobique intelligens. Hæc denique illa est, quæ per varias sacrificiorum naturæ & legis tempore similitudo figurabatur, vtpote quæ bona omnia, per illa significata, velut illorum omnium consummatio & perfectio complectitur.

CAPVT II.

Et quoniam in diuino hoc sacrificio, quod in Missa peragitur, idem ille Christus continetur, & incruente immolatur, qui in ara crucis semel seipsum cruente obtulit, docet sancta Synodus, sacrificium illud vere propitiatorium esse, per ipsumque fieri, vt si cum vero corde & recta fide, cum metu & reuerentia contriti ac pœnitentes, ad Deum accedamus, misericordiam consequamur, & gratiam inueniamus in auxilio opportuno. Huius quippe oblatione placatus Dominus, gratiam & donum pœnitentiæ concedens crimina & peccata, etiam ingentia dimittit. Vna enim, eademque est hostia, idemque nunc offerens Sacerdotem ministerio, qui seipsum tunc in cruce obtulit, sola offerendi ratione diuersa. Cuius quidem oblationis (cruentæ inquam) fructus, per hanc incruentam vberrime percipiuntur, tantum abest, vt illi per hanc quouis modo derogetur. Quare non solum pro fidelium viuorum peccatis, pœnis, satisfactionibus, & aliis necessitatibus, sed & pro defunctis in Christo, nondum ad plenum purgatis, rite iuxta Apostolorum traditionem offertur.

CANON I.

Si quis dixerit, in Missa non offerri Deo verum & proprium sacrificium: aut quod offerri non sit aliud, quam nobis Christum ad manducandum dari, anathema sit.

CANON II.

Si quis dixerit, illis verbis: Hoc facite in mei commemorationem, Christum non instituisse Apostolos Sacerdotes, aut non ordinasse, vt ipsi aliique Sacerdotes offerrent corpus & sanguinem, anathema sit.

CANON III.

Si quis dixerit, Missæ sacrificium tantum esse laudis & gratiarum actionis, aut nudam commemorationem sacrificij in cruce peracti, non autem propitiatorium, vel soli prodesse sumenti, neque pro viuis & defunctis, pro peccatis, pœnis, satisfactionibus, & aliis necessitatibus offerri debere, anathema sit.

CANON IIII.

Si quis dixerit, blasphemiam irrogari sanctissimo Christi sacrificio, in cruce peracto, per Missæ sacrificium, aut illi per hoc derogari, anathema sit.

EXAMEN.

Accedimus iam ad Pontificium sacrificium Missæ, quam Daniel. 11. vocat Deum מעזים proptereà quod sit præsidium, monumentum, robur, firmamentum & arx regni Antichristi. De qua ipsi Pontificij sæpius in publicis Imperij conuentibus contestati sunt, se quiduis potius posse pati, quam Missæ sacrificium sibi eripi.

Non autem singula, quæ ad hanc disputationem pertinent, copiose persequemur, illud enim ab aliis, integris & iustis tractationibus egregiè præstitum est, & video, hanc scriptionem præter institutum & opinionem excrescere. Sed ea quæ ad examen & explicationem Decretorum Tridentini Concilij pertinere videbuntur, qua fieri poterit breuitate annotabimus.

Status disputationis de Missa.

Ante omnia autem constituendum est: Quis sit verus status disputationis de sacrificio Missæ. Quia enim vocabulum sacrificij, πολύσημον est, & actio Missæ, multas & varias habet partes, omnino igitur per viam diuisionis constituendum est, quid in actione Missæ illud sit, de quo proprie & principaliter Pontificij disputant, quod sit sacrificium pro viuis & mortuis, & quale illud sit sacrificium, cum multæ sint sacrificiorum species? Hæc diligentia ideo necessaria est, quia video totam hanc disputationem, hoc præcipuè artificio turbari, obscurari & inuolui, quod status controuersiæ non explicatè constituitur. Cum enim & Scripturæ & veterum sententiæ, de variis sacrificiorum generibus loquantur: Pontificij Scriptores, omnes illas sententias, in quibus mentio fit sacrificij, ad probandum & stabiliendum Missæ sacrificium detorquẽt, & cumulatis huiusmodi multis sententiis, coram imperitis & incautis gloriantur: Propitiatorium Missæ suæ sacrificium, habere suffragia Prophetarum, Christi, Apostolorum, & Ecclesiæ omnium temporum.

Vicelius.

Ita Vicelius, patrocinaturus missæ Pontificiæ, collegit multas veterum sententias, in quibus administrationi seu celebrationi cœnæ Dominicæ, tribuitur appellatio sacrificij: Item, operose probat, in synaxi veteris Ecclesiæ semper vsitatum fuisse, vt aliquid recitare ex scriptis Propheticis præpuè ex Psalmis, ex Euangelicis, & Apostolicis scriptis, vsitatas fuisse preces communes, & gratiarum actiones, decantatas fuisse laudes Dei, &c. Et quia illarum obseruationum vestigia quædam apud Pôtificios in Missa reliqua sunt, (licet, sicut ipse Vicelius fatetur, in plerisque vix vmbra antiquitatis superfit) statim attexit conclusionem, multis parasangis ampliorem, quam est præmissa probatio: Propitiatorium scilicet Missæ Pontificiæ sacrificium, pro viuis & pro mortuis, habere testimonia & suffragia Apostolicæ primæ & veteris Ecclesiæ, & totius purioris antiquitatis. Huiusmodi vero insidię simplicissime deteguntur, monstrato vero controuersiæ statu: quo posito, facilior erit explicatio argumentorum, quæ pro defensione Pontificiæ Missæ allegantur. Illustriora etiam erunt contraria argumenta, quibus Pontificiæ Missæ abominatio ostenditur. Multa etiam ex capitulis & Canonibus Tridentinis rectius intelligentur, constituto primum statu disputationis de Missa.

DE VOCABVLO Sacrificij.

Dicemus igitur primo de vocabulo Sacrificij, quam late illud pateat: deinde ad singulas partes Missæ illud applicabimus, vt ita tandem verum statum de sacrificio Missæ Pontificiæ inuenire & constituere possimus. Et in veteri quidem Testamento, erant ceremonialia externa & visibilia sacrificia, quorum variæ erant species. Differentia autem sumitur, primo à casu materiali, fiebant enim sacrificia, vel de certi generis animalibus, hæc sacrificia propriè dicebantur victimæ: vel de materia terrestri arida, vt panis, simila, granum, thus, sal, &c. hæc propriè vocantur immolationes: vel de materia liquida, vt vinum, oleum, hæc propriè vocantur libamenta. Secundo sumitur differentia veterum sacrificiorum, à modo & causa oblationis. Ita quædam erant holocausta vel quotidiana, vel sabbathi: quædam erant sacrificia propitiatoria, pro peccato: quædam pacifica, pro beneficiis, vel impetrandis, vel impetratis: quędam erant sacrificia professionis, vt decimæ, primitiæ, &c. Illa vero externa ceremonialia sacrificia, Augustinus recte dicit duo significasse. 1. sacrificium Christi in cruce. 2. vera interiora, inuisibilia & spiritualia sacrificia fidelium. de Ciuit. libro 10. cap. quinto. Et inde factum est, quod antiquatis iam ceremonialibus illis sacrificiis, Apostoli tamen in nouo Testamento retinuerunt appellationem sacrificij. Ita enim appellarunt primo, passionem Christi, Ephes. 5. & ad Hebræos. Secundo, ministerium Euangelij, Roman.

Sacrificia in veteri Testamento, eorúque differentia.

man.15. Tertio, conuersionem gentium,& fidem amplectentium Euangelium, Roma.15. & Philip.2. Quarto, orationes, Heb.5. Apoc.5. & 8. Quinto, sacrificium laudis, seu gratiarũ actionis, Heb. 13. Sexto, beneficentiam in pauperes, & pro sustentatione ministerij, Heb. 13. & Phili.4. Septimo, mortificationem veteris hominis, imo totum hominem, quando Deo consecratur & deuouetur, vt mundo moriatur, & Deo viuat, vocant sacrificium, Roma. 12. Octauo, totũ cultum Christianorum in annunciatione beneficiorum Dei, in abstinentia à peccatis, & studio nouæ obedientiæ, Petrus vocat spirituales hostias. Atque ita etiam veteris Testamenti sententiæ loquuntur de spiritualibus sacrificiis. Psal. 4. Sacrificium iustitiæ est, sperare in Domino. Psal. 50. Immola Deo sacrificium laudis, & inuoca me. Psal. 51. Sacrificium Domino, spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum. Psal.145. Eleuatio manuum mearum, sacrificium vespertinum. Oseæ 14. Reddemus vitulos labiorum nostrorum. Mich.6. Non holocausta, non vitulos, non arietes, &c. sed facere iudicium, diligere misericordiam, & solicitum ambulare cum Deo. Propter hanc tam late patentem significationem appellationis sacrificij, Augustinus tradit generalem definitionem de Ciuitate Dei, lib. 10. cap.5. & 6. Verum sacrificium est omne opus, quod agitur, vt sancta societate inhæreamus Deo, & ad eundem finem proximo consulamus. Et cap.5. dicit, vera illa sacrificia consistere in dilectione Dei & proximi.

QVO SENSV ACTIO LITVRGIAE, iuxta Scripturam, recte possit sacrificium appellari.

His ita de vocabulo sacrificij constitutis, accommodabimus illud ordine ad singulas partes Missæ. Ita enim remotis & sepositis illis, de quibus non est certamen, tandem verus status controuersię emerget. Illud vero postea explicabimus, qua ratione veteres celebrationi cœnæ Dominicæ attribuerint appellationem sacrificij: In quinto etiam Capitulo notandum erit, quomodo Pontificij omnes & singulas partes Missæ deprauarint. Nunc tantum per viam diuisionis statum causæ inuestigabimus.

Et 1. Quia in Synaxi leguntur & explicantur Scripta Prophetica & Apostolica, annunciatur ibi mors Christi, proposita ex verbo Dei consideratione causarum & beneficiorum passionis Christi, hac ratione Missa posset vocari sacrificium, iuxta Scripturam, Roman. 15. Philipp. 2. & 1. Pet. 2. Sed hoc non est sacrificium illud, de quo Pontificij dimicant. Talia enim apud ipsos peraguntur, vel secreto murmure, vel boatu inarticulato, vel lingua peregrina.

2. In administratione cœnæ Dominicæ celebratur, dicuntur & decantantur laudes Dei. Et sacrificium laudis, testimonium habet Scripturæ, Hebræ. 13. Psa. 50. Sed nec hoc esse sacrificium, de quo Pontificij in Missa sua pugnant, manifeste explicat tertius Tridentinus Canon.

3. Propter publicas preces, & communes gratiarum actiones, posset Missæ, iuxta Scripturæ sententiam, tribui appellatio sacrificij. Sed Tridentinum Concilium, Canone tertio hoc non vult.

4. Quia in celebratione cœnæ Dominicæ, semper vsitata fuit contributio eleemosynarum pro pauperibus, posset & inde, iuxta scripturam toti actioni tribui appellatio sacrificij. Sed neque hoc est sacrificium illud, de quo cõtrouersia est in Missa Pontificia.

5. In synaxi totus homo se consecrat Deo, & hoc agitur, vt sancta societate inhæreamus Deo. Est ibi, in vero cœnæ Dominicæ vsu, exercitium pœnitentiæ & fidei, accenditur ibi dilectio Dei & proximi. Si quis hac ratione Missam appellaret sacrificium, & res ipsas recte explicaret, nihil à Scriptura, sicut ostensum est, alieni faceret. Sed neque hoc est Pontificiorum illud, de quo in Missa dimicant sacrificium.

6. Benedictio seu consecratio Eucharistiæ, quia est actus ministerij Euangelici, hactenus & addita hac declaratione, posset admittere & ferre appellationem sacrificij: sicut Romanorum 15. totum ministerium Euangelij, Paulus vocat sacrificium. Sed Pontificij distinguunt consecrationem ab oblatione, ea enim quæ consecrata sunt, dicunt offerri.

7. Dispensatio & participatio, seu communio Eucharistiæ, quia fit in commemorationem vnici sacrificij Christi, & quia ibi dispensatur & sumitur victima, quæ pro peccatis nostris semel in cruce oblata est, posset hac ratione, & addita hac explicatione, vocari sacrificium, licet Scriptura ita non appellet. Sed Pontificij expresse distinguunt sacrificium suum à dispensatione & participatione Eucharistiæ. Et Gropperus in Concilio male acceptus fuit, eo quod assereret, communionem esse de substantia sacrificij Missæ.

QVID ILLVD SIT IN MISSA, QVOD Pontificij proprie intelligunt sacrificium.

His ita remotis & sepositis, manifestum iam euadet, quid illud sit in actione Missæ, de quo proprie & principaliter Pontificij dimicant, quod sit sacrificium Missæ. Illud vero omnium clarissime explicat & declarat Eccius, in primo lib. de Missa, ca. 10. Dicit igitur ipsam celebrationem, dispensationem, & sumptionem Eucharistiæ, posse dici sacrificium: quia sit imago quædam repræsentatiua passionis Christi, quæ fuit vera immolatio, sicut Augustinus inquit: Solent imagines earum rerum nominibus appellari quarum imagines sunt: Sed quia inde sequeretur, Missam non esse vere & proprie sacrificium, sicut homo pictus, non est verus homo, item non alia ratione Missa esset sacrificiũ, quam figuræ veteris Testamenti, ideo Eccius dicit, Missam alio peculiari modo esse sacrificium: quia scilicet Ecclesia, non modo Eucharistia, in memoriam passionis vtatur, sed quia tota actione gestuũ, verborum, rituum & vestium in Missa repræsentet oblationem passionis Christi, & hac repræsentatione ipsum Christum denuo offerat, in odorem suauitatis Deo patri.

Eccius de Missa.

Et hanc sententiam Eccius declarat hac similitudine. Si alicuius regis triumphus esset insculptus monetæ, pictus in pariete aut in statua, placeret quidem regi (& ita est celebratio Eucharistiæ.) At si ageretur coram eo totius historiæ procursus, & ita repræsentaretur ei per singulas partes, ac si realem ipsi exhiberent triumphum: quantum putas complacentiæ rex esset habiturus in illa repræsentatione, plus quàm in altera picta aut sculpta. Et talem viuidam & solennem repræsentationem passionis Christi, dicit esse corã Deo sacrificiũ Missę in actio-

Similitudo Eccij.

actione gestuum, verborum, rituum, vestium, &c. Missa enim, iuxta Innocentiū & Durandū in quatuor consistit, in personis, operibus, verbis & reb. Personæ sunt celebrātes, ministrantes & circumstātes. Opera sunt gestus, actus & motus. Verba, sunt orationes, modulationes & lectiones. Res, sunt ornamenta, instrumenta & elementa. Sacrificium igitur Missæ, de quo Pontificij dimicant, in eo consistit, quod sacrificulus certis ornamentis & instrumentis super panem & vinū Eucharistiæ, variis vtitur gestibus, morib. & actibus, vt sæpius geniculari, inclinari, strictis manibus modo distendere modo reducere brachia, subinde se conuertere, nunc esse clamosum, nunc magno silentio quædam demurmurare, suspicere in altum, esse pronum, consistere non vno loco, nunc in dextram, nunc in læuam partem altaris commigrare, micare digitis, inhalare in panem & calicem, ea tollere in sublime, postea reponere, panem frangere, & in calicem immittere, pectus ferire pugno, suspirare, clausis oculis repræsentare somnū, rursus expergisci, patellam deauratam auersam extenso brachio demonstrare populo, admouere eam fronti atq; pectori, deosculari nunc altare, nunc imagunculam metallo inclusam, &c. Ita Sleidanus totum drama sacrificij Missæ eleganti hypotyposi descripsit. His vero actibus, motibus, gestibus, & ritibus, additis conceptis verbis, de sacrificio, oblatione seu hostia, fingunt se corpus & sanguinem Christi, imo Christum ipsum Filium Dei, denuo sacrificare & offerre Deo patri, per talē histrionicam siue comicam, siue tragicam repræsentationem passionis Christi.

Missa in quibus consistat.

QVALE SACRIFICIVM PONTIFICIJ *Missam intelligant.*

Porro monstrato eo quod in officio Missæ pro illo sacrificio habetur, de quo pōtificij tāquam pro aris & focis suis dimicant, videndū iam est, pro quali sacrificio illud venditent, ita enim integrum statum huius controuersiæ habebimus. Memorabile autem est, & dignum obseruatione, quomodo nostro tempore quidam ex pontificiis, sacrificium illud nouis coloribus cœperint pingere. Vt Gropperus in institutione, & in antididagmate Coloniensi, clamitat Papistis fieri insignem iniuriam à nostris, quasi doceant, Missam esse propitiatorium sacrificium pro peccatis. Agnoscit enim & fatetur, clarissima verbi Dei luce conuictus, vnicum tantum esse verū propitiatorium sacrificiū pro peccatis: quod scilicet ipse filius Dei, traditione sui corporis, & effusione sui sanguinis, in ara crucis, semel in odorem suauitatis patri obtulit: Missę verò sacrificium esse repræsentatiuum, commemoratiuum, & applicatorium sacrificium. Hoc artificium imitati sunt Vicelius, Sidonius, & Architecti formulæ & interreligionis. Ita autem illud explicant: Quia in Missa totius Euangelij summam, præcipue verò de passione Christi, verbis, signis, ritibus, gestibus, ornamentis, vasis, vestibus, &c. proponatur, & sensibus quasi ingeratur: ideò Missam esse visibilem repræsentationem sacrificij Christi, per quam fidelibus memoria passionis Christi renouetur, vt excitetur ad fidem, deuotionem, gratiarum actionem, timorem Dei, dilectionem, &c. Ita enim Vicelius Missam definit, quod sit sacrificium rememoratiuum, item laudis & gratiarum actionis. Et in examine Ordinandorum inquit: Missa est recordatio passionis Christi, in publico Christianorum conuentu, vbi à multis aguntur gratiæ ob precium redemptionis. Illud verò sacrificium, Gropperus dicit ita offerri Deo, & sisti in conspectum patris, quando fides de nostris meritis diffidens, precium redemptionis nostræ, corpus scilicet Christi pro nobis traditum, & sanguinem eius pro nobis effusum, apprehendit, & Deo proponit, hoc est, inter iram ipsius, & peccata nostra interponit, ad consequendam remissionem peccatorum, quam Christus in cruce promeruit & impetrauit.

Missa quale sit sacrificiū secundum Gropperum.

Vicelius.

Applicatorium sacrificium Missæ, ita declarat Gropperus, quod in Missa totius propemodū Euangelij, præcipue de passione Christi, summa ita proponatur, vt quisq; propria fide sibi applicet, & particeps fiat remissionis peccatorum, incruento Christi sacrificio promeritæ. Et quia in Missa etiam orationis sacrificium offeratur, vt Deus omnes homines participes faciat redemptionis Christi, recte etiam absentibus, & non communicantib. Missam applicari, σοφὰ νὴ Δία φάρμακα. Senserunt enim, quam crassæ abominationes hæreant in sacrificio Pontificiæ Missæ, quia tamen illas taxare & damnare palam non audent, nouis coloribus Missam palliatam in theatrum produxerunt, qualem nec docti, nec vulgus in regno pontificio hactenus agnouerant. Et multa quidem de coloribus istis dici possent: sed ideò tantum hæc recitaui, vt eò commodius ad cōstitutionem status perueniremus. Isti enim Pontificiæ Missæ incrustatores, de quibus iam diximus, oblique & per indirectum significare voluerunt, non pauca in Pontificia doctrina de Missa desiderari, quæ ex verbo Dei reformanda essent, & viam aliquam monstrarunt. Quid verò Tridentina Synodus, quæ in sexta hac Sessione præfatur, de propulsandis erroribus atque hæresibus? Num consilium illud arripuit, vt vel saltem de crassis abominationibus sacrificij Missæ, aliquid præcidatur? Nihil certe minus. Sed articuli, qui de sacrificio Missæ, Theologis examinandi propositi sunt, ita conscripti fuerunt, vt quasi ex professo illis qualibuscunq; mitigationibus oppositi videantur. Primus enim articulus fuit: An Missa sit sola commemoratio sacrificij in cruce peracti, non autem verum sacrificium. 13. articulus: An Missa sit tantum sacrificium laudis & gratiarum actionis, non etiam sacrificium propitiatorium, tam pro viuis quam pro defunctis. Et ipsa Synodus postea decernit cap. 2. sacrificium Missæ esse vere propitiatorium. Et 3. Canon inquit: Si quis dixerit, Missæ sacrificium tantū esse laudis & gratiarum actionis, aut nudam commemorationem sacrificij in cruce peracti, non autem propitiatorium, pro peccatis & viuorum & defunctorum offerendum, anathema sit. Manifestum est ex iis, quæ paulò ante diximus, quæ & quorum sententiæ in illo capitulo & canone damnentur. Gropperus in Coloniensi antididagmate dixerat, Missam forte appellari posse propitiatorium sacrificium, non quod vere sit tale, sed quod sit imago vnici propitiatorij sacrificij, semel in cruce oblati: sicut veteris Testamenti quædam sacrificia appellabantur propitiatoria, propterea quod vnicum verum propitiatorium sacrificium Christi futurum figurabant. Sed huic mitigationi Tridentinum capitulum opponit decretum, sacrificium Missæ esse vere propitiatorium. Adeò scilicet tenera & delicata est Missa Pontificia, vt ferre non possit, si quis vel leuiter attingat, vel mollissime mitiget, etiam crassissimas abominationes.

Applicatorium sacrificium quid.

Articuli de Missa Theologis examinandis propositi.

Porro non nudam tantum appellationem propitiatorij sacrificij, Missæ attribuit synodus, sed addit prolixam explicationem: illam scilicet Missæ actionem, qua pane & vinum Eucharistiæ, certis illis verbis, ritibus & gestibus tractat, sicut supra diximus, esse tale propitiatorium sacrificium, quod offeratur pro peccatis, pœnis, satisfactionibus, & aliis necessitatibus, non tantũ fidelium viuorum, sed & pro defunctis. Item, per illud propitiatoriũ Missæ sacrificium fieri, vt si in pœnitentia cum vera fide ad Deũ accedamus, misericordiam consequamur, & gratiam inueniamus in auxilio oportuno: itẽ oblatione sacrificij Missæ, placatus Dominus gratiam & donum pœnitentiæ concedens, crimina & peccata etiam ingentia dimittit. Primũ capitulum dicit, sacrificio Missæ repræsentari cruentum sacrificium Christi, semel in cruce peractũ, intelligit autem repræsentationẽ, sicut Eccius describit. Et talem mox dicit primũ capitulum, salutarẽ virtutem sacrificij crucis, applicari per propitiatoriũ sacrificium Missæ, in remissionem eorũ peccatorum, quæ à nobis quotidie committuntur. Et secũdum capitulum dicit, fructus cruentæ oblationis Christi, vberrime percipi, per propitiatorium Missæ sacrificium. Non igitur propositum fuit Tridentinæ Synodo, quicquam vel minimum, in receptis Missæ abominationibus, vel mitigare, vel ad normam verbi Dei reformare. Sed damnatis illorũ sententiis, qui in ipso pontificiorũ sinu, aliquid in persuasione de sacrificio Missæ, sibi displicere mollissimẽ significarunt, simpliciter repetunt, confirmant & stabiliunt quæcunq; vnquã à Pontificiis de sacrificio Missæ scripta & tradita fuerũt. Vt igitur Tridentina decreta de Missa plenius intelligantur & status controuersiæ clarissime constituatur, traditiones quasdam Pontificiorum, de Missæ sacrificio, annotabimus. Aliàs enim clamitant multa in hac disputatione sibi tribui, quæ ipsi non agnoscant,

Canon Missæ. Canon igitur dicit: Offerimus tibi hoc sacrificium pro redemptione animarum, pro spe salutis & incolumitatis: Hanc oblationem placatus accipias, diesque nostros in pace tua disponas, atque ab æterna nos damnatione eripi, & in electorum tuorum iubeas grege numerari. Et tandem Canon ita concluditur: Hoc sacrificium quod obtuli, sit tibi acceptabile: mihique & omnibus, pro quibus illud obtuli, sit te miserante propitiabile.

Cricio Polono illa secreta maxime probantur: Suscipe sancta Trinitas hanc oblationem, & præsta, vt in conspectu tuo placens ascendat, & meam ac omnium fidelium salutem operetur æternam, per eundem Christum Dominum nostrum. Innocentius de officio Missæ, explicans illa verba Canonis: Pro redemptione animæ, pro spe salutis & incolumitatis: dicit sacrificium missæ offerri. Primò, pro bonis corporalibus, vt pro incolumitate. Secundò, pro bonis spiritualibus, vt pro redemptione animæ, quam interpretatur remissionem peccatorũ. Tertiò, pro æternis bonis, vt pro salute.

Innocentius. Item oblationem missæ, quæ in Canone vocatur adscripta, rata, & acceptabilis, Innocentius ita interpretatur: Adscripta, per quam nos Deus inter electos adscribat: rata, per quam ratũ fit nostræ salutis promissum: acceptabilis, per quam nos Deus sibi reddat acceptos. Semper autem in animum reuocandus est status controuersiæ: Non communioni hæc tribui, sed sacrificio missæ: sicut illud ex Eccio suprà descripsimus.

Idem Innocentius disputans de trina ablutione sacerdotis in missa, dicit sacrificium missæ offerri ad purgationem & mundationem peccati originalis, criminalis & venialis. Item cogitationis, locutionis & actionis, vel peccati ignorantiæ, negligentiæ & contumaciæ. Et explicãs particulam: Ite, missa est, inquit: Sacrificium illud vocatur missa, quasi hostia trãsmissa à nobis patri, vt intercedat pro nobis ad ipsum. Hæc enim sola sufficiẽs & idonea missio seu legatio est ad soluendum inter Dominum & homines, inimicitias & offensas.

Thomas. Thomas in opusculo de venerabili sacramento altaris. Secũda, inquit, causa institutionis, est sacrificium altaris, cõtra quandam quotidianã delictorum nostrorũ rapinam, vt sicut corpus Domini semel oblatũ est in cruce, pro debito originali, sic offeratur iugiter, pro nostris quotidianis delictis in altari, & habeat in hoc Ecclesia munus ad placandum sibi Deum, super omnia legis sacrificia, preciosum & acceptum.

Gabriel Biel. Gabriel Biel dicit, sacrificium missæ à sacrificio Christi in cruce, tantum differre modo oblationis incruento. Idem verò esse substantia & similiũ effectuum operatiuum, seu eundem esse finẽ sacrificij Christi in cruce & in altari, placationẽ scilicet offensæ patris, & impetrationẽ salutis æternæ. Et addit: Quicquid saluator noster meruit, se offerens in cruce, pro omnibus generaliter, tam in remotione mali, quam in collatione boni, viatoribus, purgandis & beatis: hoc sacrificio missæ applicatur particulariter singulis. Tradit etiam, sacrificulum per missam posse applicare virtutem passionis Christi, quibus velit, generalissime Ecclesiæ Catholicæ, specialissime sacrificulo, specialiter fundatori, & cuius nomine missa peragitur. Et in Epitome sua dicit, sacerdotem in missa coram Christo supremo iudice, tãquam mediatorem causam nostram inter spõsum & spõsam, hoc est, inter Christum & Ecclesiam agere: & impetrare Ecclesiæ, oratione & sacrificio suo, multa dona corporalia, spiritualia & æterna.

Eccius. Eccius de missa lib. 1. c. 10. In missa offerimus Deo patri Eucharistiam, non tantum sicut donum Dominicę passionis memoriale, sed etiam sicut munus Deo acceptissimum, quo & Deum valeamus placare super offensis, & gratiam eius cum spiritualibus bonis reportare. Item, ex missæ sacrificio, fideles Ecclesiæ fiunt participes multiplicium fructuum Dominicæ passionis. Nam sicut gratiæ & merita saluatoris applicãtur fidelibus per applicationem sacramentorum, ita merita & fructus oblationis Dominicæ, applicantur fidelibus, per huiusmodi actionem repræsentationis in sacrificio missæ. Item: Per sacrificium missæ, effectus passionis Christi ad fideles influunt, perueniunt, & in eos descendunt. Et in fine 3. libri dicit: Per sacrificium missæ, & viuis, & mortuis in variis necessitatibus subuenitur.

Doctor quidam Sorbonicus de Missa. Doctor quidam Sorbonicus, recens edidit prolixum commentum de missa, vbi in principio statum disputationis ita format: In missa sacrificandum esse Deo, non tantum actu interiori, sed & exteriori: nec tantum sacrificio Eucharistico, sed & propitiatorio. Et ponit definitionem: Sacrificium propitiatorium, seu expiatorium, est oblatio Deo facta, pro peccatorum expiatione, & Dei gratia, seu remissione peccatorum consequenda.

Lindanus. Lindanus lib. quarto Panopliæ, cap. 46. ait: Missam esse proprij nominis sacrificium, non modo Eucharisticum aut commemoratiuum, sed etiam pro-

propitiatorium: & hoc tam pro mortuorum quam pro viuorum delendis peccatis, imo pro qualibet adeò Christiani populi necessitate. Et cap. 50. dicit, Missam esse sacrificium propitiatorium, tam pro mortuis, quam pro viuis, veramq; pro peccatis hostiam, pro impetrãdis deniq; cuiusq; generis à Deo beneficiis, tam corporalibus quam spiritualibus.

Et cap. 51. inquit, sacrificium Missæ esse applicationem effusi in cruce sanguinis, & illam applicationem per sacrificium Missæ, facere nos participes redemptionis Christi.

Cap. 52. Ecclesia per quotidianum sacrificium Missæ, haurit ex fonte Dominicæ passionis, Christi merita, & ipsam tandem propitiationem. Et cap. 5. hoc ita explicat: Si scilicet quis propria fide expetat, desideret & procuret pro se celebrari sacrificium Missæ.

Hic igitur est verus status controuersiæ de sacrificio Missæ, quem nõ meis, sed ipsorum Pontificiorum verbis exposui, ne quis existimet talia ad prægrauandos aduersarios, à nobis fingi, & inuidiosis verbis exaggerari.

Iam verò statu disputationis constituto & explicato, multo facilior erit ratio examinis: qualia sint, quantum valeant, & quid efficiant argumenta illa, quæ ad extruendum, confirmandum, & stabiliendum sacrificium Missæ, à Pontificiis produci solet. Et cum illa argumenta multa & varia sint, operæ preciũ est obseruare, quomodo Tridentinũ Concilium habito quasi inter militares copias delectu, plerisq; reiectis, pauca quædam, quæ fortissima & firmissima iudicata fuerunt, retinuerit, vt res missaria vere ad Triarios iam rediisse videri possit. Quia verò non parum vtilitatis habet illa collatio, priusquam ad Tridentina argumenta accedamus, paucis annotabo, quam infirma, inepta & peregrina sint pleraque argumenta, quibus hactenus Pontificij scriptores, tanquam validissimis fundamentis & columnis, structuram sacrificij Missæ Pontificiæ impositam commiserunt. Id quod ipsum concilium Tridentinum, suo delectu non dissimulat. Sed breuitatis gratia, argumenta illa non prolixe explicabimus, sed ordine recensebimus tantum.

ARGVMENTA SCRIPTORVM Pontificiorum, pro Missa.

Schatzgeyer. I. Schatzgeyer, hoc est, Thesaurauidus, fatali nomine exprimens ingenium patronorum Pontificiæ Missæ, hoc argumento vsus fuit. Isa. 53. de Christo dicitur: Oblatus est, quia ipse voluit. Hoc non potest intelligi de Iudæis crucifigẽtibus Christum. Illi enim habuerunt non offerendi, sed perdendi intentionem. Nec intelligi potest de ipso Christo, offerente se in ara crucis, dicitur enim ab Isaia, Oblatus est, scilicet non per seipsum, sed per alios. Ergo de sacrificio Missæ, vbi Christus per sacerdotem offeratur patri, intelligenda est illa sententia, quæ simul affirmat Christum velle talem oblationem, inquit enim: Oblatus est, quia voluit. Sed hoc argumentum ipsi etiam Eccio improbatur. Nam Hebræo. 9. de oblatione Christi in cruce, etiam passiue dicitur, Semel oblatus est. Et Isaias in sua lingua sententiam illam, Oblatus est, quia voluit, plane non habet, sed inquit: Mulctatus & afflictus est. Et forsan fato quodam locus ille Isaiæ, ad sacrificium Missæ accommodatus fuit, vt ostenderetur, quod Pontificia Missa sit mulctatio & afflictio Christi, quantum quidem in sacrificulis.

II. Inter principia huius controuersiæ, non postremum fuit & hoc argumentum, Heb. 10. Voluntarie peccantibus non relinquitur amplius hostia ꝓ peccato. Ergo pro quotidianis delictis amplius, hoc est, post sacrificium crucis, reliqua est hostia pro peccato. Illa verò nulla alia esse potest, quam sacrificium Missæ. Sed & hoc argumentum tale est, quod ab ipso Eccio repudiatur.

Monachus Augustanus. III. Monachus Augustanus sacrificiũ Missæ probat ex 7. Danielis: Angeli in nubibus cœli, filium hominis obtulerunt in cõspectum antiqui dierum. Ergo quando Christus in Missa à sacerdote sacrificatur, tunc simul etiam in nubibus cœli, ab ipsis Angelis sacrificatur. Et ideò Canon dicit: Iube hæc perferri per manum sancti Angeli, in conspectum maiestatis tuæ. Sed quia manifesta est deprauatio sententiæ Danielis, ne ipsis quidem Pontificiis argumentum hoc probatur. Daniel enim ibi loquitur, quomodo pater filio mediatori, omnia dederit in manum, Ioh. 3. dederit nomen super omne nomen, Philip. 2. potestatem iudicium facere, Ioan. 5. Regnum Dauid, Luc. 1. &c. Verbum verò quo Daniel ibi vtitur, aliquando sane de sacrificiis vsurpatur, sed plerunque significat appropinquare, deferre, adducere. Et sacrificandi significatio, prorsus non conuenit illi loco Danielis.

Eccius. IIII. Eccius inter cætera etiam hoc argumento vtitur. Psal. 71. Hieronymus ita reddidit: Erit memorabile triticum in terra, in capite montium eleuabitur. Et Rabi Solomon explicat illum versum Psalmi, de genere placentarum in diebus Messiæ. Ergo Dauid vaticinatur ibi de sacrificio Missæ Pontificiæ, vbi super rasos sacrificulorum vertices, panis azymus eleuetur. Risum quæso teneatis amici, quod tam arduis fundamentis Pontificia Missa niti ostendatur.

V. Heb. 13. dicit Apostolus, nos in nouo Testamẽto habere altare, quod vocat θυσιαστήριον, à sacrificiis, quasi dicas, sacrificatorium. Ergo oportet in nouo Testamento esse aliquod externũ & ceremoniale sacrificium. Et nullum aliud inueniri potest, quam sacrificium Missæ. Huic argumento Eccius valde multum tribuit. Sed eadem ratione consequẽtiæ, idem sacrificium etiam in cœlo instituendum esset. Nam & ibi Apocal. in multis locis narrat esse θυσιαστήριον, cap. 6. 8. 9. 11. 14. 16. &c. Ipse vero textus Hebr. 13. diserte explicat, quæ sacrificia intelligat, scilicet laudis, gratiarum actionis, & beneficẽtiæ. Et altare interpretatur, quod per Christum tales hostias Deo placentes offeramus. Quale igitur artificiũ est, contra manifestam ipsius textus declarationem, peregrinam & falsam sententiam verbis Apostoli affingere?

VI. Danielis cap. 8. & 11. dicitur de Antichristo, quod auferet iuge sacrificium. Illud vero non potest intelligi de orationibus, & aliis spiritualibus sacrificiis, quæ per externam vim piis auferri non possunt, imo ardentiores fiunt orationes in persecutione. Ergo de Missæ sacrificio intelligendũ est quod in nouo Testamento Antichristus inueniet. Et qui abrogant sacrificiũ Missæ, illos Daniel pronunciat esse ministros Antichristi.

Valde sane ampla, liberalis & larga est hæc consequentia. Certum est, Danielem ibi proprie loqui de impia & scelerata tyrannide Antiochi. Et Chrysostomus oratione secunda aduersus Iudæos, refert vaticinium illud ad tempora Antiochi, & huius rei testem citat Iosephum. Antiochus vero non

tantum

tantum illud iuge sacrificium abstulit quod describitur Exodi 29. & Num. 28. sed totum cultum Leuiticum in Ethnicas superstitiones commutauit: sicut Machabæorum historia ostendit. Illud vero totũ Daniel per synecdochen iugis sacrificij complectitur. Quando igitur locus ille Danielis, de Antichristo explicatur, illud fit per allegoriam. Et notũ est, ex allegoriis non esse facienda dogmata, quæ non habent certa, firma, & perspicua testimonia in aliis Scripturæ locis. Nihil aliud igitur ex illo loco Danielis confici potest, quam in nouo Testamento futurũ sacrificium, quod ablaturus sit Antichristus. Et scripturam aliquot genera sacrificiorum noui Testamenti expresse enumerare, supra ostensum est. Quæ vero audacia est, præteritis illis noui Testamenti sacrificiis, quæ scriptura disertè exprimit, locum Danielis, qui in genere de sacrificio loquitur, de Missa exponere, quam scriptura nec ponit nec exprimit, quando sacrificia noui Testamenti enumerat. Multo vero certior explicatio quæ sacrificia, & quomodo ablaturus sit Antichristus, ex ipsa scriptura sumi potest, 2. Thess. 2. 1. Tim. 4. 1. Io. 2. & in Apoc. Per falsam enim doctrinã, per peregrinos, electitios & impios cultus obscurabit, deprauabit & auferet puritatem ministerij verbi, Sacramentorum & cultus diuini. Hæc vero propriè per Antichristum Romanæ sedis impleta sunt, sicut à multis perspicuè ostẽsum est. Nobis hoc loco sufficit monstrasse, locum illũ Danielis, nihil quicquã patrocinari sacrificio Pontificiæ Missæ. Nã primo propriè loquitur de Antiochio, per allegoriã vero tansfertur ad Antichristum. Secundò, in genere loquitur de sacrificio, rectè igitur intelligitur de sacrificiis, quæ expresse in nouo Testamẽto nominantur. Tertiò, & ne quid relinquatur dubij, ipsa scriptura noui Testamenti explicat, quæ sacrificia, & quomodo Antichristus in Ecclesia sit ablaturus. Et propter hanc causam concilium Tridentinum, patrocinio illius loci apud Danielem, noluit vti. Nec quod Daniel. 12. ablatio iugis sacrificij, cum posita abominatione desolationis coniungitur, quicquam pro Missæ sacrificio facit. Intelligitur enim de abrogatione cultus Leuitici.

VII. Eccius ostentaturus cognitionem Hebrææ linguę, philosophatur de cognatione vocabuli Missa, & מנחה. Et vbicunq; in veteri Testamento nominatur Mincha, fingit stabiliri sacrificium Missæ Pontificiæ. Et vbi Leuit. 21. & Num. 28. dicitur de sacrificio panis Dei: Eccius לחם interpretatur carnem Dei. Et ex Rabinis testimonia multa allegat, de sacrificio panis & vini, tempore Messiæ. Sed hæc non tantum ridentur ab Hebraicæ peritis, sed & ipsi Pontificij argumentis illis vti verentur.

VIII. In Tridentino Concilio, in disputationibus Theologorum, quarum aliquas scripto notatas vidi, crebro à multis repetitum fuit hoc argumentum. Christus in institutione cœnæ, verba quæ extra controuersiam de sacrificio loquuntur, ponit non in futuro tempore, tradetur, effundetur: sed in præsenti: Pro vobis traditur & effunditur. Ergo Christus non tantum in cruce, verum etiam in cœna Dominica sacrificauit corpus & sanguinem suũ. Arrisit primò hoc argumentum multis. Ita enim non ex peregrinis scripturæ sententiis, sed ex ipsa institutione cœnæ, tanquam ex propria sede, videretur probari posse sacrificium Missæ, hoc enim quod Christus in cœna illa fecit, postmodũ faciendum mandauit. Sed cum argumentum hoc aliquãto diligẽtius examinaretur, deprehensum tandem est, illud non tantum non posse Pontificiam Missam, gladio spiritus quassatam & deiectam, vel subleuare, vel stabilire, sed ne per se quidem consistere posse: idq; propter multas rationes. Primò, quia si illa essent substantialia verba sacrificij Missæ, magnum scelus impingeretur ipsi Canoni, qui in prima parte institutionis, prorsus omittit illa verba: Quod pro vobis traditur. In altera verò parte, Canon habet nõ præsens, sed futurum tempus, effundetur. Neruus igitur huius argumenti, cui quidam multum tribuerunt, non tantum incisus, sed prorsus excisus est, per ipsum Canonem Missæ. Secundò, quomodo sacrificium Missæ potest incruentum dici, si in eius oblatione in prima cœna, in præsenti facta sit effusio sanguinis. Tertiò, vbi & quando corpus Christi pro nobis ad redemptionem sit traditum, & sanguis ipsius in remissionem peccatorum effusus, Christianæ fidei nõ est ignotum. Scriptura enim in valde multis sententiis declarat in passione & morte Christi hoc esse factum. Quartò, nec præsentis temporis vsurpatio, hoc quod isti volũt, efficit. Vsitata enim & nota est enallage temporum in scriptura, non tantum præsentis, sed & præteriti pro futuro, propter certitudinem: Puer natus est nobis: Agnus occisus est ab origine mundi: Ecce Agnus Dei, qui tollit peccata mundi: Ego pono animam meam pro ouibus meis. Et in cœna Christus per præsens tempus locutus est, erat enim tunc in ipso actu passionis, quæ consummata postea est in cruce. Ita die palmarum, inquit Ioan. c. 12. Veni in hanc horam, nũc iudicium est mundi. Post cœnam dicit, Ioan. 14. Venit princeps mundi. Sicut mandatum dedit mihi pater, ita facio. Iohan. c. 17. Iam non sum in mundo, nunc ad te venio. Sanctifico me pro eis.

IX. Monachus Augustanus inquit: Christus in Cœna sumens panem in manus, eleuatis oculis in cœlum ad patrem, gratias egit. Ergo sacrificauit ibi corpus & sanguinem suum patri. Ratio consequentiæ est, quia תרומה in lege vocabatur oblatio, quæ inter offerendum in altum eleuabatur. Sed nullibi legitur, Christum acceptum panem & calicem, in altum eleuasse: Imò de sublatis in cœlum oculis, nec Euangelistæ, nec Paulus quicquam meminerunt, sed Canonis hæc additio est. Et vt maxime hoc concedatur, non statim ideò sacrificium inde excudetur. Nam & Christus quinque illos panes, & duos pisces benedicens, aspexit in cœlum. Idem fecit in resuscitatione Lazari, & cum sanaret mutum & surdum. Quin igitur & inde fabricemus sacrificia, si tantum valet sublatio oculorum in cœlum.

ARGVMENTA TRIDENTINAE Synodi pro Missa.

Talia pro defensione sacrificij Pontificiæ Missæ, à multis seriò & magno conatu disputata, è Pontificia Ecclesia singulari applausu excepta, nostris opposita, & rudioribus tanquam indubitata & immota fundamenta proposita hactenus fuerunt. Sed Tridentinum Concilium, vel inuitum agnoscens qualia sint, ne verbo quidem eorum mentionem facit. Illis igitur tanquam inter lixas & calones reiectis, propugnationem Missæ ad triarios reducũt, selectis & in aciem productis certis quibusdam argumentis, quæ sine dubio iudicarunt esse validissima & firmissima. Illa igitur argumẽta, quæ Tridentinum

tinum Concilium ad probandum, confirmandum & stabiliendum sacrificium Missæ producit, primò euoluemus: sæpe enim iuxta artificium rhetorum, vno atq; altero verbo integrum argumētum complectuntur, deinde euoluta examinabimus, quid efficiant, & quantum valeāt. Compendiaria autem simplex & certissima erit ratio explicationis, si omnia argumenta ad statum controuersiæ referātur & applicentur. Hoc enim est, quod singula argumenta, certò, firmiter & perspicue probare & efficere debent. Primò, corpus & sanguinem Christi in cœna Dominica, tractandum esse histrionica illa repræsentatione verbis, ritibus, gestibus, actibus, sicut Missa Pontificia facit. Secundò, talem repræsentationem esse sacrificium à Christo institutum, & Deo patri acceptissimum. Tertiò, esse sacrificium propitiatorium, ad expianda & delenda peccata, ad consequēdam remissionem peccatorum, ad impetranda omnis generis à Deo beneficia, & tandē pro peccatis, pœnis, satisfactionibus, & aliis necessitatibus viuorum & mortuorū. Quartò, per illud sacrificium applicari merita passionis Christi, si quis curet pro se celebrari Missam, imò præsentib. absentibus, viuis & mortuis quibuscunque sacrificulus illud voluerit applicatione sua communicare. Hæc debet in singulis argumentis conclusio esse, ex bona, certa, firma, & manifesta ratione consequentiæ. Quod si omnibus & singulis illis argumentis hoc non conficiatur, iudicium facile erit, quid de Tridentina Pontificiæ Missæ meditatione sentiendum & statuendum sit, ordine igitur argumenta recensebimus.

Argum. Tridentin. pro Missa.

I. Argumentum eiusque refutatio.

I. Sacerdotium requirit sacrificium, Christi verò sacerdotium morte ipsius non erat extinguendum, est enim perpetuum. Psal. 110. Ergo non tantum semel in cruce se debuit offerre, sed instituere sacrificium Missæ, vbi sæpius & quotidie pro viuis & pro mortuis offertur Deo patri, vt hoc modo sit sacerdos in æternum.

Respondeo: Si absq; scripturæ luce, ex cōsequentiis iuxta nostram rationem iudicandum esset, aliquid valeret & efficeret hoc argumentum. Sed scriptura huius argumenti perspicuam explicationem, quasi ex professo tradit in Epist. ad Hebræos, quæ scilicet sit hostia sacerdotij Christi, quomodo, quādo, quoties, & à quo oblata sit. Et quidem perpetuitatem sacerdotij Christi, data opera, & diserte describit: idq; negatiue & affirmatiue. Diserte enim dicit, Christum non ideò esse sacerdotem in æternum, vt sæpius seipsum offerat: semel enim & vnica oblatione, vt Pontifex ingressus est in sancta, Hebr. 9. item c. 7. Talis decebat, vt nobis esset Pontifex, qui non haberet necessitatem, quotidie pro peccatis populi offerre: hoc enim fecit semel se offerendo. Et quidem fundamētum ibi ponitur, oblationem Christi repeti non posse, nisi negetur id, quod semel factum est, fuisse perfectum & cōsummatum, quia repetitio sacrificij sit signum imbecillitatis & sacerdotis, & sacerdotij sacrificij. Sed quomodo sacerdotium Christi potest perpetuum esse, si semel tantum vnica oblatione vt Pontifex sacerdotij sui sacrificium perfecit & consummauit.

Epist. ad Hebræos de sacerdotio Christi.

Hoc verò Epistola ad Hebræos dilucide explicat monstratis multis rationibus, vt c. 7. Eo quod in æternum maneat, sempiternū habeat sacerdotium: quia filius est in æternum perfectus. Sed quæ sunt sacerdotalia munera, quæ exercet, post cōsummatam vnicam crucis oblationem? Num verò, vt sæpius & quotidie se offerat pro peccatis populi? Nequaquam, inquit, sed quia saluare in perpetuū potest accedentes per ipsum ad Deum, semper viuens ad hoc, vt interpellet pro nobis. Et cap. 9. Christus Pontifex futurorum bonorum, per proprium sanguinē introiuit semel in sancta, æterna redemptione inuenta: Item, introiuit in ipsum cœlum, vt appareat nunc vultui Dei pro nobis, non vt sæpius offerat seipsum, c. 10. Pontifex Leuiticus easdem hostias sæpius & indesinenter offert, sed Christus, vna pro peccatis oblata hostia, in sempiternum sedet ad dexteram Dei, de cætero expectans, donec ponuntur inimici scabellum pedum eius. Vnica enim oblatione cōsummauit in sempiternum, eos, qui sanctificantur. Habentes igitur sacerdotem magnum super domum Dei, accedamus cum vero corde, in plenitudine fidei, aspersi corda, &c.

Hæc manifesta sunt, vt non opus sit pleniori, vel explicatione, vel refutatione huius primi argumēti. Neq; enim, quia Christi sacerdotium sempiternū est, inde efficitur, Christum ideò sæpius & quotidie sacrificandum esse patri, pro viuis & mortuis. Spiritus sanctus enim, propter rationes longe alias tradit sacerdotium Christi perpetuū esse, quia scilicet. I. Sacerdos in æternum viuat. II. Quia virtus vnicæ oblationis ipsius in sempiternum duret, & efficax sit. III. Quia semper viuat, ad hoc vt apparens vultui Dei pro nobis, intercedat pro nobis. IIII. Quia per ipsum, vt sacerdotem magnum, habeamus accessum ad patrem. V. Quia in perpetuum saluare potest, & saluat, qui per ipsum ad Deum accedunt. Ex ipsa igitur scriptura perspicue ostenditur, nullam prorsus esse rationem consequentiæ in primo hoc Tridētino argumēto, imò si referatur ad statū controuersiæ, de sacrificio propitiatorio, manifestum erit, conclusionem argumenti, vt scilicet Christus in Missa quotidie offeratur pro peccatis viuorum & mortuorum, ex diametro pugnare cum expressa, & sæpius repetita verbi Dei sententia, ad Hebr. 7. & 10. Et hæc forsan causa est, quod argumentum illud in 1. capit. non integrum in sua forma proponitur, sed breuiter tantum attingitur, & cumulatis aliis rationibus sophistico artificio inuoluitur.

II. Argum. Pontificiorum.

II. Hominum natura exigit visibile sacrificium. Ergo Christus instituit histrionicam illam repræsentationem passionis suæ in Missa. Hoc argumentum alij Pōtificij scriptores, clarius hoc modo formant & proponunt: omnibus scilicet gentibus à natura hoc dictari, vt in religionibus suis visibili aliquo sacrificio vtantur, ad impetrādam & promerendam Dei gratiam, pro donis huius vitæ, & pro salute æterna. Christum igitur à lege naturæ admonitum, instituisse Missæ sacrificium. Sed facilima est huius argumenti refutatio. In caussis enim religionis & fidei, non est iudicandum, aut aliquid statuendum ex eo, quod natura peccato excæcata, & deprauata dictat, hic enim fons, & hæc origo est omnium superstitionum, & totius idololatricí cultus. Sed Lucerna pedibus meis, est verbum tuum, Psalm. 119. Et Canon seu regula fidei est, non dictamen corruptæ naturæ, sed sonus Apostolorum. Psa. 19. & quidem ratio captiuāda est in obsequium verbi, 2. Cor. 10. Quod si Tridentinum capitulum dixerit, se hoc tantum velle, imbecillitatem naturæ nostræ non posse aliter ad Deum subleuari, nisi visibile aliquod sacrificium habeat: respondeo simplicissime: Quid vtile & necessariū sit ad subleuandam

Refutatio.

dam & restaurandam infirmam & corruptam nostram naturã, non aliunde quam ex Medici nostri præscripto & ordinatione iudicandum.

III. Argum. III. Certum est, Christum in vltima cœna instituisse memoriam cruenti sui sacrificij, quæ in finem vsque seculi permaneret. Itẽ, non est dubium Christum cœnam suam instituisse, vt virtus passionis suæ in remissionem peccatorum fidelibus applicaretur. Iam pontificij dicunt, sacrificium Missæ suæ esse repræsentatiuum & applicatorium. Ergo Christus in vltima cœna instituit sacrificium Pontificiæ Missæ.

Respondeo: Referatur hoc argumentum ad statum controuersiæ, an scilicet Christus in vltima cœna instituerit memoriã suæ passionis debere in Ecclesia fieri, per histrionicam illam repræsentationem rituum, gestuum, & actionum in missa Pontificia. Item an Christus ordinauerit & promiserit, si quis procuret pro se fieri talem Pontificiam repræsentationem, quod tunc & per hoc opus ipsi applicetur virtus passionis Christi, ad remissionem peccatorum. Nihil certe horum, in institutione Cœnæ Dominicæ ostendi aut deprehendi potest: imo Christus in cœna sua non tantum in genere instituit memoriam & applicationem passionis suæ, ita vt humanis constitutionibus commiserit, quomodo & qua ratione fieri debeat illa cõmemoratio: sed expressit & præscripsit, vt memoria passionis suæ in cœna Dominica celebretur gratiarum actione, dispensatione, manducatione, & potatione corporis & sanguinis, item annunciatione mortis suæ. Ita etiam modũ applicationis in cœna definiuit & præscripsit, quod scilicet ipse Christus in cœna sua, per ministerium, verbo & dispensatione corporis sui & sanguinis sui, sub pane & vino credentibus velit applicare virtutem passionis suæ, vtque fideles in vsu cœnæ, sumptione corporis & sanguinis Christi, vera fide sibi applicent merita & beneficia passionis. Quia igitur institutio cœnæ Dominicæ, nihil habet de repræsentatione & applicatione Põtificiæ Missæ, eo modo sicut in institutione status huius disputationis dictum est: definit autẽ, & præscribit alium certum modũ & commemorationis, & applicationis: tertium igitur Tridentinum argumentum, nihil prorsus efficit ad stabiliendum sacrificium Pontificiæ Missæ. Imò quia institutio illa Christi, forma testamenti tradita est: & scelus est vel hominis testamẽto aliquid superordinare: manifestum igitur est, cõclusionem tertij huius argumenti, in ipsam testamentariam Filij Dei institutionem impingere: eò quod fingat & instituat aliam commemorationẽ & applicationem, quam quæ in verbis institutionis à Christo tradita & pscripta est.

IIII. Argum. IIII. Quartum argumentum tale est, in quo cardo totius Pontificiæ Missæ ita vertitur, vt nisi hoc argumento probetur & stabiliatur, actum & conclamatum sit: An scilicet Christus in vltima cœna, corpus & sanguinem suum, non tantum discipulis dederit, verum etiam sub specieb. panis & vini, Deo patri obtulerit. Agnoscunt enim, si Christus in cœna non obtulit corpus & sanguinem suum Deo Patri, missæ Pontificiæ sacrificium nõ posse aliud esse, quam figmentum & abominationem. Si verò monstrari posset, Christum in cœna se obtulisse patri, vltro sequeretur, ex mandato Christi illud porro vsque ad consummationem seculi, in Ecclesia fieri debere.

Variis igitur artificiis tentatum fuit, vt hoc probaretur, vel ex eleuatione oculorum Christi in cœlum, vel ex præsenti tempore, traditur, effunditur: vel ex verbo: Facite, quia scilicet Virgilius dicat:

Cum faciam vitulam.

Sed Tridentinum Conciliũ deprehendit, illas probationes non posse hoc, quod in controuersia positum est, certò, perspicue, & firmiter demonstrare: quod scil. Christus in vltima cœna corpus & sanguinem suum obtulerit Deo patri. Ad extremum igitur decurrunt præsidium, & vnicam huius quæstionis demonstrationem proferunt: cui tantum etiam tribuunt, quod bis eam repetũt. Si ergo Tridentina hæc demonstratio nõ satis euidenter, certò & firmiter probauerit, quod Christus in cœna se obtulerit patri: vacillabit, nutabit & cõcidet totum sacrificium Pontificiæ Missæ. Ita autẽ se habet Tridentina demonstratio. Figurã Melchisedech oportuit in veritate impleri, in sacerdotio Christi: est enim sacerdos secundũ ordinem Melchisedech. Sed Melchisedech obtulit Deo patri panem & vinũ. Ergo oportuit & Christum offerre Deo patri, nõ tantum panem & vinum, sed vt veritas figurã impleret, sub specieb. panis & vini, corpus & sanguinẽ suum. Illud verò non alibi, quam in cœna fieri potuit.

Ardua, & de re magna quæstio est. Illa enim, quæ in nouo Testamento legimus Christum in cœna sua fecisse, prorsus nihil ad sacrificij rationem, vel specie aliqua alludunt. Accepit siquidẽ panem, gratias egit, fregit, dedit discipulis, iussit accipere, manducare, dixit: Hoc est corpus meum. Item: Accepit calicem, dedit illis, iussit vt biberent, dixit: Hic est sanguis meus. Et hoc mandauit fieri in sui commemorationem. Nihil ibi vel legimus, vel audimus, quod Christus in vltima cœna corpus & sanguinem suum sacrificauerit Deo patri, pro viuis & mortuis. Valde fortem igitur oportet esse demonstrationem, quæ persuadeat, Christum in cœna sua hoc fecisse, cuius nullum vestigium in descriptione cœnæ Dominicæ in N. Testamẽto apparet. Sed inquis: Nõne omni demõstratione certius est, Christum esse sacerdotem secundum ordinem Melchisedech. Est omnino: Scriptura enim hoc affirmat, Psal. 110. Hebr. 9. & 10. Sed controuersia est, non de hac propositione, sed de illis, quæ attexuntur. Primò, an Melchisedech sacrificauerit Deo patri panem & vinum in illa historia, quæ Genes. 14. describitur. Secundò, an sacerdotium Christi, secundum ordinem Melchisedech, in eo cõsistat, quod in cœna corpus & sanguinem suum, sub specieb. panis & vini sacrificarit patri. Vetus quidem translatio habet. Melchisedech obtulit panem & vinum, erat enim sacerdos altissimi, sed Moses ita non scripsit. Vtitur enim non verbo sacrificatorio, sed inquit הוֹצִיא, quod simpliciter significat depromere, producere. Ita educitur gladius, Ezechiel. 21. educũtur venti, Psal. 135. producuntur pediculi, Exod. 8. educitur aqua de Petra, Num. 20. coquitur farina quam ex Ægypto exportarãt, &c. Accedit, quod nec Chaldæus paraphrastes, nec Græci interpretes sententiam illam reddiderũt per verbum sacrificandi, sed per simplex verbum educere, seu proferre. Iosephus interpretatur Melchisedechum ad refectionem exercitus Abrahæ protulisse panem & vinum. Chrysostomus explicat istum locũ de prolato, non de oblato pane & vino. Veteres etiam Latini patres, in textu illius loci non legũt, obtulit: sed, protulit panem & vinum, sicut ex Cypriano constat. Neque hoc habet Moses. Erat enim sacerdos, ideò obtulit

Disputatio de vero intellectu loci, Genes. 14.

Chrysostomi explicatio.

obtulit panem & vinum: sed bis repetit copulam: Et erat Sacerdos, & benedixit. Græci etiam interpretes non habent particulam γάρ: sed δέ. Erat vero Sacerdos, & benedixit, vt sententia ita distribuatur: Quia Rex erat, ideo protulit panem & vinum; quia Sacerdos erat, ideo benedixit. Iam consideretur Tridentinum argumentum. Volunt probare, quod Scriptura noui Testamenti non habet, Christum scilicet in cœna se obtulisse Deo patri. Quomodo vero illud probant? Quia Melchisedech, aiunt, obtulit Deo panem & vinum. Atqui hoc Scriptura non dicit, sicut ostensum est. Qualis igitur in re tam ardua & seria, argumentatio est? Sed excipiunt: Licet verba Mosis hoc non exprimant, fieri tamen potuit, quod sacrificarit panem & vinum. Veteres enim plerunque, non nisi facta re diuina, ad solennas epulas accedebant. Vicelius dicit: Quia Moses non exprimit, cui Melchisedech protulerit panem & vinum, potest igitur intelligi, quod non Abrahæ ad refectionem, sed Deo ad rem diuinam faciendam protulerit. Nos vero non disputamus, quomodo vel hic vel ille locum Mosis interpretari, vel quid de sententia suspicari aut fingere, siue velit siue possit, sed quæstio est, quid Moses scribat, quid Scriptura dicat. Illud enim vniuersaliter valet, cum in tota Scriptura, tum vero præcipuè in historia Melchisedechi, quatenus est typus Christi. Quis enim tacente Mose, non colligeret, Melchisedechũ. quia non Deus, nec Angelus, sed homo fuit, habuisse patrem, matrem, principium dierum, & finem vitæ? Atqui in historia Melchisedech, quatenus est typus Sacerdotij Christi, ea tantum quæ expresse in Scriptura ponuntur, consectanda esse, Scriptura ostendit, ita vt in typo Sacerdotij Christi, affirmat Melchisedechum fuisse sine patre, matre, principio dierum, & fine vitæ, propterea quod Moses illa expresse non ponat, qui ideo hæc omisit, vt ipsa omissio seruiret typo Sacerdotij Christi, iuxta ordinem Melchisedech. Hæc contra omnes cauillationes sunt firmissima. Deinde etiamsi cõcederetur, Melchisedechum obtulisse panem & vinum, scimus tamen, ex figuris non esse fabricanda dogmata, sine certa & manifesta Scripturæ explicatione. Psalmus igitur 110. affirmat, Christum esse Sacerdotem, secundum ordinem Melchisedech. Quomodo vero, & qua in re conueniant Sacerdotiũ Christi & Melchisedech, non explicat. Illud vero Epistola ad Hebræos ex professo sumit declarandum, prolixa & iusta explicatione. Sed cum multas partes collationis Sacerdotij Melchisedech & Christi recitet & explicet, nullam prorsus mentionem facit oblationis panis & vini, aut quod illam Christus impleuerit in cœna, offerendo corpus & sanguinem suum patri. Nec valet quod Osius dicit: Apostolum illam partem collationis omisisse, propterea quod mysteria Sacramẽtorum rudibus & nondum initiatis, quibus Epistolam illam scripserit, noluerit pandere. Nam cap. 6. dicit: Intermittentes sermonem inchoationis, ad perfectionẽ feramur. Postremo typus Sacerdotij Melchisedech, consistit in iis, quæ non communia habet cum Sacerdotio Aaronico, sed in quibus discernuntur Melchisedech & Aarõ. Sed sacrificium panis & vini quotidianum fuit in Sacerdotio Aaronico, Exod. 29. Numer. 28. Quomodo igitur consisteret, Christi sacerdotium esse, non secundum ordinem Aaron, sed Melchisedech, si sacrificium panis & vini, præcipuum atque adeo totum esset in sacerdotio Christi?

Epist. ad Hebræos non meminit, Christum in Cœna panem & vinũ obtulisse.

Certo igitur, firmiter & euidenter demonstratum est, figurã Melchisedech, quatenus illa in Scriptura ponitur & explicatur, nequaquam efficere & probare, quod Christus in cœna corpus & sanguinem suum Deo patri obtulerit. Quod vero Patres alicubi tali allegoria vtuntur, scimus Patres suis allegoriis, siue interpretationibus, sine Scripturæ testimoniis, nec debere nec posse articulos fidei condere. Nec tale sacrificium Patres intelligunt, quomodocunque de oblatione panis & vini loquantur, quale Pontificij in sua Missa habent: sicut in constitutione status descriptum est. Sed de Patribus postea dicemus. Nunc satis est ostendisse, nec ex veteri nec ex nouo Testamento probari posse, quod Christus in cœna se obtulerit patri. Et si ipse non fecit, nemo illud facere debebit, quod enim ipse in cœna fecit, Apostolis postmodum faciendum mandauit.

V. Argum.

V. Christus dixit: Hoc facite. Ergo præcepit, vt Sacerdotes in Eucharistia offerrent corpus & sanguinem Christi. Rationẽ consequentiæ Tridentini hanc esse tradunt: quia scilicet Christus ipse in prima Dominica cœna corpus & sanguinem suũ patri obtulerit, sicut Melchisedech. Sed iam ostẽdimus, falso hoc affirmari. Non itaque sequitur inde conclusio illa, quam Pontificij fingunt.

Sed excipiunt, verbum עשה sæpe vsurpari pro sacrificare, vt Exod. 29. facere agnum iuuencum. Iudith. 6. facere hœdum. Psal. 66. facere boues cum hircis. Num. 16. facere holocaustum. Respondeo: Sicut apud Latinos verbum facere, ex adiunctis varios sortitur modos significandi: ita Hebræis non absolute significat sacrificare, sed vbi textus manifeste loquitur de sacrificio. Considerentur itaque verba cœnæ: Hoc facite. Contendunt autem, τοῦτο referri non ad totum complexum, sed ad antecedens vocabulũ, corpus & calicem: vt sensus sit, Facite corpus & calicem, hoc est, sacrificate. Sed etiãsi hoc concederetur, prius certo demonstrandũ esset, in prima illa cœnę fuisse actionem sacrificij. Iam vero Paulus certissimus est interpres, Relatiuum τοῦτο, in mandato Christi, Hoc facite, referri ad totã actionem præcedẽtem, hoc scilicet, quod in prima hac cœna factum est, vos in posterum facite. Mandatum igitur Christi, Hoc facite, nihil aliud efficit, quam ministros Ecclesiæ, in administratione cœnæ Dominicæ hoc debere facere, quod constat & certum est, Christum in institutione cœnæ fecisse. Non autem legitur ibi, sacrificasse aut obtulisse patri corpus & sanguinem suum. Ergo nec Sacerdotes hoc facere debẽt, si nolunt παραπρεσβείας à Christo iudice accusari. Vide autem ingenium Thaidis Babylonicæ. Quæ Christum in cœna sua fecisse certo constat, illa Pontificij vel negligunt vel prohibent: vt publicam annunciationem mortis Dominicæ, vt dispensationem vtriusq; speciei. Quæ vero Christus in cœna sua fecisse non legitur, de illis solis Pontificij faciendis dimicant. Atqui testamentaria est institutio. Et in Testamento, non sine scelere aliquid vel mutatur vel superordinatur.

VI. Argum.

VI. Christus Apostolos constituit noui Testamenti Sacerdotes, ergo præcepit ipsis, vt offerrent corpus & sanguinem ipsius. Hoc argumentũ multis rationibus amplificatur à Pontificiis Scriptoribus, quia scilicet Scriptura vaticinatur, abrogationi Leuitici Sacerdotij successurũ sacerdotium noui Testamenti, ita vt vetus sacerdotium figura fuerit noui. Esaiæ 66. Iere. 33. Malach. 3. Sed definitio Sacer-

dotis ita traditur. Heb. 5. Omnis Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus cõstituitur, in his quæ sunt ad Deum, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis. Ergo sacrificulorũ officiũ est, in Missa offerre Deo patri corpus & sanguinẽ Christi, pro peccatis viuorũ & mortuorũ, quia soli presbyteri sunt noui Testamenti Sacerdotes. Hoc argumentũ multa complectitur membra, quæ ordine paucis explicanda sunt, ita enim clarissime apparebit, quã crassus paralogismus sit in hoc argumẽto. Nam vt primo dicamus de sententia Heb. 5. certũ est, textũ ibi non loqui in genere, quod sit officiũ ministrorum verbi & Sacramentorũ in nouo Testamento, sed de Sacerdotio veteris Testamenti, expresse vero & solum de summo Pontifice loquitur, qui figura fuit Christi. Illã vero figurã postea tradit impletam esse in sacerdotio & sacrificio Christi, nõ ita, vt in nouo Testamento per plures Sacerdotes sibi succedẽtes, vnica & eadẽ illa hostia pro peccatis, sæpius & quotidie repeteretur & offerretur, hoc enim expressis verbis Apostolus negat, Heb. 7. 9. & 10. Sed figura illa, in vnica oblatione Christi semel in cruce facta, impleta est, Hebr. 9. & 10. & quidem ita, vt in nouo Testamẽto, inuenta æterna redemptione, & acquisita cõsummata remissione peccatorũ, per vnicam oblationem, semel in cruce factã, non sit amplius oblatio pro peccato. Si vero præter vnicã illã, semel in cruce factam, alia vel eadem repetita oblatio pro peccato in nouo Testamẽto ponatur, sequetur sacrificium Christi in cruce non fuisse consummatũ, nec promeruisse remissionem peccatorũ, & æternã redemptionẽ, hæc enim sunt verba, & hæc est sententia Epistolæ ad Hebræos. Falsissime igitur ad stabiliendum sacrificiũ Pontificiæ Missæ pro peccatis viuorũ & mortuorum, detorquetur sententia illa Heb. 5. Porro Leuiticum Sacerdotiũ fuisse figuram Sacerdotij noui Testamenti, nullus dubitat. Sed ꝙ sit illud sacerdotiũ noui Testamenti, quod abrogato veteri successerit, nõ possumus rectius & certius, quam ex ipsa noui Testamenti explicatione statuere. Primo igitur Epist. ad Hebræos à 5. ca. vsq; ad 10. prolixe explicat, quod Leuiticũ Sacerdotiũ præfigurarit Sacerdotium Christi, quodq; figura illa impleta sit vnica oblatione Christi, semel pro peccato in cruce facta atq; ita per impletionem antiquatum & abrogatũ sit Leuiticũ illud sacerdotium. Præterea vero Scriptura noui Testamenti, mentionem facit etiam regalis & sancti Sacerdotij. 1. Pet. 2. & Apoc. 1. 5. & 20. Christus fecit nos reges & sacerdotes. in solis enim illis quatuor locis, præter vnicum Christi sacerdotium, mentio fit Sacerdotij regalis in nouo Testamento. Illi vero loci non de solis presbyteris, sed in genere de omnib. fidelibus loquũtur, quibus certe Pontificij, missificationes suas nullo modo cõmunes facient. Et hostias quæ in illo noui Testamenti sacerdotio offeruntur, Scriptura diserte describit, quod sint Spirituales, & quales sint, expresse & nominatim enumerat, sicut in principio huius disputationis, testimonia illa Scripturæ annotauimus, Ro. 12. & 15. Phi. 2. & 4. Heb. 5. & 12. 1. Pet. 2. Nulla autem ibi mentio fit sacrificij Missæ. Vides igitur, quam ἀσυλλόγιστον, imo quam sophisticũ sit, in cõclusione Sacerdotium restringere ad solos sacrificos: cum in præmissis Scriptura loquatur, vel de vnico Christi Sacerdotio, vel de spirituali Sacerdotio noui Testamenti, quod cõmune est omnib. fidelibus. Cumq; Scriptura hostias Sacerdotij noui Testamẽti, expresse & nominatim enumeret: cõclusio huius argumenti, omissis illis, affingit propitiatorium sacrificium Pontificiæ Missæ, de quo Scriptura nullam mentionem facit in descriptione Sacerdotij noui Testamenti: imo quod Epistola ad Hebræos ostendit, pugnare cum vnica oblatione Christi, pro peccatis semel facta.

Explicatio partium argumenti.

Falsa detorsio sententiæ Hebr. 5.

Sed excipiunt: Num igitur nullum vel constituitis vel seruatis discrimen, inter ministros Ecclesiæ, & inter reliquos fideles? Omnino constituimus & seruamus discrimen, quod ad ministerium attinet. Sed inde non sequitur, ea quæ de Sacerdotibus noui Testamenti Scriptura tradit, ad solos Ecclesiæ ministros pertinere. Nam quod memorabile est, cum Scriptura noui Testamenti varias appellationes tribuat ministerio, in nullo tamen noui Testamenti loco, ministri verbi & Sacramentorum Sacerdotes appellantur. Omnino tamen verum est, ratione ministerij quædam ad ministros Ecclesiæ pertinere, quæ reliquis fidelibus peragenda non sunt mandata. Sed quęstio est, quę & qualia illa sint, nec sufficit si dicatur, in veteri Testamento, actus sacrificij fecit discrimen inter Sacerdotes & laicos, ergo idem etiam in nouo Testamento esse debet. Primo enim, nota est doctrina de abrogato Leuitico Sacerdotio veteris Testamenti. Secundo appellatio Sacerdotum in nullo loco noui Testamenti tribuitur ministris verbi & Sacramentorum.

Tertio, sicut in veteri Testamento Sacerdotes non propria authoritate sibi finxerunt, quæ ad ministerium suum pertinere vellent, sed habuerunt verbũ præscriptum & mandatum Dei, quod in actionibus ministerij sui secuti sunt. Vt ergo de appellatione Sacerdotũ, an ministris noui Testamẽti tribui possit, non contendamus: hoc certe fundamentum firmũ & immotũ est, de officiis ministrorum noui Testamenti, iudicandum & statuendum esse ex verbo præscripto & mandato, quod in Scriptura noui Testamenti, de ministerio traditum est. Loci autem illi extant Matth. 10. 26. & 28. Marci 16. Actorum 1. & 6. 1. Corinth. 4. & 12. Item 14. 2. Corinth. 5. Ephes. 4. Actor. 20. 1. Timoth. 3. Tit. 1. Sed in illis locis nec oratio, nec dictio, nec syllaba, nec litera vlla extat, ministros noui Testamenti debere histrionica repræsentatione in Missa, offerre Deo patri corpus & sanguinem Christi in sacrificium propitiatorium, pro peccatis viuorum & mortuorum, imo illud pugnat cum sententia verbi Dei, in Epistola ad Hebræos. Manifestum igitur est, quid efficiat, & quantum valeat sextum Tridentini capituli argumentum: Christus Apostolos constituit noui Testamenti Sacerdotes: ergo ipsis, & eorum in sacerdotio successoribus mandauit, vt offerrent in Missa, &c.

VII. Argum.

VII. Agnus Paschalis fuit figura Christi. Sed Pascha in veteri Testamento, non tantum manducabatur, sed simul etiam immolabatur. Ergo Eucharistia non tantum dispensanda & sumenda, sed & in Missa immolanda est, in sacrificium propitiatoriũ pro peccatis viuorũ & mortuorum. Animaduertit Lector, Pontificios in controuersia de re magna & ardua, non certis & perspicuis Scripturæ testimoniis, sed vmbris & figuris agere: cum maxime in hac disputatione locum habere deberet, quod Augustinus inquit contra Epistolam Petiliani, ca. 16. Nõ ea colligant & commemorent, quæ obscure, ambigue, vel figurate dicta sunt, quæ quisq; sicut voluerit, interpretetur secundum sensum suũ: talia enim recte intelligi exponiq; nõ possunt, nisi prius ea, quæ aper-

Augustinus.

apertissime posita sunt, firma fide teneantur. Sed aliquid proferte, quod non egeat interprete: nec vnde conuincamini, quod de alia re dictum sit, & vos aliud ad vestrum sensum detorquere conemini. Et ca. 19. inquit: Hæc mystica sunt, operta sunt, figurata sunt, aliquid manifestum quod interprete non egeat, flagitamus. Item quid si ambigue posita, & pro nobis & pro vobis possunt interpretari: nihil vtiq; adiuuant causam vestram, sed plane talia malã causam vel moras faciendo sustentant. Ita Augustinus. Et ex figura Agni Paschalis multa possent extrui, ne ipsi quidem Pontificiæ Missæ tolerabilia. Sicut enim Agnus Paschalis non simpliciter oblatus, sed mactatus est: ita oportet Missam esse sacrificium valde cruentum, verbum enim שחט significat mactare cum effusione sanguinis. Nec à Sacerdotibus, sed à multitudine immolabatur Agnus Paschalis, idq; non in sacrificium propitiatoriũ pro peccato, sed in memoriam liberationis Ægyptiacæ. Hæc certe non patientur Pontificij, ita ad suã Missam accommodari. Possemus igitur totum illud argumẽtum de vmbra & figura hoc modo declinare, sed de re ipsa respondebimus. Non negamus, mactationem Agni Paschalis fuisse figuram immolationis Christi. Paulus enim inquit: Pascha nostrum immolatus est Christus. Quæstio vero est, vbi & quãdo figura illa mactationis Agni Paschalis à Christo impleta sit. Pontificij dicunt, non in cruce, sed in cœna hoc factũ esse. Sed Scriptura noui Testamenti contrarium affirmat. Nam Baptista, Ioannis 1. vocat Christum Agnum Dei, tollentem peccata mundi. Petrus vero diserte affirmat, Christũ tulisse peccata nostra in corpore suo, super lignum. 1. Pet. 2. Apoc. 5. Dignus est Agnus qui occisus est, & redemit nos Deo in sanguine suo, &c. 1. Petri 1. Redempti estis, non corruptibilib. sed precioso sanguine, quasi Agni immaculati. Et quod testimonium omnium clarissimum est, Iohan. 19. expresse scriptum est, figuram immolati agni Paschalis, in Christo in cruce impletam esse, Os non comminuetis ex eo. Et ita canit Ecclesia: Cum Pascha nostrum immolatus est Christus, ipse enim verus est agnus, qui abstulit peccata mũdi, qui mortem nostram moriendo destruxit, &c. Vtrunq; igitur in Christo impletũ esse, & immolationem & manducationem agni Paschalis, certum est. Quomodo vero, quando & vbi, non ex nostris allegoriis, sed ex declaratione Scripturæ noui Testamẽti discendum est, quæ affirmat, Christum Pascha nostrum immolatum esse in cruce semel: dari vero ad manducandum in cœna, quotiescunq; iuxta institutionem hoc fecerimus, quod in prima cœna Christus fecit. Paulus 1. Cor. 5. manducationem quidem azymorum, per allegoriam trãsfert ad nouam vitam: immolationem vero nõ alibi, quam in mactatione Christi impletam esse dicit.

Quando figura mactationis Agni Paschalis à Christo completa sit.

VIII.

VIII. Malachias vaticinatur cap. 1. In omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda, quia magnum est nomen meum in gentibus. Illud sacrificium non potest intelligi de Leuiticis, de illorum enim abrogatione ibi dicit: Non suscipiam munus de manu vestra. Nec de sacrificio crucis quod Hierosolymis factum est, intelligi potest, dicit enim: In omni loco sacrificatur. Nec de interioribus & spiritualibus sacrificiis fidelium intelligi potest: illa enim etiam tempore veteris Testamenti fuerunt. Propheta vero ibi vaticinatur de plane nouo sacrificio, quod antea non fuerit. Item de iustitiis fidelium dicit Esaias, quod per se coram Deo sint tanquam pannus menstruatæ. Hanc vero oblationem vocat mundam. Reliquum igitur est, vt de sacrificio Missæ Pontificiæ intelligatur. ibi enim hostia, Christus scilicet, per se munda est, quæ nullã indignitate aut malitia offerentium inquinari potest. Respondeo, in memoriam reuocetur, quis sit status controuersiæ: An scilicet Malachias affirmet, sacrificulum in Missa debere certis illis mimicis gestibus, ritibus & actibus, sicut apud Pontificios fit, repræsentare pane & vino, Deo patri passionem filij sui: & illam actionem repræsentationis, esse sacrificium Deo gratum, & quidem propitiatorium, ad expianda & delenda peccata viuorum & mortuorum: & quæ præterea Pontificiæ Missæ tribui, suprà ostendimus. Horum certe nihil Malachias, vel vnico verbo meminit. Quantum igitur ad probandũ & stabiliendum Missæ Pontificiæ sacrificium, hoc Malachiæ vaticinium conferat, ex sola collatione status controuersiæ ad sententiam Prophetæ, manifestum est.

Sed inquiunt: Tamen vaticinatur de oblatione quæ inter gẽtes in omni loco, hoc est, tempore noui Testamenti sacrificetur & offeratur. Lego hoc quidẽ in verbis Prophetæ: sed generaliter, sine declaratione, quodnam futurum sit illud sacrificiũ. In Scriptura vero noui Testamenti, lego explicationẽ, quæ sint sacrificia fidelium in nouo Testamento, spiritualia scilicet, sicut suprà loca Scripturæ notata sunt. Nec verum est quod Pontificij dicunt, Prophetam vaticinari de nouo sacrificio, cuius nullus prorsus vsus fuerit apud fideles, tempore veteris Testamenti. Non enim loquitur de nouo, sed de mundo sacrificio: & antithesin facit, non inter spiritualia veterũ sacrificia, & inter mundam illã oblationem inter gentes: sed nominat Leuitica sacrificia, quæ in vno saltem loco Iudææ offerebantur, & stomachatur, quod illa praue offerebantur: illis vero opponit mundam oblationem inter gentes. Et non obscure declarat, quid per illam intelligi velit, inquit enim: Nomẽ meũ magnum est in gentibus. Quia igitur publica celebratio nominis diuini, quæ hactenus angustiis Palæstinæ circumscripta fuerat, propaganda erat inter gentes, vt in omni loco nomen Domini magnificaretur prædicãdo, credendo, inuocando, gratias agendo, celebrãdo, &c. hanc magnificationem nominis Dei, vocat oblationem & sacrificium: sicut Prophetis vsitatum est, cultum noui Testamenti describere phrasibus ceremoniarũ veteris Testamẽti: vt ascendere in montem Domini, imponere vitulos super altare, &c. Ita ca. 3. idem Propheta dicit: Erunt offerentes sacrificia in iustitia. Psalmus vero tertius dicit, sperare in Domino, esse sacrificium iustitiæ.

Locus Malachiæ intelligẽdus est de spiritualibus sacrificiis noui Testamenti.

Prophetæ in descriptione cultus noui Testamenti vtuntur phrasibus veteris Testamenti.

Habemus igitur ipsius Prophetæ interpretationem. cui accedit, quod nouum Testamentum inter spiritualia sua sacrificia numerat, 1. Pet. 2. annũciare virtutes eius, qui nos de tenebris vocauit in lucẽ, Rom. 15. sacrificare Euangelium. Phil. 2. sacrificium fidei. Hebr. 13. Vituli labiorum sunt confiteri nomini Domini. Item, sacrificium inuocationis gratiarum actionis, &c.

Et collatio ostendit, Scripturam vsurpatione eorundem verborum mõstrare, quæ sit vera sententia loci Malachiæ; prophetam enim ibi loqui de vocatione gentium, certum est. De illa vero etiam Paulus loquitur, Rom. 15. & Phil. 2. Malachias vocat sacrificiũ & oblationem. Et iisdem plane verbis Paulus Rom. 15. describit vocationem gentium, Philip. 2.

Explicatio loci Malachiæ ex Scriptura.

vocat sacrificium fidei. David Psa. 142. vbi eleuationem manuum vocat sacrificiũ, plane illo vocabulo vtitur, quod extat in sententia Malachiæ, & 1. Tim. 2. Paulus dicit, Eleuari mundas manus. Quæ igitur sit mũda oblatio in Malachia, Scriptura nõ obscure indicat. Et quãdo talem interpretationẽ, ex ipsa scriptura desumptã habemus, errare nõ possumus. De Põtificio vero sacrificio Missæ pro viuis & mortuis, nihil habet Scriptura vel veteris vel noui Testamenti, imo cum ea ex diametro pugnat: sicut ostendit Epist. ad Hebręos. Quæ igitur dementia est, à simplici sententia, quæ habet certa & manifesta Scripturæ testimonia, discedere: & cõminisci peregrinam explicationẽ de sacrificio Missæ, quæ nullis Scripturæ testimoniis nititur, imo quæ cũ Scriptura, aduersa fronte pugnat? Quod vero Malachias vocat oblationem mundam, cum tamen iustitiæ piorum in hac vita sint sicut pannus menstruatæ: non officit, quo minus recte de spiritualibus Ecclesiæ sacrificiis locus ille intelligatur. Petrus enim dicit: Offerentes spirituales hostias, acceptabiles Deo per Iesum Christum. Inde fideles in oratione dicũtur eleuare puras manus, 1. Tim. 2. Mundis enim omnia munda sunt, Tit. 1.

Veterum sententiæ de loco Malachiæ.

Et veteres etiam Ecclesiæ scriptores, de spiritualibus noui Testamenti sacrificiis, sententiam illam Malachiæ intelligunt & interpretãtur, vt Tertullianus in libro contra Iudæos: Malachias ita vaticinatur, indubitate ideo, ꝙ in omni terra exire habebat prædicatio Apostolorum. Nam quod non terrenis sacrificiis, sed spiritualib. Deo litandũ sit, legimus: Cor contribulatũ, hostia est Dei. Et de spiritualibus addit, dicens: In omni loco sacrificia mũda offerẽtur nomini meo. Hæc ibi. Et cõtra Marionem lib. 3. intelligit per hoc vaticinium, gloriæ relationem, benedictionem, laudem & hymnum. Libro 4. intelligit simplicem orationem de conscientia pura.

Chrysostom.

Chrysost. Oratione 2. aduersus Iudæos exponit de cultu spirituali. Ita & Hierony. in Cõmentariis, exponit de orationibus, & de cultu spirituali.

Eusebius.

Eusebius de demonstratione Euangelica li. 1. ca. 6. dicit, Malachiam nihil aliud significare, quam quod non definite vel Hierosolymis, vel alio loco, sed in omni regione gentes orationis incensum & sacrificium, quod mundũ dictum est, nõ per cruores, sed pias actiones summo Deo essent oblaturæ.

Iustinus.

Iustinus in Triphone, interpretatur quidem locum illũ Malachiæ, de pane & poculo Eucharistiæ: non quod sentiat, corpus & sanguinem Christi in cœna offerri Deo pro viuis & pro mortuis: sed ipse se explicat his verbis: Præcepit panem facere Eucharistiam, in memoriam passionis, vt gratias agamus: & quod mundum cum omnibus, hominis causa condidit: & quod nos à peccatis liberauit, & potestates deleuit per passionem. Propter spiritualia igitur sacrificia, locum illum Malachiæ accommodat ad actionem cœnæ Dominicæ.

Irenæus.

Irenæus etiam lib. 4. sententiam illã Malachiæ, de celebratione Eucharistię interpretatur: nõ vero ita quod ibi histrionica repræsentatione corpus & sanguis Christi, patri offeratur pro viuis & mortuis: sed ideo & inde (sicut ipse se explicat) quod tunc in celebratione Eucharistiæ moris erat, Deo qui alimẽta nobis præstat, primitias munerũ suorũ seu creaturæ suæ offerre: non quasi indigenti, sed gratias agentes donationi eius, sicut Solomon inquit: Qui miseretur pauperis, fœneratur Domino. Item: Esuriui, & dedistis mihi manducare. Hæc sunt Irenæi verba: ex quib. planum fit, ipsum intelligere cõtributionem eleemosynarũ pro pauperib., quæ fiebat in actione Eucharistiæ. Et illã vocat sacrificiũ, ideo (sicut ipse inquit) quia per munus erga regẽ honos & affectio ostenditur: item, quia in omni simplicitate & innocentia in sententia pura, & fide sine hypocrisi, & spe firma, in dilectione feruẽti, cum gratiarũ actione, primitias creaturarũ eius offerre debemus, in illum vsum, sicut Scriptura inquit: Qui miseretur pauperis. Item: Esuriui, & dedistis, &c.

Irenæus igitur non de Pontificio sacrificio, sed de spiritualibus sacrificiis, quæ cum alias semper, tum vero præcipuè in administratione & vsu Eucharistiæ fieri debent, interpretatur locum Malachiæ. Et in fine 33. capitis subiungit: Altare est in cœlis: illuc preces nostræ & oblationes nostræ diriguntur.

Augustinus.

Ita Augustinus contra aduersarium legis, lib. 1. ca. 20. vaticinium illud Malachiæ, interpretatur de sacrificio secũdum ordinem Melchisedech, & mentionem facit Eucharistiæ. Non autem de mimica repræsentatione Pontificiorũ loquitur, sed inquit: Immolat Deo in corpore Christi, hostiam laudis. Psalm. 50. Et addit: Incensum de quo Malachias loquitur, Ioan. Apoca. 5. interpretatur esse orationes sanctorum.

Hæc loca Iustini, Irenæi & Augustini, ideo obseruentur, vt artificiũ Pontificiorum intelligatur. Quia enim veteres illi, locũ Malachiæ ad actionem Eucharistię accommodant, licet clarissime se explicent, quomodo hoc intelligi velint: Põtificij tamẽ illis omnibus dissimulatis, vbi mentionem Eucharistiæ audierint, mox veteribus affingunt Missam suam. Nec Scripturæ igitur, nec veterum interpretationes permittunt, locum Malachiæ, de histrionico Pontificiæ Missæ sacrificio intelligere.

IX. Argum. Pontificiorũ pro Missa.

IX. Paulus 1. Cor. 10. confert mensam Domini & mensam Dæmoniorum: & per mensam vtrobique altare intelligit. Sicut ergo Ethnici habuerunt altaria, in quibus primum sacrificabant, & postea de sacrificatis comedebant: ita & in Missa altare esse debet, vbi corpus & sanguis Christi primum sacrificentur, & postea participentur.

Principio consideret Lector, qualia suffragia & patrocinia habeat Missa Pontificia. Ex vmbris & figuris veteris Testamenti anxie, quæcunq; possunt conquirunt, & huc detorquent. Cum vero illis non satis fidant, ex Ethnicorum sacrificiis quæ dæmoniis offeruntur, deploratæ Missæ suæ subsidium accersere non verentur: non dissimili ratione, sicut ille apud Virgilium inquit:

-Vos mihi manes
Este boni, quoniam superis auersa voluntas.

Explicatio loci Paulini.

Quod autem ad illam Pauli collationem attinet, si res ipsa de qua Paulus loquitur, quomodo se habeat, consideretur: manifestum erit, quam falso ille locus Pauli, ad stabiliendum Pontificiæ Missæ sacrificium detorqueatur. Mos erat apud Iudæos, post peractum in altari sacrificium, de partibus seu reliquiis sacrificij instruere mensas, seu solẽnes epulas: sicut exempla testantur, 1. Regum 1. & 16. Ita etiam gentes, post peracta in aris sua sacrificia, instruebant mensas seu solẽnes epulas, ad quas amicos inuitabant, sicut 8. Æneid. Euander post sacrificium Herculis, Æneam inuitat ad epulas. Iam apud Corinthios disputabatur, non hæc quæstio, An Christianis liceret apud aras gentilium interesse ipsorũ sacrificiis, & simul sacrificare dæmoniis, hoc enim vt manifestam idololatriã, nõ licere manifestũ est:

sed

sed hæc erat quæstio: Cum Ethnici post peracta in templis & in aris sacrificia, postea domi mensas seu epulas de idolothytis instruerēt, & ad illas mensas, amicos & vicinos, etiam qui iam Christiani facti fuerant, inuitarent: quæstio inquam erat: an Christiani bona cōscientia, illis mensis seu epulis interesse possent: hoc est, quæstio erat non de aris vbi sacrificabatur, sed de mensis vbi sacrificata comedebantur. Et hinc patet Tridentina fallacia, per mensam intelligendū est altare sacrificiorum: cum nec Iudæi, nec gentes in aris, sed in mensis, ea quæ sacrificata erant, comederint.

Ad illam igitur propositam quæstionem Paulus 1. cap. 8. ita respondet: Quia & idolum & idolothytum nihil sit, ideo extra casum scandali, si quis libertatem Christianam recte intelligat, sine læsione propriæ conscientiæ comedi atque etiam emi posse idolothyta: habendam tamen esse rationem infirmiorum. Deinde cap. 10. addit hanc commonefactionem: Quamuis liberum sit, non tamen conuenire, vt simul quis & mensę Domini & mensæ dæmoniorum particeps sit. Et rationem addit: Quia, inquit, qui in Israel hostias sacrificatas comedunt, illa manducatione participes reddūtur altaris, hoc est, sacrificij, quod in altari oblatum est. Et gentes quia quæ immolāt, dæmoniis immolant: ergo participatio mensæ idolothytorum, ostendit conuiuas cupere participes fieri sacrificij idololatrici: imo gratiæ & auxilij dæmoniorum, propter quæ sacrificium illud dæmoniis oblatum est. Christiani vero in mensa Domini, eius sacrificij quod à Christo in cruce oblatum est, participes redduntur. Ergo non decet, vt simul etiam mensæ dæmoniorum participes sint.

Hæc est simplex, vera, & genuina sententia Paulinæ collationis, inter mensam Domini & mensam Israelitarum, item dæmoniorū. Et hęc collatio pulcherrime illustrat doctrinā de cœna Domini. Sicut enim Israelitæ, sacrificij in altari oblati participes reddebantur, communione non alterius cibi, sed partium seu reliquiarum de illo ipso, quod in sacrificio oblatum erat: ita filius Dei sacrificij sui in cruce peracti participes nos facit, non communione frustuli panis, sed dispensatione & manducatione illius corporis, quod pro nobis in cruce traditum est. Et sicut Moses Exod. 24. populo applicaturus & obsignaturus vetus Testamentum, hoc facit aspersione non alterius, sed ipsius sanguinis, qui pro cōfirmatione fœderis sacrificatus erat: ita Christus illum ipsum sanguinem in cœna bibendum nobis tradit, cuius effusione nouum Testamentum confirmatum est. Hæc collatio & cōfirmat doctrinā de vera & substantiali præsentia corporis & sanguinis Domini in cœna, & suauissimam consolationem ex eius vsu ostendit.

His ita declaratis, facile iam erit videre, an ex illa Paulina collatione confirmetur & stabiliatur sacrificium Pontificiæ Missæ. Hactenus enim conuenit collatio, sicut Iudæi & gentes ea quæ sacrificata erāt, in mensa illis de quibus iam loquimur, comedebāt: ita etiam oportet ea quæ in mensa Domini sumimus, sacrificata esse. Sed vbi, & quando? Num necesse erat, vt in ipsis mensis illorum conuiuium fieret sacrificium? Minime. ita enim Paulus non dixisset, Christianos posse interesse mensis seu cōuiuiis illis Ethnicorum. Nec necesse erat, si post vnū atq; alterum sacrificij diem, mensa illa instrueretur, vt rursus in mensa repeteretur actio sacrificij: sed sufficiebat, id quod in illo conuiuio sumebatur, antea fuisse in altari sacrificatum. Ita cum Christus vnica oblatione semel corpus & sanguinem suum in cruce patri pro peccatis nostris obtulerit: non necesse est, vt illa in mensa Domini iterum sacrificentur, quotiescunque ea sumpturi sumus: sed sufficit illa nos sumere quæ antea oblata sunt, in cruce scilicet. Vtq; liberum sit, sacrificia Leuitica & Ethnica repetere, certe sacrificiū Christi repeti nec posse nec debere, Scriptura expresse sæpius contestatur, Heb. 9. & 10. Illa igitur Pauli collatio, inter mensam Domini, mēsam Iudaicā, & mensam dæmoniorū, nihil prorsus patrocinatur sacrificio Pontificiæ Missæ.

X. Argumen.

X. Veteris Testamenti figuras oportet in nouo compleri: ergo sacrificium Missæ, per varias sacrificiorum veteris Testamenti similitudines præfiguratum, oportet in nouo Testamento seruari.

Respondeo. Antecedens concedimus: sed quod inde infertur, dicimus simpliciter falsum esse, & probari non posse. Neq; enim quia verum est, nouū Testamentum habere impletionem figurarum veteris Testamenti: ideo nostris vel allegoriis vel cōsequentiis liberum relictum est, quomodo & quibus in rebus figuras illas impletas esse quisq; fingere velit: sed impletionem illam, quomodo sit facta, & in quibus rebus sita sit, Scriptura noui Testamēti tradit & explicat: nec præter illam explicationem, alia quæ ex Scriptura demonstrari nō possunt, fingenda sunt. Tradit autē Scriptura noui Testamēti, figuras sacrificiorū veteris Testamēti, impletas esse dupliciter. I. in vnico propitiatorio sacrificio Christi, in cruce. II. in spiritualib. sacrificiis fideliū, quæ nominatim in N. Testamento enumerantur & explicantur. Atq; hoc modo Augusti. etiam de Ciui. li. 10. cā. 5. & 6. tradit & explicat significationem & impletionē sacrificiorū veteris Testamenti. Nulla autem in Scriptura N. Testamenti mentio fit theatricæ repræsentationis, & propitiatorij sacrificij Pōtificię Missæ. Falsum igitur est, propter impletionem figurarū veteris Testamenti, instituendū & seruandum esse Pōtificium sacrificium histrionicæ Missæ.

Augustinus.

XI. Argum.

XI. Corpus & sanguinem Christi esse propitiatorium sacrificium pro peccatis, non est dubium. Sed in cœna Dominica adest Christus cum suo corpore & sanguine. Ergo Missa est sacrificium vere propitiatorium, eiusdem virtutis cum sacrificio crucis: eadem enim vtrobiq; est hostia.

Respondeo. Multiplex est fallacia in hoc argumento: quæ si detecta fuerit, facilis erit explicatio. Vt enim corpus & sanguis Christi sint propitiatoriū sacrificiū, nō sufficit existere & adesse substantiam illam: nam adfuit in vtero matris, in præsepi, in fasciis, &c. Num vero ideo sacrificium propitiatoriū pro peccatis fuit, quod Maria abiit per montana, ꝙ primogenitum suū fasciis inuoluit, & in præsepe reclinauit, sedet ad dextrā patris, habitat in credentibus? Num ideo sessio & inhabitatio est propitiatorium illud, de quo Scriptura loquitur, sacrificium pro peccatis? Ouis certe in stabulo & in pascuis, erat ouis: non tamen statim erat sacrificiū. Ad sacrificium enim requiritur, non tantum vt substantia sacrificij existat & adsit, sed requiritur actio aliqua certa, qua substantia illa offeratur. Num vero quæuis & qualiscunq; actio facit sacrificium? Minime gentiū: neq; enim si ouis tondeatur, ideo illa actione sacrificatur. Sed ad verū, & Deo gratum sacrificium requiritur. I. ipsa substantia sacrificij. II. certa offerendi actio, non ab hominib. excogitata, sed ab ipso

Quæ ad verū sacrificiū requirantur.

ipso Deo præscripta. III. requiritur vt illa actio fiat à persona ad hoc à Deo cōstituta & ordinata. IIII. vt fiat ea intentione & ad illū finem, sicut à Deo in verbo præscriptum est. Distinctio enim Leuiticorū sacrificiorum, quæ à causa finali sumitur, vt alia sacrificia sint pro peccato, vel hoc vel illo, alia sint pacifica: pendet simpliciter ex præscripto verbi Dei.

His fundamētis, quæ simplicia, plana & firma sunt, ad propositū argumentum adhibitis, facilis erit explicatio. Corpus enim & sanguis Christi, sunt sacrificium propitiatoriū pro peccatis: nō hac simpliciter ratione, quia existūt: sed quia filius Dei, vt verus Pontifex, ipse ad hoc à patre constitutus, se obtulit Deo patri, ita faciēs, sicut mandatū acceperat à patre, Ioa. 14. tradendo scilicet corpus, & effundendo sanguinē. Et Deus virtutē, dignitatem & efficaciam illius oblationis, ipse in verbo declarauit. Si hoc modo ponatur prima propositio argumenti, manifestum erit, quomodo attexatur altera propositio. In cœna enim Dominica adest quidem iuxta Christi verbum, corpus & sanguis ipsius: sed desiderantur ibi, quæ ad rationem veri sacrificij requiri iam diximus. Actio enim cœnæ Dominicæ, sicut à Christo instituta & mandata est, non est actio sacrificij, sed Sacramenti. Adest ibi Christus, non vt sacrificetur, sed vt dispensetur & sumatur.

Sed excipiūt Pontificij, se actione suæ repræsentationis habere intentionē offerēdi Deo, corpus & sanguinē Christi: idq; in eum finē, vt sit sacrificium propitiatoriū pro viuis & mortuis. Ego vero non ignoro, Pontificios hoc facere. Sed quæstio in hoc argumento est. I. An Deus instituerit, præscripserit & mandarit talē repræsentationem, per tales ritus, gestus & actus, sicut fit in Pontificia Missa. II. An voluntatē suā declararit, quod talem repræsentationē velit acceptare pro sacrificio gratissimo. III. An extet promissio diuina, quod talis actio repræsentationis, sit propiciatoriū sacrificiū pro peccatis. Quia vero ex verbo Dei hæc demōstrari non possunt: nō itaq; conficitur hoc argumēto, Missam esse tale sacrificium & eiusdē virtutis cum sacrificio crucis, etiamsi cōcedatur adesse ibi corpus & sanguinē Christi. Ambrosius enim recte pronunciat, eos qui Eucharistiam aliter tractant & celebrant, quam à Domino traditū est, subiectos esse sententiæ Pauli de iudicio Dei: imo quia Christus in sacrificio Missæ, per plures Sacerdotes, tāquam oblatio pro peccato sæpius offertur, contra sententiam verbi in Epistola ad Hebræos. Horrenda igitur abominatio est.

XII. Argum. XII. Ecclesia catholica semper ita intellexit & docuit: ergo à tempore Apostolorū semper in Ecclesia fuit talis ritus, & talis doctrina de sacrificio Missæ, sicut nunc est in Ecclesia Pontificia. Huius argumēti mentio fit in medio primi Tridētini capituli: sed ordinis gratia ita distribui, vt explicatis prius iis, quæ ex Scriptura adducūtur, postremū locum haberent testimonia Patrum. Notum autē est, bonas mentes plurimū moueri cōsensu & testimoniis antiquitatis, eius præsertim, quæ fuit puriorib. optimis & florentissimis Ecclesiæ temporib. Ideo in hac disputatione, Pontificij potissimā præsidiorū suorū partē collocant in cumulandis multis Patrū sententiis, vt fucū faciant simpliciorib.: quasi & ritus & doctrina de sacrificio Missæ, pro viuis & mortuis, sicut nūc vsurpatur & traditur à Pontificiis, sit vetustissimæ traditionis, omniū scriptorū totius antiquitatis, & catholicæ obseruationis in Ecclesia omnium temporū, inde vsq; ab Apostolorum temporibus.

Sed & illæ nebulæ non difficulter discutiuntur, si tota disputatio de veterum testimoniis, referatur ad statum controuersiæ. Quādo igitur multæ & variæ veterum sententiæ cumulantur, semper obseruandum est, an hoc quod in controuersia positum est, certo, perspicue & firmiter inde probetur: veteres scilicet omnes, consentientibus suffragiis hæc dogmata tanquā catholica semper tradidisse, & ex verbo Dei defendisse. *Axioma.* I. Esse à Christo institutū, ab Apostolis traditum, & in primitiua Ecclesia obseruatum, vt corpus & sanguis Christi in cœna, huiusmodi verbis, ritibus, gestibus, actibus & ornamentis, theatrica repræsentatione Deo patri sistatur & offeratur, sicut nūc fit in Missa Pontificia. II. Quod illa sacerdotis actio & repræsentatio corporis & sanguinis Christi sit sacrificiū propitiatoriū, ad expianda & delenda peccata, ad placandā offensam Dei, ad impetrandam gratiā Dei, remissionem peccatorum, & quæuis à Deo beneficia. III. Sacrificulū per illam repræsentationem, spectatoribus non communicātibus, sed tantum curantibus, vel pro se vel pro aliis fieri talem repræsentationis actionē, imo absentibus mortuis, & quibuscunq; velit, applicare omnia merita & fructus passionis Dominicæ. IIII. Per illam actionem repræsentationis, accedendum esse ad Deum, si velimus inuenire gratiam & auxilium. Et quæ præterea Missæ Pōtificiæ tribui, supra ostendimus. Hæc sunt quæ patroni Pontificiæ Missæ, in vero & catholico consensu purioris antiquitatis, ex scriptis non suppositiis, perspicue demōstrare debebant. Quod enim progressu temporis, quidam veterum ad singulares opiniones declinare cœperunt, non facit catholicū consensum totius antiquitatis. Sed illa hoc modo ex antiquitate probari non posse, certæ & manifestæ rationes ostendunt. Primo extant descriptiones rituum veteris Ecclesiæ, in celebratione cœnæ Dominicæ, apud Iustinum apologia 2. apud Dionysium in Ecclesiastica hierarchia, apud Augustinum Epist. 59. & apud Chrysostom. Homi. 18. in 2. ad Cor. sed nihil ibi deprehēditur de histrionica repræsentatione rituū, gestuum, actuum, verborum, &c. Pontificiæ Missæ.

Secundo, ipsi Pontificij scriptores testantur, illā panopliam verborū, rituum, gestuū, actuum, ornamentorum, vestium, qui nerui sunt, atq; adeo ipsa substantia Pontificiæ Missæ, non fuisse tempore Apostolorum. Dicunt enim Apostolos ad sola verba Domini addita solummodo Dominica oratione consecrasse. Gregorius in Registro lib. 7. ca. 65. Platina in vita Sixti I. Rupertus de diuinis officiis li. 2. ca. 21. Valafridus Strabo de reb. Ecclesiasticis ca. 22. Durandus li. 4. ca. 1. & alij. Et quidem diserte annotant, quibus temporibus post Christū & Apostolos, & à quibus autoribus singulæ partes theatricæ istius repræsentationis inuentę & institutę sint: ita vt post annos ferme sexcentos post Christum natum, vix absolutum sit totum illud drama repræsentationis, quale nunc vsitatum est in Pontificia Ecclesia. *Missam Pontificiam non fuisse in vsu Apostolorum temporibus, ipsi Pontificij scriptores probant.*

Quia igitur illud, quod iuxta Eccij descriptionem propriè Missa est, in vetustissima Ecclesia nondum fuit in rerum natura: postea enim primum institutum fuisse, ipsi Pontificij scriptores testantur: ergo nec opiniones illæ, quæ Missæ nunc affinguntur, potuerunt esse in primitiua Ecclesia.

Tertio, vetustissimi scriptores sacrificium expiatorium, propitiatorium & satisfactorium pro peccatis, iuxta scripturam, tribuunt vnicæ & soli oblationi Christi, in cruce factæ: fidelium vero sacrifi-

cia

cia in nouo Testamento, omnes vno ore affirmant esse spiritualia. Et quidē Lactantius expresse dicit in Epitome diuinarum institutionum, illa quæ aut digitis fiunt, aut extra hominē fiunt, non esse vera sacrificia. Ignota etiam est veteribus illa disputatio Quod abrogationi Leuiticorum sacrificiorū, præter sacrificium Christi in cruce, aliud successit ceremoniale sacrificium, in nouo Testamento.

Lactantius.

Quarto. Ea quæ Pontificii nunc sacrificio Missæ suæ arrogant, ea veteres tribuunt dispensationi & sumptioni corporis & sanguinis Domini in cœna. Sed aduersarij nostri sunt suaues, & quidē artificiosi rhetores. Cum de reipsa eo modo, sicut de statu controuersiæ supra dictum est, deberent testimonia ex vetustissimis scriptoribus proferre: quia vident illud cum cōmodo Missæ suæ fieri non posse, vocabula quædā ex veterum scriptis arripiunt, & quando illa in aliquot antiquorū sententiis ostenderint, existimant satis probatam & munitam esse Pontificiam Missam, testimoniis & consensu antiquitatis. Duo autem talia sunt vocabula. Missa scilicet, & sacrificiū. Et vbicunq; illa vocabula apud veteres reperiuntur, statim additur annotatio: Hoc est testimoniū pro Missa. Et imperitiores quādo audiunt talia allegata: Missa fuit in vsu, tempore Ignatij, & reliquorum vetustissimorum: Tota antiquitas sensit & docuit, Missam esse sacrificium: nihil aliud cogitant vel intelligunt, quam talem Missam, & tale sacrificium, sicut apud Pontificios nunc vsurpatur.

De duobus igitur illis vocabulis, in quibus consistit tota congeries sententiarum, quas pro Missa sua Pontificij ex veteribus corradunt, pauca quædam dicenda sunt. Illis enim duobus vocabulis recte explicatis, discussæ erunt nebulæ quas imperitioribus offundunt, strepitu testimoniorum ex veteribus Faciemus autem illud quam breuissime: ab aliis enim copiose illa sunt demōstrata & explicata.

DE VOCABVLO MISSAE.

Primi igitur patroni Missæ Pontificiæ, cum ex verbo Dei impugnari cœpisset, vt Eccius, & post ipsum alij, soliciti inquisiuerunt vocabulum Missæ: & vbicunque in Græcorum scriptorum interpretibus illud inuenerunt, statim exclamarunt. Adeò antiqua est Pontificia Missa, ꝙ temporibus Ignatij, Dionysij, & reliquorum vetustissimorum patrum, celebratæ fuerint Missæ. Ignatius enim ad Smyrnēses dicit: celebrare Missam. Et Missam appellat Dionysius c.3. Ecclesi. Hierarchiæ. In historia Tripartita sæpissime repetitur, veteres Ecclesiæ patres Missas celebrasse, lib.3.c.11. Missas fecisse, lib.4.c.13. Missarum celebrasse solennia, lib.7.c.31. lib 9.c.9. Populus congregabatur ad Missas. His testimoniis serio triumphant. Sed certissimum est, vocabulum Missæ apud nullum ex Græcis autoribus extare: sed interpretū illa sunt verba: vt interpres Dionysij, ἱερουργίαν reddidit nunc Missam, nunc salutis hostiæ oblationem: cum vocabulum significet sacræ actionis administrationem. Quod Ignatius scripsit, δοχὴν ἐπιτελεῖν, conuiuium scilicet Dominicum celebrare: hoc interpres reddidit, Missas celebrare. Ita vbi Sozomenus habet ἐκκλησιάζειν, & Socrates συνάγειν: quæ verba publicas congregationes, & solennes Ecclesiæ conuentus significat: Epiphanius Scholasticus reddidit, Missas facere, missas celebrare. Et hęc cum ita se habeant, tamen si Diis placet, præcipua hæc probatio fuit antiquitatis Pontificiæ Missæ: cum ne vocabulum quidē Missæ, veteri Græcæ Ecclesiæ notum fuerit. Nō enim quid interpres reddiderit, sed quid autores scripserint, quæstio est: Apud Latinos scriptores, non tamen vetustissimos, extat quidem vocabulū Missæ, vt apud Ambrosium, li.5. Epist.33. & apud Leonem in Epist. ad Dioscorum Alexandrinum. Sed Missas illi appellabant, idē quod Hilarius in Ps. 65. vocat officia diuinorum sacramentorum, quando scilicet in Ecclesiasticis cōuentibus, vel sacramenta administrabantur, dispensabatur & participabantur: sicut ex Epistola Leonis manifestum est: vel quando ad orationes cōueniebatur. Ita apud Cassianum lib.2. de modo Psalmorum, cap.13. post Missam nocturnam nō esse dormiendum, c.15. Post orationum Missam vnusquisq; ad cellulam suā redeat, lib.2.c.8. Post vigiliæ Missam, somnus vsq; ad lucis aduentum indulgetur. Cassander ex regula Benedicti, & ex Honorio ostendit, orationes quæ vulgo collectæ dicuntur, appellari solitas Missas.

Missa vocabulum veteri Græcæ Ecclesiæ incognitum.

Ex Missæ igitur vocabulo, siue apud interpretes Græcorum scriptorum, siue apud Latinos scriptores legatur, nihil plane vel patrocinij, vel subsidij accedit Pontificiæ repræsentationi. Animaduertunt & sentiunt hoc, qui nunc eruditiores esse volunt in regno Pontificio. Ideo satius esse iudicant, hoc argumēto de vocabulo Missæ prorsus supersedere, quod tamen principio huius cōtrouersiæ, pro firmissima columna habebatur. Adeò scilicet certa & immota sunt fundamenta Missæ Pontificiæ.

QVO SENSV VETERES LITVRgiam appellarint sacrificium.

Alterum verò genus testimoniorum ex vocabulo sacrificij multo speciosius est. Negari enim non potest, veteres quando loquuntur de celebratione cœnæ Dominicæ, vsurpare vocabula sacrificij, immolationis, oblationis, hostiæ, victimæ: itē vti verbis offerre, sacrificare, immolare. Nonne igitur totius antiquitatis vniuersalis consensus est, Missam esse sacrificiū? Ego verò simplicissime respondeo, si de vocabulis, siue de appellationib. tantum certamen esset, elabi nulla ratione possemus, quin concedere cogeremur veteres celebrationi cœnæ Dominicæ frequenter attribuisse appellationes sacrificij. Sed quia de re ipsa cōtrouersia est: respondeo, non esse consequens, si veteres cœnā Dominicam appellarunt sacrificium, quod ideo docuerint & senserint esse tale sacrificium, sicut Pontificios fingere, supra in constitutione status ostendimus. Vocabulum enim sacrificij late patet, & iuxta scripturæ & veterum consuetudinem variis rebus, exercitiis & actionibus tribuitur: sicut supra exemplis & scripturæ & antiquitatis, planum fecimus.

Simplex igitur & compendiaria ratio explicandi veterum testimonia, quæ de sacrificio Missæ ab aduersariis allegantur, hæc est: vt ob oculos ponatur status huius cōtrouersiæ, quale scilicet sacrificium Pontificij intelligant, quando de Missa disputant; sicut supra ipsorum verbis explicatum est: & ex antithesi ostendatur, quod veteres quando celebrationem cœnæ Dominicę appellant sacrificium, nō intelligant illud, de quo Pontificij dimicant: sed quod appellationem illam tribuant aliis multis & variis veræ pietatis exercitiis, quæ in actione cœnæ Dominicæ concurrunt, & apud veteres vsitata fuerunt. Ita enim manifestum euadet, insignem esse fallaciam, quod vbicunque apud veteres, celebrationi cœnæ Dominicæ tribuitur appellatio sacrificij, quod Pontificij statim commentum de suæ

Missæ sacrificio affingunt. Ordine igitur & breuissime, genera sacrificiorũ quę veteres in actione cœnæ Dominicæ, appellatione sacrificij notare & intelligi voluerunt, annotabimus.

Primò, in veteri Ecclesia vsitatum fuit, quando celebranda erat cœna Dominica, quod pro sustentatione ministrorum & pauperum, panis, vinum, & alia munera in mensa Domini, siue in altari offerebantur: & ex illis oblatis muneribus panis & vini, sumebantur partes, quæ consecrabantur in Eucharistiam. Hæc consuetudo videtur sumpta fuisse ex 1. Cor. 11. Huius consuetudinis meminit Pontius Paulinus de gazophilacio: Irenæus lib. 4. Iustinus Apologia 2. & in Decretis de consec. dist. 1. cap. Omnis Christianus. Et 12. quæst. 2. cap. Vulturanæ, & sequentibus. Quia vero in scriptura, contributio eleemosynarum vocatur sacrificium, Phil. 4. & Heb. 13. inde veteres hoc exercitiũ pietatis in cœna Dominica, vocarunt sacrificium & oblationes. *Cyprianus.* Cyprianus sermone de eleemosyna: Locuples matrona in Dominicum sine sacrificio venis, & partem de sacrificio quod pauper obtulit, sumis. Ireneus libr. 4. cap. 32. offerimus Deo primitias creaturarum eius cum gratiarum actione. Atque illud dicit fieri iuxta Scripturæ dicta: Qui miseretur pauperis, fœneratur Domino. Esuriui, & dedistis mihi, &c. Et ex illis primitiis creaturæ Dei, ostendit sumptum fuisse quod cõsecrabatur in corpus & sanguinem Christi. Atque inter cæteras rationes, etiam *Augustinus.* inde totam actionem vocat oblationem. Augustinus Epistola 122. dicit, mulieres offerre sacrificia ad altare Domini, vt per Sacerdotem Deo offerrentur. Nomina enim eorũ qui aliquid obtulerunt ad aram recitabantur, & oratione Deo commendabantur: sicut canon Gregorij testatur. Et multæ secretæ idem testantur, vt quæ dicitur Dominica 5. 6. 7. post Pentecoste.

II. Publicæ illæ communes & solẽnes preces pro omnibus, quarum forma 1. Tim. 2. præscribitur, vsitate apud veteres fiebant in actione cœnæ Dominicæ: sicut testatur Augustinus Epist. 59. ad Paulinum. Et quia fidelium orationes, in scriptura vocantur sacrificia, Psal. 141. Heb. 5. Apoc. 5. & 8 hinc Irenæus de oblatione noui Testamenti, in actione Eucharistiæ loquens, inter cætera inquit lib. 4. c. 33. Vult nos quoque sine intermissione offerre munus ad altare. Est ergo altare in cœlis, illuc enim preces & oblationes nostræ dirigũtur. Chrysostom. Hom. 18. in 2. ad Cor. Quia & in precibus viderit quis populum simul offerre, cũ pro energmenis, tum pro pœnitentibus: cõmunes enim preces sunt, & omnes vnam dicunt orationem. Tertullianus ad Scapulam: Sacrificamus Deo pro salute Imperatoris: sed sicut ipse mandauit, præceptura. Et in Apologetico cap. 30. Ego offero Domino sacrificiũ pingue, quod mihi mandaui, orationem scilicet.

III. Cœna Dominica à vetustissimis, Ignatio, Iustino, Irenæo, &c. vocatur Eucharistia, ideo sicut Chysostomus explicat Hom. 16. in Matth. quia in eius celebratione proponitur cõsideratio de multis & variis beneficiis Dei, principaliter vero de præcipuo opere dilectionis Dei erga nos, quod filiũ miserit, qui traditione corporis & effusione sanguinis sui, perditos nos redemit, vt ita inuitemur ad gratiarum actionem. Sacrificium vero laudis & gratiarum actionis, in scriptura crebro celebratur, Ps. 50. 69. Syrach. 35. Heb. 13. Et patres etiã hymnos, laudes & gratiarum actiones vocant sacrificia: vt Augustinus Epist. 120. Euseb. de demonst. lib. 1. c. 10. Tertul. contra Marcionem lib. 4. Et Græcus canon expresse mentionẽ facit hymni, glorificationis, &c.

IIII. Quia commemorationem Christi, Paulus interpretatur de annuncianda in cœna morte Domini: apud veteres igitur in celebratione cœnę Dominicæ, semper seruata fuit publica prædicatio, & solennis annũciatio passionis, mortis, resurrectionis & ascensionis Christi. Et Cyrillus in Epist. synodica ad Nestorium: annunciantes secundũ carnem, *Cyrillus.* mortem, resurrectionem & ascensionem vnigeniti filij Dei, celebramus incruentum sacrificium, seu ἀναίμακτον λατρείαν. Nam Paulus Rom. 15. totum ministerium Euangelij, vocat sacrificium.

V. Multa veræ pietatis exercitia concurrunt in celebratione & vsu cœnæ Dominicæ, quæ 1. Pet. 2. vocantur spirituales hostiæ: vt pœnitentia, fides, spes, patientia, dilectio, bonum propositum, &c. Et fides, quæ principaliter obiectũ suum habet in vsu cœnæ Dominicæ, vocatur sacrificium, Phil. 2. Ita *Irenæus.* Irenæus lib. 4. c. 32. disputans de oblatione N. Testamẽti in celebratione Eucharistiæ, enumerat sentẽtiam purã, fidem sine hypocrisi, spem firmam, dilectionem feruentem, misericordiam, obediẽtiam & iustitiam, bonas operationes cum gratiarũ actione.

VI. Ecclesia, & singuli fideles, in vero vsu Eucharistiæ, totos se corpore & anima voueant, cõsecrant, & dedicãt Domino & propter Dominum proximo. Itẽ orationibus Ecclesia offertur, hoc est commendatur Deo. Paulus vero Rom. 12. dicit, corpora nostra exhiberi Deo hostiam viuentem, sanctam, Deo *Augustinus.* placentem, cultũ scilicet rationalem. Inde Augustinus de ciuitate, lib. 10. cap. 6. Hoc est sacrificium Christianorum, multi vnum corpus sumus in Christo: quod etiam Sacramento altaris, fidelibus noto, frequentat Ecclesia: vbi ei demonstratur quod in ea oblatione quam offert, ipsa offeratur. Et Epistola 59. Vouentur omnia quæ offeruntur Deo maxime sancti altaris oblatio: quo Sacramẽto prædicatur nostrum illud votum maximum, quo nos vouimus, in Christo esse mansuros, vtique in compage corporis Christi: cuius rei Sacramentum est, quod vnus panis & vnũ corpus multi sumus. Item: Cum populo benedicitur, & fiunt interpellationes tunc antistites velut aduocati, susceptos suos misericordissimæ offerunt potestati.

Vides quã variis actionibus, & pietetis exercitiis quæ apud veteres in celebratione cœnæ Dominicæ vsitata fuerunt, attributa sit applicatio sacrificii seu oblationis: Et inde tota actio nomen apud veteres accepit. Hæc vero cum pontificiis non sint ignota, iudicet Lector, quale sit artificium, quod omnes veterũ sententias de sacrificio, promiscue detorquẽt ad theatricum sacrificium pontificiæ Missæ: cũ veteres de lõge aliis rebus, actionibus & exercitiis loquantur, quando celebrationem cœnæ Dominicæ vocant sacrificiũ. Sed excipiunt: Non illa tantũ pietatis exercitia, quæ veteris Ecclesiæ more, in actione cœnæ Dominicæ vsurpata fuerunt, à patrib. vocrai sacrificia: sed ipsam actionẽ cœnæ Dominicæ, & quidem ipsum corpus & sanguinẽ Christi in cœna à veteribus vocari sacrificiũ, oblationẽ, hostiam, victimam, &c. Ego vero non nego hoc: constat enim veteres appellationem sacrificij, oblationis, victimæ, hostiæ, &c. transtulisse ad ipsam actionem cœnæ Dominicæ, imo ad ipsum corpus & sanguinem Christi in cœna.

Sed hoc nego, veteres appellatione sacrificij, intellexisse

tellexisse theatricam illam repræsentationem, qua Pontificij Missæ suæ sacrificium definiunt: & quod histrionica illa actio Sacerdotis, certis gestibus & actibus tractans corpus & sanguinem Christi sit sacrificium propitiatorium, ad expianda & delenda peccata, ad placandam offensam Dei, & ad impetranda quæuis à Deo beneficia. Extant enim veterum declarationes, quomodo intelligi voluerint, quod & actionem cœnæ Dominicæ, & ipsum corpus Christi in cœna, vocant sacrificium & victimā. Et sicut antea ostendimus, quomodo patres aliis pietatis exercitiis, quæ circa celebrationem cœnæ Dominicæ concurrunt, tribuerint appellationem sacrificiorum: ita etiā distinctè annotabimus, quo sensu veteres vocabula sacrificiorū tribuerint ipsi actioni cœnæ Dominicæ, & corpori Christi in cœna. Et hæc simul referantur ad statum controuersiæ: An scilicet Patres tale sacrificium intellexerint, sicut à Pontificiis in Missa fingitur, iuxta declarationem supra ipsorum verbis expositam.

Primò igitur ipsam administrationem seu celebrationem cœnæ Dominicæ, vt sanctificationem, consecrationem, & dispensationem, Patres vocant sacrificium, Dionysius vocat ἱερουργίαν, quia est sacra actio, aut sacræ actionis administratio: & dicit, sacerdotem tunc ἱερουργεῖν, quando id facit, quod Christus in prima cœna fecit. Et ne qua sit dubitatio, quid per ἱερουργίαν intelligat, Pontifex orans vt idoneus reddatur ad hanc ἱερουργίαν, per partes enumerat quid complectatur. I. Ad imitationem Christi, diuina illa dona conficere, sanctificare aut consecrare. II. Sanctificata sanctè distribuere. III. Vt communicaturi sanctè participent illis mysteriis. Et statim explicans, quomodo Pontifex sanctissimam ἱερουργίαν perficiat, inquit: Panem indiuisum diuidit, & vnum poculum omnibus distribuit. Dionysij igitur ἱερουργία, non est Pontificiorum histrionica repræsentatio, sed nihil aliud est quam præparatio, sanctificatio, consecratio, dispensatio & distributio Eucharistiæ: quam vocat θεομίμητον ἱερουργίαν, administrationem sacræ actionis, quæ fiat ad imitationem eius, quod Christus Deus fecit. Illam verò ἱερουργίαν, hoc est, sacram actionem, pertinentem ad ministerium Euangelij, Latini vocant sacrificium: & ἱερουργεῖν, reddunt sacrificare seu offerre. Nam & Paulus Roma. 15. actiones, quæ ad ministerium Euangelij pertinent, cuius non postrema pars est administratio sacramentorum, describit per vocabula sacrificij & oblationis. Ita Augustinus ad Paulinum Epistola 5. 9. vocat sancti altaris oblationem, quæ Deo offeratur: quādo scilicet id quod in mensa Domini est, benedicitur, sanctificatur, & ad distribuendum comminuitur & præparatur. Hæc enim sunt eius verba.

Cyprianus lib. 7. 1. Epist. 3. vbi in principio totius Epistolæ argumentum ponit, de calice Dominico sanctificando, & plebi ministrando, subinde ingeminat vocabula sacrificij & oblationis: & quod Christus sumpsit calicem, non sola aqua, sed vino & aqua mixtum, illum benedixit, distribuit discipulis. Hoc Cyprianus ita effert: *Cyprianus.* Christus obtulit Deo patri, non aquam solam, sed vinum aqua mixtum in calice, quod Transsubstantiatores, de sua oblatione admittere non possunt. Nec rectè intellectum offendit, quod dicit, Deo patri offerri. Nam & Actorum 13. de ministerio Euangelij, quod Chrysostomus interpretatur de prædicatione: Lucas dicit, cum ministrarent Domino. Et alibi Patres clarissime se explicant, cum dicunt Christum in cœna immolari populis. Augustinus Epist. 23. immolari nobis. Augustinus in Psal. 79. immolari fidelibus, Hieronym. ad Damasum. Ita Paulus 2. Cor. 2. de prædicatione Euangelij dicit: Christi bonus odor sumus Deo, ad vitam illis qui saluantur. *Cyrillus.* Cyrillus in Epist. ad Nestorium vocat incruentū sacrificium seu λατρείαν, quādo id quod confectum est, nominamus corpus & sanguinem Christi: quādo accedimus ad mysticas benedictiones, & sanctificamur, participes effecti corporis & sanguinis omnium redemptoris Christi. Secundo, Actio cœnæ Dominicæ veteribus vocatur sacrificium, oblatio, immolatio, &c. quia cœna Dominica celebratur & vsurpatur, in memoriam seu commemorationem vnici sacrificij Christi in cruce semel peracti. *Augustinus.* Ita Augustinus in lib. sententiarū Prosperi. Cum frangitur hostia, dum sanguis de calice in ora fidelium funditur, quid aliud quam Dominici corporis in cruce immolatio, eiusq; sanguinis de latere effusio designatur? De fide ad Petrum, c. 18. Et contra Faustum lib. 20. cap. 18. hæc tria inter se confert, sacrificia Leuitica, sacrificium Christi in cruce, & immolationem corporis eius in cœna, & inter hęc talem ostendit differentiam: in cruce redditum fuisse in veritate, sacrificium corporis & sanguinis Christi: in veterum sacrificiis, fuisse figuras & similitudines, promittentes futurū Christi sacrificium: in cœna Domini, per sacramentum memorię, celebrari memoriam seu commemorationem & gratiarū actionem perfecti & consummati sacrificij Christi in cruce. Et ad Bonifacium Epist. 23. Item Epist. 120. ad Honoratum, tractat exempla, quod illud quod alicuius memoriale est propter similitudinem sæpè eius rei, cuius memoriale est, nomen accipiat, vt appropinquante Paschate, dicimus: cras aut perendie est Passio Christi: cum semel tantum ante multos annos sit passus. Et die Dominica dicimus: Hodie Christus resurrexit: propter similitudinē enim dies ille id esse dicitur, quod tamen non est. Et postea subiungit: Nōnne Christus semel oblatus est, & tamē in sacramento quotidie populis immolatur? Nec mentitur qui dicit, Christum immolari. Si enim sacramenta non haberent similtudinem earum rerum, quarū sunt sacramenta, nullo modo essent sacramenta: sed ex similitudine, sæpe nomina earum accipiūt. Eadem etiam similitudine, sicut dies Paschæ vocatur resurrectio Domini, eo quod sit memoria resurrectionis Domini. Ambrosius in Epist. ad Heb. declarat, quale sacrificium sit cœna Domini: Quod nos, inquit, agimus recordatio est sacrificij. *Chrysostomus.* Ita Chrysostomus homil. 17. ad Hebr. disputans de quotidiana oblatione in cœna Dominica, tādem inquit: Quod nos facimus, fit ad cōmemorationem eius, quod semel factum est, scilicet in cruce: non aliud sacrificiū, sed idipsum semper facimus: magis autem recordationem sacrificij operamur, quia ipse dicit: Hoc facite in mei commemorationē. Ita Cyprianus dicit: Passio Domini, est sacrificium quod offerimus. *Theophylactus.* Theophylactus in 10. ad Heb. Quæret aliquis, num & ipsi sine sanguine immolamus? ita quidem: sed Christi mortis tunc reminiscimur, eundem semper offerimus: quin potius oblationis illius memoriam facimus, perinde ac esset hoc tempore immolatus. *Augustinus.* Augustinus in Ps. 79. Ecce innouauit nos Christus, donauit nobis omnia peccata, & cōuersi sumus. Si obliuiscamur quid nobis donatū est, & à quo donatū est,

est, obliuiscimur munus Saluatoris: cum autem non obliuiscimur munus Saluatoris, nõne quotidie nobis Christus immolatur? Et semel pro nobis Christus immolatus est, cum credidimus, tũc fuit nobis cogitatio: modo autem reliquiæ cogitationis sunt qua meminimus, quis ad nos venerit, & quid nobis donauerit ex ipsis reliquiis cogitationis: hoc est ex ipsa memoria quotidie nobis sic immolatur, quasi quotidie nos innouet, qui prima gratia sua nos innouauit. Obseruet Lector quod Augustinus dicit, Christum immolari nobis, quãdo per vocem Euangelij ad fidem conuertimur, quando gratia Dei innouamur, in Baptismo scilicet. Nam & de Circumcisione Origenes in 2. ad Ro. dicit sanguinem Circumcisionis offerre: imo ex ipsa memoria beneficiorũ Christi dicit Augustinus, Christum nobis immolari: hoc est sicut alibi dicit: Tunc cuiq; Christus occiditur, cum credit occisum.

Hæ veterum declarationes considerentur. Expresse dicunt, Christum semel tantum vere, siue in veritate oblatũ esse, in cruce scilicet: actionem vero cœnæ Dominicæ, propter similitudinem vocari sacrificium, oblationem & immolationem: non quod vere ibi fiat immolatio Christi, sed quia instituta sit & vurpetur in memoriã seu ad commemoratione immolationis Christi, semel in cruce factæ. Et ne hæc commemoratio ad commentitiam Pontificiorũ repræsentationem detorqueatur, ipsi veteres se explicant: immolationem Christi designari, cum hostia frangitur, dum sanguis Domini de calice in ora fidelium funditur. De conse. dist. 2. cap. Cum frangitur. Et de Trinitate inquit Augustinus: Qui Domini morte liberati sumus, huius rei memoriã edendo & potãdo, quæ oblata sunt, significamus. Item: Corpus Christi dicimus illud, quod ex fructibus terræ acceptum, & prece mysteria consecratum sumimus, in memoriã Dominicæ passionis.

Longobardus. Longobardus lib. 4. dist. 12. Quæritur, si quod gerit Sacerdos, proprie dicatur sacrificium vel immolatio: & si Christus quotidie immoletur, vel semel tantum immolatus sit. Ad hoc breuiter dici potest: Illud quod offertur & consecratur à Sacerdote, vocari sacrificium & oblationem: quia memoria est, & repræsentatio veri sacrificij, & sanctæ immolationis, factæ in ara crucis. Et semel Christus mortuus est in cruce: ibiq; immolatus est in semetipso: quotidie autem immolatur in Sacramento: quia in Sacramẽto, recordatio fit illius, quod factũ est semel.

Obseruabit autem lector, huic Longobardi sententiæ, quam ex patrũ testimoniis probat & confirmat: sacrificiũ scilicet crucis, esse verũ sacrificium, actionem vero Sacerdotis non proprie dici sacrificium: recte oppositũ esse primum Canonem Tridentinum: Si quis dixerit, in Missa non offerri Deo verum & proprium sacrificium, anathema sit. vides Pontificiã Missam non posse consistere, nisi declarationes antiquitatis, quibus etiã Longobardi adhuc tempore Ecclesia vsa est, anathemate damnentur. Nam & Augustinus de ciuitate Dei, lib. 10. inquit: Quod hominibus vocatur sacrificiũ, signum est veri sacrificij.

Tertiò. Patres corpus & sanguinem Domini in cœna præsentia, vocant victimam salutarem, hostiam puram, precium nostrum, precium redemptionis nostræ, precium pro peccatis totius mundi, sacrificium propitiatorium, & propitiationem: non quod actione sacerdotis, corpus & sanguis Christi in Missa offerantur, vt fiant precium & propitiatio pro peccatis totius mũdi, sed quia victima illa, quæ in cruce semel pro redemptione nostra, & pro peccatis totius mundi oblata est, corpus scilicet & sanguis Domini, in cœna Dominica adest, dispensatur, exhibetur & sumitur, ita vt virtus & efficacia illius oblationis, semel in cruce factæ, applicetur & obsignetur priuatim singulis fide sumentibus. Ita Cyprianus de cœna Domini inquit: Panis iste supersubstantialis, & calix benedictionis, solenni benedictione sacratus, ad totius hominis vitam proficit, simul medicamentum & holocaustum, ad sanandas infirmitates, & purgandas iniquitates existẽs. Mox verò addit explicationem de communione, poculum quod Christus nobis porrexit, tantæ virtutis esse. *Cyprianus de cœna Domini.* Et suauissima extat sententia apud Augustinum, lib. 9. c. 13. de Monica matre sua: Tantummodo memoriam sui, ad altare tuum fieri desiderauit: vnde sciebat dispensari victimam sanctam, qua deletum est chirographũ quod erat contrarium nobis, quia triumphatus est hostis, computans delicta nostra, & quærẽs quid obiiciat, & nihil inueniens in illo, in quo vincimus. *Augustinus.* Ad cuius precij nostri sacramentum, ligauit ancilla animam suam vinculo fidei. Nemo à protectione tua dirumpat eam. Non se interponat nec vi, nec insidiis, nec Leo, nec Draco, &c. Illa enim, quæ in cœna Christus exhibet, fides accepta interponit inter peccata nostra & iram Dei, tanquam satisfactionem & propitiationem. Ita Bernhardus inquit, sermo. 22. in Cantica: Cum defecit virtus mea, non conturbor, non diffido: sciam quid faciam, calicem Domini accipiam. Et serm. 1. de Epiphania: Totum quod dare possum, miserum corpus istud est. Id si minus est, addo & corpus ipsius. Nam illud de meo est, & meum est: paruulus enim natus est nobis, & filius datus est mihi. De te Domine suppleo, quod minus habeo in me. O dulcissima reconciliatio, ac satisfactio suauissima. *Emissenus.* Emissenus de Consecrat. 2. cap. Quia corpus: Consecrauit nobis sacramentum corporis & sanguinis, vt coleretur iugiter per mysterium, quod semel offerebatur in precium: vt quia quotidiana & indefessa currebat pro omniũ salute redemptio, perpetua esset redemptionis oblatio: & perennis victima illa viueret in memoria, & semper præsens esset in gratia, vere vnica & perfecta hostia. Cum igitur reuerendum altare, cibis spiritualibus satiandus ascendis, sacrum Dei tui corpus & sanguinem fide respice, cordis manu accipe, & totum Christum interioris hominis assume, &c. Quod verò Emissenus oblationem vocat perpetuam, hunc habet sensum, sicut Cyprianus de Baptismo Christi inquit: *Cyprianus.* Oblatio Christi in cruce facta, non minus hodie in cõspectu Dei efficax est, quam eo die, quo de saucio latere sanguis & aqua exiuit. Semper enim reseruatæ in corpore plagæ, salutis humanæ exigunt precium, & obedientiæ donatiuum requirunt. Hæ veterum sententiæ de sacrificio corporis & sanguinis in cœna, vt sunt analogæ fidei, ita nihil patrocinantur histrionico Pontificiorum sacrificio. Sed tamen simul in veterum lectione, etiam hoc obseruandum est, quomodo phrases illæ de sacrificando & immolando corpore & sanguine Domini in Cœna, progressu temporis, verum vsum cœnæ Dominicæ paulatim cœperint obscurare, & peregrinas opiniones de merito actionis sacerdotis inuehere: Anniuersaria die in memoriam fidelium defunctorum, munera seu eleemosynæ ad altare offerebantur, vt esset confessio, qua fide obdor-

dormiissent. Postea verò inde factæ sunt propitiationes pro peccatis etiam mortuorũ. Horũ vestigia in quibusdã veteribus reperiuntur: quod libere fatemur. Neque enim veterum qualescunq; sententiæ, sed Scriptura Canonica, regula est & norma fidei & iudicij in hac controuersia.

Et hæc consideratio de næuis quorundam veterum, ostendit quare malimus cœnam Dominicam Sacramentum potius quam sacrificium appellari. Primo enim Scriptura, quæ omnium rectissimas & cõmodissimas appellationes potest rebus ipsis tribuere, nullibi cœnã Dominicam vocat sacrificium. II. Ipsa appellatio sacrificij, non parum obscurat veram doctrinam & vsum cœnæ Dominicæ. Sacrificiũ enim est actio qua nos Deo aliquid reddimus & offerimus. Cœnam Dominicam vero Christus instituit, vt in illa (quod proprium est Sacramentorum) nobiscum ageret, præbens, exhibens, applicans & obsignans pignore corporis & sanguinis sui, merita passionis suæ: & vult, vt ea quæ ibi nobis offert & donat, fide accipiamus. Appellatio vero sacrificij ab illis nos deducit ad ea, quæ nos in actione cœnæ Dominicæ Deo offerimus & reddimus. Rectius igitur & commodius vocatur Sacramentum quam sacrificium. III. Quid incommodi catachreses appellationum sacrificij, si ad cœnam Dominicam accommodentur, afferant, theatricum Pontificiæ Missæ sacrificium, quod ex phrasibus illis non dextre intellectis extructum est, satis ostendit.

Et hæc sunt argumenta illa, quæ Tridentinum Concilium pro retinendo, confirmando & stabiliendo sacrificio Pontificiæ Missæ, in aciem producit: quæ simplici explicatione non difficulter refutantur, si tantum instituatur collatio inter argumenta illa & inter statum controuersiæ, quem ideo in principio pluribus exposuimus. Illa enim accommodatio manifeste ostendit, nihil veri, firmi & solidi, siue subsidij, siue patrocinij, ex omnibus illis argumentis Pontificiæ Missæ accedere.

ARGVMENTA OSTENDENTIA ABominationem Missæ Pontificiæ.

Nec vero hoc tantum in sacrificio Missæ Pontificiæ desideramus, quod scilicet destituatur veris, firmis & solidis Scripturæ fundamentis: sed hoc est quod præcipue querimur, quod sit abominatio, pugnans cum doctrina de verbo, Sacramentis & fide: imo quod contumeliosa in vnicum Christi sacrificium, & in perpetuum ipsius sacerdotium: sicut hæc prolixe à nostris, iustis & integris scriptis sunt demonstrata. Ergo, ne ab instituti examinis ratione longius digrediar, præcipua tantum argumenta contra Pontificiam Missam, in pauca generalia capita conferam, & breuiter annotabo.

Argumenta contra Missam.

I. Argum. I. Instituere cultum extra verbum, & sine verbo Dei, & quidem talem cui tribuatur propitiatio pro peccatis, placatio offensæ Dei, & impetratio gratiæ, & aliorum beneficiorum à Deo: vanũ est, Deo placere nõ potest, imò idololatria est. Frustrà enim colunt me, doctrinis & mandatis hominum. Item: Sine fide impossibile est aliquid placere Deo. Fides autem est ex auditu, & auditus per verbum Dei reuelatum. Imò Prophetæ pronunciãt, idololatriam esse omnia sacrificia, non tantum gentium, verum etiam Iudæorum, quæ extra verbum, & sine mandato Dei instituebantur in lucis, in excelsis, &c.

Sed theatrica repræsentatio per verba, ornamenta, ritus, gestus, actus, &c. sicut in Põtificia Missa fit, nullum habet verbi testimonium. Christus enim in institutione cœnæ Dominicæ, ne vlla quidem syllaba eius meminit. Fabulantur sane quidã, Pontificiam missificationem Iacobum habere autorem. Sed ipsi Pontificij scriptores fatentur, Apostolis illa fuisse ignota: vt quos scribunt, solummodo Dominica oratione ad verba cœnæ vsos in celebratione cœnæ Dominicæ: sicut paulo ante loca authorum notauimus. Et quidem ipsi Pontificij scriptores annotant, qui Romani Pontifices, & quorum tempore singulos actus & scenas missifici dramatis inuenerint & instituerint, vnde postea tota illa repræsentatio composita est. Quia ergo Pontificia Missa, sine verbo Dei, sine traditione & exemplo Apostolorum humanum inuentum est: cultus igitur vanus est, qui Deo placere non potest: imò abominatio & idololatria est, humano commento tribuere propitiationem pro peccatis, &c.

Pontificia Missa falsò Iacobo asscribitur.

II. II. Sacramenta extra vsum à Christo institutum, in aliam actionem toto genere diuersam transferre, ingens est piaculum. Ambrosius enim tractans doctrinam de cœna Domini, inter indignos reponit illos, qui aliter hoc mysterium celebrant, quam à Domino institutum est. Christus autem sacramẽti, & non sacrificij actionem, in verbis institutionis præscripsit & mandauit: quod manifestissimum est. Et ipsi Pontificij tradunt, diuersas esse actiones sacramẽti & sacrificij. Contumelia igitur cœnæ Dominicæ est Missa Pontificia.

Ambrosius.

III. III. Administrationem & vsum cœnæ Dominicæ, Christus moriturus testamenti forma instituit. Magnum autem scelus est, vel hominis testamento, quando ratum & confirmatum est, aliquid superordinare. Manifestum igitur est, quid sit Pontificia Missa, quæ Testamento filij Dei aliquid superordinat, quod in illo non continetur, non instituitur, non præscribitur.

IIII. IIII. Missa Pontificia, sicut eam in principio descripsimus, multis modis cum vnico propitiatorio sacrificio Christi in cruce pugnat, & in illud contumeliosa est. Vnicum enim solum est sacrificium propitiatorium, expiatorium & satisfactorium pro peccatis: oblatio scilicet Christi semel in cruce facta, Hebr. 7. 9. & 10. Semel se obtulit pro peccatis, ad tollenda multorum peccata, æterna redemptione inuenta. Vnica enim oblatione consummauit in æternum eos, qui sanctificantur. Ergo fingere aliud propitiatorium sacrificium pro peccatis, abominanda contumelia est in sacrificium Christi. Nec releuat Pontificios, quod dicunt se non aliam, sed eãdem hostiam, quæ in cruce oblata est, iterato sæpius, & quidem quotidie pro peccatis offerre. Nam Epist. ad Hebr. diserte & expresse hoc agit, & sæpius repetit, Christum se ita semel pro peccatis obtulisse, vt nõ necesse habeat quotidie pro peccatis offerre, nec vt sæpius semetipsum offerat: sicut Leuiticus Pontifex, per singulos annos intrabat in sancta. Pighius dicit, Christum quidem seipsum non offerre sæpius: sed hoc nõ obstare, quo minus per sacerdotes sæpius offeratur. Sed Hebr. 9. non tantũ dicitur, Christum semetipsum semel tantum & non sæpius obtulisse, sed ibidẽ etiam scriptum est: Christus semel oblatus est, ad multorum exhaurienda peccata. Item Hebr. 10. in genere dicitur: vbi est peccatorum remissio, ibi non amplius oblatio pro peccato. Imò Apostolus affirmat, esse testimonium infirmitatis, imbecillitatis & imperfectionis, quãdo eadẽ hostia sæpius & per plures sacerdotes ꝓ peccatis offertur.

Pighius.

Et

Et hanc ponit antithesin, inter sacerdotium Leuiticum & Christi. Ibi fuerunt plures sacerdotes, & iteratæ repetitiones eiusdē sacrificij: quod signum fuit illis sacrificiis non auferri peccata. Christus verò vnicus & sempiternus est N. Testamenti sacerdos qui vnica pro peccatis oblata hostia, æternā redemptionem & consummatam remissionē peccatorum inuenit. Qualis igitur abominatio sit pōtificia Missa, &, quam cotumeliosa in sacrificiū Christi, Scriptura clarissime, sæpius repetita eadē sentētia monstrat. Sed inquiunt: Licet Christus vnica oblatione consummate meruit redemptionem, & remissionem peccatorum: tamen vt per illam saluemur, necesse est, vt applicetur & accipiatur. Concedo hoc: sed scriptura non dicit applicationē vnicæ oblationis Christi, fieri per nouam & iteratam oblationem pro peccatis, sed alia ostendit media, ab ipso filio Dei esse instituta: vt scilicet verbo & Sacramentis applicetur, & fide accipiatur. Pleriq; conantur claritatem testimoniorum Epist. ad Heb. eludere hac distinctione, quod vnica cruenta oblatione semel Christus se obtulerit: & hoc modo ipsum non posse vel debere sæpius offerri, incruenta vero oblatione, sæpius & quotidie per sacrificulos pro peccatis esse offerendum. Sed Epist. ad Hebræos sine omni distinctione & exceptione, generaliter loquitur: Semel pro peccatis oblatus est. Non necesse habet quotidie pro peccatis offerri. Vbi est peccatorum remissio, ibi non est amplius oblatio pro peccato. Et textus Heb. 9. manifestè tria hæc ponit de oblatione pro peccatis. I. Sine sanguinis effusione non fit remissio. II. Si sæpius offeratur Christus, oportet ipsum sæpius pati. III. Oportet mortem intercedere, vt per oblationem pro peccatis, promissionem æternæ hæreditatis accipiant, qui vocati sunt. Scriptura igitur nō admittit, Christum sæpius pro peccatis offerendū esse, siue fiat cruenta, siue incruenta oblatione. Patres vero quādo nominant incruētam oblationem, intelligunt spiritualia sacrificia. Fiat autem accommodatio harum sententiarum ad sacrificium Pōtificiæ Missæ. Oblatio Christi pro peccato, non fit sine effusione sanguinis: sed oportet morte intercedente ipsum pati, quando fit hostia pro peccato, Hebr. 9. Ergo Pontificij, qui fingunt in Missa Christum iteratò offerri pro peccatis, iteratò ipsum crucifigunt & occidunt, quantū quidem in ipsis est. Christus enim amplius non moritur, mors amplius ipsi dominari non potest. Sed sunt, qui rursus sibiipsis crucifigunt filium Dei, ostentui ipsum habentes, Heb. 6. Talis igitur & tam horrēda est abominatio sacrificij Pontificiæ Missæ.

Quomodo Pōtificij testimoniū Epist. ad Hebræos eludere conentur.

V.

V. Missa Pontificia pugnat cum perpetuo sacerdotio Christi. Nemo enim potest Christum pro peccatis offerre, nisi ipse Christus semetipsum. Hebræo. 5. Nemo sumit sibi honorem, &c. Hebr. 9. Per Spiritum sanctum semetipsum obtulit Deo. Et quidem oblationem pro peccato, in nouo Testamento, affirmat Apostolus pertinere ad vnicum sacerdotium Christi: non ita vt per plures sacerdotes sibi succedentes sæpius offeratur, sed quia semel semetipsum obtulit Deo. Pugnat verò & alia ratione Pontificia Missa, cum perpetuo sacerdotio Christi. Christus enim est Pontifex & Saluator noster, non tantum merito, verum etiam efficacia. Et Hebr. 7. perpetuum ipsius sacerdotium ita describitur: Saluare in perpetuum potest, qui per ipsum accedunt ad Deum, semper viuens, vt interpellet pro nobis. Hebr. 9. Introiuit in ipsum cœlum, vt appareat nūc vultui Dei pro nobis. Item: Mediator N. Testamēti est, vt morte intercedente promissionem hæreditatis accipiāt, qui vocati sunt. Heb. 10. Eos, qui sanctificantur, Christus consummat in sempiternum, vnica sua oblatione. Item: Habētes sacerdotem magnum super domum Dei, habemus fiduciam ad introitū in sancta: accedamus ergo cum vero corde, &c. Heb. 4. Habentes Pontificē, qui penetrauit cœlos, adeamus cum fiducia thronū gratiæ, vt misericordiam consequamur, & gratiam in auxilium, &c. Colligantur hæc in vnā summam, quæ scriptura testatur, pertinere ad perpetuū sacerdotium Christi: & ex opposito cōsideretur, quod omnia hæc Pontificia Missa, sacerdotio Christi detrahat, & ad se trāsferat. Vt enim Christus appareat vultui Dei pro nobis, vt per ipsum ad Deum accedentes saluemur, vt sanctificemur, vt promissionē hæreditatis accipiamus, vt habeamus accessum ad Deum, vt misericordiam consequamur, & gratiam inueniamus: Pontificij dicunt sacrificulū, vt mediatorem inter Deum & nos se interponere, cum theatrica sua repræsentatione, & per illā Christum sisti vultui patris: vt ita per hāc sacrificuli actionē accedentes ad Deum, inueniamus gratiam, & cōsequamur misericordiam.

Scriptura verò docet, hæc quærenda esse in perpetuo sacerdotio Christi, ad dexteram Patris, per illa media, verbi scilicet, sacramentorum & fidei, quæ ad hoc ab ipso filio instituta sunt. Manifestum igitur est, quod Pontificia Missa Christum ex sempiterno suo sacerdotio proturbet, & in eius locum surroget sæuissimos sacrificulos: vt per ipsorum repræsentationem, ea confidamus nos impetraturos, quæ solius sacerdotij Christi sunt.

VI.

VI. Pontificia Missa obscurat & euertit media illa, quæ ipse filius Dei instituit & ordinauit: vt per illa applicaretur & acciperetur meritum, virtus, & efficacia mortis & passionis suæ, ad remissionem peccatorum, & salutem æternam. Sicut enim certum & sufficiens meritum salutis à Deo ordinatum est, sacrificium scilicet Christi: ita quia oportet eius meriti applicationem fieri, filius Dei in hunc vsum instituit & ordinauit certa media, verbi scilicet, & sacramentorum. Et illa ita ordinauit, quod per ea in ministerio ipse, vt perpetuus sacerdos, vult efficax esse, proponere, offerre, distribuere, donare, applicare & obsignare merita sua ad vitam, & salutem æternam. Et illa vult fide à nobis accipi: quā & ipsam efficacia sua in nobis operatur & cōfirmat, per verbum & sacramenta, vt ita laus & gloria nostræ reconciliationis & salutis, in solidum tribuatur vnico Pontifici nostro Christo. Sed illam gloriam Pontificia Missa Christo detrahit, & ad actionem sacrificuli transfert, quem fingunt merita passionis Christi posse applicare, quibuscunq; velit. Ita cum Christus merita sua in verbo & sacramento nobis oblata & exhibita, velit à nobis fide, vtpote gratuita dona accipi, Pontificia Missa ex sacramento facit sacrificium: hoc est, ex actione Dei facit nostrum opus, ex gratuita acceptatione facit opus meritorium & impetratorium. Sacrificium enim, iuxta Augustinum lib. 1. contra aduersarium legis, & de Ciuit. lib. 10. est opus quod Deo nuncupamus, reddimus & dedicamus, hoc fine, vt sancta societate ipsi inhæreamus. Sacramentum verò est sacrosanctum signum, per quod Deus gratuita sua beneficia, gratis nobis offert, exhibet, applicat & obsignat. Insignis igitur est peruersio cœnæ Dominicæ, ex sacramēto facere sacrificium, eo modo sicut Pōtificij de Missæ

Sacrificium & sacramentum Augustino quid.

suæ

suæ sacrificio loquuntur: quod scilicet repræsentatoria illa sacrificuli actio, impetret nobis applicationem beneficiorum Christi: & qui curet pro se celebrari Missam, illum hoc opere impetrare gratiam, & quæ præterea Missæ tribuuntur. Paulus Roman. 3. inquit: Pater Filium nobis proponit (scilicet in verbo & Sacramentis) propitiatorium per fidem in sanguine eius. Hebr. 9. Ipse Christus sistit se vultui Dei pro nobis. Hæc omnia, Pontificia Missa ad opus sacrificuli transfert.

Accedit & hæc peruersio, quod cum Christus vsum cœnæ suæ instituerit, pro singulis sumentibus qui accipiunt, manducant & bibunt, Missa Pontificia vsum & fructum præsentis celebrationis cœnæ Dominicæ, transfert ad spectatores qui non communicant: imo ad absentes, atq; adeo ad ipsos mortuos.

Breuiter capita tantum argumentorum, ab aliis latius explicata annoto: ex quibus iudicari potest, quam horrenda sit abominatio & idolomania Missæ Pontificiæ.

DE MISSIS IN HONOREM SANCTORVM.

CAPVT III.

Et quamuis in honorem & memoriam Sanctorum nonnullas interdum Missas Ecclesia celebrare consueuerit: non tamen illis sacrificium offerri docet, sed Deo soli, qui illos coronauit: Vnde nec Sacerdos dicere solet, Offero tibi sacrificium Petre vel Paule: sed Deo de illorum victoriis gratias agens, eorum patrocinia implorat, vt ipsi pro nobis intercedere dignentur in cœlis, quorum memoriam facimus in terris.

CANON V.

Si quis dixerit imposturam esse, Missas celebrare in honorem Sanctorum, & pro illorum intercessione apud Deum obtinenda, sicut Ecclesia intendit, anathema sit.

EXAMEN.

Nec difficile, nec obscurum est huius Capituli & huius Canonis examen. Decimus enim articulus, qui de sacrificio Missæ Theologis in Tridentino Concilio examinandus propositus fuit, sic habet: An abusus sit, certas Missas certis sanctis atribuere: Et tertium caput dicit, ideo Missas in honorē sanctorum celebrari, vt ita patrocinia eorum imploremus. Quod Canon Missæ interpretatur, vt Deus meritis & precib. sanctorum, concedat, vt in omnibus diuinæ protectionis auxilio muniamur. Quæstio igitur est: An sacrosancta Cœna Dominica ideo sit instituta, vt eius celebratione, administratione & vsurpatione, implorentur & comparentur patrocinia sanctorum, ita vt in omnibus, in quib. indigemus diuinæ protectionis auxilio, Deus illud concedat propter merita & preces sanctorum. Hæc certe impia prophanatio Cœnæ Dominicæ, aduersa fronte repugnat institutioni eius: idq; non tam aperte, quam palpabiliter. Christus enim dicit: Hoc facite, non in sanctorum: sed, in mei commemorationem. Et quidem in vsu Cœnæ Dominicæ ideo præbet nobis corpus & sanguinem suū, vt adituri thronum gratiæ, misericordiam cōsequamur, & gratiam inueniamus in auxilio opportuno, apprehendamus, & Deo fide proponamus merita vnicæ oblationis Christi, & intercessionem ipsius, quę vultui Dei apparet pro nobis, semper viuens ad hoc vt interpellet pro nobis, vt in perpetuum saluet, qui per ipsum accedunt ad Deum, Hebr. 7. & 9.

Quæstio.

His meritis & hac intercessione nitamur, propter hæc merita & hanc intercessionem, petamus & cōfidamus in omnibus diuinæ protectionis auxilio muniri. Vtq; de exauditione & impetratione certi simus, ipse filius Dei in vsu cœnæ se nobis coniungit, cōmunicatione corporis & sanguinis sui. Hæc certe ex doctrina verbi Dei, de vsu cœnæ Dominicæ, sunt manifestissima, & plenissima dulcis & necessariæ consolationis. Pontificij vero non tantum extra Missam, inuocationem sanctorum vsurpant & defendunt: sed & ipsam sacrosanctam cœnam Domini, huic impietati seruire cogunt: vt scilicet ipsa actione cœnæ Dominicæ hoc quæratur, vt sancti sua merita & preces interponāt inter nostrā dignitatem & inter Deum, ita vt ipsorum meritis & precibus concedatur, quo in omnibus diuinæ protectionis muniamur auxilio. Et Missis illis de sanctis, quas Votiuas nominant, adscribunt singulares effectus, & multo maiores prærogatiuas quam aliis simplicibus Missis. Hoc certe non tantum est, Christo adiungere alios mediatores, per quorum merita & preces accedamus ad Deū, vt inueniamus misericordiam & gratiam ad auxilium: sed simpliciter est, Christū deturbare à dextra Dei. Ibi enim ipsum scriptura affirmat in sempiternum sedere, vt apparens vultui Dei pro nobis, interpellet pro nobis, & merito suo & intercessione: vt per ipsius merita & intercessionem accedentes ad Deum, cōsequamur misericordiam, & inueniamus gratiam in auxilium oportunū: & saluemur. Hæc vero Pontificij sanctis ita tribuunt, vt fingant se ideo Missas celebrare in honorē sanctorum, vt ipsa actione cœnæ Dominicæ, patrocinia sanctorum implorentur & obtineatur: ita vt propter ipsorum merita & intercessiones Deus concedat, vt consequamur misericordiam, & inueniamus gratiam ad auxilium. Hæc certe impia & horrenda prophanatio est cœnæ Dominicæ. Et quis non putasset fore, vt palpabilis hæc impietas, in Tridentino Concilio si non penitus corrigeretur, aliqua tamē specie palliaretur? id quod alij patroni regni Pontificij facere tentarūt. Vt, Augustini sententiā de Ciu. li. 22. ca. 10. qua affirmat, in administratione cœnæ Dominicæ, à sacerdote sanctos quidem nominari, nullo modo autem à sacerdote inuocari; Coloniense antididagma ita conatur eludere, quod extra Missam quidem liceat sanctos inuocare, nō autem in ipsa actione cœnæ Dominicæ. Sed Concilium Tridentinum, cogitans quod scriptum est Apoca. 17. Thaidem Babylonicam circundatam (in Missa scilicet) purpura & coccino, auro & margaritis, debere in fronte gestare titulū, quod sit mater fornicationum & abominationum terræ: ideo sine dissimulatione, perfricta fronte palam profitetur, ideo celebrari Missas de sanctis, vt ipsa actione cœnæ Dominicæ, patrocinia sanctorum implorentur. Et Canō 5. dicit, Missas celebrari in honorē sanctorum, pro illorum intercessione apud Deum obtinenda: eo scilicet modo, sicut Canon Missæ & collectæ de Sanctis testantur.

Augustinus.

Et ad defensionem impiæ huius prophanationis, ex doctrina Scripturæ de cœna Dominica, ne in speciem quidem aliquid proferri potest. Tantum veterum quorundam exemplis, impietatem illam excusare & defendere conantur. Sed insignem & luculentam iniuriam faciunt veræ & puriori antiquitati: quod paucis monstrabimus.

Historia antiquitatis de memoriis martyrum.

Hoc constat ex historia antiquitatis, cum in magnis illis primitiuæ Ecclesiæ persecutionibus pro con-

confessione Christianæ fidei, multi quotidie martyres fierent, quod Ecclesia annuas illorum martyrum memorias solenniter celebrauit: & quidem in ipsis locis, vbi martyrum corpora sepulta erant, publicos celebrabant Ecclesiæ conuentus, tractabatur ibi verbum Dei, celebrabatur ibi administratio cœnæ, sicut Paulus 1. Cor. 15. dicit, super mortuos celebratam fuisse administrationem Baptismi. Et quidem in ipsa synaxi, ante consecrationem panis & vini, suo loco & ordine nomina & certamina martyrum publice recitabantur. Progressu temporis, etiam martyrum corpora, sub ipsis mensis seu aris, in quibus celebrabatur Cœna Dominica, reposita fuerunt, maxime Ambrosij & Augustini ætate, vt testatur Ambrosius lib. 10. Epist. 85. De his ex historia antiquitatis constat. Mox vero Pontificij affingunt: Ergo antiquitas missas celebrauit de sanctis, vt ipsa actione cœnæ Dominicæ, implorarent patrocinia sanctorum, vt propter ipsorũ merita & preces consequerentur misericordiam, & inuenirent gratiam ad auxilium. Sed ipsi veteres non tãtum expresse se declarant, quomodo, quare, quo fine, qua opinione, & intentione hoc facerent, verum etiam cum à multis illa, quæ in memoriis martyrum fiebant, sinistre acciperentur, diserte negarunt illa ipsa, quæ nunc Pontificij Missis de Sanctis tribuunt. Extat apud Eusebium lib. 4. cap. 15. Epistola Ecclesiæ Smirnensis, vbi narratur, in illo loco, vbi ossa Polycarpi humata erant, pios solitos συνάγεσθαι, hoc est, publicos Ecclesię conuentus celebrare, maxime in die passionis eius. Audi vero, quomodo hoc quod tunc vsitatum erat in Ecclesia, aduersarij interpretati sint. Narrat enim Epistola Smirnensis, & Iudæos suggessisse præfecto, ne corpus Polycarpi traderet humandum Christianis, fore enim, vt relicto crucifixo, martyrem illum colere inciperent. Quomodo vero Christiani Christũ crucifixum colunt? Certe ita, sicut Epistola ad Hebræos perpetuum Christi Sacerdotium describit: quod scilicet pro peccatis nostris crucifixus, iam in dextera patris, merito vnicæ oblationis suæ, & intercessione sua apparens vultui Dei pro nobis, interpellet pro nobis apud Deum, vt per ipsum accedentes ad Deum, consequamur misericordiam, inueniamus gratiam ad auxilium, & saluemur, ad Hebræos 7. & 9. Talem vero honorem & cultum, hac intentione, & in hunc finem arbitrabantur Iudæi, Christianos exhibere martyribus, quando super monumẽta ipsorum synaxes celebrabãt. Sed Christiani respondent: Ignorant miseri, nos non posse vnquam Christũ, qui pro totius mundi salute mortem sustinuit relinquere, neque alium quenquam colere. Qua vero intentione, & in quem finem, synaxes celebrarunt super monumenta martyrum? Respondet Epistola Smirnensis: Ad memoriam eorum, qui prius pro Christo certarunt, καὶ εἰς τῶν μελλόντων ἄσκησιν καὶ ἑτοιμασίαν. Quod Ruffinus non incommode reddidit: Vt sequentium animi, ad præcessorũ viam insignibus exemplis suscitentur.

Epistola Ecclesiæ Smirnẽsis.

Sed in orationibus Ecclesiæ, etiam martyrum mentio facta fuit. Audi vero, quomodo & illud Smirnensis Ecclesia explicet: Martyres, inquit, propter insuperabilem erga regem & præceptorem suum beneuolentiam diligimus, tanquam discipulos Domini, & imitatores: & optamus, nos illorum consortes fieri: Græce valde significanter hoc dicitur: ὧν γένοιτο καὶ ἡμᾶς συγκοινωνὺς γενέσθαι. Ita enim Paulus dicit, Philippẽses esse consortes suos in gratia. Ruffinus relatiuum ὧν, interpretatur de fide, charitate, & perseuerantia martyrum. Orauit igitur Ecclesia, vt in vita æterna consors & socia aliquando fieret martyrum, vtq; in hac vita illarum virtutum, quas in martyribus celebrabat, consors redderetur, acceptis ex munificentia Dei similibus virtutibus. Hoc testimonium veteris Ecclesiæ, de memoriis & veneratione martyrum, circa annum Domini 160. diligenter obseruetur. Vtrunq; enim ostendit, & explicationem veræ sententiæ, & refutationem eorum, quæ falso ipsis tribuebantur de cultu martyrum: Apud Dionysium, ex tabulis recitantur nomina eorum, qui in Christo dormierunt. Sed Dionysius rationem reddit, illud fieri non vel ob implorandum ipsorum patrocinium, vel ob purgatorium: sed vt præsentes ad ipsorum imitationem vocentur: vtq; prædicentur iam vere viuere, vt qui ex morte in vitam vere diuinam iam trãslati sint: & ita significetur, mortuos in Christo adscriptos esse in memoria Dei.

Memoria Martyrum in veteri Ecclesia.

Iulianus Christianis apud Cyrillum, li. 6. obiicit: Colitis homines miseros, vsos lege dura quadam, & aspera. Cyrillus respondet: Martyres neq; Deos esse dicimus, neq; adorare consueuimus: sed laudamus eos summis honoribus, quod pro veritate certarint, & fidei sinceritatem seruarint. Et postea dicit simile esse, sicut apud Græcorum vetustissimos, ij qui in Marathone ceciderant, anniuersariis laudibus coronabantur, cum apud eorum sepulchra conueniretur. Hoc Lector obseruet, vnde consuetudo de anniuersaria martyrum memoria, quę nullum expressum in specie, Scripturæ vel testimoniũ vel exemplum habet, originem traxerit.

Iulianus.

Faustus Manichæus Augustino obiicit lib. 20. c. 21. Idola vertistis in martyres, quos votis similibus colitis: defunctorum vmbras vino placatis, & dapibus. Atqui vota gentilium ad idola, qualia fuerint, non ignotum est. Augustinus enim opiniones illas ita describit, de Ciuitate Dei, li. 8. cap. 20. dęmones medios inter Deos & homines agere: & illa mediate hominibus apud Deos necessarios esse, c. 23. Atque ideo donis inuitari, honoribus mulceri, religione coli, ca. 17. vt preces hominum ad Deos perferant, & inde ad homines concessa & impetrata quæ poscunt referãt & apportent, ca. 18. Quibus igitur persuaderi non potuit, esse Deos, ipsis persuasum fuit, esse inter Deos & homines internuncios, ac beneficiorum impetratores, atq; ideo non omnino indignos honore diuino. Hæc ideo ex Augustino ascripsi, vt proposita disputatio eo rectius intelligi, vtq; eo facilius commentum illud Apulei, ad Põtificiorum figmenta de patrociniis Sanctorum conferri possit. Num igitur Augustinus in memoriis martyrum, illa quę Faustus obiicit, agnoscit, quod scilicet similibus votis à Christianis colãtur martyres, sicut Idola à gentibus? Nihil vero minus. Nam ca. 27. li. 8. de Ciuitate, dicit: Nos martyribus non constituimus templa, sacerdotia, sacra & sacrificia. Atqui hoc in Papatu & factum est, & adhuc defenditur. Sed quare, qua intẽtione, & quo fine veteres, apud memorias martyrum celebrarunt actionem cœnæ Dominicæ? Respondet Augustinus: Vt ea celebritate, & Deo vero de ipsorum victoriis gratias agamus, & nos ad imitationem talium coronarum atque palmarum, ex eorum memoriæ renouatione adhortemur. Num vero ad hæc consequenda, sancti inuocabantur? Nequaquam, inquit Augustinus: sed inuocato in auxilium eodem Deo vero, qui

Faustus Manichæus aduersus Augustinum.

Augustinus ad obiectionẽ Fausti.

qui ipsos & homines & martyres fecit, & sanctis Angelis cœlesti honore sociauit. Sed tamen nomina martyrum in synaxi recitabantur: ergo fuit tūc inuocatio? Respondet Augustinus li. 22. cap. 10. Martyres ad sacrificium cœnæ, sicut homines Dei, qui mundum in eius confessione vicerunt, suo loco & ordine nominantur, non tamen à Sacerdote qui sacrificat, inuocantur. Contra Faustum lib. 20. ca. 21. Offertur Deo apud memorias martyrum, vt ex ipsorum locorū admonitione, maior affectus exurgat, ad acuendam charitatem, & in illos, quos imitari possumus, & in illum, quo adiuuante possumus. Hactenus Augustinus antiquitatis sententiā, Scripturæ consentaneam recte recitat. Non tamen nego, progressu temporis, Augustini præsertim ætate, peregrinas & vitiosas opiniones cœpisse memoriis martyrum affingi. Quia enim ad memorias martyrum, quædam miracula edebantur, quæ sine dubio Deus ipse edebat, non alio consilio, quam 4. Regum 13. vt scilicet testaretur, doctrinam illam, in cuius confessione martyres vitam profudissent, veram & diuinam esse, vtque miraculis illis, homines ad amplectendam & confitendam doctrinam illam inuitarentur & confirmarentur. Homines hæc non considerantes, cœperunt de singularibus martyrum, pro suis cultoribus, intercessionibus, de meritis & operationibus martyrum disputare. Vt de Ciuit. li. 8. ca. 27. Quidam epulas ad monumenta martyrum deferebant, & credebant eos ibi sanctificari per merita martyrum. Sed hoc Augustinus dicit à melioribus Christianis non fieri, & in infirmioribus tolerari.

Cœptum vero etiam fuit Augustini tempore disputari, de orationibus, meritis, operationibus, & adiumentis martyrum mortuorum, propter miracula, quæ fiebant ad memorias martyrum. Sed illa relicta tūc fuerunt in medio, tanquam opinio nec vetus, nec certa. Vt li. 22. de Ciuit. ca. 10. inquit: Faciunt hæc martyres, vel potius Deus, vel orantibus vel cooperantibus illis, vt fides confirmetur, qua eos non Deos esse nostros, sed vnum Deum habere nobiscum credamus. Et cap. 19. Siue Deus ipse per seipsum hoc operetur, siue per suos ministros, siue quędam faciat etiam per martyrum spiritus, siue omnia ista per Angelos operetur, vt quæ per martyres fieri dicuntur, eis orantibus tantum & impetrātibus, non etiam operantibus fiant: siue alia fiant istis, alia illis modis, qui nullo modo comprehendi à mortalibus possunt, &c. Idem de cura pro mortuis, ca. 16. An Martyres ipsi præsentes sint, quando ad memorias ipsorum miracula fiunt: an vero Deus per ministeria Angelorum opituletur, & martyres generaliter orantes audiat: res hæc altior est, quam vt à me possit attingi, & abstrusior, quam vt à me valeat perscrutari. Ita Origenes in 2. ad Rom. An sancti qui cum Christo sunt, aliquid pro nobis agant & laborent ad similitudinem Angelorum, qui salutis nostrę ministeria procurant: habeatur hoc quoque inter occulta Dei, nec chartulæ committenda mysteria. Ita primum sine asseuerationibus disputari cœperunt illæ opiniones.

Augustinus de martyribus.

Hieronymus vero in contentione aduersus Vigilantium, audacius aliquid de hac quæstione, sed sine Scripturæ & antiquitatis veris testimoniis asseuerauit. Basilius & Nazianzenus declamatoriis suis apostrophis, non exiguam fecerūt inclinationem. Augustinus etiam opinionibus illis, licet eas in dubio relinqueret, aliquid tamē cœpit tribuere: vt de Ciuit. libr. 22. cap. 9. dicit, martyres talia à Domino impetrare posse, & pro patientia etiam habere potentiam. Item contra Faustum, lib. 20. cap. 21 Populus Christianus memorias martyrum religiosa solennitate concelebrat, & ad excitandam imitationem, & vt meritis eorum consocietur, atq; orationibus adiuuetur. Quod de imitatione dicit, illud ex sententia veterum dicit. Alterum de consociatione meritorum, non est illud quod Pontificij tradunt, sanctorum merita applicari aliis, sed merita Patres vocant ipsa bona opera, & virtutes Sanctorum, quibus Deus reddit præmia. Vt igitur in similibus virtutibus, & in virtutum coronis, socij Sanctorum efficiamur, ad hoc dicit prodesse celebrationem certaminum, & victoriarum martyrum, sed inuocato in auxilium, & adiuuante vero Deo, qui ipsos fecit martyres. Hæc enim sunt Augustini verba. Et qualem consociationem intelligat, inde colligi potest, quod 8. de Ciuitate dicit, Deum martyres Angelis cœlesti honore sociasse. Et hoc loco dicit, nos martyrum meritis, hoc est, virtutibus consociandos esse. Et hæc phrasis de consociatione, plane reddit illam sententiam, quæ extat in Epistola Ecclesiæ Smirnensis, vt scilicet optemus nos fieri *συγκοινωνὸς*, martyrum consortes & socios.

Hieronymus.
Basilius.
Nazianzenus.
Augustinus.

Postremum vero apud Augustinum de adiumēto orationum, ortum est ex illa opinione, quam Augustinus in dubio reliquit, sicut iam dictum est.

Postremis vero temporibus, fabricatus est inde articulus fidei, de patrociniis, meritis, intercessionibus, auxiliis, adiumentis & beneficiis sanctorum de quo si quis vel parum ambigat saltem, statim anathemati subiicitur: sicut quintus C. non ostendit. Et quidem (quod horrēdum est) ipsa actio cœnæ Dominicæ eo detorquetur. Sed ex Scriptura ostendi non potest, cœnam Dominicam in hunc vsum à Christo esse institutam, imo prophanatio est, pugnans cum institutione cœnæ, sicut supra demonstratum est. Quod ad antiquitatis exempla & testimonia attinet, ostendimus, quæ fuerit sententia vetustissimæ & purioris antiquitatis, & quomodo postea progressu temporis irrepserint aliæ opiniones, quæ in medio tamen, seu potius in dubio relictæ fuerunt, donec tandem sub regno Pontificio stabilitæ, in eam prophanationem Cœnæ Dominicæ & cultus diuini exierunt, quę omnium piorum querelis iam deploratur. Cumq; æquum esset, vt ad ipsos primos fontes, iuxta Cypriani consilium hæc reducerentur, sicut Augustinus inquit: Tridentini Patres, simpliciter præcisa omni spe emendationis, Missas de sanctis, cum annexis ipsis neruis superstitionum, sub anathematis interminatione stabiliunt. Sed de inuocatione Sanctorum, peculiaris postea locus erit. Nunc de memoriis martyrum, qua illas ratione vetus Ecclesia celebrarit, quædam annotanda fuerunt. Ad illa enim exempla non obscure alludit 5. hoc capitulum, cum tamen Pontificia memoria sanctorum, nihil commune habeat cum veterum memoriis. Illi enim publica prædicatione proponebant & celebrabant certamina & victorias martyrum, ad imitationem. Pontificij vero tacito murmure somniant verius quam celebrant memoriam sanctorum, & tamen huic dormiturienti speculationi, tribuunt ea quæ supra diximus. Hæc vero prorsus ignota sunt antiquitati.

Memoria Martyrum Pontificia Ecclesia.

DE CANONE MISSÆ.

CAPVT IIII.

ET cum sancta sancte administrari conueniat, sitque hoc omnium sanctissimum sacrificium: Ecclesia catholica vt digne reuerenterque offerretur ac perciperetur, sacrum Canonem multis ante seculis instituit, ita ab omni errore purum, vt nihil in eo contineatur, quod non maxime sanctitatem & pietatem quandam redoleat, mentesque offerentium in Deum erigat. Is enim constat, cum ex ipsis Domini verbis, tum & Apostolorum traditionibus, ac sanctorum quoque Pontificum piis institutionibus.

CANON VI.

Si quis dixerit, Canonem Missæ errores continere, ideoq; abrogandum, anathema sit.

EXAMEN.

Neruus, imo substantia, & quasi anima Pontificij sacrificij, est Canon Missæ, ideo de eo retinendo multo magis laborant, quam de ipso sacræ Scripturæ Canone, quem intermixtis aliis non Canonicis libris, vitiare non verentur. Vt autem maior esset apud omnes Canonis istius autoritas, sparsa fuit per Pontificios persuasio, esse traditionem Christi & Apostolorum: licet ex Scriptura hoc ostendi non possit. Ita respondet Innocentius de celebratione Missarum, capit. Cum Marthæ. Eccius ex Isidoro citat ordinem Missæ, sicut nunc in Ecclesia Pontificia celebratur, primum à sancto Petro ita esse constitutum. Decretum de Consecratione distinct. 1. fingit Iacobum fratrem Domini, edidisse celebrationem illam Missæ, sicut nūc vsitata est apud Pontificios. Et hæc persuasio quosdam inter Scholasticos Scriptores, ita dementauit, vt verba institutionis contenderent potius ita esse legenda, sicut in Canone Missæ posita sunt, quam sicut apud Euangelistas & Paulum descripta extant.

Pontificiorū commentum de Canone Missæ.

Tempore Bessarionis, acris fuit disputatio: Ad Consecrationem Eucharistiæ, æquè necessaria esse verba Canonis, ac verba institutionis. Cumque in Canone illo multa sint, in quorum commoda interpretatione, multi scriptores nequicquam laborarint. Circius Polonus dicit, omnes expositiones Canonis esse ineptas, nō enim quærendam esse interpretationem Canonis, sed quia sit mysterium, à Christo & Apostolis traditum, ideo non intelligendum, sed adorandum esse. Sed primo ex Scriptura doceri, nulla vel ratione vel specie potest, Canonicam illam precem, quæ Pontificiis vsitata est, vel à Christo vsurpatam, vel ab Apostolis traditam. Deinde ipsi scriptores Pontificij, sicut supra ostendimus, aperte tradūt, sine Canone illo, ad solam tantummodo Dominicam orationem, Apostolos per verba institutionis, consecrasse oblationis hostiam.

Circius Polonus de Canone.

Et extant multa Scriptorum testimonia, quod Canon ille à Romanis Pontificibus frustulatim, seu per partes compositus, & intra sexcētos à Christo nato annos, vix absolutus sit. Quartum igitur hoc Tridentinum Capitulum non audet simpliciter asserere, Canonem Missæ à Christo & Apostolis compositum, sed ait: Ecclesiam Catholicam Canonem illum instituisse. Ne tamen existimetur prorsus humana esse traditio, mox addunt, Canonem constare ex ipsis Domini verbis, ex Apostolorum traditionibus, & ex Pontificum institutionibus. Secernantur itaque illa, quæ in Canone sunt Christi & Apostolorum, vt agnosci possit, quæ sint Pontificum institutiones.

Verba autem institutionis Cœnæ sunt Christi. Et iuxta Gregorium, Apostolica traditio est orationem Dominicam in celebratione Cœnæ recitare. Exceptis igitur verbis institutionis Cœnæ, & oratione Dominica, Canon Missæ totus quantus est, humanum inuentum, & humana compositio est (siue vt Tridentini loquuntur) Canon Missæ Romanorum Pontificum institutio est.

Sed addunt, Canonem illum multis ante seculis ab Ecclesia institutum esse, illa autem tam multa secula non numerant. Constat enim, sicut postea ostendemus, compositionem illam Canonis, quæ nunc apud Pontificios vsitata est, quingentis annis & amplius post Christum, nondum extitisse in Ecclesia.

De autore etiam, seu consarcinatore potius, nō satis constat. Quidam compositionem illam Canonis, Damaso tribuunt, circa annum Domini 370. alij Leoni, circa annum Domini 450. plerique; Gelasio, circa annum 490. vt à Romanensi sede aliquid mutuetur autoritatis. Sed Gregorius li. 7. Epist. 63. loquens de compositore Canonis, sine dubio non omisisset, si is Romanus aliquis Pontifex fuisset, sed inquit: Precem illā Scholasticus composuit. Scholastici vero huius, nec Eusebius, nec Hieronymus, nec Sophronius meminerunt, imo ne Gimodius quidem, qui circa annum Domini 500. catalogum scriptorum Ecclesiasticorum pertexuit.

De authore Canonis.

Gregorij igitur ætate, circa annum Domini 590. vel paulo ante, vixit consarcinator ille Canonis. Nā Gregorij tempore, appellatio Scholastici, multis fuit proprium nomen, sicut Grammatici loquuntur. Ita Iudex quidam in Campania, li. 2. Epist. 54. Et defensor Ecclesiæ, libr. 9. Epist. 14. habent nomen Scholastici. Et tamen ne illa quidem Scholastici compositio, in Pontificia Ecclesia prorsus seruatur. Gregorium enim postea particulas quasdam, quæ nunc in Canone leguntur, addidisse, ex historiis notum est.

Innocentius igitur disputans de authore Canonis, nunc Gelasio, nūc Scholastico, tandem inquit: nec ab vno authore, nec vno tempore, sed particulatim à multis autoribus & variis temporibus compositum esse Canonem. Ita centonum instar, à multis authoribus, & variis temporibus consutum est infelix illud corpus Pontificij Canonis. Alexander primus circa annum Domini 110. addidit in Canone: Qui pridie quam pateretur. Siritius circa annū Domini 380. ordinauit in Canone: Communicantes, & memoriam venerantes. Leo primus circa annum Domini 450. instituit illam partem Canonis: Hanc igitur oblationem Gregorius Magnus circa annum 590. addidit: Dies nostros in pace, &c. Item: quam oblationem, &c.

Innocentius de compilatore Canonis.

Fumi igitur & nugæ sunt, quod de antiquitate instituti & compositi Canonis, Tridentini Patres fabulantur. Sed opponunt: Non hoc potissimum quæri, à quo authore & quo tempore Canonica illa precatio in vnum corpus, & in formam illam, quę nunc vulgata & vsitata est, compacta sit: cum ostendi possit, eam sumptam & collectam esse ex Iustino, Dionysio, Basilio, Chrysostomo, Augustino & Ambrosio, apud quos & sententiæ, & verba Canonis legantur. Sed & hæc gloriatio vana & falsa est. Et vtile est, scire antiquitatis historiam de precibus: quæ vsitata fuerunt in liturgiis, siue in celebratione cœnæ Dominicæ. Inde enim multa iudicari possunt ex collatione, & de Pontificio Canone, & qua libertate, ratio talium precum ad analogiam fidei, in nostris Ecclesiis recte instituta sit.

Obiectio.

Iusti-

Iustinus igitur Apologia 2. dicit, post lectionem & interpretationem Scripturæ, omnes consurgere ad orationem, & finitis illis precibus, afferri præposito panem & vinum, vt actionem cœnæ Dominicæ inchoet. Et in illa actione meminit laudis, glorificationis, precum & gratiarum actionis, quibus perfectis, populus ἐπευφημεῖ, dicens, Amen. Post communionē, inquit, commonefacimus nos inuicem de dilectione, & coniunctione fraterna, & contribuimus eleemosynas, quib. egentibus subueniatur. Et super illis, quæ ita offeruntur, benedicimus patrem factorem omniū, per filiū & Spiritum sanctū.

Irenæus. Apud Irenæum lib. 4. illæ oblationes pro pauperibus, cum gratiarum actione super illa dona, præcedunt actionem cœnæ Dominicæ: ex illis enim muneribus, de primitiis frugum sumitur, quod per verba Christi accipit vocationem, vt sit corpus & sanguis Christi.

Dionysius. Apud Dionysium fiunt precationes & lectiones sacrorum librorum, & egredi iubentur catechumeni, energumeni, & pœnitentes. Postea proponitur panis & calix, & perficitur ἱερὰ εὐχὴ, sacra precatio: post quam sequitur communio, quæ desinit in gratiarum actionem.

Augustinus. Augustinus Epist. 59. ad Paulinum, explicans illud Pauli 1. Timo. 2. de precationibus, orationibus, interpellationibus, & gratiarum actionibus, dicit, in celebratione Sacramentorum fieri precationes, antequā illud quod est in mensa Domini, incipiat benedici: deinde fieri orationes cum illud benedicitur, sanctificatur, & ad distribuendum comminuitur & præparatur: Interpellationes vero fieri, cum ante communionem populo benedicitur, & post communionem, dicit omnia concludi gratiarum actione. Chrysostomus homilia 18. in 2. ad Corinth. Primum fiunt communes preces à Sacerdote & populo. Secundo, post exclusos illos, qui non possunt interesse mysteriis, alia facienda est oratio. Tertio, pax communicandis dicitur. Quarto, concluditur gratiarum actione.

Consuetudo in veterum Liturgiis. In veterum igitur liturgiis, I. factæ fuerunt preces, priusquam illud quod in mensa Domini est, inciperet benedici. II. In ipsa benedictione, sanctificatione, & præparatione panis & calicis Dominici habuerunt preces quasdam. III. Et post sanctificationē, ante communionē data fuit benedictio seu pax populo cōmunicaturo. IIII. Post communionem tota actio conclusa fuit gratiarum actione.

Sed iam quæstio est, quod fuerit argumentum, & quæ materia illarum precum, hæc enim obseruatio proprie pertinet ad hanc controuersiam. Illud vero ex veterum scriptis nō obscure colligi potest.

Chrysostom. Argumentum enim precationum, quæ post interpretationem Scripturæ, ante benedictionē Eucharistiæ fiebant, Chrysostomus luculenter explicat, 1. Tim. 2. vbi dicit, in obsequio quotidiano oblationis Sacramentorum, fieri ab Ecclesia obsecrationes & gratiarum actiones, non pro fidelibus solum, sed etiam infidelibus, pro regibus, & omnibus qui in sublimitate positi sunt, vt illarum præsidio defensi, tranquillam vitam agamus in pietate & castitate, ipsosq; facit ad agnitionem veritatis venire. Item, Referimus Deo gratias, pro felicibus omniū successibus, quod solem suum oriri faciat, & pluat super iustos & iniustos. Item, Præcipue egimus gratias pro his, qui nobis iunguntur, & pro beneficiis Dei, quæ nobis & illis contigerunt, & quotidie cōtingunt, siue clam, siue manifeste proueniant, siue læta sint, siue tristia. Idem homilia 26. in Matth. Altari sacerdos assistens, iubet nos Deo offerre gratias, pro vniuerso terrarū orbe, pro absentibus, atque præsentibus, pro iis, qui ante nos fuerunt, & qui postea futuri sint.

Homilia 18. in 2. ad Cor. In precibus viderit quis populum simul cum sacerdote offerre, pro energumenis & pro pœnitentibus. Et idem confirmat Tertullianus in Apologetico: Oramus pro Imperatoribus, pro ministris eorū, pro statu seculi, pro rerum quiete, pro mora finis, &c. Ita Ambrosius de Consecrat. 2. cap. Panis est, per reliqua omnia, quæ in superioribus ante consecrationē dicuntur, laus Deo refertur, oratione petitur pro populo, pro regibus, pro cæteris. Et Augustini sententia ca. Vtrū, dicit: Reliqua omnia quæ ante consecrationem Sacerdos dicit, nihil aliud quam laudes & gratiarum actiones sunt, aut certe obsecrationes & petitiones fidelium.

Hoc igitur fuit argumentum, & hæc materia precationum, ante sanctificationem Eucharistiæ. Et huc pertinent etiā illæ preces, quibus super munera à fidelibus oblata benedicebatur pater, per Filium & Spiritum sanctum, sicut Iustinus inquit, & orabatur, vt Deus vellet munera illa populi sui accepta habere, sanctificare, & benedicere, sicut multæ secretæ, quæ ita vocantur, hoc testantur.

Iustinus de precibus in benedictione Eucharistiæ. Quod vero argumentū fuerit sacræ precis, sicut Dionysius illā vocat, in ipsa benedictione & præparatione Eucharistiæ, Iustinus ita notat: Præpositus accipiens panem & vinum, laudem & gloriam Patri in nomine Filij & Spiritus sancti tribuit: & diu gratias agit, quod Christus dignos nos iudicarit & fecerit, quibus institueret hæc mysteria. Hoc enim volūt Iustini verba: ὑπὲρ τοῦ κατηξιῶσθαι τούτων παρ᾽ αὐτοῦ.

Dionysius argumentum sacræ precis, in ipsa sanctificatione Sacramēti ita describit: Sacerdos stans ad altare, celebrat diuinas operationes Iesu, pro salute generis humani, quas beneplacito patris in Spiritu sancto, iuxta Scripturas perfecit. Deinde procedit ad symbolicam administrationē: vbi prius per apologiam excusans se, quod ausit sacram illarum administrationem aggredi, exclamat: Tu dixisti, Hoc facite in mei commemorationem. Postea petit, vt idoneus fiat ad sacram hanc administrationem qua Christum Deum imitari debet, perficiendam, hoc enim vocat ἱερουργίαν θεομίμητον, vtque sanctè possit distribuere, & vt illi, qui participaturi sunt, vt sanctos decet, participent. Ibi vero Patres, multa de vsu & fructu cōmunionis cœnæ Dominicæ concionati sunt, quod ibi dispensetur sumentibus victima, quæ est satisfactio pro peccatis nostris, & precium redemptionis. *Cyrillus.* Cyrillus dicit fieri annūciationem incarnationis, mortis, resurrectionis, & ascensionis Christi, cuius pulcherrima extat formula in Liturgia Basilij. Et qualis ibi gratiarum actio de mysterio redemptionis celebrata fuerit, ostendit Chrysost. homilia 16. in Matthæum. *Chrysostom.* In hac vero sacra prece, præcipua fuit recitatio verborum institutionis, sicut testatur Ambrosius de Sacramentis lib. 4. Et hanc orationem dicit Augustinus ad Paulinum, omnem ferme Ecclesiam concludere oratione Dominica.

Porro in illa sacra prece oblatū etiam Deo fuit, sicut Augustinus inquit, votum nostrum, quo nos vouemus in Christo esse mansuros, vtiq; in compage corporis Christi: multi enim vnum corpus sumus in Christo: Atq; hoc modo tunc ad significan-

dam communionem ſanctorum, recitabantur nomina Patriarcharum, Prophetarum, Apoſtolorũ, Martyrum, Sanctorum, & eorum qui pie in Chriſto obdormierant, ſicut in præcedenti capitulo explicauimus.

Ad hãc precem pertinet etiam benedictio & pax data cõmunicaturis, vt ſcilicet apti ſint ſacris myſterijs Chriſti, & digne cõmunicare poſſint. Auguſtinus dicit: Antiſtites tunc velut aduocati, ſuſceptos ſuos miſericordiſſimæ offerunt poteſtati.

Hoc fuiſſe argumentum, & hanc materiam ſacrę precis, cum illud quod in menſa Domini eſt benedicitur, ſanctificatur, & ad diſtribuendum præparatur & comminuitur, ex deſcriptionibus quę apud veteres extant, certum eſt. Illas vero preces fuiſſe populo cum ſacerdote communes, teſtatur Chryſoſtomus homilia 18. in 2. ad Corint. His vero peractis, inquit Auguſtinus, & participato tanto Sacramento, gratiarum actio cuncta concludit. Eius vero argumentum fuit, ſicut Thomas notauit, quod populus exultauit pro ſumptione myſterij, & ſacerdos per orationem gratias Deo obtulit. Et hoc inde ſumptum eſt, quia & Chriſtus hymnum cecinit, poſt datam diſcipulis communionem, ſicut annotat Chryſoſtomus homil. 83. in Matthæum.

Hactenus monſtrauimus, quis ordo fuerit, quod argumentũ, & quæ materia ſacrarum precum, apud veteres in liturgiis. Quæ obſeruatio poſtea proderit ad examen Pontificij Canonis. Non autem conceptis verbis prę ſcripta fuit vna quædã certa forma harũ precum, ad quã ſub peccati mortalis periculo omnes Eccleſiæ alligatæ eſſent, ſed liberum fuit, vti quacunq; forma, modo analoga eſſet fidei. Ita tempore Auguſtini, in Concilio Aphricano, capite 70. & in Mileuitano, cap. 12. de precibus ſeu orationib. Miſſæ ſtatuitur, vt prius cum prudentioribus conferantur, ne aliæ dicantur, quam quæ à prudentioribus tractatæ, vel in Synodo comprobatæ ſint, ne forte aliquid contra fidem ſit compoſitum. Ita Gręci aliam formam huiuſmodi precum habuerunt in Eccleſia Dionyſij, aliam in Baſilij, aliam in Chryſoſtomi. Apud Latinos aliã formam habuit Ambroſius, aliã Iſidorus, aliam Gregorius. Et tamen cum Auguſtinus Gregorio proponeret quæſtionem, ꝙ alia conſuetudo Miſſarum in Romana Eccleſia, alia in Gallicanis Eccleſiis teneretur: Gregorius non vult ad illam ſuam formam precum, omnes Eccleſias alligatas eſſe, ſed reſpondet: In quacunq; Eccleſia inueneris, quod plus poſſit Deo placere, ſolicitè eligas. Fit itaq; præter & contra antiquitatis ſententiam, quod ad recitationẽ Pontificij Canonis, tanquam neceſſariã, Eccleſias ita volunt cogere, quaſi ſine illo Canone non poſſit fieri conſecratio, & cõmunio Euchariſtiæ. Et iniuſte damnantur noſtræ Eccleſiæ, quod in celebratione cœnæ Dominicæ, libere ſicut veteres fecerunt, vtũtur formulis precationũ, quæ & ſunt analogæ fidei, & pro ratione noſtrorũ temporum, ad ædificationem Eccleſiæ faciunt: in quibus tamen ſubſtantialia, quæ in veterum precationibus vſitata fuerunt, comprehenduntur.

Concilium Aphricanũ & Mileuitanũ, de precibus Miſſæ.

Vt autem ad Pontificium Canonem redeamus, falſum eſt quod dicũt, eius verba & ſententiam extare in Iuſtino, Dionyſio, & Auguſtino ad Paulinũ. Sed inquiunt: In Baſilij & Chryſoſtomi Miſſa, pleraq; quæ in Latino Canone ſunt, inueniuntur. Ego vero, vt non negarim, Baſilium & Chryſoſtomum ſuis Eccleſiis compoſuiſſe formam aliquam taliũ precum: ita affirmo probari non poſſe, Miſſas illas, quæ Baſilij & Chryſoſtomi titulo circumferuntur, ab illis authoribus eo modo, ſicut nunc habentur, conſcriptas eſſe: magna enim, & valde diſſentiens eſt exemplarium varietas. Vt in Baſilij Miſſa, vetus tranſlatio cum Gręco exemplari, & noua verſione non conuenit: & liturgia qua Syri titulo Baſilij vtũtur, nec cum veteri, nec cum noua tranſlatione conuenit. Ita in Chryſoſtomi Miſſa, magna diuerſitas eſt exemplarium, Leonis Tuſci, Eraſmi & Pelargi, qui affirmat ſuum exemplar, nec cum Tuſci, nec cum Eraſmi exemplari per omnia conueniſſe: & addit, ſe Romæ in Rota vidiſſe aliud exẽplar, quod adhuc ab omnibus variet. Non igitur genuina, ſyncera & certa ſunt omnia, quæ titulo Baſilij & Chryſoſtomi, in liturgiis ipſorum nũc legimus, ſed multa in illis ſunt variata, transformata & aſſuta, quod vel inde colligitur, quod ibi in commemoratione Sanctorum, etiam Baſilij & Chryſoſtomi nomen legitur, quod ſine dubio ab ipſis autoribus ita nõ eſt ſcriptum. Ex iis igitur, quæ dubia & incerta ſunt, res tanta, de qua in hac cõtrouerſia agitur, definiri nec poteſt, nec debet. Ambroſius 1. Tim. 2. vocat regulã Eccleſiaſticam, qua inquit Sacerdotes noſtri vtuntur, vt pro omnibus ſupplicent. Quale vero illud ſit, iam ex Auguſtino & Chryſoſtomo oſtendimus. In libro de Sacramentis 4. ca. 5. & 6. extant quædam verba, quæ in Latino Canone nunc legimus. Sed nec de illis libris certo cõſtat, quod ſint Ambroſij, & alia ratione ibi ponuntur verba, quam Pontificius Canon ea accommodat ad ſuum propitiatorium ſacrificium, ſicut mox oſtendemus.

Gloriatio Põtificiorum de antiquitate Canonis.

Hæc ideo commemoraui, vt oſtenderem vanam eſſe gloriationem de antiquitate, autoritate & certitudine Pontificij Canonis. Nõ enim ſequitur: Veteribus vſitatæ fuerunt ſingulares quædam preces in liturgiis: ergo illa ipſa plane forma precum fuit, quæ nunc extat in Pontificio Canone, vel: Quædã verba Canonis reperiuntur apud veteres, ergo totus Pontificius Canon ita ſicut nunc extat, vetuſtiſſimos Patres autores habet. Et quid opus eſt pluribus? Ipſi Pontificij ſcriptores annotant, quę ſententiæ Canonis non ex quibus Patribus ſumptæ, ſed à quibus Romanis Pontificibus inuentæ & inſtitutæ ſint. Tridentinum etiam capitulum dicit, Canonem exceptis verbis inſtitutionis & oratione Dominica, conſtare ex Pontificum inſtitutionibus. Et iudico hoc ideo poſitum eſſe in Tridentino decreto, vt oſtenderent ſe non probare diſputationes, quæ contendunt Canonem Miſſæ, non à Romanis Pontificibus, ſed ex ſcriptis Patrum ſcriptum & collectum eſſe.

Sed largiamur ſane hoc, particulas quaſdã Pontificij Canonis, habere cognationẽ cum Canone, vel Baſilij, vel Chryſoſtomi, vel Ambroſij, vel Auguſtini: non enim ſtatim inde conficietur, totũ ſyſtema Pontificij Canonis propterea pium & ſalutare eſſe. Nam & alia multa aſſuta ſunt, & quæ cum veterum precibus cognationẽ habent, in alium plane ſenſum & vſum transformata ſunt, ſicut mox oſtendemus: vt ita infelix compoſitio Põtificij Canonis, conſuta ſit ex integro corrupto, & ex multis corruptis. Quando igitur audieris Pontificium aliquem vociferantem: Quidni pius & ſalutaris ſit totus noſter Canon, cum eius ſententiæ quædam, totidem ferme verbis, in Patribus quibuſdam legantur? Opponito elegantiſſimam ſimilitudinem Irenæi, qua libro 1. cap. 1. aduerſus illos vtitur, qui ſcripturæ quaſdam ſententias excerpebant, & commentis

An Canon Miſſæ ſit orthodoxus.

Elegans ſimilitudo Irenæi.

stis suis, ne sine teste esse viderentur, accommodabant. Idem enim dicit esse, ac si quis imaginem regis, ex gemmis preciosis à sapiente artifice fabricatam soluat, & materiam aliter componat, vt fiat inde imago canis vel vulpis, & postea gloriaretur, esse pulchram imaginem regis, quia illa materia sit. Vel qui ex variis Homeri versibus cētones consuunt, si illi gloriari vellent, esse diuinum Homeri poema.

Quia vero Tridentinum capitulū decernit, Canonem Missæ ab omni prorsus errore ita esse purum, vt anathema denuncient, si quis dixerit, ipsum errores continere, non sane prolixā instituemus tractationem, sed breuiter & ordine per capita tantum recitabimus, & tanquam in tabella spectandum proponemus, quos errores & quæ vitia Pontificius Canon contineat, monstrata antithesi quomodo ea, quæ in precationibus veterum pie vsurpata fuerunt, impie nunc in Canone transformentur ad iteratum sacrificiū Christi pro peccatis.

Explicatio errorum, qui continentur in Canone.

I. Olim super munera fidelium, quæ ad aram pro pauperibus offerebātur, sicut supra ostēsum est, dicebatur talis oratio: Supplices petimus vt accepta habeas, & benedicas hæc dona, hæc munera, hæc sacrificia. Iam vero collapsa & abolita illa consuetudine, accommodantur hæc verba ad histrionicum Pontificiæ Missæ sacrificium cuius descriptio ex Eccio supra posita est. Et illud etiam ante consecrationē Canon dicit, se offerre Deo pro Ecclesia: & per illud spondet fore, vt Deus Ecclesiam suam regat, pacificet, custodiat. Hæc omnia vero tribuuntur repræsentationi nudi & simplicis panis, quia longe ante consecrationem hæc dicuntur. Tam multa monstra abominationum, ipsum principium Canonis, sicut nunc à Pontificiis vsurpatur, complectitur.

II. Quod in Canone sequitur: Offerimus tibi hoc sacrificium laudis, pro redemptione animarum, pro spe salutis, manifestum est ex ipsis verbis, quod de spirituali sacrificio laudis, glorificationis, & gratiarum actionis, olim hæc verba dicta fuerint. Nam sicut antea ex Dionysio & Chrysostomo ostendimus, celebrabatur in Liturgia gratiarum actio, pro beneficio redemptionis à Christo nobis præstito, vnde habemus spem salutis. Et talis celebratio iuxta scripturam recte vocari potcari potest sacrificium laudis, pro redemptione animarum, facta scilicet per Christum in cruce. Pontificij verò hoc sacrificio laudis, per linguam peregrinam, & per silentiarium murmur sepulto, verba illa ad histrionicam sacrificuli repræsentationem accommodant: quam dicunt fieri pro redemptione animarum, non quæ in cruce facta sit, sed quæ per repræsentationem illam sit impetranda & consequenda. Et obseruet Lector, quam scelerate verba peruertātur. Sacrificium laudis pro redemptione animarum, acquisita scilicet & inuenta per crucem Christi, detorquetur ad repræsentationem sacrificuli, pro impetranda & promerenda redemptione animarum.

III. Psal. 116. dicit: Quia pro beneficiis non possumus Deo gratias referre, beneficia ipsius, gratiarum actione esse celebranda: & hæc esse vera vota, quæ Deo reddenda sint coram omni populo.

Hæc igitur sententia de reddendis votis, olim non male accommodata fuit ad publicam & solennem, quæ in liturgiis vsitata erat, celebrationem beneficiorum redemptionis Christi. Sed sublata publica illa celebratione, Canon redditionem votorum, ad Missas votiuas refert: quando scilicet aliquis, per nundinationem data certa pecunia, curat pro se & suis celebrari talem theatricam repræsentationem, tunc impleri illud Psalmi: Vota mea reddam Domino in conspectu populi.

IIII. Quomodo apud veteres publica prædicatione celebrata sit memoria martyrum, de certaminibus & victoriis ipsorum, in quem finem & vsum, in præcedenti capitulo ostendimus. Pontificij verò per silentium in Canone, non celebrant, sed venerantur memoriam: & huic silentiariæ memoriæ & nominationi, tribuunt ea, quæ in Canone sequuntur.

V. Nominationi sanctorum, in vetustissima Ecclesia nulla coniuncta fuit inuocatio: sicut ex Dionysio, & ex Epistola Ecclesiæ Smirnensis manifestum est. Postea circa Augustini tempora, disputari cœpit opinio, nos martyrum orationibus adiuuari. Sed illæ priuatæ cogitationes, tunc nondum insertæ fuerunt publicis liturgiæ precibus. Augustinus enim diserte dicit de illis precibus, de ciuit. lib. 22. c. 10. Ad quod sacrificium, vt homines Dei, suo quidem loco & ordine nominantur martyres: non tamen à sacerdote qui sacrificat, inuocantur. Pontificius verò Canon, in ipsa actione cœnæ Dominicæ, quærens Dei gratiam, opponit Deo & merita & preces Sanctorum, & quidem ita, vt spem faciat, Deum meritis & precibus Sanctorum hoc concedere, vt in omnibus diuinæ protectionis muniamur auxilio. Et honoris (quod dicitur) gratia, additur per Christum, &c. quasi verò credentes per Christum non possint apud Deum auxilium inuenire, nisi hoc Deus concedat meritis & precibus sanctorum. Hoc certe directe pugnat cum sententia scripturæ. Hebræor. 4. 7. & 10. vbi per Christum docemur accedere ad Deum, & ad thronum gratiæ, vt consequamur misericordiam, & inueniamus gratiam ad auxilium. Augustinus etiam dicit: Sancti Dei nominantur quidem ad altare, sed à sacerdote non inuocantur. Pugnat igitur in hac parte Pontificius Canon, & cum scriptura & cum antiquitatis sententia. Quamuis enim oratio illa Canonis non dirigatur ad sanctos, sed ad Deum, est tamen ipsissima inuocatio sanctorum. Nam orare Patrem in nomine Christi, proposito scilicet ipsius merito & intercessione, est inuocare Christum: ergo inuocatio sanctorum, quando oro, vt Deus sanctorum meritis & precibus concedat, vt in omnibus protectionis ipsius muniamur auxilio. Quam horrenda verò abominatio sit in ipsa celebratione cœnæ Dominicæ, Deo proponere merita, & preces sanctorum, vt propterea inueniamus gratiam ad auxilium, in examine tertij capituli diximus.

Canon pugnat cum vera inuocatione Dei.

Et obseruet Lector, ex quam dissimilibus centonibus consarcinatus sit Pontificius Canon, & quomodo progressu temporis, impiæ opiniones veterum precibus assutæ sint. In altera enim commemoratione sanctorum, in Canone verba sunt pulcherrima: Nobis quoq; peccatoribus, famulis tuis, de multitudine miserationum tuarum sperātibus, partem aliquam & societatem dare digneris cum sanctis tuis, intra quorum nos consortium, non æstimator meriti, sed veniæ quæsumus largitor admitte, per Christum Dominum nostrum. Hæc absque dubio fuit formula veteris commemorationis Sanctorum, & pulchre congruit ad ea, quæ

quæ Smirnensis Epist. de memoria martyrum recitat. Sed postea assutum fuit contrarium commentum. Quorum meritis & precibus concedas, &c. Et illud recens assumentum, positũ fuit in priori parte Canonis. Vetus vero cõmemoratio sanctorum post principia reiecta est in posteriorem partem. Hæc consideratio multa monet & illustrat.

VI. Vetus Ecclesia obtulit Deo in celebratione Eucharistiæ, preces pro impetrandis per Christum beneficiis temporalibus & æternis. Ad hoc sacrificium precum, commode potuerũt referri hæc verba: Hanc oblationem placatus accipias, diesq; nostros in tua pace disponas, atque ab æterna damnatione nos iubeas eripi. Pontificius vero Canõ, hæc transfert ad mimicã sacrificuli repræsentationem panis nondum consecrati: & orat, vt Deus illam ita accipiat, vt propter illam dies nostros in pace disponat, & à damnatione nos eripiat.

Quis sit sensus eorũ verborum apud Pontificios.

VII. Quam oblationem benedictam, ascriptam, ratam, rationabilem, acceptabilemq; facere digneris. De hac particula Canonis, præcipue triũphant Pontificij: extat enim in lib. Ambros. 4. ca. 5. de Sacramentis. Et de conse. dist. 2. cap. Vtrum. tribuitur Augustino. Sed instituatur collatio, quem sensum verba illa habeant apud patres, & quorsum ea torqueant sacrificuli Pontificij. Augustinus dicit, Sacerdotẽ petere, vt verbo creatoris, & virtute Spiritus S. ex pane & vino fiat corpus & sanguis Christi.

Et manifeste interpretatur de sumptione, cum inquit: Quia in Baptismo similitudinem mortis Christi accepimus, similitudinẽ quoq; carnis & sanguinis eius sumamus. Corpus igitur Christi crucifixum, & sanguinẽ effusum, quando in Sacramento sumuntur, vocat hostiã benedictam, per quam benedicimur: ascriptam, per quam in cœlo ascribimur: ratam, per quam de visceribus Christi esse censeamur: acceptabilem, vt qui nobis ipsis displicemus, per hanc acceptabiles Deo simus. In hanc sententiam veteres non male orarunt: quia panis & vinum hæc præstare non possunt, vt fiat nobis corpus & sanguis Christi, illa enim hostia sumpta, est nobis benedicta, rata, acceptabilis. Et hoc ipse contextus Canonis videtur velle, addit enim interpretationẽ: vt nobis fiat corpus & sanguis Christi. Et vocabulum oblationis, non pro actione ibi accipitur, sed pro pane & vino, quæ à populo oblata erãt. Ita enim præparatoria oratio, quæ Ambrosij titulum habet, inquit: Spiritus S. hanc nostram oblationem efficiat corpus & sanguinem Christi. Pontificij verò sacrificuli, hæc omnia ad gesticulatoriam suam repræsentationem accommodant: & illam interpretantur esse oblationem adscriptam, per quam in cœlos adscribamur: acceptabilem, per quam Deo accepti simus: ratã, per quam rata sit nostri cum Deo reconciliatio. Hæc quantum distent à veterum sententia, & qualia sint, manifestum est.

VIII. De verbis institutionis cœnæ, quomodo illa in Canone mutentur, antea dictum est, vbi de consecratione egimus. Quod verò post verba institutionis sequitur: Vnde memores passionis, resurrectionis, &c. hoc sine dubio sumptum est ex veteribus. Sed vide degenerationem. Cyrillus dicit, fuisse annunciationẽ: Dionysius vtitur verbo ὑμνεῖν. Sed Pontificius Canon lege cauet, vt ita murmuretur, ne quis exaudiat.

IX. Antiquitus de oblatis à populo donis & datis, sumebatur quod sanctificabatur verbo Christi, vt fieret Eucharistia corporis & sanguinis Domini: & hæc sumptio & sanctificatio vocabatur oblatio. Nunc cum mos ille non seruetur, verba transferũtur ad repræsentationem sacrificuli.

Oratio sacrificuli post cõsecrationem.

X. Post consecrationem super corpus & sanguinem Christi, orat sacrificulus, vt Deus pater accepta illa habere dignetur, sicut Abelis brutũ pecus, & Melchisedech cibarium panem & vinum. Indigna profecto, & horrenda est cõparatio. Torquent se igitur expositores Canonis, vt absurditatem illam aliquo modo mitigent & amoliantur. Sed centones sunt in Canone transpositi. In Liturgia enim Basilij, quando munera populi collecta sunt, & cõposita à presbyteris, tunc Pontifex orat, vt Dominus hoc incruẽtum sacrificium, acceptum habeat, sicut suscepit munera Abel, sacrificium Noe, holocaustum Abrahæ, &c. Secreta etiã, quæ Dominica septima post Pentecosten legitur, ita orat: Super munera populi, pari benedictione sicut munera Abel sanctifica. Hæc particula iam in Centonibus Canonis, post consecrationem posita, oratur super ipsum corpus & sanguinẽ Christi. Et tamẽ nihil vel erroris vel absurditatis Canon cõtinere decernitur.

XI. Post consecrationem super corpus & sanguinem Christi, sacrificulus orat: Iube hæc perferri per manus sancti Angeli, in sublime altare tuum, in cõspectu maiestatis tuæ. Apostolus ad Hebræos dicit, Christum introiuisse in ipsum cœlum, vt appareat nunc vultui Dei pro nobis. Et sacrificulus (quod horrendum est) orat, vt per manus Angeli primum eo deferatur. Sed quem sensum illa antiquitus habuerint, ex Irenæo colligi potest, qui de oblatione munerum, quibus miseremur pauperum, & de precibus, inquit, lib. 4. c. 14. Est ergo altare in cœlis: illuc preces nostræ & oblationes nostræ diriguntur. Et ministerium Angelorum in orationibus describitur, Apo. 5. & Tob. 12. Hæc verò particula in centonibus Canonis, non suo loco posita, peperit absurdam & impiam hanc sententiam. De consec. 2. c. Vtrum. Augustini sententia ostendit, hæc verba ante consecrationem solita fuisse dici: quæ ipse interpretatur, de sanctificatione panis, vt fiat corpus Christi.

XII. De memoria defunctorum in Christo, extant alicubi quædam veterum exempla. Sed Dionysius dicit, illam memoriam propter imitationem celebratã fuisse, vtq; esset testimoniũ, quod mortui apud Deum viuant. Postea ex illa memoria, factæ sunt preces & orationes, quib. animæ defunctorum Deo commendabãtur. Pontificius verò Canon fingit, opus illud repræsentationis Missificæ, esse sacrificium propitiatorium pro peccatis, pœnis & satisfactionibus, quod defunctis in purgatorio applicetur ad liberationem. Ita sensim degenerarunt veterum instituta, donec tandẽ vsus cœnæ Dominicæ, qui pro viuis institutus est vt manducent, bibant, & mortem Domini annuncient, ad mortuos translatus est, per modum sacrificij. Sed de purgatorio, & quæ huc pertinent, peculiaris postea locus erit.

Vsus cœnæ Dominicæ ad mortuos translatus.

XIII. Olim super munera fidelium, inter cæteras precationes etiã hæc dicta fuit: Per quem Christum, hæc omnia nobis semper bona creas, sanctificas, benedicis, & præstas nobis, per ipsum est Deo patri, in vnitate Spiritus sancti, omnis honor & gloria. Hæc recte conueniunt ad illud Iustini, super eleemosynas fidelium, Deum benedici in nomine Filij & Spiritus sancti, & quod Paulus dicit, creaturas per verbũ Dei, & orationem sanctificari: Postea rapsodia Canonis post consecrationem, verba illa ad cor-

ad corpus Christi trāstulit, quasi illud in cœna Dominica semper de nouo creetur.

XIIII. Tempore Gregorij, circa annum Domini 600. alia & noua adhuc inuocatio sanctorum, Canoni assuta fuit, vt scilicet intercedentibus sanctis, Deus propitius det pacem in diebus nostris, vtque à peccato simus liberi, & ab omni perturbatione securi. Et hæc inuocatio sanctorum ita posita est in Canone, vt postquam dictum est in oratione Dominica, Libera nos à malo, & priusquam cantetur, Agnus Dei qui tollis peccata mundi, dona nobis pacem, inseratur inuocatio sanctorum, vt & liberatio à malis, & donatio pacis, sanctorum intercessioni accepta feratur, ne scilicet soli Christo hæc tribuantur, sicut oratio Dominica, & inuocatio agni Dei sonāt, sed vt per Christum quidem non tamen nisi intercedentibus sanctis hæc nobis donari persuadeamur.

Intinctio Eucharistia.

XV. Intinctio Eucharistiæ pronunciata est à Iulio Pontifice, non esse consentanea institutioni Christi, traditioni Apostolorum, & Ecclesiasticæ consuetudini. De consec. 2. cap. Cum omne. Et tamen in Canone, Sacerdos non tantum partem hostiæ consecratæ in calicem mittit, sed addit: Hanc commixtionem fieri sumentibus salutem mentis & corporis ad vitam æternam. Adeo Canoni Missæ, nec cum scriptura, nec cum patribus, nec cum ipsis veteribus Romanis pontificibus conuenit.

XVI. Conclusio Canonis, id quod nullæ veteres preces faciunt, proponit Deo repræsentationem illam Sacerdotis, pro sacrificio propitiatorio. Et fingit Sacerdos, se illud applicare quibus velit, inquit enim: Hoc sacrificium quod obtuli, sit mihi & omnibus, pro quibus illud obtuli, propitiabile: Quantum vero abominationum, commentū illud de propitiatorio sacrificio contineat, supra explicatum est.

XVII. Cum in priuatis Missis, contra morem veteris Ecclesiæ solus sacrificulus sumat, manducet & bibat, tamen per ludibrium in Canone subinde ingeminat illas voces: Quotquot ex hac altaris participatione sumpserimus, fiat nobis omnibus sumentibus salus. Habete vinculum pacis, vt apti sitis sacrosanctis mysteriis Christi. Item. Quæ ore sumpsimus. Cumque vnam tantum speciem communicantibus dispenset, tamen orat: Quotquot ex hac altaris participatione corpus & sanguinem Christi sumpserimus, &c. Nolui hæc copiosa oratione amplificare & exaggerare, sed tantum capita errorum breui annotatione signare, & consideranda proponere volui: idque ex illa antithesi, quomodo, quæ in veterum precationibus non male vsurpata fuerunt, impie nunc ad Pontificium sacrificium Missæ accommodentur & detorqueantur. Illam enim iudico simplicissimam rationem esse declarandi Canonem Missæ.

DE CEREMONIIS MISSÆ.

CAPVT V.

Cvmque natura hominum ea sit, vt non facile queat sine ipsis adminiculis exterioribus, ad rerum diuinarum meditationem sustolli, propterea pia mater Ecclesia ritus quosdam, vt scilicet quædam submissa voce, alia vero elatiore, in Missa pronunciarentur, instituit: ceremonias item adhibuit, vt mysticas benedictiones, lumina, thymiamata, vestes, aliaque id genus multa, ex Apostolica disciplina & traditione, quo & maiestas tanti sacrificij commendaretur, & mentes fidelium per hæc visibilia religionis & pietatis signa, ad rerum altissimarum, quæ in hoc sacrificio latent, contemplationem excitarentur.

CANON VII.

Si quis dixerit, ceremonias, vestes, & externa signa, quibus in Missarum celebratione Ecclesia Catholica vtitur, irritabula impietatis esse magis quam officia pietatis, anathema sit.

EXAMEN.

Ceremonia Missa quadruplices.

Ceremoniæ Missæ, non omnes vnius sunt generis. Quædam enim habent mandatum diuinum, & exempla scripturæ, vt fiant in celebratione cœnæ Dominicæ, quæ quasi substantialia sunt, vt in publico conuentu accipere panem & calicem, benedicere, distribuere, manducare, bibere, mortem Domini annunciare. Quædam verò non habent quidem expressum mandatum Dei, vt necessario ita fiant, in celebratione cœnæ Dominicæ: sunt tamen sua natura res bonæ & piæ, si recte ad ædificationem vsurpentur: vt Psalmi, lectiones scripturæ, piæ preces, & gratiarum actiones, confessio Symboli, &c. Quædam per se sunt superstitiosa & impia: vt sacrificium Missæ pro viuis & mortuis, inuocatio Sanctorum, satisfactio pro animabus in purgatorio, priuata Missa, consecratio salis, benedictio aquæ, &c. Quædam verò ceremoniæ sunt adiaphoræ: vt vestitus, vasa, ornamenta, verba, ritus, quæque verbo Dei non repugnant. Et quæ primi sunt generis, necessario obseruanda sunt: pertinent enim ad substantiam cœnæ Dominicæ. Ex iis verò, quæ secundi & quarti generis sunt, in Ecclesiis nostris pleraque, quæ ad ædificationem fidelis populi faciunt, salua Christiana libertate seruantur.

Tertium verò genus superstitiosum & impium, merito, recte, & necessario abrogatum & explosum est. Sed examinemus quintum hoc capitulum. Primum autem hæc consideratio se offert, quod sine distinctione de ceremoniis Missæ loquuntur, & ex vna fidelia omnes dealbant: Hæc enim sophistice ipsis vsitata est, ꝙ ea, quæ per se pia & bona sunt in Missa, exaggerare solent, dissimulatis interea aliis, vt quia quædam pia & bona sunt, existimentur reliqua omnia vnius & eiusdem esse generis. Aut si quis reprehendat manifeste superstitiosa & impia in Missa, statim clamitant, omnia salubria pietatis exercitia, & quæcunque decoro & ordini seruiunt, labefactari & tolli. Omnino igitur in hac disputatione, adhibenda est distinctio illa, quam in principio exposui.

Quomodo Christus, quomodo itidem Apostoli cœnam Dominicam celebrarint.

2. Dicunt, omnes illas ceremonias, quas in celebratione Missarum adhibent, esse ex traditione & disciplina Apostolica, quod manifeste falsum est. Quomodo enim Christus celebrarit cœnam Dominicam, Euangelistę describunt. Apostolicam verò synaxin Paulus describit, 1. Cor. 11. Nec satis est, quod dicunt, verisimile esse, ab Apostolis ceremonias traditas & institutas esse, quia Paulus dicat: Cætera cum venero, disponam: ostendendum enim esset certis documentis, quæ illa sint, quæ D. Paulus tunc voluerit disponere, & postea disposuerit: quodque voluerit illa esse Catholicæ & necessariæ obseruationis. Sed non opus est huiusmodi coniecturis: Ipsi enim Pontificij Scriptores prolixe testantur, Apostolos nude & simpliciter celebrasse

cœnam

cœnam Dominicam, recitata solummodo ad verba cœnæ, oratione Dominica, & addita commemoratione mortis Christi. Atq; ideo ad Apostolicam Missam, propter nudā simplicitatem, accommodant illud Prudentij:

Prudentius.

——Agresti turbida vultu,
Nuda humeros, intonsa comas, exerta lacertos.

Annotant autem iidem Pontificij scriptores, quo tempore, & à quibus Pontificibus singulæ ceremoniæ Missæ, institutæ sint: falsum igitur est, totam panopliam, & integrum apparatum Pōtificiæ Missæ, esse traditionis & disciplinæ Apostolicæ.

3. Quo consilio, in quem finem & vsum, Patres tales aliquas ceremonias adiecerint celebrationi sacramentorum, supra in loco de sacramentis, in genere in explicatione 13. Canonis annotauimus. In celebratione verò cœnæ Dominicæ tales seruarunt ceremonias, quæ annunciationem mortis Domini, quæ publica prædicatione verbi fiebat, adiuuarent & illustrarent: quæque vna cum verbo, de doctrina & vsu sacramenti, vtiliter aliquid monerent & excitarent homines, vt attentius ad doctrinam verbi, & ad ea, quæ de substantia sunt cœnæ Dominicæ, animaduerterent. Et tales ritus liberæ fuerunt obseruationis, non enim vbique fuerunt iidem & similes, nec alij alios ad suorū rituum obseruationem cogebant. Tali verò libertate, bonos & vtiles ritus, non inuiti probamus & seruamus. Sed Pontificij veterum ceremonias, admixtis multis ociosis, ineptis & superstitiosis ritibus cumularunt, ita vt doctrina & verus vsus cœnæ Dominicæ multitudine talium rituum paulatim obscurari & obrui cœperit, donec tandem in aliud plane genus, sacrificij scilicet, transformata est actio cœnæ Dominicæ: Nec ad illustrationem doctrinæ, Pontificij vtuntur suis illis ceremoniis: sed verba coram plebe vel peregrina lingua, vel ita secrete pronunciant, vt nemo exaudire possit. Interea verò foris, externis signis gesticulantur, & illis humanis ritibus, sepulto vsu verbi, tribuunt hanc virtutem & efficaciam, quod spectatores excitent & subleuent ad contemplationem, meditationem, & fidem rerum diuinarum. Atqui verbum & sacramenta diuinitus instituta, sunt organon illud, per quod spiritus vult efficax esse, mentes illuminare, fidem & pietatem in illis excitare, fouere, cōfirmare, augere & conseruare. Ingens igitur discrimen est, & inter ceremonias & inter vsum earum, qualis fuit in veteri Ecclesia, & qualis nunc est in Missa Pontificia.

Ceremoniæ Patrum in cœna Domini.

Vanitas ceremoniarum in Missa.

4. Obseruationem illarum ceremoniarum ita faciunt necessariam, vt pronuncient mortaliter peccare eum, qui aliquid in illis neglexerit, & vix credunt recte celebrari cœnam Dominicam, si non adhibeatur totus ille ceremoniarum apparatus. Et quod diligenter cōsiderandum est, quæ in celebratione cœnæ Dominicæ sunt iuris & mandati diuini, vt scilicet ea, quæ consecrata sunt, aliis dispensentur, & quidem sub vtraque specie, vt mors Domini publice annuncietur, lingua, quæ ab idiotis intelligi possit. 1. Corin. 14. ea libere negligunt, mutant, & sepeliunt. Pro humanis verò ritibus retinendis, ferro & flamma pugnant. Ita relinquentes mandatum Dei, tenent traditiones hominum, imò irritum faciunt mandatum Dei, vt hominum traditiones seruent, Marci 7.

5. Ceremoniis illis & ritibus per se absolutis, tribuunt peculiaria merita. Et pleræque ceremoniæ in Pontificia Missa eo referuntur, vt homines abducant à vero vsu cœnæ Dominicæ: vtq; stabiliant superstitiosas & impias opiniones, de opere operato sacrificij Missæ, pro viuis & mortuis. Propter hāc verò causam, & propter hunc abusum, de Papisticis Missæ ceremoniis, non male dictum est, esse magis irritabula impietatis, quam officia pietatis. Plura verò ad hanc disputationem pertinentia annotauimus in 13. Canone de sacramentis in genere, & de submissa voce, dicemus in 8. cap.

DE PRIVATIS MISSIS.

CAPVT VI.

Optaret quidem sacrosancta Synodus, vt in singulis Missis fideles adstantes, non solum spirituali affectu, sed sacramentali etiam Eucharistiæ perceptione communicarent, quo ad eos huius sanctissimi sacrificij fructus vberior proueniret, nec tamen si id non semper fiat, propterea Missas illas, in quibus solus sacerdos sacramentaliter communicat, & priuatas & illicitas damnat, sed probat, atque adeo commendat. Siquidem illæ quoque Missæ, vere communes censeri debent, partim quod in eis populus spiritualiter cōmunicet, partim vero quod à publico Ecclesiæ ministro, non pro se tantum, sed pro omnibus fidelibus, qui ad corpus Christi pertinent, celebrentur.

CANON VIII.

Si quis dixerit, Missas in quibus solus sacerdos sacramentaliter communicat, illicitas esse, ideoque abrogandas, anathema sit.

EXAMEN.

Vtile est, originem priuatæ Missæ, qualis iam apud Pontificios est, vbi solus sacerdos celebrans communicat, nosse, & recte considerare, hæc enim obseruatio totam hanc disputationem illustrabit. Principio igitur feruente populi deuotione, quæ persecutionū procellis magis inflammabatur, quotidie cœtus Ecclesiasticus conueniebat ad celebrationem & communicationē cœnæ Dominicæ: sicut hoc exemplis ostendimus in examine 13. Canonis, de Eucharistia. Postea refrigescente populi ardore, generalis populi conuentus, propter secularium occupationes, non potuit, nisi Dominicis festis, & solennioribus diebus celebrari. Ibi verò clerici & religiosi, quotidie tamen frequentabant sacra officia: Non quod Missas celebrarent sine communicantibus, sed ipsi clerici inter se retinebant quotidianam communionem. Ita enim ex Vualafrido citat Cassander: Cum maxime clericis omnes dies in ferias deputentur, videtur ratione plenissimū, vt per singulos dies sacris occupemur officiis, panem ac sanguinem Dominicum, sine quibus viuere non possumus, iugiter ambiamus. Tunc igitur cœpit distinctio Missarum publicarum & priuatarum, quas Gregorius vocat peculiares, Odo Cameracensis solitarias. Quando enim in generali & solenni fidelis populi conuentu, communio cœnæ Dominicæ celebrabatur: quod fiebat Dominicis festis & solennioribus diebus, in publico Ecclesiæ loco: appellabatur publica & solennis Missa. Quādo verò priuatis diebus (ita enim Cassander notat ex libro Exordij Cisterciensis cœnobij) soli clerici & religiosi ad communionem congregabantur, appellabatur non publica, sed priuata Missa.

Origo priuatæ Missæ.

Missa peculiaris seu solitaria.

Missa publica & solennis.

Ita Gregorius ad Castorium Episcopum Ariminensem inquit: Missas publicas in cœnobiis fieri, omnino prohibemus, ne in Dei seruorum recessibus, & eorum receptaculis, vlla popularis præbea-

Gregorius.

tur

tur occasio conuentus. Odo Cameracensis in Canonem: Cum primitus Missæ sine cœtu populi non fierent, postea mos inoleuit Ecclesiæ, solitarias, maxime in cœnobiis, fieri Missas. Ita quando, vel pro ægrotis, vel pro peregrinis, vel aliis extra publicã & solennẽ populi congregationẽ cõmunio cœnę Dominicæ celebrabatur, vel quãdo illud fiebat in loco priuato, appellabantur Missæ priuatæ. Ita de Con. dist. 1. c. Et hoc attendendum, Grego. dicit: Omnes qui in vrbe, vel in circuitu sunt, siue sacerdotes, siue populi, in vnum ad publicã Missarum celebrationem conueniant. Peculiares vero Missæ non per altaria, nec in publico, nec tempore publici conuentus fiant, ne populus à publicis solennibus abstrahatur. Ita Nazianzenus in paruo oratorio sacra celebrabat. Tripart. 9. c. 8. Et Victor de persecutione Vandalica, li. 3. narrat, pios propter Arrianorũ sæuitiam, in priuatis domibus & cõuentus habuisse, & Sacramentis legitime fuisse vsos. De consec. 1. c. Clericos, permittitur sacerdotibus, vt in oratoriis, quæ intra priuatas domos sunt, celebrare possint. Hæ verò priuatæ Missæ non fuerunt sine communicantibus. Nam Gregorius homil. 37. in Euang. inquit: Tunc ille compulsus, in Episcopi oratorio Missas fecit, & manu sua corpus Dominicum, pacemq; omnibus dedit.

Cum vero & illa, de qua iam dixi, quotidiana clericorum & religiosorum communio non amplius frequẽtaretur: sacerdotes tamen quotidie, pro more veteri aras instruebant. Ibi tunc alicubi, quando non aderant communicantes, preces, lectiones, & cæteri ritus ad synaxin pertinentes, excepta consecratione & cõmunicatione celebrabãtur: sicut Socrates, lib. 5. cap. 22. de Alexandrina Ecclesia scribit. Et hæc Missa dicebatur sicca. Alicubi vero sacerdotes celebrantes, quando neminem alium habebant, soli communicare cœperunt: ne populi oblationibus, si tantum siccam Missam celebraret, fraudarentur. Vt autem populum ad oblationes, quæ quæstui ipsis erant, inuitarent, cœperunt modum præparationis, & periculum indignæ manducationis, vltra veritatem exaggerare, & econtra paulatim multa comminisci de vtilitate & efficacia quæ ex priuato illo opere & actione Sacerdotis, ad illos etiam, qui non communicarent, modo oblationes afferret, rediret: donec tandem ex illa sacerdotis actione sine communicantibus, fabricatum est sacrificium propitiatorium, pro peccatis applicatorium omnium meritorum Christi, & impetratorium omnium, quæ à Deo postulamus. His verò opinionibus instillatis in hominum animis, cumulatæ sunt sine modo nundinationes & emptiones talium priuatarũ Missarum. Nam iudicata fuit via esse valde compendiaria, sine magna præparatione, & sine periculo indignæ manducationis, ex opere operato priuatæ Missæ sacerdotis, posse consequi illa omnia, imò multo plura & præstantiora, quam quæ ipsa communio cœnæ Dominicæ pollicetur. Hæc vera est origo priuatæ Pontificiæ Missæ: quam Tridentina Synodus non damnat, sed probat, atq; adeò commendat, nec iniuria. Vna enim & potissima quæstura regni Pontificij, est cauponatio & nundinatio priuatarum Missarum. Res ipsa autem non est obscura: an scilicet vera & legitima sit celebratio cœnæ Dominicæ sine communicãtibus, vbi ille qui celebrat, nemini sacramentum dispensat, sed solus tantum illud sumit: reliqui verò tantum sunt spectatores. Christus enim, cum sacramentum hoc institueret, non solus ipse, discipulis tantum vel spectantibus, vel auscultãtibus, illud sumpsit, nec ex illo opere, discipulis si non communicarent, sed tantum cum deuotione astarent, spectarent, & auscultarent, promisit impetrationem gratiæ Dei, imò ne legitur quidem ipse sacramentum hoc sumpsisse, sed dispensasse, ded[illegible] discipulis, & iussisse, vt illud manducarent & biberent in sui cõmemorationem. Hoc verò quod ipse in prima cœna fecit, mandauit in futurum fieri, donec veniat ad iudicium. Contra omnes igitur cauillationes, certissimum & manifestissimum est, Christum celebrationem cœnæ suæ non ita instituisse, vt ille qui benedicit, solus sumat, reliquis tantum spectantibus, & quod ex illa vnius actione, fructus Eucharistię propter spectaculum redundet ad alios qui communicant. Sed institutio Christi, quando hoc, quod in prima cœna factum est, rite & legitime facere volumus, requirit, vt in celebratione cœnæ Dominicæ, sit qui gratias agat & dispenset, adsint etiam quibus detur, qui accipiant, manducent & bibant. Hoc enim in prima cœna factum est, & vt in futurum fieret, mandatum est. Ita quando Apostolorum synaxis, per fractionem panis describitur, satis ostenditur fuisse dispensationem & distributionem. Omnium verò clarissime Paulus describit, qualis fuerit celebratio cœnæ Dominicæ, in Apostolica Ecclesia. Non tantum enim repetit verba institutionis, sed 1. ad Corinth. 10. dicit, corpus Christi in cœna Dominica, cum omnibus illis, quæ traditione sui corporis promeruit & acquisiuit, communicari, non spectando quomodo vnus sumat, sed panis, inquit, quem frangimus, hoc est, dispensamus, & manducandum distribuimus, est communicatio corporis Christi. Item, dicit, fideles participes esse mensæ Domini, non spectando, sed manducando: vnum, inquit, corpus multi sumus: non quia spectamus vnum manducantem, sed quia omnes ex vno illo pane, qui frangitur, hoc est, dispensatur & distribuitur, participamus. Imò 1. ad Corinth. 11. opponit inter se Dominicam cœnam, & priuatam cœnam, & quidem ita vt confirmet, vbi priuata cœna agitur, ibi non posse Dominicam cœnam celebrari. Et priuatam cœnam definit, vbi quis priuatim quod cœnæ Dominicæ est, manducat, & præoccupat non simul participantibus aliis, & dicit nõ dissimile esse, ac si instrueretur talis cœna, vbi vnus saturetur, alter verò cogeretur esurire. Coniunctim autem loquitur & de sumptione cœnæ Dominicæ, & de conuiuiis, quæ more tunc vsitato subsequebantur. Hic certe locus, tanquam fulmen prosternit priuatas Pontificiorum Missas, in quibus solus sacerdos celebrans, sacramentaliter communicat.

Et clarissima est Chrysostomi sententia, in illum Pauli locum: Quod Dominicum est, priuatum fecerant. Cœna enim Domini debet esse communis. Nam quæ Domini sunt, non huius sunt serui, non alterius, sed omnib. communia. Quod enim Dominicum est, idem & commune est. Nam si Domini est, non debes tanquam proprium tibi assumere, sed tanquam res Domini, communiter omnibus proponere: siquidem hoc est Dominicum. Nunc autem non finis esse commune, sed tibi comedis.

Vetus etiam Ecclesia Christi institutionem, Apostolorum traditionem, & Apostolicæ Ecclesiæ exemplum secuta: semper in celebratione cœnæ Dominicæ, seruauit dispensationem & distributionem

Missa sicca.

Missa vnica quæstura Pontificiorum.

An legitima cœna Dominica celebratio censenda sit, quæ sit absque communicantibus.

Paulus.

Chrysostomus.

Institutum veteris Ecclesiæ.

nem

nem Sacramenti: id quod testantur omnes descriptiones liturgiarum, quæ apud Patres extant. In veteri & puriori antiquitate, prorsus ignota fuit talis priuata Missa, vbi Sacerdos id, quod cõsecrauit, nemini communicat, sed solus sumit. Commentum vero, quod celebratio cœnæ Dominicæ prosit illis qui non communicant, sed tantum intersunt, audiunt, & cum deuotione spectant, quod solus sacerdos agit: non tantum ignotum est antiquitati, sed serio & grauiter reprehensum & damnatũ fuit priscis Ecclesiæ temporibus. Chrysostomus homilia 3. in primum caput ad Ephesios: Frustra, inquit, habetur oblatio quotidiana, cum nemo sit, qui simul participet. Communicabat sine dubio Chrysostomus cum sacerdotibus & Diaconis suis, sicut forma liturgiæ ipsius ostendit. Cum autem ex populo nemo esset qui simul participet, non dicit, prodest vobis quod ego facio, modo cum deuotione intersitis actioni, auscultetis, & spectetis, sed inquit: frustra habetur quotidiana oblatio. Et illud mox clarius explicat, quisquis mysteriorum consors non est, imprudens & improbus astat. Item: Si quis ad conuiuium vocatus, manus quidem lauerit, & accubuerit, & tamen nihil ciborũ gustauerit, nonne infert contumeliã conuiuatori, à quo fuerat vocatus? an non satius fuerit, eum qui talis est, prorsus non comparuisse? Audis nõ verba sed fulmina, contra Pontificiã persuasionem de spectaculo priuatarum Missarum. In 2. ad Cor. hom. 18. dicit, in celebratione Eucharistiæ, non esse sicut in veteri Testamento, vbi solus Sacerdos quædam comedebat.

Chrysostomus.

Et persuasio priuatarum Missarum, qualis est apud Pontificios, Ecclesiasticis Canonibus seueriter repressa fuit priscis Ecclesiæ temporibus.

Inter Canones qui Apostolici vocãtur, decimus ita habet. Omnes fideles, qui conueniunt in solennibus sacris ad Ecclesiã, Scripturas audiant. Qui vero non permanserint in oratione, vsque dum Missa peragitur, nec sanctam communionem percipiunt, velut ἀταξίας Ecclesiæ mouentes, conuenit communione priuari. Et ille Canõ, in Antiocheno Cõcilio, cap. 2. repetitur & confirmatur, De Con. dist. 2. ca. peracta consecratione omnes communicent, qui noluerunt Ecclesiasticis carere liminibus. Sic enim Apostoli statuerunt, & sancta Romana tenet Ecclesia.

Imo cũ iam irrepsissent priuatæ Missæ, multi tamen persuasionem illam reprehenderũt. Humbertus contra Nicetam Monachum, dicit esse imperfectã Missam, in qua non simul fit consecratio, fractio, seu distributio & communicatio.

Humbertus.

Vualafridus de rebus Ecclesiasticis cap. 22. Quamuis cum soli Sacerdotes Missas celebrant, intelligi possit, illos eiusdem actionis cooperatores esse pro quibus tunc ipsa celebrantur officia, & quorum personam in quibusdam responsionibus Sacerdos exequitur, tamen fatendum est illam esse legitimam Missam, cui intersunt sacerdotes, respondentes, offerentes, atq; communicantes: sicut ipsa compositio precum, euidenti ratione demonstrat.

Regino citat ex Concilio Nannetensi, ridiculosum esse, muris aut parietibus insusurrare, quæ ad populum pertinent. Et vere ludibria sunt, quod in priuatis Missis, vbi nemini dispensatur Eucharistia, sacrificulus tamen in Canone ingeminat: Quotquot ex hac altaris participatione sumpserimus, fiat nobis omnibus sumentibus salus. Sacramenta, quæ sumpsimus, &c.

Vualafridus.

Impudentius verò ludibrium est, quod in priuatis Missis, vbi nulla fit distributio, hostia tamen frangitur: hoc est, sicut Augustinus inquit, ad distribuendum comminuitur. Et loco distributionis, à Christo institutæ & mandatæ, prodigiosa finguntur de fractis particulis in priuata Missa: quæ legi possunt apud Durandum in Rationali, lib. 4. c. 51. Tres partes fractæ de Christi corpore signant: Prima, suam carnem, sanctosque, secunda sepultos, Tertia viuentes, &c. vel prima pars significat sanctos in cœlo, secũda, Ecclesiam militantem in terra, tertia, defunctos in purgatorio. Item, vna pars offertur pro illis, qui non sancte viuunt in terra, sed in peccatis voluuntur, secunda, pro sanctis in cœlo, tertia, pro animabus in purgatorio. Hi scilicet sunt fructus priuatæ Missæ, & ex huiusmodi fructibus figmentorum cognoscitur, qualis arbor sit priuata Missa.

Fractio hostiæ in priuatis Missis.

Hæc verò cum ita se habeant, cumque manifestum sit priuatam Põtificiam Missam pugnare cum testamentaria institutione filij Dei, cum Apostolorum scriptis, traditionibus, cum exemplo Apostolicæ Ecclesiæ, cum testimoniis veteris Ecclesiæ, & cum canonibus Ecclesiasticis, quid quæso Tridentinum Concilium de priuatis Missis statuit? Audi verò. Optaret, aiunt, Synodus, vt in singulis Missis fideles adstantes, sacramentali etiam perceptione communicarent. Quare verò hoc optant? Sine dubio, quia vel inuiti agnoscere & fateri coguntur, non esse consentaneum vel scripturæ, vel antiquitati, quod in priuata Missa solus sacerdos communicat. Sed si serio hoc optant, deberent hominibus eximere falsam persuasionem, de virtute & efficacia spectaculi priuatæ Missæ, & ex veris fundamentis, deberent homines hortari ad crebriorem communionem: quod scilicet fructum Cœnæ Dominicæ, hac sola ratione, & non alia, quam quæ à Christo instituta & præscripta est, consequi possint: vtque ad regulam institutionis Christi, & ad formam primitiuæ Ecclesiæ commodius rediretur, abrogandæ essent priuatæ Missæ: vt scilicet nulla Missa celebraretur, si non adessent, quibus dispensaretur Sacramentum. Sed meminerunt patres, se congregatos esse, vt prospiciant, ne quid detrimenti capiat Respublica Pontificia, præsertim quod ad quæsturam, & ad officium publicanorum pertinet. Ideo votum, quod ipsa rei euidentia ipsis expressit, mox interuertunt: se scilicet, hoc non obstante, probare, atque adeo hominibus commendare illas Missas, in quibus solus sacerdos sacramentaliter communicat. Ne igitur optandum quidem esset, vt in singulis Missis essent, qui simul communicarent. Audiamus verò rationes: Non sunt, inquiunt, priuatæ Missæ, sed communes, etiam vbi solus sacerdos tantum communicat. Atqui ipsi per multas annorum centurias, eas ita nominarunt. Apud Gregorium in registro, crebra est appellatio priuatæ Missæ. Glossa de Consecrat. distinct. 1. cap. & hoc attendendum, nominat eas priuatas: & omnino vulgata est illa appellatio. Gratias verò agimus Concilio, quod concedit & fatetur, Missam non debere esse priuatam, sed communem. Nec de appellatione, sed de re ipsa certamen est: Qualis scilicet communio sit Cœna Dominica. Illa verò ita describitur 1. Corinth. 10. Quia omnes ex vno pane participamus. Quando igitur vnus ad se hoc rapit, & nemini communicat: certe non communis, sed priuata est

Missa priuata contra quæ pugnet.

Missa,iuxta Chrysostomi sentẽtiam. Nec vero sentimus, nunquam celebrandam esse cœnam Dominicam, nisi totus Ecclesiæ cœtus in vnum collectus fuerit: Aut omnes fideles necessario semper in singulis Missis, singulos teneri ad communicandum. Christus enim duodecim tantum adhibuit,ad primam cœnam,&inquit:Quotiescunq; biberitis.Sed hoc est quod agimus, nunquam celebrandam esse cœnamDominicam,nisi adsint quibus dispensetur Sacramentum.

Duo autem argumenta habent, quibus mundo persuadere conantur,quod priuatum est, commune esse. Primum est, de spirituali communione: vtque eo rectius intelligatur, conferemus illud in iustam formam.Celebratio cœnæ Dominicæ,requirit communicationem corporis & sanguinis Domini:& quãdo ea fit,tunc satisfit institutioni Christi. Sed qui audit & spectat Missam si doctrinam de passione & resurrectione Christi meditetur,& fide apprehendat,spiritualiter communicat corpori & sanguini Christi,Ioh. 6.Ergo in priuata Missa satisfit institutioni Christi, etiamsi nullus ex populo, sed tantum solus Sacerdos Sacramentaliter communicet. Quid si igitur etiam Sacerdos celebrans, spiritualiter tantum communicet:certe eadem cõsequentia, egregie scilicet satisfieret institutioni Christi, etiamsi nec ipse sumat, nec aliis dispenset quæ consecrata sunt. Hoc vero artificium vt illo modo satisfieret i[n]sti[t]utioni cœnæ Dominicæ, ignotum fuit antiquitati, neque enim opus fuisset, Canones illos quos supra nominauimus, de Sacramentali communione, tanta seueritate condere, cum verum esset quod argumentum hoc conatur efficere. Merito igitur in exiliũ eiectus esset Chrysostomus,qui tam duriter reprehendit eos qui adstant, & non simul participant: cum iuxta Pontificios, spirituali communione potuerint institutioni Christi satisfacere.

Sed de re ipsa dicemus. Certum est, extra celebrationem & vsum cœnæ Dominicæ,fidem apprehendentem in verbo Christum pro nobis crucifixum, spiritualiter communicare,seu manducare carnem Christi, & bibere ipsius sanguinem,Ioh.6. Et quando haberi non potest vsus cœnæ Dominicæ,iuxta institutionem Christi, sufficit ad salutem spiritualis communicatio, iuxta vulgatum Augustini dictum:Crede & manducasti. Nec nego,eum qui adsistat, & non paratus est ad communionem, ex auditu & consideratione verborum institutionis cœnæ, & totius actionis, & posse & debere deduci in meditationem mysterij redemptionis & iustificationis.Constat etiam hoc,in ipso vsu cœnæ Dominicæ, accedere debere spiritualem communicationem, sine illa enim Sacramentalis communicatio iudicium sibi manducat. Sed quæstio est, qualem communicationem Christus in cœna instituerit,præscripserit & mandarit,ea enim satisfieri institutioni, notum est. Inquit autem, Accipite, manducate, bibite: &,Hoc facite in mei commemorationem,hoc est,Christi mandatum est,in cœna Dominica debere fieri simul & Sacramentalem & spiritualem communicationem. Paulus dicit in cœna fieri communicationem corporis Christi. Quomodo vero?Quando,inquit,ex vno pane participamus.In celebratione igitur cœnæDominicæ, non satisfit institutioni,sola spirituali communione,sine sumptioneSacramenti.Et peruersio estTestamenti Christi, loco Sacramentalis sumptionis

Augustinus de casu necessitatis.

Christi mandatum tam pertinet ad Sacramentalem communionem quã spiritualem.

proponere spectaculum:&spectaculo illud tribuere, quod filius Dei, sua institutione tribuit Sacramentali manducationi & bibitioni.

Alterum argumentum est: Sacerdos est publicus Ecclesiæ minister, & liturgia est publicum ministerium.Ergo non pro se tantum, sed pro omnibus fidelibus celebrat cœnam Dominicam. Quomodo vero?Num vt solus ea vtatur,&hoc proficiat Ecclesiæ ad remissionem peccatorum? Certe prædicatio Euangelij, etiam est publicum ministeriũ: & concionator est publicus Ecclesiæ minister, prædicans Euangelium,non pro se tantum,sed pro tota Ecclesia.Num vero ita,vt ipse solus audiat & credat,& Ecclesiæ hoc proficiat ad vitam æternam,etiamsi ipsa nec audiat, nec credat? Certe,iustus ex sua fide viuet, & qui non crediderit,condemnabitur.Sicut igitur publicus Ecclesiæ minister,doctrinam Euangelij toti Ecclesiæ proponit, vt eam audiat & accipiat: ita etiam cœnam Dominicam, pro tota Ecclesia celebrat,non vt solus ea vtatur,sed vt per eius ministerium reliqui accipiant, manducent & bibant, iuxta Christi institutionem. Actionem baptismi, publicus Ecclesiæ minister celebrat, non pro se,sed pro Ecclesia. Num vero,vt ipse se baptizet:& hoc opus illis qui non baptizantur, proficiat ad salutem? Nihil certe minus. Manifestum igitur est,quale sit hoc argumentum. Sed bene intelligo, quid sacrosancta synodus velit: sacrificulum scilicet suã priuata actione facere sacrificium propitiatorium, applicatorium & impetratorium, pro viuis & mortuis:sicut supra hæc explicata sunt. Et hęc est illa Helena, de qua Tridentina synodus dimicat: vt scilicet iuxta Gabrielem, sacrificulus sit os Ecclesiæ: & quod ille sumit, id proficiat Ecclesiæ non sumenti, ad remissionem peccatorum, & vitam æternam.Hæc vero est emẽdatio illa abusuum, quam multi sibi promiserunt futuram in Concilio.

DE AQVA MISCENDA IN CALICE.

CAPVT VIII.

Monet deinde sancta Synodus, præceptum esse ab Ecclesia Sacerdotibus, vt aquam vino in calice offerendo miscerent: tum quod Christum Dominum ita fecisse credatur, tum etiam, quia è latere eius aqua simul cum sanguine exierit: quod Sacramentum hac mixtione recolitur, & cum aquæ in Apocalypsi beati Ioannis, populi dicantur:ipsius populi fidelis cum capite Christo, vnio repræsentatur.

CANON IX.

Si quis dixerit, aquam non miscendam vino, in calice offerendo, quod sit contra Christi institutionem, anathema sit.

EXAMEN.

Vide quęso præposteram istorum hominum religionem.Ecclesia,aiunt, præcepit Sacerdotibus,aquam vino in calice offerendo miscendã esse.Huic præcepto tantum tribuunt, vt eos qui illud non stricte seruant,non vereantur anathemate damnare. Vsum vero calicis Domini, totum & in vniuersum adimunt,interdicunt & prohibent laicis:cum tamen de calice extent Christi verba præceptiua: Bibite ex hoc omnes, hoc facite, quotiescunq; biberitis. Iam vero de mixtione calicis,ideo dicunt se pugnare,vt vnio fidelis populi,cum capite Christo repræsentetur.Noua hæc religio est,quod de vnio-

ne populi cum Christo soliciti sunt. Sed quomodo? Christus vsum integri Sacramenti ideo instituit, vt hæc accepta & hausta, efficiant vt nos in Christo, & Christus in nobis sit. De calice Paulus dicit, 1. Cor 12. Omnes in vnum Spiritum potati sumus. Et Christus inquit: Hic calix nouum Testamentũ est in meo sanguine, qui pro multis effunditur, in remissionem peccatorum. Quare igitur vsum integri Sacramenti non concedunt populo? Quare calicem noui Testamenti, cuius mediator Christus est, fideli populo denegant? Quare prohibent, ne in vnum spiritum potentur, si de vnione fidelis populi cum Christo soliciti sunt? Sed non ignorandum est mysterium huius capituli. Aqua mixta vino in calice, repræsentat vnionẽ populi cum Christo. Quando igitur hunc mixtum calicem sacrificulus Deo patri, in propitiatorium sacrificium offert, populus simul cum Christo patri sistitur. Ita scilicet actio sacrificuli populo fideli multo vtilior est, quam ipsa communio Dominici calicis. Primo enim sacerdos mixtione aquæ cum vino in calice offerendo, populum vnit cum Christo: secundo. vtrunque, & Christum & populum, in calice sistit Deo patri. Hoc reuera est mysteriũ illud, propter quod Pontificij de mixto calice pugnant.

Mysteriũ huius capituli.

Quod autem ad rem ipsam attinet, disputatio facile & paucis potest expediri, neq; enim fidei aliquẽ articulum attingit. In regionibus Orientalibus, vbi fortia vina sunt, vsitatum fuit, quod homines temperantes & sobrii non merum biberunt, sed vinum aqua temperatum, adeo vt infundere seu proponere vinum, vocetur miscere vinum. Prou. 9. מסך quod vocabulum inter merum & vinum temperatum, discrimen facit, Isa. 5. & Prouerb. 23.

Vini mixti vsus in primitiua Ecclesia.

Græcis etiam infundere vinum, verbo miscendi describitur, κιρνὰς αἴθοπα οἶνον. Vnde Latinis etiam pincerna, ἀπὸ τοῦ κιρνεῖν τὸ πίνειν dicitur. Verisimile igitur est, Christum vinum non merum, sed temperatum bibisse. Et quia in primitiua Ecclesia, post communionem conuiuia quę ἀγάπας appellabant, magna sobrietate de pane & vino quæ ad mensam Domini oblata fuerant, celebrabantur: non merũ, sed mixtum seu temperatum vinum obtulerunt. Et ne gẽtes calumniarentur, Christianos cœnam Dominicam celebrare, crapulæ aut ebrietatis gratia: veteres sumpserunt vinum mixtum, seu temperatum: imo quidam prætextu illo sobrietatis, nudam & solam aquam sumpserunt, quos Cyprianus recte reprehendit. Hæc de consuetudine veteris Ecclesiæ, ex Patrum scriptis nota sunt, quanquam nec apud veteres vniuersalis fuerit ea consuetudo. Durandus enim libr. 4. cap. 42. dicit, in Græca Ecclesia vniuersaliter hoc non fieri. Postea vero paulatim disputari cœpit, esse traditionem quæ à Christo ipso profecta sit, licet in Scriptura nõ extet. Ita Cyprianus, cui valde placet hæc allegoria: illa scilicet mixtione significari & ostendi, quod in vsu cœnæ Dominicæ, sed fiat adunatio populi tanquam mẽbrorum, cum Christo capite. Emissenus postea conatus fuit traditionem illam ex Scriptura probare: quia scilicet ex latere Christi crucifixi, profluxerit aqua & sanguis. Romani vero Pontifices fecerunt inde legem prorsus necessariam: vt Canon Alexandri de Consecrat. distin. 1. sancit, Deberi non vinum solum, sed cum aqua mixtum offerri. Iulius ca. cum omne, dicit iuxta præceptum Canonum hoc fieri debere, ita vt si vinum solum sit in calice, etiamsi consecretur, non possit esse calix Domini: & si secus fiat, vocat errorem peruersorum. Addit etiam, quando in calice aqua vino miscetur, tunc populum Christo adunari, & credentium plebem ei in quem credit, copulari & iungi: item si solum vinum offeratur seu consecretur, sanguinem Christi esse sine nobis. Varias etiam disputationes mixtura illa peperit: an scilicet aqua illa simul cum vino, mutetur in sanguinem Christi, an vero vinum in sanguinem, aqua in phlegma mutetur. Quidam disputarunt, aquam sine mutatione accidentib. vini circumfusam in aere pendere. Illæ disputationes extant Extra, de celebrat. Missarũ, ca. Cum Marthæ.

Duranaus.

Cyprianus.

Emissenus.

Disputationes ex mixtura.

Hæc recitaui, vt candidus lector intelligat, quid hoc loco in controuersia positum sit. Si enim Pontificij mixtionem illam, vt cõsuetudinem adiaphoram, quæ verbo Dei nec mandata, nec prohibita sit, sed rationem habeat vero non dissimilem, seruarent & proponerent: nulla, vt de re indifferenti, esset controuersia. Falso enim IX. Canon nostros insimulat, quasi omnes illos damnemus, vt pugnantes contra Christi institutionem, qui vinum aqua temperatum in celebratione cœnæ Dominicæ vsurpant. Ita enim damnaremus totam ferme antiquitatem. Mixti enim calicis, antiquissimi scriptores, Iustinus & Irenæus meminerunt.

Sed quia Pontificij vrgent, 1. esse de necessitate pręcepti, vt in ipsa actione cœnę Dominicæ, mixtio illa fiat. 2. Non posse calicem Domini esse, si vinum solũ sumatur, & verbis Christi benedicatur. 3. Quia ea quæ sunt sumptionis Eucharistiæ, tribuunt huic mixtioni, quod scilicet tunc populus Christo adunetur, quando in calice aqua vino miscetur. Nostri igitur, vt hæ falsæ opiniones taxarentur, & animis hominum eximerentur, exemplo & facto, recte ostenderunt, Christianam libertatem in illis quæ non sunt iuris & præcepti diuini, non debere iugo seruitutis subiectã esse: cum præsertim tales, sicut iam dictum est, opiniones huic obseruationi affingantur. De vino enim, siue de genimine vitis, quod in Dominico calice fuerit, Euangelistæ expresse scribunt: nullam vero aquæ mentionem faciunt. Et etiamsi concedatur, verisimile esse, vinum illud antea fuisse temperatum: nullæ tamen circumstantiæ institutionis, speciem aliquam præbent, quod in ipsa actione cœnæ Dominicæ, Christus tunc cum calicem benedicendum acciperet, aquam in ipso calice vino miscuerit. Ineptum enim est, quod ex hospitis hydria quidam illud probare voluerunt: cum ex pelui, vnde Christus pedes discipulorum lauit, propior fuisset probatio. Vinum igitur, siue genimen vitis, est de substantia Dominici calicis, quod ad externum elementum attinet: an vero debeat esse vel merum vel mixtum, rubrũ vel album, non est de necessitate. Et tota hæc disputatio ex altera specie, omnium rectissime diiudicari potest. Panem enim esse de substantia cœnæ Dominicæ certum est. An vero debeat esse triticeus, an fermentatus, an azymus, magna quondam contentione disputatum fuit: collectis etiam ex Scriptura argumentis, & grano tritici, & de die cœnæ Dominicæ. Sed Ecclesia recte iudicauit, hæc esse libera, & non de necessitate Sacramenti. Et eadem plane est ratio, an vinum sit merum, an vero mixtum, rubrũ ne an album, præcipuum enim argumentum non necessario, sed probabiliter tantum concludit: temperatum scilicet, seu mixtum vinum fuisse, quo Christus in postrema cœna cum discipulis vsus est. Et tamen neq; inde conficitur, in ipsa actione

Euangelistæ solius vini nõ aquæ meminerunt.

ne cœnæ Dominicæ, Christum tunc quando calicem benedicturus sumebat, aquam miscuisse vino: nihil enim tale apud Euangelistas animaduertitur.

Refutatio 2. argumenti.

Alterum argumentum, quod ex latere Christi sanguis & aqua profluxit, non probat, in calice Dominico necessario debere aquam vino misceri. Quę enim ad substantiam cœnæ Dominicæ pertinent, quæque in eius celebratione facienda sunt, ex iis, quæ Christus in institutione in ea nocte qua tradebatur, fecit, sumenda & ostendenda sunt. Et vetusti patres omnes, quando interpretantur & tractāt historiam illam, de sanguine & aqua profluentibus ex latere crucifixi Christi, accommodant eam ad gemina Ecclesiæ Sacramenta: & per aquam, Baptismum, per sanguinem, Eucharistiam intelligunt: quæ interpretatio non male conuenit ad illud quod 1. Ioh. 5. scriptum est, de Christo veniente ad nos per aquam & sanguinem. Manifestum igitur est, necessitatem mixtionis aquæ cum vino, in Dominico calice, ex illa historia non demonstrari. Romani enim quidam Pontifices, & posteriores quidam Scriptores, vt Emissenus, cœperunt illam historiam torquere ad mixtionem aquæ cum vino in calice Domini. Possem vero multa absurda, Pontificiæ transsubstantiationi non ferenda ostendere, quæ ex illa interpretatione sequantur. Sed contentus ero, fundamenta rerum monstrasse.

Illa vero allegoria, quod aquæ in Apocalypsi populos significant, oppidò quam infirma probatio est. Certum est, Christum in vsu cœnæ se coniungere membris suis: sed vt illud fiat, non opus est mixtione aquæ & vini. Facit enim hoc Christus exhibitione corporis & sanguinis sui: ad quam exhibitionem, pane & vino, iuxta institutionem suam vtitur. Nec vero humanæ constitutioni, de mixtura calicis cum aqua, hoc tribuēdum est, quod proprium est cōiunctionis corporis & sanguinis Christi. Et si allegoria illa vrgeatur, quia aquæ multæ sunt populi multi, plus sumendum esse de aqua quam de vino. Vnum enim est caput, membra vero multa sunt: & parum aquæ, valde parum de populo adunaret Christo: imo si allegoriis liberet ludere, mixtio aquæ cum vino, de adulteratione cœnę Dominicæ exponi posset. Notum enim est, quid Isaias intelligat, quando inquit: vinum tuum mixtum est aqua. Simplicissimum igitur & certissimum est, inhærere manifestis verbis institutionis cœnæ: & ea quæ necessaria & substantialia sunt in Sacramentis, distinguere ab aliis vel accidentibus, vel circumstantiis.

DE SACRIS LINGVA PEREGRINA peragendis.

CAPVT VIII.

Etsi Missa magnam contineat populi fidelis eruditionem, non tamen expedire visum est Patribus, vt vulgari lingua passim celebraretur. Quamobrem retento vbique cuiusque Ecclesiæ antiquo, & à sancta Romana Ecclesia, omnium Ecclesiarum matre & magistra, probato ritu, ne oues Christi esuriant, neue paruuli panem petant, & non sit qui frangat eis: mandat sancta synodus Pastoribus, & singulis curam animarum gerentibus, vt frequenter inter Missarum celebrationem, vel per se, vel per alios, ex iis quæ in Missa legunt, aliquid exponant: atque inter cætera, sanctissimi huius sacrificij mysterium aliquod declarent, diebus præsertim Dominicis & festis.

CANON IX.

Si quis dixerit, Ecclesiæ Romanæ ritum, quo submissa voce pars Canonis, & verba consecrationis proferuntur, damnandum esse: aut lingua tantum vulgari Missam celebrari debere, aut aquam non miscendam vino in calice offerendo, quod sit contra Christi institutionem, anathema sit.

EXAMEN.

Si qua species reformationis de Tridentino concilio esse potuisset, ipsa rei æquitas & euidentia hoc impetrare debuisset: vt quod in Ecclesiasticis conuentibus, lingua fideli populo peregrina & ignota agitur, in lectionibus Scripturæ, in precationibus, gratiarum actionibus, benedictionibus, & præcipuè in administratione Sacramentorum corrigeretur. Lectiones enim ideo recitantur, vt populus erudiatur: Psalmi & Hymni canuntur, vt per verbum deuotio populi excitetur. Publicæ preces & Eucharistiæ, debent Sacerdoti communes esse, non tantum cum clericis, sed cum omni fideli populo: sicut ostendit Chrysostomus homilia decimaoctaua, in secundam ad Corinthios, ita vt sacerdote verba præeunte, vere respondere possint, Amen. Et celebrationem Cœnæ, Christus expresse fieri mandauit in sui commemorationem, ita vt mortē Domini simul annuncient, qui de pane Domini edūt, & de poculo bibunt, iuxta Pauli interpretationem. Iam vero Christus ea lingua vsus est, quæ tunc erat popularis, & ab omnibus intelligi poterat. Et quidem in Pentecoste, ideo Apostolis datum est donum linguarum, vt omnibus sub cœlo populis, doctrinam Euangelij proponere, & Sacramenta administrare possent, ea lingua quæ singulis populis nota esset, & ab omnibus intelligeretur. Et locus extat manifestissimus apud Paulum, prima Corinthiorum decimoquarto, vbi ex professo & multis quæstionem illam in vtramque partem tractat: qua scilicet lingua Ecclesiæ proponendæ sint Scripturæ lectiones & explanationes, publicæ preces, gratiarum actiones, Hymni seu Psalmi, & benedictiones seu Sacramentorum administrationes. Vbi enim Paulus εὐλογίαν nominat εὐχαριστίαν, veteres recte intelligunt administrationem cœnæ Dominicæ: illam enim veteres Eucharistiam vocarunt: & 1. Corinth. 10. Paulus inquit: Poculum benedictionis quod benedicimus. Ostendit autem Paulus, fuisse suo tempore, qui donum linguarum coram Ecclesia ostentare voluerunt, ita vt lectiones Scripturæ, publicas preces, Psalmos, gratiarum actiones, & Sacramentorum administrationem, lingua idiotis peregrina & ignota tractarent. Et memorabile est quod Ambrosius annotauit, illos quos Paulus perstringit, fuisse præcipuè ex Hebræis, qui apud homines Græcos & alios, in tractatibus aut oblationibus, aliquando Syra lingua, plerunque Hebraica vsi sint, ad commendationem: quia scilicet lingua sancta sit, qua primitus ipse Deus, Patriarchæ & Prophetæ vsi sint. Et certe magnificus hic fuit prætextus, de lingua sancta. Sed Paulus simpliciter pronunciat: Quia in conuentibus Ecclesiasticis, omnia debent fieri ad ædificationem Ecclesiæ: ideo vtendum esse ea lingua quæ intelligi possit, ab illis etiam qui locum idiotarum implent: populum enim non posse ædificari, nec recte Amen dicere, nisi intelligat quid dicatur. Et illam sententiam multis argumentis probat: diuersum vero sentientes & facientes taxat, reprehendit: vtque inutilia illa quæ Ecclesiā non ædificant, sed in aerem funduntur, emēdentur flagitat. Et hoc modo confirmat, omnia in Ecclesia fieri ordine, cum decoro, & ad ædificatio-

Christus vsus lingua populari.

Pauli præceptum de vsu eiusmodi linguæ, quæ in publicis conuētibus intelligi possit.

nem. Nihil igitur est quod Pontificij prætendunt, ex vsu Latinæ linguæ, apud eos quibus ignota illa est, conciliari & addi sacris ornatum, decorum & maiestatem. Illud enim de lingua sancta, plausibiliori specie Apostolorum tempore dici potuit. Sed Paulus affirmat, ideo in sacris conuentibus vtendū esse lingua idiotis nota: vt omnia in Ecclesia fiant cum decoro, ordine, & ad ædificationem. Et in cōclusione Paulus de illa sua disputatione, duo ponit. 1. Ita in omnibus Ecclesiis sanctorum doceo. 2. Si quis spiritualis est, cognoscat quæ scribo vobis, quia Domini mandata sunt. Habemus igitur, quæ sit de hac quæstione Domini sententia, quæ Apostolorum doctrina, & quæ fuerit Apostolicæ Ecclesiæ obseruatio. Et de diuersum sentientib. Paulus magna vehemētia addit: Si quis ignorat, ignoret.

Purioris antiquitatis exemplum.

Hanc Pauli doctrinam, tota antiquitas magno consensu diligenter obseruauit, vtens in sacris ea lingua quæ singulis in locis, si nō popularis erat, tamen ab Ecclesia intelligebatur, qualis ratio fuit Latinæ linguę in Aphrica Augustini tempore. Et si qui diuersum tentabant, serio reprehēdebantur. Sicut Ambrosius in 14. caput 1. ad Cor. reprehēdit, quod quidam Latini homines soliti fuerint suo tempore Græce cantare, oblectati sono verborum, cum quæ diceret, nec ipsi, nec alij intelligerent. Ita vsus peregrinæ linguæ in sacris, iuxta Ambrosium, primum tentatus fuit apud Græcos in Hebræa lingua: postea apud Latinos, in Græca lingua. Sed fuerunt tunc qui illud institutum ex verbo Dei reprehenderunt & represserunt. Postea vero cum nemo esset qui ex verbo Dei resisteret, vsus Latinæ linguæ in sacris, apud illos quibus lingua illa non est nota, paulatim inualuit, quod tamen non est vetustissimum. In Pontificali enim, Lectoribus in ordinatione dicitur: Studete lectiones sacras distincte & aperte, ad intelligentiam & ædificationem fidelium proferre.

Qua occasione vsus Latinæ linguæ in Ecclesias irrepserit.

Et circa annum Domini 1200. Innocentius III. in Concilio generali ita decreuit: Quoniam in plerisque partibus permixti sunt populi diuersarum linguarum, habentes sub vna fide varios ritus & mores: districte præcipimus, vt Pontifices huiusmodi ciuitatum siue diœcesium, prouideant viros idoneos, qui secūdum diuersitatem rituum & linguarum, diuina illis officia celebrent, & Ecclesiastica Sacramenta ministrent, instruendo eos verbo pariter, & exemplo.

Æneas Syluius de Cyrillo Morauorū præsule.

Et de Cyrillo, Morauorum præsule, qui fuit circa annum Domini 900. Æneas Syluius in historia Bohemica cap 13. scribit: Ferunt Cyrillum cum Romæ ageret, Pontifici supplicasse, vt Sclauorum lingua eius gentis hominibus quam baptizauerat, rem diuinam faciens vti posset. De qua re dum in sacro senatu disputaretur, essentq; non pauci contradictores, auditam vocem tanquam de cœlo in hæc verba missam. Omnis spiritus laudet Dominum, & omnis lingua confiteatur ei. Indeq; datum Cyrillo indultum, &c. Hodie etiam idem seruant populi, qui Romani Pontificis tyrannidi non sunt subiecti: vt Syri, Æthiopes, Armenij, Moscouitæ, &c.

Quid vero Tridentinū Concilium de hac quæstione decernit? Concedit, Missam continere magnam fidelis populi eruditionem, non tamen visum fuisse Concilio, expedire vt vulgari lingua passim celebraretur. Atqui iuxta Ambrosij dictum, docere & erudire nemo potest, nisi intelligatur: intelligi autem lingua non potest, nisi nota sit. Contraria igitur sunt. Missa debet seruire populi eruditioni: & tamen celebranda est lingua, populo peregrina & ignota, nisi hoc forsan velint, Missam quidem continere eruditionem, sed eam non esse populo communicandam, sed per ignotam linguam occultandam. Sed quas rationes afferunt? Ritus, inquiunt, antiquus est. Atqui antiquior & antiquissimus est diuersus ritus, de lingua vulgari & nota, sicut ostendimus. Sed trecentorum annorum præscriptio, Pontificiis (vt video) tota antiquitas est: ita vt ad antiquitatem non pertineat, quod à Domino mandatum, ab Apostolis traditum, & in Ecclesia à mille quingentis annis obseruatum fuit. Quid vero opponunt manifestissimis Pauli sententiis, 1. Corinth. 14. Hoc sane operæ precium est audire. Romana, inquiunt, Ecclesia, omnium Ecclesiarū mater & magistra, ritum peregrinæ & populo ignotæ linguæ probauit. Hoc igitur magisterium Romana Ecclesia sibi sumit, vt contra ea, quæ Dominus mādauit, quæ Apostoli tradiderunt, quæ Apostolicæ & primitiuæ Ecclesiæ seruarunt, possit diuersum statuere, & contrarium approbare: vt scilicet impleat quod scriptum est 2. Thessal. 2. In templo Dei, tanquam Deus sedet, extollens se super omne quod dicitur Deus.

Quomodo Pontificij defendant vsum peregrinæ linguæ in Ecclesia.

Aliquam tamen libertatem synodus ostendit: vt scilicet aliquando aliquid ex iis quæ in Missa legūtur, exponatur. Quod si ita intelligerent, vt lectionibus & precibus, Latine primum pro iis qui intelligunt, recitatis, statim subiungeretur interpretatio in vulgari lingua, vt etiam populus posset Amen dicere: aliqua esset species reformationis, & aliqua congruentia ad illud quod 1. Corint. 14. Paulus dicit: Si lingua quis loquitur, fiat hoc ἀναμέρος, hoc est, per vicissitudinem, vt sit vnus qui interpretetur: vt ita tota Ecclesia, quæ & ex doctis & ex idiotis constat, ædificetur. Et hanc consuetudinem, Iohannes Billet dicit fuisse in quibusdam Ecclesiis, vt pronunciato Latine Euangelio, statim in vulgari populo exponeretur.

Hæc certe vicissitudo Latinæ & vulgaris linguæ, in nostris Ecclesiis vbi scholæ frequentiores sunt seruatur, vt & docti & idiotæ ædificentur. Sed hæc non est Tridentina mens, vt ipsæ lectiones, conciones & orationes, vulgari lingua recitentur: sed illis simpliciter deputant Latinā linguam. Alias vero non prorsus prohibent, quin aliquando aliquid quantum libuerit declaretur: quid scilicet fiat & agatur in Latinis illis lectionibus, concionibus & orationibus, exceptis tamen mysteriis Canonis. Paulus vero dicit: Qui lingua loquitur, si non sit qui interpretetur, taceat in Ecclesia: sibiipsi vero priuatim loquatur, & Deo. Et Ambrosius inquit: Si vtiq; ad ædificandā Ecclesiam conuenitis, ea debent dici, quę intelligāt audientes. Nam quid prodest, vt quis lingua loquatur quam solus scit, vt qui audit, nihil proficiat? ideo tacere debet in Ecclesia, vt ij loquātur, qui prosint audiētibus. Huc etiā pertinet illud, cuius mentionem faciunt in 5. capitulo, & quod in 9. Canone, anathematis fulmine defendunt, recte fieri, quod scilicet pars Canonis, & verba consecrationis, summissa voce proferuntur, vt illi etiam qui intelligere possent, nō exaudiant. Christus certe in celebratione cœnæ suæ mandauit fieri sui commemorationē, nō per silentiū, aut tacito modo: sed sicut Paulus explicat, per annunciationē. Neq; enim Christus ita instituit Sacramēta, vt actio quidē esset visibilis & publica, verbū vero, quę est pręcipua pars Sacramentorum, occultetur, & silentio sepeliatur.

Et Pau-

Et Paulus 1. Cor. 14. diserte distinguit hæc duo: in Ecclesia loqui, de iis scilicet, quæ ad publicum ministerium pertinent: & priuatim sibiipsi, & Deo loqui. Ideo tota antiquitas, exclusis illis qui non poterant interesse mysteriis, voce quæ à circumstātibus & exaudiri & intelligi poterat, preces, gratiarum actiones, præcipue vero verba cœnæ pronunciauit, ad quæ populus respondit, Amen.

Dionysius apud Eusebiū

Ita Dionysius apud Eusebium lib. 7. ca. 9. scribit de quodam ab hæreticis baptizato, cum & gratiarum actionem in Ecclesia audiisset, & ad illam vna cum aliis Amen accinisset, τὸν εὐχαριστίας ἐπακούσαντα, συνεπιφθεγξάμενόν τε τὸ ἀμήν.

Bessarion.

Bessarion de Sacramento Eucharistiæ dicit, sacerdotem in Orientali Ecclesia, alta voce verba illa pronunciare: Hoc est corpus meum, hic est sanguis meus.

Augustinus.

Augustinus ad Orosium quæstio. 49. Qualem clamorem faciat vniuersa Ecclesia, dum potatur sanguine Christi, & dicit Amen, tu ipse si potes cōsidera. Et breuiter, omnes descriptiones liturgiarū, quæ extant apud veteres, idem testantur. In Liturgia quidem, quæ Chrysostomi titulum præfert, aliquoties occurrit: Sacerdos erat μυστικῶς, secreto, & concludit ἐκφώνως alta seu sublata voce. Sed mystica illa recitatio precum non facta fuit sub silentio, vt nemo exaudire posset, sed quia opponitur τῷ ἐκφώνως, significat quod quædam preces non tam alta & sublata voce decantatæ fuerint. Nam homilia 18. in secunda ad Corinth. dicit, & preces & gratiarum actiones in celebratione Eucharistiæ, populo cum sacerdote communes fuisse. Expresse igitur & aperte, ita vt audiri & intelligi possent, etiam quæ non alta voce cantabantur, pronunciata fuerunt tempore Chrysostomi. Non enim sibi & Deo, sed Ecclesiæ, iuxta Pauli dictum, in precibus illis sacerdos loquitur. Extat hac de re constitutio Iustiniani, quę in Nouellis est 123. in hęc verba: Iubemus vt omnes, Episcopi pariter & presbyteri, μὴ κατὰ τὸ σεσιωπημένον, ἀλλὰ μετὰ φωνῆς τῷ πιστοτάτῳ λαῷ ἐξακουομένης, hoc est, non sub silentio, vel tacito modo, sed clara voce, quæ à populo exaudiri possit, sacram oblationē & preces in sancto Baptismate adhibitas celebrent: quo maiore exinde deuotione, in depromendis Domini Dei laudibus, audientium animi efferantur. Ita enim Apostolus docet 1 Corinth. 14. &c. His igitur de causis conuenit, vt inter cæteras preces, & ea quæ in sancta oblatione dicūtur, clara voce Deo proferantur, scituris sacerdotibus, quod si quid horum neglexerint, & in horrendo iudicio magni Dei de his rationem reddent. Neque nos cum hæc cognoscemus, conquiescemus, relinquemusque inulta. Hæc Iustinianus.

Tridentini vero Patres cap. 5. contra totius antiquitatis sententiam decernunt, mentes fidelium, ad rerum diuinarum meditationem & contemplationem excitari & sustolli, si tacita voce verba cōsecrationis proferantur: cum Paulus fidem pronunciet esse, non ex silentio, sed ex auditu verbi Dei. Et operæprecium est obseruare, quod ipsi Pōtificij scriptores fatentur, non vetus esse illud secretæ institutum, cuius rationem hanc fuisse recitant. Dicunt, olim publice & alta voce precem Canonicam recitatam. Sed cum verba illa per vsum, etiam à laicis scirentur, pastores quosdam in agro super panem & vinum illa recitasse, & repente carnem & sanguinem ante se inuenisse: atque ita diuinitus percussos, interiisse. Inde vero sub anathemate præceptum est, de cætero sub silentio dicendum Canonem. Ita Honoratus & Billet: quasi vero magica esset illorum verborum ratio. Innocētius caussam hanc assignat: Ne sacrosancta verba vilescerent, si omnibus etiam laicis nota essent. Hoc certe periculum Spiritus sanctus nō præuidit, cum Paulus cōmemorationem Christi interpretaretur annunciationem. Sed & hoc Pontificiorum institutum, Deus electis in bonum vertit: ne scilicet aures ipsorum, abominatione Canonis contaminarentur.

Trident. contra ipsum Iustinianum.

Quia vero Iustinianus damnat eos qui verba cōsecrationis, & preces Eucharistiæ tacita voce, quæ à populo non exaudiatur, proferunt: Tridentina igitur synodus illam Iustiniani constitutionem anathemate iugulat, in 9. Canone: Si quis dixerit, ritum quo submissa voce pars Canonis, & verba consecrationis proferuntur, damnandum esse, anathema sit. Ita scilicet compendiose expediunt, vbi vident sibi & Scripturæ & antiquitatis sententiam obstare.

DE POENITENTIA, EX SESSIONE IIII. SVB Iulio tertio.

CAPVT I.

De necessitate & institutione Sacramenti pœnitentiæ.

SI ea in regeneratis omnibus gratitudo erga Deum esset, vt iustitiam in Baptismo, ipsius beneficio & gratia susceptam, constanter tenerentur: non fuisset opus, aliud ab ipso Baptismo Sacramentum ad peccatorum remissionem esse institutum. Quoniam autem Deus diues in misericordia, cognouit figmentum nostrum: illis etiam vitæ remedium contulit, qui sese postea in peccati seruitutem, & dæmonis potestatem tradidissent: Sacramentum videlicet pœnitentiæ, quo lapsis post Baptismum, beneficium mortis Christi applicatur. Fuit quidem pœnitentia vniuersis hominibus, qui se mortali aliquo peccato inquinassent, quouis tempore ad gratiam & iustitiam assequendam necessaria, illis etiam qui Baptismi Sacramento ablui petiuissent: vt peruersitate abiecta & eliminata, tantam Dei offensionem cum peccati odio, & pio animi dolore detestarentur. Vnde Propheta ait: Conuertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris, & non erit vobis in ruinam iniquitas. Dominus etiam dixit: Nisi pœnitentiam egeritis, omnes similiter peribitis. Et princeps Apostolorum Petrus, peccatoribus Baptismo initiandis pœnitentiam commendans, dicebat: Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum. Porro nec ante aduentum Christi pœnitentia erat Sacramentum, nec est post aduentum illius cuiquam ante Baptismum. Dominus autem Sacramentum tūc præcipue instituit, cum à mortuis excitatus insufflauit discipulos suos, dicens: Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt. Quo tam insigni facto, & verbis tam perspicuis, potestatem remittendi & retinendi peccata, reconciliandos fideles post Baptismum lapsos, Apostolis & eorum legitimis successoribus fuisse communicatam, vniuersorum Patrum consensus semper intellexit: & Nouatianos, remittendi potestatem olim pertinaciter negantes, magna ratione Ecclesia Catholica, tanquam hæreticos explosit atque condemnauit. Quare verissimum hunc illorum verborum Domini sensum, sancta hæc Synodus probans & recipiens, damnat eorum commentitias interpretationes, qui verba illa ad potestatem prædicandi verbum Dei, & Christi Euangelium annunciandi contra huiusmodi Sacramenti institutionem falso detorquent.

CANON I.

Si quis dixerit, in Catholica Ecclesia pœnitentiam non esse vere & proprie Sacramentum, pro fidelibus, quoties post Baptismum in peccata labuntur, ipsi Deo reconciliandis, à Christo Domino nostro institutum, anathema sit.

CANON II.

Si quis dixerit, verba illa Domini Saluatoris: Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt, non esse intelligenda de potestate remittendi, & retinendi in Sacramento pœnitentiæ, sicut Ecclesia Catholica ab initio semper intellexit: detorserit autem contra institutionem huius Sacramenti, ad autoritatem prædicandi Euangelium, anathema sit.

EXAMEN.

Doctrina de pœnitentia, præbet illustre testimonium bonitatis & misericordiæ Dei, erga miseram & corruptam hanc nostram naturam. Quia enim propter naturæ corruptionem, in hac vita in multis sæpe labimur omnes: imo septies in die cadit etiam iustus. Propter Diaboli enim insidias, & mundi scandala, etiam qui renati fuerant, aliquando ex carnis infirmitate lapsibus præoccupantur: sæpe etiam ex malitia carnis, in atrocia scelera se præcipitant. Deus igitur vsque adeo ostendit se nolle mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat, vt etiam lapsis post Baptismum, si conuertantur, voluerit reditum patere in gratiam. Et quidem ipse instituit, ordinauit & præscripsit certum modum & rationem, quomodo post lapsus conuersio ita fieri, & pœnitentia ita agi debeat, vt certi simus, ex diuina promissione non rursus reconciliari Deo, & consequi remissionem peccatorum: imo ipse spiritu suo per verbum inchoat, efficit & operatur in nobis ea quæ ad pœnitentiam seu conuersionem pertinent. Omnino igitur in Ecclesia, necessaria est explicatio veræ & sanæ doctrinæ, ex verbo Dei, de salutari pœnitentia. Illa vero à nostris, Dei beneficio, ex fontibus Propheticis & Apostolicis, à confusionibus & corruptelis Scholasticæ doctrinæ, feliciter repurgata, & iustis tractationibus explicata est. Et quia instituti nostri non est, iusta methodo & integra tractatione, totum locum de pœnitentia repetere & retexere: cum quidem videam, præter opinionē scriptionem hāc excrescere: ea tantū annotabimus, quę ratio examinis Tridentinorum Decretorum requirere videbitur.

In primo igitur capitulo ostendendum est, quid proprie illud sit, quod hoc loco in cōtrouersia positum est, quando disputatur, an pœnitentia sit vere & proprie Sacramentum. Et quia Pontificij verum statum huius controuersiæ, solent turbare mixtione & confusione aliarum quæstionum, quæ ab Anabaptistis & aliis phanaticis disputantur: principio igitur quæstiones illas, monstrata Ecclesiarum nostrarum sententia, remouebimus & seiungemus: vt eo commodius ad illud, quod proprie in controuersia positum est, perueniamus.

Opiniones quæ vt impiæ damnari solent ab Ecclesiis Augustanæ confessioni addictis.

Primo igitur nostri expresse docent, baptizatos in hac vita, si admittant actiones contra conscientiam, non retinere, sed excutere fidem & Spiritum sanctum, amittere gratiam iustificationis, & vitam æternam: ac reos fieri iræ Dei, & æternæ damnationis, nisi rursus conuertantur, & agant pœnitentiam. Et quæ illa peccata sint ex Scriptura declarant: vt Romano. 8. 1. Corinth. 6. Galat. 1. & 5. Ephes. 5. Colossen. 3. & ex aliis locis. Duodecimus itaque articulus Augustanæ confessionis, damnat illos, qui vel fingunt, quibusdam tantam perfectionem in hac vita contingere, vt peccare non possint: vel qui blasphemant, semel iustificatos non posse amittere Spiritum sanctum, in quantiscunq; sceleribus se volutent.

Secundo. Nequaquam sumus Nouatiani, qui semel iustificatis, si post Baptismum lapsi essent, omnem spem veniæ & reconciliationis cum Deo, vel prorsus negabant, vel in dubium reuocabant, etiamsi rursus conuerterentur, & pœnitentiam agerent. Summa enim gratitudine celebramus immēsum illud beneficium misericordiæ Dei, quod promisit, lapsos post Baptismum, se rursus in gratiam velle recipere, quocunq; tempore, & quotiescunq; conuertuntur.

Tertio. Est & hoc extra controuersiam apud nos, neminem posse Deo reconciliari, & remissionem peccatorum consequi, nisi agat pœnitentiam. Nam cor impœnitens, cumulat sibi iram Dei, Roman. 2. & Lucæ 13. Nisi pœnitentiam egeritis, omnes peribitis.

Quarto. Nec quisque sibi fingere debet peculiarem modum agendæ pœnitentiæ, vt Deo reconcilietur: sed illa est vnica & vera ratio salutaris pœnitentiæ, quæ in verbo Dei traditur & præscribitur.

Quinto. Hoc etiam apud nos extra dubitationem est, Deum in Scriptura instituisse & ordinasse certa media, per quæ lapsis post Baptismum si conuertantur, beneficium mortis Christi vult applicare & obsignare, ad reconciliationem & remissionē peccatorum. Damnantur itaque Enthusiastæ & Epicurei, qui fingunt Deum ἀμέσως, sine vsu ministerij, sine pœnitentia & fide, donare lapsis reconciliationem & remissionem peccatorum. Et illud ordinarium medium seu organon, per quod Deus in hac vita nobiscum agit, in iis quæ ad salutem nostram pertinent, nostri docent esse ministeriū verbi & Sacramentorum. Ministerio enim legis peccata arguuntur, conscientiæ timore iræ & iudicij diuini terrentur. Deinde sic territis & contritis, Deus gratiam & remissionem peccatorum, per ministerium Euangelij offert & proponit: ac vult, vt apud Deum, per & propter Christum, fide in verbo & Sacramentis, reconciliationem quæramus, apprehendamus & accipiamus.

Constantinus aduersus Nouatianos.

Merito itaque improbatur Acesij Nouatiani dictum, qui in Tripart. lib. 1. ca. 13. ad Constantinum Imperatorem inquit: Inuitandos quidem lapsos ad pœnitentiam: spem vero remissionis, non à sacerdotibus, sed à Deo solummodo expectandam, qui solus potestatem habeat remittendi peccata. Prudenter enim, & pie respondit Constantinus: Scalam igitur admoue Acesi, & in cœlos ascende, quia ministerij vsum tollis. Ambrosius Nouatianorum opinionem ita describit: Pœnitentibus post lapsum, non simpliciter sane præcidendam esse omnē spem veniæ: sed Sacerdotes nec posse nec debere illis, ministerio Euangelij remissionem peccatorum annūciare, vel absolutionem impertiri: ne Dei, sicut simulabant, partes audaci temeritate sibi vsurparent. Illos igitur qui extra & præter ministerium verbi & Sacramentorum, vel quærunt, vel quærendam docent reconciliationem cum Deo, & remissionem peccatorum, serio improbat Augustana confessio.

Status controuersiæ.

Hæc principio recitanda fuerunt, vt status controuersiæ quæ de pœnitentia est, inter Pontificios & inter Augustanam confessionem, clare & distincte, remotis & sepositis aliis quæstionibus, constitui & monstrari posset: ne quis vel existimet vel cauilletur, nos phanaticas illas opiniones, quas iam ostendi à nostris damnari, fouere & tueri, quando cum Pontificiis disputamus, an pœnitētia sit vere & proprie

proprie sacramentum. Nam in eo quidem controuersia posita est, quod Pontificij asseuerant, pœnitentiã, qua lapsi Deo reconciliantur, esse peculiare sacramentum, quo lapsis post baptismum, beneficium mortis Christi applicatur. Sed addẽda est declaratio, quis sit sensus, & quæ sit causa huius certaminis. Apologia igitur Augustanæ confessionis, nẽ videatur præter necessitatẽ, de verbis potius quam de reb. ipsis contendere, aliquoties diserte declarat: Cum voce & ministerio absolutionis, id quod proprium est sacramentorum, singulis credentibus applicetur generalis promissio Euangelij, de reconciliatione cum Deo, & remissione peccatorũ, propter meritum Christi: se nõ pugnare, quo minus hac ratione, hoc respectu, propter hãc causam, & in hunc sensum, pœnitentia appelletur sacramentum.

Quo respectu confessio Augustana pœnitentiam vocet sacramentum.

Et licet ex diuina institutione, non habeat tale externum & materiale elementum, quale est in baptismo & in Eucharistia, quod ad integram definitionem, & genuinam proprietatem sacramenti requiritur: tamen quia appellatio sacramenti est ἄγραφος, & valde late patet, si res ipsæ saluæ essent, de vocabulis facile posse consensionem constitui, inter illos, qui non amant λογομαχίας.

Sed hac declaratione, Pontificij in hac disputatione non patiuntur sibi satisfieri. Aliud igitur est, propter quod tam pertinaciter dimicãt, pœnitentiam esse vere & proprie sacramentum. Et hæc obseruatio monstrabit verum statum huius controuersiæ: & simul etiam ostendet, non esse cõtentionem de vocabulis, sed certamen de re longe grauissima, quando Pontificij disputant, pœnitentiã esse vere & proprie sacramẽtum. Quia enim sacramentum, iuxta ipsorũ definitionem, est inuisibilis gratiæ visibilis forma, ita vt eius & similitudinem gerat, & causa existat: quærunt igitur, quodnam sit materiale elementum in pœnitẽtia, quod accedente verbo absolutionis fiat sacramentum, non tantum significans, sed causans (sicut ipsi loquuntur) gratiam pœnitentiæ, hoc est, recõciliationem cum Deo, & remissionem peccatorum. Respondet autem compendium Theologiæ, materiã seu elementum, hoc loco large accipiendum esse, pro omni re, siue sit substantia externa, siue actio humana. Atq; ita in pœnitentiæ sacramento, dicit elemẽtum esse exteriores actiones, seu operationes hominis pœnitentis: cordis scilicet contritionem, oris confessionem, & operis satisfactionem. Et si verbum absolutionis, à sacerdote prolatum, ad illud elementum, hoc est, ad operationes humanas accedat, tunc fieri inde sacramentum, quod sit causa efficiens & conferens gratiam, hoc est, reconciliationem cum Deo, & remissionem peccatorum. Peccatorem igitur post baptismum lapsum, quando quærit & ambit recõciliationem cum Deo, & remissionem peccatorum, Pontificij per sacramentum suum pœnitentiæ, deducunt ad humana seu propria opera: vt illa, accedente verbo absolutionis, fiant & sint sacramentũ, hoc est, causa efficiens & conferens gratiam reconciliationis cum Deo, & remissionis peccatorum. Ideo in compendio Theologiæ, talis traditur differentia: Baptismus & Eucharistia, consistunt in passione eius, qui sanctificatur, & non in actione, nisi per accidens, hoc est, sunt Dei actiones, offerentis & exhibentis beneficia Mediatoris. Et nos tantum ea ad nos recipimus, quæ Deus sua actione in illis sacramentis exhibet. Pœnitentię verò sacramentum, consistit essentialiter in actu eius, qui sanctificatur. Atque ideò ipse actus noster, est materia sacramenti. In aliis, vt Baptismo & Eucharistia, quæ sine actu nostro operantur, requiritur exterior materia. Hæc ibi.

Vt autem manifestius euadat, de re necessaria, & longe grauissima certamen esse, quãdo disputatur, an pœnitentia tale sit sacramentum, sicut Pontificij contendunt: opponamus recitatæ iam Pontificiorum sententiæ, de sacramento pœnitentiæ, antithesin: quam viam & rationem reconciliationis cum Deo, scriptura, & doctrina, & exemplis peccatorũ post lapsum monstret & proponat. Scriptura igitur duo genera doctrinæ proponit, legẽ scilicet, & Euangelium. Et lex quidem arguens peccata, & proponens grauissimas cõminationes Dei, est malleus ille Ierem. 23. per quem Deus conterit petras, hoc est, spiritũ contribulat, cor conterit & humiliat, vt vera & seria agnitione multitudinis & magnitudinis peccati, & iræ Dei aduersus peccatum, animus incipiat peccatum odisse & detestari, iram & iudicium Dei timere, ita vt nollet in æternum sub illis perire, sed gemitu suspirat & luctatur, vt ab illis liberetur. Ibi lex habet quidẽ, & proponit promissiones vitæ: sed sub cõditione perfectæ impletionis: sed scriptura addit declarationem: Quia lex spiritualis est, & de eius impletione, hæc est Dei sententia: Qui non in omnibus permanserit, maledictus esto, ideo coram Deo, ex operibus legis, nulla caro iustificatur, Rom. 3. Sed qui ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt, Gal. 3. Ita per legem agnitio peccati, Rom. 3. & lex iram operatur, Rom. 4. Scriptura igitur omnia concludit sub peccatum, Gal. 3. Euangelium verò docet, id quod legi propter carnem nostram impossibile erat, Deum præstitisse misso filio, Romano. 8. Monstrat igitur Christum agnum Dei, factum pro nobis sub lege, vt obedientia & passionẽ sua pro nobis, iudicio Dei in lege patefacto satisfaceret. Et illũ mediatorem pater in Euangelio proponit propitiationem, fide in sanguine ipsius per remissionem peccatorum, Roman. 3. Hæc enim est voluntas patris, vt omnis, qui credit in filium, non pereat, sed habeat vitam æternam, Iohan. 6. Atque ita Euangelium, contritis & territis cõscientiis annunciat, offert & proponit gratiam Dei, reconciliationem, & remissionem peccatorum, gratis, propter meritum Christi: & vult, vt illud beneficium mediatoris, fide quisque apprehendat, & sibi applicet. Ministerium verò priuatæ absolutionis, generalem illam Euangelij promissionem, ad singulos petentes applicat: Vt fides eo firmius statuere possit, sibi certo à Deo donari & applicari beneficia passionis Christi. Et in vsu cœnæ Dominicæ, nouum Testamentum, quod scilicet Deus propitius vult esse peccatis nostris, & iniquitatum nostrarum obliuisci, singulis fide sumentibus Christus exhibet, applicat & obsignat precioso pignore corporis & sanguinis sui. Et tunc rectè dicitur: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Omnes enim Prophetæ testimonium perhibent, per Christum remissionem peccatorum accipere omnes, qui credunt in nomen eius. Et hæc est illa ratio reconciliationis cum Deo: cui obscurandæ, labefactandæ & euertendæ, opposita est Pontificiorum disputatio de sacramento pœnitentiæ, eo modo sicut dictum est: vt scilicet peccatorem, post lapsum quærentem recõciliationem cum Deo, & remissionem, abducant à fide obedientiæ, passionis, & satisfactionis Christi, ad fiduciam actionis, propriæ contri-

tionis, confessionis & satisfactionis: vt si ad illa nostra opera accedat verbū absolutionis, tunc habeamus causam efficientē & conferentem reconciliationem, & remissionem peccatorū. Et hic est verus status cōtrouersiæ, quādo disputatur, an pœnitentia tale sit Sacramentum, sicut Pontificij volunt.

Operæprecium autem est obseruare, quomodo & vnde probent & confirmēt suam illam pœnitentiam esse tale Sacramentum. Et primo ante aduentum Christi in carnem, hoc est, tempore veteris Testamenti, fuit pœnitentia, per quam lapsi post circumcisionem, Deo rursus reconciliati fuerunt. Sed illam pœnitentiam Tridentinum capitulum negat fuisse Sacramentum: tale scilicet, sicut ipsi de sua pœnitentia loquuntur. Atqui valde hoc mirabile est. In pœnitentia enim veteris Testamenti, fuerunt illustria externa signa contritionis, leguntur exempla publicæ confessionis peccatorum. Sorori Mosis, & Dauidi, post reconciliationem impositæ fuerunt à Deo castigationes.

Et ex illis exemplis, Pontificij suā satisfactionem probare conantur. Potestas etiā remittendi peccata fuit in veteri Testamento: eius enim illustre exemplum extat in historia Dauidis. Et hæc est tota definitio Sacramēti pœnitentiæ: contritio scilicet, confessio, satisfactio & absolutio. Et tamen negant pœnitentiā tempore veteris Testamenti fuisse Sacramentum: ideo forsan, quia ibi confessio etiam quæ coram Ecclesia fiebat, non sacerdoti in aurem, sed Deo facta fuit. Et castigationes post recōciliationem, non à sacerdote, sed ab ipso Deo impositæ fuerunt. Nathan etiam Dauidem absoluit, non sua iudiciaria aliqua potestate, sed ministerio, ita quod Deus per Prophetæ ministerium remitteret Dauidi peccata. Et sicut Petrus inquit Acto. 10. Prophetæ docuerūt, remissionem peccatorum in conuersione accipi, nec propter, nec per pœnitētium opera, sed propter promissum benedictum semen, per fidem in ipsum. Quia igitur Patriarcharum & Prophetarum pœnitentia, in multis cum Pontificia non conuenit: ideò merito negant, pœnitentiam tempore V. Testamenti, fuisse tale sacramentum, sicut ipsi de sua pœnitentia disputant.

Nos verò illam aduersariorum confessionem libenter accipimus, quod scilicet per annos quater mille à condito mundo, pœnitentia non fuerit tale sacramentum, sicut Pontificij disputant: & quod toto tempore V. Testamenti, non fuerit talis ratio, & talis modus reconciliationis cū Deo post lapsum, qualem Pontificij in sacramento suæ pœnitentiæ præscribunt. Apostoli verò, & Petrus Act. 10. & Paulus Act. 26. affirmat se de pœnitentia in Deum, & de accipienda remissione peccatorum non aliter docuisse quàm Prophetas. Hæc obseruatio postea habebit vsum. Quando enim Pontificij ad sacramentum suæ pœnitentiæ comprobandum, afferunt testimonia & exēpla ex veteri Testamento: rectè possumus respondere, nihil inde probari, quia Tridentinum capitulum pronunciat pœnitentiam in veteri Testamento non fuisse sacramentum.

Secundò, Baptista prædicauit pœnitentiam in remissionem peccatorum. Summa enim prædicationis Christi ita describitur: Pœnitētiam agite, & credite Euangelio, appropinquauit enim regnum cœlorum. Sed Tridentinum capitulum pronūciat, ante resurrectionem Christi, pœnitentiam nō fuisse sacramentum, nec pœnitētiam ante baptismum esse sacramentum. Docuit autē & Baptista & Christus, de contritione. Baptistæ auditores cōfessi sunt peccata sua, Mat. 3. vbi etiam de faciendis fructibus dignis pœnitentia grauiter concionatur. Christus etiam priuatam absolutionem impertiit, Matth. 9. & Luc. 7.

Quare igitur iuxta definitionem, pœnitentia illa Pontificiis non est sacramentum? Respōdeo: Quia contritio fuit interior, & confessio nō habuit enumerationem singulorum delictorum. Christus etiam absolutionem impertiit, nō præmisso processu iudiciali, & imposita mulcta: sed gratis iis, qui peccata agnoscebant, iram Dei timebant, & fide propter ipsum petebant, & quærebant reconciliationem. Et summa, quia in illa pœnitentia, gratis, sine operibus, fide propter Christum remittebantur peccata: quia etiam tam Baptista quam Christus, fidem in filium mediatorem, partem conuersionis, necessariam ad consequendam remissionem prædicarunt. Propter has causas, talis pœnitentia Pontificiis non est sacramentum, id quod diligenter expendatur. Concedit itaq;, & fatetur Tridentinum Concilium, sacramentum suæ pœnitentiæ non habere fundamentum, testimonium vel exemplum, sicut non in V. Testamento, ita nec in concionibus Baptistæ & Christi ante resurrectionem.

Tertiò, Vnicum monstrant in scriptura fundamentum. Tridentinum enim capitulum dicit, sacramentum pœnitētiæ, sicut illud Pontificij describunt, à Christo institutum post resurrectionē, cum insufflans in discipulos, diceret: Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, &c. Expendendū igitur est, an illa Christi sententia, hoc quod Pontificij volunt, efficiat: ad remissionem scilicet peccatorum necessariam esse contritionem, oris confessionem, & operis satisfactionem: ita vt externæ illæ operationes pœnitentium, sint materia: ad quas, si verbum absolutionis accedat, fiat inde sacramentum, quod sit causa efficiens, & conferens reconciliationem & remissionem peccatorum, hic enim est status controuersiæ. Nouatianos igitur, qui extra ministerium Euangelij, docebant quærendam & expectandam esse recōciliationem & remissionem peccatorū, iure damnatos esse fatemur. Et ministris Ecclesiæ, datam esse à Christo potestatem, remittendi & retinendi peccata, si dextre intelligatur, nemo nostrum negat. Nam Matth. 10. Marc. 3. & 6. Luc. 10. Christus eligens & emittens Apostolos ad prædicādum, dat ipsis ἐξουσίαν καὶ δύναμιν, potestatem & virtutem. Et Paulus 1. Corin. 10. & 13. dicit, sibi à Domino datam potestatem, non ad destructionem, sed ad ædificationem.

Illa verò potestas remittendi peccata, non ita intelligēda est data sacerdotibus, quasi Deus ea se abdicarit, & eam prorsus transtulerit in sacerdotes, ita vt in absolutione non Deus ipse, sed sacerdos remittat peccata. Paulus enim diserte distinguit inter potestatem & efficaciam reconciliationis, quæ Dei propria est, & inter ministeriū, quod Apostolis datum est: ita quod Deus est, qui mundum sibi reconciliat, 2. Cor. 5. & peccata remittit, Esa. 43. non autem sine medio, sed in ministerio, & per ministerium verbi & sacramētorum. Ministri verò dicuntur soluere & remittere peccata, propter claues: hoc est, quia habent ministerium, per quod Deus mundum sibi reconciliat, & peccata remittit. Ita 2. Corinth. 1. Paulus dicit, se, qui potestatem habeat, non tamen dominari fidei, sed esse tantum ministrum & œconomum mysteriorum Christi, 1. Corinth. 4. ita vt qui

vt qui plantat & qui rigat, non sit aliquid, sed qui incrementum dat, Deus, 1. Cor. 3. Et tamen ministerij vsum vtilem & necessarium ostendit: Dei, inquit, sumus συνεργοὶ, hoc est, administri, quorum opera Deus vtitur in eo, vbi tamen omnis efficacia ipsius est. Ministri, inquit, sumus per quos credidistis. Item, ego per Euangelium vos genui Christo, 1. Cor. 14. Omnium vero clarissime distinctionem hanc Paulus tradit, 2. Cor. 5. Deus est qui reconciliat nos sibi per Christum, nō imputans nobis peccata. Apostolis vero dedit διακονίαν, ministerium reconciliationis. Quomodo vero hoc? Posuit, inquit, in nobis verbum reconciliationis. Nos igitur pro Christo legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos, obsecramus pro Christo: Reconciliamini Deo. Ita hæc distinctio Deo seruat & tribuit illam gloriam, quæ ipsius propria est: ministerio etiam asserit eam, quam secundū verbum Dei habet, dgnitatem & authoritatē. Sicut enim Christus est, qui per ministeriū baptizat, corpus etiam & sanguinem suum exhibet: ita Christus est, qui per ministerium absoluit, & peccata remittit. Et huc pertinet Augustini sententia, De consec. dist. 4. Aliud est baptizare per ministerium, aliud baptizare per potestatem. Item: Per hanc potestatem, quam Christus solus tenuit sibi, & in neminem ministrorum transfudit, quanquam per ministros baptizare dignatus sit, per hanc inquam potestatem, stat vnitas Ecclesiæ. Si enim à Domino transferretur ad ministros, tot Baptismi essent, quot ministri. Hæc Augustinus. Per Christum igitur & propter Christum, apud Deum quærimus, & à Deo accipimus remissionem peccatorum: sed in ministerio, & per ministeriū. Hæc necessaria distinctio, quare in Tridentino capitulo prætereatur, mox ostendemus, prius enim pertexemus reliqua, quomodo scilicet ministeriū Euangelij remittat peccata, seu potius, quomodo Deus per ministerium remittat peccata. In eo enim caput cōtrouersiæ consistit. Non aliunde autem, sed ex ipso contextu, sumenda est declaratio. Christus enim declaraturus remissionem & retentionem peccatorū, hæc verba præmittit: Sicut misit me pater, & ego mitto vos. Et hoc dicens insufflauit, &c. Quomodo vero Christus missus fuerit, vt esset minister Circumcisionis, ipse explicat Lucæ 4. ex Propheta Esaia cap. 61. Misit me Euangelizare pauperibus, sanare contritos corde, prædicare captiuis remissionē, & clausis apertionē, consolari lugentes, prædicare annum placationis, & diem vltionis Deo nostro. Clarior autem, & adhuc certior est hæc declaratio, quod Lucas describens eandem historiam pro eo, quod Iohannes habet, Quorum remiseritis peccata, remittentur, &c. Lucas narrat, Christum locutum de prædicanda pœnitentia, & remissione peccatorum, in nomine suo. Remissio igitur & retentio peccatorū, per ministeriū, Ioan. 20. fit annunciatione verbi, Lu. 24. Et alterū declaratur per alterum. Non enim historice tantū recitanda est doctrina legis de peccato, & doctrina Euangelij de remissione peccatorū propter Christum: sed facienda est accōmodatio seu applicatio, & Legis & Euangelij, ad auditores: vt scilicet ex lege, mōstratis peccato & ira Dei aduersus peccatum, denuncietur peccatoribus iudicium damnationis, nisi cum Deo reconcilientur. Ex Euangelio vero formetur Paulina illa exhortatio: Recōciliemini Deo, & quod Ezechiel habet: Quare moriemini domus Israel. Et ostendatur, voluntatem Dei esse, vt beneficia passionis Christi, quæ voce Euangelij proponuntur & offeruntur, quisq; fide accipiat, & sibi applicet. Et qui ita credunt, eos Euangelium pronunciat Deo reconciliari & accipere remissionem peccatorum. Vt vero hæc annūciatio sit efficax ad remissionem peccatorum, ideo Christus ministerio per insufflationem Ioan. 20. addit Spiritum sanctum. Euangelium enim est potentia Dei, ad salutem credenti, Roma. 1. hoc est, arma ministerij, per efficaciam spiritus, sunt valida & potentia, 2. Corinth. 10. Qui vero non credunt, hoc est, qui applicationem reconciliationis quæ fide fit propter Christum, apprehensa voce Euangelij, vel Epicurea securitate, vel Pharisaica persuasione contemnunt: illis denunciatur ira Dei & æterna damnatio. Atque hoc modo publica & generali annunciatione pœnitentiæ & remissionis peccatorum, ministerium, imo Deus ipse per ministerium, & in ministerio soluit & ligat, remittit & retinet peccata.

Porrò sicut doctrina arguens peccata, & denuncians iram Dei impœnitentibus, non tantum in genere proponenda est, sed sicut exigit cura pastoralis, Ezech. 34. singulis priuatim, vbi necessitas flagitarit, retinenda & liganda sunt peccata, denunciationis iudicij Dei, ex verbo: ita etiam promissio Euangelij, non tantum efficax est, quando in genere annunciatur, & quando in generali prædicatione fide apprehenditur, sed pastoralis est, si quam ouem cognouerit ægrotam seu confractam, vt illam alliget & sanet, applicato priuatim ministerio verbi & sacramentorum. Priuata igitur absolutio contritis, & fide petentibus consolationem, remittit peccata, non aliter quam quod priuatim seu singulis, voce Euangelij, annunciat remissionem peccatorum: id quod ipse Christus suo exemplo ostendit, Matth. 9. Luc. 7. Illa verò annunciatio, siue peculiaris, singularis, specialis, siue priuata nominetur, efficax est ad remissionem peccatorum, quia est ministerium spiritus, per quod Deus fidem confirmat, & peccata remittit. Idem enim Euangelium, & eiusdem efficaciæ est, siue in genere multis, siue priuatim, vel vni vel paucis annuncietur. Et propter fidei infirmitatem, ad pleniorem & firmiorem consolationem, Deus vult promissionem gratiæ non tantum in genere proponi, sed priuatim etiam ad singulos petentes applicari: nō sacramentis tantum, verum etiam per annunciationem Euangelij, sicut Christus ostendit Matthæi 9. Lucæ 7. Vt fides mea eo firmius statuere possit, promissionem Euangelij generalem priuatim ad me etiam pertinere: Deum me etiam in illum comprehendere, & mihi in specie donare & applicare beneficia passionis Christi. Ita sententia Christi, Iohann. 20. de remittendis peccatis, siue intelligatur de publica seu generali annunciatione Euangelij, siue de priuata absolutione, nihil aliud habet quam ministerium remittere & retinere peccata, voce seu annunciatione verbi Dei.

Errant autem illi, qui simpliciter tollunt & damnant vsum priuatæ absolutionis. Errant verò & illi, qui contendunt generali annunciatione Euangelij, nulli credentium remitti peccata, sed remissionem tantum in priuata absolutione fieri.

Posita igitur vera declaratione sententiæ Christi, Iohannis vigesimo, videamus iam, quam feliciter Pontificij inde Sacramentum suæ pœnitentiæ extruunt.

Princi-

Principio autem hoc consideretur, quod Tridentinum capitulum dicit, sententiam illam Christi, non esse intelligendam de potestate seu authoritate annunciandi Euangelium Christi. Et quidem si eos taxarent, qui vel historice tantum, sine accommodatione & applicatione (sicut dictũ est) Euangelium prædicant, vel qui prorsus ex Ecclesia tollunt vsum priuatæ absolutionis, recte dicerent. Sed ipsi intelligunt in dicto Christi, talem potestatem remittendi peccata, quæ non consistat in annunciatione Euangelij Christi, siue fiat in genere, siue priuatim. Andradius enim in Concilio Tridentino scribens, dicit valde distincta & diuersa esse in ministerio Apostolorum, annunciare Euangelium, & remittere peccata. Sed iam ex verbis Christi ostendimus, potestatem remittendi peccata quam Christus discipulis dedit, consistere in ipso ministerio annunciandi Euangelium.

Forsan igitur talem potestatem remittendi peccata fingunt, sicut Simon Magus, Acto. 8. petit sibi vendi hanc potestatem, vt cuicunq; manus imponat, ei statim detur Spiritus S. Nam & Pontificij docent, potestatem illam remittendi peccata, non in annunciatione vocis Euangelij, sed in charactere sacerdotali fundatam esse. Qualem vero potestatem Tridentinum Concilium intelligat, Colonienses Iesuitæ ita explicant: Christum illa sententia Ioan. 20. Sacerdotes constituisse Christianorum iudices, vt causis explicatis & discussis, vel remittant peccata, vel retineant, atq; ideo idem requiri in Sacramento pœnitentiæ, quod forũ politicum requirit in reo: vt scilicet, primo, externis signis ostendat, se duci peccatorum pœnitudine: secundo, vt peccata illa quæ vult remitti, per enumerationẽ confiteatur: tertio, vt iniunctam sibi à sacerdote, tanquam à iudice mulctam, æquo animo sustineat. Quod si ad has operationes peccatoris & sacerdotis accedat verbum absolutionis: tunc confici inde Sacramentũ, quo lapsi Deo reconciliantur, & remissionem accipiunt. Et in hoc sacerdotum iudicium Iesuitæ dicunt Christum promisisse, Ioan. 20. vbi dixit: Quorũ remiseritis peccata. Idem dicit secundũ Tridentinum capitulum: Sacramentum pœnitẽtiæ in eo consistere, vt lapsi pœnitentes ad Sacerdotum Tribunal sistantur, & per ipsorum sententiam, ab admissis peccatis liberentur. Ita illi.

Simon Magus, Act. 8.

Iesuitæ Colon. Arg. Pontif. ex loco Iohan. 20.

Sed Christus certe horum nihil dicit in sententia illa, Ioan. 20. de tali enim iudiciario processu, nulla syllaba ibi extat. Extat autem in illa historia, Luc. 24. expressa declaratio de prædicanda remissione peccatorum. Nulla fit Iohan. 20. mentio enumerationis peccatorum, nec iniungendæ mulctæ: imò iubentur Apostoli prædicare, non persolutionem peccatorum, quæ per nostra opera fiat, sed remissionem peccatorum, propter Christi satisfactionem. Non igitur ex illa Christi sententia, Iohan. 20. deducitur & sumitur sacramentum Pontificiæ pœnitentiæ: sed contra simplicitatem verborum, & contra manifestam Christi interpretationem, peregrinum commentum in illam Christi sententiam ingeritur & intruditur; quod vel inde intelligi potest. Generalis enim est sententia illa, Iohan. 20. de ministerio Apostolorum, quæ complectitur etiam pœnitentiam, & remissionem ante baptismum, sicut Luc. 24. in eadem historia Christus de prædicanda inter omnes gentes non baptizatas pœnitentia: & expresse de remissione peccatorum loquitur.

Sed iuxta Concilium, ante baptismum, pœnitentia non est sacramentum, nec requirit processum iudiciarium: Qua igitur certitudine, ex sententia Iohann. 20. sacramentum Pontificiæ pœnitentiæ probari poterit? Quod si potestas remittendi peccata, necessario faceret sacramentum pœnitentiæ: sequeretur etiam, quod Pontificij negant, in veteri Testamento pœnitẽtiam fuisse sacramentum: fuit enim ibi potestas remittendi peccata, qua vsus est Nathan, in absolutione Dauidis. Sacramẽtum igitur pœnitentiæ, sicut à Pontificiis traditur, non habet fundamentum certum, firmum & solidum, in sententia Christi, Iohan. 20. Quartò. Nec ex Apostolorum doctrina & exemplis, sacramentum Pontificiæ pœnitentiæ probari potest. Paulus enim, Acto. 26. recitans summam doctrinæ suæ de pœnitentia, affirmat se nihil docuisse extra ea, quæ Prophetæ loquuti sunt. Petrus etiam Act. 10. affirmat se illam rationẽ consequendæ remissionis peccatorum tradere, quę à Prophetis testimonium habet. Sed Tridentinum capitulum negat, pœnitentiam veteris Testamenti fuisse sacramentum. Et in tota scriptura, Apostoli nusquam leguntur exegisse enumerationem peccatorum, ad remissionem necessariam: nec leguntur imposuisse mulctam, quibus peccata remittebant: sed reconciliatos hortabantur, vt post acceptam remissionem, facerent fructus dignos pœnitentia. Vanum etiam & falsum est, Apostolos aliam docuisse pœnitentiam, quod ad substantialia attinet, qua impij ante baptismum ad Deum conuertuntur: & aliam diuersam, qua lapsi post baptismum, cum Deo in gratiam redeant. Non enim aliam legem, non aliud Euangelium, non alium Christum, nec aliam fidem, lapsis post baptismum proposuerunt. Sed contritio quam Apostoli docent, siue ante baptismum, siue in lapsis post baptismum, est agnitio, odium & detestatio peccati, timor iræ & iudicij Dei, terrores cõscientiæ, cum desiderio effugiendi iram Dei. Reconciliationem cum Deo, & remissionem peccatorum, docuerunt Apostoli non in nostris operibus, sed in obedientia, satisfactione & merito Christi mediatoris, fide quærẽdam & apprehendam esse, siue ante baptismum, siue in peccatis post baptismum.

Contritio.

Apostoli de reconciliatione.

Et in his, quæ substantialia sunt pœnitentiæ, Apostoli nullam faciunt differentiam, siue ante baptismum siue in peccatis post baptismum agenda sit pœnitentia, sed quando tradunt doctrinam de pœnitentia, in genere loquuntur de pœnitentia. Extant verò in scriptis Apostolorum exempla conuersionis eorum, qui post baptismum lapsi fuerant: vt Galatarum. Illos verò Paulus non ad aliam nouam & diuersam rationem reconciliationis cũ Deo deducit: sed vehementissime, contra persuasionem de iustificatione operum concionatur, concludens omnia sub peccato: & propter solius Christi meritum, fide apprehensum, docet ipsos coram Deo iustificari; quæ pœnitentia seu conuersio, in substantialibus eadem est cum illa, qua primum ab idolis ad Deum conuersi fuerant. In incestuoso Corinthiaco, quem Paulus excommunicarat, est exemplum publicæ pœnitentiæ, in qua requiruntur publica externa signa tristitiæ & pœnitentiæ. Sed illas operationes, Paulus non docet causam esse remissionis peccatorum, sed vtitur verbo χαρίζεσθαι. 2. Corinth. 2. Et perpetua est Pauli sententia: Si ex operibus, iam non ex gratia: sed exinanita est fides, & abo-

Exempla pœnitentiæ.

& abolita promissio. Quinto. Dicūt quidem Tridentini, vniuersorum Patrum consensum, & Ecclesiam catholicam ab initio, intellexisse tale Sacramentū pœnitentiæ, quale ipsi docent. Sed toti antiquitati ignota est illa disputatio: Sicut in baptismo & Eucharistia, est externū elementum, quod accedente verbo fit Sacramentū: ita etiam in pœnitentia, requiri externam materiam siue elementum, vnde accedente verbo absolutionis, fiat Sacramentum pœnitentiæ. Ignotū est & hoc veteribus, actiones esse elementū seu materiam. Illud vero vtile est in antiquitatis historia obseruare, vnde & ex qua origine, facta paulatim inclinatione, tandem deuentum sit ad pontificias disputationes, & opiniones de Sacramento pœnitentiæ. Extra omnem autē dubitationem, prima origo fuit ex spectaculis publicæ pœnitentiæ, quam magna seueritate vetus Ecclesia in manifestis & atrocibus criminibus seruabat. In illa enim requirebantur externa signa contritionis, requirebatur exomologesis, seu confessio criminum: & priusquam rursus reciperentur in communionem Ecclesiæ, imponebantur certæ quædā externæ castigationes, cum exempli causa propter alios, tum vero explorationis gratia, an seria esset pœnitentia. Duæ vero commonefactiones additæ leguntur à veteribus. Primo, illos ritus non esse vniuersaliter necessarios, omnibus qui post Baptismum, agnoscentes peccata & lapsus suos per pœnitentiam cuperent cum Deo reconciliari, gratiam & remissionem peccatorum obtinere. Fuit enim distinctio inter publicam pœnitentiam, & inter priuatam. Secundo, Monuerunt & hoc veteres, externos illos pœnitentiæ ritus non mereri remissionem peccatorum, sed tantum esse externa signa & testimonia: sicut multæ sententiæ veterum de pœnitentia, dist. 1. hoc testantur. Paulatim vero à quibusdā assui cœperunt superstitiosæ opiniones, ritus illos promereri & impetrare veniam. Cœperunt etiā ex Patribus quidam, vt Origenes & alij, populum hortari, vt etiā alia peccata, etiam quæ non essent notoria crimina, seu excommunicationi subiecta, sacerdoti per confessionem aperire, consilij & medicinæ gratia, quomodo scilicet curanda essent peccata. Quidam etiam pro occultis peccatis, patiebantur publicas sibi irrogari Ecclesiasticas castigationes, seu mulctas, quas satisfactiones vocabant. Inde verò cœpit regula & doctrina generalis fieri: Ad pœnitentiam, qua lapsi in qualiacunq; peccata, post baptismum Deo reconcilientur, pertinere præter cordis contritionem, & fidem amplectentem Christum, etiam oris confessionem, sacerdoti faciendam, & operis satisfactionem. Dissimiles verò extiterūt disputationes, quibusdam asserentibus, confessionem & satisfactionem pertinere non ad impetrationem veniæ, sed ad ostensionem pœnitentiæ: aliis contra disputantibus, ad impetrandam remissionem peccatorum hæc facere. Dissimiles illas veterum sentētias Gratianus collegit in Decreto de pœnitentia. Postea tempore Gratiani, circa annum Domini 1150. fortiter disputatum fuit de necessitate confessionis & satisfactionis. Sed tamen Gratianus dist. 1. de pœniten. cap. Quamuis plenitudo, expositis diuersis sententiis, ita concludit: Cui autem harum potius adhærendum sit, Lectoris iudicio reseruatur. Vtraq; enim fautores habet sapientes & religiosos viros. Et glossa de pœnitentia distin. 5. recitat, varia quæsita fuisse argumenta, quibus probaretur, confessionem sacramentalem esse iuris diuini, vt cum Deus ad Adamum dicit, Adam vbi es? Item ad Cain: Vbi est Abel frater tuus? vel Iosu. 7. vbi Achan confitetur delictum suum: vel Iacob. 5. Confitemini alterutrum. Sed quia glossa infirmitatem illorum argumentorum agnoscit, tandem concludit: Melius dicitur, confessionem institutam fuisse à quadam vniuersalis Ecclesiæ traditione, potius quam ex noui vel veteris Testamenti autoritate. Et addit: Apud Græcos confessio non est necessaria, quia non emanauit ad illos traditio talis.

Bonauentura etiam dicit, per interiorem pœnitentiam, quæ consistat in agnitione culpæ & obligationis ad pœnam, deinde in cognitione misericordiæ diuinæ, remitti culpam, illam verò pœnitentiam, quæ consistit in confessione & satisfactione, esse institutionem Ecclesiæ. Tandem verò ex dissimilibus & incertis illis disputationibus & opinionibus, fabricatus est articulus fidei, confessionem scilicet, & satisfactionem, tanquam de iure diuino, ad consequendam remissionem peccatorum necessariam esse. Quod dogma, Tridentinum concilium sola anathematis interminatione cōfirmat. Tale igitur nunc est sacramentum pœnitentiæ, de quo Pontificij dimicant. Vnde verò, & ex quam dissimilibus & incertis disputationibus, ante Gratiani tempora inchoatum, & post Gratiani tempora conflatum sit, vtile est considerare. Ita enim rectissime refutatur, quod gloriantur de vniuersorum Patrum consensu.

DE DISCRIMINE SACRAMENTI POENITENTIÆ & Baptismi.

CAPVT II.

CAEterum hoc sacramentum multis rationibus à baptismo differre dignoscitur. Nam præterquam quod materia & forma, quibus sacramenti essentia perficitur, longissime dissident, constat certe, baptismi ministrum, iudicem esse non oportere, cum Ecclesia in neminem iudicium exerceat, qui non prius in ipsam per baptismi ianuam fuerit ingressus. Quid enim mihi, inquit Apostolus, de his, qui foris sunt, iudicare? Secus est de domesticis, quos Christus Dominus lauacro baptismi sui corporis membra semel effecit. Nam hos, si se postea crimine aliquo contaminauerint: non iam repetito baptismo ablui, cum id in Ecclesia Catholica, nulla ratione liceat, sed ante hoc tribunal, tanquam reos sisti voluit, vt per sacerdotum sententiam non semel, sed quoties ab admissis peccatis, ad ipsum pœnitentes confugerint, possent liberari. Alius est præterea baptismi, & alius pœnitentiæ fructus. Per baptismum enim Christum induentes, noua prorsus in illo efficimur creatura, plenam & integram peccatorum omnium remissionem consequentes, ad quam tamen nouitatem & integritatem, per sacramentum pœnitentiæ, sine nostris magnis fletibus & laboribus, diuina id exigente iustitia, peruenire nequaquam possumus, vt merito pœnitentia, laboriosus quidam baptismus à sanctis Patribus dictus fuerit. Est autem hoc sacramentum pœnitentiæ, lapsis post baptismum ad salutem necessarium, vt nondum regeneratis, ipse baptismus.

CANON II.

Si quis sacramenta confundens, ipsum baptismum, pœnitentiæ sacramentum esse dixerit, quasi hæc duo sacramenta distincta non sint, atque ideo pœnitentiam non recte secundam post naufragium tabulam appellari, anathema sit.

EXAMEN.

Si hoc tantū dicere voluissent Tridentini Patres, pœnitentiam aliquid aliud esse, quam baptismum, & eos,

& eos, qui post baptismum lapsi sunt, si conuertantur, non repetito baptismo abluendos, sed per pœnitentiam Deo reconciliandos esse, non sane opus fuisset tam prolixo capitulo, nec tam operoso anathemate. Sed longe aliud est, quod ipsis prolixum hoc capitulum expressit. Sentiunt enim, ac docent, per peccata, quæ post baptismum committuntur, ipsam virtutem, efficaciam, ac gratiam fœderis illius, quod in baptismo Deus nobiscum init, prorsus amitti, & irritum fieri, ita vt in vera pœnitentia, fides ad gratiam baptismi reuerti nullo modo, & nullo vnquam tempore possit: sed iam circumspicienda sit alia tabula, nostræ scilicet operationis, in contritione, confessione, & satisfactione, cuius virtute, ex peccatorum vndis enatemus, & ad portum salutis vehamur. Quia igitur hoc modo efficacia & vsus baptismi, tantum ad vnicum illud momentum, quando baptizamur, restringitur: & alia ratio reconciliationis cum Deo, & remissionis peccatorum proponitur, diuersa ab ea, quæ fidei, in gratuita promissione Euangelij, propter meritum Christi offertur, & in baptismo obsignatur, nostri falsam hanc opinionem reprehenderunt, & ex verbo Dei ostenderunt, nos per baptismum, in participatione promissionis Euangelij, & in communionem meritorum Christi, fœdere perpetuo ita assumi, vt in eo vel perseueremus, vel si per peccata inde exciderimus, vt per pœnitentiam, fide ad fœdus illud, in baptismo nobis obsignatum redeamus, vt ita pœnitentia non sit noua ratio promerendæ remissionis peccatorum, per nostra opera, sed tantum sit reditus ad gratuitam promissionem remissionis peccatorum, propter satisfactionem Christi mediatoris, quæ in baptismo nobis donata & obsignata est, ita vt ad eam reditum habeamus, post quemcunque lapsum, non septies, sed septuagies septies. Promissio enim baptismi, saluos nos fecit per Iesum Christum, vt ipsius gratia iustificati, hæredes simus vitæ æternæ, Tit. 3. facit stipulationem bonæ conscientiæ erga Deum, per resurrectionem Christi, 1. Pet. 3. Iam verò in vera pœnitentia, post quemcunque lapsum, fides hoc quærit, vt conscientia Deo reconcilietur, per mortem & resurrectionem Christi, vt ipsius gratia iustificati, hæredes simus vitæ æternæ. Ita pœnitentia nihil aliud est, quam reditus ad promissionem gratiæ baptismi, non vt iterum baptizemur, sed vt ad illam gratiam, ex qua per peccata excideramus, per fidem in pœnitentia redeamus.

Qualem intelligant pœnitentiam Pontificij.

Effectus Baptismi.

Hæc verò est sententia illa, quam hoc loco Tridentini damnare voluerunt. Et obseruetur, quæ sit antithesis, de qua Pontificij dimicant. In baptismo donatur gratuita reconciliatio, & remissio peccatorum, sine nostris operibus, propter meritum & satisfactionem Christi, iis qui pœnitentiam agunt, & credunt Euangelio. Qui verò post baptismum lapsi sunt, iis (sicut Osius inquit) non tam facilis, tam liberalis & gratuita via patet ad remissionem peccatorum, sed, sicut Tridentinum capitulum inquit, per sacramentum pœnitentiæ, ad reconciliationem cum Deo, sine magnis nostris fletibus & laboribus, diuina id exigente iustitia, peruenire nequaquam possumus. Et quidem grauius peccatum est, post baptismum Spiritum sanctum contristare, & templum eius prophanare, posteriora enim redduntur peiora prioribus, 2. Pet. 2. Maiorem itaque dolorem habet contritio, & grauior lucta est conscientiæ, quærentis reconciliationem in lapsibus post baptismum. Sed aliud est, quod Tridentinum Capitulum quærit, in baptismo scilicet, remissionem peccatorum gratis sine nostris operibus, propter meritum Christi donari, & fide accipi, in lapsibus verò post baptismum, pœnitentiam impetrare veniam, nō fide gratis, & sine operibus, sed per & propter opera pœnitentiæ. Atque ideo absolutionem in pœnitentia, non esse administrationem & exhibitionem gratuiti beneficij reconciliationis, propter meritum Christi, sicut in baptismo, sed esse iudicium, in quo facta collatione peccatorum, & laboris pœnitentiæ, imposita etiam insuper certa mulcta ad recompensationem, hoc respectu pœnitenti promittatur recōciliatio cum Deo. Hæc est summa sententiæ secundi huius Capituli. Et idem est, quod alibi dicunt, duplicem esse iustificationem: quarum prior fit gratis fide, sine operibus, propter Christum, altera non gratis, sed per & propter opera fiat. Sed hæc & explicata, & refutata sunt in prima parte examinis, in loco de Iustificatione, & in secunda parte, in 6. & 9. Canone, de Baptismo. De tribunali verò iudicij pœnitētialis, tunc commodius dicemus, vbi ad confessionem ventum fuerit. Sufficit igitur hoc loco ostendisse, quod Tridentinum Concilium velit, quod de differentia sacramenti pœnitentiæ & baptismi tam operose disputat. Pertinet autem hoc ad pleniorem declarationem, qualis sit pœnitentia illa, ex qua Pontificij sacramentum faciunt: quę scilicet quærat & impetret reconciliationem & remissionem peccatorum, non fide gratis, sine meritis nostrorum operum, propter Christi merita, sicut in baptismo fit, sed per & propter labores & opera nostræ pœnitentiæ. Qui verò sint illi labores, & quæ opera, mox sequens Capitulum explicat.

Summa huius capituli.

DE PARTIBVS ET FRVCTV SACRAMENTI POEnitentiæ.

CAPVT III.

Docet præterea sancta Synodus, sacramenti pœnitentiæ formam, in qua præcipue ipsius vis sita est, in illis ministri verbis positam esse: Ego te absoluo, &c. Quibus quidem de Ecclesiæ sanctæ more, preces quædam laudabiliter adiunguntur: ad ipsius tamen formæ essentiam nequaquam spectant, neque ad ipsius sacramenti administrationem sunt necessariæ. Sunt autem quasi materia huius sacramenti, ipsius pœnitentis actus: nempe contritio, confessio, & satisfactio: qui quatenus in pœnitente ad integritatem sacramētı, ad plenamque & perfectam peccatorum remissionem, ex Dei institutione requiruntur, hac ratione partes pœnitentiæ dicuntur. Sane vero res & effectus huius sacramenti, quantum ad eius vim & efficaciam pertinet, reconciliatio est cum Deo: quam interdum in viris piis, & cum deuotione hoc sacramentum percipientibus, conscientiæ pax ac serenitas, cum vehementi spiritus consolatione consequi solet. Hæc de partibus & effectu huius sacramenti, sancta Synodus tradens, simul eorum sententias damnat, qui pœnitentiæ partes, incussos conscientiæ terrores, & fidem esse contendunt.

CANON IIII.

Si quis negauerit, ad integram & perfectam peccatorum remissionem, requiri tres actus in pœnitente, quasi materiam sacramenti pœnitentiæ: videlicet contritionem, confessionem, & satisfactionem, quæ tres pœnitentiæ partes dicuntur: aut dixerit, duas tantum esse pœnitentiæ partes, terrores scilicet incussos conscientiæ agnito peccato, & fidem conceptam ex Euangelio, vel absolutione, qua credit quis sibi per Christum remissa peccata, anathema sit.

EXA-

EXAMEN.

Summa cap. Duo in hoc capitulo tractantur, quæ examinãda sunt. Primum, quæ sit materia, & quæ forma in pœnitentia, vnde fiat Sacramentum, cuius effectus vis & efficacia, sit reconciliatio cum Deo, & perfecta peccatorum remissio. Secundo, quæ sint partes pœnitentiæ, quæ in pœnitente, ad plenam perfectamq; peccatorum remissionem requiruntur. De re autem grauissima agitur, Quomodo scilicet, & vnde in vera pœnitẽtia, illi qui lapsi sunt, cum Deo rursus reconcilientur, & remissionem peccatorum accipiant, vnde pœnitentia vim & efficaciam illam habeat, remissionis scilicet peccatorum, quid illud sit, quo conscientia in pœnitentia niti debeat, vt non dubitet, se rursus à Deo in gratiã recipi. Quia igitur Longobardus primum, ex pœnitentia Sacramentum fecerat, cœperunt postea Scholastici quęrere, quæ sit materia, & quæ forma, vnde pœnitentia rationem Sacramenti habere, & definitionem tueri posset. Vt enim aliquid sit Sacramentum, requiritur, vt habeat ex diuina institutione, elementum externum, tanquam signum, & verbum diuina ordinatione elemento annexum, cum promissione de vi & efficacia. Irenæus vocat rem terrenam & cœlestem: Augustinus vocat elementum, seu visibilem speciẽ, verbum vel visibilem gratiã. Prorsus autem, sicut antea etiam dixi, antiquitati ignota est hæc disputatio, an in pœnitentia sit materia & forma Sacramentalis. Augustinus de fide ad Petrum, Baptismum appellat Sacramentum fidei & pœnitentiæ. Impositionem etiam manuum, qua publice pœnitentes Ecclesiæ reconciliabantur, alicubi inter Sacramenta numerat. Ipsam vero pœnitentiam, qua homini peccata remittuntur, in vera antiquitate Sacramentum appellatam fuisse, ostendi non potest. Ideo etiam, vt in re noua, cum nullæ apud Patres sententiæ extarent, de hac quæstione varie disputatum fuit à Scholasticis, quæ in pœnitentia esset talis materia, quæ accedente verbo pœnitentiam faceret Sacramentum. Quidam vt proprietatem materiæ retinerent, ipsa peccata finxerunt esse materiã huius Sacramẽti. Alij dixerunt ipsum peccatorem confitentem esse materiam. Postea facta metamorphosi, elementum seu materiam, ex prædicamento substantiæ transtulerunt in prædicamentum actionis, disputantes, actus pœnitentiæ posse materiam Sacramenti esse. Et ad speciem seu formam visibilẽ, quam Augustinus in Sacramentis requiri dicit, finxerunt sufficere, modo sit aliquid sensibile, siue visu siue auditu, forsan etiam siue gustu siue odoratu percipiatur. Nec tamẽ consentiũt, quæ actio in pœnitẽtia sit materia Sacramenti pœnitentiæ: an actio Sacerdotis, proferentis certis ritibus absolutionem, an vero actiones pœnitentis, & quænam. Quidam contritionem, confessionẽ & satisfactionem, ponunt partes materiales Sacramẽti pœnitentiæ. Sed quia contritio non est visibilis, & satisfactio in opere sequitur susceptionem ipsius Sacramenti: ideo solam confessionem quidam ponunt pro materia. Formam vero Sacramenti pœnitentiæ, quidam ponũt verba absolutionis. Sed quia non est in verbo Dei, determinata forma verborũ absolutionis, vt in Baptismo & Eucharistia: ideo alij, ne certitudo efficaciæ Sacramenti fluctuet, si forma esset incerta, dixerunt ipsos actus Sacerdotis absoluentis pro forma, & sufficere si actus ille exprimatur, etiamsi non fiat per limitata & determinata verba: sicut iudex politicus, in sententia siue absolutoria siue damnatoria, non est alligatus ad certam formam verborum. Ita actus in pœnitente est materia: in Sacerdote vero est forma. Quid vero est, vnde nõ Sacramentum fabricari poterit, si hoc modo de materia & forma ludere libeat? In oratione, adhibentur sæpe externi gestus: prædicatio Euangelij, est actio quædam: quin igitur & inde fiant Sacramenta.

Quæstio de materia & forma Sacramenti pœnitentiæ varie disputata.

Sed de re ipsa dicamus. Magnũ & arduum quiddam est, aliquid proponere & habere pro Sacramẽto. Sunt enim Sacramenta quasi diuina quædam vascula, in quæ merita Christi, gratia Dei, remissio peccatorum, &c. diuina ordinatione, quasi deposita sunt, vt per hæc quasi organa, Deus beneficia illa distribuat credentibus, applicet & obsignet. Ideo necesse est, vt materia Sacramentorũ ab ipso Deo, in verbo sit instituta, ordinata & præscripta. Requiritur certum verbum, ab ipso Deo traditum: quo ad materiam illam seu elementum accedente, fiat Sacramentum, quod habeat promissionem diuinam, de spirituali gratia & efficacia. In disputatione autem de pœnitentia, de re magna agitur, de reconciliatione scilicet cum Deo, & remissione peccatorũ. Illa gratia, vis & efficacia, tribuitur humanis operibus seu actibus, in pœnitentia. Sed vbi in verbo Dei traditum & institutum est, actus illos pœnitentis esse materiam, ex qua accedente verbo fiat Sacramentum, cuius effectus sit reconciliatio & remissio peccatorũ? vbi pręscriptum est certum verbum? vbi tradita extat promissio, si materia illa & forma coniungantur, adesse vim & efficaciam remissionis peccatorum? Et profecto audax impietas, & impia audacia est, fingere Sacramentum, cuius nec materia, nec forma, nec promissio in verbo Dei extet. Consideretur autem mysterium iniquitatis, quod sub commenticia illa materia Sacramenti pœnitentiæ occultatur, & absconditum est. Antiquissimum est Satanæ artificium, homines quando quærunt reconciliationem cum Deo, & remissionem peccatorum, deducere ad propria opera, vt illa opponant iudicio Dei, ad consequendam remissionẽ peccatorum. Illa vero Pharisaica persuasio, Paulino fulmine grauissime repressa, & ex Ecclesia Dei proturbata est. Variis vero modis, ille qui mille artifex est, postea tentauit, fiduciam operum, ad iustitiam coram Deo, Ecclesiæ obtrudere. Et aliquando hoc ipsi successit, sæpe vero gladio spiritus repressus fuit. Tandem vero, vlciscente Deo veritatis contemptum, & mundi ingratitudinem, 2. Thessalon. 2. humana opera in pœnitentia, non tantũ vt merita, sed quod maius est, vt Sacramentum, proposita fuerunt, ad consequendam reconciliationem cum Deo, & remissionem peccatorum. Sacramenta autẽ sunt diuinæ actiones. Ergo quando ex humanis operibus contritionis, confessionis, & satisfactionis, Sacramentũ fabricatur, iam humanis operibus diuinitas quædam arrogatur: vt scilicet solium ipsorum iuxta astra Dei exaltetur, sicut de rege Babylonico Isaias inquit. Thomas enim disputat in 4. dist. 16. art. 1. ideo in Sacramẽto pœnitentiæ, loco materiæ esse actum humanum, quia per quandã recompensationem tollat offensam culpæ præcedentis.

Impostura Satanæ.

Animaduertit hoc Gropperus, ideo in institutione Coloniensi, quęrit talem mitigationem: pœnitentiam vocari Sacramentum ratione absolutionis, quia illa explicet promissionem generalem, ad singulos petentes: & materiam vocari posse externam illam

Gropperus.

illam actionem Sacerdotis, qua impertit absolutionem: quia sit signum externum, quomodo Deus interius animam à peccati nexibus absoluat. Sed de externis ritibus & gestibus in absolutione, nullum in verbo Dei extat mandatum, nullum institutum, nulla promissio. Nec statim diuinum Sacramentũ est, quicquid spirituale aliquid significare potest. Quod ad ipsam autem absolutionem attinet, notæ sunt declarationes Augustanæ confessionis & Apologiæ.

Tridentinum vero Concilium, ne hanc quidem mitigationem, nec illam quæ in Augustana formula interreligionis proposita fuit, admittit & recipit, sed simpliciter decernit, ex humanis pœnitentium operibus, & ex verbo absolutionis, conflari Sacramentum pœnitentiæ, cuius effectus, vis & efficacia, sit reconciliatio cum Deo, & remissio peccatorum. Addit autem, ex Dei institutione hoc fieri. Sed falsum est, de enumeratione singulorũ peccatorum, & de Pontificia satisfactione, nullum in verbo Dei extare mandatum. Antiquitati etiam prorsus ignotum est, illas pœnitentiũ actiones, esse materiã Sacramentalem. Et tempore Scholasticorum Doctorum, imo tempore Gabrielis Bielis, ante centum adhuc annos, dubiũ & incertum fuit, quæ esset vera materia Sacramenti pœnitentiæ. Quæ igitur potest certitudo esse de effectu Sacramenti, cum materia & forma sit incerta, & promissio sit nulla? Atq; ideo forsan Tridentinũ capitulum dicit, actus pœnitentium esse materiã Sacramenti pœnitentię, vel quasi. Erit igitur etiam Sacramẽtum, vel quasi: erit etiam eius effectus, remissio peccatorum, vel quasi. Et hęc ipsa causa est, quare de Sacramento pœnitentiæ dimicent, vt reconciliationem & remissionem peccatorum, dubiam & incertã reddant. Nõ quidem dubium est, priuatam absolutionem efficacem esse: quia est vox Euangelij, quod est potentia Dei, ad salutẽ omni credenti. Atq; ideo probatur mihi Gersonis sententia, absolutionem nõ in optatiuo modo, forma imprecationis impertiendam, sed ita vt qui absoluitur, audiat & intelligat, Deum per illud ministerium annunciationis Euangelij, sibi priuatim applicare meritum ac beneficia Christi ad remissionem peccatorum. Sed & ipsa absolutio in Põtificio hoc Sacramento peruertitur: non enim permittitur Euangelica esse, sed redditur mere legalis. Nõ enim gratis, fide, sine nostris operibus, propter Christi meritum impertitur, sed sub conditione actuum, contritionis, confessionis, & satisfactionis, quæ Tridentinũ Concilium, tanquam materiam Sacramenti, ad perfectã peccatorum remissionem, in pœnitente requirit. Quia vero nemo certus esse potest, an actiones illas in debito gradu habeat: semper conscientia dubia & incerta manet de recõciliatione. Imo si ex operibus est iustificatio, hoc est, remissio peccatorũ: exinanita est fides, & abolita promissio, Ro. 4. Et qui ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt, Galat. 3. Vere igitur carnificina cõscientiarum est, Sacramentũ Põtificiæ pœnitentiæ.

Cur de Sacramento pœnitentia dimicent Papistæ.

De partibus pœnitentia.

Altera quæstio tertij huius capituli, est de partibus pœnitentiæ. Vtque planior sit disquisitio, Tridentinum capitulum inquit, partes pœnitentiæ intelligi, quæ in pœnitente ad plenam, perfectamq; remissionem peccatorum consequendam requirũtur. Iterum de re magna, complectente salutem omnium nostrum, disputatio est. Certum enim est, Deum velle lapsos recipere: sed si pœnitentiam agant. Ardua igitur quæstio est, quomodo pœnitentia ita agi possit, vt certi simus, nos consequi recõciliationem & remissionem peccatorum. Si enim pœnitentia non recte agitur, peccator licet quærat, non tamẽ assequitur remissionem peccatorum. Hic vero Scriptura, & testimoniis & exemplis viam nobis monstrat, propositis duobus generibus doctrinæ legis scilicet, & Euangelij. Et lex quidem arguit peccata, & proponit comminationes Dei: atq; ita agnito peccato, incutit conscientiæ terrores, vt incipiat iram Dei timere, atque ita peccatum detestari. Atque hic est primus gradus pœnitentiæ: non quidem promerẽs remissionem peccatorum, sed quia hic ordo à Deo est institutus, vt iuxta Bernhardi dictum, oleum misericordiæ non infundat, nisi in vas contritum & contribulatum. Lex vero est pædagogus ad Christum. Quia enim vera pœnitentia, habet desiderium effugiendi iram Dei & damnationem, lex vero pronunciat, ex operibus nullam carnem coram Deo iustificari, eo ipso igitur peccatorem territum, & quærentem reconciliationem cum Deo, lex à se ablegat. Ibi vero Euangeliũ monstrat nobis, obedientiam & satisfactionem Christi mediatoris, pro nobis præstitam, & propter hoc meritum Christi, offert nobis gratiam & remissionem peccatorum. A nobis vero hoc requirit, vt illud beneficium Christi, fide accipiamus, & nobis applicemus: & pronũciat, eos qui credunt in Christum, remissionem accipere per nomen eius. Recõciliatos vero, qui beneficium remissionis acceperunt, hortatur vt postea faciant fructus dignos pœnitentia. Ita iuxta Scripturam, vt in pœnitentia consequamur reconciliationem, requiritur in pœnitente contritio, & fides apprehendens meritum Christi: fructus vero post reconciliationem sequũtur. Hæc ratio agendæ pœnitentiæ, plana & certa est, in Scriptura enim tradita est, & habet promissionem remissionis peccatorum.

Sed Tridentinum Concilium, sine dissimulatione ostendens, qualem hactenus promiserit emẽdationem, sonora voce profitetur, se damnare illorum sententiam, qui pœnitentiæ partes, incussos conscientiæ terrores, & fidem esse contendunt. Et terrores quidem à Deo, voce legis conscientiæ incussos, ideo nolunt esse partem pœnitentiæ: quia contritionem volunt esse dolorem voluntarie pro peccatis, tanquam vindictam assumptum, qui hoc opere promereatur misericordiam Dei, sicut proximum capitulũ explicabit. Fidem vero operæ precium est obseruare, quare & quo sensu ex pœnitentia, quærentem remissionem peccatorum, excludant & proscribant: cum tamen Scholastici doceãt, fidem esse radicem & fundamentum, vnde oriatur pœnitentia. Et in quarto capitulo, Tridentinum Concilium dicit, contritionem debere cum fiducia diuinæ misericordiæ coniunctam esse. Num igitur in eo tantum controuersia consistit, quod Pontificij dicunt, fidem esse fundamentum pœnitentiæ: nostri vero docent, esse partem? Certe si vtrinque consensio esset, fidem in pœnitentia esse necessariam, ad consequendam remissionem peccatorum, non esset ideo turbanda Ecclesia, si alius fidẽ fundamentum, alius partem pœnitentiæ appellaret, cum quidem maius sit, aliquid esse fundamentum, quam partem. Animum vero quæso bone Lector aduerte. Tertiũ Capitulũ simpliciter nominat fidem, quam à partibus pœnitentiæ excludit. Quartus vero Canon explicat & declarat, qualem fidem Pontificij in sua pœnitentia nolunt ferre, quæ scilicet

Cur Pontificij fidem ex pœnitentia excludant.

Qualem fidē Pontificij intelligant in loco pœnitentia.

licet ex voce Euangelij seu absolutionis concipitur, & qua pœnitēs credit, sibi per & propter Christum remitti, & remissa esse peccata. Quando igitur dicunt, fidem fundamentum esse pœnitentiæ, intelligunt talem persuasionem, si actiones illas pœnitentiæ, à Pontificiis præscriptas, quis susceperit & præstiterit, quod illis actionibus impetret veniā peccatorum, & reconcilietur Deo. Hac enim persuasione dicunt suscipiendas esse actiones pœnitētiæ, & hoc est quod dicunt, fidem esse fundamentum pœnitentiæ. Quando igitur quartus Canon anathemate damnat eos, qui dicunt, fidem conceptam ex Euangelio vel absolutione, qua credit quis sibi per Christum remissa esse peccata, necessariam partem esse pœnitentiæ, ad consequendam remissionem peccatorum: quid aliud facit, quam quod totum Euangelium ex pœnitentia tollit, & ipsam vocem Euāgelij propriam, sicut à Prophetis, Christo & Apostolis tradita est damnat? De Prophetarū enim doctrina inquit Petrus, Actor. 10. Christo omnes Prophetæ testimonium perhibent, quod remissionem peccatorum per nomen eius accipiant, quotquot credunt in ipsum. Summam doctrinæ ministerij Christi, Marc. ca. 1. ita explicat: Pœnitentiam agite, & credite Euāgelio. Et post resurrectionem, iubet Apostolos prædicare pœnitentiam, & remissionem peccatorum, in suo nomine, Lucę 24. Post ascensionem Paulo legationem Euangelicam ita iniungit, vt conuertantur à tenebris ad lucem, & accipiant remissionem peccatorum per fidem, quæ est in me, Act. 26. Ipse etiam Paulus, Actor. 20. cum sciret captiuitatē sibi imminere, summā prædicationis suæ inter Iudæos & gentes, in hæc capita colligit, testificans pœnitentiam in Deum, & fidem in Christum. Reconciliatis vero proponit doctrinam, vt digna pœnitentiæ opera faciant, Actor. 26. Audis vbiq; fidem, & illam fidem, quæ per nomen Christi remissionem peccatorum accipit, coniungi pœnitentiæ. Et ne plura testimonia coaceruemus, quid reliquum erit Euangelio, si tollas inde Christum, fidem in Christum, & remissionem peccatorum, quæ fide per Christum accipitur? Et tamen Tridentinum Concilium non veretur anathemate damnare, si quis dixerit, partem pœnitentiæ esse fidem, ex Euangelio conceptam, qua quis credit sibi per Christum peccata remissa. Hoc quidem ante cogitare potui, Tridentinum Concilium in doctrina de pœnitentia, non recte aut explicate tradíturum fidem, quærentem & accipientem in voce Euangelij, per & propter Christum, remissionem peccatorum. Nunquam vero persuaderi mihi passus fuissem, fore vt in tanta verbi Dei luce, publico anathemate damnarent, si quis dixerit, partem salutaris pœnitentiæ esse fidem, conceptam ex Euangelio, qua quis credit sibi per Christū remissa peccata. Sed his notis & indiciis, Dei iudicio, corā toto mundo reuelatur, qualis Ecclesia sit cœtus Pontificius. Ad perpetuam igitur rei memoriam, notum sit veræ Ecclesiæ Dei, Concilium Tridentinū promittere pœnitentiæ reconciliationem cum Deo, & remissionem peccatorum, sine fide, quæ quidem ex Euangelio cōcepta sit, & qua quis credat, per Christum sibi peccata remissa. Ita enim sonora voce decernit 4. Canon. Audiamus vero, quas ipsi partes pœnitentiæ assignent, quæ ad remissionem peccatorum, sine fide illa, necessariæ & sufficientes sint. Contritionem numerant, confessionem, & satisfactionem. Et quia illas pœnitentię partes, etiam materiam Sacramenti faciunt, quam oportet externā & visibilem, seu sensibilem esse, non igitur de contritione interiori, nec de confessione quæ Deo fit, nec de proposito interiori emendationis, partes illæ intelligi debent, sed de externis actibus contritionis, de externa confessione, quæ per enumerationem omnium delictorum proprio sacerdoti fit, & de externis operibus satisfactionis, iniunctæ à Confessionario. Atqui externa signa contritionis, Scriptura nullibi docet, ad remissionem peccatorū esse necessaria. Enumeratio specialis omnium delictorum, sacerdoti facienda, in verbo Dei nec mandatum, nec exemplum habet. Satisfactionis vero opera, ipsi Pōtificij definiunt esse indebita, hoc est, verbo Dei non mandata. Habent igitur partes pœnitentiæ, sine Scriptura, & quidem tales, quales hypocritæ etiam simulare & præstare possunt. Et tamen illis tribuunt remissionem peccatorum, cum interea fidem ex Euangelio conceptam, qua quis credit sibi per Christum peccata remissa, sub anathemate in pœnitentia damnent. Iudas vero fide illa destitutus, cum partes Pontificiæ pœnitentiæ haberet, contritionem scilicet, confessionem & satisfactionem, laqueo tamen se suspendit. Tanta scilicet in illis partibus pœnitentiæ, est consolatio, exclusa fide in Christum.

Partes pœnitentia Pontificiorum.

Enumeratio singulorum peccatorum.

Trina vero illa enumeratio partium pœnitentiæ, ex publicæ pœnitentiæ ritibus sumpta postea ritibus illis partim abrogatis, partim mutatis, indocte ad generalem pœnitentię doctrinam accommodata est.

Accessit, quod veteres in multis sententiis loquuntur de pœnitentia, non quatenus quærit & accipit remissionem peccatorum, sed quatenus est vitæ mutatio & emendatio. Et tunc Augustinus & Chrysostomus solent ita loqui: Sicut tres sunt peccatorum differentiæ, & tribus modis Deum offendimus, corde scilicet, ore, & opere: ita veram emendationem per contrarium instituendam esse, in animo, in verbo, & opere. Hæc nō attendentes Monachi, fecerunt inde tres partes pœnitentiæ, quibus acquiratur remissio peccatorum, & quidem exclusa fide, quæ ex Euangelio concepta credat, per Christum peccata remitti. Et vbi Chrysostomus ponit operis humilitatem, Augustinus operis sanctificationem, substituerunt postea operis satisfactionem. Et tamen anathema sit oportet, nisi quis omnia illa, vndecunq; orta, tanquam oracula Spiritus sancti adoret.

Augustinus. Chrysostom.

DE CONTRITIONE.

CAPVT IIII.

Contritio, quæ primum locum inter dictos pœnitentis actus habet, animi dolor, ac detestatio est de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cætero. Fuit autem quouis tempore, ad impetrandam veniam peccatorum, hic cōtritionis motus necessarius, & in homine post Baptismum lapso, ita demum præparat ad remissionem peccatorum, si cum fiducia diuinæ misericordiæ, & voto præstandi reliqua coniunctus sit, quæ ad rite suscipiendum hoc Sacramentum requiruntur. Declarat igitur sancta Synodus, hanc contritionem non solum cessationem à peccato, & vitæ nouæ propositum & inchoationem, sed veteris etiam odium continere, iuxta illud: Proiicite à vobis omnes iniquitates vestras, in quibus præuaricati estis: & facite vobis cor nouum, & spiritum nouum. Et certe, qui illos sanctorum clamores considerauerit: Tibi soli peccaui, & malum coram te feci. Laboraui in gemitu meo, lauabo per singulas noctes lectum meum. Recogitabo tibi o-

Qq 2 mnes

mnes annos meos, in amaritudine animæ meæ, & alios huiusmodi generis facile intelliget, eos ex vehementi quodam anteactæ vitæ odio, & ingenti peccatorum detestatione manasse. Docet præterea, etsi contritionē hanc aliquando charitate perfectam esse contingat, hominemque Deo reconciliare, priusquam hoc Sacramentum actu suscipiatur: ipsam nihilominus reconciliationem ipsi contritioni, sine Sacramenti voto, quod in illa includitur, non esse adscribendam. Illam vero contritionem imperfectam, quæ attritio dicitur, quoniam vel ex turpitudinis peccati consideratione, vel ex gehennæ & pœnarum metu communiter concipitur, si voluntatem peccandi excludat cum spe veniæ, declarat non solum non facere hominem hypocritam, verumetiam donum Dei esse, & Spiritus sancti impulsum, non adhuc quidem inhabitantis, sed tantum moventis, quo pœnitens adiutus, viam sibi ad iustitiam parat, & quamuis sine Sacramento pœnitentiæ, per se ad iustificationem perducere peccatorem nequeat: tamen eum ad Dei gratiam, in Sacramento pœnitentiæ impetrandam disponit. Hoc enim timore utiliter concussi Niniuitæ, ad Ionæ prædicationem, plenam terroribus pœnitentiam egerunt: & misericordiam à Domino impetrauerunt. Quamobrem falso calumniantur Catholicos scriptores, quasi tradiderint Sacramentum pœnitentiæ absque bono motu suscipientium gratiam conferre, quod nunquam Ecclesia Dei docuit, nec sensit, sed & falso docent, contritionem esse exortam & coactam, non liberam & voluntariam.

CANON V.

Si quis dixerit, eam contritionem quæ paratur per discussionem, collectionem & detestationem peccatorum, quâ quis recogitet annos suos, in amaritudine animæ suæ, ponderando peccatorum suorum grauitatem, multitudinem, fœditatem, amissionem æternæ beatitudinis, & æternæ damnationis incursum, cum proposito melioris vitæ, non esse verum & vtilem dolorem, nec præparare ad gratiam, sed facere hominem hypocritam, & magis peccatorem, demum illam esse dolorem coactum, & non liberum ac voluntarium, anathema sit.

EXAMEN.

Omnino in iis, qui veram & seriam agunt pœnitentiam, necessaria est contritio. Neque enim vera pœnitentia esse potest in iis, qui persuasione sanctitatis, somniant se esse sine peccato, vel qui peccata contemnunt, extenuant, excusant, palliant & defendunt, item, qui comminationes diuinas vel cōtemnunt, vel irrident, iram Dei non curant, iudicio & indignatione eius non mouentur: atque ideo in peccatis contra conscientiam perseuerant & pergunt, peccatis delectantur, quærunt & arripiunt occasiones peccatorum, atque ea, quæ sine timore Dei, ex proposito cumulant: in iis inquam, nulla vera potest esse pœnitentia, nec serio aut recte quæret remissionem peccatorum, qui iram & iudicium Dei aduersus peccata, vel non intelligit, vel non considerat, vel non curat. Nequaquam igitur docemus pœnitentiam sine contritione. Pertinet autem ad contritionem. I. vt mens peccatoris, ex iudicio legis intelligat, agnoscat, & serio consideret multiplicem immundiciem, magnitudinem & abominationem peccati coram Deo. II. Ex doctrina de ira, indignatione & iudicio Dei aduersus peccata, conscientia intelligens quam serio & horribiliter Deus peccatis irascatur, & ea punire velit, agnoscit se propter peccata irretitam teneri nexibus iræ & iudicij Dei, ad æternam condemnationem. III. Inde oritur in conscientia timor, terror & pauor iræ & iudicij Dei aduersus peccata. IIII. Hinc sequitur dolor conscientiæ, grauiter dolentis se peccasse, & peccatis offendisse Deum: incipit igitur peccatum odisse, & detestari, atque eius propositum abiicere. V. Hæc vero agnitio, hic pauor & dolor, excitat & vrget conscientiam vt cogitet & quærat, an & quomodo effugere possit iram Dei, & iudicium damnationis, sicut Baptista inquit: Quis submonstrauit vobis fugere à ventura ira? VI. Ad hos terrores necesse est accedere consolationem, fidem scilicet, quæ statuat nobis remitti peccata propter filium Dei, & tantæ misericordiæ agnitione, rursus erigat nos, ne oppressi desperatione, ruamus in æternum exitium. Nisi enim hæc fides accedat, contritio est fuga Dei, & fremitus aduersus Deum, quibus tandem ruitur in æternum exitium. Et hic gradus discrimen facit inter contritionem Petri & Iudæ.

Contritio an ex nostra voluntate proficiscatur.

Est autem vera contritio, non opus liberi arbitrij, seu virium humanarum, sed Spiritus sanctus per verbum prædicatum, auditum & cogitatum, illam in nobis excitat, inchoat, operatur & efficit. Atque ideo pœnitentiam acturi, proponant sibi legem Dei, monstrantem agnitionem peccatorum, iram Dei, pœnas præsentes & futuras, spirituales & corporales, temporales & æternas, publicas & priuatas, & exempla pœnarum, & qui post Baptismum lapsi sunt, immensa beneficia Dei considerent, vt agnoscant, quam fœda & horrenda ingratitudine, Deum offenderint. Sunt autem multiplicia testimonia bonitatis Dei erga nos, in creatione & sustentatione mundi, in nutritione & defensione corporis & animæ, in gubernatione politica, œconomica & priuata, præcipue vero in spiritualibus beneficiis, consideretur patefactio verbi, donatio Euangelij, missio filij, donatio Spiritus sancti, depulsio Diaboli, promissio vitæ æternæ, &c.

Inter hæc tanta Dei beneficia, Spiritum sanctum lapsibus contristare, & Deum offendere horrendum profecto scelus est. Per verbum igitur Dei prædicatum, auditum & cogitatum, Spiritus sanctus efficax est, excitans, inchoans & efficiens veram contritionem, quæ in seriis pœnitentiæ exercitiis crescere quidem debet, nunquam tamen in hac vita sufficiens & perfecta esse potest. Delicta enim quis intelligit? Psalm. 19. Quis nouit potestatem iræ Dei? quis metuit furorem eius? Psalmo 90. Ad dolorem igitur contritionis, pertinet etiam hoc dolere, quod non possumus de peccatis satis dolere. Remissio vero peccatorum, non pendet ex magnitudine, sufficientia & merito contritionis, sed ex obedientia & satisfactione Christi, fide apprehensa.

An nostra cōtritione impetremus remissionem peccatorum.

Necessaria igitur est contritio, non autem meritum est, impetrans remissionem peccatorum. Illa enim propter solum Christum datur, & fide accipitur, Acto. 10. Contritio vero nihil aliud est, quam quod agnoscimus, sentimus & fatemur, nos propter peccata irretitos teneri nexibus iudicij diuini, ad æternam damnationem. Et nisi ex illis pauoribus & doloribus, animus agnitione & fiducia misericordiæ, propter Christum mediatorem eluctetur, ruit in desperationem, & in æternum exitium. Vsque adeo contritio non est meritum remissionis peccatorum. Quare igitur necessaria est? Respondeo. Sicut illi qui morbum nec agnoscunt, nec sentiunt, medicinam nec curant, nec quærunt, nec applicant: ita gratiam & misericordiam Dei, quæ in Christo proponitur, nemo satis curat, nemo serio & recte quærit & amplectitur, nisi qui agnitione, sensu & pauore peccatorū, & iræ Dei aduersus peccata, cōtritus & perterrefactus est. Lex enim pædagogus est, vrgens & impellens ad quærendam gratiam Dei, in Christo. Et ordo diuinus est, ꝙ vult

quidem

quidem Euangelizare, sed pauperibus, vult sanare, sed contritos, vult prædicare dimissionem, sed captiuis, vult educere & liberare, sed vinctos, hoc est, sub peccatis conclusos, vult consolari, sed contristatos & lugentes, vult respicere, sed ad contritum spiritu, beneplacitum est Domino, sed super timétes eum, & in eis qui sperant super misericordia eius, vult reficere, sed laborantes & oneratos, vult coronare misericordia & miserationibus, sed caput humiliatum non turgidum, vult infundere oleum misericordiæ, sed vulneratis, &c.

Hanc de contritione sententiam, quæ à nostris ex Scripturæ fundamentis extructa, & iustis tractatibus explicata est, ideo breuiter hoc loco repetere volui, ne quis existimet, nos contritioné prorsus vel negare, vel ex pœnitentia tollere: vtque antithesis seu collatio clarius ostendat, quæ sint potissima capita controuersiæ de contritione, in hoc Tridentino capitulo, quæ ordine nunc, & breuiter examinabimus.

Et primo, quod ad descriptionem contritionis attinet, nemo pugnat, quin cõtritio continere doceatur, non tantum cessationem à peccato, & nouę vitæ propositum & inchoationem, sed veteris etiá odium, & peccatorum detestationem. Nec de definitione certamen esset, nisi insidiæ laterent sub vocabulis. Contritio, inquiunt, animi dolor, ac detestatio est de peccato commisso, cum proposito nõ peccandi de cætero. Hæc verba ego simpliciter & candide acciperem in eam sententiam, sicut iam de cõtritione dixi, sed insidiæ, vt monui, latent in vocabulis. Scholastici enim docent, contritionem, vt habeat vigorem & valorem ad deletionem & remissionem peccati, debere esse talem detestationé peccati, quæ ad punitionem commissi peccati, voluntarie suscipiatur aut assumatur. Voluntariam enim pœnam remittere & delere peccatum, sicut in humanis pœna voluntarie assumpta, magis placat offensum. Ita Gabriel. Thomas vero dicit: Sicut peccatum per consensum voluntatis consummatur, ita per dissensum deletur & remittitur. Et addit, Baptismum in virtute meriti Christi, habere virtutem ad delenda peccata. In contritione vero ad remissionem peccatorum cum Christi merito requiri etiam nostrum actum displicentię peccati, qui sit meritorius: quia cadat sub libero arbitrio. Et sicut offensa committitur in Deum, vel externis membris, vel concupiscentia, vel voluntate, ita contritionem inferre dolorem corpori, parti sensitiuæ, & volũtati, ad reconciliandá offensam, quæ in Deum commissa est, membris, concupiscentia & voluntate. Hæc Thomas.

Scholastici de contritione.

Et ex hac consideratione intelligi potest, quæ sit causa, quod tertium Tridentinum capitulum nolit, contritionem esse terrores, à Deo conscientiæ, voce legis incussos, ita enim contritio non posset esse meritoria reconciliationis, & remissionis peccatorum. Scholastici vero, vt contritionem meritoriam faciant, ita eam definiunt, quod sit dolor assumptus, & voluntarie assumptus, & quidem pro peccatis assumptus. Et quia ad illas Scholasticorum disputationes, Tridentinum Concilium sua definitione respexit, breuem hanc commonefactionem addere volui.

Scholasticorũ definitio.

Secundo. In hoc capitulo principaliter obseruandum est, quid & quantum contritioni tribuant. Hic motus, inquiunt, præparat ad remissionem peccatorum, si cum fiducia misericordiæ diuinæ coniunctus sit. Possent hæc verba commode intelligi, contritionem scilicet ita præparare ad remissionem peccatorum, quia agnitione & sensu iræ Dei aduersus peccatum, hominem excitet & impellat, vt de suis operibus & meritis desperans, in Euágelio, fide gratis propter meritum Christi, quærat & accipiat remissionem peccatorum: sed hoc Tridentina congregatio nullo modo vult. Et ne videantur verbis ipsorum peregrinum sensum affingere, audiamus quomodo hoc ipsum Capitulum, præparationem illam per contritionem ad remissionem peccatorum, interpretetur & declaret. Motus, inquiunt, contritionis necessarius est, ad impetrandam veniam peccatorum. Et postea dicunt cõtritionem charitate perfectam, hominem Deo reconciliare, etiam ante absolutionem, modo adsit votum confessionis & satisfactionis. Impetrationé igitur veniæ, & reconciliationem cum Deo, manifeste tribuunt actui seu operi contritionis nostræ, & quidem ante absolutionem, quæ est vox Euangelij, gratis propter meritum Christi annuncians, & impertiens fidei reconciliationem cum Deo, & remissionem peccatorum. Quid vero aliud hoc est, quam reconciliationem cum Deo, & remissionem peccatorum, adimere Euangelio & fidei: imo gratuitæ misericordiæ Dei, & merito Christi, & transferre illam in merita nostrorum operum? Sed inquis: Tamen Tridentinum capitulum, contritioni coniungit fiduciam diuinæ misericordiæ, & votum absolutionis, & Scholastici addunt meritum Christi. Verba sane audio, sed video, quomodo illa Pontificij intelligant: Pœnitentiam scilicet debere de diuina misericordia concipere talem fiduciam, si voluntarie ex dilectione Dei assumat dolorem pro peccatis, & habeat propositum, se velle Sacerdoti enumerare omnia peccata, & obedienter exequi satisfactiones, quas Sacerdos iniuncturus sit, fore vt his motibus & actibus impetret veniam peccatorũ, & reconcilietur Deo. Et illa pœnitentium opera, dicunt ex merito Christi habere talem virtutem, remissionis scilicet peccatorum.

Talis fides est Pontificiæ pœnitentiæ, in nostra scilicet opera, non in Christum, talem misericordiam Dei volũt, non quæ sit gratuita, & gratis propter Christi meritum peccata remittat, sed quæ operibus nostris tribuat mercedem, reconciliationé scilicet cum Deo, & remissionem peccatorum. Hęc quia simpliciter euertunt doctrinam Euangelij, miris tergiuersationibus inuoluta, & variis pigmétis fucata hactenus sunt à multis nostri temporis Pontificiis scriptoribus. Sed Tridentinum Concilium, sine tergiuersatione & dissimulatione, manifeste quid velit & sentiat, declarat. Simpliciter enim repetit & confirmat, quæ à Scholasticis Doctoribus de contritione tradita sunt: quod scilicet virtute contritionis, iuxta distributionem Thomæ, remittatur & deleatur culpa, auferatur pœna, & cõferatur gloria. Vtq; ea, quæ in hoc capitulo de contritione decernuntur, rectius examinari & planius intelligi possint, paucis notabo dogma Scholasticorum, quod Concilium hoc decreto repetere & confirmare voluit. Scotus igitur dicit, peccatorem ex suis naturalibus cum communi seu generali influentia Dei, posse considerare peccatum à se commissum, vt contra legem Dei, vt offensam Dei, vt iræ inductiuum, & æterni supplicij, & voluntatem sub his rationibus, posse detestari peccatum. Et hunc motum vocant attritionem, quæ sit insuffi-

Fides Pontificiæ pœnitentiæ.

ciens & remota dispositio ad remissionem peccatorum. Si vero peccator consideret summam & infinitam Dei dignitatem, bonitatem & misericordiã, & quod dictante ratione, super omnia bona finita & creata diligendus sit, posse voluntatem huic dictamini rationis se conformare, & ex naturalib. elicere actum dilectionis Dei super omnia: atque ita posse peccatum detestari, quatenus est offensiuum summi boni, sicut à se super omnia dilecti. Et hãc dispositionem ex naturalibus, esse sufficiẽtem, immediatam & vltimatam, ad infusionẽ & susceptionem gratiæ, quæ sit charitas Dei. Deũ enim nemini sufficienter disposito, subtrahere suam gratiam. Et quãdo hoc modo, charitate diligente Deum super omnia, contritio perfecta fuerit: quia charitas sit gratia illa, qua peccata remittuntur, ita & hac ratione contritionem delere peccata, impetrare veniam peccatorum & reconciliationem cum Deo, quia vel ex charitate diligente Deum super omnia, oriatur, vel charitas motui illi contritionis coexistat, consistat, & concomitetur. Et hoc est dogma illud Scholasticorum, ad quod stabiliendum, factum est hoc decretum, quod ex hac collatione Scholastici dogmatis, rectius intelligetur, vt scilicet doceamur, in pœnitentia, propter nostram dilectionem, non fide propter meritum Christi, impetrare veniã peccatorum, & reconciliationem cum Deo. Impietas autem huius dogmatis, & per se & ex iis, quæ in prima parte Examinis annotata sunt, adeo manifesta est, vt ad refutationem satis sit mõstrasse, quale mysterium iniquitatis in hoc capitulo contineatur.

Contritio quãdo iuxta Pontificios impetret delictorum veniam.

Tertio, est & hoc obseruandum, quod quartum hoc capitulum dicit, contritionem tunc impetrare delictorũ veniam, & reconciliationem cum Deo si charitate perfecta fuerit. Scholastici vocant sufficientem contritionẽ. Et Scotus dicit, ad hanc sufficientiam & perfectionem requiri certam intentionem detestationis peccati, quæ per certum tempus, à Deo determinatum, continuetur, in cuius temporis termino, & non ante, deleatur peccatum. Alij disputant, ad sufficientiam & perfectionẽ contritionis, requiri tantum, vt formata sit charitate: sicut in præcedentibus dictum est. Sed illa charitas debet diligere Deum super omnia, ad quam perfectionem nullus sanctorum in hac vita peruenire potest. Et de ipsa contritione, Scriptura testatur: Delicta quis intelligit? Item, quis nouit potentiam iræ tuæ? Impossibilis igitur est sufficientia & perfectio contritionis. Et eius persuasio vel facit Pharisæos, vel desperabundos. Conscientia enim quia nunquam potest certa esse de sufficientia & perfectione contritionis, semper dubia & incerta manebit de remissione peccatorum, & reconciliatione cum Deo. Et hoc ipsum propositum est Tridentinæ Synodi, vt dogma dubitationis de remissione peccatorum, confirmet & stabiliat. Eius vero refutatio, in prima parte huius examinis explicata est.

Quarto, Lutheri propositionem, à Leone X. damnatam, repetito anathemate damnant, attritionem scilicet facere hominem hypocritam, & magis peccatorem, nec esse dolorem voluntariũ, sed coactum.

Explicatio sententiæ Lutheri.

Facilis vero, & breuis est explicatio. Lutherus nequaquam sensit, verbum Dei quod arguit peccata, & monstrat grauitatem, multitudinem & fœditatem peccatorum, non pertinere vel requiri ad pœnitentiam, nec docuit, prædicationem, auditũ, cogitationem, & meditationem illius verbi, nõ esse vtilem ad pœnitentiam. Est enim (sicut supra dixi) organon, per quod Spiritus sanctus cor lapideum aufert, & dat cor carneum. Neq; vnquam Lutherus dixit agnitionem, detestationem peccatorũ, quam Spiritus sanctus, per auditum & meditationem verbi illius operatur in homine, nõ esse verum contritionis dolorem. Sed Scholasticas disputationes de attritione, iure & merito, ex verbo Dei taxauit. Docent enim liberum arbitrium naturalibus suis viribus, ex solo dictamine legis naturæ, sine operatione Spiritus sancti posse inchoare, concipere & assumere verũ dolorẽ & detestationem peccatorũ, hoc est, attritionem; & illam esse dispositionem ad gratiam: quam dispositionem vocant facere quod in se est, quod sit meritum congrui. Hoc est dogma illud de attritione, quod Lutherus impugnauit: quia pœnitentiam, quam scriptura affirmat Dei donum esse, Act. 5. & 11. 2. Tim. 2. tribuit naturalibus corruptæ naturæ viribus: cum Christus affirmet, malum arborem non posse bonos fructus facere. Quia vero experientia testatur, animalem hominem sæpe metu pœnarum, dolorem aliquem & detestationẽ peccatorum suscipere & assumere: respõdet Lutherus, idem quod Augustinus disputat, de Spiritu & litera. Quando liberum arbitrium, sine Spiritu sancto, metu pœnæ, seu spe commodi, aliquid vel facit vel omittit, esse tantum externam hypocrisin, interius vero, ipsum peccatum magis augeri. Et ad Bonifacium lib. 3. c. 4. Qui carnali metu pœnæ aliquid facit, proculdubio inuitus facit, ac per hoc in animo non facit: mauult enim omnino non facere, si permittatur impune, atque per hoc in ipsa voluntate intus reus est, vbi ipse qui præcipit, inspicit Deus.

De attritione igitur, sicut Scholastici eam tradunt, Lutherus recte dixit, quod sit coactum quiddam, quod non præparet ad gratiam, sed faciat hominem hypocritam, & magis peccatorem: peccator enim addens ad peccata, Pharisaicam persuasionẽ de naturalibus suis viribus, operibus & meritis, magis redditur peccator. Vide autem artificium Tridentinum. Scholasticam illam opinionem de attritione, palam pelagianizantem, defendere non audent, vt tamen Bullæ Leonis, specie aliqua patrocinentur: dicunt, contritionem quæ ex agnitione peccati, & ex gehennæ metu, ex impulsu Spiritus sancti concipitur, & donum Dei est, si coniunctam habeat spem veniæ & excludat propositum peccãdi, viam & gradum esse ad conuersionem. Sed ita pugnant sine aduersario: quis enim hoc negat, nisi quod contritionem illam causam facere videntur impetrationis gratiæ.

Scio autẽ magnas & longas disputationes apud Scholasticos extare, de cõtritione & attritione: hoc est, quando dolor in pœnitentia oriatur ex metu gehennæ, & quando ex dilectione Dei oriatur. Et vtrunque sane fieri in iis, qui post Baptismum lapsi sunt, non est dubium. Nam & expauescunt metu iræ & iudicij Dei: & dolent, se tam benignum patrẽ offendisse, Mediatori tam optime de nobis merito, adeo ingratos fuisse: & Spiritum sanctum, pignus hæreditatis nostræ contristasse. Sed illæ Pontificiæ disputationes periculosæ sunt, & vere laquei cõscientiarum: quod contritio expauescens consideratione iræ & iudicij Dei, si non oriatur ex dilectione Dei, etiamsi accedat fides, petens & statuens remitti nobis peccata propter Christum, tamen sit non salutaris, sed Iudæ pœnitentia. In magnis enim, seriis & veris terrorib. qui in Psalmis & apud Prophe-

tas describuntur, resonant querelæ de grauitate & de multitudine peccatorum, de ira & furore Dei. Et tamen accedente fide in Christum, quæ erigat conscientiam, vera & salutaris est pœnitentia. Vtilius igitur est, quæstiones illas præcidere, & contritionem definire ex verbo Dei, arguente peccata, & reuelante iram Dei super peccata, per quod verbum Spiritus sanctus excitat contritionem in pœnitentibus, vtque fides apprehendens consolationem, voce Euangelij in Christo propositam, discrimen faciat inter timorem seruilem & filialem, inter dolorē Iudæ, & inter salutarem tristitiam Petri.

Hæc sunt præcipua capita controuersiæ, de contritione, quæ quidem in hoc quarto Tridentino Capitulo tractantur, quæ notare magis quam explicare volui. Fundamenta enim in præcedentibus monstrata sunt.

DE CONFESSIONE.

CAPVT V.

Ex institutione sacramenti pœnitentiæ iam explicata, vniuersa Ecclesia semper intellexit, institutam etiam esse à Domino integram peccatorum confessionem, & omnibus post baptismum lapsis, iure diuino necessariam existere. Quia Dominus noster Iesus Christus, è terris ascensurus ad cœlos, sacerdotes sui ipsius vicarios reliquit, tanquam præsides & iudices, ad quos omnia mortalia crimina deferantur, in quæ Christi fideles ceciderint: quo pro potestate clauium, remissionis & retentionis peccatorum sententiam pronuncient. Constat enim Sacerdotes iudicium hoc incognita causa, exercere non potuisse, neque æquitatem quidem illos in pœnis iniungendis seruare potuisse, si in genere duntaxat, & non potius in specie ac sigillatim sua ipsi peccata declarassent. Ex his colligitur oportere à pœnitentibus omnia peccata mortalia, quorum post diligentem sui discussionem, conscientiam habent, in confessione recenseri, etiamsi occultissima illa sint, & tantum aduersus duo vltima Decalogi præcepta commissa, quæ nonnunquam animum grauius sauciant, & periculosiora sunt his, quæ in manifesto admittuntur. Nam venialia, quibus à gratia Dei non excludimur, & in quæ frequentius labimur, quanquam rectè & vtiliter citraque omnem præsumptionem, in confessione dicantur, quod piorum hominum vsus demonstrat, taceri tamen citra culpam, multisque aliis remediis expiari possunt. Verum cum vniuersa mortalia peccata, etiam cogitationes, homines iræ filios, & Dei inimicos reddant, necessum est, omnium etiam veniam, cum aperta & verecunda confessione à Deo quærere. Itaque dum omnia, quæ memoriæ occurrunt peccata, Christi fideles confiteri audent, proculdubio omnia diuinæ misericordiæ ignoscenda exponunt. Qui vero secus faciunt, & scienter aliqua retinent, nihil diuinæ bonitati per sacerdotem remittendum proponunt. Si enim erubescat ægrotus, vulnus medico detegere quod ignorat, medicina non curat. Colligitur præterea etiam eas circumstantias in confessione explicandas esse, quæ speciem peccati mutant, quod sine illis peccata ipsa, neque à pœnitentibus integre exponantur, nec iudicibus innotescant: & fieri nequeat, vt de grauitate criminum rectè censere possint, & pœnam quam oportet, pro illis pœnitentibus imponere. Vnde alienum à ratione est, docere circumstantias has, ab hominibus ociosis excogitatas fuisse, aut vnam tantum circumstantiam confitendam esse, nempe peccasse in fratrem. Sed & impium est, confessionem quæ hac ratione fieri præcipitur, impossibilem dicere, aut carnificinam illam conscientiarum appellare. Constat enim, nihil aliud in Ecclesia à pœnitentibus exigi, quam vt postquam quisque diligentius se excusserit, & conscientiæ suæ sinus omnes & latebras explorauerit, ea peccata confiteamur, quibus se Dominum & Deum suum mortaliter offendisse meminerit. Reliqua autem peccata, quæ diligenter cogitanti non occurrunt, in vniuersum eadem confessione inclusa esse intelliguntur, pro quibus fideliter cum Propheta dicimus: Ab occultis meis munda me Domine. Ipsa vero huiusmodi confessionis difficultas, ac peccata detegendi verecundia, grauis quidem videri posset, nisi tot tantisque commodis & consolationibus releuaretur, quæ omnibus dignè ad hoc sacramentum accedentibus, per absolutionem certissime conferuntur. Cæterum quo ad modum confitendi secreto apud solum sacerdotem, & si Christus non vetuerit, quin aliquis in vindictam suorum scelerum, & sui humiliationem, cum ob aliorum exemplum, tum ob Ecclesiæ offensæ ædificationem, delicta sua publice confiteri possit, non est tamen hoc diuino præcepto mandatum, nec satis consulte humana aliqua lege præciperetur, vt delicta, præsertim secreta, publica essent confessione aperienda. Vnde cum à sanctissimis & antiquissimis Patribus, magno vnanimique consensu secreta confessio sacramentalis, quæ ab initio Ecclesia sancta vsa est, & modo etiam vtitur, fuerit semper commendata, manifeste refellitur inanis eorum calumnia, qui eam à diuino mandato alienam, & inuentum humanum esse, atque à Patribus in Concilio Lateranensi congregatis, initium habuisse, docere non verentur. Nec enim per Lateranense Concilium Ecclesia statuit, vt Christi fideles confiterentur, quod iure diuino necessarium esse intellexerat, sed vt præceptum confessionis saltem semel in anno, ab omnibus & singulis, cum ad annos discretionis peruenissent, impleretur. Vnde iam in vniuersa Ecclesia, cum ingenti animarum fructu fidelium, obseruatur mos ille salutaris confitendi, sacro illo & maxime acceptabili tempore Quadragesimæ: quem morem hæc sancta Synodus maxime probat & amplectitur, tanquam piè & meritò retinendum.

CANON VI.

Si quis negauerit, confessionem sacramentalem, vel institutam, vel ad salutem necessariam esse iure diuino: aut dixerit, modum secrete confitendi soli sacerdoti, quem Ecclesia Catholica ab initio semper obseruauit & obseruat, alienum esse ab institutione & mandato Christi, & inuentum esse humanum, anathema sit.

CANON VII.

Si quis dixerit, in sacramento pœnitentiæ, ad remissionem peccatorum necessarium non esse iure diuino, confiteri omnia & singula peccata mortalia, quorum memoria, cum debita & diligenti præmeditatione habeatur, etiam occulta, & quæ sunt contra duo vltima Decalogi præcepta, & circumstantias, quæ peccati speciem mutant, sed eam confessionem tantum esse vtilem, ad erudiendum & consolandum pœnitentem, & olim obseruatam fuisse tantum ad satisfactionem Canonicam imponendam: aut dixerit, eos qui omnia peccata confiteri student, nihil relinquere velle diuinæ misericordiæ ignoscendum; aut demum non licere confiteri peccata venialia, anathema sit.

CANON VIII.

Si quis dixerit, confessionem omnium peccatorum, qualem Ecclesia seruat, esse impossibilem, & traditionem humanam, à piis abolendam, aut ad eam non teneri omnes & singulos vtriusque sexus Christi fideles, iuxta magni Concilij Lateranensis constitutionem, semel in anno, & ob id suadendum esse Christi fidelibus, vt non confiteantur tempore Quadragesimæ, anathema sit.

EXAMEN.

Longa est disputatio de confessione, quæ magna contentione agitatur, cumulatis multis Scripturæ sententiis, & coaceruatis variis antiquitatis testimoniis & exemplis. Id quod eo artificio fit, vt imperitiorum mentes turbentur, & existiment illam & prorsus talem confessionem, & quidem tali opinione, sicut Pontificiis nunc in vsu est, semper fuisse in veteri Ecclesia, tanquam iure diuino mandatam & necessariam. Simplicissima igitur & commodissima ratio explicationis erit, si per distributionem ostendatur, quam varia sint genera, & quam multæ rationes confessionis, cuius & in Scriptura, & in veterum scriptis mentio fit, deinde ad singula hæc genera, instituatur antithesis, quæ & qualis sit confessio, de qua Pontificii dimicant, quæ scilicet, vt ad remissionem peccatorum necessarium exigit, vt omnia & singula delicta, quæ à Deo nobis remitti volumus, in specie & sigilatim, secundum omnes circumstantias sacerdoti patefaciamus & enumeremus, ita vt quicquid Sacerdoti non enumeretur, illud non remittatur à Deo.

Hoc modo enim perſpicue oſtendi poterit, Pontificiam confeſſionem nec ſcripturæ, nec antiquitatis vera & conſentientia habere teſtimonia. Loquimur autem hoc loco, non de confeſſione laudis, in qua ſignificatione, aliquoties vocabulum confeſſionis, in ſcriptura vſurpatur, ſed de confeſſione fraudis: ſicut Auguſtinus vocabuli æquiuocationem eleganter diſtinguit, de verbis Euangelij, Homilia 8. hoc eſt, de agnitione & confeſſione peccati loquimur.

Prima ſpecies confeſſionis.

Primo igitur eſt confeſſio quædam, quæ ſoli Deo fit, qua peccata noſtra agnoſcentes, coram Deo cor noſtrum effundimus, confitentes & deplorantes, cum vero cordis dolore, quam multipliciter Deum offenderimus, noſque reos fatemur iræ & damnationis æternæ, petimuſque miſericordiam. Hæc confeſſio pertinet ad veram contritionem, ne vel fingamus nos eſſe ſine peccato, vel ne peccata contemnamus, extenuemus, excuſemus, palliemus ſeu defendamus, ſed ingenue coram Deo agnoſcamus & fateamur, tum culpam, tum reatum. Hæc confeſſio coniuncta eſt cum ſpe & fiducia veniæ, ſicut Chryſoſto. inquit ad Theodo. lapſum: Quid proderunt lachrymæ & confeſſio, ſi nulla adſit abolitionis fiducia? Coniuncta etiam eſt cum propoſito emendationis, ſicut Hilarius inquit in Pſalmo 135. Quid aliud eſt confeſſio erroris, quam confeſſio deſinendi ab errore? De huius confeſſionis neceſſitate & vtilitate, populus diligenter erat commonefaciendus, vt iuxta cautionem debiti noſtri, hoc eſt, iuxta doctrinam Decalogi, inquiramus in totam naturam & vitam noſtram, excutientes & examinantes eam iuxta ſingula præcepta, vt aliquo modo agnoſcamus (ſemper enim manet illud Pſalmi: delicta quis intelligit) multitudinem, grauitatem & fœditatem peccati, & quam multipliciter rei ſimus coram Deo. Hac enim ratione, vera generatur contritio, fides excitatur & acuitur, vt ſerio quærat, cum gratitudine accipiat & in filiali timore Domini retineat miſericordiam Dei, & remiſſionem peccatorum.

Chryſoſtomus.

Frangitur etiam ita ſuperbia humani ingenij, ne Phariſaicam perſuaſionem induat iuſtitiæ ſanctitatis & innocentiæ. Cautiores etiam inpoſterum reddit nos illa confeſſio, vt maiori diligentia mores gubernemus, & lapſus caueamus.

Hæc populo ex verbo Dei erant proponenda, & diligenter inculcanda. Sed Pontificij de ſua tantum confeſſione dimicant, ad quam etiam ea, quæ de hac confeſſione, ſiue in ſcriptura, ſiue in veterum ſcriptis dicta ſunt, detorquent, & quæ propria ſunt huius confeſſionis, ea transferunt & tribuunt auriculari ſuæ enumerationi. Loquuntur autem de hac confeſſione, dicta Scripturæ. Pſalmus trigeſimus ſecundus: Quoniam tacui, inueterauerunt oſſa mea. Delictum meum cognitum tibi feci. Dixi, confitebor aduerſus me iniuſtitiam meam Domino, & tu remiſiſti impietatem peccati mei. Prima Epiſtola Iohannis capite primo. Si confiteamur peccata noſtra, fidelis & iuſtus eſt, vt remittat. Si dixerimus, quod non peccauimus, verbum eius non eſt in nobis. Prouerbiorum 28. Qui abſcondit ſcelera ſua, non dirigetur, qui autem confeſſus fuerit, & reliquerit ea, miſericordiam conſequetur.

Hæc confeſſio vel interius in corde, vel publica voce, Deo peccata confitetur, vt Leuit. 16. Daniel. 9. Item, vel in genere peccatorem reum ſiſti Deo, vt publicanus inquit: Deus, propitius eſto mihi peccatori, vel inquirit in totam vitam, atque adeò in totam hanc corruptam naturam: vt Pſalm. 19. 25. 51. &c. De hac confeſſione Patres etiam loquuntur, vt Origenes libro tertio, περὶ ἀρχῶν, capite primo. Si quis non prius animæ ſuæ vitia cognouerit, ac proprij oris confeſſione prodiderit, purgari iis abſoluique non poterit. Hoc dictum Pontificij ad ſuam confeſſionem detorquent. Sed in præcedentibus prolixe ſe explicat Origenes, & ſunt hæc eius verba: Quid à Deo conſequatur, ignorant, niſi prius ad beneficia conſequenda, per deſiderium venerint, quod ita demum fiet, ſi quis antè ſemetipſum cognoſcat, & ſentiat quid ſibi deſit: & quod ſibi deeſt, à quo quærere vel debeat vel poſſit, intelligat, qui enim non intellexerit prius ægritudinem ſuam, medicum quærere neſcit, vel ſanatus non aget gratias. Ne igitur ignoret ſibi per gratiam conceſſum, agnoſcenda & confitenda ſunt peccata. Idem in Pſalmo 37. Homilia prima dicit: Conuenit poſt peccatum confiteri peccatum. Id vero declarat exemplo Publicani, Lucæ 18. & Dauidis. Quæ, inquit, deliqui, quæ concupiui, quæ commiſi, omnia ante te profero, & in orationibus meis ante conſpectum tuum pono: & gemitus meus non eſt abs te abſconditus.

Verba Origenis.

Chryſoſtomus in Pſalmo 50. Quanti ſunt peccatores, ſecure degentes, qui nolunt intelligere quod inique agunt, nec agnoſcere volunt ſuperuenturam ſibi calamitatem: inſuper fiducialiter, quæ mala ſunt, agunt, & ſic nec ingemiſcũt, nec lachrymam proferunt, nec confitentur, quos ſaluari eſt impoſſibile: quod nec agnoſcunt facinora ſua, nec Dei iudicium præ oculis habeant.

Chryſoſtomus.

Et Homil. 3. in Matth. Confeſſio peccatorum, teſtimonium eſt conſcientiæ, timentis Deum, qui enim timet iudicium Dei, peccata ſua non erubeſcit confiteri, qui autem erubeſcit, nõ timet. Illic enim turpitudo confeſſionis aſpicitur, vbi futuri iudicij pœna non creditur. Nunquid neſcimus, quia confeſſio peccatorum habet pudorem: & quod hoc ipſum erubeſcere, pœna grauis eſt? Sed ideo magis iubet Deus confiteri peccata, vt verecundiam patiamur pro pœna.

Idem in Geneſin Homilia 4. Quando in præſenti vita, per confeſſionem peccata abluere, & remiſſionem à Domino aſſequi poterimus: tunc abibimus hinc, à peccatis puri, & magnam fiduciam habebimus. Et Homilia 20. Qui hæc fecit, ſi voluerit ad confeſſionem facinorum feſtinare, & medico oſtendere vlcus, qui curet & non exprobret: atque ab illo remedia accipere, & ſoli ei loqui, nullo alio conſcio, & omnia dicere cum diligentia: facile ſua peccata emundabit. Confeſſio enim peccatorum, abolitio eſt delictorum. De hoc loco Lindanus exultat, quod ad verbum tradat ſecretam Pontificiorum confeſſionem. Sed quam veteratorie agat, lector conſideret. In illa ipſa enim Homilia dicit: Si Lamech non refugit, mulieribus ſuis peccatum cõfiteri: quali erimus nos venia digni, ſi ei qui omnia noſtra nouit delicta, confiteri non volumus peccata? Et ſubinde ingeminat, medicum illum, eſſe Dominum noſtrum.

Tales igitur veterum ſententias, Pontificij ad ſuam enumerationem detorquent. Sed ipſe Chryſoſtomus ſe clariſſime explicat, in Epiſt. ad Hebr. cap. 12. Homil. 31. inquit: Non dico tibi, vt te prodas in publicum, neque vt te apud alios accuſes: ſed

obedire

obedire te volo Prophetæ dicenti: Reuela Domino viam tuam. Ante Deum ergo confitere peccata tua. In Psal. 59. Peccata tua dicito, vt deleas illa. Si confunderis alicui dicere, quia peccasti, dicito ea quotidie in anima tua. non dico, vt confitearis conseruo tuo, vt exprobret, dicito Deo, qui curat ea. Nec enim si non dixeris, ignorat ea Deus. Dicito in hac vita, vt in illa requiem habeas.

Idem sermone de pœnitentia & cōfessione: Nunc autem neq; necessarium est, præsentibus testibus confiteri: solus te Deus confitentem videat. De incomprehensibili Dei natura, Homilia 5. Rogo & oro, vt crebrius Deo immortali confiteamini, & enumeratis vestris delictis, veniam petatis. Non te in theatrum conseruorum duco, non hominibus peccata tua detegere cogo. Repete coram Deo conscientiam tuam, te explica: ostende medico præstantissimo vulnera tua, & pete ab eo medicamentum.

De Lazaro, concione quarta, Caue homini dixeris peccata, ne tibi opprobret. Neque enim conseruo confiteris, vt in publicum proferat, sed ei qui Dominus est. De hac interiori confessione, Deo facienda, multa alia egregia sunt veterum dicta. Sed has Chysostomi sententias, ideo hoc loco adscripsi, inde enim colligi potest, quomodo & ex quibus veterum sententiis, non recte intellectis, posteritas fabricarit Pontificiam enumerationem & necessitatem eius. Dicunt veteres, peccata confessione reuelanda, in specie expendenda, curiosius discutienda, explicanda, detegenda, enumeranda, &c. dicunt, peccata solui per confessionem, impossibile esse saluari citra confessionē. Sed Chrysostomus addit interpretationem, hæc intelligenda esse non de externa confessione homini facienda, sed de interiori quæ Deo fit.

II. Species.

Secundò, est confessio fraterna, quæ proximo fit, quando scilicet is qui offendit proximum, pœnitentia ductus fatetur se peccasse, & petit sibi ignosci. Lucæ 17. Si septies in die peccauerit in te & conuersus fuerit ad te, dicens: pœnitet me, dimitte illi. De hac confessione Augustinus tractatu in Iohannem 56. quod etiam Beda allegat in Paulum ad Colossenses, interpretatur illud Iacobi 5. Confitemini inuicem delicta vestra, & orate pro inuicem. Ad hanc confessionem, serio exhortandi sunt homines. Christus enim dicit, Matthæi 5. illum non posse munus ad altare offerre, qui non prius reconciliatus fuerit fratri suo. Et alteri parti Christus etiam grauiter concionatur, Matthæi 6. Si non dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittet vobis peccata.

Et illam fraternam reconciliationem, Deus promittit se in cœlo ratam habiturum, Matth. 18. In quem locum Theophylactus inquit: Si tu offensus, habes eum, qui te iniuria affecit, post trinam admonitionem sicut publicanum, erit ille & in cœlo talis: si autem solueris eum, hoc est, confitenti & deprecanti ignoueris, erit ei & in cœlo condonatum. Non solum enim quæ sacerdotes soluunt, sunt soluta, sed quæcunque & nos iniuria affecti, vel ligamus vel soluimus, & ipsa erunt ligata vel soluta. Sub hac confessione comprehenditur & hoc, quando fraterna correptione, ad agnitionem & cōfessionem alicuius peccati, etiamsi in nos non sit commissum, frater commouetur & adducitur: Ita enim lucratus es fratrem tuum, inquit Christus. Et propter mutuam interpellationem Iacobus dicit vtilem esse hanc confessionem: Orate pro inuicem, vt saluemini.

III. Species.

Tertio, est in scriptura confessio quædam peccatorum generalis, qua peccator non tantum interius coram Deo, sed & coram ministris verbi & Sacramentorum, non quidem in specie omnia & singula peccata, secundum omnes circumstantias enumerat: sed vel in genere, siue voce siue reipsa profitetur, se agnoscere peccata & iram Dei aduersus peccata, vel certa aliqua delicta, grauantia conscientiam, confitetur, & petit impertiri sibi remissionem. Talis confessio in veteri Testamento erat quando aliquis ad Sacerdotem adducebat hostiam offerendā pro peccato, pro delicto, pro ignorātia, pro cōtumacia &c. nec exigebatur, vt peccatū illud in specie & sigillatim cum omnibus circumstantiis Sacerdoti exponeretur. Talis cōfessio erat Dauidis coram propheta Nathan, qua confitetur peccatum adulterij & homicidij, sine enumeratione circumstantiarum, 2. Regum 12. Et addit generalem confessionem: Ecce in iniquitatibus conceptus sum &c. Omnes iniquitates meas dele, Psalmo quinquagesimo primo. vbi obseruetur, quod Dauid quidem confessionem illam coram Propheta facit iuxta titulum Psalmi, sed tamen ad Deum confessionem dirigit. Et illi generali confessioni, quæ non est integra singulorū peccatorum, secundum omnes circumstantias enumeratio, Nathan impertit absolutionem: Dominus abstulit peccatum tuum. Et ratio talis generalis confessionis, pulchre describitur in historia Nehemiæ. Nam capite octauo Esdras cum Leuitis, prælegunt populo in volumine legis, & interpretantur. Inde populus agnoscens peccata, quibus Deum offenderat, incipit dolere & flere, capite nono separant à se semen alienigenum, & confitentur coram Leuitis & tota Ecclesia, peccata sua, & patrum suorum. Et Leuitæ, repetita populi confessione, implorant Dei misericordiam: quod fit loco absolutionis, & obligant se ad emendationem, inito & quasi conscripto publice fœdere: id quod pertinet ad fructus pœnitentiæ. Hoc exemplum ideo adscripsi, quia monstrat totum processum (vt sic loquar) confessionis. Ita peccatrix, Lucæ septimo, externis signis & gestibus in genere, sine specifica enumeratione, profitetur se multorum peccatorum ream esse, præcipue verò eius, quod notorium erat, & petit absolutionem.

Confeßio in veteri Testamento.

Exempla huius confeßionis in nouo Testamento.

Et Christus huic generali confessioni impertit absolutionem: Remittuntur tibi peccata tua, fides tua te saluam fecit: vade in pace. Eodem modo filius hominis potestatem remittendi peccata in terra exercet, Matth. 9. Intelligens enim, paralyticum consideratione peccatorum territum, & videns fidem eius, inquit: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Ibi est verbum remittendi, quod extat Iohannis vigesimo, describitur ibi expresse potestas remittendi peccata. Et tamen ad absolutionem, non requiritur integra singulorum peccatorum enumeratio. Non aliter autem Christus Apostolos misit, quam ipse missus fuerat, Iohannis 20. Non igitur debent ministri ab iis, qui absolutionem petunt, exigere, quod Christus non exegit. Ita Matth. 3. qui à Iohanne baptizantur, confitentur peccata sua: eo ipso enim, quod baptismum pœnitentiæ suscipiunt, profitentur se esse peccatores. Et ex historia Baptistæ colligi potest processus, quo vsus fuit Iohannes: prædicauit pœnitentiam, ita

ita sicut scriptum est Isaiæ 40. arguens valles, montes & colles, quod sint praua & aspera. Omnis caro fœnũ: & omnis gloria eius, quasi flos agri: fœnum exsecatur, flos cadit, spiritu Domini sufflante in eo. Quando vero accedebant turbæ, Pharisæi & Sadducæi, vt baptizarentur, concionabatur ipsis de ira Dei, & de effugienda ira Dei, Matth. 3. Luc. 3. dicebat ipsis vt crederent in venturum, hoc est, in Christum. Acto. 19. Illi vero ad hanc doctrinam confitebantur peccata sua, hoc est, in genere fatebantur, & significabant, se agnoscere peccata, timere iram Dei, & dolere quod Deum offendissent, petebantq; baptisma, in remissionem peccatorum. Et Ioannes quidem grauiter ipsos monet, ne simulatam, sed veram & seriam agant pœnitentiam: idque dignis fructibus ostendant. Non tamen exigit specificam enumerationem singulorũ delictorum sed iudicat sufficere, quod ea exponunt, quibus præcipue conscientiam grauatam sentiunt, petentes instructionem. Ita publicani & milites dicunt: Quid faciemus? Act. 19. confitetur & annunciant acta sua. Sed Lucas dicit, fecisse hoc illos, qui iam crediderant: sicut Paulus post conuersionem, fatetur peccatum persecutionis: & sicut Augustinus suas confessiones edidit. Et non fit ibi vel exigitur specifica enumeratio singulorum delictorum, sed agnoscunt & fatentur, actiones suas ad normam verbi Dei non congruere: præcipue verò magicos libros exurunt, ita ipso facto promittentes emendationem. Ita Zachæus, Lucæ 19. fatetur se multos fraudasse, & pollicetur emendationem. Christus verò non exigit in specie & sigillatim enumerationem, per singulas circumstantias, sed contentus est generali confessione, cum Zachæus inquit: Si quem fraudaui. Et ad hanc confessionem Christus absolutionem pronunciat: Hodie salus facta est huic domui, quoniam & ipse est filius Abraham. Venit enim filius hominis, quærere & saluare quod perierat. Filius etiam perditus, Lucæ 15. generali confessione peccati, & promissione emendationis, recipitur.

Hæc ideo annotaui, vt ostenderem, morem confessionis, quæ in nostris Ecclesiis seruatur, consentaneum esse scripturæ, quod generali confessione contenta, non exigit specificam enumerationem: Ea tamen, quæ conscientiam præcipue grauant, exponere consuluit, instructionis & consolationis gratia. De hac confessione loquitur Basilius in quæstionibus compẽdio explicatis, 288. cum inquit: Necessarium videtur iis quibus dispensatio mysteriorum Dei commissa est, confitenda esse peccata, addit enim: Sic & hi, qui antiquitus pœnitebant, inueniuntur apud sanctos confessi esse peccata sua. Scriptum est enim in Euangelio: quia Baptistæ confitebantur populi peccata sua: & in Actibus confitebantur ipsis Apostolis, à quibus postea baptizabantur. Has verò & similes sententias, quàm recte & dextre Pontificij ad integram suam enumerationem detorqueant, hæc obseruatio plane ostendit.

IIII. Species. Quartò, veteri Ecclesiæ in multo & frequenti vsu fuit publica confessio, quam ἐξομολόγησιν vocarunt. Illis enim, qui deprehensi essent in publicis criminibus, quæ excommunicatione (sicut Augustinus loquitur) plectenda erant, publice erat confitendum, hoc est, rei manifestorum criminum, coram Ecclesia, quasi in publico iudicio accusabantur. Ibi crimen erat apud Pastorem & Ecclesiam agnoscendum: & externis signis ostẽdendum erat, ipsos vere dolere, quod Deum offendissent, & Ecclesiam polluissent: ibi vsitata erat quædam recitatio criminum. Tales enim non recipiebantur, nisi coram ministris & Ecclesia professi essent, se delicta agnoscere, de iis dolere, petere veniam, & promittere emendationem. Et illis interposito iudicio Ecclesiæ, imponebatur publica satisfactio: vt innotesceret omnibus, eos vere & serio pœnitere: sicut inquit Hieronymus in 16. Matthæi. *Hieronymus.* Erat autem hæc publica confessio, vel voluntaria: vt cum criminosi seipsos sponte apud Ecclesiæ præsides prodebant, deferebant & publicabant: vtque illud facerent, Patres diligenter exhortationibus instabant. Si verò peccatum totam Ecclesiam offendisset, & tamen rei nollent illud publice agnoscere & confiteri, Ecclesia illos compellebat ad publicam exomologesin. I. Publica correptione. II. Quando correptus recusabat, crimen agnoscere & fateri, excommunicabatur, & non recipiebatur, nisi prius publica confessione crimen agnouisset. III. Quando priuatam fraternam correptionem frater recusabat audire, tunc per denunciationem deferebantur crimina ad Ecclesiam, quæ reos vel publica correptione, vel excommunicatione compellebat ad exomologesin. Et hæc seueritas in publicis criminibus ideo adhibebatur: multa enim talia crimina, à magistratu, qui tunc nondum erat Christianus, non puniebantur. Ne igitur Ecclesia ob quosdam manifestarios peccatores, male audiret inter gentes, & ne mala illa exempla, vel infirmioribus offendiculo essent, vel contagio totum gregem inficerent. Item, vt alij spectaculis illis moniti & absterriti, cauerent à similibus criminibus: vtque animus illorum, qui ad Ecclesiam redibant, exploraretur, an serio resipiscerent (multorum enim leuitate & simulatione, decepta fuerat Ecclesia) ideo morem publicæ confessionis, & pœnitentiæ, magna seueritate seruabant. Et Scripturæ exemplis hæc consentanea sunt, vt Luc. septimo, peccatrix publice externis signis crimen fatetur, reatum agnoscit, petit veniam, & pollicetur emendationem. Et 1. Corinth. 5. 2. Corinth. 2. & 7. lapsus publica correptione & excommunicatione compellitur ad agnitionem & confessionem peccati. Iosue 7. cum Achan iam deprehensus esset, Iosue tamen ab illo flagitat publicam confessionem criminis, & reus fatetur: Vere ergo peccaui Domino, & sic & sic feci.

Irenæus. De hac publica confessione, loquitur Irenæus, lib. 1. c. 9. de mulieribus quibusdam, quæ à Marco hæretico seductæ & corruptæ, cum conuertebantur, in manifesto faciebant exomologesin, plangentes & lamentantes corruptelam. Quædam verò ad exomologesin illam non accedebant, in silentio desperantes de vita Dei. Ita Irenæus. Tertullianus exomologesin vocat actũ pœnitentiæ: quando scilicet pœnitentia nõ sola conscientia profertur, sed actu aliquo administratur. Et omnes ferme illos actus, quos publica pœnitentia complectitur, Tertullianus tribuit exomologesi: & manifeste dicit, illam exomologesin fieri non tãtum presbyteris, verum etiam omnibus fratribus. Atq; ideo talem exomologesin, publicam scilicet, vnam tantum concedit.

Eusebius. Ita apud Eusebium libro 6. capite 25. cum Philippus Gordiani filius, vellet in Ecclesia populo precibus communicare, ab Episcopo loci non est per-

permiſſus, ἢ ἐξομολογήσηται, hoc eſt, niſi confiteretur. Non autem flagitauit ab ipſo Epiſcopus, vt ſecreto in aurem omnia occulta peccata ſibi recenſeret, ſed iubet, vt inter publice pœnitentes ſe ſiſtat: quos vocat ἐξεταζομένους: quod vocabulum forenſe eſt, quando ſcilicet cauſa criminis, inſtituta inquiſitione in iudicio agitatur. Atque ideo etiam dicit, διὰ πολλὰς κατ᾽ αὐτοῦ αἰτίας, propter multas aduerſus ipſum accuſationes: erant enim publica crimina.

Ita lib. 5. c. 28. Natalis lapſus in hæreſin, cilicio ſe induit, cinere conſpergit, ad pedes Epiſcopi ſe proſternit, veſtigiis clericorũ & laicorum prouolutus, multis lachrymis errorem ſuum deflet. Talis publica confeſſio, non pro quibusuis peccatis, ſed pro illis, quæ vel publica erant, vel excommunicationem merebantur, ſicut Auguſtinus inquit, imponebatur & ſuſcipiebatur. Et ſi quando de aliis etiam peccatis fiebat, publica tamen profeſſione, & voce, & geſtibus ſeu ſignis fiebat, non tantũ coram ſacerdotibus, ſed & coram laicis, & omnibus fratribus: ſicut Tertullianus & Euſebius de confeſſione illa ſcribunt. Ex illa publica confeſſione, poſtea fieri cœpit ſecreta, de illis peccatis, quæ ad publicam pœnitentiam pertinebant. Tandem vero ſecreta illa confeſſio, ad quæuis occulta peccata in interiori pœnitentia detorta eſt. Id quomodo ſenſim & paulatim factum fuerit, oſtendemus, vtilis enim erit hæc obſeruatio.

Diſciplina igitur illa publicæ confeſſionis & pœnitentiæ, eo vſq; proceſſit, vt ſi quis in animo propoſitũ habuiſſet, patrandi publici criminis, etiamſi non ſubſecutũ fuiſſet ipſum facinus, multi tamen voluntarie ſacerdotibus primũ hoc indicabant, & poſtea publicæ confeſſioni ac pœnitentiæ ſe ſubiiciebant. Ita Cyprianus ſerm. 2. de lapſis: Qui & fide maiore, & timore meliore ſunt, quamuis nullo ſacrificij aut libelli facinore conſtricti, quoniam tamen de hoc vel cogitauerũt, hoc ipſum apud Sacerdotes Dei dolenter & ſimpliciter confitentur, exomologeſin conſcientiæ faciunt, animi ſui pondus exponunt, ſalutarem medelam, paruis licet & modicis vulneribus exquirunt. Audis, non fuiſſe vel præceptum neceſſarium, vel conſuetudinem vniuerſalem, dicit enim, fuiſſe exempla quorundam, qui fide maiore, & timore meliore erãt. Non igitur omnes hoc fecerunt: nec damnati fuerunt illi, qui ſoli Deo talia confeſſi ſunt. Sed tamen talia exempla cœperunt aliis commendari, & ad imitationem proponi. Obſeruet autem Lector, Cyprianum ibi non loqui de omnibus, ſingulis & quibuſuis peccatis cogitationum & voluntatis, ſacerdoti confitendis: ſed diſerte explicat, illa ſe intelligere, quæ de publicis criminibus perpetrandis, voluntate concepta fuerant: vt de propoſito abnegationis in perſecutione. Pertinent igitur & hæ ſententiæ ad publicam pœnitentiam, & ad publica crimina: nec ſunt generalia dogmata de quibuſuis occultis peccatis, ſacerdoti confitendis, quorum renati ſe reos eſſe agnoſcunt coram Deo.

Cyprianus.

V. Species.

Quintò, quando admiſſa erant enormia crimina, ita tamen, vt non eſſent publice Eccleſiæ nota & manifeſta, rei non poterant compelli ad publicam confeſſionem & pœnitentiam: tanta tamen erat ſeueritas diſciplinæ, vt multi ſeipſos publicarẽt publica confeſſione. Maledicæ verò linguæ, arripiebant inde occaſionem obtrectandi pœnitentibus: ſicut inquit Origenes Homilia ſecunda, in Pſalmum 37. Qui lapſus eſt, procedit in medium, & exomologeſin fecit. Multi verò audientes, vel exprobrant, vel irrident, vel malè loquuntur. Vt igitur talis publica confeſſio fieret ad ædificationem, conſuluerunt Patres, prius hoc ſacerdoti, vel erudito medico exponendum eſſe, & eius conſilium exquirendum, an publica confeſſione ſit Eccleſiæ manifeſtandum. Ita Origenes in Pſal. 37. Circumſpice cui debeas confiteri peccatum tuum, proba prius medicum. Si intellexerit, & præuiderit talem eſſe languorem tuum, qui in conuentu totius Eccleſiæ exponi debeat, & curari, ex quo fortaſſis & cæteri ædificari poterunt, & tu ipſe facile ſanari: periti illius medici conſilio hoc properandum eſt. Hoc modo peccata pertinentia ad publicam pœnitentiam, quando non erant manifeſtaria, primum ſacerdoti priuatim indicabantur, poſtea ſequebatur publica confeſſio & pœnitentia. Quod enim Origenes in illo loco, non in genere de omnibus & ſingulis peccatis ſacerdoti confitendis loquatur, inde manifeſtum eſt. In prima enim Homilia loquitur de delictis, concupiſcentiis, & commiſſis, quæ ante Deum proferuntur, & in conſpectu ipſius per gemitum exponuntur. Deinde in ſecunda Homilia loquitur in principio, de lapſibus, qui olim ad publicam confeſſionem pertinuerunt. Quia verò inde ſequebantur obtrectationes, ſuadet Origenes, vt tales lapſus primum ſacerdoti exponantur, vt de eius conſilio, vel ſuſcipiatur publica confeſſio, vel omittatur.

Origenes.

Sextò, cum ardor ille remiſſior factus eſſet, & non inuenirentur, qui vel ſponte per ſeipſos, delicta ſua enormia quidem, non tamen manifeſtaria & notoria, coram Eccleſia, publica confeſſione manifeſtare, vel conſilio ſacerdotis ea in publico Eccleſiæ conuentu exponi vellent: imò in notoriis etiam criminibus, propter confuſionem publicæ confeſſionis, multi omnem potius pœnitentiam ſpernebant: remiſſa igitur tandem, & prorſus ferme abrogata fuit ſeueritas publicæ confeſſionis, & commutari cœpit in priuatam, ita vt talia crimina priuatim & ſecreto confiterentur Sacerdoti: qui licet crimen illud in ſpecie Eccleſiæ non proderet, iniungebat tamen delinquenti publicam pœnitentiam: vt ipſo facto, in genere coram Eccleſia confiteretur & declaret, ſe graue aliquid commiſiſſe. Teſtatur hoc Leo, Epiſtola 69. Et Sozomenus in Tripartita hiſtoria, libro nono, capite trigeſimoquinto. Ita Auguſtinus inquit, de Symbolo ad catechumenos, libro 1. capite 6. Illi, quos videtis agere pœnitentiam, ſcelera ſua commiſerunt, aut adulteria, aut alia immania facta. Et vtile eſt obſeruare, quando, quomodo, & qua de cauſa facta ſit mutatio illa publicæ confeſſionis, in priuatam ſeu ſecretam. Extat autem deſcriptio in Epiſtola Leonis 78. vbi conſtituit, ſubmouendam eſſe conſuetudinem, qua de ſingulorum peccatorum genere, libellis ſcripta confeſſio publice recitabatur: cum ſufficiat reatus conſcientiarum ſolis ſacerdotibus indicare, confeſſione ſecreta. Quamuis enim plenitudo fidei videatur eſſe laudabilis, quæ propter Dei timorem, apud homines erubeſcere non veretur: tamen quia non omnium huiuſmodi ſunt peccata, vt ea, quæ pœnitentiam poſcunt, non timeant publicare, remouenda erat improbabilis conſuetudo, ne multi à pœnitentiæ remediis arcerentur, dum aut erubeſcunt, aut metuũt inimicis ſuis facta ſua reſerare, quibus poſſunt legum conſtitutionibus percelli. Sufficit ergo illa con-

VI. Species confeſsionis.

Sozomenus. Auguſtinus.

Leonis Epiſtola 78.

confessio, quæ primum Deo offertur, tunc etiam sacerdoti, qui pro delictis pœnitentium precator accedit: quod tum demum plures ad pœnitentiam poterunt prouocari, si populi auribus non publicetur conscientia confitentis. Hanc Leonis sententiam ideo adscripsi: quia manifeste ostendit, ea quæ de confessione hominibus facienda, apud veteres leguntur, non esse necessaria præcepta, nec iuris diuini, sed disciplinam esse externam, quæ pro ratione ædificationis Ecclesiæ mutari possit. Illam enim consuetudinem, quod crimina enormia quidem, sed vel proposito tantum, vel facto non toti Ecclesiæ notorio commissa, publica confessione Ecclesiæ manifestabantur: quam Tertullianus, Cyprianus, & Origenes laudant, & imitandam proponunt: Leo pronunciat esse improbabilem, & remouendam. Illis ipsis enim fere verbis vtitur, quibus genus illud confessionis Cyprianus & Tertullianus commendant: ob fidem scilicet maiorem, & timorem meliorem, non fugiendam esse publicationem sui.

Est & illud obseruandum in Leonis sententia, quod non loquitur de generali omnium occultorum delictorum enumeratione, quãdo inquit: reatus conscientiarum, sacerdotibus secreta confessione indicari; sed ostendit, se loqui de huiusmodi criminibus, quæ si publicarentur, possent legum constitutionibus percelli: hoc est, quæ olim publicæ confessioni & pœnitentiæ subiecta fuerunt.

VII. Species. *Histor. Trip.* Septimò, in Græca Ecclesia longe ante Leonem facta fuerat mutatio illa publicæ confessionis, in secretam. In historia enim Tripartita lib 9. cap. 35. dicit Sozomenus, ab initio Ecclesiæ visum fuisse sacerdotibus, vt peccata tanquam in theatro sub testimonio cœtus Ecclesiastici panderentur, quod de publica confessione dictum est. Socrates verò addit: Cum post persecutionem sub Decio factam, Nouatiani ab Ecclesia, propterea quod pœnitentes in persecutione lapsos recipiebat, discessionem fecissent: quod factum est circa annum Domini 260. Episcopos antiquo Canoni Ecclesiastico, de publica scilicet confessione & pœnitentia adiecisse hanc additionem (vocat enim προσθήκην Canonis) vt presbyter bonæ conuersationis, prudens & ἐχέμυθος, hoc est, seruans secreti, sicut Sozomenus inquit, ad hoc ordinaretur: vt lapsi ad illum accederent, ipsi confiterentur peccata. Ille verò secundum vniuscuiusque culpam, mulctam indicebat. Et Sozomenus illud de iniuncta mulcta, expresse dicit idem fuisse, quod tunc Romana Ecclesia, in publica & solenni pœnitentia seruabat. Ita enim ferme morem illum recitat, sicut describitur distinctio. 50. in cap. Quadragesimæ. Fuit igitur noua hæc προσθήκη, ad antiquum de publica confessione Canonem, vt lapsus suos peccatores non amplius tanquam in theatro coram toto Ecclesiæ cœtu publicarent, sed secreta & priuata confessione presbytero pœnitentiario indicarent. Et quia erat ἐχέμυθος, confessionem non prodebat in publicum, nisi forsan in certis casibus: vt de stupro Diaconi. Sed tamen iniungebat mulctam, seu satisfactionem publicam.

Græca Ecclesia. Obseruet autem Lector, id quod Origenis tempore seruatum fuit, vt scilicet lapsus priuatim sacerdotibus indicati, postea in conuentu totius Ecclesiæ exponerentur, mox post annos 30. in Græca Ecclesia mutatũ esse, vt confessio scilicet esset & seruaretur secreta, satisfactio verò iniungeretur publica.

Occidentalis verò, seu Latina Ecclesia, seueritatem publicæ confessionis, per ducentos ferme annos diutius retinuit, vsque ad Leonem scilicet, circa annum Domini 450. sicut in præcedentibus diximus. Indicat autem Socrates, solitos fuisse quosdam, apud pœnitentiarium illum presbyterũ confiteri non tantum publica & notoria crimina, sed & alia delicta post baptismum perpetrata. Sozomenus inquit: τὰ βεβιωμένα confitebantur. Non tamen fuisse mandatum, obligans omnes ad enumerationem omnium & singulorum delictorum, inde colligitur. Vnus enim tantum presbyter, ad has confessiones audiendas constitutus fuit, in amplissima Constantinopolitana Ecclesia, in qua 60. presbyteri, tempore Iustiniani fuerunt. Et Socrates dicit, nobilem quandam mulierem, presbytero illi confessam peccata κατὰ μέρος, hoc est, ex parte. Et ad hanc confessionem nec integram, nec specialem, presbyterum eam absoluisse, iniuncta hac satisfactione, vt vna cum confessione, ostenderet ieiunio & orationibus opus dignum pœnitentia: illam verò progressam cœpisse, & alium suum lapsum accusare, diaconum scilicet Ecclesiæ secum concubuisse. Non igitur omnibus necessitas confessionis illius imposita fuit: alias enim non suffecisset vnus presbyter: nec integra omnium & singulorum peccatorum enumeratio, tanquam iure diuino ad remissionem necessaria exacta fuit, sicut confessio mulieris κατὰ μέρος facta ostedit. Sed præcipue instituta fuerat, pro publicis & notoriis lapsibus, vsurpari verò cœpit etiam ad confessionem aliorum peccatorum, sicut iam diximus. Nostra verò quæstio est, an confessio illa, siue publica, siue priuata, tanquam iure diuino ad remissionem peccatorum necessaria, tunc in Ecclesia habita fuerit. Et publicam quidem confessionem, non iudicatam fuisse iure diuino ad remissionem peccatorum necessariam, mutatio & abrogatio eius ostendit. Iam verò illam etiam constitutionem, priuatim & secreto audiendi lapsorum confessiones, historia hæc dicit, in Constantinopolitana Ecclesia à Nectario abrogatam & sublatam esse, propter facinus illud Diaconi, confessione publicatum, in magnum Ecclesiæ scandalum. Sed quomodo abrogatio illa per Nectarium facta est? Gropperus dicit, non ipsam secretam confessionem abrogatam, sed illum tantum morem sublatum, quo secreto confessis, publica imponebatur pœnitentia peragenda. Sed historia simpliciter dicit, desiisse tunc morem illum, quod scilicet certus quidam presbyter ad hoc ordinatus erat, vt audiret confessiones pœnitentium. *Gropperus.*

Lindanus. Lindanus fingit, Nectarium hoc tantum abrogasse, quod vnus certus presbyter ad audiẽdas confessiones constitutus erat: mansisse autem omnino necessariam priuatam seu secretam confessionem, sed liberũ permissum esse, cui quis vellet ex presbyteris confiteri. Sed historia manifeste ostendit, figmentum hoc esse. Sozomenus enim dicit, post Nectarij illam abrogationem quenq; iudicio propriæ conscientiæ relictum. Num verò ita, vt confiteretur cui vellet? Hoc certe non dicit, sed inquit, permissum fuisse quemque μετέχειν τῶν μυστηρίων, ὡς ἂν ἑαυτῷ συνειδεῖ καὶ θαῤῥεῖν δύναιτο: hoc est, post illam abrogationem, ad communionem mysteriorum quisque admissus est, prout sibi conscius erat, & iudicare poterat, se bona conscientia, non ad iudicium communicare posse mysteriis. Antea igitur ad com-

ad communicationem non admittebantur, nisi prius confessi fuissent peccata. Sed per Nectarij abrogationem, quisque permissus est τῷ ἰδίῳ συνειδότι, quod manifeste opponitur iudicio, quod fiebat in confessione. Et multo manifestius argumentum est, ipsam secretam confessionem per Nectarium abrogatam: quod Socrates conqueritur, abrogatione illius disciplinæ, sublatam mutuam illam correptionem, de qua Paulus inquit: Nolite cõmunicare operib. illorũ infructuosis, sed magis arguite. Et quod Sozomenus clarius dicit, per illam Nectarij abrogationem, cœpisse antiquam grauitatem & seueritatem, in more arbitrarium & negligentiorem degenerasse. Et addit prius, hoc est, ante illam abrogationem, minora & pauciora peccata fuisse, præ verecundia & pudore confitendi propria peccata, & propter seueritatem illorum, qui ad hanc rem, vt iudices ordinati erant. Quid igitur Nectarius abrogarit, vel ex hac querela manifestum est. Sed inquis, abrogationem illam nec Socrates nec Sozomenus laudant. Respondeo: Disciplinam illã & vtilitatem eius commendant, quæ nec nobis improbatur. Sed tamen neuter illorum affirmat, confessionem iuri diuino, ad remissionem peccatorum necessariam esse: nec asseuerant, eius abrogationem iuri diuino contrariam esse. Sed Sozomenus commendans antiquam illam disciplinam, inquit: ὡς οἶμαι, vt arbitror. Et Socrates dicit: Quod consilium illius abrogationis Ecclesiæ contulerit, Deus viderit.

Nobis vero illud veteris Ecclesiæ iudicium sufficit, confessionem, vtut vtilitas disciplinæ eius laudetur & commendetur, non esse iuris diuini, nec ad remissionem peccatorum necessariam. Alias enim propter nullas turbas abrogari vel potuisset, vel debuisset.

Colligamus igitur in summam, quæ ex hac Nectarij historia conficiuntur. Omnino verum est ꝙ Sozomenus inquit, Deum mandasse peccatoribus veniam νέμειν: sed illis qui pœnitentiam agunt, peccata agnoscunt, & confitentur. Qui vero recusant peccata confiteri, illos maius onus quasi auctæ peccati vsuræ, sibi acquirere. Sed quæstio est, cui necessario confitenda sint peccata. Et primum quidẽ in vsu fuit publica confessio. Sed eam nõ esse necessariam, eius abrogatione ostensum est. Deinde vsurpata aliquandiu fuit confessio, quæ priuatim seu secreto Sacerdoti fiebat. Sed nec illam iure diuino ad remissionem esse necessariam, licet disciplina sit vtilis, Ecclesia Nectarij tempore, eius abrogatione ostendit. Sola igitur illa peccatorum confessio quæ Deo fit, iure diuino ad remissionem peccatorum necessaria est: sicut Chrysostomus, Nectarij successor, multis & sæpissime hoc ostendit. Sed contra hæc omnia Pighius obiicit, quod in vna Constantinopolitana Ecclesia, ab vno Nectario, paucorum consilio vt furori tumultuãtis populi succurreretur factum est, non statim pertinere ad iudicium & consensum Catholicę Ecclesiæ. Sed tamen abrogationem illam nemo, etiam ex illis qui eam non satis probabant, vel ausus fuit vel potuit, vt Scripturæ seu verbo Dei repugnantem, reprehendere aut damnare. Imo Sozomenus expresse dicit: Nectarius primus abrogauit presbyterum, super pœnitentes ordinatum. ἐπηκολούθησαν δὲ σχεδὸν οἱ πάντες ἐπίσκοποι. hoc est, exemplum illius abrogationis secuti sunt omnes ferme Episcopi. Socrates dicit in aliis hæresibus mansisse Canonem illum de audiendis confessionibus: in Ecclesia vero τῶν ὁμοουσίων, antiquatum fuisse.

Et ex Chrysostomo, qui proxime post abrogationem illam, Constantinopolitanæ Ecclesiæ administrationẽ suscepit, manifeste colligitur, quod Ecclesia illius temporis senserit confessionem peccatorum quæ Sacerdoti fit, non esse iure diuino ad remissionem peccatorum necessariam.

Et ex hac Nectarij historia intelligi potest, quã occasione, qua de causa, & in quem sensum, Chrysostomus sententias illas, quas supra annotauimus (quod scilicet non necessarium sit homini, confiteri peccata, sed sufficiat Deo ea confiteri) sæpissime repetiuerit. In recenti enim memoria tunc adhuc erat Nectarij abrogatio.

Lindanus. Lindanus contendit, Chrysostomum tantum hoc disputare, quod publica peccatorum confessio non sit necessaria, quia dicit: Non in theatrum te duco: non dico, vt prodas te in publicum. Non necesse est præsentibus testibus confiteri, &c. Sed idem etiam dicit: Non dico vt confitearis conseruo tuo. Solus Deus te confitentem audiat. Item, Soli Domino, nullo alio conscio, confitearis. Nec publicam igitur, nec priuatam cõfessionem, Chrysostomus vult in re diuina, ad salutem necessariam esse.

VIII. Species. Octauo, vt ad ordinem historicæ obseruationis redeamus. Hactenus ostendimus, in veteri Ecclesia morem fuisse publicæ confessionis, in grauioribus seu manifestis criminibus. Quæ cõsuetudo postea, vt improbabilis iudicata, remota fuit & mutata in secretam confessionem, quæ publicam tamen mulctam, seu satisfactionem iniungebat. Sed & priuata illa, in Græca Ecclesia sub Nectario abrogata fuit. Latina vero Ecclesia secretam illam confessionem retinuit: sed sicut antea publica confessio, in secretam erat mutata. Ita postea etiam antiquata fuit seueritas iniungendæ publicæ pœnitentiæ, pro grauioribus criminibus, secreto confessis: atque ita etiam mulcta seu satisfactio publica, in priuatam seu secretam commutari cœpit. Inde vero posterioribus temporibus, auricularis Pontificiorum confessio generata est: quæ omnium & singulorum delictorum enumerationem, ad salutem necessariam exigit.

IX. Species. Nono. Et illa quidem quæ hactenus ex patribus annotauimus, ad ea potissimum crimina spectant, propter quæ excommunicari aliquis merebatur, sicut Augustinus inquit: siue illa essent palam, siue clam, siue tantum voluntatis proposito commissa. Non dissimulandum tamen est, extare præterea apud veteres multas sententias, quibus exhortantur populum, vt alia etiam peccata Sacerdoti per confessionem exponant. Ita Cyprianus lib. 5. Episto. 14. & 16. dicit; in minoribus etiam peccatis, quæ quidẽ non in Deum committantur, veniendum esse ad exomologesin. Sed considerandum est, qua ratione, quo sensu, & in quem finem priuatam illam cõfessionem commendarint. Nullo modo enim senserunt, iure diuino ad remissionem peccatorum necessarium esse, omnia peccata, in specie & sigillatim, sacerdoti iuxta omnes circumstantias enumerare, ita vt ea quæ sacerdoti in specie non exponũtur, remitti non possint, etiamsi vere pœnitens Deo ea confiteatur. Alias vero habuerũt rationes, propter quas & seruarunt & commendarunt priuatam confessionem: quia scilicet vtilis sit disciplina, primo ad rudiorum informationem, de vera a-

gnitione, de gradibus, de grauitate peccatorum, item de vera & salutari ratione agendæ pœnitentiæ. Secundo, ad medicinā: quomodo scilicet quælibet peccata curanda & mortificanda sint, vt in posterum caueantur & vitentur, quæ vitę emendatio, quibus peccatis opponenda sit. Tertio, Consilij gratia: vt in casibus dubiis, pastoris consilio ouiculæ ex verbo Dei instruantur. Quarto, Propter consolationem, quādo scilicet peccatum aliquod præcipue conscientiam grauabat & perturbabat, vt ex generali prædicatione conscientia non posset consolationem concipere, tunc consulebāt pastori hoc esse exponendum, propter priuatam absolutionē. Quinto, Quia absolutio non est impertienda, nisi qui pœnitentiam agit, impœnitens vero ligandus est, ideo sacerdotem ex aliqua pœnitentis professione oportet intelligere, an ille qui absolutionem petit, sit absoluēdus, an vero ligandus. Ad illam vero discretionem non opus esse integra seu speciali enumeratione omnium delictorum, postea ostendemus. Ita Chrysostomus, qui præ cæteris acriter contendit, non necessarium esse ad remissionē peccatorum, Sacerdoti peccata exponere & manifestare: tamen lib. 2. de Sacerdotio inquit: Multa arte opus est, vt qui laborant Christiani, vltro sibi persuadeant, Sacerdotum curationibus se submittere oportere: imo, vt curationis & medicinæ nomine, gratiam illis habeant. Et hoc est quod Sozomenus dicit, post Nectarium, confessionem sacerdotalem factam fuisse ἀδιάφορον. Ita Origenes in Psal. 37. dicit: Proba prius medicū, cui debeas languoris causas exponere: vt si quid ille dixerit, si quid consilij dederit, facias & sequaris. Idem in 2. capit. Leuitici dicit, sacerdoti indicari peccatum, & quęri medicinam, secundū eum qui ait: Pronunciabo aduersus me iniustitiam meam Domino, & tu remisisti. Ita homilia 1. in Psal. 37. Deus sicut corpori medicamēta præparauit, ita & animæ, in his sermonibus quos per diuinas Scripturas seminauit, vt quæramus medicinam. Archiatros Christus est: medici, sunt ministri verbi, quibus curandorum vulnerum disciplina commissa est. Et huc refert publicas Episcoporum correptiones. Ibidem: Si in corpore macula vel vulnus oriatur, solicitus es, & perquiris quid curæ debeas adhibere, quomodo corpori sanitas antiqua restituatur. In eādem sententiam Cyprianus sermone 5. de lapsis dicit, peccatores per cōfessionem animi sui pondus Sacerdotibus exponere, salutarem medelam paruis scilicet & modicis vulneribus exquirere. Basilius in quæstionibus compendio explicatis, 288. Quia modus conuersionis debet esse οἰκεῖος τῷ ἁμαρτάνοντος, accommodatus ad rationem peccati: & debet fructus ostendere, dignos pœnitentiæ: ad hoc aptus est modus confessionis, quæ fit illis quibus dispensatio mysteriorum Dei commissa est. Et cap. 98. dicit, confessionē peccatorum hanc habere rationem, quam vulnus habet aliquod corporis, vel passio quæ medico monstranda est, qui testimonium habet curæ & medelę. Ita Hieronymus in 6. cap. Matthæi: Sicut in veteri Testamento, Sacerdotes notitiam habebāt leprosi & non leprosi, vt possent discernere, qui mundus, quiue immundus esset: ita in nouo Testamēto, Sacerdotem non debere temere sibi arrogare clauem potestatis, absque claue scientiæ & discretionis, sed pro varietate peccatorum, debere nosse qui ligandus sit, quiue soluendus. In Ecclesiasten capit. 10. Si quem serpēs diabolus occulte momorderit, & nullo conscio eum peccati veneno infecerit: si tacuerit qui percussus est, & non egerit pœnitentiam, nec vulnus suum fratri & magistro voluerit confiteri: magister qui habet linguam ad curandum, facile ei prodesse non poterit. Si enim erubescat ægrotus vulnus medico confiteri, quod ignorat medicina, non curat.

Chrysostomus. *Origenes.* *Cyprianus.*

Hieronymus. Idem vult aliud Hieronymi dictum: Vulnus non intellectum, tardius sanatur.

Augustinus. Augustinus eleganter hoc describit, Episto. 111. ad Iulianum Comitem: Si transgredimur in aliquo peccato post Baptismum, ordinauit nobis pœnitētiam propter fragilitatem nostram. Ideo debemus confessiones nostras veraciter confiteri, & fructus dignos facere: id est, pręterita ne iteremus; secundū iussionem Deum timentis sacerdotis: qui sacerdos, vt sapiens medicus, primum sciat curare peccata sua, & postea aliena vulnera detergere & sanare, nō publicare. Nos sequamur, perquiramus, & cum talibus consilium salutis nostræ ineamus. Ita Ambrosius in historia Tripartita, lib. 9. cap. 30. Ambrosius ad Theodosium pœnitentem inquit: Quibus pharmacis curasti vulnera illa? Respondet Imperator. Tuum opus est, & ostendere & miscere pharmaca: meum vero, suscipere.

Histor. Trip.

Hanc tamen disciplinam non fecerunt simpliciter iure diuino necessariam, ad remissionem peccatorum.

Apud Cassianum enim de fine pœnitentiæ, Pynusius abbas dicit: Si verecundia retrahente, reuelare peccata coram hominibus erubescis, illi quem latere non possunt, confiteri ea iugi supplicatione non desinas, ac dicere: Tibi soli peccaui, &c. qui absque vlla verecundiæ publicatione curare, & sine improperio peccata donare consueuit.

Origenes etiam homilia 2. in Leui. vbi dicit, medicinæ gratia Sacerdoti peccata indicanda, enumerat præterea alios modos, quibus ad remissionem perueniatur.

Pont. confes. Ad hæc nouem capita, omnes veterum sententiæ commode referri possunt. Longe aliud vero est, de quo præcipue Pontificia confessio dimicat: confessionem scilicet quæ sacerdoti fit, iure diuino ad remissionem peccatorū esse necessariam, & quidem ita, vt nullum peccatum dimittatur, quod per confessionem sacerdoti nō fuerit expositum: item ad remissionem peccatorum necessariam esse omnium & singulorum peccatorum secūdum omnes circumstantias enumerationem, quæ Sacerdoti fiat in specie, & sigillatim: & si vnum reticeatur, etiamsi Deo quis illud confiteatur, tamen non valere absolutionem.

Et hæc sunt, quæ nec ex Scriptura, nec ex veteribus liquido ostendi & probari possunt. Licet enim inueniantur alicubi apud veteres sententiæ duriores, inclinantes ad necessitatem confessionis: possunt tamen opponi aliæ dissimiles veterum sententiæ, sicut Gratianus in vtramq; partem sententias collegit. Et quæ fuerit veteris Ecclesiæ de confessione sententia, Nectarij historia, & conciones Chrysostomi liquido ostendunt.

Pontificiorū impostura. Et hæc cum ita se habeant, intelligit Lector, qualis sit Pontificiorum artificium, quod vbicunq; in veterum scriptis, vocabulū confessionis inueniūt, statim exclamāt, auricularem suam confessionem, totius antiquitatis testimonio probari & stabiliri. Hanc vero simplicem distributionem, de variis generibus confessionis veteris Ecclesiæ, ideo institui,

inſtitui,vt veterum ſentētiæ rectius & commodius intelligi & explicari poſſint: vtq; oſtendatur, confeſſionem de qua veteres loquuntur, non patrocinari auriculari illi, pro qua Pontificii dimicāt. Quæ vero ex ſuppoſititiis quibuſdam ſcriptis, quæ Auguſtino tribuuntur allegant, nihil nos mouent: vt de vera & falſa pœnitentia, item de viſitatione infirmorum, vbi dicitur: non ſufficere, ſi ſoli Deo cōfiteamur peccata, ſed ſacerdotem faciendum eſſe penitus participem conſcientiarum noſtrarū, illi aperienda penetralium noſtrorum abditiſſima latibula, & conſcientiarum penitiora reuelanda repagula, &c. Talia enim à poſterioribus, ſub veterū nominibus conficta ſunt: vt prætextu antiquitatis rudioribus facilius imponere poſſent. Prodeſt etiā ad hoc diſtributio illa, vt bonis viris oſtendi poſſit noſtras Eccleſias, ea quæ in veterum ſcriptis de cōfeſſione, vera, vtilia, & Scripturæ conſentanea extant, non reiicere vel damnare, quando Pontificias ſuperſtitiones taxamus. Publicæ enim pœnitentiæ exempla quædam apud nos ſeruantur. Et quidem optamus, poſſe in hoc genere plura quædam ex veteris Eccleſiæ diſciplina, in vſum reuocari, quæ in Pontificia Eccleſia vel prorſus collapſa, vel in ſuperſtitiones & ludibria conuerſa ſunt. Priuatæ confeſſionis vſus apud nos ſeruatur, vt generali profeſſione peccati, ex ſignificatione pœnitentiæ, petatur abſolutio. Cumq; non ſine iudicio vſurpanda ſit clauis, vel ſoluens vel ligans, in priuato illo colloquio paſtores explorant auditorum iudicia, an recte intelligant de peccatis exterioribus & interioribus, de gradibus peccatorum, de ſtipēdio peccati, de fide in Chriſtum, deducuntur ad conſiderationem peccatorum: explorantur, an ſerio doleant de peccatis, an iram Dei timeant, & cupiant illam effugere, an habeant propoſitum emendationis: interrogantur etiam, ſi in certis quibuſdam peccatis hærere exiſtimantur. Traditur ibi doctrina, & exhortatio de emendatione: quæritur vel cōſilium, vel conſolatio, in grauaminibus conſcientiæ: & tali confeſſioni impertitur abſolutio. Hæc certe ſunt ſubſtantialia confeſſionis, de qua veteres loquuntur, quæ cum à nobis, ſine conſcientiarum laqueis, Chriſtiana libertate ad ędificationem retineantur & vſurpentur: iniuſte accuſamur, quaſi totam antiquitatem conuellamus, conculcemus & damnemus.

His ita explicatis, facilius iam & breuius expediri poterit examen Tridentini decreti, de Confeſſione. Principio autem ex ipſis verbis Decreti oſtēdemus, qualem confeſſionem intelligant, de qua dimicant. Et hæc obſeruatio vtilis eſt, ad veram cōtrouerſiæ explicationem. Conati autem hactenus fuerunt multi Pontificij ſcriptores, in Germania præſertim, acerbitatem legis Pontificiæ de confeſſione, variis pharmacis mitigare. Sed Concilium ſine miſericordia, duriſſimas conditiones Pontificiæ confeſſionis renouat, confirmat & ſtabilit.

Vocatur autem hæc confeſſio, ſecreta, arcana, clancularia, priuata & auricularis: quam Conciliū ita deſcribit, vt peccator poſt Baptiſmum lapſus omnia & ſingula peccata mortalia, etiamſi occultiſſima ſint, non in genere duntaxat, ſed in ſpecie ac ſigillatim, ſacerdoti integra, aperta & verecunda confeſſione, explicatis ſingulorum circumſtantiis, quæ ſpeciem peccati mutare poſſunt, declaret, recenſeat, exponat, explicet, & detegat, excuſſis & explicatis omnibus conſcientiæ finibus & latebris. Hæc omnia ſunt verba Tridentini Decreti. Et talem confeſſionem volunt ſub pœna anathematis credi, à Chriſto eſſe inſtitutam.

Declarant etiam in VII. Canone, ſe non velle confeſſionem, quæ ad erudiendum & conſolandū pœnitentem vtilis ſit, ſed enumerationem quæ iure diuino neceſſaria ſit ad remiſſionem peccatorū: ita vt qui non omnia hoc modo confeſſus fuerit, illi diuinam bonitatem, per miniſterium ſeu abſolutionem, nihil remittere. Abſolutionis enim cōmoda, conſolationes, efficaciam & certitudinem, ex integra & ſpecifica illa enumeratione ſuſpendūt, ſicut in ſpeculo exemplorum, multas fabellas recitant, de iis qui Deo peccata ſua reuelant. Sacerdoti vero in genere confeſſi fuerunt peccata, multis etiam in ſpecie enumeratis: ſed quia vnicum aliquod reticuerant, de quo tamen vere pœnitentiam agebant, nullam ipſis remiſſionem per abſolutionem collatam fuiſſe.

Ob quas cauſas Pontificia confeſsio ex orthodoxis Eccleſiis ſit exploſa.

Hæc vero eſt vetus illa carnificina conſcientiarum, quam gladio ſpiritus, Eccleſię noſtræ excuſſerunt, propter multas grauiſſimas cauſas. I. Quia imponitur conſcientiis, cum nec Chriſti, nec Apoſtolorum vel præceptum, vel exemplum habeat. II. Nullam in verbo Dei habet promiſſionē. III. Euangelium transformat in Legem, ſtatuit enim, remiſſionem pendere ex enumeratione. IIII. Gratuitæ condonationi ſubſtituit meritum enumerationis & ſatisfactionis. Confeſſionem enim meritoriā eſſe ad culpæ remiſſionem, pœnæ diminutionē, paradiſi apertionem, & ſalutis fiduciā, Scholaſtici expreſſe tradunt. V. Conſcientiam adducit in dubitationem & deſperationem, ſcrupuloſa illa enumeratione. Videns enim ſe non poſſe omnia delicta colligere, nunquam acquieſcit, dubitatio vero extinguit fidem. VI. Exigit rem impoſſibilem, conſtat enim, plurima peccata, nos nec intelligere, nec meminiſſe, iuxta illud: Delicta quis intelligit? ab occultis munda me. Dicunt quidem, illa tantum enumeranda eſſe, quorum poſt diligentem diſcuſſionem, memoriam & conſcientiam habemus. Sed ſi ſemel admiſſum fuerit, remiſſionē pendere ex enumeratione, cōſcientia ſemper dubia erit de occultis: & ſemper hæſitabit, an iuſtam adhibuerit diligētiam diſcuſſionis. Licet igitur diſciplinam priuatæ explorationis retineamus, nolumus tamen conſcientiis laqueos iniici, quaſi iure diuino neceſſaria ſit enumeratio coram Sacerdote, omnium & ſingulorum delictorū, quæ à Deo nobis remitti volumus: vt quæ Sacerdoti non enumerentur, à Deo non remittantur.

Operæ precium vero eſt conſiderare, quibus argumentis talem confeſſionem, ſicut eam deſcribunt, probent & confirment. Duo autem pręcipua video argumenta eſſe, quibus Tridentinum Capitulum confeſſionem illam ſuperſtruit.

I. Argumen.

Primum eſt ab antiquitate, & à teſtimonio vniuerſæ Eccleſiæ. Dicunt enim, vniuerſam Eccleſiam ſemper intellexiſſe talem, ſicut eam deſcribunt, cōfeſſionem à Chriſto inſtitutā, & iure diuino ad remiſſionem peccatorū neceſſariam eſſe. Sed profecto nimis impudēs hoc eſt mendacium. In Scriptura enim nullum extat mandatum, nullum teſtimonium, nullum exemplum de tali integra & ſpecifica enumeratione. Nec veteribus talis enumeratio nota eſt: imo & Nectarij exemplum, & Chryſoſtomi conciones oſtendunt, ne illam quidem confeſſionem, quæ in veteri Eccleſia vſitata fuit, neceſſa-

riam aut iuris diuini iudicatam fuisse sicut ostendimus. Et quidem Gratiani adhuc tempore, cum acriter quidem disputaretur de confessionis necessitate, nondum tamen fuit articulus fidei, prolixam enim recitationem diuersarum sententiarum, quarum quædam affirmant confessionem esse necessariam, quædam negant, ita concludit: Quibus autoribus, vel quibus rationum firmamentis, vtraque sententia nitatur, in medium exposuimus: cui autem harum potius adhærendum sit, Lectoris iudicio reseruatur, vtraq; enim harum astipulatores habet sapientes & religiosos viros. Non itaque verum est quod Tridentinum capitulum affirmat, vniuersam Ecclesiam semper intellexisse, confessionem illam iure diuino necessariam esse, ad remissionem peccatorum. Ante annos quadringentos, Gratiani tempore, pij & religiosi viri habiti fuerunt, qui censuerunt confessionem non esse necessariam. Nunc vero anathema est, qui dixerit ad remissionem peccatorum necessariam non esse iure diuino Pontificiam confessionem. Et tamen non verentur, de vniuersæ antiquitatis testimonio gloriari. Similis impudentiæ est quod dicunt, vniuersam Ecclesiam semper intellexisse talem confessionem à Christo institutam esse, ita vt ideo iure diuino ad remissionem peccatorum necessaria sit. Præterquam enim quod ex Scriptura illud ostendi non potest, Glossa de pœnitentia distinct. 5. cum recitasset, multos variis modis & argumentis conatos fuisse, vt ostenderent confessionem illam habere fundamentum in Scriptura, tandem concludit: Sed melius dicitur, eam institutam fuisse à quadam vniuersalis Ecclesiæ traditione, potius quam ex noui vel veteris Testamenti authoritate. Et traditio Ecclesiæ obligatoria est, sicut præceptum. Ergo necessaria est confessio in mortalibus apud nos: apud Græcos non, quia non emanauit ad illos traditio talis. Hæc Glossa.

Notæ sunt etiam Scholasticorum disputationes. Bonauentura sentit, Confessionem à Christo insinuatam, ab Apostolis institutam, à Iacobo promulgatam. Sed Sacramenta non possunt institui, nisi à solo Christo. Ideo Scotus dicit: Maximè conueniens esset, si præceptum confessionis posset euidenter haberi ex Euangelio. Et si aliquid in Euangelio ad hoc valeret, videretur esse illud Ioan. 20. Sed animaduertit hoc non satis firmũ esse, ideo sumit dictum Iacobi: Confitemini alterutrum, &c.

Bonauentura.

Scotus.

Sed inquit: Nec per hoc videtur mihi, quod Iacobus præceptũ hoc vel dederit, vel à Christo præceptum promulgarit. Videns igitur hanc disputationem destitui veris & firmis scripturæ testimoniis, tandem concludit, præceptum confessionis à Christo promulgatum esse Apostolis, Ecclesiæ vero per Apostolos, absq; omni Scriptura. Sed Hieronymus dicit: Quod de scriptura Canonica autoritatem non habet, eadem facilitate contemnitur, qua probatur.

Panormitanus.

Panormitanus etiam disputat, Pontificiam confessionem non esse iuris diuini, sed humani. Falsum igitur est quod Tridentinum Decretum affirmat, vniuersalem Ecclesiam semper intellexisse, confessionem, sicut Pontificiis vsitata est, à Christo institutam, & iure diuino necessariam esse. Nam liberæ fuerunt opiniones de hac disputatione, etiam Panormitani tempore. Nunc vero factus est inde articulus fidei, ita vt anathema sit si quis dixerit, confessionem illam non esse institutam iure diuino.

II. Argum.

Alterum argumentum pro stabilienda sua confessione, ex ipsa Scriptura deducunt. Et obseruetur quam variis modis tentatæ fuerint probationes Põtificiæ confessionis, ex Scriptura. Quidam ex ipso paradiso vsque petierunt probationes, vt cum Deus inquit: Adam vbi es? vel cum ad Cain dicit: Vbi est Abel frater tuus?

Ex nouo Testamento proferunt, quod Matthæi tertio scriptum est: Veniebant, & confitebantur peccata sua. Matthæi 16. Tibi dabo claues, &c. Matthæi 8. Vade, ostende te Sacerdoti. 1. Ioha. 1. Si confiteamur peccata nostra. Iacobi 5. Confitemini alterutrum peccata. Sed Tridentinum Concilium agnoscit, iniuriam fieri illis Scripturæ dictis, si ad Pontificiam cõfessionem intorqueantur. Ideo sumit tantum sententiam Christi, Iohan. 20. Scotus enim monuit, si aliquid in Euangelio ad hanc probationem valeret, esset illa Christi sententia.

II. Arg. Pon. pro confessione, ex loco Iohan. 20.

Supra autem in primo capitulo, de explicatione & vera sententia illius dicti, Iohan. 20. quædam annotauimus: ideo nũc tantum examinabimus quomodo hoc capitulum quintum ex illis verbis demonstret, auricularem confessionem ibi esse institutam, vt iure diuino ad remissionem peccatorum necessaria sit. Christus, inquiunt, his verbis Sacerdotes iudices constituit, vt pro potestate clauium, pronuncient sententiam vel remissionis, vel retentionis peccatorum.

Sed nullum iudicium recte exerceri potest incognita causa. Ideo omnia peccata Sacerdoti, vt iudici in confessione quando petitur absolutio, sigillatim enumeranda, exponenda & detegenda sunt. Dupliciter autem actus ille iudicialis in absolutione à Pontificiis intelligitur. Primo, sicut in politico iudicio audita causa, fit examen & exploratio, quid & quantum voluntariæ pœnæ reus afferat: & deliberatur, quanta præterea mulcta imponenda sit, vt ita facta recompensatione delicti, reus absoluatur. Ita quidam volunt, Sacerdotem in confessione, audita explicatione omnium peccatorum, & singularum circumstantiarum, debere explorare, qualis & quanta adsit in pœnitente contritio: debere præterea deliberare, qualis pœna pro grauitate delictorum, pœnitenti iniungenda & imponenda sit: vt facta recompensatione peccatorum contritionis & satisfactionis, peccator iuste & merito, tanquam in iudicio absoluatur. Ad hanc sententiam non obscure alludit Tridentinum Capitulũ, bis enim repetit, propter iniungendas pœnas pro peccatis necessariam esse illam enumerationẽ. Sed hęc sententia manifeste, & quasi ex professo pugnat cum sententia Christi. Non enim iussit annunciare persolutionem peccati, scilicet tunc & hoc respectu, pronuncient sententiam remissionis, si viderint in pœnitente recompensationem pro peccatis: sed iussit prædicari remissionem peccatorum, in suo nomine, Lucæ 24. hoc est, non ex nostris operibus, sed gratis, propter meritum & satisfactionem Christi, iis qui credunt in ipsum, Rom 3. & 5. Actor. 10. Alij vero argumentum illud subtilius & speciosius ita formant. Potestas remissionis & retentionis peccatorum nõ recte potest administrari sine cognitione & iudicio, an remittenda, an vero retinenda sint alicui peccata. Illud vero non potest fieri sine enumeratione peccatorum. Ergo absolutionis processus instituendus est, ad formam iudicij forensis. Sed recte respondetur, discrimen esse inter iudicium, & functionem ministerij Euãgelici.

Idem Argumentum subtilius formatum.

gelici. In iudicio enim iuxta causæ cognitionem pronunciatur, prout vel bona vel mala est, vel prout reus affert compensationem pro delicto. Ministerium vero Euangelij, mandatum habet annunciandi & impertiendi alienum beneficium, Christi scilicet, ad remissionem peccatorum, illis qui laborant, & onerati sunt, & petunt refocillari. Et qui petit absolutionem, duo sibi proponit. Primo, ipsum Deum, vtpote à quo petit & quærit remissionem peccatorum: atq; ideo coram ipso, totum cor suum effundit, deinde proponit sibi ministerium, cuius voce seu ministerio, tanquam legati, nuncij seu interpretis, Deus vtitur, ad impertiendam & obsignandam absolutionem. Quando igitur Deo delictum meum cognitum feci, non necessaria est scrupulosa enumeratio coram ministro, qui tantum dispensator est alieni beneficij.

Alia obiectio pro enumeratione.

Sed inquis: Omnino tamen ministro necessaria est clauis discretionis, quæ sine cognitione & iudicio esse non potest: ne scilicet ei peccata remittat cui retinẽda sunt, aut ei retineat cui soluenda sunt, non enim pro arbitrio, sed certo mandato ministris commissa est administratio clauium.

Refutatio.

Respondeo: Hoc concedimus, sed quæstio est, quomodo iudicium illud in ministerio instituendum & exercendum sit. In generali prædicatione enim pœnitentiæ & remissionis peccatorum, multis qui pœnitentiam agunt, & fide promissionem accipiunt, virtute Dei peccata remittũtur, etiamsi de illorum siue peccatis siue pœnitentia, siue fide, ministro nihil constet. Sed de impertienda priuata absolutione, alia ratio est. Si enim aliquem absoluere, de quo plane ignorarem, an ex verbo Dei esset prius institutus, de peccato, pœnitẽtia, fide in Christum, gratia Dei, & remissione peccatorum: non recte administrarem potestatem remittendi peccata. Item, si ignorarẽ, an quis pœniteret, vel crederet: vel si scirem, esse quem impœnitentem & incredulum, & tamen ipsi pronunciarem sententiam remissionis, non recte facerem. Tale igitur iudicium, & talis cognitio requiritur, vt minister intelligat, eum qui absolutionem petit, doctrinam intelligere, peccata agnoscere, pœnitentiam agere, & in Christum credere. Iam quæritur, an ad hanc cognitionem opus sit specifica illa enumeratione omnium peccatorum, & circumstantiarum eius. Certissima autem est quæstionis huius explicatio & solutio, ex Baptistæ, Christi & Apostolorum exemplo. Nam & in Baptismo, priuatim singulis, qui baptizantur, remittũtur peccata: & requiritur iudicium & cognitio in ministris, quos ex adultis ad Baptismum admittere & recipere debeant: qui scilicet pœnitentiã agunt, & credunt Euangelio. Iam vero Baptista, Christus & Apostoli, non flagitarunt integram enumerationẽ singulorum peccatorum, sed cõtenti fuerunt generali professione pœnitentiæ & fidei. Et quidem Christus, quando priuatam absolutionem, Matthæi 9. & Lucæ 7. impertit, non requirit enumerationem in specie & sigillatim, omnium peccatorum. Apostoli etiam, quando potestate remittendi peccata, quam à Christo acceperant, vtuntur, non leguntur exegisse talem enumerationem. Ergo ad iudicium illud, & ad illam cognitionẽ quæ in absolutione requiritur, nõ necessaria est enumeratio illa, quam Pontificij flagitant. Extra omnem enim controuersiam, ita rectißime administratur potestas clauium, si fiat iuxta exemplum Baptistæ, Christi & Apostolorum. Illos enim in ministerio remisisse peccata, certum est: & tamen non flagitarunt integram enumerationem omniũ peccatorum, sed contenti fuerunt generali professione & significatione pœnitentiæ & fidei.

Alia obiectio.

Sed inquiunt: Generali cõfessione peccator potest ministrum fallere. Respondeo: Idem fieri potest, & sæpe factum fuit in petitione Baptismi: imo vt maxime flagitetur integra enumeratio, manet tamen id quod Augustinus inquit lib. 10. Confes. capit. 53. Vnde sciunt cum à me ipso, de me ipso audiunt, an verum dicam: quandoquidem nemo scit hominum, quid agatur in homine, nisi spiritus hominis, qui est in homine. Monendi igitur sunt illi qui absolutionem petunt, non cum homine, sed cum ipso Deo sibi negocium esse, in cuius conspectu illa agantur. Et Deus qui corda scrutatur, & cogitationes intelligit, non irridetur. Ministri vero tantum legatione funguntur, & sunt dispensatores alieni beneficij: quibus non mandatum est, vt corda scrutentur, sed vt iis qui significant se pœnitentiam agere, & Euangelio credere, annuncient remissionem peccatorum. Ita Leo ad Theodorum Foroiuliensem Episcopum scribit: decumbentibus in agone, impertiendam esse absolutionem, etiãsi non verbis, sed signis tantum petant absolutionẽ, aut si amici testentur, ipsos antea hoc petiisse. Quãtum igitur iudicij & cognitionis ministro in absolutione opus est, ad illud nõ est necessaria Pontificia illa enumeratio. Quomodo vero vtiliter in priuato illo confessionis colloquio, explorari & examinari possint illi, qui absolutionem petunt, supra dictum est. Atq; ita precipuum argumentum, quod aliquam speciem habet pro enumeratione, simpliciter & clare explicatum & solutum est.

Chrysostom.

Et quidem Chrysostomus expresse disputat, ad remissionem peccatorum non esse opus tali forma iudicij, sicut Pontificij contendunt, vt de confessione & pœnitentia inquit: Non necessarium est, præsentibus testibus confiteri, cogitatione fiat delictorum exquisitio, absque teste sit hoc iudicium: solus te Deus confitentem audiat: qui non exprobrat, sed saluat peccata propter confessionem.

Homilia 9. de pœnitentia: Medicinæ locus hic est, non iudicij: non pœnas, sed remissionem peccatorum tribuens, &c.

Est præterea hoc in præsenti capitulo obseruandum, quod tantum mortalia peccata confitenda esse docent: eo quod ad remissionem venialium, nõ opus sit absolutione, sed aliis remediis possint expiari. Vbi obseruabit Lector, Pontificios qui enumerationem omnium peccatorum flagitant, maximam partem eorum, quæ corã Deo vere sunt peccata, à confessione & absolutione excludere. Primo enim interiorem immũdiciem, & malum habitans in carne, nisi consensu & opere impleantur, non volunt comprehendi in confessione: quia malam concupiscentiam quæ in renatis reliqua est, docent non habere rationem peccati. Deinde, multa delicta actualia adeo iudicant esse leuia, vt ad eorum remissionem, non opus sit absolutione.

Nihil vero aliud est absolutio, quam vox Euangelij, annunciantis remissionem peccatorum, propter meritum Christi. Docet igitur Concilium venialia peccata, non absolutione, hoc est, nõ propter Christum remitti, sed aliis remediis posse expiari: tunsione scilicet pectoris, & aspersione aquæ benedictæ, sicut Thomas docet.

Quod vero dicunt, publicam confessionem non

esse iuris & præcepti diuini, supra etiam ostendimus. Sed quod addunt, confessionem quæ secreto apud solum Sacerdotē fit, esse antiquiorem, nō potest consistere, siue scripturæ, siue antiquitatis exēpla considerentur, imo supra ostendimus, ex publica confessione ortam fuisse priuatam seu secretam. Nec filia matre prior, seu antiquior esse potest.

Quod ad decretum Lateranense, circa annum Domini 1200. editum attinet, certū est, ante illud tempus non extitisse præceptum in Ecclesia, de enumerandis sacerdoti omnibus delictis, quorum quis remissionem à Deo quæreret. Nam & Gratiani tempore, hoc est, annis 50. ante Lateranense decretum, nihil adhuc statutum fuit de necessitate confessionis: sed fuerunt tunc multi pij & religiosi viri, qui iudicarunt non necessariam esse talem cōfessionem, sicut Gratianus fatetur dist. 1. de pœnitentia, cap. quamuis.

Qua occasione confessio Pontificia sit stabilita.

Et vtile est obseruare, quomodo sensim facta sit progressio, ad Pontificiam confessionem stabiliendam. Apud patres extant exhortationes ad confessionem, disciplinæ illius gratia, de qua in præcedentibus dictum est. Gratiani & Lombardi tempore, cœptum fuit disputari, an necessaria sit confessio. Et Gratianus quidem Lectori liberum permittit iudicium, vtrā sententiam amplecti velit. Longobardus vero disputatione sua magis inclinat ad necessitatem. Et tamen tunc nondum disputatum fuit de specifica enumeratione singulorum delictorum, cum omnibus circumstantiis, ad remissionem necessaria. Annis vero quinquaginta post, Innocentius decreto mandauit, omnia peccata sacerdoti esse confitenda, sub pœna excommunicationis. Sicuti vero scholastici & Summistæ, duriores adhuc superaddiderunt conditiones. Innocentij decretum dicit, sacerdotem debere inquirere circumstantias peccati: hæc inquisitio postea cōfitentium conscientiis imposita est. Et quod Lateranense decretum dicit, omnia peccata fideliter esse confitenda: huic postea additum est, non in genere, sed in specie, sigillatim, secundum omnes circumstantias, nudè, integrè & disertè, omnia peccata esse Sacerdoti enumeranda. Additum etiam est, si quid in hac enumeratione omittatur, non tantum illa peccata, quæ in specie & sigillatim Sacerdoti non enumerantur, non remitti, sed ne illorum quidem quæ enumerata sunt, remissionem accipi, nisi integra sit confessio, secundum omnes circumstantias. Atque inde tandem complicati sunt laquei confessionales, qui extant in Summistis.

Quando per confessionem petenda sit absolutio.

De tempore, quando per confessionem petenda sit absolutio, nostri docent, non præscribendum esse certum tempus, quia non omnes pariter eodem tempore idonei sunt: nec ordine possunt audiri & institui confitentes, si eodem tempore omnes accurrant. Sed ita tradenda est doctrina ex verbo Dei de dignitate & vtilitate absolutionis & cœnæ Dominicæ, vt homines ad crebriorem vsum inuitentur: non autem mandatis cogendi sunt, vt quando non sunt idonei, Sacramentis vtantur.

Apud veteres disciplina confessionis & absolutionis publicæ pœnitentium, tempore Quadragesimæ potissimum vsurpata fuit, distinct. 50. in cap. Quadragesimæ. Et Chrysostomus in Genesin sæpe hortatur, ieiunij tempore peccata Deo confitenda. Et quia frequentiores tempore ieiunij ad communionem accedebant, præmissa fuit etiam ante communionem confessio illa apud Sacerdotem, de qua veteres loquuntur, vt inquit Origenes in Psalm. 37. & Augustinus Epist. 111. Inde vero postea facta est Lex, de confessione in Quadragesima, sub pœna excommunicationis Sacerdoti facienda. Et Tridentinum Concilium decernit, morem illum ideo esse retinendum, quia tempus illud maxime sit acceptabile: hoc est, quia ratione temporis plus valeat, & magis accepta sit coram Deo, confessio & absolutio, contra expressam doctrinam Pauli, Roma. 14. Coloss. 2. Galat. 4.

Chrysostom.

DE ABSOLVTIONE.

CAPVT VI.

Circa ministrum autem huius Sacramēti, declarat sancta Synodus, falsas esse, & à veritate Euangelij pœnitus alienas doctrinas omnes, quæ ad alios quosuis homines, præter Episcopos & Sacerdotes, clauium ministerium perniciose extendunt, putantes verba illa Domini: Quæcunque alligaueritis super terram, erunt alligata & in cœlo: & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cœlo. Et: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt: ad omnes Christi fideles indifferenter & promiscue, contra institutionem huius Sacramenti, ita fuisse dicta, vt quiuis potestatem habeant remittendi peccata: publica quidem per correptionem, si correptus acquieuerit: secreta vero per spontaneā confessionem, cuicunque factam.

Docet quoque, etiam sacerdotes, qui peccato mortali tenentur, per virtutem Spiritus sancti in ordinatione collatam, tanquam Christi ministros, functionem remittendi peccata exercere: eosque praue sentire, qui in malis Sacerdotibus hanc potestatem non esse contendunt. Quamuis autem absolutio Sacerdotis, alieni beneficij sit dispensatio: tamen non est solum nudum ministerium, vel annunciandi Euangelium, vel declarandi remissa esse peccata, sed ad instar actus iudicialis, quo ab ipso velut à iudice sententia pronunciatur. Atque ideo non debet pœnitens, adeo sibi de sua ipsius fide blandiri, vt etiamsi nulla illi adsit contritio, aut sacerdoti animus serio agendi, & vero absoluendi desit, putet tamen se propter suam solam fidem, vere & coram Deo esse absolutum. Nec enim fides sine pœnitentia, remissionem illam peccatorum præstaret: nec is esset, nisi salutis suæ negligentissimus, qui sacerdotem, ioco se absoluentem cognosceret, & non alium serio agentem, sedulo inquireret.

CANON IX.

Si quis dixerit, absolutionem Sacramentalem Sacerdotis, non esse actum iudicialem, sed nudum ministerium pronunciandi & declarandi, remissa esse peccata confitenti, modo tantum credat esse absolutum: aut Sacerdos non serio, sed ioco absoluat, aut dixerit, non requiri confessionem pœnitentis, vt Sacerdos eum absoluere possit, anathema sit.

CANON X.

Si quis dixerit, Sacerdotes qui in peccato mortali sunt, potestatem ligandi & soluendi non habere: aut non solos Sacerdotes esse ministros absolutionis, sed omnibus & singulis Christi fidelibus esse dictum: Quæcunque ligaueritis super terram, erunt ligata & in cœlo: & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cœlo. Et: quorum remiseritis peccata remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt. Quorum verborum virtute, quilibet absoluere possit peccata: publica quidem per correptionem duntaxat, si correptus acquieuerit: secreta vero per spontaneam confessionem, anathema sit.

EXAMEN.

Summa capituli.

Duas partes habet hoc Capitulum. Prior disputat de ministro absolutionis, ad quem pertineat ordinarium ministerium clauium: altera vero pars tractat quid sit absolutio. Quod ad priorem partem attinet, res paucis potest expediri. In Examine enim 10. Canonis, de Sacramentis in genere ea, quę huc pertinent, explicata sunt. Licet enim claues traditæ sint ipsi Ecclesiæ, sicut veteres recte tradūt: nullo modo tamē sentimus quemuis Christianum

num promiscue, sine legitima vocatione, debere, vel posse vsurpare aut exercere ministerium verbi & sacramentorum. Sicut verò in casu necessitatis, veteres dicunt, quemuis Christianum laicum posse sacramentum baptismi administrare: idem etiam de absolutione dixit Lutherus, in casu necessitatis, vbi non adest sacerdos: & nihil aliud dixit, quam quod ex veterum sententia, de casu necessitatis dicunt, Longobardus lib. 4. distinct. 17. & Gratianus de pœnitentia, distinct. 5.

Antea etiam Theophylacti sententiam annotauimus, quod ea, quæ in correptione & reconciliatione fraterna soluuntur vel ligantur, sint soluta & ligata in ipso cœlo. Nec dubium est per vocem Euangelij annunciatam, Deum efficacem esse, à quocunq; annuncietur. Quare igitur Tridentinum capitulū, tam multis de hac quæstione tumultuatur? Respondeo: Quia integritatem, veritatem & efficaciam sacramentorum, non simpliciter & insolidum in verbis Christi constituunt, sed ex parte etiam in charactere, quem fingunt in ordinatione sacerdotibus imprimi. Ita ergo etiam consolationem absolutionis, non tam ex verbo Euangelij, quam ex persona absoluentis pendere volunt. Et hoc Lector intelligat, quando legit primam partem huius Capituli. Qui verò vsum priuatæ absolutionis, quæ voce Euangelij per ministrum verbi annunciatur, ex Ecclesia prorsus tollunt, cum iis nostræ Ecclesiæ nihil commune habent. Quæ igitur contra illos dicuntur, ad nos nō pertinent. Verbi etiam & sacramentorum efficaciam nō pendere ex dignitate aut sanctitate ministrorum, modo verbo & sacramentis sua constet & maneat puritas, in 12. Canone, de sacramentis in genere explicatum est.

Accedemus igitur ad alteram huius capituli partem, in qua disputatur de re longe grauissima: quid scilicet sit absolutio, quæ sit eius efficacia, quæ inde consolatio, & quomodo accipiatur: in quo consistat, & quo quasi fundamento nitatur efficacia, & cōsolatio absolutionis. De his grauissimis quæstionibus, traditæ sunt à nostris ex verbo Dei, dilucidæ explicationes: cum prius res necessariæ, scholasticorum disputationibus obrutæ, sepultæ & deprauatæ essent: absolutionem scilicet nihil esse aliud, quam ipsam vocem Euangelij, annunciantem remissionem peccatorum gratis propter Christum, in genere omnibus, qui pœnitentiam agunt, & credūt Euangelio, quæ vox Euangelij propter firmiorem & certiorem consolationem per priuatam absolutionem applicatur singulis, eam petentibus, & fide accipienda est, vt singuli voci Euangelij in absolutione credant, & certo statuant, sibi gratis propter Christum, à Deo per ministerium donari, applicari & obsignari remissionē peccatorum; & hac fide vere se Deo reconciliari; ita pauidæ & perterrefactæ conscientiæ, ex absolutione cōsolationem accipiunt, vt non dubitent, ad se priuatim quoque pertinere, sibi priuatim à Deo donari & applicari beneficia mediatoris; quæ in genere omnibus credentibus in Euangelio promittuntur. Euangelium enim est potentia Dei, ad salutem omni credenti: siue in genere multis, siue priuatim paucis, aut vni annuncietur. fidem igitur vsu absolutionis confirmari, non est dubium. Et licet necesse sit, in illis, qui petunt absolutionem, adesse contritionem, & bonum propositum, efficacia tamen, & consolatio absolutionis: nō nititur nostra vel contritione, vel obedientia: offert enim, & annunciat remissionem peccatorum, nō ex operibus, nec secundum opera nostra, sed gratis propter Christum: Nec fides in absolutione eo deduceda est, vt pro quantitate & qualitate contritionis suæ de remissione peccatorū statuat: sed vt apprehendat vocem promissionis, quæ gratis propter Christum offert & exhibet remissionem peccatorum. Si enim ex operibus hæreditas, euacuata est fides, & abolita promissio. Ideo verò ex fide, vt secundum gratiam, vt sit firma promissio, Romanorum quarto. Nec solicita debet esse conscientia de ministri intentione: sed si vox Euangelij annunciatur, fides eam apprehendens, statuat se coram Deo absolutum, quicquid sit de sacerdotis animo.

Hæc ideo recitaui, vt clarius intelligi possit, quæ sit illa sententia, quam in altera parte Tridentinum capitulum damnat. Absolutionem non volunt esse ministerium annunciandi Euangelij: quo scilicet priuatim, voce Euangelij, peccata pronūcientur & declarentur gratis propter Christum remitti, ei qui voci Euangelij in absolutione credit. Sed fidē quærentem in absolutione remissionem peccatorū, volunt niti nostra cōtritione & pœnitentia, ita vt sententia absolutionis pronuncietur, nō ex voce Euangelij gratis propter Christum, sed tanquā à iudice: scilicet pro ratione contritionis & satisfactionis nostræ. Et hoc est illud, quod dicere volūt. Sed more suo calumnias miscet, quasi nos doceamus, propter solam fidem peccatorem corā Deo absolui, etiamsi nulla adsit contritio, etiamsi peccator sit sine pœnitentia, etiamsi tota actio ludo & ioco suscipiatur: cum non ignorent, quid Augustana confessio de pœnitentia, de contritione, de fide & absolutione doceat.

Quia verò 9. Canon damnat illos, qui dicunt, absolutionem esse nudum ministerium, declarandi remissa esse peccata: iudico addendam esse aliquam declarationem. Inter sacramentarios enim quidam disputant, per absolutionem non remitti peccata: cum homines non possint peccata remittere, id quod solius Dei est. Ideo disputant, In absolutione credentes nihil accipere, sed tantum esse externam declarationem, quid iam ante habeant. Sed Deus qui solus peccata remittit, non facit hoc sine medio, sed per ministerium verbi & sacramentorum. Priuata verò absolutio annunciat vocē Euangelij, per quam non dubium est, Deum efficacem esse, & peccata remittere illis, qui vocem Euangelij in absolutione fide apprehendunt. In absolutione igitur Deus ipse per ministerium Euangelij remittit peccata, singulis credentibus: atq; hoc modo absolutio ministri, testimonium est diuinæ absolutionis, vnde conscientia testimonium habet, sibi vere à Deo remissa esse peccata.

Annotandum verò & hoc est, quid sibi velit, quod sine pleniori explicatione nudam ponūt antithesin: absolutionem scilicet nō esse ministerium annunciandi priuatim vocem Euangelij, illis, qui petunt absolutionem: sed esse actum iudicialem, quo velut à iudice sententia pronuncietur. Sine dubio autem hac generalitate, voluerunt complecti scholasticorum disputationes de absolutione. Vt igitur plenius hæc antithesis intelligatur, paucis notabo sententiariorum apophthegmata, quæ Tridentinum capitulū in sinu actus iudicialis comprehendere voluit. Scholastici igitur, qui ante Scotum fuerunt, sentiunt per ipsam contritionem, propter dilectionē ex qua oriatur, deleri & remitti

peccatum. Atq; ideo dicunt potestatem clauium, seu absolutionem, non extendere se ad remissionem culpæ, aut reatus pœnæ æternæ, nec vt causam principalem, nec vt causam sine qua non, nec vt causam instrumentalem. Ne tamen nullus sit absolutionis vsus, dicunt, sacerdotem cognitis rei delictis & per confessionem examinata eius contritione, cum voto satisfactionis: instituta deinde collatione peccati & contritionis, cum iniuncta satisfactione, suo iudicio per absolutionem ostendere, decernere & pronunciare, peccatorem esse solutum: propter suam scilicet contritionem, & susceptam satisfactionem. Atque ideo quidam dicunt: remissionem illam in absolutione, fieri non coram Deo, sed in facie Ecclesiæ.

Thomas, & post illum alii disputant: quando contritio sufficiens est, tunc remitti peccatum per contritionem, ante absolutionem: quando vero est attritio, quæ est dispositio insufficiens, tunc per absolutionem infundi gratiam, hoc est, charitatem, per quam attritio formetur, vt fiat contritio, quæ virtute charitatis delere possit peccatū. Quidam sentiunt, pœnam æternam, virtute absolutionis mutari in temporalem. Alij disputāt, quia post remissam culpam, quod per contritionem fieri sentiunt, remanet obligatio ad pœnam temporalem, quæ ob rigorem diuinæ iustitiæ, viribus nostris sit importionabilis & nostræ cognitioni ignota, pro qua tamen satisfaciendum sit Deo: datam igitur esse sacerdoti potestatem, arbitrandi pœnam illam, & partem eius virtute clauium in absolutione remitti, reliquam partem per satisfactiones expiari: vt ita ligare, sit satisfactionem imponere: soluere vero, sit de pœna temporali aliquid remittere. Et hic est actus ille iudicialis in absolutione, quem Tridentinum capitulum intelligit. Hæc igitur obseruatio clarissime ostendit, quid quærant & agant Pontificij, quando contendunt, absolutionem suam, non esse ministerium annunciandi vocem Euangelij pœnitentibus, sed esse actum iudicialē. Et ne lector illa generalitate, quam Tridentinum capitulum de industria sectatur, turbetur, volui hanc declarationem ipsis Scholasticorum verbis, huic capitulo addere: vt videat, quibus oculos videndi Deus dedit, quomodo ipsum absolutionis beneficium à Pontificiis fermētetur, adulteretur & deprauetur.

DE CASVVM RESERVATIONE.

CAPVT VII.

QVoniam igitur natura & ratio iudicij illud exposcit, vt sententia in subditos duntaxat feratur: persuasum semper in Ecclesia Dei fuit, verissimum esse, Synodus hæc confirmat, nullius momenti absolutionem eam esse debere, quam sacerdos in eum profert, in quem ordinariam, aut subdelegatam non habet iurisdictionem. Magnopere vero ad Christiani populi disciplinam pertinere, sanctissimis patribus nostris visum est, vt atrociora quædam & grauiora crimina, non à quibusuis, sed à summis duntaxat sacerdotibus absoluerentur. Vnde merito Pontifices maximi, pro suprema potestate sibi in Ecclesia vniuersa tradita, causas aliquas criminum grauiores suo potuerunt peculiari iudicio reseruare. Neque dubitandum est, quando omnia, quæ à Deo sunt, ordinata sunt, quin hoc idem Episcopis omnibus in sua cuique diœcesi, in ædificationem tamen, non in destructionem liceat, pro illis subditis tradita, supra reliquos inferiores sacerdotes authoritate, præsertim quoad illa, quibus excommunicationis censura annexa est. Hanc autem delictorum reseruationem consonum est diuina authoritati, non tantum in externa politia, sed etiam coram Deo vim habere. Veruntamen piè admodum, ne hac ipsa occasione aliquis pereat, in eadem Ecclesia Dei custoditum semper fuit, vt nulla sit reseruatio in articulo mortis: atque ideo omnes sacerdotes, quoslibet pœnitentes, à quibusuis peccatis & censuris absoluere possint, extra quem articulum sacerdotes, cum nihil possint in casibus reseruatis ad vnum, pœnitentibus persuadere nituntur ad superiores & legitimos iudices, pro beneficio absolutionis accedant.

CANON XI.

Si quis dixerit, Episcopos non habere ius reseruandi sibi casus, nisi quoad externam politiam: atque ideo casuum reseruationem non prohibere, quo minus sacerdos à reseruatis verè absoluat, anathema sit.

EXAMEN.

Quam impotens dominandi conscientiis libido sit in Romanis Pontificibus, vel hoc solum Capitulum ostendere potest. Ordinis & disciplinæ gratia, olim constitutum fuit, vt quisque à suo pastore absolutionem peteret & acciperet: propterea quod pastori notior sit vita auditorum suorum, quam alteri. Vultum enim sui pecoris pastor debet nosse. Ne igitur scelerati, ab aliis ministris quibus vita ipsorum nota non est, sine vera pœnitentia absolutionem suffurarentur, non inutilis, etiam ordinis gratia fuit constitutio de proprio pastore. Accedit, quod nemo in aliqua Ecclesia ministerium verbi & Sacramentorum exercere debet, nisi legitime ad eam vocatus sit. Sed Pontifices Romani vlterius progressi sunt, & finxerunt, ad hoc vt absolutio valeat, & sit efficax, non sufficere verbum absolutionis, nec potestatem ordinis: hoc est, vt minister habeat legitimā vocationem: sed præterea requiri potestatem iurisdictionis, super aliquam plebem vel personam. Et illam ita describūt, quod in Papa, vt summo hierarcha & Principe Ecclesiæ, plene resideat tota potestas iurisdictionis, à quo ad inferiores præsidentes, vel mediate vel immediate, omnis Ecclesiastica iurisdictio, iuxta summi illius principis arbitrium, sine tamen suæ potestatis detrimento deriuetur. Atque ideo qui à Papa non habet potestatem iurisdictionis in aliquem, eum nec soluere nec ligare posse. Ita Gabriel lib. 4. distinct. 17. quæst. 1. Et hoc est, quod præsens capitulum decernit, nullius momenti esse absolutionem, quā sacerdos in eum profert, in quem ordinariam aut subdelegatam non habet iurisdictionem, hoc est, licet absolutio habeat verbū Dei, & fiat à ministro legitime vocato: hoc tamen non obstante, nullius momenti esse absolutionem, nisi sacerdos habeat potestatem iurisdictionis super illum quem absoluit à Papa in se deriuatam. Quid verò est, si hoc non est in templo Dei sedere, & extollere se super omne, quod dicitur Deus? 2. Thess. 2. Ambrosij præclarum dictum est: Verbum Dei dimittit peccata: Sacerdos minister est, exhibens quidem officiū suum, nullius verò potestatis iura exercens. Romanus verò Papa inquit: Etiamsi absolutio aliqua habeat verum Dei verbum, & minister absoluens sit à filio Dei, sedente ad dextram patris, per legitimam vocationem missus: nullius tamen momenti absolutio illa esse debet, si non ex plenitudine potestatis, residentis in scrinio pectoris Papalis deriuata sit. Et hanc manifestam Antichristi notam, Tridentinum Concilium confirmare non veretur.

Eadem ratio etiam est de casibus reseruatis, in veteri enim Ecclesia, enormia crimina quibus censura excommunicationis annexa est, referebantur ad Epi-

ad Episcopos, vt de ipsorum cõsilio, certa ratio publicæ pœnitentiæ reis ad ipsorum emendationem, & Ecclesiæ ædificationem imponeretur. Innocentij constitutio, cap. omnis vtriusque, dicit: Si Confessionarius opus habuerit, vt in enormi aliquo crimine se maiores & doctiores consulat, vt illud absque vlla expressione personæ caute requirat. Inde postea facti sunt casus reseruati, in quibus verbum Dei, peccatorem pœnitentiam agentem, per nullum ministrum, quantumuis legitime vocatum, absoluere possit: nisi id faciat vel Episcopus, vel Romanus Pontifex: idque non disciplinæ vel ordinis gratia, sed ideo, quod plenitudo potestatis remittendi peccata, resideat in Papa, iuxta cuius arbitrium illa deriuetur in inferiores ministros. Quasi verbum Dei non possit remittere peccata, nisi vbi, in quantum, & in quibus casibus ipsi assistat potestas ex scrinio pectoris Pontificij deriuata. Verbi igitur Dei vis & potentia, pro differentia eorum à quibus administratur, variabitur, ita vt per quosdam tantum parua peccata remittere possit, per Papam vero possit quæuis & maxima. Cyprianus vero inquit & citatur 24. quæstione 1. Hoc vtique erant cæteri Apostoli, quod Petrus fuit, pari consortio præditi, & honoris & potestatis. Item, Episcopatus vnus est, cuius à singulis insolidum pars tenetur. Et Christus ex æquo omnibus Apostolis dixit: Quorum remiseritis peccata, &c. Ipsum etiam Tridentinum Capitulum fatetur, in articulo mortis quemuis sacerdotem in casibus reseruatis, posse absoluere. Falsum igitur est, reseruationes illas non tantum in politia Ecclesiastica, sed & coram Deo, talem vim habere, vt in illis nullus Sacerdos, per verbum Dei, vere absoluere possit, nisi solus Papa. Sed ad stabiliendam Antichristi tyrannidem, illa conficta sunt.

DE SATISFACTIONIS NECESSITATE ET fructu.

CAPVT VIII.

Demum, quod ad satisfactionem (quæ est omnibus pœnitentiæ partibus, quemadmodum à Patribus nostris Christiano populo fuit perpetuo tempore commendata, ita vna maxime nostra ætate, summo pietatis prætextu impugnatur, ab his, qui speciem pietatis habent, virtutem autem eius abnegarunt) sancta Synodus declarat, falsum omnino esse, & à verbo Dei alienum, culpam à Domino nunquam remitti, quin vniuersa etiam pœna condonetur. Perspicua enim & illustria in sacris literis exempla reperiuntur, quibus præter diuinam traditionem, hic error quam manifestissime reuincitur. Sane & diuinæ iustitiæ ratio exigere videtur, vt aliter ab eo in gratiam recipiantur, qui ante Baptismum per ignorantiam deliquerint: aliter vero, qui semel à peccati & dæmonis seruitute liberati, & accepto Spiritus sancti dono scientes templum Dei violare, & Spiritum sanctum contristare non formidauerint. Et diuinam clementiam decet, ne ita nobis absque vlla satisfactione peccata dimittantur, vt occasione accepta peccata leuiora putantes, velut iniurij, & contumeliosi Spiritui sancto, in grauiora labamur, thesaurizantes nobis iram in die iræ. Proculdubio enim magnopere à peccato reuocant, & quasi fræno quodam coercent hæ satisfactoriæ pœnæ, cautioresque & vigilantiores in futurum pœnitentes efficiunt, medentur quoque peccatorum reliquiis, & vitiosos habitus, male viuendo comparatos contrariis virtutum actionibus tollunt. Neque vero securior illa via in Ecclesia Dei, vnquam existimata fuit ad amouendum imminentem à Domino pœnam, quam vt hæc pœnitentiæ opera homines, cum vero animi dolore frequentent. Accedit ad hæc, quod dum satisfaciendo patimur pro peccatis, Christo Iesu, qui pro peccatis nostris satisfecit, ex quo omnis nostra sufficientia est, conformes efficimur, certissimamque inde arrham habentes, quod si compatimur, & conglorificabimur. Neque vero ita nostra est satisfactio hæc, quam pro peccatis nostris exoluimus, vt non sit per Christum Iesum. Nam quod ex nobis, tanquam ex nobis, nihil possumus, eo cooperante, qui nos confortat, omnia possumus. Ita non habet homo vnde glorietur, sed omnis gloriatio nostra in Christo est, in quo viuimus, in quo meremur, in quo satisfacimus, facientes fructus dignos pœnitentiæ, qui ex illo vim habent, ab illo offeruntur patri, & per illum acceptantur à patre. Debent ergo Sacerdotes Domini, quantum Spiritus & prudentia suggesserit, pro qualitate criminum & pœnitentium facultate salutares & conuenientes satisfactiones iniungere, ne si forte peccatis conniueant, & indulgentius cum pœnitentibus agant, leuissima quædam opera pro grauissimis delictis iniungendo, alienorum peccatorum participes efficiantur. Habeant autem præ oculis, vt satisfactio quam imponunt, non sit tantum ad nouæ vitæ custodiam, & infirmitatis medicamentum, sed etiam ad præteritorum peccatorum vindictam & castigationem. Nam claues Sacerdotum non ad soluendum duntaxat, sed & ad ligandum concessas, etiam antiqui patres & credunt, & docent. Nec propterea existimarunt, Sacramentum pœnitentiæ esse forum iræ vel pœnarum, sicut nemo vnquam Catholicus sensit, ex huiusmodi nostris satisfactionibus, vim meriti & satisfactionis Domini nostri Iesu Christi, vel obscurari, vel aliqua ex parte imminui, quod dum nouatores intelligere nolunt, ita aptissimam pœnitentiam, nouam vitam esse docent, vt omnem satisfactionis vim & vsum tollant.

DE OPERIBVS SATISFACTIONIS.

CAPVT X.

Docet præterea, tantam esse diuinæ munificentiæ largitatem, vt non solum pœnis, sponte à nobis pro vindicando peccato susceptis, aut Sacerdotis arbitrio, pro mensura delicti impositis, sed etiam (quod maximum amoris argumentum est) temporalibus flagellis à Deo inflictis, & à nobis patienter toleratis, apud Deum patrem, per Christum Iesum satisfacere valeamus.

CANON XII.

Si quis dixerit, totam pœnam simul cum culpa remitti semper à Deo, satisfactionemque pœnitentium non esse aliam, quam fidem qua apprehendunt Christum pro eis satisfecisse, anathema sit.

CANON XIII.

Si quis dixerit, pro peccatis quo ad pœnam temporalem, minime Deo per Christi merita satisfieri pœnis ab eo inflictis, & patienter toleratis, vel à Sacerdote iniunctis, sed neque sponte susceptis, vt ieiuniis, orationibus, eleemosynis, vel aliis etiam pietatis operibus, atque ideo optimam pœnitentiam esse tantum nouam vitam, anathema sit.

CANON XIIII.

Si quis dixerit, satisfactiones quibus pœnitentes per Christum Iesum peccata redimunt, non esse cultus Dei, sed traditiones hominum, doctrinam de gratia, & verum Dei cultum, atque ipsum beneficium mortis Christi obscurantes, anathema sit.

CANON XV.

Si quis dixerit, claues Ecclesiæ esse datas tantum ad soluendum, non etiam ad ligandum, & propterea sacerdotes, dum imponunt pœnas confitentibus, agere contra finem clauium, & contra institutionem Christi, & fictionem esse, quod virtute clauium sublata pœna æterna, pœna temporalis plerunque exoluenda remaneat, anathema sit.

EXAMEN.

Copiosa sane & ampla est doctrina, quæ ad hunc locum pertinet: sed dabo operam, vt in pauca eam contra-

contraham, idq; vt eo facilius fieri possit, prius veram sententiam in aliquot capita distributam, breuiter explicabo.

Primò igitur certissimum est, Deum peccata remittere, non ex aliqua leuitate, quasi sublata lege, non curet iam amplius peccata, nec irascatur illis. Ipse enim propriis digitis legem conscripsit, ipse sua voce promulgauit comminationes de ira sua, aduersus peccata, de reatu & suppliciis peccatorum. Et illa legis sententia, vsque adeo firma & immota est, vt facilius sit cœlum & terram ruere, quam vnum legis vel minimum apicem cadere, quin impleatur vel obedientia, vel pœna, Matth. 5. Deus igitur peccata in legem suam commissa, non remittit sine intercedente satisfactione, qua legi suæ & obedientia & pœna, plenissime & perfectissime ita satisfiat, vt per eam & ira eius propitietur, & supplicium peccatis debitum tollatur. Talem vero satisfactionem propitiatoriam & reconciliatoriam pro peccatis meritoriam remissionis peccatorum, & abolitoriam mortis æternæ nullus homo peccator pro se, nec vlla creatura præstare potuit. Ne igitur totum genus humanum in æternum periret, pactum est mirabile illud diuini consilij decretum, de incarnatione filij Dei, vt is mediator noster, in assumpta sine peccato nostra natura, pro nobis legi subderetur, peccatum, reatum peccati, iram Dei, & supplicia peccatorum totius mundi, in se deriuata portaret, & pro illis perfectissima sua obedientia, & sanctissima passione, Deo patri satisfaceret, atque ita impetraret redemptionem, propitiationem, reconciliationem, remissionem peccatorum, liberationem ab ira Dei, à condemnatione, & morte æterna.

Hanc vero redemptionem per Christum gratia Dei proponit pœnitentiam agentibus, vt sit nostrum propitiatorium, per applicationem seu apprehensionem fidei, ad remissionem peccatorum. Romanor. 3. Et hæc sola, nulla vero alia est satisfactio pro peccatis propitiatoria, reconciliatoria mortis æternæ. 1. Ioan. 2. Ipse est propitiatio pro peccatis, non nostris tantum, sed totius mundi. 1. Tim. 2. Vnus est mediator Dei & hominum, qui dedit semetipsum ἀντίλυτρον pro omnibus. Gal. 3. factus est sub lege, vt eos qui sub lege erant, à maledicto legis redimeret. Heb. 7. 9. & 10. Vna pro peccatis victima semel oblata, æternam redemptionem inuenit, & consummauit in æternum eos qui sanctificantur. 1. Cor. 15. per Christum dedit nobis victoriam, contra mortem & infernum. Romano. 5. per vnius obedientiam, iusti constituuntur multi. Actorum 4. Non est in alio salus, nec aliud nomen datum est hominibus, in quo oportet ipsos saluari, &c. Hæc in pœnitentia, proponenda sunt hominibus, ne vel Epicurea leuitate, de reconciliatione cum Deo, & remissione peccatorum, ludant, vel Pharisaica persuasione, proprias suas satisfactiones iræ Dei, ad propitiationem & expiationem peccatorum, opponant. In reconciliatione igitur peccatoris cum Deo, omnino necessarium est, Deo offerre, & iræ eius opponere satisfactionem pro peccatis, sed illa non consistit in nostris velactionibus vel passionibus, vel ex toto, vel ex parte: sed in solidum est vnica satisfactio obedientiæ & passionis filij Dei mediatoris, pro nobis præstita. illam fides apprehendit, & ponit inter iram Dei, & inter peccata nostra, sicut Anshelmus inquit: petens, & credens & statuens, propter illam satisfactionem peccata sibi remitti, Deum reconciliari, se in gratiam recipi, & ab æterna damnatione liberari. Ad hanc satisfactionem pœnitentium animi quærentes reconciliationem cum Deo, deducendi erant. Sed regnantib. Monachis, in actu pœnitẽtiario, cum multa de satisfactione disputarentur, plane sepulta erat vnica hæc Christi pro peccatis satisfactio, opponenda iræ Dei, ad propitiationem & reconciliationem.

Tridentinum verò Capitulum, cum titulum posuisset de satisfactionis necessitate & fructu, non prorsus potuit in hac verbi Dei luce, Christi satisfactionem silentio præterire, facit igitur eius mentionem: sed ita tamen, vt ei adiungat nostras satisfactiones, quas ipsi pro peccatis exoluamus, vt nos pro peccatis patiamur, sicut Christus pro peccatis passus est. Et 12. Canon, disputans de remissione peccatorum, anathemate damnat illos, qui dicunt non esse aliam pœnitentium satisfactionem pro peccatis, quam fidem, qua apprehendũt Christum pro ipsis satisfecisse. De rebus igitur magnis & necessariis agitur, in hac de satisfactione controuersia, quam scilicet satisfactionem, fides pœnitentium, ad Deum afferre, & iræ ipsius opponere debeat: ne damnentur, sed à peccatis absoluti, & à damnatione liberati, Deo recõcilientur, & acceptentur ad vitam æternam.

Satisfactio in Veteri Ecclesia.

Secundò. In veteri Ecclesia, vsitata fuit satisfactio Canonica seu disciplinaris. Eos enim, qui vel fidem in persecutione abnegarant, vel in manifesta & atrocia crimina prolapsi fuerant, vetus Ecclesia non leuiter recepit ad primam significationem pœnitentiæ, sed prius certis Ecclesiasticis mulctis castigatos explorabat. Stabant in certo loco, separato à communione seu cœtu fidelium, cum certis externis signis reatus: cibo, potu, vestitu, gestibus, gemitu, lamentis, & supplicationibus, fatentes reatum, & publice petentes absolutionem, sicut ritus illi publicæ pœnitentiæ describuntur apud Tertullianum de pœnitentia, apud Eusebium lib. 5. c. 28. lib. 6. c. 25. apud Sozomenum in Tripartita lib. 9. cap. 35. apud Nicephorum lib. 6. cap. 2. & distinct. 50. in cap. Quadragesimæ. Illas publicas pœnitentium castigationes, Sozomenus vocat ἐπιτίμια καὶ τιμωρίας, mulctas & pœnas: Latini suo quodam modo vocarunt satisfactiones. Et quia vocabulum satisfactionis, propter monachorum disputationes, aliud videtur iam auribus ingerere, quam veteribus significauit: vtile est considerare, quibus Græcis vocibus respondeat. Has verò publicas castigationes, vetus Ecclesia lapsis imposuit, non hac opinione, quod essent compensationes coram Deo pro peccatis, aut satisfactiones propitiatoriæ, & meritoriæ remissionis peccatorum, & abolitoriæ stipendij peccati, sed alios habuerunt fines, vt scilicet his ritibus pœnitentium animi explorarentur, an pœnitentiam simularent, an verò serio agerent. 2. Vt Ecclesiæ, scandalis criminum offensæ, tali externa pœnitentiæ declaratione rursus satisfieret. 3. Vt huiusmodi spectaculis reliqui admoniti, & à leuitate peccandi absterriti, maiori cura lapsus vitarent. 4. Vt ipsis lapsis hæc disciplina esset incitamentũ, ad veram peccati consideratione͂, ad serium & non simulatum de peccatis dolorem, ad timorem iræ Dei, ad fidem serio ambientem misericordiam Dei propter Christum, ad firmũ & constans emendationis propositum. 5. Vt hæc spectacula publicum præberent testimonium, Ecclesiam

non

non docere libertatem seu impunitatem peccandi, ne propter lapsos verbum Dei male audiret inter gentes, Rom. 2. Ita 2. Cor. 5. Paulus dicit, Corinthiacam Ecclesiam publica increpatione incestuosi, ostendisse solicitudinem, Apologiam, indignationem, timorem, desiderium, æmulationem, vindictam. Ita Augustinus inquit in Enchiridio, c. 65. Plerunq; dolor alterius occultus est alteri, cum sit coram illo, cui dicitur: Gemitus meus à te non est absconditus. Recte igitur constituuntur ab his, qui præsunt Ecclesiæ tempora pœnitentiæ, vt fiat etiam satis Ecclesiæ, in qua remittūtur ipsa peccata. Hieronymus in 16. cap. Matth. Alia est ratio de criminum pœnitentia & satisfactione, de qua Ecclesia, quando læsionem accepit & offensa est, publice suum iudicium interponit, indicens satisfactionem publicam & grauiorem, vt innotescat omnibus, vere pœnitere, qui prompto animo suscipiant, quicquid Ecclesia decreuerit. Tertullianus in libro de pœnitentia inquit: Confessio satisfactionis, consilium est, item, Satisfactio confessione disponitur: inde nascitur pœnitentia, qua Deus mitigatur.

Augustinus. *Hieronymus.*

Et quia experientia ostēdebat, multos sæpe frigide & leuiter, ea quæ ad veram de peccatis pœnitentiam pertinent, curare & agere, multos etiam simulatione pœnitentiæ receptos, postea turbare Ecclesiam, magna igitur seueritate vsi fuerunt veteres, in iniūgendis Canonicis illis satisfactionibus. Certæ enim Ecclesiæ mulctæ, certo tempore exsoluendæ, & pro grauioribus peccatis, duriores & diuturniores imponebantur. Ita Eusebius lib. 6. cap. 34. dicit, Dionysium Corinthiacum ad Ægyptios scripsisse de lapsis, τάξεις παραπτωμάτων διαγράψας. Per certos etiam gradus sensim recipiebantur. Primum constituebantur inter audientes, quibus eruditioni verbi licebat interesse. Deinde expleto certo tempore, in ordinem pœnitētium recipiebantur, quibus orationibus Ecclesiæ licebat interesse. Tertiò, ad communionem admittebantur, sed sine oblatione. Postremò per impositionem manus, quasi in integrum restituebantur: Sicut hæc in Canonibus Ancyranis & Nicenis describuntur. Cumulati verò, & nimium exacerbati postea fuerunt pœnitentiales illi Canones, & quod ad mulctas, & quod ad diuturnitatem temporis attinet, ita vt Episcopi, de impositis illis satisfactionibus, per indulgentiam non pauca remittere cogerentur. Inuentum etiam fuit artificium redimendi impositas satisfactiones, per commutationem, vt scilicet ieiunium redimi possit eleemosyna, aut oratione. Postea pecunia redimi cœperunt indulgentiæ satisfactionum, donec tandem exoletis prorsus, & antiquatis Canonicis satisfactionibus, pecuniariæ redemptiones indulgentiarum ad aliud genus nundinationis transferrentur.

Hæc ideò recitaui: monstrandum enim est in hac disputatione, discrimē inter satisfactiones, de quibus veterum sententiæ loquuntur, & de quib. nunc Pontificij dimicant. Non igitur vbicunque in veterum scriptis vocabulum satisfactionis occurrit, statim probantur & stabiliuntur Pontificiæ satisfactiones. Differentia autem est, & in ipsa satisfactionum substantia, & in fine, sicut collatio ostendet, vbi ad Pontificias satisfactiones peruenerimus. Et vtilis est obseruatio, quod Pontificij, qui veterum sententiis pro satisfactionibus pugnant, antiquas satisfactiones nec habent, nec habere curant, tantum præstigias obiiciunt hominibus, citandis veterum de satisfactione testimoniis. Optandum sane esset, ex ritibus illis veteris Ecclesiæ, aliquid posse in vsum reduci, sine superstitione & falsis opinionibus, disciplinæ & exempli gratia. Sed tamen certum est, ritus illos conscientiæ gratia, ad remissionem peccatorum coram Deo non esse necessarios: quod satis ostendit, & comprobat ipsa mutatio, & antiquatio, itē, quod in articulo mortis, pax per absolutionem & communionem Eucharistiæ, dari præcepta fuit, vel nondum impletis illis satisfactionibus, vt testatur exemplū apud Eusebium lib. 6. cap. 34.

Tertiò. A publico illo satisfactionum ritu vocabulum etiam ad emendationem vitæ pœnitentium, & ad fructus pœnitentiæ translatum est. Nam de dogmatibus Ecclesiasticis, cap. 53. mentio fit secretæ satisfactionis per vitæ correctionem, iugi & perpetuo luctu, vt contraria pro his, quæ pœnitet agat. Ad ipsos vero fructus pœnitentiæ, ideo translatum videtur vocabulum satisfactionis: quia post remissionem peccatorum, remanent in carne lubrica quædam peccati vestigia, sicut Chrysostomus inquit in 50. Psalmo, siue languor quidam tanquam fomes nouorum lapsuum, præsertim quando peccatum per diuturnam consuetudinem, quasi radices egit. Illæ reliquiæ contrariis remediis in pœnitentia purgandæ, curandæ, & extirpandæ sunt, ne pullulent ex illa radice noua peccatorum germina. Ita Augustini sententia habet de pœnitentia distinctio. 3. Satisfactio pœnitentiæ est, causas peccatorum excidere, nec eorum suggestionibus aditum indulgere. Et Chrysostomus in cap. 3. Matthæi. Quomodo poterimus fructus dignos pœnitentia facere, vtiq; si peccatis aduersa faciamus? Aliena rapuisti, incipe iam donare propria, iniuriam cuipiam fecisti, refer iam benedictionis verba conuitiis, &c.

Neque enim vulnerato sufficit ad salutem, tantummodo spicula de corpore euellere, sed etiam remedia adhibere vulneribus. In hanc sententiam Leo recte dicit, sermone Quadragesimali: Christiana anima cordis sui interna diligenter discutiat, videat ne quid ibi discordiæ hæserit, ne quid cupiditatis insederit, incontinentiam castitas pellat, mendacij tenebras lux abigat veritatis, detumescat superbia, humilitas assumatur: Omnis denique plantatio quam non plantauit pater cœlestis, radicitus auferatur. Tunc enim virtutum semina in nobis bene nutriuntur, quando ab agro cordis nostri omne germen externum euellitur.

Augustinus.

Augustinus in Psalmo 37. Non securus sis, cum confessus fueris peccatum, tanquam semper paratus ad confitendum, & committendum peccatum, sic pronuncia iniquitatem tuam, vt curā geras pro peccato tuo. Quid est curam gerere pro peccato? Semper niti, semper intendere, semper studiose & sedulo agere, vt sanes peccatum: Hæc quia vera, vtilia & necessaria sunt, ex manifestis scripturæ fundamentis extructa, nullo modo vel negamus, vel reiicimus: sed fatemur, illa pertinere ad opera seu fructus veræ pœnitentiæ, & ad illud præceptum Pauli, Rom. 6. Sicut exhibuistis membra vestra seruire immundicię ad iniquitatem: ita nunc exhibete membra vestra serua iustitiæ, in sanctificationem. Talia verò opera non docentur in scriptura suscipi, opinione meriti remissionis peccatorum, sed sequuntur reconciliationem, iuxta dictum Christi:

Ecce

Ecce iam sanus factus es, noli amplius peccare. Et Rom. 6. Liberati à peccato, serui facti estis iustitiæ. Nec sunt opera indebita seu supererogationis, extant enim de mortificatione mandata in scriptura. Quomodo verò illis etiam operibus, titulo satisfactionis, assui cœperit opinio expiationis peccatorum, postea exponemus. Nunc volui peculiari loco, illas veterum sententias recitare, quia Pontificij illas insidiose miscent suis satisfactionibus, quasi illi, qui Pontificias satisfactiones impugnant, reiiciant etiam ea, quæ in scriptura tradita & mandata sunt, vt conuersos quasi freno quodam à peccato reuocent & coerceant, reddant pœnitentes in futurum cautiores & vigilantiores, mediantur peccatorum reliquiis, & vitiosos habitus male viuendo comparatos, contrariis virtutum actionibus tollant. Et hoc artificium lector etiam in Tridentino decreto reperiet. Illa igitur, quæ vera sunt, & scripturæ testimonium habent, separanda sunt: vt eo explicatius ostendi possit, quid in controuersia positum sit, in hac disputatione de satisfactionibus.

Quartò, His ita distinctis & explicatis, poterimus iam ad examen decreti de satisfactionibus progredi, sed vt planior sit ratio explicationis, paucis prius expediemus disputationem de pœnis temporariis, quę post remissionem aliquando quibusdam in hac vita à Deo imponuntur. Mors igitur Christi, satisfactio est, & pro culpa, & pro pœna æterna, & fide propter Christum, accipimus simul remissionem culpæ, & pœnæ æternæ. Ose. 13. Ero mors tua, ô mors. 1. Corinth. 15. Dedit nobis victoriam contra mortem propter Christum, Ioan. 13. Qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Sed quod ad pœnas temporales in hac vita attinet, post acceptam remissionem peccatorum subiiciũtur in in hac vita, vel communibus calamitatibus, vel peculiaribus pœnis, propter certa seu priuata quædam peccata. Vt Adam, Genes. 3. Dauid, 2. Reg. 12. & 24. item populus Israel, Exo. 32. Num. 12. Miriam, Num. 12. Testãtur idem calamitates baptizatorum post baptismum. De hoc igitur non est controuersia, an post reconciliationem, credentes in hac vita subiecti sint communibus calamitatibus, id enim & scriptura & experientia testatur. Ostendunt etiam scripturæ exempla, Deum aliquando & post reconciliationem seu remissionem, quibusdam singulares pœnas ob peccata in hac vita imponere: quanquam hoc non sit vniuersale, nec enim semper, nec omnibus Deus singulares pœnas, quibus peccata remittit, in hac vita imponit: testantur exempla paralytici, Magdalenæ, Publicani, Zachæi, Petri, de quo Ambrosius inquit: Lachrymas eius lego, satisfactionem non lego. Sed hæc est quæstio, quare, propter quas causas, & in quem finem tales pœnæ, reconciliatis post remissionem culpæ, in hac vita à Deo imponantur. Et licet de vocabulis nolim pugnare, an afflictiones illæ reconciliatorum vocandę sint pœnæ peccatorum, an verò paternę correptiones & castigationes. Scriptura enim etiam dicit, de reconciliatis, Corpus mortuum est propter peccatum, Roman. 8. & 2. Reg. 12. Quia fecisti hoc, &c. Omnino tamen statuendum est discrimen, inter pœnas seu afflictiones, quæ infliguntur impiis, & quæ imponuntur reconciliatis. In impiis enim sunt signa offensæ Dei, & personam illam esse sub ira Dei, & sunt testimonia secuturæ æternæ pœnæ. Hanc causam & rationem non habent in reconciliatis, quasi Deus illis nondum satis sit reconciliatus, sed aliquid offensæ retinuerit, etiã post datam remissionem peccatorum. Sed illis imponuntur ad castigationem sui, & ad exemplum aliorum. Ne enim accepta reconciliatione obliuiscantur, quanta sit abominatio peccati, & quæ magnitudo iræ Dei aduersus peccatum, atq; ita lapsus extenuent, negligant aut defendant, gratiam vel securitate amittant, vel noua petulantia excutiant, & tandem ad vomitum reuertantur: ideo subiiciuntur post reconciliationem, vel communibus calamitatibus, vel peculiaribus pœnis: vt hac commonefactione subinde magis accendatur, & crescat in ipsis odium & detestatio peccati, timor Dei, fides solicite curans, vt gratiam retineat, & in bonitate Dei permaneat, diligentia cauendi peccata, vt reprimantur & mortificentur prauæ inclinationes. Et in summa, vt his exercitiis conseruetur & confirmetur pœnitentia, quæ perpetua esse debet, fides, obedientia in cruce, spes, petitio & expectatio auxilij, liberationis seu mitigationis, vtque semper circumferamus testimonium, nobis propter peccatum percũdum esse, nisi propter filium reciperemur: item, ne arrogemus nobis laudẽ propriæ iustitiæ, nec efferamus nos super cæteros peccatores, sed Deo vera & humili infirmitatis confessione nos subiiciamus. Denique quando reconciliati vel communibus miseriis subiiciuntur, vel propter certa peccata, insignibus calamitatibus onerãtur, Deus vult in illis, tanquam in publico spectaculo, conspici exempla, admonẽtia & nos, & alios de iudicio suo aduersus peccata, vt cogitent id, quod Petrus monet. Si à domo Dei iudicium incipit, quis finis eorum erit, qui non credunt Euangelio? 1. Petri 4. Ita, Num. 12. Moses orans pro sorore sua, cum ob peccatum lepra fuisset percussa, & agnosceret peccatum suum, audit à Domino: Si pater eius spuisset in faciem eius, nonne debuerat saltem septem dieb. rubore suffundi?

Tales igitur temporariæ pœnæ, quas Deus reconciliatis in hac vita imponit, nequaquam ita sunt interpretandæ, quasi sint vel merita remissionis peccatorum, vel compensationes pœnæ æternæ, sed alias habent longe grauissimas causas.

Porrò de pœnis illis temporariis, ex scriptura & hoc constat, Deum pro bona sua erga reconciliatos voluntate, qua propter filium mediatorem omnia ita dispensat, vt ipsis in bonum cedant, Roman. 8. nec semper, nec omnibus reconciliatis singulares pœnas pro peccatis in hac vita imponere, nec æqualiter illas omnibus imponere: impositas etiam à Deo sæpe mitigari, aut tolli: aliquando vero eas manere, & in hac vita non tolli. Et inde reconciliati sumunt occasionem pulcherrimorum exercitiorum, pœnitentiæ, fidei, inuocationis, humilitatis, patientiæ, obedientiæ, spei, &c. Petunt sane mitigationem & liberationem, sed tamen ita vt humiliter & patiẽter, ex agnitione peccatorum, se subiiciant flagellis Dei, iuxta bonam ipsius voluntatem. Petunt, vt sint paternæ castigationes, agnoscunt, Deum in illis pœnis non accendere totam iram suam, & nobis in bonum cedere castigationes illas, quia reconciliati sumus. Et summa, in temporariis illis pœnis petunt, vt Deus, vel ab illis custodiat, vel mitiget, vel liberet: vel si pœnas manere velit, vt det patientiam, & tandem saluet. Ita Michæas inquit: Iram Domini portabo, quia peccaui. Et Thren. 3. Bonum est viro, cum portauerit iugum ab adolescentia: sedebit solitarius, & tacebit, ponet in puluere os suum, si forte sit spes. Item:

Miseri-

Misericordiæ Domini, quod non consumpti sumus. Non accendit totam iram suam. In ira misericordiæ recordabitur. Ne in furore tuo arguas me. Corripe me Domine, inquit Ieremias: veruntamen in iudicio, & non in furore tuo, ne forte ad nihilum redigas me. Dauid inquit: Libera de sanguinibus, quia tu es Deus salutis meæ, &c.

Illas etiam temporales pœnas, Scriptura tradit reconciliatis propter filium mediatorem, sæpe vel mitigari, vel prorsus tolli, quando vera humilitate peccata agnoscunt, fide Deum inuocant, veterem hominem mortificant, & serio nouam vitam meditantur, hoc est, non in debitis humanarum traditionum operibus, sed tota pœnitentia, quæ habet mandatum Dei, pœnæ illæ propter Christum mitigantur. 2. Paralip. 8. Si pluuia non fluxerit, si venerit locusta, pestis, &c. conuersus autem populus meus deprecatus me fuerit, & exquisierit faciem meam, & egerit pœnitentiam à viis suis pessimis: ego exaudiam de cœlo, & propitius ero peccatis ipsorum, & sanabo terram. Ierem. 18. Repente loquar, vt destruam. Si vero pœnitentiam egerit gens illa à malo suo, agam & ego pœnitentiam super malo quod cogitaui vt facerem. Psalm. 91. Inuoca me in die tribulationis, & eripiam. Ioel. 2. Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, in fletu, & in planctu. Scindite, non vestimenta, sed corda vestra, &c. Obseruandum vero est, pœnas temporarias mitigari tota pœnitentia, non quod opera eius sint vel compensationes, vel merita remissionis peccatorũ, sed quia castigationibus illis, Deus in reconciliatis aliud nihil quærit, quam vt conseruetur, magis accendatur, crescat & augeatur vera humilitas, agnitio, odium & detestatio peccati: exercitium fidei, mortificatio veteris hominis, patientia, spes, &c. Quando igitur in ipsis pœnis, Deus talia pœnitentiæ exercitia in reconciliatis videt: tunc habet id, quod castigationibus istis quærere solet. Atque ita pœnę illæ vel mitigantur, vel tolluntur, propter filium mediatorem. Et hoc est, quod Paulus docet, 1. Cor. 11. Si nos ipsos iudicaremus, non vtiq; iudicaremur. Quando vero iudicamur, à Domino castigamur, ne cum mundo damnemur. Delectatus fuit in illa sententia Paulus paronomasia verborum forensiũ, κρίνειν, διακρίνειν, & κατακρίνεσθαι. Nam per verbum κρίνεσθαι, intelligit eo loco pœnas temporarias, quia mox per παιδεύεσθαι illud interpretatur, quæ à Deo propter peccata immittuntur, quibus tanquam pædagogus flagellis admonet nos de peccato, & ira sua aduersus peccata, vt ita flectat, excitet & impellat nos ad pœnitentiam & emendationem. κατακρίνεσθαι, complectitur vltimas & æternas pœnas damnatorum in futura vita. Quãdo vero inquit: Si nos ipsos iudicaremus, non vtitur verbo κρίνειν, sicut Pontificii interpretantur de electitiis pœnis, quæ tanquam satisfactiones aut compensationes pro peccatis, vel voluntarie suscipiuntur, vel à confessionario iniunguntur, sed vtitur verbo διακρίνειν, quod sæpe in forensi significatione vsurpatur, vt 1. Cor. 16. & in Græcis interpretibus sæpissime, Exod. 18. Leui. 24. 3. Reg. 3. Psalm. 81. quando scilicet instituitur inquisitio causæ. Hoc igitur Paulus vult dicere: Si nos ipsos diiudicaremus, hoc est, si excussa securitate, perpetua pœnitentia inquireremus in naturam & vitam nostram, mortificantes radicem peccati, reprimentes prauas cupiditates, &c. tunc non opus esset Deum per flagella nos horum admonere. Quando vero securi, peccatum inhabitans negligimus, & sensim ipsi indulgemus: tunc Deus per castigationes nos reuocat ad pœnitentiam, ne cum mundo in peccatis damnemur.

Nec tamen ipsa pœnitentia cum fructibus suis, Deo prescribere vel potest vel debet terminum aut modum, seu mitigationis seu liberationis in pœnis illis castigatoriis, sed totum hoc humilis fidei obedientia resignat, & commendat paternæ Dei erga nos voluntati, cum quidem certi simus, diligentibus Deum omnia in bonum cooperari, Roman. 8. ita Ioel. 2. cum in vera pœnitentia petunt à Deo mitigationem & liberationem in pœnis temporariis, addunt: Quis scit, si conuertatur & relinquat benedictionem. Et primo Regum 12. Cum Nathan dixisset: Paruulus morietur: Dauid ieiunans & pernoctans in terra, deprecatur Dominum, sed tamen moritur infans, septem diebus percussione Domini afflictus, Dauid vero non ob hoc irascitur Deo, sed surgens, deposita lugubri veste ingreditur domum Domini, licet pœna illa non fuisset sublata, quia, inquit, ita oraui, Quis scit, si forte misereatur mei Dominus, vt infans viuat?

Hæc vtilissima doctrina, continens pulcherrima pietatis exercitia, Pontificiis satisfactionibus misere & fœde obscurata & deprauata est, sicut mox ostendemus. Volui autem hoc loco, priusquam ad examen Tridentini Decreti de satisfactionibus accederemus, veram Scripturę sententiam, de castigationibus temporariis, quæ vel communibus calamitatibus, vel aliquando singularibus flagellis, post recõciliationem in hac vita credentibus à Deo imponuntur, explicare, vt expeditior, & minus intricata esset ratio examinis. Video enim à Pontificiis, in hac de satisfactionibus disputatione, quædã misceri, quæ per se, recte intellecta vera sunt, vt de reliquiis peccatorum mortificandis, & de pœnis temporariis: vt ita speciem aliquam veritatis, commentis suis circumdent, vtq; nos pręgrauent, quasi illa etiam quæ vera & vtilia sunt, negemus & abiiciamus. Iudicaui igitur prius veram sententiam de his quæstionibus exponendam esse. Ita enim ex collatione, rectius cõsiderari & intelligi poterit, quomodo vera & vtilis doctrina, commentis Pontificiarum satisfactionum obscurata & deprauata sit.

Sed explicata vera sententia ostendendum est, quomodo paulatim ritibus & operibus illis satisfactionum, quas veteres ita vocarunt, cœperint adiici peregrinæ & superstitiosæ opiniones, quæ subinde magis cumulatæ sunt. Veteres enim vt ritus illos satisfactionum hominibus magis commendarent, sæpe cohortatorie magis quam vere iuxta Chrysostomi dictum, de ritibus illis per hyperbolem locuti sunt, peccata scilicet & pœnas peccatis debitas purgari, compensari, tegi, iudicem placari, & recõciliari operibus illis satisfactionum. Ita Origenes opera illa vocat precium, quo peccata redimuntur, homilia 15. in Leuit. Cyprianus libr. 1. Epistola 3. dicit, satisfactionibus delicta redimi. Epist. 8. Dominum placari. Libro 3. Epist. 14. dicit, pœnitentes operibus suis Deo satisfacere ad misericordiam. Ambrosius ad virginem lapsam dicit, peccata satisfactione expiari. Augustinus in Enchiridio, ca. 70. dicit, Deum propitiandum esse per eleemosynas. Gregorius dicit: Qui se illicita meminit cõmisisse, à quibusdam studeat licitis abstinere, quatenus per hoc conditori suo satisfaciat. Et Cyprianus in illis hyperbolicis satisfactionum commendationibus, eousque progreditur, vt affirmet peccatum non

dimitti, nisi absolutis & completis prius Canonicis illis satisfactionibus. Et in sermone de eleemosyna excidit ipsi hoc inconsiderate dictum: Delicta quæ ante Baptismum contracta fuerunt, Christi sanguine & satisfactione purgari: sordes vero postmodum contractas eleemosynis ablui. Et addit, remedia propitiando Deo, in lapsibus post Baptismũ, hæc esse, operationibus iustis Deo satisfacere, misericordiæ meritis delicta purgare, &c. Hæc profecto minimum transcendens veritatem est oratio. Iohannes enim illis, qui post Baptismum peccant, dicit: Hæc scribo vobis, vt nõ peccetis. Sed etsi quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem, Iesum Christum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris: nec pro nostris tãtum, sed pro totius mũdi.

Satisfactione ante aut post absolutionem.

Postea collapsis vetustis illis satisfactionum ritibus, quorum impletio ante absolutionem flagitabatur, ortum fuit aliud genus satisfactionum, operum indebitorum, seu supererogationes. Illæ vero nouæ & secretæ satisfactiones, post perceptam demum absolutionem, implendæ iniungebantur. Et ad illa opera indebita, cœperunt Scholastici accõmodare magnificas veterum de satisfactionib. declamationes, quas nouis etiam hyperbolis auxerũt. Ita Scotus definit satisfactionem quæ sit redditio æquiualentis, esse operationem exteriorem, laboriosam seu pœnalem, volũtarie assumptam, ad puniendum peccatum commissum à se, & ad placandam diuinam offensam: vel esse passionem, aut pœnam voluntarie toleratam in ordine ad peccatum, vel peccati remissionem.

Thomas disputat, satisfactionem esse actum iustitię, quia peccator satisfactione, ipsemet vindicat offensam diuinam commissam, vt hoc modo restituatur sibi amicitia diuina. Et format tale argumẽtum, probaturus hominem posse Deo pro peccato satisfacere: Quia homo potest homini satisfacere, & ei reconciliari. Deus vero incomparabiliter magis est misericors, quam aliquis homo, ergo multo magis homini possibile est satisfacere Deo. Quia vero in satisfactione requiritur æquiualentia ad peccatum, dicit Thomas esse æquiualentiam, non quantitatis, sed proportionis: & hominem ita posse satisfacere Deo, si homo faciat quicquid potest ex sua parte, & Deus illud acceptet ex sua parte, tanquam si esset æquale, item, satisfactionem nostram habere quandam infinitatem ex charitate, qua informetur, & ex bonitate Dei qua acceptetur: atque ita fieri correspondentiam nostræ satisfactionis ad peccatum, quod infinitum est.

Idem dicit satisfactionem ideo debere fieri per opera afflictiua: quia scilicet fit recompensatio diuinæ offensæ.

Bonauentura dicit, nullum opus peccatoris, vel passionem esse satisfactionem æquiualẽtem peccato, nisi per fidem coniungatur passioni satisfactoriæ mediatoris. Thomas vero contra disputat, etiamsi non interuenisset meritum Christi, tamẽ hominem habentem gratiam seu charitatem, posse Deo pro peccatis satisfacere. Porro posito hoc, ꝙ homo possit & debeat Deo pro peccatis satisfacere, varie disputatum fuit, quid sit in peccato, pro quo homo satisfaciat.

Thomas simpliciter dicit, satisfactionem pœnitentis esse recompensationem diuinæ offensæ. Bonauentura distinguit, in peccato duo esse, auersionem seu offensam, deinde conuersionem seu libidinem deordinatam.

Pro primo nullum hominem posse satisfacere, pro secundo posse hominem satisfacere. Gabriel dicit, reatum culpæ, & offensam Dei, remitti vel sola cõtritione, vel contritione simul & absolutione, opera vero satisfactionis, ordinari ad remissionem pœnæ. Ibi vero quidam disputant, remissa culpa, pœnam æternã virtute clauium mutari in temporalem, ꝙ pro ea in hac vita satisfacere possumus.

Alij sentiunt, & culpam & pœnam æternam remitti per cõtritionem, remanere vero obligationem ad aliquantulam pœnam temporalem, & Deũ compromisisse in rectores Ecclesiæ, vt partem eius remittant virtute clauium, pro altera parte imponant satisfactiones: opera vero per quæ fiat satisfactio, definiunt esse indebita, seu non mandata, quæ sunt supererogationis. Richardus enim dicit, Deũ constituisse certam mensuram eorum, ad quæ homo de necessitate tenetur: Obseruantiam scilicet præceptorũ, vt de reliquo, hoc est, de operibus supererogationis posset satisfacere de commisso peccato.

Hoc est totũ commentum Pontificiæ doctrinæ de satisfactionibus, quod breuiter hoc loco, ipsorũ verbis recitare volui, primum vt ex ipsa antithesi cõsideretur, quam fœde à Scholasticis adulterata & deprauata sit doctrina illa, quã paulo ante ex Scripturæ sentẽtia exposuimus, Secundo, vt verba Tridẽtini decreti rectius intelligi possint, quid velint, & quo respiciant. Paucis igitur iam absolui potest examen huius capituli. Quod enim dicunt de peccatorum reliquiis sanandis, de malis habitibus tollendis, vt cautiores & diligentiores reddantur pœnitentes, ne in similia vel grauiora labantur: quomodo doctrina illa recte & vtiliter iuxta verbi Dei præscriptum, tradi & vsurpari possit, supra explicauimus. Hoc vero merito reprehenditur, quod Põtificij doctrinam illam transferunt ad opera indebita, seu supererogationis, quæ non sunt mandata à Deo: & tales intelligunt fructus pœnitentiæ, quos non tantum ad nouæ vitæ custodiam, & ad reliquæ infirmitatis medicamentum pertinere volunt, sed ad præteritorũ peccatorum vindictam, quod quale sit, ex Scholasticis ostensum est, vt scilicet sint recompensatio diuinæ offensæ. Item, quod attinet ad pœnas temporarias quibus credentes in hac vita, etiam post hãc vitam subiecti sunt, quæ sit vera sententia, in præcedentibus explicauimus

Hoc vero obseruet lector, quam timido & suspenso gradu, Tridentinum capitulũ incedat, inter illas Scholasticorum disputationes, an per nostras satisfactiones redimatur culpa peccati, an pœna æterna, an vero tantum temporaria pœna. Item, an temporalis pœna intelligenda sit ea, in quam commutata sit æterna pœna, an vero à remissione culpę & pœnæ æternæ, distinguant pœnam temporariã? Multi nostri temporis Pontificij Scriptores, diserte dicunt, culpam & pœnam æternam solius Christi satisfactione tolli, nostras vero satisfactiones pertinere tantum ad temporarias pœnas. Sed Tridentinum Concilium singulari artificio verba ita moderari voluit, ne quid videretur in Scholasticorum disputationibus reprehendere vel damnare.

Ita vero Conciliũ sententiam suam explicat. Eos qui ante Baptismum deliquerunt, dicit in gratiam à Deo recipi, sine propriis satisfactionibus, propter meritum & satisfactionem Christi, qui vero post Baptismum lapsi sunt, illis ait diuinam clemẽtiam non dimittere peccata, absq; vlla propria ipsorum

satisfactio-

satisfactione, quam pro peccatis ipsi exoluant. Hoc Lector bene notet, Tridentiuum Concilium ideo de satisfactionibus dimicare, ne lapsis post Baptismum, si conuertantnr, credantur peccata dimitti, propter solius Christi meritum & satisfactionem, sed hoc contendunt, nostras etiam satisfactiones ad hoc necessarias esse, vt peccata post Baptismum commissa nobis remittatur, atque ideo debere nos pro peccatis nostris satisfactiones exoluere. Hactenus inter Pontificios multi, quia animaduerterũt quam blasphemum sit, nostras satisfactiones referre ad remissionem peccatorum, ideo clamitarunt falso sibi hoc tribui, quasi doceant, ad ipsam remissionem peccatorum satisfactiones nostras pertinere, cum tantum de pœnis quibusdam temporariis illas intelligi velint. Sed Tridentinum Concilium loquitur quidem etiam de pœna temporali: apertis tamen verbis dicit: peccata post Baptismum, pœnitentibus à Deo non dimitti, absque aliqua ipsorum satisfactione. Et mox addũt, nobis pro peccatis nostris exoluendam esse satisfactionem. Illud vero lector ita intelligat: Scholastici dicunt, ad perfectam remissionem peccatorum, pertinere remissionem culpæ, & vniuersæ pœnæ, siue sit æterna, siue temporaria. Quando igitur culpa & pœna æterna dimissa sunt, nondum perfecta est remissio peccatorum: restat enim adhuc pœna temporalis, & quia ad eius remissionem necessaria sint opera satisfactoria, cum quidem pœna æterna tradatur, commutatur in temporalem. Hoc modo nostras satisfactiones dicunt pertinere ad remissionem peccatorum, & ad eam necessarias esse. Intelligunt igitur, Deum non totam offensam remittere in remissione culpæ, sed aliquid de offensione retinere, quod effundat in pœna temporaria, quã post condonationem culpæ imponit, & pro remissione illius offensæ, nostris operibus satisfaciendum esse. Sed quæ sit ratio pœnarum temporalium, quæ post reconciliationẽ à Deo immittũtur, supra diximus. Neq; enim Deus credentibus peccata ita remittit, sicut homines solent: qui sæpe condonationem simulant, & interim tamen offensam retinent, & data occasione eam effundunt.

Illud vero emblema dignum est peculiari obseruatione, imo perpetua memoria, quod Tridentinũ capitulum de nostris satisfactionibus ita loquitur: Sicut Christus passione sua, pro peccatis nostris satisfecit: ita & nos satisfaciendo patimur pro peccatis.

Nos miseri hactenus Paulo credidimus, solum Christum Iesum pro peccatis passum esse. Vnus enim, inquit, pro omnib. mortuus est. Vna victima consummauit omnes qui sanctificantur. Vnus mediator, qui animam suam dedit in redemptionem pro omnibus. Iam vero ex Tridentino Concilio discimus, sicut Christus satisfecit pro peccatis, ita & nos debere satisfaciendo pati pro peccatis. Non fideliter itaque Iohannes baptizatos instituit, cum inquit: Si peccauerimus, Christus est propitiatio nostra, 1. Ioh. 2. debuisset enim iuxta Tridentinum capitulum dicere: Si post Baptismum peccaueritis, non solus Christus est propitiatio pro peccatis nostris: sed sicut Christus satisfecit pro peccatis, ita & vos debetis satisfaciendo pati pro peccatis vestris. Et vehementer miror, cum singulari calliditate, multa in his decretis tecta & inuoluta sint, quod tam crassa impudentia in hoc capitulo ipsis exciderit. Sed non dubito, singulari iudicio Dei hoc factũ esse, vt extaret manifestissima nota Antichristi: non solum scilicet Christum passum esse pro peccatis nostris, non solum satisfecisse pro peccatis nostris, sed & nos satisfaciendo pati pro peccatis nostris. Eant nunc, & protestentur, se nulla ex parte suis satisfactionibus obscurare aut imminuere vim meriti & satisfactionis Christi. Operæprecium vero est audire, quibus argumentis hoc probent: quia scilicet Paulus, Roma. 8. dicit, nos passionibus conformes effici Christo. Sed nullo modo Paulus affirmat, illam conformitatem in eo consistere, vt sicut ipse passus est pro peccatis nostris, ita & nos satisfaciendo patiamur pro peccatis. Ita Petrus inquit: Christus passus est pro nobis, relinquens nobis exemplum, sed in quo exemplum illud consistat, diserte ibi explicat. Et ne videatur satisfactoriam passionẽ pro peccatis, diuidere inter nostras & inter Christi passiones: addit, Christum tulisse peccata nostra, vt nos liuore eius sanati, & peccatis mortui iustitię viueremus. Alterum Tridentini capituli argumentum, est: Omnia, inquit Paulus, possum in eo, qui confortat me: ergo possum etiam, satisfaciẽdo pro peccatis, pati. Num igitur Paulus potest mundum redimere, mortem destruere, vitam reducere? Si omnia potest, vt nullum iam amplius discrimen sit inter caput & membra: nec verũ amplius sit, quod Coloss. 1. scriptum est, Christum in omnibus πρωτεύειν, quare igitur 1. Cor. 1. dicit: Num Paulus pro vobis crucifixus est? Vides, vt arbitror, quomodo scripturæ sententiis ludat Tridentinum conciliabulum. Eiusdem generis est quod dicunt: In Christo viuimus: ergo in Christo meremur & satisfacimus pro peccatis: quin igitur in Christo etiã creamus, & gubernamus cœlum & terram? Ea certe, quę ad officium redemptoris, mediatoris & saluatoris pertinent, solius Christi ita sunt propria, vt nemini communicentur. Vnus enim est mediator, vnica victima pro peccatis consummati sumus, Non est aliud nomen hominibus ad salutem datum.

Illa vero plus quam magistralis, & vere Pontificia est demonstratio: Olim in publica pœnitentia, non dabatur absolutio, nisi completa prius satisfactione imposita: nunc vero Pontificij iniungunt satisfactiones, post acceptam absolutionem demum conficiendas. Audi vero, vbi in Scriptura hoc mandatum sit. Claues, inquiunt, sacerdotum, non tantum ad soluendum, sed & ad ligandũ concessæ sunt. Item Apostoli iubentur, non tantum remittere, sed & retinere peccata.

Scio hoc, sed verba illa simpliciter sicut sonant, intelligo. Christus iubet, Apostolos peccata soluere, & remittere illis, qui pœnitentiam agunt, & credunt Euangelio, qui vero vel nolunt agere pœnitẽtiam, vel reconciliationem quæ in Euangelio offertur, nolunt quærere & accipere, illorum peccata iubet ligari & retineri, hoc est, iubet illis denunciari: Tu iuxta cor tuum impœnitens, thesaurizas tibi iram in die iræ. Rom. 2 Qui non credit in filium, ira Dei manet super eum, Ioha. 3. Qui non crediderit, condemnabitur, Matth. 16. Et hanc denunciationẽ Christus pronunciat ratam fore in cœlo. Hanc vero Christi sententiam, Tridentini satisfactores ita ludificant: Quia potestas clauium, debet peccata & soluere & ligare, remittere & retinere: ergo in absolutione, non est propter Christum perfecta peccatorum remissio annuncianda: sed iniungendum est illis qui absoluuntur, vt & ipsi satisfaciendo pro peccatis patiantur, vt ita in absolutione peccata si-

 mul &

mul & soluantur & ligentur, remittantur & retineantur: & quidem ligare & retinere peccata, significet iis, qui absoluuntur, imponere satisfactiones, quibus & ipsi pro peccatis suis aliqua ex parte satisfaciant, hoc est, peccata hac ratione nobis remittũtur, si & ipsi satisfaciendo pro peccatis patiamur. Iusserit igitur Christus ita annũciare remissionem peccatorum in suo nomine, vt voluerit illis ipsis, quibus peccata suo nomine remittuntur, ligari etiam & retineri peccata hoc modo, vt pro illis satisfaciendo & ipsi patiantur, sicut Christus pro peccatis passus est. Remittet igitur minister credentibus peccata propter Christum, ita vt ex illis aliquid retineat, pro quo ipsi satisfaciendo patiantur. Et tales non tam deprauationes quam ludificationes scripturæ in ipso Tridentino Concilio, & quidem cum anathemate proponuntur.

Quod dictum est, optimam & aptissimam pœnitentiam esse nouam vitam, hanc habet sententiam. Post acceptam fide propter Christum remissionem peccatorum, non requiri præterea aliam satisfactionem, aut expiationẽ pro peccatis, cum in Christo simus consummati, sed requiri illud quod Scriptura præscribit, Desine à malo, & fac bonum. Expoliate veterem hominem, mortificate concupiscentias & actiones eius, & induite nouum, vt in nouitate vitæ ambuletis mortui peccatis, viuite iustitiæ, deponite opera tenebrarum & induite arma lucis, &c. Iam vero ad talem nouitatem vitæ, pertinẽt ieiunium, eleemosyna, oratio, tolerantia afflictionum, & alia pietatis exercitia, verbo Dei præscripta. Sed Pontificij hæc non requirunt, quatenus ad nouitatem vitæ pertinent, & quatenus habent mãdatum Dei, sed quatenus sunt opera indebita seu supererogationis, vt hac ratione sint satisfactiones pro peccatis. Intelligunt autem certas leges ieiuniorum, pręscriptam formam eleemosynarum, numeratam precum recitationem, non sicut verbo Dei mandantur, sed sicut vel sponte suscipiuntur, vel à sacerdote iniunguntur. Quatenus enim à Deo mandata sunt, pertinent ad nouitatem vitæ: quatenus vero vel sponte suscipiuntur, vel à sacerdote iniunguntur, fiunt satisfactiones pro peccatis. Atque ita non tantum amplius aliquid facere poterimus, quam lex Dei requirit, sed opera indebita, hoc est, quæ non sunt mandati diuini, sed traditionum humanarum pręstantiora, digniora, maioris efficaciæ & meriti erunt, quam quæ diuinitus mandata sunt. Et hoc est quod inter se tanquam diuersa opponunt, satisfactionem & nouitatem vitæ, cum antea ex Hieronymo & Augustino ostenderimus, eadem esse.

DE EXTREMA VNCTIONE.

CAPVT I.

Visum est autem sanctæ Synodo, præcedenti doctrinæ de pœnitentia, adiungere ea, quæ sequuntur de Sacramento extremæ Vnctionis, quod non modo pœnitentiæ, sed etiam totius Christianæ vitæ, quæ perpetua pœnitentia esse debet consummatiuum existimatum est à Patribus. Primum itaque circa illius institutionem declarat & docet, quod clementissimus redemptor noster, qui seruis suis quouis tempore voluit de salutaribus remedijs, aduersus omnia omnium hostium tela esse prospectum, quemadmodum auxilia maxima in Sacramentis alijs præparauit, quibus Christiani conseruare se integros, dum viuerent, ab omni grauiore spiritus incommodo possint, ita extremæ Vnctionis Sacramento finem vitæ, tanquam firmissimo quodam præsidio muniuit. Nam etsi aduersarius noster occasiones per omnem vitam quærat & captet, vt deuorare animas nostras quoquo modo possit, nullum tamen tempus est, quo vehementius ille omnes suæ versutiæ neruos intendat, ad perdendos nos penitus, & à fiducia etiam, si possit, diuinæ misericordiæ deturbandos, quam cum impendere nobis exitum vitæ prospicit. Instituta est autem sacra hæc vnctio infirmorum, tanquam verè & propriè Sacramentum noui Testamenti, à Christo Domino nostro, apud Marcum quidem insinuatum, per Iacobum autem Apostolum, ac Domini fratrem, fidelib. commendatum ac promulgatum. Infirmatur, inquit, quis in vobis, inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus, & si in peccatis sit, dimittentur ei. Quibus verbis, vt ex Apostolica traditione per manus accepta, Ecclesia didicit, docet materiam, formam, proprium ministrum, & effectum huius salutaris Sacramenti. Intellexit enim Ecclesia, materiam esse oleum ab Episcopo benedictum. Nam vnctio aptissimè Spiritus sancti gratiam, qua inuisibiliter anima ægrotantis inungitur, repræsentat. Formam deinde esse illa verba: Per istam vnctionem, &c. Res porro, & effectus huius Sacramenti, illis verbis explicatur. Et oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus, & si in peccatis sit, dimittentur ei. Res etenim, gratia est Spiritus sancti, cuius vnctio delicta, si qua sint adhuc expianda, ac peccati reliquias abstergit, & ægroti animam alleuiat & confirmat, magnam in eo diuinæ misericordiæ fiduciam excitando, qua infirmus subleuatus, & morbi incommoda ac labores leuius fert, & tentationibus dæmonis calcaneo insidiantis facilius resistit, & sanitatem corporis interdum, vbi saluti animæ expedierit, consequitur. Iam vero quod attinet ad præscriptionem eorum, qui & suscipere, & ministrare hoc Sacramentum debent, haud obscurè fuit illud etiam in verbis prædictis traditum. Nam & ostenditur illic, proprios huius Sacramenti ministros, esse Ecclesiæ presbyteros, quo nomine, eo loco non ætate seniores, aut primores in populo intelligendi veniunt, sed aut Episcopi, aut Sacerdotes ab ipsis rite ordinati, per impositionem manuum presbyterij. Declaratur etiam, esse hanc vnctionem infirmis adhibendam, illis vero præsertim, qui tam periculose decumbunt, vt in exitu vitæ constituti videantur, vnde & Sacramentum exeuntium nuncupatur. Quod si infirmi post susceptam hanc vnctionem conualuerint, iterum huius Sacramenti subsidio iuuari poterunt, cum in aliud simile vitæ discrimen inciderint. Quare nulla ratione audiendi sunt, qui contra tam apertam & dilucidam Apostoli Iacobi sententiam, docent hanc vnctionem vel figmentum esse humanum, vel ritum à Patribus acceptum, nec mandatum Dei, nec promissionem gratiæ habentem, & qui illam iam cessasse asserunt, quasi ad gratiam curationum duntaxat in primitiua Ecclesia, referenda esset, & qui dicunt, ritum & vsum, quem sancta Romana Ecclesia in huius Sacramenti administratione obseruat, Iacobi Apostoli sententiæ repugnare, atque ideo in alium commutandum esse, & denique, qui hanc externam vnctionem à fidelibus sine peccato contemni posse affirmant. Hæc enim omnia manifestissimè pugnant cum perspicuis tanti Apostoli verbis. Nec profectò Ecclesia Romana, aliarum omnium mater & magistra, aliud in administranda vnctione, quantum ad ea, quæ huius Sacramenti substantiam perficiunt, obseruat, quam quod beatus Iacobus perscripsit. Nec vero tanti Sacramenti contemptus, absque ingenti scelere, & ipsius Spiritus sancti iniuria esse posset.

CANON I.

Si quis dixerit, extremam vnctionem non esse verè & propriè Sacramentum à Christo Domino nostro institutum, & à beato Iacobo Apostolo promulgatum, sed ritum tantum acceptum à Patribus, aut figmentum humanum, anathema sit.

CANON II.

Si quis dixerit, sacram infirmorum vnctionem non conferre gratiam, nec remittere peccata, nec alleuiare infirmos, sed iam cessasse, quasi olim tantum fuerit gratia curationum, anathema sit.

CANON III.

Si quis dixerit, extremæ vnctionis ritum & vsum, quem obseruat sancta Romana Ecclesia, repugnare sententiæ beati Iacobi Apostoli, ideoque eum mutandum, posseque à Christianis absque peccato contemni, anathema sit.

CANON

CANON IIII.

Si quis dixerit, presbyteros Ecclesiæ, quos beatus Iacobus adducendos esse ad infirmum vngendum hortatur, non esse sacerdotes, ab Episcopo ordinatos, sed ætate seniores in quauis communitate, ob idque proprium extremæ vnctionis ministrum, non esse solum sacerdotem, anathema sit.

EXAMEN.

Non dubium est, id quod decretum Tridentinũ affirmat, aduersarium nostrum diabolum, qui per omnem vitam, occasionem deuorandi animas nostras quærit & captat, illo potissimum tempore, cum impendere nobis exitum vitæ prospicit, omnes versutiæ suæ neruos intendere, ad perdendos nos penitus, & à fiducia, si possit, diuinæ misericordiæ deturbandos. Accedunt in hac infirmitate carnis, terriculamenta & trepidationes instantis mortis ex conspectũ peccatorũ. Vnde oritur extrema & grauissima lucta fidei, aduersus peccata, carnis & Satanæ tentationes, cateruatim & solito grauiores tunc ingruentes, aduersus ipsam denique mortem. Et si tunc succumbente fide, aduersarius noster præualuerit, actum est de salute nostra. Neq; enim post hanc vitam restat locus vel pœnitentiæ, vel reconciliationi. Certum igitur & hoc est, clementissimum redemptorem nostrum, qui seruis suis quouis tempore, de salutaribus remediis aduersus omnia salutis discrimina, prospectum esse voluit, nõ tantum præparasse auxilia, quibus Christiani dum viuunt & incolumes sunt, in gratia conseruentur: sed pręcipue, vt in extremo actu vitę, vbi discrimen maximum & periculosissimum est, firmo præsidio, & efficaci titubantis fiduciæ fulcimento muniantur & corroborentur, vt possint resistere in die malo, & omnibus perfectis stare, Ephes 6. Deoq; gratias agere, qui dat nobis victoriam contra mortem, & stimulum eius, 1. Corint. 15.

De his duobus capitibus nulla est controuersia, vtrumque enim pleno ore fatemur. Sed quæstio est, quæ sint illa remedia & auxilia, seu potius antidota. Illa enim vt sint efficacia, aduersus mortem & stimulum eius, oportet esse non ab hominibus excogitata, vel præsumpta, sed ab ipso filio Dei, qui est verus medicus noster, instituta & præparata, & quidem addita promissione, de virtute & efficacia. In ipsis igitur medica animarum officina, sicut sacram scripturam eleganter & vere vocat Basilius, inquirenda sunt remedia, & antidota illa, in media morte ad vitam valitura. Falsa autem est illa distributio, quam Tridentinum decretum videtur quasi pro fundamento ponere. Alia scilicet salutis remedia & auxilia, Christum præparasse pro viuentibus, alia pro morituris, quasi ea per quæ, dum in hoc seculo incolumes viuimus, Deus gratiam nobis confert, & in ea nos conseruat, non amplius vel valeat, vel sufficiant, quando ad terminum huius vitę peruentum, & iam per mortem ad aliam vitam transeundum est, sed tunc circumspicienda sint alia remedia & præsidia. Christus certe, qui est resurrectio & vita, imo mors mortis, & antidotum contra mortem, sicut Irenæus inquit de verbo Euangelij, per quod vita illa nobis offertur & communicatur, & de fide, qua in verbo Christus vita nostra apprehenditur & accipitur, ita loquitur, vt non tantum hic viuamus, vis & efficacia Euangelij & fidei, ad salutem valeat, sed diserte complectitur & ipsum articulum mortis, resurrectionem mortuorum, & vitam venturi seculi.

Ioan. 5. Amen dico vobis, qui verbum meum audit, & credit ei qui misit me, habet vitam æternam, & in iudicium non venit, sed transiet de morte ad vitam. Item, Mortui audient vocem filij Dei, & qui audierint, viuent. Ioan. 6. Hic est panis de cœlo descendens: vt si quis ex ipso manducauerit, non moriatur, sed viuat in æternum. Ioan. 8. Amen dico vobis, si quis sermonem meum seruauerit, mortem non videbit in æternum. Ioan. 11. Qui credit in me, etiamsi mortuus fuerit, viuet, & omnis qui viuit, & credit in me, non morietur in æternum. Audis vbique, non aliud verbum, nec aliam fidem proponi morientibus quam viuentibus, sed illud verbum quod fide apprehendimus, dum viuimus, affirmat efficaciam habere & exercere in ipsa morte ad vitam, imo ideo dum viuimus, verbum illud fide apprehendimus, vt in hora mortis, efficacia eius per mortem transeamus ad vitam. Si enim tantum in hac vita in Christo spem haberemus, miserabiliores essemus omnibus hominibus, 1. Corinth. 15. Ideo Paulus in epistolis suis orare solet, vt credentes in eo quod in hac vita apprehenderunt, conseruentur & confirmentur, vsque ad diem Christi. 1. Corinth. 1. & Phil. 1. Confido, quod qui incepit in vobis communicationem in Euangelio Christi, perficiet vsq; ad diem Christi. Eph. 4. Spiritu sancto signati estis in die redemptionis. Hebræorum 3. participes facti estis Christi, si tamen initium fiduciæ, vsque ad finem firmum retinueritis.

Apocalypseos 2. Esto fidelis vsque ad mortem. Item, Tantum quod habetis, tenete, donec veniam, 1. Corinth. 3. Si Christi estis, omnia vestra sunt, siue vita siue mors. Romanorum 8. Deus iustificat. Christus mortuus & resuscitatus, intercedit pro nobis, ergo nec mors nec vita separabit nos, &c. Nõ igitur alia vel remedia vel præsidia salutis quærenda sunt in morte, quam quæ dum viuimus, fidei in verbo accipienda offeruntur. Vnicum enim verum & sufficiens antidotum contra mortem, est Christus vita nostra. Ille vero in verbo Euangelij nobis se offert & communicat, cum omnibus suis bonis, & per fidem non tantum accipitur, sed habitat in cordibus nostris, ad Ephes. 3. Est autem verbum Euangelij, non tantum in simplici seu nuda promissione, verum etiam in Sacramentis illis, quibus voce & institutione diuina, annexa est promissio gratiæ. Et in terroribus mortis, maxime opus est ad corroborationem fidei, illa applicatione & obsignatione promissionis gratiæ, quæ in vsu Sacramentorum, singulis fidelibus exhibetur. Ita Baptismus semel susceptus, consolationem præbet in ipsa morte. Ideo enim olim quidam super mortuos baptizabantur, prima Corint. 15. Et prima Petri 1. Regenerauit nos in spem viuam, in hæreditatem incorruptibilem, conseruatam nobis in cœlis, qui in virtute Dei, per fidem custodimur ad salutem. Paulus ad Ephes. 6. describit generalem armaturam Dei, qua aduersus omnes insidias Diaboli, in quouis die malo stare possimus, veritatem scilicet, iustitiam, Euangelium, fidem, salutem, verbũ Dei, orationem & obsecrationem. Et 1. Thessal. 5. dicit, illius armaturæ vsum esse, vt siue vigilemus siue dormiamus, cum ipso viuamus.

Phil. 1. adiungit communes Ecclesiæ preces: Per vestram orationem, & subministrationem spiritus Christi, proueniet mihi hoc ad salutẽ, vt sicut semper, ita & nunc magnificetur Christus in corpore

meo, siue per vitam, siue per mortem. Mihi enim viuere, Christus: & mori, lucrum.

His accedit veteris etiam Ecclesiæ consuetudo, qui ægros de peccato & ira Dei admonitos, verbo Euangelij consolabatur, & pro eorum salute precabatur. Proponebat etiam & adhibebat illis absolutionem, voce Euangelij, & communicationem corporis & sanguinis Christi, his enim modis iuxta Scripturæ traditionem, promissio gratiæ, remissionis peccatorum, salutis, & vitæ æternæ, applicatur & obsignatur, per efficaciam filij Dei, singulis credentibus, ad fidei contra omnes tentationes sustentationem & corroborationem. Ita Dionysius Corinthiacus, apud Eusebium lib. 6. ca. 34. dicit, se præcepisse, vt etiam lapsis in exitu vitæ, si peterent, ea adhiberentur remedia & præsidia, quibus bona cum spe, ex hac vita migrare possent. Nominat autem remissionem seu absolutionem, & communionem corporis & sanguinis Christi.

Canon Nicenus inquit: De his qui recedunt ex corpore, antiquæ legis regula obseruabitur, vt si forte quis recedat ex corpore, necessario vitæ suæ nō defraudetur viatico. Illud vero explicat Carthaginense Concilium 4. inquiens: Si continuo creditur moriturus, reconcilietur per manus impositionem, & infundatur ori eius Eucharistia. Arausicanus Canon dicit, communionem congrue nominatam fuisse viaticum, in illis qui de seculo recedunt. Vide plures huius generis sentētias, 26. quęst. 6. Ignatius Epist. ad Ephes. cœnā Dominicam dulcissimis verbis appellat φάρμακον ἀθανασίας, ἀντίδοτον τοῦ μὴ ἀποθανεῖν, ἀλλὰ ζῆν ἐν θεῷ διὰ Ἰησοῦ χριστοῦ, καθαρτήριον ἀλεξίκακον, hoc est, pharmacum immortalitatis, antidotum contra mortem ad vitam in Deo, per Iesum Christum, medicamentum purgatorium, auertens & depellens mala.

Hæc remedia & subsidia in articulo mortis, habent mandatum & promissionē Dei, & non est dubium, filium Dei illis sua efficacia adesse, vt sint virtus & potentia Dei, ad salutem omni credenti. Et quia per illa media, filius Dei mediator se totum cum omnibus suis beneficiis, fidei offert & cōmunicat, & quidem applicationem singulis credentibus obsignat, habet igitur fides, in vsu illorum satis præsidij & fulcimenti, in ipsa hora mortis, habet etiam armaturam ipsius Dei qua possit in die malo, in colluctatione contra spiritualia nequitiæ, & aduersus insidias diaboli resistere, & in omnibus perfectus stare, ad Ephesios 6. Atque ita clementissimus redemptor noster, Ecclesiæ suæ quouis tempore, maxime vero vbi grauissimum ingruit periculum, circa finem vitæ, de salutaribus remediis, aduersus omnia omnium hostium tela prospectum esse voluit, & finem vitæ satis firmo muniuit præsidio.

Sed aiunt: Quid si Christus, melius quam nos expendens extrema animarum nostrarum, in agone mortis pericula, voluisset præter remedia illa hactenus commemorata, peculiare instituere Sacramentum: quo tanquam firmissimo præsidio, finem vitæ aduersus Satanæ impetus, tum solito grauiores, & aduersus horrorem mortis, firmiter & efficaciter muniret? Respondeo: Si filius Dei, medicus noster, iudicasset hoc vtile & necessarium esse, sine dubio instituisset peculiare Sacramētum pro morituris. Quos enim diligit, eos in finem vsq; diligit, Iohannis 13. Ac si ex verbo Dei constaret, Christum tale Sacramētum, præscripta certa forma, dato expresso mandato, & addita peculiari promissione generaliter omnibus fidelibus, vsque ad finem seculi, in articulo mortis administrandum instituisse: omnino fidei obediētia requireret, illud fideli reuerentia, & deuota gratitudine recipere & vsurpare.

Et Pontificij quidem asseuerant, extremam vnctionem esse tale Sacramentum. Sed hæc ipsa quæstio est, de qua in hac disputatione controuertitur: an Christus instituerit illam vnctionem, vt esset tale Sacramentum.

Vt autem simplicius, manifestius & certius hæc quæstio ex verbo Dei determinari & diiudicari possit, breuiter repetendum est, quomodo Pontificij Sacramentum extremæ suæ vnctionis describant. Ita enim planior erit inquisitio, an tale Sacramentum à Christo sit institutum, & ab Apostolis Ecclesiæ traditum.

Materia vnctionis Pontificia.

Primo igitur dicunt, materiam huius vnctionis debere esse oleum: non commune seu vulgare, sed nō prius sit consecratum: non à quouis sacerdote, sed à solo Episcopo: idq; certo anni die, feria scilicet quinta cœnæ Dominicæ, & certis exorcismis: vt scilicet ampullam olei infirmorum ita exorcizet: Exorcizo te immundissime spiritus, omnisq; incursio Satanæ, & omne phantasma, in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, vt recedas ab hoc oleo, vt possit effici vnctio spiritualis, ad corroborandum templum Dei viui, vt in eo possit Spiritus sanctus habitare, per nomen Dei Patris omnipotentis, & Filij eius, &c. Deinde benedicat ipsum oleum his verbis: Emitte quæsumus Domine Spiritum sanctum, paracletum de cœlis, in hanc pinguedinem oliuæ, quam de viridi ligno producere dignatus es, refectionem mentis & corporis, vt tua sancta benedictione sit omni, hoc vnguento cœlestis medicinæ perunctо, tutamen mentis & corporis, ad euacuandos omnes dolores, omnes infirmitates, omnemque ægritudinem mentis & corporis, &c. Et nisi oleum hoc modo ab Episcopo sit exorcizatum & consecratum, tunc dicunt, non posse materiam esse huius Sacramenti.

Secundo, illo oleo tradunt liniendа & inungenda esse illa membra, quæ sunt organa quinque sensuum, vt sunt oculi, aures, nares, labia, manus, pedes & renes.

Forma vnctionis.

Tertio, de forma huius Sacramenti non inter omnes conuenit. Quidam enim tradunt, formam esse hæc verba: Per istam sanctam vnctionem, & suam piissimam misericordiam, indulgeat tibi Dominus, quicquid oculorū vitio deliquisti, in nomine Patris, &c. Et sic de cæteris sensibus. Alij vtuntur hac forma verborum: In nomine Patris, Filij, & Spiritus sancti, vngo te oleo sacrato, vt per hāc vnctionem accipias plenam remissionem peccatorum.

Effectus.

Quarto, effectum huius vnctionis Tridentinum decretum, dicit esse gratiam spiritus, cuius vnctio delicta, si quæ sint adhuc expianda, ac peccati reliquias abstergat, ægroti animam alleuiet, & confirmet, &c. Canon 2. dicit illam vnctionem conferre gratiam, & remittere peccata.

Innocentius.

Innocentius de sacra vnctione dicit, vnctionem illam exteriorem, si digne suscipiatur, vel agere, vel augere gratiam Spiritus sancti: quæ est inuisibilis vnctio. Aureolus ponit 7. fructus huius vnctionis: quorum primus, sit deletio peccatorum venialiū. 2. diminutio pœnæ peccato mortali debitæ. 3. gratiæ augmentatio, quæ vi huius vnctionis augetur, non tantum deuotione ministrantis & suscipiētis, sed etiā ex virtute operis operati. Aucta vero gratia

Fructus vnctionis.

augetur

augetur & gloria. 4. robur contra dæmonis insidias. 5. arctatio diabolicæ potestatis, quæ non est ita potens, sumpto isto sacramento. 6. sanatio corporis, si expedit. 7. protestatio morientis, quod permanserit in fide Ecclesiæ. Thomas addit octauum effectum, deletionem scilicet peccati mortalis, quantum ad culpam.

Qui vngendi sint.

Quintò, tradunt hanc vnctionem illis esse adhibendam, qui tam periculose decumbunt, vt in exitu vitæ constituti videantur: quia nuncupetur sacramentum exeuntium. Ita Tridentinum capitulum, hoc est, sicut alij dicunt: Non omnibus infirmis danda est illa vnctio, sed illis tantum, qui existunt in periculo & articulo mortis, de quibus probabiliter dubitatur de morte. Imò Florentinum concilium decernit extremam illam vnctionē non debere dari, nisi infirmo, de cuius morte timetur.

An vnctio à Christo sit instituta.

Hæ sunt præcipuæ Pontificiorum traditiones, de extrema sua vnctione, in decreto Tridentino repetitæ, de quibus controuersia est. Iam videndum est, an talis vnctio à filio Dei instituta sit, vt esset tale sacramentum. Scholastici disputāt, quia nullus Euangelistarum dicit, Christum instituisse extremam illam vnctionem: ideo probabilius esse, ab Apostolis illam esse institutam. Et quia Apostoli materiam non potuerunt sanctificare, ideo non debere simplex elementū esse, sed oleum exorcizatum & consecratum. Et Eccius quidem censet, non esse absurdum, Iacobum Apostolum, authoritate Christi, & iussu Spiritus sancti, instituisse illud sacramentum. Sed ipsi scholastici agnoscunt & fatentur, eius esse sacramenta instituere, qui potest sacramentis dare efficaciam. Accedit, quod Epistola Iacobi non est tantæ autoritatis, vt possit Ecclesiæ, sine aliis scripturæ Canonicæ testimoniis, nouum sacramētum instituere. Notum enim est, quod Hieronymus annotauit, veteres iudicasse, Epistolam illam non esse à Iacobo Apostolo scriptam, sed ab aliquo alio sub ipsius nomine editam. Eusebius etiam de illo dicit: Sciendum, ὡς νοθεύε. Ideo alij dixerunt, extremam illam vnctionem à Iacobo tantum esse Ecclesiæ promulgatam, institutam verò esse ab ipso Christo. Eorum verò qui ita sentiunt, quidam dicunt, in scriptura non extare, vbi, quando, & quomodo Christus extremam illam vnctionem instituerit, sed esse vnam ex tacitis traditionibus. Tridentinæ verò Synodo, neutra illarum opinionum probatur. Veteres enim affirmant, vnam & eandem esse vnctionem, apud Marcum & apud Iacobum. Dicit igitur Tridentinum Capitulum, vnctionem infirmorum, tanquam vere & proprie sacramentum noui Testamenti, à Christo Domino nostro apud Marcum esse insinuatam. Habemus igitur sedem huius disputationis in scriptura: nec difficile iam erit statuere: an extrema illa vnctio, sicut à Pōtificiis describitur & vsurpatur, sit à Christo, tanquam sacramentum noui Testamenti, institutum. Ad institutionem enim sacramenti, requiritur vt verbo Dei, per modum mandati & promissionis, præscripta sit materia, forma, actio & efficacia sacramenti, idq; ita, vt non sit aliquid vel personale, vel temporale, sed vt mandatum idem faciendi, & promissio efficaciæ, pertineat ad vniuersam Ecclesiam noui Testamenti omnium temporum, vsq; ad consummationem seculi, donec Christus ad iudicium veniat, talis enim est ratio baptismi & cœnæ Dominicæ. Ita circumcisio habet quidem mandatum & promissionem diuinam, sed ad nos illa non pertinent. Apostoli habuerunt mandatum, de imponendis super ægrotos manibus, & promissionem restituendæ sanitatis. Christus lutum imposuit super oculos cœcorum. Paulus incubuit super mortuum. Sudaria eius imposita fuerunt ægrotis, &c. sed illa sunt personalia & temporalia: nec sine peculiari verbo ad nos pertinente, sunt in exemplum, & ad imitationem trahenda.

Probatio vnctionis ex loco Marc. 6.

Locus igitur, in quo fundatum debet esse sacramentum extremæ vnctionis, extat Mar. 6. & sic habet: Apostoli exeuntes prædicabant, vt pœnitentiam agerent, & dæmonia multa eiiciebant, & vngebant oleo multos ægros, & sanabant. Ad hunc locum ordine accommodabimus descriptionem Pontificiæ vnctionis, ita enim id, quod quærimus, manifestum euadet. Nam valde magnum quiddam est, aliquid pro sacramento noui Testamenti proponere & habere, præsertim in summo discrimine imminentis iam mortis, ita vt tunc à verbo, & à reliquis sacramentis discedatur, & vltimū præsidium in exitu vitæ constituatur in extrema vnctione. Primò igitur videbimus, an Apostoli vnctionem illam contulerint morituris, in hunc finem & vsum, vt hoc tanquam firmissimo præsidio, finis vitæ contra peccata, diabolum & mortem munitus esset. Sed qualis fuerit illa vnctio Apostolorum, de qua Marcus scribit, certo constat ex descriptionibus Euangelistarum. Matthæus inquit: Dedit ipsis potestatem sanandi omnem morbum & infirmitatem. Lucas dicit: Dedit ipsis virtutem & potestatem languores curare. Ipse etiam Marcus c. 3. inquit: Dedit ipsis potestatem curandi infirmitates, & eiiciendi dæmonia. Et Marc. 6. nihil aliud describitur, quam quomodo Apostoli, in prima legatione illud perfecerint, sanasse scilicet infirmos, adhibito externo symbolo vnctionis olei. Marcus igitur in illo loco prorsus nō dicit, Apostolos eos, qui in agone mortis erant, vnxisse, hac opinione, vt in illa vnctione haberent vltimum & firmissimum præsidium contra peccata, diabolum & mortem: multo minus præscribit, quod talis inunctio olei, in vniuersa Ecclesia noui Testamenti, omnibus temporibus vsque ad consummationem seculi, fieri & seruari debeat, sed describit donum sanationis, quod sicut alia etiam miraculorum dona, temporale fuisse, & post propagatum per totum orbem Euangelium, desiisse manifestum esse.

Secundò. Nec de illo ipso dono sanationis Marcus dicit, Christum Apostolis mandato suo præscripsisse materiam olei, in omnibus sanationibus infirmorum, necessario adhibendam: sed hoc tantum dicit, Christum dedisse ipsis virtutem & potestatem sanandi ægros: ipsos verò adhibuisse externum symbolum vnctionis olei. Testatur autem historia Apostolica, ipsos non eadem semper externa symbola in curationibus adhibuisse: aliquando enim solo verbo, aliquando impositione manuum, aliquando contactu, vmbra, sudariis, semicinctis, ad sanandos infirmos vsi leguntur. Nec arbitror Marci sententiam esse, Apostolos in prima illa legatione, neminem sanasse, nisi quem oleo vnxissent, dicit enim: Multos infirmos oleo vngebant. Ac vt maxime in prima legatione, externum illud symbolum doni sanationis, fuerit generale: certe post resurrectionem, Christus Marci 16. non dicit: Infirmos oleo vngent, & sanabuntur: sed, super infirmos manus imponent, & melius habebūt. Non igitur generale & necessarium symbolum

Vnctio olei tempore Apostolorum.

 lum

lum sanationis fuit tempore Apostolorum, vnctio olei. Sed Marcus cap. 6. in prima emissione Apostolorum, cum in solam Iudæam emittebantur, in qua legatione multa fuerunt temporalia & personalia, ponit narrationem facti, de solis duodecim Apostolis: quo scilicet externo symbolo, donū sanationis administrarint. Sed cap. 16. cùm iubentur ire in vniuersum mundum, & prædicare Euangeliū omni creaturæ, Christus non tantùm de Apostolis, sed & de ijs qui crediderint, loquitur, cùm inquit: Super infirmos manus imponent, &c. Quare igitur nō potius ex impositione manuum, quæ habet verbum Christi, pertinens non tantùm ad Apostolos, sed etiam ad credentes, facimus generale Sacramētum pro infirmis? Responsio in promptu est. Quia loquitur de signis, hoc est, de donis miraculorum, quæ temporalia fuerunt. Et tamen ne tunc quidē, cum maximè vigebat donum miraculorum, Apostoli generaliter, semper & necessariò impositionē manuum adhibuerunt in dono sanationis. Multò magis igitur hæc responsio valebit in vnctione olei, quæ in prima & particulari legatione Apostolorū, non tam expresse à Christo mandata, quàm ab Apostolis facta legitur.

Tertiò. Nihil dicit Euangelista vel de mandato Christi, vel de facto Apostolorum, quòd oleum illius vnctionis debeat prius esse conceptis verbis exorcizatum & consecratum.

Quartò. Apostoli non leguntur eos vnxisse, de quibus probabiliter præsumebant, quod mox essent morituri: sed vnctione sua sanabant ægrotos, ne tunc illa infirmitate morerentur.

Quintò. De adhibita illa forma verborū, quam Pontificij præscribunt, nulla vel litera vel syllaba, in Euangelica historia legitur.

Sextò. Nec quicquam vel de Christi mandato, vel de Apostolorum facto legitur, quòd organa quinque sensuum inunxerint.

Septimò. Finem & effectū illius vnctionis, Marcus non dicit fuisse, ut per eam peccata delerentur, insidiæ diaboli in morituris reprimerentur, &c. sed vt hoc externo symbolo, donū corporalis sanationis administrarent. Manifestissimum igitur est ex sola antithesi, Christum Marc. 6. nec instituisse, nec insinuasse (sicut Tridentinū capitulum loquitur) talem vnctionē, ut esset tale Sacramentum, pro illis qui in exitu vitæ constituti sunt: sicut Pontificiorū descriptio & praxis habet. Et quia ipsum decretum Tridentinū, refert se ad 6. caput Marci, ostensum iam est, Pontificiam vnctionem, in illo loco nec institutionem, nec mandatum, nec promissionē, nec exemplū habere, vt possit esse noui Testamenti Sacramentum, sicut ipsorum descriptio habet. Sed cū obscurior sit descriptio apud Marcū (factum enim Apostolorū tantùm narrat, mandatū verò Christi ex quo illud fecerunt, non recitat) dicunt pleniorē eius explicationē sumendam esse ex Iacobo: quem non dubium est, vt Apostolum, & quidem fratrem Domini, optimè sciuisse, quid Christus de vnctione instituerit, quid, quomodo, & in quem finem Apostoli fecerint. Audiamus igitur, an Iacobus affirmet, Christum instituisse talem vnctionem, vt esset tale vniuersale Sacramentum pro morituris, sicut pontificiorum descriptio habet. Et conati quidem hoc sunt Pontificij ostendere inde, quod verbū alleuare, quo vetus interpres vsus fuerat, à Monachis mutatum fuit in alleuiare: quod postea exposuerūt de terriculamentis diaboli & mortis, in extremo

An ex Iacobo probari possit vnctio olei.

actu vitæ Item, quia Iacobus dicit: Vt saluemini, sicut interpres reddidit: Ergo nō de corporali sanatione, sed de saluatione in hora mortis, cōtendunt Iacobum suam vnctionem intellexisse. Sed veteres interpretes dicunt, & quidē etiam Tridentinū decretum illud concedit, Iacobum non de alia, sed de illa eadē vnctione loqui, quæ Marc. 6. descripta est. Illam autem pertinere ad donum sanationis, Euangelistæ manifestè ostendunt. Et Grammatica ostēdit, falsam esse Pontificiorū interpretationem. Iacobus enim vtitur duobus verbis, quæ extra cōtrouersiam, ad corporalem sanitatem referuntur. Primum est, ἐγείρειν: quod Christus vsurpat, quādo decumbētes, & lecto affixi ita restituuntur, vt surgere & incedere possint, Matth. 9. Marc. 1. & 9. Ioh. 5. Hoc vetus interpres dixit allevare: vnde postea fecerunt alleviare. Alterum verbū est, ἰᾶσθαι quod de sanationibus frequentissimè vsurpatur: & quidem donum sanationis, quod fuit in primitiua Ecclesia, hoc ipso vocabulo describitur, 1. Cor. 12. Vnde etiam intelligi potest, quòd tertiū verbum σώζεσθαι, intelligendū sit, sicut sæpius vsurpatur, de corporalibus sanationibus, Matt. 9. Marc. 5. & 6. Luc. 8. Loquitur itaq; Iacobus, sicut & Marcus, de dono sanationis, quod etiam 1. Corinth. 12. describitur, & quidem eodem vocabulo, quo Iacobus vtitur.

Obiectio.

Nec Iacobo vt Apostolo licuit, vnctionem illam ad aliam vnctionē, ad aliū finem, vsum & effectum transferre, quàm à Christo, Marc. 6. insinuata, & ab Apostolis vsurpata fuerat. Sed inquis: Iacobus ibi nō præscribit aliquid Apostolis, qui donū sanationis habebāt, sed alijs Ecclesiæ presbyteris. Et quidē expressè ibi mentionē fecit remissionis peccatorū. Respondeo: Christus loquens Marc. 16. de signis seu miraculis, consecuturis prædicationem Euangelij, dona illa non tantùm ad Apostolos refert, sed ad alios etiā credentes. Tunc igitur quando adhuc donum sanationis in Ecclesia non tantùm penes Apostolos, sed & penes alios presbyteros erat: Iacobus illis præscripsit, quomodo dono illo pie, salutariter, & ad ædificationē vti deberent tàm administrātes, quàm recipientes, quādiu mansurū esset in Ecclesia illud donū. Non igitur inde extruendū est præceptū vniuersale & perpetuū, de adhibēda vnctione, etiam postquā donū sanationis, cuius symbolū fuit vnctio, desijt, sicut inde hoc intelligi potest. 1. Cor. 14. Quidā donis linguarum & Prophetiæ abutebātur. Paulus igitur præscribit modum & formā, quomodo donis illis, quādiu erant in primitiua Ecclesia, salutariter & ad ædificationem vti deberent. Atqui desierunt iam illa. Ita cùm in primitiua Ecclesia, dono sanationis, quod tunc extabat, multi vel abuterentur, vel non rectè vterentur: Iacobus præscribit modum & formam, quomodo piè, salutariter, & ad ædificationem, dono illud vtendum sit: ne scilicet vsurpetur, tanquam chirurgicum aut medicum aliquod artificium, sed vt mentem subleuet ad considerationem peccati & miseriæ nostræ, hoc est, ad pœnitentiam, & ad agnitionem beneficiorum spiritualium Filij Dei. Hic enim vsus fuit omnium miraculorum. Docet igitur Iacobus, infirmum quando vnctione sanandus erat, commonefaciendum esse de causa morbi, vt agnosceret peccata. De fide etiam vult doceri, vt per remissionem peccatorum, causa morbi, hoc est, peccatum tolleretur. Adiungi etiam vult communes preces, vtq; infirmus etiam ex fide simul oret: neque enim incredulo aut maledicenti, alijs

Summa sententiæ Iacobi.

aliis pro se orantibus peccata dimittũtur. Hoc modo significat donum sanationis, in quo externum symbolum vnctionis adhibebatur, salutari e vsurpari posse. Remissionem verò peccatorum, non externo symbolo vnctionis, sed diserte orationi fidei tribuit: id quod etiã Lyranus intellexit. Et mox exemplo Eliæ ostẽdit, per orationes iustorũ solita miracula fieri, quale tunc etiã erat donum sanationis.

Hæc est summa sentẽtiæ Iacobi. Et si hodie adhuc in Ecclesia extaret donum sanationis, doctrina hæc & regula Iacobi, esset vtilis, & omnino seruatu necessaria. Sed quia donum illud iam in Ecclesia cessasse, manifestum & notorium est, quæstio est, an externũ eius symbolum, cui res ipsa, restitutio scilicet sanitatis per miraculum, non amplius subest, in Ecclesiæ vsu retinendum & vsurpandum sit: & quidem ita, vt ad aliud genus actionis, ad alium finem, vsum & effectum transferatur: scilicet vt per istã vnctionem, morituri cõsequantur remissionem peccatorum, custodiãtur ab insidiis Satanæ, & à terroribus mortis, vt in Domino moriãtur. Iacobus certe non dicit, vnctionem illã vel institutam esse pro morituris, vel vsurpãdam esse in articulo mortis: vt finis vitæ, peculiari aliquo præsidio munitus sit: & quas præterea causas & effectus, vnctioni suæ Pontificij tribuũt. Sed dicit eam adhiberi, ad restituendam per donum sanationis, incolumitatem. Quo igitur mãdato, qua promissione, vnctio illa, cui iam non amplius annexum est donum sanationis, trãsfertur ad alium finem, ad alium vsum & effectum? Mandatum enim & promissio, quam vnctio illa habuit, pertinet & iuxta Marcum, & iuxta Iacobum, ad donum sanationis. Et idem est, ac si iam vellem vnctionem sacerdotum ac regalem, quæ in V. Testamento mandatum & promissionem habuit, morituris applicare. Pontificiorum igitur extrema vnctio, quia postquam donum sanationis cessauit, ad alium iam vsum transfertur: nec mandatum, nec promissionem diuinam, imò nec exemplum habet, vel in Marco, vel Iacobo. Nec ipsa, vel materia, vel forma, vel actio Pontificiæ vnctionis, vel Marci, vel Iacobi descriptiones, autores habet. De oleo enim per exorcismos excantato, & conceptis verbis consecrato, nihil habet Iacobus: nihil habet de inungendis organis sensuum exteriorum. Formam etiam illam verborum Iacobus non præscribit, qua Pontificia vnctio vtitur. Iacobus vnctionem adhibet, vt infirmus per donum sanationis, restituatur bonæ valetudini. Pontificij verò eum, de quo aliqua spes vitæ est, prohibẽt inungere: sed cum præsumitur iam esse in exitu vitæ, & mox moriturus, tunc inungitur, non vt conualescat, nisi per accidens, sed vt bene moriatur. Extrema igitur Pontificiorum vnctio, non est illa, de qua Marcus loquitur: nec est illa quam Iacobus describit, siue materiam, siue formam, siue actionem, siue vsum, finem & effectum spectes. Nec fidei oratio, de qua Iacobus loquitur, est in Pontificiorum vnctione. Petũt enim per istam vnctionem dari plenam remissionem peccatorum, cum nulla talis extet diuina promissio. Et quia fides non est sine promissione: ergo non potest esse oratio fidei. Adhibent etiam inuocationem mortuorum: quæ quia mandato & promissione Dei caret, non potest esse fidei oratio. Recte itaq; dicitur extremam illam vnctionem humanum figmentum esse, nec mandatum Dei, nec promissionem gratiæ habens. Quæ enim ad donum sanationis pertinent, nõ sunt sine peculiari verbo, ad

Pontificiorũ vnctio nec ex Marco, nec ex Iacobo probari potest.

Vnctio humanum figmentum.

alios vsus transferenda. Et falsum est, quod Andradius dicit, in ægrotis fidem & orationẽ nihil valere, sine vnctione olei. Nam illud ne tunc quidem, cum donũ sanationis adhuc esset in Ecclesia, verũ fuit. Multos enim Apostoli oratione sanasse leguntur, sine vnctione olei. Et Iaco. vnctioni olei, etiam tũc quando vt externũ doni sanationis symbolum adhibebatur, non vult tribui vel sanitatẽ, vel remissionem peccatorũ: sed fidei & orationi illa tribuit.

Et iam in promptu erit respõsio, ad argumentum illud, quod aliquam speciem habet, Ceremonia vnctionis infirmorum habet verbũ Dei, & promissionem gratiæ, Mar. 6. Iac. 5. Ergo ex loco definitionis, est vere & proprie sacramẽtum N. Testamenti. Respõdeo: Quatenus vnctio est externum symbolum doni sanationis, eatenus habet verbum Dei, & promissionem. Non autem habemus mandatum verbi Dei, vt post cessationem doni sanationum, externum symbolum vnctionis in Ecclesia vel ociose retineatur & vsurpetur, vel in alium finem & vsum transferatur. Nec habemus promissionẽ de effectu gratiæ, si vnctio illa in aliam actionem, & in alium vsum transformetur: sicut ostẽdimus apud Pontificios fieri. Non igitur vere & proprie est sacramentum N. Testamenti, extrema Põtificiorum vnctio. Cessante enim re ipsa, hoc est, dono sanationis, merito etiam externum eius symbolum cessat: vnctio scilicet olei. Interim tamen in morbis Christianorum, ea quæ verbi sunt, manent: agnitio peccatorũ, fides, oratio, & remissio peccatorum: quę nullo Dei mandato, nunc postquam donum sanationis cessauit, ad vnctionẽ alligata sunt: imo ne ipsum quidem donũ sanationis, tũc etiam temporis, ad vnctionem alligatum fuit: sicut testantur omnia exempla sanationum, in actis Apostolicis, in quorũ nullo legitur vnctio olei adhibita. Quod verò obiicitur ministeriũ Apostolorum, nõ fuisse vel medicinale vel corporale, sed spirituale: ideo vnctionem illã non pertinuisse tantum ad donum sanationis. Respondeo: ideo verò adhibita fuerunt externa seu corporalia miracula, vt illis doctrina de spiritualibus beneficiis Christi confirmaretur: vtq; essent ἀναγωγὴ ad agnoscenda, desideranda, quærenda & amplectenda spiritualia & æterna bona, quæ in Euangelio offeruntur. Interea verò multis exhibita fuerunt externa miracula, qui spiritualia beneficia Christi non acceperunt: sicut econtra multi, in quorum corporibus nullum signum exhibitum fuit, gratiã Dei fide in verbo Euangelij acceperunt. Neq; enim externa miracula fuerunt organon illud, per quod offeruntur & applicantur spiritualia bona: sed tantum viam præpararunt Euangelio, quod est ministerium spiritus, in quo fides quærit & accipit gratiam, remissionem, &c.

Adhibuerũt ergo Apostoli, in dono sanationis, externum symbolum, vnctionem olei: non quod vel ipsum oleũ, vel actio vnctionis, aliquam haberet vel adferret vim & efficaciam ad sanationẽ, erat enim miraculosa, multo minus ad remissionẽ peccatorum, quam Iacobus orationi fidei tribuit. Sed quia vsitatum & notum tũc erat ex V. Testamento, oleum habere significationem donorum supernorum, & cœlestium: adhibuerunt igitur in dono sanationum, vnctionẽ olei: vt ipsum externũ symbolũ homines moneret, sanationes illas non conferri, vel humana vel magica aliqua ratione, sed esse dona cœlestia, ex diuina virtute & operatione. Secundò, quia oleum in scriptura significat spiritualia bene-

In quẽ finem Apostoli vnctionem olei adhibuerunt

ficia

ficia Dei: adhibuerunt igitur in dono sanationis, vnctionem olei, vt externo illo symbolo moneret, non debere sanatos in corporalibus illis beneficiis subsistere, sed mentem subleuare ad agnoscenda, quærenda & accipienda spiritualia beneficia mediatoris Christi, ad quæ per corporalia illa miracula inuitabantur, & manu ducebantur. Tertio, oleū in illis regionibus fuit præstantissimum, & in quotidiano vsu: non tantum ad cibum & hilaritatem, 4.Reg.4. & Psalm. 103. verum etiam ad curationes, Isai.1. Ezech. 16. Lucæ 10. Sicut igitur Isaias sumpsit ficus ad curandam pestem Ezechiæ: ita Apostoli, ne viderentur magicam exercere, oleum adhibuerunt ad sanationes, quæ tamen longe excedebant naturalem vim & efficaciam olei: erant enim miracula. Atq; ita postquam desiit donum illud sanationum, posset locus Iacobi pie & vtiliter accommodari ad vsum medicamentorum in morbis Christianorū: vt scilicet prius admonerentur de causa morbi, hoc est, vt peccata discerent agnoscere, fide Deo reconciliari, & oratione Deo valetudinem commendare. Deinde pie possent medicamentis vti, inuocato nomine Domini, adiunctis etiam precibus communibus. Hæc vtiliter considerari possunt, de causis adhibitæ vnctionis olei, in miraculosis Apostolorum sanationibus.

Non igitur, quia Marcus & Iacobus dicūt, Apostolos vnxisse infirmos oleo, ideo extrema Pontificiorum vnctio, ibi vel instituta vel promulgata est. Nam nec materia nec forma, nec actio Pontificiæ vnctionis ex Apostolica vnctione probari potest. Vsus vero, finis & effectus, quem Pontificij extremæ suæ vnctioni tribuunt, plane diuersus & alius est ab Apostolica vnctione, sicut ipsa antithesis ostendit.

Accedit, quod in vera & puriori antiquitate, de hoc Sacramento exeuntium nihil legitur. Extant apud veteres descriptiones visitationis ęgrotorum: extant historiæ, quomodo multi pij in Domino feliciter obdormierint: extant Canones antiqui, quibus præsidiis muniendi, & quo viatico instruendi sint exeuntes de hoc seculo, ἵνα εὐέλπιδες ἀπαλλάττωνται, sicut inquit Dionysius Corinthiacus: vt bona cum spe feliciter hinc migrent. Et recensentur cōsolatio verbi, fides, oratio, absolutio, communio corporis & sanguinis Domini. Nulla vero mentio fit peculiare Sacramentum vnctionis esse in Ecclesia, pro iis qui in exitu vitæ constituti, per mortem hinc migrare debent: & illā vnctionem esse firmissimum præsidium in articulo & discrimine mortis, contra peccata, contra infirmitatem carnis, contra horrorem mortis, contra insidias & potentiam diaboli, vt vnctione illa muniti, per mortem trāsire possimus ad vitā: hoc inquam in tota historia veræ & purioris antiquitatis ostendi nō potest. De Romanis enim Pontificibus iam nō loquimur.

Vnctio ignota veteri Ecclesia.

Sed obiiciunt: Certe Hieronymus in 6. capit. Marci, huic vnctioni testimonium præbet. Quis vero est ille Hieronymus? Ipsi enim sciunt, Commentaria in Marcum non esse à Stridonensi illo, sed longe post ipsius ætatem conscripta.

Obiectio Pontificiorum.

Ita iactitant etiā: Nonne Augustinus diserte vnctionem numerat, inter necessarias consolationes decedentium à seculo? Vbi vero hoc facit? in lib.2. inquiunt, de visitatione infirmorū: item, de rectitudine catholicæ conuersationis. Atqui ipsi non ignorant, hos libros non esse Augustini, sed post ipsius tempora, ab aliis conscriptos, qui posteà falso Augustino inscribi cœperunt. Et vel hinc Lector æstimare potest, qualis sit causa extremæ istius vnctionis, ad cuius comprobationem, ex suppositititiis scriptis emendicanda sunt suffragia. Et tamen illo tempore, quando libri isti scripti sunt, vnctio infirmorum nondum habuit tales appendices, quæ iam sunt substantia & quasi anima Pontificiæ vnctionis.

Non iubentur inungi organa quinq; sensuum, nō traduntur per illam vnctionem dimitti peccata, non docetur vnctionem illam esse firmissimum præsidium morientiū, contra mortem & diabolū: nondum vsitata tunc fuit in vnctione inuocatio Angelorum, Patriarcharum, Prophetarū, Apostolorum, martyrum, virginum, viduarum, &c. quæ nunc præcipua pars actionis est in extrema vnctione. Sed deducebantur tunc adhuc infirmi, ad mediatorem Christum. Et li.2.c.2. extant hæc dulcissima verba: Tutius & iucundius loquor ad meum Iesum, quam ad aliquem sanctorū spirituū Dei: plus debet mihi Christus quam alicui cœlestium spirituum. Quod ego sum, fieri dignatus est Deus: non factus est, quod est Angelus. Ad curiā Dei sui, Dei tui, præcessit Deus tuus, homo tuus: tunica tua polymita indutus: illa assiduus interpellat pro nobis. Quem igitur habes intercessorem, habes mediatorem: constitue tibi propitiū adiutorem: Et si Deus pro te, quis contra te? Et lib.1. ca. 6. describitur hæc morituri oratio: Deus meus, misericordia mea, refugium meum, te desidero, ad te confugio, ad te venire festino: ne despicias me, sub tremēdo discrimine positū: adesto mihi propitius in his meis magnis necessitatibus, non possum me redimere meis operationibus, sed tu redime me, & miserere mei: diffido de meis meritis, sed cōfido de miserationibus tuis: & plus confido de tuis miserationibus, quam diffidā de malis actibus meis. Tu es spes mea, Deus meus: tibi soli peccaui, mea culpa, Qui fui tibi charus ad redimendum, non sum vilis ad perdendum. Et nunc ad te venio, qui nulli dees: cupio dissolui & esse tecum. In manus tuas commendo spiritum meum Domine: respice me, Domine Deus veritatis, vt in pace dormiam, ac requiescam. Hæc ascripsi, vt Lector consideret, quam recens sit drama Pontificiorum in extrema vnctione.

Verba Augustini.

Sed Theophylactum etiam proferunt, qui ex veteribus Gręcis, interpretationes suas sumpsit. Quid vero ille? Num dicit, in Græca Ecclesia vnctionem fuisse peculiare Sacramentum exeuntium, vt cōstituit in exitu vitę, si oleo vngerētur in organis quinque sensuū haberent firmissimum præsidiū contra peccata, contra mortē & diabolum, Nihil certe horum dicit. Sed explicans 6.cap. Marci, dicit Apostolos oleo vnxisse illos, quos per donū sanationis curabant. Et addit, idem etiā Iacobum in sua Epistola dicere. Mox vero subiungit, propter quam significationem oleū adhibitū fuerit, pro externo symbolo doni sanationis: quia scilicet significet misericordiā Dei, & gratiā spiritus, per quam à labore liberamur, lucē & hilaritatem spiritualē accipimus.

An Theophilactus vnctionis patrocinetur.

Ita Oecumenius, explicans locum Iaco.5. nihil aliud dicit, quam hoc etiam Apostolos fecisse, quando Dominus adhuc inter homines versabatur, dum vngerent oleo ægrotantes & sanarent.

Non ergo fuit Sacramentum exeuntium in Gręca Ecclesia, Sed Chrysostomus lib.3. de sacerdotio, locum Iacobi, ad illud extremæ vnctionis Sacramentum pertinere interpretatur: inquit Lindanus. Quomodo vero? Num dicit, suo tempore in Ecclesiā

Chrysostom.

clesia fuisse peculiare sacramentum vnctionis, pro morituris, illa materia, forma & actione, ad illum finem, vsum & effectum administratum, sicut Pontificiæ vnctionis descriptio habet: vt discedentibus ex hac vita, sit munimentum & præsidium contra peccata, mortem & Diabolum? Nihil certe horum dicit Chrysostomus: sed recensens prærogatiuas Christiani sacerdotis, enumerat prædicationem Euangelij, administrationem baptismi, & cœnæ Dominicæ, & potestatem remittendi peccata, per absolutionem. Addit verò etiam in morbis sacerdotes plus prodesse, quam naturales parentes. Et illud per distributionem explicat. Primò, sæpe laborantem iam & morti vicinam animam, saluti restituerunt. Secundò, τοῖς μὲν προτέραν τὴν κόλασιν ἐργασάμενοι: hoc est, efficientes, vt flagellum morbi mitigaretur. Tertiò, τοὺς δὲ οὐδὲ παρὰ τὴν ἀρχὴν ἀφέντες ἐμπεσεῖν: hoc est, quosdam à principio præseruarunt, ne in morborum flagella, quæ sunt peccatorum pœnæ, inciderent. Ita enim reddendus est locus ille Chrysostomi, vbi interpres prorsus peregrinam reddit sententiam.

Quomodo verò sacerdotes hoc in morbis efficiunt? Respondet Chrysostomus: Quia non tantum quando nos regenerant, sed & postea potestatem habent remittendi peccata: quæ verò, & qualis sit illa potestas, in præcedentibus explicat: quæ scilicet Ioan. 20. descripta est. Addit etiam sacerdotes hoc, quod de morbis dicit, efficere docendo, monendo, καὶ τῷ δι᾽ εὐχῶν βοηθεῖν, auxilio orationum. Et post illa omnia subiicit locum Iaco. c. 5. Non autem diserte dicit, solitam tunc adhiberi externam vnctionem: sed doctrinæ, admonitionis, orationum, & absolutionis expresse meminit. Et etiamsi exerte diceret, adhibitam externam vnctionem: nihil tamen locus ille patrocinaretur Pontificiorum extremæ vnctioni. Non enim de morientibus disputat, quo præsidio muniendi sint, vt in Domino obdormire possint; sed expresse agit de præseruatione, mitigatione, & liberatione à morbis corporalibus: sicut ex Græco textu manifestum est. Nec materia igitur, nec forma, nec actio, nec finis, nec vsus, nec effectus extremæ vnctionis Pótificiorum, ex illo loco Chrysost. probari potest. Non enim satis est ad probationem Pontificiæ vnctionis, ostendisse, quod veteres mentionem faciant vnctionis, quæ in Marco & Iacobo describitur: sed hoc monstrandum est, veterem Ecclesiam vnctionem agnouisse & vsurpasse, pro peculiari sacramẽto illorum, qui in exitu vitæ constituti erant, tali materia, forma, actione, tali opinione, in eum finem & vsum, sicut Pontificij de sua extrema vnctione tradunt. Hoc verò ex nullis fide dignis ver antiquitatis scriptis, docere possunt.

Hoc verò ostendi potest, non diu post Apostolorum tempora, Apostolicam infirmorum vnctionem, extra donum sanationis in alium vsum transformatam & deprauatam fuisse ab hæreticis. *Irenæus.* Irenæus enim lib. 1. c. 18. dicit, ex Valentinianis quosdam morientes suos ad finem defunctionis inungere, mittentes capitibus eorum oleum & aquam, cum inuocationibus: idque ex opinione, quod illa vnctione redimantur. Notabilis est historia, quod actio Apostolicæ vnctionis, extra donum sanationis, ad morientes transferri cœpit ab hæreticis, ea opinione quod morientes in fine defunctionis, per illam vnctionem redimerentur. Illud vero Irenæi tempore, inter hæreses computatum fuit. Consideret autem Lector, quantum illa Irenæi descriptio absit ab extrema Pontificiorum vnctione. Dionysius cap. 7. suæ hierarchiæ, super mortuum iam sepeliendum, fundit oleum: id quod simpliciter ex Ethnicorum consuetudine sumptũ fuit, sicut Virgilius inquit:

Corpusq. lauant frigentis, & vngunt.

Et notus est Ennij versiculus:

Tarquini corpus bona fœmina lauit & vnxit.

Apuleius illud vocat vltimum lauacrum, de asino aureo, lib. 9. Hæc historica ideo obseruanda sunt, vt consideretur mature irrepsisse in Ecclesiam superstitiones, circa vnctiones morientium & mortuorum. Sed Irenæi tempore, tales vnctiones inter hæreses reiectæ fuerunt. Dionysij verò mortuorum vnctionem, ex reliquiis ethnicæ superstitionis seruatam Ecclesia non recepit.

Vtilis est & hæc obseruatio quomodo tandẽ deuentum sit ad extremam Pótificiorum vnctionem, pro exeuntibus. Quamdiu in Ecclesia extitit donum sanationis, mansit etiam vsus vnctionis, simplici oleo. Postea oleo sanctificato, quidam miraculosas ediderunt sanationes: vt de discipulis Antonij. *Ruffinus.* Ruffinus in Ecclesiastica historia, lib. 11. c. 4. scribit: Cum illis oblatus fuisset homo, iam pridem membris omnibus, & præcipue pedibus aridus, vnxerũt eum oleo, in nomine Domini: statimq; confirmatæ sunt plantę eius. *Sulpitius Seuerus.* Sulpitius Seuerus c. 21. scribit, sanctum Martinum puellam quandã paralysis ægritudine ita correptam, vt nullo iam ad humanos vsus, corporis officio fungeretur, oleo sanctificato sanitati restituisse. In Tripar. lib. 8. c. 1. Socrates scribit, Monachum Beniamin habuisse gratiã, solo tactu manus, aut oleo sanare morbos. Cum vero ad oleum sanctificatum, nulla amplius miracula sanationis sequerentur: ne tamen nullus eius esset vsus, *Felix IIII.* Felix IIII. circa annum Domini 528. instituit, infirmos ante obitum oleo esse inungendos. Postea progressũ temporis, subinde alia atque alia addita sunt: donec tandem sacramentũ illud Pontificium, cum omni sua paratura, inde extructum est: quod nunc tanquam à Christo insinuatum, à Iacobo Apostolo promulgatum, tanti venditatur, vt absque ingenti scelere, & ipsius Spiritus sancti iniuria, contemni non posse affirmetur.

DE SACRAMENTO ORDINIS, &c.

CAPVT I.

Sacrificium & Sacerdotium ita Dei ordinatione coniuncta sunt, vt vtrumque in omni lege extiterit. Cum igitur in nouo Testamento, sanctum Eucharistiæ sacrificium visibile, ex Domini institutione catholica Ecclesia acceperit: fateri etiam oportet, in ea nouum esse visibile & externum sacerdotium, in quod vetus translatum est. Hoc autem ab eodem Domino Saluatore nostro institutum esse, atque Apostolis, eorumque successoribus in sacerdotio potestatem traditam consecrandi, offerendi & ministrandi corpus & sanguinem, nec non & peccata dimittendi & retinendi, sacræ literæ ostendunt, & Catholicæ Ecclesiæ traditio semper docuit.

CANON I.

Si quis dixerit, non esse in nouo Testamento sacerdotium visibile & externum, vel non esse potestatem aliquam consecrandi & offerendi verum corpus & sanguinem Domini, & peccata remittendi & retinendi, sed officium tantum, & nudum ministerium prædicandi Euangelium, vel eos, qui non prædicant, prorsus non esse sacerdotes, anathema sit.

EXA-

EXAMEN.

Breuis & facilis est explicatio, si ostendatur, qua de re cõtrouersia sit. Clamitant enim eos qui Pontificium sacerdotium non probant, omnem ordinem ex Ecclesia tollere: infinita confusione cuiuis ex plebe ministerium prostituere: ac (quod Tertullianus hæreticis tribuit) ex sacerdotibus laicos facere, & sacerdotalia munera laicis iniungere, vt nulla sit ministerii vel authoritas, vel dignitas, &c. Principio igitur hæc calumnia remouenda est: Et merito improbantur Anabaptistæ & Enthusiastæ, qui vsum externi ministerij, verbi & Sacramẽtorum, vel prorsus ex Ecclesia tollunt, vel fingũt inutile & non necessarium esse, docent enim, potius sine vsu externi ministerij, verbi & Sacramentorum, nouas & peculiares reuelationes & illuminationes à Deo petendas & expectandas esse: & hanc rationem vocationis, illuminationis & conuersionis, multo præstantiorem & augustiorem esse, quam si voce ministerij vtamur: & Deus quidem est, cuius virtute, operatione, efficacia, instinctu & afflatu, ea quæ ad vocationem, illuminationem, conuersionem, pœnitentiam, fidem, nouitatem, & breuiter, quæ ad negocium salutis nostræ pertinent, in hominibus inchoantur, efficiuntur, augentur & conseruantur. Sed certo suo consilio Deus constituit, se velle illa dispensare, non infusis in hominum animos, nouis & peculiaribus reuelationibus, illuminationibus & tractatibus, sine aliquo medio, sed per externum ministerium verbi. Illud vero ministerium non Angelis commendauit, vt illorum apparitiones petendæ & expectandæ sint: sed in hominibus posuit verbum reconciliationis, & per illos vult sonare vocem Euangelij, diuinitus patefacti.

Anabaptistæ & Enthusiastæ.

Sunt quidem omnes Christiani Sacerdotes, 1. Petri 2. Apocal. 1. eo quod spirituales hostias Deo offerant: quisque etiam domi suæ, verbum Dei docere potest, & debet. Deut. 6. 1. Cor. 14. Non tamen quiuis Christianus, publicum verbi & Sacramentorum ministerium sibi sumere & arrogare debet. Nõ enim omnes sunt Apostoli, non omnes Doctores, 1. Corin. 12. sed qui peculiari & legitima vocatione, à Deo ad hoc ministerium segregati sunt, Actor. 13. Ierem. 23. Rom. 10. idque fit vel immediate, vel mediate. Et quæ sit legitima ratio vocationis, quæ fit voce Ecclesiæ, Paulus, 1. Timoth. 3. & Tit. 1. præscripsit. Et quidem ipse Christus, immediate quosdam ad hoc ministerium vocauit: vt ostenderet, se probare eorum ministerium, qui voce Ecclesiæ, iuxta regulam ab Apostolis præscriptam, eliguntur & vocantur: quod postea latius explicabitur. Addita vero est etiam promissio, Deum vere efficacem esse per hoc ipsum ministerium docentium Euangelium: quod ipse filius Dei, perpetua vocatione vult in Ecclesia conseruare, sicut Paulus inquit, Ephe. 4. Ascẽdit, dedit dona hominibus: & ipse dedit quosdam Apostolos, quosdam Prophetas, alios Euangelistas, alios autem Pastores & Doctores, ad consummationem sanctorum, in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi. Ad huius igitur ministerij vsum, quod Deus instituit, & in Ecclesia conseruat, deducendi sunt homines: & docendi, per hoc ministerium exhiberi nobis æterna bona, & quidem hoc modo Deus nos recipiat, ac à peccato & potestate Diaboli, & æterna morte nos eripiat, ac iustitiam & vitam æternam nobis restituat. Hoc verò ministerium, potestatem habet diuinitus cõcessam, 2. Corinth. 10. & 13. sed illam certis officiis & limitibus circumscriptam: prædicare scilicet verbum Dei, errantes docere, peccantes corripere, segnes hortari, anxios consolari, infirmos erigere, contradicentibus resistere, falsam doctrinam taxare & damnare, vitia morum arguere, sacramenta diuinitus instituta dispensare, peccata remittere & retinere, esse exemplar gregis, orare pro Ecclesia, & priuatim, & publicas preces Ecclesiæ præire, pauperum curam agere, contumaces publice excommunicare, & vicissim resipiscentes recipere, & Ecclesiæ reconciliare: instituere ministros Ecclesiæ, iuxta Pauli præscriptum: constituere cum consensu Ecclesiæ ritus seruientes ministerio, qui non pugnent cum verbo Dei, nec onerent conscientias, sed faciant ad ordinem, grauitatem, decorum, tranquillitatem, ædificationem, &c. Hæc enim sunt, quæ ad duo illa capita pertinent, ad potestatem scilicet ordinis, & ad potestatem iurisdictionis.

Nec vero de vocabulis dimicamus. Paulus generali appellatione vocat ministros, Doctores, Pastores. In Scriptura noui Testamenti, appellatio sacerdotum & sacerdotij, nusquam tribuitur ministerio noui Testamẽti. Sed Ecclesiasticorum scriptorum vsu inualuit, ministerium vocare sacerdotiũ, & ministros sacerdotes. Ita Chrysostomus ἱερωσύνην vocat, quicquid ad ministerium noui Testamenti pertinet. Augustinus de Ciui. Dei, li. 20. inquit: Episcopi & presbyteri, proprie iam in Ecclesia Sacerdotes vocantur. Si igitur hoc tantum vellent Pontificij, in nouo Testamento esse externum Sacerdotium, hoc est, externum ministerium verbi & Sacramentorum, sicut iam explicauimus: nulla esset controuersia, nec propter appellationem Sacerdotij mouerentur turbæ, modo res quæ veræ & necessariæ sunt, saluæ essent. Sed quid velint & quærant, nõ obscurum est. Nam in primo hoc Canone exprese dicunt, se per sacerdotiũ, de quo dimicant, non intelligere officium & ministerium prædicandi Euangelium: sed in primo capitulo declarant, se propter sacrificium Missæ, de externo & visibili suo sacerdotio pugnare, quod definiunt, principaliter esse potestatem sacrificandi Christum in Missa. Et tale sacerdotium ideo fingunt, necessarium esse, vt Ecclesia habeat mediatores, qui causam eius coram summo iudice Christo agant: & actione illa sacrificij offensam Patris placent, & impetrent Ecclesiæ propitiationem, & alia cum spiritualia dona ad salutem necessaria, tum etiam corporalia ad hanc vitam pertinentia: imò liberationem animarum ex purgatorio. Sed hoc sacrificium non tantum commenticium, sed cõtumeliosum & blasphemum esse in Christum, supra in loco de Missa ostendimus. Non igitur opus est, peculiarem hoc loco instituere refutationem. Quale enim sacrificium est, tale etiam est sacerdotium. Hanc tantum commonefactionem addam, quod primus Canon sacerdotium ipsorum ita sacrificio deuouet, vt à ministerio verbi liberet: id quod alias multo apertius profitentur: ministerium scilicet docendi, dispensationem baptismi, & distributionem Eucharistiæ, quæ per Diaconos fieri potest, non esse de substantia sacerdotij Pontificij. Instituatur itaque collatio. Christus dicit: Ite, docete, prædicate, baptizate. Matth. 28. Marc. 16. Paulus dicit: Episcopus tenax sit fidelis sermonis, ac potens exhortari per sanam doctrinam, & contradicentes conuincere. Tit. 1. sit aptus ad docendum. 1. Timoth. 3. attendat lectioni & doctrinæ,

Chrysostomus.

Augustinus.

Pontificiorum sacerdotium.

ctrinæ, cap. 4. peccantes coram omnibus arguat, ca. 5. &c. Apoſtoli ideo aliis officiis ſe exonerant, vt poſſent inſtare doctrinæ, & orationi, Actorum 6. Paulus dicit: Non miſit me Chriſtus baptizare, ſed Euangelizare, 1. Cor. 1. Hæc vero quæ ad miniſterium verbi, hoc eſt, ad ſacerdotiū pertinere, Chriſtus & Apoſtoli affirmant, Pontificij à ſubſtantia ſacerdotij remouent. Diſpenſationem etiam Baptiſmi, & diſtributionem Euchariſtiæ, non volunt proprie ad ſuum ſacerdotium pertinere. Omnia igitur & ſingula, in quibus ſcriptura miniſteriū noui Teſtamenti conſiſtere tradit, Pontificij à ſuo ſacerdotio remouent & ſeparant. Ex ſacrificio vero corporis & ſanguinis Chriſti in Miſſa, quod præter imo contra Scripturam in Eccleſiam inuectum eſt, ſicut in loco de Miſſa oſtenſum eſt, cōſtituunt ſubſtantiam ſui ſacerdotij. Addunt etiam remiſſionem & retentionem peccatorum. Sed illam nolunt fieri voce & annunciatione Euangelij, ſicut Chriſtus eam inſtituit, ſed actu illo iudiciali, de quo in præcedenti loco dictum eſt. Pontificium igitur ſacerdotium, non eſt miniſterium noui Teſtamenti, ſed vere abominatio Antichriſti, ſtans in loco ſancto. Veteres quidem aliquando dicunt, ſacerdotū eſſe, offerre corpus & ſanguinem Chriſti: ſed quod illud intelligant de adminiſtratione cœnæ Dominicæ, iuxta Chriſti inſtitutionem, ſupra in loco de Miſſa oſtenſum eſt. Nam & Paulus prædicationem Euangelij, vocat ſacrificium. Multi qui hactenus inter Pontificios aliquid moderationis præ ſe tulerunt, ſignificarunt ſe optare talem ſacerdotij reformationem, vt miniſterium docendi, quod iuxta Scripturæ traditionem, ad miniſterium noui Teſtamenti pertinet, ſacerdotibus rurſus curandum iniungeretur. Sed Tridentinum Concilium ſimpliciter definit ſacerdotium, actione ſacrificij: & Canon 1. anathema denunciat illi, qui dixerit, eos qui non exercent miniſterium verbi & Sacramentorum, non eſſe Sacerdotes. Vnicum vero fundamentum habent, quia ſcilicet in veteri Teſtamento, fuit ſacerdotium ad offerendas victimas: & in nouo Teſtamento, eſt impletio vmbrarum veteris. Sed inde non conficitur Pontificiorum ſacerdotiū. Sacrificia enim veteris Teſtamenti, impleta & conſummata eſſe in nouo, vnica victima veri Pontificis noſtri Chriſti, Epiſtola ad Hebræos prolixe docet.

Obiectio Pontificiorum.

Sed inquiunt: Paulus tamen diſputat, 2. Corinth. 3. ſi miniſterium veteris Teſtamenti fuit in gloria, multo amplior erit gloria miniſterij noui Teſtamenti. Reſpondeo: Quid ſit miniſterium illud noui Teſtamenti, & quæ officia ad illud pertineant, non eſt conſtituendum ex χακοζηλία ceremoniarum veteris Teſtamenti: ſed diſcendum eſt ex deſcriptionibus Chriſti & Apoſtolorum, in nouo Teſtamento.

CAPVT II.

Cvm autem diuina res ſit ſancti Sacerdotij miniſterium, conſentaneum fuit, quo dignius & maiori cum veneratione exerceri poſſet, vt in Eccleſia ordinatiſſima diſpoſitione, plures & diuerſi eſſent miniſtrorum ordines, qui ſacerdotio ex officio deſeruirent: & ita diſtributi, vt qui iam clericali tonſura inſigniti eſſent, per minores ad maiores aſcenderent. Nam non ſolum de Sacerdotibus, ſed & de Diaconis ſacræ literæ apertam mentionem faciunt: & quæ maxime in illorum ordinatione attendenda ſunt grauiſſimis verbis docent: & ab ipſo Eccleſiæ initio, ſequentium ordinum nomina atque vniuſcuiuſque eorum propria miniſteria, Subdiaconi ſcilicet, Acolythi, Exorciſtæ, Lectoris & Oſtiarij, in vſu fuiſſe cognoſcūtur, quamuis non pari gradu. Nam ſubdiaconatus ad maiores ordines, à Patribus & ſacris Concilijs refertur: in quibus & de aliis inferioribus frequentiſſime legimus.

CANON II.

Si quis dixerit, præter ſacerdotium non eſſe in Eccleſia Catholica alios ordines, & maiores, & minores, per quos velut per gradus quoſdam in ſacerdotium tendatur, anathema ſit.

EXAMEN.

Hoc loco de ſeptem ſuis ordinibus, hoc eſt, de vmbra potius & larua inanium titulorum, quibus res ipſæ in ipſorū Eccleſia nec ſubſunt amplius nec adſunt, dimicant Pontificij. Illud tamen non gratis faciunt, ſed propter pingues illas præbendas: quæ titulis illis, tunc cum vera adhuc miniſterij officia, ipſis coniuncta erant, annexæ ſunt. Illa præbendarum beneficia, vt collapſis & reiectis officiis, ſpecie aliqua retinere poſſent, ex ocioſis titulis fecerunt totidem Sacramenta: atque ideo de hac ſua Helena pugnant.

Origo graduum ſeu ordinum miniſterij.

Res autem ita ſe habet. Quia ad miniſterium Eccleſiæ, multa pertinent officia, quæ in magna credentis populi frequentia non poſſunt commode, omnia & ſingula ab vno vel à paucis expediri: vt igitur ordine, decenter, & ad ædificationem omnia fierent, cœperunt multiplicato Eccleſiæ cœtu officia illa miniſterij, in gradus quoſdam miniſtrorum diſtribui, quos τάξεις ſeu τάγματα poſtea appellarunt: vt quiſque haberet deſignatam certam quaſi ſtationem, in qua certis miniſterij officiis, Eccleſiæ inſeruiret. Ita Apoſtoli principio curarunt miniſterium verbi & Sacramentorum, & ſimul etiam eleemoſynarum contributionem & diſpenſationem. Poſtea vero creſcente numero diſcipulorum, partem illam miniſterij, quæ ad eleemoſynas pertinet, aliis quos diaconos nominabant, commendarunt. Et rationem qua illud faciunt, aſſignāt: vt ſcilicet ipſi, miniſterio verbi & orationi diligentius, ſine auocamentis, inſtare poſſent, Actorum 6. Et hęc prima origo graduum ſeu ordinum miniſterij, in Eccleſia Apoſtolica, oſtendit, quæ cauſa, quæ ratio, quis finis & vſus debeat eſſe huiuſmodi ſeu graduum ſeu ordinum: vt ſcilicet pro ratione cœtus Eccleſiaſtici, ſingula officia, quę ad miniſterium pertinent, commodius, rectius, diligentius, & ordine, cum aliqua grauitate, ad ædificationem obeātur. Et quia Apoſtoli, ex diaconis poſtea qui probati erant, aſſumpſerunt ad miniſterium docendi, vt Stephanum & Philippum: colligitur hunc etiam vſum eſſe horum ſeu graduum ſeu ordinum, vt in minoribus prius præparentur & probentur, vt poſtea grauiora miniſterij officia, tutius & cum vtilitate ipſis commendari poſſint. Et hoc eſt quod Paulus dicit, 1. Timoth. 3. Probentur primum, & ſic miniſtrent. Item. Qui in diaconatu bene miniſtrauerint, gradum bonum ſibi acquirent. Ita in Liturgia Antiochenæ Eccleſiæ, Actor. 13. fuerunt Prophetæ & Doctores: quorum illi vel de futuris vaticinabantur, vel difficiliora Scripturæ loca interpretabantur, 1. Cor. 15. hi elementa doctrinæ Chriſtianæ populo proponebant. Hebræo. 5. Paulus & Barnabas aſſumunt Marcum in miniſtrum. Act. 13. non vt corporalia tantum ipſis miniſteria exhiberet, ſed vt partes quaſdam miniſterij verbi, ipſi commendare poſſent: ſicut expreſſe dicit Paulus Act. 15. In Corinthiaca Eccleſia fuerūt Apoſtoli, Prophetæ, Doctores: quidam linguis loquebātur, quidam interpretaban-

rabantur, quidam habebant Psalmos, quidam orationes, benedictiones, & gratiarum actiones, non in priuatis exercitiis, sed in publicis Ecclesiæ conuentibus. 1. Cor. 12. & 14. Ad Ephesios 4. recensentur hi ministerij gradus: I. Apostoli, qui non erant ad certam aliquam Ecclesiam, nec per homines, sed immediate à Christo vocati: & habebant mandatũ vbiq; docendi, & ornati erant testimonio spiritus & miraculorum, quod in doctrina non errarent, sed quod diuina & cœlestis esset ipsorum doctrina, ad quam reliqui Doctores omnes alligati essent. II. Prophetæ, qui vel reuelationes habebant de futuris, vel qui linguas & Scripturas interpretabantur pro prouectioribus: hæc enim 1. Cor. 14. tribuũtur Prophetis noui Testamenti. III. Euangelistæ, qui non erant Apostoli, & tamen non erant ad vnã certam aliquam Ecclesiam destinati, sed mittebantur ad diuersas Ecclesias, vt ibi Euangelium docerent, præcipue vero, vt prima fundamenta iacerent. Talis Euangelista fuit Philippus, Acto. 21. Timotheus, 2. Timoth. 4. Tychicus, Syluanus, &c. Tales etiam Euangelistas, post Apostolorum tempora fuisse testatur Eusebius lib. 3. cap. 37. &c. IIII. Pastores, qui certo gregi Ecclesiæ præfecti erant: sicut ostendit Petrus, 1. Petri 5. & non tantum docebant, sed & Sacramenta administrabant, & habebant inspectionem auditorum: sicut Ezechiel cap. 35. officium pastoratus describit. V. Doctores, quibus nõ erat commendata præcipua Ecclesiæ gubernatio, vel inspectio, sed tãtum doctrinam simpliciter populo proponebant: quales postea fuerunt κατηχηταί. Ita Roma. 2. Paulus vocat διδάσκαλον νηπίων. Et ita in hac significatione expresse vsurpatur verbũ διδάσκειν, Heb. 5. Hos vero gradus omnes, Apostoli complectuntur appellatione Presbyterij & Episcopatus: aliquando etiam generali appellatione vocant diaconos, quibus ministerium verbi & Sacramentorum commissum est. Colossen. 1. 1. Thess. 3. 2. Cor. 3. & 11. Ephes. 3. Ipse etiam Paulus aliquando ministerium verbi ita curauit, vt Sacramentorum administrationem aliis commendaret. 1. Cor. 1. Non misit me Christus baptizare, sed euangelizare. & 1. Tim. 5. meminit duplicium presbyterorũ: quorum alij laborabant in verbo & doctrina, alij censuris Ecclesiasticis præpositi erant: cuius presbyterij etiam Tertull. meminit in Apologetico ca. 39. Hi ferme gradus sunt, in quos tributa leguntur officia ministerij Ecclesiastici tempore Apostolorum. Et habet illa distributio, exempla veteris etiã Testamenti. Dauid enim 2. Paral. 23. & sequentibus, ministerium templi in certos gradus seu ordines distribuit. Fuerunt etiam in synagoga Lectores, qui tantum textum Scripturæ legebant. Fuerunt vero præterea Doctores, qui interpretabantur Scripturam, & accommodabant textum ad exhortationes, Luc. 2. Acto. 15. Et hæc fuit differentia inter Scribas & Pharisæos. Addenda vero est propter præsentem disputationem hæc commonefactio. I. Non esse verbo Dei mandatum, qui vel quot tales gradus seu ordines esse debeant. II. Non fuisse tempore Apostolorum, in omnibus Ecclesiis, & semper, eosdem & totidem gradus seu ordines, id quod ex Epistolis Pauli ad diuersas Ecclesias scriptis manifeste colligitur. III. Non fuit tempore Apostolorum, talis distributio graduum illorum, quin sæpius vnus & idem, omnia illa officia, quæ ad ministerium pertinent, sustineret & exequeretur: id quod ex Apostolica historia manifestũ est. Liberæ igitur fuerunt tempore Apostolorum, tales ordinationes, habita ratione ordinis, decori & ædificationis: nisi quod tunc peculiaria quædam dona, vt linguarum, Prophetiæ, Apostolatus, & miraculorum, certis quibusdam personis à Deo collata fuerunt. Illi vero gradus, de quibus hactenus diximus, non fuerunt aliquid præter & extra ministerium verbi & Sacramentorum: sed ipsa & vera officia ministerij, in gradus illos distributa fuerunt, propter causas iam expositas.

Illud Apostolorum exemplum, primitiua Ecclesia eadẽ ratione, & simili libertate imitata est. Gradus enim officiorum ministerij distributi fuerunt: nõ autem eadem plane ratione, sicut in Corinthiaca, vel in Ephesina Ecclesia, sed pro ratione circũstantiarum cuiusq; Ecclesiæ. Vnde colligitur, quæ fuerit in distributione illorum graduum libertas.

Dionysius ca. 5. suæ hierarchiæ, expresse tres tantum ordines numerat: I. ἱεράρχου, cui tribuit summum & perfectissimum docendi officium, in declaratione omnium mysteriorum Christi, & administrationem Sacramentorum. II. τῶν ἱερέων, Sacerdotum, qui in Catechesi institutum, plenius erudiunt, & ad Pontificem ducunt, adiuuant in iis, quę ad Sacramentorum administrationem pertinent. III. τῶν λειτουργῶν, ministrorum, quibus tribuit officium purgandi & præparandi initiandos, hoc est, catechizandi. Et ca. 3. Ministrorum, inquit, officio, sacrarum Scripturarũ lectio suo ordine recitatur. Item: Ministrorum alij pro claudendis templi foribus astant, quando eiiciuntur catechumeni, pœnitentes, energumeni: alij aliud officium habent, exuunt baptizandum, &c. Vides, numerat multa ministerij officia, nec tamen singulis peculiares ordines attribuit, sed tres tãtum ordines numerat. Canones Apostolorum nominant Episcopum, Presbyterum, Diaconum, Lectorem, & Cantorem: non autem ibi mentio fit Ostiarij, Exorcistæ, Acoluthi. Ambrosius in 4. caput ad Ephesios, describens gradus officiorum ministerij sui temporis, recenset Episcopos, Presbyteros, Diaconos, Lectores, Exorcistas. In libello qui Hieronymo inscribitur, de septẽ gradibus Ecclesiæ, non recensentur Exorcistæ & Acoluthi. Non igitur catholicum dogma est, de septem illis ordinibus. Quidam vero veterum plures vltra septẽ illos numerant ordines. Ignatij Epistola annumerat τοὺς κοπιῶντας, quos Epiphanius vocat κοπιάζοντας. Hieronymi libellus vocat fossores, qui scilicet mortuorum funera curabant, & sepeliebãt. Græcis est peculiare officium syngelorum. Ignatius ordinibus annumerat confessores: Clemens, catechistas. Canonistæ numerant 9. ordines. Psalmistas enim & Episcopos annumerant. Multiplicatio vero Ecclesiasticorum ordinum, inde postea orta est. Cyprianus enim li. 3. Epist. 22. ostendit talem fuisse disciplinam, vt nihil quod in Ecclesia & rebus Ecclesię, etiãsi non proprie ad ministerium verbi pertineret, agendũ esset, per alios exequerentur quam per clericos. Atq; ita pedissequos seu famulos Episcoporum & Presbyterorũ, oportebat esse clericos. Inde postea ex clericis sumpti sunt œconomi, defensores, vicedomini maiores domus. Erant igitur clerici, qui peculiari & arctiori disciplina formabãtur & pręparabantur ad ministerium Ecclesiæ. Atq; illi primũ ad minora quædam officia adhibebantur, vt in illis studium, diligentia, fides & grauitas ipsorum probaretur, an idonei futuri essent ad maiora & grauiora ministerij officia. Et in frequentioribus Ec-

ribus Ecclesiis, cum præsertim vndique ex agris, vicis & oppidulis ad Metropolitanam Ecclesiam, præsertim in solennioribus festis, conueniendum esset, sicut multi veteres Canones hoc præcipiunt, vnus vel pauci, non potuerunt omnia & singula ministerij officia obire. Distincti igitur fuerũt gradus seu ordines non ociosis titulis, sed certis officiis, ad ministerium Ecclesiæ pertinentibus. Erat Episcopus tractans verbum Dei, & curans disciplinam Ecclesiæ. Erant presbyteri docentes & administrãtes Sacramenta. Erant diaconi, præfecti thesauris Ecclesiæ, vt inde pauperum, & præcipuè ministrorum Ecclesiæ, sustentationem curarent. Postea diaconi etiam ad subleuandam partem aliquam ministerij Episcopi & presbyterorum, adhiberi cœperunt: sicut testatur etiam Hieronymus ad Rusticũ: vt ad prælegendum aliquid ex Scriptura, ad docendum, exhortandum, &c. monere populum, vt intenti essent, corda haberent ad Dominum, pacem annũciare, parare ea quæ pertinent ad administrationem Sacramẽtorum, distribuere populo Sacramenta, ordinandos deferre ad Episcopum, de iis quæ ad disciplinam pertinent, monere Episcopos, &c. Conqueritur autem Hieronymus ad Rusticũ Narbonensem, talia multa diaconis, in Romana præsertim Ecclesia imposita fuisse, præter Apostolicam disciplinam, & præter morem aliarum Ecclesiarum: vt ita primum & verum diaconorũ officium, in diaconis ferme obliteratum fuerit. Quia enim nouis illis officiis diaconi occupabantur, substituti fuerunt illis subdiaconi, qui oblationes fidelium, quæ pro sustẽtatione pauperum & ministrorum contribuebantur, colligebant. Erant præterea Lectores qui ex Scriptura præsertim ex veteri Testamento publice populo prælegebant: noui enim Testamenti lectio postea diaconis attributa est. Erant Psalmistæ seu Cantores, qui præcinebant, quæ totus populus canere solebat. Erant Ostiarij seu ianitores, qui tempore mysteriorum, post denunciationem diaconi, templo eiicebant gentiles, catechumenos, pœnitentes, energumenos, hæreticos, & excommunicatos, ita enim Dionysius hoc officium describit. Episcopi, presbyteri, & diaconi, habebant suos famulos, ministros, comites seu assectatores, quorum opera, si necessitas exigebat, vtebantur: sicut Paulus Onesimi opera vsus fuit: Illos nominarunt ἀκολύθους: vnde postea inscitia fecit ceroferarios. Erant præterea Exorcistæ, qui donum habebant eiiciendi aut compescendi dæmonia.

Hæc distributio graduum, in frequentioribus Ecclesiis, ratione officiorum quæ ad ministerium pertinent, vtilis fuit ordinis gratia, ad decorum & ad ædificationem. In minoribus vero seu rarioribus Ecclesiis, non necessaria iudicata fuit talis graduum distributio: & in frequentioribus etiam, non vbique similis & eadem fuit graduum illorum distributio. Hac vero ratione, in hunc vsum, & ea libertate, plerique illi veteris Ecclesiæ gradus, apud nos etiam seruantur.

Hæc recensui, vt eo commodius ostendi possit, quid in hoc capitulo, de gradibus seu ordinibus Ecclesiasticis, in controuersia positum sit. Neque enim distributionem illorum graduum, qualis fuit in Apostolica & in veteri Ecclesia, simpliciter reiicimus aut damnamus: sed pro ratione necessitatis & ædificationis, in nostris Ecclesiis, illa vtimur, eo modo, sicut dictum est. Hoc vero iuste & merito in Pontificiis ordinibus reprehendimus: I. quod titulos sine re, & beneficia titulorum sine officijs, retineant & vsurpent. Cum enim Canonici officia ministerij verbi & Sacramentorum, ex suis amplissimis templis, ad angustas & humiles parrochiarum ædiculas, vbi vnus vel duo omnia ministerij officia obire cogebantur, reiecissent, retinuerunt ipsi ociosos quidem titulos in ministerij officiis: non tamen inanes titulos, propter pingues enim præbendas titulos ordinum retinuerunt. Episcopi non amplius docebant, presbyteri non administrabant populo Sacramẽta, non contribuebantur amplius oblationes, cum Ecclesiæ satis dotatæ essent. Ad quid igitur opus fuit vel diaconis, vel subdiaconis? disciplina eiiciendi catechumenos, pœnitentes & energumenos, iamdudum collapsa est. Quis igitur vsus est ostiariorum? vt enim fores templi occludãtur, vt canes expellantur, vt pauimentum purgetur, ad illud non est opus peculiari ordinis Sacramento. Lectores non legunt, vt populus intelligat: Cantores non præcinunt, vt populus simul canat. Non igitur habent vel Lectores vel Cantores, quales in veteri Ecclesia fuerunt. Non habent donum expellendi dæmonia: qualis igitur apud ipsos ordo est Exorcistarum? Ministri Episcoporum & Presbyterorum, equites & milites sunt: & tamen de Sacramento ordinis acoluthorum multa disputant. Prorsus nullus igitur veri ministerij Ecclesiastici gradus seu ordo in eo officio, sicut in Apostolica & veteri Ecclesia fuit, apud Pontificios reperitur, sed vacuos tantum titulos habent. Hoc etiam in ludibrium verterunt, quod iuxta veteres Canones, nemo ad superiores ordines assumi debet, nisi prius in minoribus probatus fuerit. Vel enim simul, vel exiguo interuallo, conferunt omnes minores ordines, & in illis ipsis tamen, nullas veras ministerij functiones exercent, quibus ad verbi & Sacramentorum ministerium præparari possent. II. Titulis illis adulterina supposuerunt officia, reiecto vero & legitimo ministerio verbi & Sacramentorum. Ex Episcopatu enim fecerunt politicam dominationem, ex presbyteris fecerunt sacrificulos, ex acoluthis fecerunt ceroferarios. Quia enim veteres alicubi dicunt fuisse ministros luminarium, in nocturnis conuentibus, Pontificij finxerunt acoluthum Græcis significare, Latinis ceroferarium, solem in media luce facibus illuminantem: interpretatione prorsus falsa, inepta & barbara. Ex Ostiariis fecerunt thesaurarios. Lectores & Cantores quantum à forma veteris Ecclesiæ degenerarint, sola collatio ostendit. Et postremo, omnes ordines, maiores & minores, tandem transformati sunt in Lectores & Cantores: quid enim aliud quotidie agũt? idque contra ipsos Canones, dist. 92. In sancta Romana, Exorcistas transformarunt in magicos incantatores. Olim enim fuit peculiare donum, voce humana, & potestate diuina flagellare, vrere, torquere, & de corporibus exigere diabolum: vel certe compescere. Fuisse donum illud suo adhuc tempore in Ecclesia, Tertull. testatur in Apologetico. Et Cyprian. li. 4. Epist. 77. Quod hodie, inquit, etiã geritur per Exorcistas. Ambrosius etiam li. 1. ca. 44. Alius exorcizandis, qui malo laborant spiritu, sollicitior. Augustini etiam tempore donum illud adhuc fuisse, colligitur li. 10. de Ciuit. ca. 22. Chrysost. vero & Prosperi ætate, obsessi in templum adducebantur, & sæpe communibus Ecclesiæ precibus liberabãtur. Postea cum donum illud desiisset, vt tamen Exorcistarum ordo retineretur, aliud excogi-

tatum fuit quod ipsis tribueretur officium: vt scilicet catechumenos baptizádos, exorcismis & exsufflationib. præpararent ad Baptismum: sicut testatur liber de Ecclesiasticis dogmatibus, cap.51. Et Nazianzenus inquit: Ne ægre feras exorcismi culturam longiorem, neque ob illius prolixitatem defatigeris. Sed non fuit talis peculiaris exorcizandi actio, in Apostolica Ecclesia, nec exorcistarum veteris Ecclesiæ hoc fuit officium, & nunc illud ne apud Pontificios quidem seruatur. Ostendit autem hoc exemplum, quid faciat κακοζηλία. Cum donum eiiciendi dæmonia desiisset, & tamen vellent ordinem exorcistarum retinere: aliud & nouum quod ipsis tribueretur, excogitatum est officium. Quidam vero recitationem exorcismorum retinuerunt, cum tamen donum eiiciendi dæmonia non haberent. Inde tandem ad superstitiosos exorcismos, & ad magicas verius incantationes, κακοζηλία illa transiit. Cumq; ipsi dæmones, exorcismis illis iam illudant, nihil reliqui nunc est apud Pontificios, de exorcistarum officio, præter nudũ titulum: qui enim exorcismis apud ipsos vtũtur, non sunt illi, qui peculiariter ad hoc ordinati sunt. Quomodo igitur functionem exorcistarũ, qualis fuit in veteri Ecclesia, restituere pollicentur Tridentini Patres? cum donum illud eiiciendi dæmonia, nec habeant, nec cõferre possint. In veteri Ecclesia fuerunt Prophetæ seu Vates, fuerunt etiam Euangelistæ, sicut testatur Eusebius li.3.ca.37. Quam ineptum vero esset, cum dona illa desierint, velle iam inde peculiares ordines in Ecclesia facere? Et idem est de Exorcistis etiã.

Tertium, quod in Pontificiorum doctrina de Ordinibus improbamus, illud est, quod fingunt ex institutione & mandato Christi, & ex Apostolorum traditione, necessarium esse, vt tot ordines sint in singulis Ecclesiis. Antea enim diuersum ostendimus, ex Apostolica historia. Et Patres, quorum ętate fuit talis graduum ministerij Ecclesiastici distributio, expresse fatentur, illam non esse vel mandati diuini, vel traditionis Apostolicæ. Ambrosius enim in 4. ca. ad Ephes. cum ordines suæ Ecclesiæ recensuisset, subiicit: olim Episcopum omnia officia Ecclesiæ, in ministerio fideliũ impleuisse: sed postquam omnibus locis Ecclesiæ sunt constitutæ, & officia ordinata, aliter compositã rem fuisse, quam cœperat. Et mox addit: Ideo non per omnia conueniunt scripta Apostoli, ordinationi, quæ nunc est in Ecclesia, quia hæc inter ipsa primordia sunt scripta. Et Hugo dicit: Ordines istos diuersis locis disponi, non solum voluntaria ordinatione spiritualium Patrum, sed ex ipso quoq; gentilitatis vsu cõuenienti ratione assumpta. Quam bellum igitur figmentum est, Christum ipsum per omnes illos ordines transiisse, fuisse Ostiarium, quando ementes & vendentes templo expulit: Lectorem, cum in Isaia legeret ex libro: Exorcistam, quando dæmones expulit: Acoluthum, quando dixit: Ego sum lux mundi: Subdiaconum, quando discipulorum pedes lauit: Diaconum, quando distribuit Eucharistiam: Presbyterum, quando in ara crucis se obtulit, & Eucharistiam consecrauit.

Postremo, ideo de ordinibus illis dimicant Pontificij, vt ex singulis peculiaria faciant Sacramenta, etiamsi ociosi tantum prætendantur tituli. Atqui augustum est Sacramenti nomen in Ecclesia: nec ita prostituendum est, vt ad ceroferarios deiiciatur, vel ad illos, qui canes ex templis nunc abigunt.

CAPVT II.

Cum Scripturæ testimonio, Apostolica traditione, & Patrum vnanimi consensu perspicuum sit, per sacram ordinationem (quæ verbis & signis exterioribus perficitur) gratiam conferri: dubitare nemo debet ordinem esse vere & proprie vnum ex septem sanctæ Ecclesiæ Sacramentis, inquit enim Apostolus: Admoneo te, vt resuscites gratiam Dei quæ est in te, per impositionem manuum mearum. Non enim dedit nobis Deus spiritum timoris, sed virtutis, & dilectionis & sobrietatis.

CANON III.

Si quis dixerit, ordinem siue sacram ordinationem non esse vere & proprie Sacramentum, à Christo Domino institutum: vel esse figmentum quoddam humanum excogitatum à viris rerum Ecclesiasticarum imperitis: aut esse tantum ritum quendam eligendi ministros verbi Dei & Sacramentorum, anathema sit.

CANON IIII.

Si quis dixerit, per sacram ordinationem non dari Spiritum sanctum, ac proinde frustra Episcopos dicere: Accipite Spiritum sanctum: aut per eam non imprimi characterem, vel eum qui Sacerdos semel fuit, laicum rursus fieri posse, anathema sit.

CANON V.

Si quis dixerit, sacram vnctionem, qua Ecclesia in sancta ordinatione vtitur, non tantum non requiri, sed contemnendam & perniciosam esse, similiter & alias ordinis ceremonias, anathema sit.

EXAMEN.

Hoc loco quæstio illa disputatur, An ordinatio sit vere & proprie Sacramentum noui Testamenti? Et de re ipsa prius dicendum est, vt postea de appellatione Sacramenti facilius & rectius constitui possit. Ministerium igitur verbi & Sacramentorum, sicut supra illud descripsimus, institutum esse à filio Dei in nouo etiam Testamento, nullum est dubiũ. Habet etiam Ecclesia mandatum, de vocandis & constituendis ministris. Et addita est promissio. I. Deum approbare ministerium illorum, qui voce Ecclesiæ vocati, & ad ministeriũ segregati sunt. Ita Act.20. Paulus dicit, eos qui mediate vocati erant, à Spiritu sancto constitutos esse, ad pascendam Ecclesiam Dei. Et Ephes.4. scribitur, filium Dei dare dona non tantum Apostolos, verumetiam Pastores & Doctores, qui mediate vocantur. II. Addita est promissio, Deum daturum gratiam & dona, quibus ea quæ ad ministerium pertinent, recte, fideliter & vtiliter præstare & exequi possint, qui legitime vocati sunt. Iohan.20. Accipite Spiritum sanctum. Item: Tunc aperuit illis mentem, vt intelligerent Scripturas. Matth.28. Ecce ego sum vobiscum, &c. 1. Tim.4. Non negligere donum quod in te est, per prophetiam, cum impositione manuum presbyterij. 2. Tim.1. Resuscita donum quod est in te, per impositionem manuũ mearum. Luc.21. Dabo vobis os & sapientiam. Matth.10. Dabitur vobis in illa hora, quid loquamini. Nõ enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. III. Addita est & hæc promissio, Deum adesse ministerio, dare sua benedictione, plantationi & rigationi incrementum, & vere efficacem esse per ministerium: vocare, illuminare, conuertere, dare pœnitentiam, fidem, regeneratione, renouationem: & breuiter, totum negotium salutis dispensare per ministerium. Mat.28. Ecce ego vobiscum sum. Io.20. Accipite Spiritum S. quorũ remiseritis peccata, &c. Mat.16. Tibi dabo claues regni cœlorũ, quæ solueris in terra, soluta erũt in cœlo. 2. Cor. 3. Est ministerium non literæ, sed Spiritus qui viuificat,

ficat, tollit velamen à cordibus, vt conuertantur & liberentur, vt reuelata facie gloriam Domini contemplantes, in imaginem eius transformemur, 2. Cor. 5. Posuit in nobis verbum reconciliationis: legatione igitur pro Christo fungimur, Deo exhortante per nos. 1. Cor. 13. An experimentum quæritis eius qui in me loquitur Christus? Eph. 4. Dedit dona hominibus, Apostolos, Pastores, Doctores, ad coagmentationem sanctorum, in opus ministerij, ad ædificationem corporis Christi: vt omnes occurramus in vnitatem fidei & agnitionis Christi, ne fluctuemus & circumferamur omni vento doctrinæ, &c. 1. Cor. 3. Deus incrementum dedit. 1. Cor. 15. Non erit labor vester inanis in Domino. Roma. 1. Dedit mihi gratiam & Apostolatum, ad obedientiam fidei. Impartiar vobis aliquid gratiæ spiritualis. Euangelium est potentia Dei, ad salutem omni credenti. 1. Tim. 4. Attende doctrinæ: hoc faciens, teipsum saluum facies, & eos qui te audiunt. 1. Cor. 4. In Christo per Euangelium ego vos genui.

Hæ amplissimæ & dulcissimæ promissiones de ministerio, quasi in illustri loco positæ extare debent in Ecclesia, vt dignitas ministerij ornetur cõtra phanaticos: vtq; illi quibus ministerium commendatum est, maiori alacritate labores obeant, & difficultates tolerent: & homines reuerenter discãt ministerio vti. Sine prædicatione enim & auditu verbi, non est fides, inuocatio & salus, Rom. 10. Nemo autem potest prædicare, vt ex auditu fides sequatur, nisi missus sit, Roma. 10. Deinde constat & hoc, vocationem ad ministerium Euangelij debere publicum testimoniũ, & publicam testificationem Ecclesiæ habere, propter illos qui currunt, & non sunt missi, Iere. 23. Ideo Apostolicorum vocationẽ, qui legitime ad ministerium verbi & Sacramentorum electi erant, publico aliquo testimonio, & publica testificatione Ecclesiæ declarabãt, & quasi designabant. Nam & Paulum immediate vocatum S. S. publica testificatione, renunciari & designari voluit, quod esset gentium Apostolus. In illa vero vocationis publica approbatione, testificatione, seu „renũciatione, cum esset publica actio, Apostoli ex„ternum ritum impositionis manuum, qui illo tem„pore, in illo populo vsitatus erat, adhibuerũt, cum „propter publicam vocati designationem, tum vero „propter preces & orationes, quæ ab vniuersa Ecclesia, super personam vocatã fiebant. Ad hanc actionem valde accommodatus fuit ritus impositionis manuũ: vt persona illa Ecclesiæ publice designaretur, & renunciaretur, legitime esse electa & vocata. Hoc enim ritu Moses Deutero. 34. populo designat & renunciat vocationẽ Iosuæ, successoris sui. II. Vt hoc ritu ille qui vocatus erat, de legitima & diuina sua vocatione confirmaretur: & simul admoneretur, se destinari, addici, & quasi deuoueri ad ministerium & cultum Dei. Ita victimis imponebantur manus. Et ita Iosuæ confirmatur in sua vocatione. III. Vt esset quasi publica & solennis Ecclesiæ corã Deo protestatio, in electione & vocatione seruatã esse formam & regulam, à Spiritu S. præscriptam. Ideo Paulus inquit, 1. Timot. 5. Manus cito nemini imposueris, nec communices peccatis alienis. IIII. Vt illo visibili ritu significetur, Deum approbare vocationem, quæ fit voce Ecclesiæ: sicut enim voce Ecclesiæ Deus ministros eligit, ita etiam testificatione Ecclesiæ, vocationem approbat. Ita Diaconorum vocatio approbatur, Actor. 6. Et inde fit, quod Deus largitur gratiam per impositionẽ manuum. V. In orationibus, quando super personam aliquam peculiariter inuocabatur nomen Domini, adhiberi solebat impositio manuum: quia persona illa, quasi offerretur Deo, & sisteretur in conspectum ipsius, additis supplicationibus, vt Deus gratiam & benedictionem suam, illi largiri dignaretur. Ita Iacob imponit manum pueris quibus benedicit, Genes. 48. ita presbyteri orant super ægrotos, Iacob. 5. ita Christus imponens manus, benedicit paruulis, Marci 10. Et quia multum valet deprecatio iusti, si fuerit ἐνεργουμένη, hoc est, actuosa seu operosa. Vt igitur in ordinatione ministrorum, cõsiderata muneris illius vtilitate & difficultate, propositis etiam impedimentis Satanæ, mundi & carnis, significaretur quã necessaria sit peculiaris gratia & benedictio diuina, atq; ita oratio Ecclesiæ accenderetur, & iuxta Iacobum redderetur actuosa seu operosa: ideo exhibitus fuit externus ritus impositionis manuum. Additum etiam fuit ieiunium orationi, Acto. 13. Et hæc seria oratio in ordinatione ministrorum, quia nititur mandato & promissione diuina, nõ est irrita. Hoc vero est quod Paulus dicit: Donum quod est in te, per impositionem manuum.

Si hoc modo intelligatur ordinatio, de ministerio verbi & Sacramentorum, iamdudum Apologia Augustanæ confessionis, nostrarum Ecclesiarum sententiam declarauit: nos non grauatim ordinem vocaturos Sacramentum. Et additur ibi: Neq; impositionem manuum, vocare Sacramentum grauabimur. Late enim vocabulum Sacramenti patere supra ostendimus. Ita Augustinus lib. 2. contra Parmenianum dicit, ordinationem Sacramentum esse, quia consecratione quadam homini conferatur.

Addenda vero est hæc commonefactio, ritum „ ordinationis discernendum esse à ceremonia Ba„ ptismi & cœnæ Dominicæ: non enim eadem ratio„ ne ordinatio est Sacramentum, sicut Baptismus & Cœna Domini. Et discrimen manifestum est. Ba„ ptismus & Cœna Domini, sunt media seu organa„ per quæ Deus promissionem reconciliationis seu„ remissionis, applicat & obsignat singulis credenti„ bus, qui Baptismo & Cœna Dominica vtuntur. „ Tale vero medium seu organon, non est ritus ordinationis: neque enim omnes ordinandi sunt, qui cupiunt & petunt sibi applicari & obsignari remissionem peccatorum. Multi etiam, vt Iudas, accipiunt quidem & habent gratiam ordinationis, non autem habent gratiam reconciliationis, seu remissionis peccatorum. Est igitur discrimen inter pro„ missiones, quæ additæ sunt ordinationi, & quæ Ba„ ptismo & Cœnæ Dominicæ additæ sunt. Deinde„ etiam in ipsa ceremonia, seu ritu externo discrimen est. In Baptismo enim & Cœna Dominica, ipse filius Dei instituit, præscripsit & mandauit certum externum elementum, certam ceremoniam seu ritum. In ordinatione vero, sicut eam nunc intelligimus, Christus semel adhibuit externum symbolum, cum die resurrectionis insufflaret in discipulos, Iohan. 20. Non autem addidit mandatum, vt Ecclesia ritum illum insufflationis, in ordinatione ministrorum imitaretur. Et Marci 3. Matthæi 10. Lucæ. 9. & 10. dedit virtutem & potestatem Apostolis, & septuaginta discipulis, cum ministerium ipsis commẽdaret: sed ad illam collationem, nullo externo vel symbolo vel ritu vsus legitur. Ante ascensionem in Galilea, Math. 28. Mar. 16. cum dicit: Ite in orbẽ vniuersum, prædicate, Bapti-

zate, &c. ibi addit quidem promissionem: Ego vobiscum sum, sed nullum visibile signum, seu ritum externum adhibet. Ita in vltima cœna, cum dicit: Hoc facite, nullum externum ritum ordinationis adhibuisse legitur. Et dignum est consideratione, quod Apostoli cum vellent adhibere externum aliquem ritum in ordinatione, nō sumpserunt symbolum insufflationis, quo tamen Christus vsus fuit: ne scilicet existimaretur, Christum dedisse mandatum, de vsurpando ritu illo insufflationis. Sumpserunt igitur alium ritum indifferentem & liberum, impositionis scilicet manuum, neq; enim necessitatem voluerūt Ecclesiis imponere, de qua ipsi nullum habebant Christi mandatum. Habet igitur ministerium verbi & Sacramentorum, promissiones diuinas, & illi nititur oratio in ordinatione: sed illæ promissiones nō sunt alligandæ ritui impositionis manuum, de quo nec mandatum Christi, nec talis promissio extat, sicut de ritu Baptismi & Cœnæ Dominicæ. Hæc commonefactio propterea addēda est: Pontificij enim contendunt ordinationem vere & proprie esse Sacramentum noui Testamenti, sicut est Baptismus & Cœna Domini.

Hanc sententiam ideo explicare volui, vt cōstet quid Augustana confessio de ordinatione ministrorum verbi & Sacramentorum sentiat. Tridentina vero congregatio in III. Canone expresse dicit se ordinationem de qua dimicat, non intelligere ritum eligendi ministros verbi Dei & Sacramentorum, hoc est, Pontificij sacramentum Ordinis, non intelligunt de ministerio verbi & Sacramentorum, ita sicut iam Scripturæ sententiam exposuimus: sed intelligunt de sacrificio pro viuis & mortuis, per quod Sacerdotes impetrent viuis gratiam Dei, & omnia necessaria dona, mortuis vero liberationē ex purgatorio. Et hoc volūt quando disputant, in ordinatione conferri gratiā, & dari Spiritum sanctū. Secūdo exteriorib. signis & ritibus, de quibus nullum extat vel mandatum vel promissio Dei, ita alligant gratiam Dei, vt fingant eum cui omnes ritus Pontificiæ ordinationis adhibiti non sunt, nō posse habere gratiam quæ ad ministerium necessaria est, non posse peccata remittere, nō consecrare Sacramentū corporis & sanguinis Christi: eum vero qui ipsorum ritibus ordinatus est, etiamsi nunquā exerceat, vel exercere cogitet ministeriū verbi & Sacramentorum, habere tamen propter ritus illos, perpetuo impressam ordinis gratiam, & Spiritum sanctum. Tertio, in ipsis exterioribus ritibus ordinationis, ab exemplo Apostolorum procul recesserunt. Diximus de Apostolorum modestia, quod noluerint symbolum insufflationis in ordinationibus vsurpare, quo tamen Christus vsus fuit, cum non haberent mandatum Christi: nec sine promissione diuina, voluerunt sibi hoc sumere, quasi afflatu suo possent conferre Spiritum sanctum. Sed suffraganeus apud Pontificios, sine pudore sibi hoc arrogat. Insufflans enim in ordinatos, inquit: Accipite Spiritum sanctum. Sed vbi mādatum? vbi promissio? Et blasphemia est fingere, in fœtido suffraganei anhelitu, inclusum esse Spiritum sanctum, vt insufflando dicere possit: Accipe Spiritū sanctū. In Concilio Aphricano 4. describūtur ritus, quomodo externa traditione certorū instrumentorū, additis verborū admonitionibus, soliti tunc fuerint vocatis commendari gradus ministerij Ecclesiastici. Et vtilis fuit disciplina, vt de officio suo admonerentur vocati. Sed hæc ita interpretari, vt accedentibus verbis illis ad ritus istos, fiat inde sine mādato & promissione Dei, tale Sacramentum, sicut quando in Baptismo & Cœna Domini, verbum accedit ad elementum, & fit Sacramentum. Hoc profecto est prophanare & nomen, & actiones Sacramentorum noui Testamenti: quorum fundamentum est mandatum & promissio Dei. Ioas, 2. Paral. 23. ritu pulcherrimo additis imprecationibus, ordinatur in Regem. In Scholis in promotionibus adhibentur externi ritus, & certa quædā verba. Num vero ideo hæc Sacramenta erunt?

Sed vnctio est, de qua præcipue Pōtificij pugnāt, quando de Sacramento ordinis disputant, id quod non dissimulat V. Canon. Manifestissimū vero est, nec Christum, nec Apostolos externam vnctionem adhibuisse in ordinatione ministrorum verbi & Sacramentorum. Dionysius in sua Hierarchia dicit, Episcopum quidem vti vnguento ad omnem ferme Sacerdotalis officij functionem, sed in ordinatione, nullam facit mentionem vnctionis: adhibet autem tantum ritum impositionis manuum, sicut manifestū est ex 5. cap. Ambrosius de dignitate Sacerdotali, non vnctionis, sed tantum impositionis manuum meminit, cap. 5. Homo imponit manus, Deus largitur gratiā, Sacerdos imponit supplicem dexterā, & Deus benedicit potenti dextera. Augustini etiā tempore in Aphricano Concilio, vbi ritus ordinationis describuntur, nō vnctionis, sed tantū impositionis manuum, & aliorum rituū, mētio fit.

Et in tota Ecclesiastica historia, item in Tripartita, vbi multa exempla ordinationis describuntur nusquam mentio fit adhibitæ vnctionis in ordinationibus, sed tantum impositionis manuum.

Sed Cyprianum opponunt, qui in sermone de Chrismate, dicit, reliquis ritibus veteris Testamenti antiquatis, vnctionis honorem mansisse in regibus, in sacerdotibus, & in omni populo. Inde vero Lector colligat, quo candore veterum testimonia allegent Pontificij, sciunt enim, sermonem illū de Chrismate, non esse Cypriani, & tamen titulo Cypriani, conantur simplices fallere, cum veræ antiquitatis testimoniis destituātur, quæ enim ex suppositiitiis Romanorum Pontificum Epistolis afferūtur, mendaciorū autoribus relinquimus. Ipse vero Cyprianus, in veris suis scriptis, cum sæpius de ordinatione scribat, vnctionem fuisse adhibitā nō meminit. Imo Innocentius de sacra vnctione fatetur, circa annum Domini 1200. in Græca Ecclesia nondum fuisse morem vnctionis, in ordinādis presbyteris, & consecrandis Episcopis. Et quidem addit, fuisse antiquos quosdam, qui dixerunt, Ecclesiam iudaizare, cum vnctionis celebrat Sacramentum. De hac igitur vnctione in ordinatione, quæ & Scripturæ & veræ antiquitatis testimoniis destituitur, Tridentinus Canon solam anathematis affert probationem: Si quis dixerit, sacram vnctionem in ordinatione non requiri, anathema sit. Longobardus dicit, inde sumptam esse, quia in veteri Testamēto, in ordinationibus Sacerdotū, adhibita legatur vnctio. Quare igitur non restituimus totum cultum Leuiticū? Scriptura certe manifeste tradit, de abrogatione ceremoniarum Leuiticarum. Non igitur ex Leuiticis ceremoniis, aliquid in Ecclesiam noui Testamēti inuehendum est, de quo nullū extat vel Christi mandatum, vel Apostolorum exemplum & traditio. Operæpreciū vero est audire, quid Pighius respondeat ad illam obiectionē, quod in Apostolicis literis non legitur vnctio Chrismatis, sed tantū impositio

impositio manuum, in ordinatione ministrorum adhibita. Ita autem inquit: In rudi illo Christianitatis, nondum videlicet ordinata constitutaq; hierarchia,& disciplina Ecclesiastica, plurima perfunctorie, ex quadam spiritus dispensatione peracta fuisse ab Apostolis, quæ postea præscriptam, certamque formam receperunt. De hac verò vnctione, figmentum Anacleto attributum,inquit, ideo inungendos esse, qui ordinantur, quia inuisibilis virtus Spiritus sancti,chrismati permixta sit.Et quæ præterea vnctioni huic tribuant, consecratio, seu potius excantatio chrismatis ostendit. Recte itaq; dicitur,vnctionem illam non tantum contemnendam, sed & perniciosam esse. Nec sufficit, si solus anathematis strepitus, sine vlla probatione opponatur: sicut Tridentinus Canon facit.

CAPVT IIII.

Quoniam vero in sacramento ordinis, sicut & in baptismo & confirmatione, character imprimitur, qui nec deleri, nec auferri potest, merito sancta Synodus damnat eorum sententiam, qui asserunt noui Testamenti sacerdotes, temporariam tantummodo potestatem habere, ac semel rite ordinatos, iterum laicos effici posse, si verbi Dei ministerium non exerceant. Quod si quis omnes Christianos promiscue noui Testamenti sacerdotes esse, aut omnes pari inter se potestate spirituali præditos affirmet, nihil aliud facere videtur, quam Ecclesiasticam hierarchiam (quæ vt castrorum acies ordinata) confundere, perinde ac si contra beati Pauli doctrinam, omnes Apostoli, omnes Prophetæ, omnes Euangelistæ, omnes Pastores, omnes sint Doctores. Proinde sacrosancta Synodus declarat, præter cæteros Ecclesiasticos gradus, Episcopos (qui in Apostolorum locum successerunt) ad hunc Hierarchicum ordinem præcipue pertinere, & positos (sicut idem Apostolus ait) à Spiritu sancto regere Ecclesiam Dei, eosque presbyteris superiores esse, ac sacramentum confirmationis conferre, ministros Ecclesiæ ordinare, atque alia pleraque peragere ipsos posse, quarum functionum potestatem reliqui inferioris ordinis nullam habent. Docet insuper sacrosancta Synodus, in ordinatione Episcoporum, sacerdotum, & cæterorum ordinum, nec populi, nec cuiusuis secularis potestatis & magistratus consensum, siue vocationem, siue authoritatem ita requiri, vt sine ea irrita sit ordinatio, quin potius decernit eos, qui tantummodo à populo, aut seculari potestate ac magistratu vocati & instituti, ad hæc ministeria exercenda ascendunt, & qui ea propria temeritate sibi sumunt, omnes non Ecclesiæ ministros, sed fures & latrones, per ostium non ingressos, habendos esse. Hæc sunt quæ generatim sacræ Synodo visum est Christi fideles, de sacramento Ordinis docere.

CANON VI.

Si quis dixerit, in Ecclesia Catholica non esse Hierarchiam, diuina ordinatione institutam, quæ constat ex Episcopis, presbyteris & ministris, anathema sit.

CANON VII.

Si quis dixerit, Episcopos non esse presbyteris superiores, vel non habere potestatem confirmandi & ordinandi, vel eam quam habent, illis esse cum presbyteris communem, vel ordines ab ipsis collatos, sine populi vel potestatis secularis consensu aut vocatione, irritos esse, aut eos, qui nec ab Ecclesiastica & Canonica potestate, rite ordinati, nec missi sunt, sed aliunde veniunt, legitimos esse verbi & sacramentorum ministros, anathema sit.

CANON VIII.

Si quis dixerit, Episcopos qui authoritate Romani Pontificis assumuntur, non esse legitimos ac veros Episcopos, sed figmentum humanum, anathema sit.

EXAMEN.

Quæ in prima parte huius capituli, de charactere, qui in sacramento ordinis imprimatur, & de sacerdotio,quod omnibus Christianis commune est, tractantur, de iis nihil hoc loco annotabo. De charactere enim sacramentorum, diximus in 9. Canone, de sacramentis in genere. Quod vero non quiuis Christianus, propria temeritate, sine legitima vocatione, ministerium verbi & sacramentorum sibi sumere debet, licet omnes sint spirituales sacerdotes, in 10. Canone de sacramentis in genere, & in primo capitulo huius Sessionis explicauimus. Restant igitur duæ quæstiones: de Episcopis scilicet, & quæ sit legitima vocatio: De illis quædam dicenda sunt.

Vt autem ea, quæ de Episcopis hoc loco decernuntur, rectius intelligantur, prius quædam ex scriptura, & ex veris antiquitatis testimoniis paucis repetenda sunt. Vocabula igitur τ̃ ἐπισκόπου καὶ τῆς ἐπισκοπῆς, in literis Apostolicis de ministerio Ecclesiastico vsurpata leguntur, Actor. 1. & 20. Philip. 1. Tit. 1. 1. Timoth. 5. 1. Pet. 5. Sumpta autem sunt illa vocabula, ex vsu linguæ vulgaris, & propter curam administrationis & inspectionis, ad ministerium Ecclesiæ accommodata. Suidas dicit,in Atheniensi republica vocatos fuisse Episcopos & φύλακας, qui ad subditas ciuitates mittebantur, non vt mero cum imperio præsiderent, sicut Lindanus interpretatur, sed ἐπισκέψασθαι τὰ παρ᾽ ἑκάστοις, hoc est, (sicut Budæus ex Liuio reddidit) ad res sociorum inspiciendas. Plutarchus in Pericle: Phidias erat omnium operum ἐπίσκοπος, hoc est, inspector. Apud Homerum Iliados ι & ω. Hector vocatur Episcopus vrbis. Apud Demosthenem in versibus Solonis, Pallas vocatur ἐπίσκοπος Athenarum. Apud Plutarchum in Numa, nominatur Vestalium ἐπίσκοπος.

Ibidem, Venus est ἐπίσκοπος super mortuos, Cicero ad Atticum libro 7. Vult me Pompeius esse, quem tota Campania, & maritima ora habeat Episcopum, ad quem delectus & negocij summa referatur. In Pandectis sunt Episcopi, præfecti rebus venalibus. Et Apostoli illa vocabula eo libentius accommodarunt ad ministerium Ecclesiasticum, quia ex Græca veteris Testamēti versione, nota tunc vulgata erant. Vocabula enim פקדה פקד & פקדים, quæ significant visitationem, inspectionem, munus, curam, administrationem commissam, officium demandatum, Græci reddiderunt ἐπισκοπεῖν, ἐπισκοπὴν, & ἐπισκόπους. Num. 13. Episcopi exercitus. Iudith 9. Abimelech habet Episcopum Zebul. 4. Regum 11. Episcopi qui sunt super exercitum. Ibidem, custodiæ positæ super domum Domini. Ita à Græcis exponuntur: Constituit Episcopos super domum Domini. 2. Paralip. 34. Inspectores operantium vocantur Episcopi. Numeri 4. Munus seu officium Eleazar in tabernaculo Domini, vocatur ἐπισκοπή. Ita Psalm. 109. functio Iudæ vocatur ἐπισκοπή. Hæc exempla, quæ obseruaui, ideo recensui, vt consideretur, vnde Apostoli vocabulum illud sumpserint, cuius etiam emphasis, ex illis locis colligi & intelligi potest. Hieronymus reddit Superattendentem, Ambrosius superinspectorem. Sed quæstio est, qualis gradus in ministerio Ecclesiastico sit Episcopatus, quæ sint officia Episcopi. Et explicatio huius quæstionis, ideo breuius potest absolui, est enim à Hieronymo ex professo pertractata. Ostendit autem & probat, tempore Apostolorum eosdem fuisse Episcopos & presbyteros, seu eundem fuisse presbyterum qui & Episcopus: quorum aliud sit officij, & dignitatis nomen, aliud ætatis. Paulus enim Philip. 1. dicit, in vna

illa Ecclesia fuisse Episcopos & Diaconos, Act. 20. Luc. dicit, euocatos fuisse presbyteros Ephesinę Ecclesiæ. Illos verò Paul. compellās, vocat Episcopos. Tit. 1. Paulus loquitur de cōstituendis per ciuitates presbyteris. Et explicans, qualis debeat presbyter ordinari, infert: Oportet enim Episcopum irreprehēsibilem esse. 1. Pet. 5. Petrus alloquens presbyteros, vocat se compresbyterum, & presbyterorum officio tribuit τὸ ἐπισκοπεῖν. Ipsam etiam ordinationem, communem fuisse presbyteris, Hieronymus ostendit ex loco 1. Tim. 4. de impositione manuum presbyteri. Et illa sententia Hieronymo non obiter, aut aliud agenti, excidit, sed ex professo eam disputat, & in aliquot locis repetit, vt in Epistolam ad Titum, in Epistola ad Euagrium, item ad Oceanum. Sequuntur hanc sententiam Ambrosius, Beda etiam in capite ad Philippenses, item Isidorus distinct. 21. cap. Cleros. Idem vero Hieronymus & hoc explicat, quæ sit causa & origo differentiæ, quæ postea facta est, inter Episcopum & presbyteros, quo fine & vsu, differentia illa ab Ecclesia recepta fuerit. ita autem inquit in primum caput ad Tit. Antequam Diaboli instinctu, studia in religione fierent, & diceretur in populis: Ego sum Pauli, ego Apollo, ego Cephæ, cōmuni presbyterorum consilio, Ecclesiæ gubernabantur: Postquam verò vnusquisque eos, quos baptizauerat, suos putabat esse, non Christi, in toto orbe decretum est, vt vnus de presbyteris electus, supponeretur cæteris, ad quem omnis Ecclesiæ cura pertineret, & schismatum semina tollerentur. Item, apud veteres iidem fuerunt presbyteri, qui & Episcopi, paulatim verò vt dissensionum plantaria euellerentur, ad vnum omnis solicitudo est delata. Idem in Epistola ad Euagrium, & citatur distinct. 93. c. legimus, inquit: Quod autem postea vnus electus est, qui cæteris præponeretur, in schismatis remedium factum est, ne vnusquisq; ad se trahens Ecclesiam Christi, rumperet. Nam & Alexandriæ, à Marco Euangelista vsque ad Dionysium, presbyteri semper vnum ex se eligebant, & in excelsiori gradu collocabant, quem Episcopum vocabant, quomodo si exercitus sibi Imperatorem faciat, &c.

Porrò, paulò ante Hieronymi ætatem, Aerius æqualitatē illam presbyterorum & Episcoporum, quæ tempore Apostolorum fuerat, ita cœpit vrgere, vt Ecclesiæ consuetudinem, quæ in remedium dissensionum, ordinis & concordiæ gratia, Episcopum presbyteris & inspectioni totius Ecclesię præponebat & præficiebat, simpliciter damnaret. Cum igitur illa Aerij opinio videretur ad confusiones & dissensiones occasionem dare, reiecta & improbata fuit. Ibi verò Episcopi, erigentes supercilium, presbyteros præ se contemnebant, & prærogatiuam illam iure diuino sibi deberi existimabāt. Hieronymus igitur, feruentibus adhuc suo tempore illis certaminibus, sententiam suam ex Scriptura, „sicut profitetur, interponit & ostendit, tempore „Apostolorum, & apud veteres, nullum fuisse dis„crimen, sed eosdem fuisse presbyteros & Episco„pos, quorum communi consilio Ecclesiæ gubernatæ fuerint. Deinde exponit, propter quam causam, in quem finem & vsum, vnus Episcopus cæteris ministris præpositus & præfectus fuerit, ad tollenda scilicet seminaria dissensionum & schismatum. Et hactenus Hieronymus probat illam ordinationem. Supercilium verò Episcoporum, his verbis reprimit. Sicut ergo presbyteri sciūt, se ex Ecclesiæ consuetudine ei, qui sibi præpositus fuerit, esse subiectos, ita Episcopi nouerint, se magis consuetudine quam dispositionis Dominicæ veritate, presbyteris esse maiores, & in commune debere Ecclesiam regere. De officio verò Episcoporum, Hieronymus „ad Euagrium dicit, idem facere Episcopum, quod„ presbyter facit. Ministerium igitur verbi & sacra„mentorum, & cura disciplinæ Ecclesiasticæ, com„mune tunc officium fuit Episcopi & presbytero„rum. Atq; adeo Episcopi non abhorruerunt à ministerio presbyterorum, vt Hieronymus ad Rusticum Narbonensem distinct. 9. cap. 3. Diaconi, conqueratur: Solus Episcopus vtitur ministerio, solus vindicat sibi omnia, solus partes inuadit alienas. Ordinatio verò peculiariter attributa tūc fuit Episcopis, sicut inquit Hieronymus: Quid enim facit, excepta ordinatione Episcopus, quod presbyter non facit? Et Chrysostomus in priorem ad Timotheum dicit, Episcopum sola ordinatione presbytero esse maiorem. Postea plura cœperunt Episcopis peculiaria officia attribui, sicut distinct. 98. Leo recitat, clericorum ordinationem, constitutionem altaris, benedictionem & vnctionem, Ecclesiæ consecrationem hæreticos & pœnitentes per impositionem manuum reconciliare, chrisma conficere, frōtem chrismate signare, formatas Epistolas mittere, &c. Illis igitur actionibus, remisso paulatim ministerio verbi & sacramentorum, cœperunt totos dedere Episcopi. Tandem verò, post abiectum verbi & sacramentorum ministerium, illa etiam officiola, ad suffraganeos reiecta sunt & conuersi sunt Episcopatus in dominationes. Et tales nunc sunt Episcopi, qui à Romano Pontifice creantur, de quibus rectè dicitur, quod non sint veri & legitimi Episcopi, sed figmentum humanum, quia prorsus à se reiecerunt Episcopale officium, quod fuit tempore Apostolorum, tempore Hieronymi, & Leonis etiam tempore, factique sunt principes gentium, qui dominantur, quia Christus Apostolis quidem dixit: Vos autem non sic, successoribus verò Apostolorum, hoc est, nostris Episcopis forsan, dixit: Vos autem sic: Cumque in Concilio hæc essent reformanda, Tridentinus Canon hoc tantum statuit. Si quis dixerit: Episcopos qui authoritate Romani Pontificis assumuntur, non esse legitimos & veros Episcopos, sed figmentum humanum, anathema sit. Et ita Episcoporum ordo, bene scilicet reformatus est.

His explicatis, plana erunt quæ Tridentinum Concilium de Episcopis statuit. Quod enim præter cęteros Ecclesiasticos gradus, Episcopos numerant, videntur definire velle controuersiam illam, quæ de ordinibus seu gradibus Ecclesiasticis est inter Scholasticos & Canonistas, his pro Episcopis peculiarem ordinem fabricantibus, illis annumerantibus Episcopos presbyterorum ordini. Quod dicunt, Episcopos presbyteris superiores esse, si de veris loquerentur Episcopis, & ita intelligerent, sicut Hieronymus explicat, tolerari posset. Sed VI. Canon affirmat, hierarchiam, quæ constat ex Episcopis, presbyteris & ministris, esse diuina ordinatione institutam, & qui secus sentiat, ei anathema dicunt. Sed iam recitauimus, quid Hieronymus ex scriptura, de hac quæstione statuat, quem reliqui veteres sequuntur. Illis igitur anathema dicit Tridentinum Concilium.

Hoc verò peculiare est artificium, quod cum de Episcoporum potestate dicēdum sit, nullam prorsus men-

fus mentionē faciunt ministerij verbi & sacramentorum, sed nominata chrismatione & ordinatione, generali clausula addunt: Episcopos pleraque etiam alia posse peragere, equos scilicet & canes, si non etiam scorta, alere, regiam dominationem exercere, & similia Episcopalia officia. Anathema etiam dicunt, si quis sentiat, potestatem ordinandi esse Episcopis cum presbyteris communem, cum Hieronymus ad Euagrium ex Paulo probet, qui 1. Tim. 4. dicit Timotheum ordinatum per impositionem manuum presbyterij. Tanta est Tridentini anathematum profusio.

Postremò verò huius Capituli quæstio est: Quæ sit legitima vocatio ministrorum verbi & sacramētorum. Et hac appendice, nostras ex professo Ecclesias non tam sugillare, quam semel iugulare, & funditus euertere conantur. Illorum enim clamores hac appendice stabilire voluerunt, qui contendunt, in nostris Ecclesiis nullum esse verum & legitimum verbi & sacramētorum ministerium, Deum per nostrum ministerium non esse efficacem, nullam esse veram absolutionem, aut remissionē peccatorum, in nostro ministerio: nō posse nostras Ecclesias habere verum sacramentum corporis & sanguinis Christi, sed omnes esse fures & latrones, non per verum ostium ingressos, qui in nostris Ecclesiis, ministerio verbi & sacramentorum funguntur. Atrox sane comminatio. Sed eius nullam aliam addunt rationem, quam quod nostrarum Ecclesiarum ministri, non sunt à Pontificiis Episcopis vocati, missi, ordinati, rasi & vncti.

Quia verò ministerium verbi & sacramentorum ordinarium illud mediū seu organon est, per quod Deus negocium salutis dispensat, omnino necessarium est, Ecclesiæ ex scriptura monstrare, certa & firma quæstionis huius fundamenta, quæ scilicet sit vera, legitima & ordinaria, adeo diuina vocatio ministrorum verbi & sacramentorum. Paucis igitur, pro ratione instituti nostri, illa perstringemus.

Et principio certum est, neminē esse legitimum verbi & sacramentorum ministrum, nec posse ministerio recte & vtiliter, ad Dei gloriam, & Ecclesiæ ædificationem fungi, nisi missus sit, hoc est, nisi legitimam habeat vocationem, Ieremiæ 23. Rom. 10. Nec verò vocationis huius ratio talis est, sicut quādo politica & œconomica ministeria constituuntur, vel à patrefamilias, vel ab illis, penes quos Reipub. summa est, vt eodem modo etiam illi, qui dominationem in Ecclesia sibi sumunt, suo arbitratu & autoritate, Ecclesiastica ministeria possint constituere. Sed Deus autor, conseruator, gubernator & αὐτουργὸς (vt ita loquar) ministerij Ecclesiastici ius & autoritatem vocationis & missionis, eorum quos συνεργοὺς in hoc ministerio vult adsciscere, sibi reseruauit, & ad se, tanquam ad dominum messis, voluit pertinere. Ideo Christus inquit, Mat. 9. Orate Dominum messis, vt ipse emittat operarios in messem suam. Ierem. 23. Currebant, & ego non mittebam eos. Ephes. 4. Christus det Apostolos, Euangelistas, Pastores, Doctores. Actor. 20. Spiritus sanctus posuit vos Episcopos, pascere Ecclesiam Dei, Act. 13. Emissi erant à Spiritu sancto. Ad legitimam igitur ministerij Ecclesiastici vocationem requiritur, vt à Deo sit vocatus & missus, qui legitimus debet esse verbi & sacramentorum minister, vt & minister & Ecclesia, vere possit statuere, sicut scriptum est, Esaiæ 59. Verba mea, quæ posui in ore tuo. 2. Cor. 5. Posuit in nobis verbū reconciliationis. Loco Christi, legatione fungimur, Deo exhortante per nos. Luc. 10. Qui vos audit, me audit. Ioh. 20. Sicut misit me pater, ita ego mitto vos.

Quid requiratur ad legitimam vocationem.

Hæc necessario consideranda sunt, in vocatione Ecclesiastica, vt certo statuere possint, & ministri, & ipsa etiam Ecclesia, Deum huic ministerio adesse, & per illud efficacem esse, sicut inquit Matthæi 28. Ego vobiscum sum. Iohannis 20. Accipite Spiritum sanctum. 2. Corinth. 3. Idoneos nos fecit, vt simus ministri, non literæ, sed spiritus. 1. Corinth. 3. Ecclesia est Dei agricultura, & ædificatio, nos sumus Dei administri. Paulus plantat, Apollo rigat, Deus dat incrementum. Iohannis 20. Quorum remiseritis peccata, remissa erunt, quorum retinueritis, retenta erunt. Matthæi 16. Tibi dabo claues regni cœlorum, quicquid solueris in terra, solutum erit in cœlo, & quicquid alligaueris in terra, alligatum erit in cœlo. Ideo Roman. 10. Paulus inquit, illos qui non sunt à Deo missi, non posse prædicare, ita vt ex illa prædicatione fides concipiatur, quæ inuocet nomen Domini, vt iustificemur & saluemur. Hæc ex scriptura certa sunt. Iam verò quando Deus ipse immediate hominibus locutus est, & propria voce voluntatem suam patefecit: sicut sæpe fecit in veteri Testamento, & postremis temporibus in nouo Testamento, per filium locutus est, Hebræo. 1. Tunc nullum dubium est de efficacia verbi. Non autem voluit Deus, semper Ecclesiæ sine medio, propria voce, verbum suum proponere, sed certo consilio constituit, voce ministerij, tanquam ordinario medio seu organo vti. Et tamen in illo etiam medio manet, quod Prophetis familiare est. Hæc dicit Dominus: Quia posui verba mea in ore tuo. Deo exhortante per nos. 2. Corinth. 13. An experimentum quæritis eius, qui in me loquitur Christus? Et hæc quidem in illis vera & rata esse, qui immediate voce diuina non per homines, sed ab ipso Deo, vt Prophetæ in veteri Testamento, Baptista & Apostoli vocati sunt: nemo sanus dubitare potest. Sed paucos Deus tali immediato modo vocauit. Qui enim tempore Apostolorum fuerunt Prophetæ, Euangelistæ, Pastores, Doctores, Episcopi, Presbyteri, Diaconi, non immediate, sed voce Ecclesiæ ad ministerium vocati fuerunt. Num verò in mediata vocatione, dubia, incerta aut falsa sunt illa, quæ de præsentia & efficacia Dei per ministerium, scriptura tradit. Hæc certe maxima & dulcissima est promissio, quod etiam illam vocationem, quæ voce Ecclesiæ fit, scriptura affirmat esse diuinam, siue à Deo, ad Ephesios 4. Filius Dei dat Pastores, Doctores; qui certe non erant, vt Apostoli, immediate vocati. Et Actorum 20. Presbyteros, qui Ephesi, vel à Paulo, vel à Timotheo erant constituti, Paulus ita alloquitur: Spiritus sanctus posuit vos Episcopos. Atque ideo Paulus in subscriptione, coniungit sibi Sosthenem, in 1. ad Corinth. Timotheum, in secunda ad Corinth. Syluanum. Ad illos ergo etiam, qui mediate vocati erant, Paulus accommodat hæc dicta: Sumus συνεργοὶ Dei: Posuit in nobis verbum reconciliationis, Deo exhortāte per nos. Item affirmat, Deum efficacem esse, etiam per illorum ministerium, qui voce Ecclesiæ vocati sunt: Apollo rigat, Deus dat incrementum. Et 1. Timoth. 4. ad Timotheum inquit: Saluum facies te, & alios. Ephes. 4. Dat Pastores, Doctores, in ædificationem corporis Christi, vt occurramus in vnitatem fidei, & veritatem facientes, crescamus in Christo. Hæ pro-

Immediata vocatio.

Scriptura de mediata vocatione.

Hæ promissiones suauissimæ, & maxime necessariæ sunt: quod scilicet illorum etiam vocatio diuina sit, qui voce Ecclesiæ vocati sunt: quod illorum ministerio Deus adsit, & per illud efficax sit. Ideo Paulus dicit, in Timotheo inesse gratiã & donum, per impositionem manuum. Nec tantum dicit, mearum manuum: sed addit, etiam presbyterij. 1. Tim. 4. ne existimetur discrimen esse, siue ab Apostolis, siue à presbyteris quis ordinetur. Vt autem mediata illa vocatio, hisce priuilegiis gaudere possit, oportet eam esse legitimam, hoc est, vt fiat eo modo, & ab illis, sicut scriptura tradit. Et de modo quidem, hoc est, quales debeant esse, qui ad ministerium vocandi sunt, præscripta est certa regula, Actor. 6. Tit. 1. 1. Tim. 3. Hoc verò loco, quæritur, quorum voce & suffragiis electio & vocatio illa fieri debeat, vt statui possit esse diuinam, hoc est, Deum ipsum per illa media eligere, vocare, & mittere operarios in messem suam. Et sunt huius rei exempla in scriptura, certa & manifesta. Act. 1. cum in loco Iudæ substituendus esset alius, Petrus negocium illud proponit in medio, non Apostolorum tantum, sed & reliquorum discipulorum, ita enim tunc vocabantur credentes, quorum numerus, qui simul cõgregati erant, quasi 120. erat. Et ibi Petrus ex scriptura proponit, qualem & quomodo eligere debeant, & adiunguntur orationes. Sortes verò mittũtur, quia non debeat esse simpliciter mediata, sed Apostolica vocatio, ideo postea in vocationibus non sunt sortibus vsi, Act. 6. cum eligendi & vocandi essent Diaconi, nolunt Apostoli soli ius vocationis sibi arrogare, sed conuocant Ecclesiam. Non autem prorsus se abdicant cura vocationis, & vulgi aut multitudinis cœcæ & confusæ libidini eam permittunt, sed sunt quasi gubernatores & moderatores electionis & vocationis: proponunt enim doctrinam & regulam, quales & quomodo eligere debeant. Et electi sistuntur coram Apostolis, vt illorum iudicio electio probetur, an rite facta sit, illi verò orantes, impositione manuum electionem approbant. Act. 14. Paulus & Barnabas in singulis Ecclesiis, quibus euangelizauerant, constituunt presbyteros. Non autem sibi solis, ius & autoritatem electionis & vocationis sumpserunt, sed Lucas vtitur vocabulo χειροτονήσαντες, quod 2. Cor. 8. de electione, quæ fit voce seu suffragiis Ecclesiæ vsurpatur, sumptum enim est à Græca consuetudine, qua suffragia porrectis manibus ferebantur, & significat, suffragiis aliquem creare, designare, aut consensum ostendere. Non igitur sine consensu Ecclesiæ, Paulus & Barnabas inuitis obtruserunt presbyteros. Et Actor. 15. cum eligendi essent, qui cum mandatis ad Antiochenam Ecclesiam mitterentur, inquit Lucas, visum est Apostolis & presbyteris, cum vniuersa Ecclesia eligere Barnabam & Silam. Illud verò in historia Apostolica vtile est obseruare, quod aliquando simul & ministri & reliqua Ecclesia coniunctim proponebant & eligebant, quos iudicabant idoneos, vt Act. 1. Aliquando Ecclesia proponebat & eligebat, Apostolorum verò iudicio subiiciebatur electio approbanda, Act. 6. Sæpe verò Apostoli, qui de his rebus melius iudicare poterãt, Ecclesiis proponebant, quos iudicabãt ad ministerium idoneos esse, & cum accederent suffragia & cõsensus Ecclesiæ, rata erat vocatio. Ita Paulus ad Ecclesias mittit Timotheum, Titum, Syluanum, &c. Ita Actor. 14. proponuntur presbyteri, in quos Ecclesia per χειροτονίαν consentit. Interdum etiam quidam operam suam Ecclesiæ offerebant. 1. Timoth. 3. Qui Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. Semper tamen in legitima vocatione, tempore Apostolorum, aderat & requirebatur consensus Ecclesiæ, iudicium & approbatio presbyterij. Ita Titus in Creta præfectus fuit gubernandæ & moderandæ electioni presbyterorum, vt rite illa fieret, vtque ordinatione approbaret & confirmaret electionem rite factam. Vtitur enim Paulus Tit. 1. de cõstituendis presbyteris, eodem verbo quod extat Acto. 14. vbi simul mentio fit & χειροτονίας, & constitutionis presbyterorum. Et Tito præcipit, vt eos, qui in doctrina non sunt sani, nec docent quæ oportet, seuere arguat, hoc est, sicut clarius inquit 1. Timot. 5. Ne cito manus alicui imponas, ne cõmunices peccatis alienis, approbando scilicet electionem aut vocationem, non rite factam.

Exempla vocationis ministrorum in Apostolica historia.

Historia Apostolica de vocatione ministrorum.

Hæc exempla Apostolicæ historiæ clare ostendunt, electionem seu vocationem pertinere ad vniuersam Ecclesiam, certo quodam modo, vt suæ in electione seu vocatione, sint partes & presbyterij, & populi. Et hæc Apostolica forma electionis & vocationis, retenta & vsurpata est, etiam postea in Ecclesia. Distinct. 24. extat Canon III. Concilij Carthaginensis: Nullus ordinetur clericus, nisi probatus vel examine Episcoporum, vel populari testimonio. Distinct. 62. Leo dicit, nulla ratio finit, vt inter Episcopos habeãtur, qui nec à clericis sunt electi, nec à plebibus sunt expediti, nec à comprouincialibus Episcopis, cum metropolitani iudicio consecrati. Distinct. 67. Reliqui sacerdotes à proprio ordinentur Episcopo, ita vt ciues & alij sacerdotes assensum præbeant. Distinct. 24. ex Carthaginensi Concilio IIII. Episcopus sine consilio clericorum suorum, clericos non ordinet, ita vt ciuium conniuentiam & testimonium quærat. Distinct. 23. ex eodem concilio. cap. Qui Episcopus. Cum in his omnibus examinatus, inuentus fuerit plene instructus, tunc cum omni consensu clericorum & laicorum, & conuentu totius prouinciæ Episcoporum, maximeque metropolitani, vel authoritate, vel præsentia ordinetur Episcopus.

VIII. Quæstio. 1. citatur ex Hieronymo, sed est Origenis, cap. licet. Requiritur ergo in ordinando sacerdote, etiam populi præsentia, vt sciant omnes & certi sint, quod qui præstantior est in omni populo, ille eligitur ad sacerdotium, & hoc attestante populo, ne qua postea retractatio cuiquam, ne quis scrupulus resideret. Distinct. 65. cap. Plebs: Presbyteros, Diaconos, & vniuersam turbam, vos Episcopos oportet sæpius conuocare, quatenus non prout cuilibet libuerit, sed concordantibus animis, vobis admonentibus, talem quærant personam, quam nulla contrarietas à constitutis possit reuocare rescriptis. Item Episcopos per Emilion non consecres, nisi post electionem vel consensum cleri & populi. Cap. Metropolitano: Omnium clericorum atque ciuium voluntate discussa, optimus ordinetur. Cap. Si in Plebibus: Archidiaconus cum clericis & populis ipsius plebis electionem faciat. Cap. Sacrorum Canonum: Carolus & Ludouicus Imperatores statuunt, vt Episcopi per electionem cleri & populi, secundum statuta Canonum eligantur. Hieronymus ad Rusticum Monachum: Ita viue in Monasterio, vt clericus esse merearis. Cum ad perfectam ætatem perueneris, & te vel populus, vel Pontifex ciuitatis, in clerum elegerit, age quæ clerici sunt.

De populi præsentia in ordinando sacerdote.

Hieronymus.

Ambro-

Ambrosius.

Ambrosius lib. 10. Epist. 82. Merito vir tantus euasit, quem omnis elegit Ecclesia, & merito creditum, quod diuino esset electus iudicio, quē omnes populi postulauissent.

In electione etiam principum autoritas adhiberi cœpta.

Postea cum Imperatores & Reges, Christianam religionem amplexi essent, illorum etiam volūtas, iudicium & authoritas, ad electionem & vocationem adhiberi & requiri cœpit, quia debent esse nutricij Ecclesiæ, & exēplo Iosaphat, Ezechiæ & Iosiæ, inspectio ipsis mandata est, vt ministeria Ecclesiæ recte constituantur & administrentur. Hac de re extant multi Canones distinct. 63. Apud Sozomenum lib. 7. cap. 7. Imperator in Synodo dat primum Nazianzeno & suffragantur ei omnes Episcopi. Et pulcherrimum modestiæ exemplum in cap. Valentinianus, describitur: vbi Synodus petit, vt Imperator sapiens & pius existens, eligat seu proponat aliquem. Imperator verò respondet: Super vos est talis electio. Vos enim gratia diuina potiti & illi splendore fulgentes, melius poteritis eligere. Et electioni postea præbuit assensum.

Quod verò quædam exempla veteris Ecclesiæ, videntur ab hac forma aliquantulum discedere, inde factum fuit. Pulcherrima enim hæc symphonia Episcoporum, clericorum, Christiani magistratus, & populi in electione & vocatione ministrorum Ecclesiæ, sæpissime turbata fuit. Clerici vel hæretici, vel schismatici, vel aliis affectibus deprauati, iure electionis sæpe abutebantur, vel illud sibi solis arrogabant. Ibi & magistratus & populus Christianus coacti fuerūt se interponere. Ita cum post mortem Æluri, clerus sua authoritate Episcopum elegisset Petrum Monchum, Imperator Zenon adeo offensus est, vt quosdam etiam supplicio afficeret. Euagrius lib. 3. cap. 11. Cum Antiochiæ in absentia populi, Porphyrius à paucis Episcopis ordinatus fuisset Episcopus, secutus fuit atrox tumultus. Nice. lib. 13. cap. 30. Aulici etiam illo quasi iure suo sæpius abutebantur. Et ibi clerici se opposuerunt, cuius generis aliquot statuta extant, distinctio. 63. Omnium verò modestissima est Caroli & Ludouici constitutio, quæ sic habet. Sacrorum Canonum non ignari, vt Dei nomine sancta Ecclesia suo liberius potiatur honore, assensum ordini Ecclesiastico præbemus, vt Episcopi per electionem cleri & populi, secundum statuta Canonum eligantur.

Caroli & Ludouici constitutio de electione.

Populus etiam sæpissime iure suo ad tumultus, seditiones & varias confusiones abusus fuit. Ibi Episcopi & Christianus magistratus se opposuerunt, vt in electione Ambrosij. Et inde Canon Laodicenus dicit: Non est permittendum turbis, electionem eorum facere, qui sunt ad sacerdotium promouendi. Apud Sozomenum lib. 7. c. 8. cum contraria essent Episcoporum & plebis suffragia, Imperator Nectarium elegit, & postea electio illa, à Synodo est rata habita. Non autem ideo vel populus, vel magistratus Christianus, simpliciter ab electione & vocatione exclusi fuerunt, sed addita fuit hæc moderatio, distin. 62. Docendus est populus, non sequendus. Nos quoq;, si nesciant quid liceat, quidve non liceat, commonere eos, non his cōsensum præbere debemus. Decretum Leonis inquit: Vota ciuium, testimonia populorum, arbitriū honoratorum, electio clericorum, in ordinationibus sacerdotum cōstituantur. Item, Per pacem & quietem, sacerdotes, qui futuri sunt, postulentur, teneatur subscriptio clericorum, honoratorum testimonium, ordinis consensus, & plebis. Item, Cleri plebisq; consensus, & desiderium requiratur. Et cap. Nosse: Conuocato clero & populo, talis ibi eligatur, cui sacri non obuenient Canones. Sacerdotum quippe est electio, & fidelis populi consensus adhibendus est, quia docendus est populus, non sequendus. In historia Tripart. plebs potuit eligere, & sua petitione aliquem offerre. Cyprianus vt Episcopus, lib. 3. Epist. & lib. 4. Saturum, Optatum & Celerinum proponit Ecclesiæ. Valerius Augustinum optans sibi coadiutorem & successorem, proponit illud populo. Et Augustinus ipse Epist. 110. Eradium se cupere successorem, proponit populo, oratione suauissima. Quia scio, inquit, post obitus Episcoporum per ambitiosos aut contentiosos solere Ecclesias perturbari, debeo quantum ad me attinet, ne contingat, huic prospicere ciuitati. Et Augustini illa electio, à populo confirmatur, & illud insinuatur Theodosio & Valentiniano Augustis. Narrat etiam ibi Augustinus, exemplum de Seuero Mileuitano, qui putarat sufficere, vt successorem suum apud Clericos designaret, & apud populum exinde non locutus erat. Inde verò orta fuit postea perturbatio. Et Augustinus de hoc facto inquit: Minus tamen aliquid factum erat. Cyprianus formam electionis, quæ suo tempore fuit, ita describit libro 1. Epist. 4. Propter quod plebs obsequens præceptis Dominicis, & Deum metuens, à peccatore præposito separare se debet, nec se ad sacrilegi sacerdotis sacrificia miscere, cum ipse maxime habeat potestatem, vel eligendi dignos sacerdotes, vel indignos recusandi. Quod & ipsum videmus de diuina autoritate descendere, vt sacerdos plebe præsente sub omnium oculis deligatur, & dignus atque idoneus publico iudicio ac testimonio comprobetur. Et paulò post: Coram omni synagoga iubet Deus constitui sacerdotem, id est, instruit & ostendit, non nisi sub populi assistentis cōscientia, fieri oportere, vt plebe præsente, vel detegantur malorum crimina, vel bonorum merita prædicentur, & sit ordinatio iusta & legitima, quæ omniū suffragio & iudicio fuerit examinata, quod postea secūdum diuina magisteria obseruatur in actis. Ibidem: Ordinari nonnunquam videmus indignos, non secundum Dei voluntatē, sed humanam præsumptionem, & hæc Deo displicere, quæ non veniant ex legitima & iusta ordinatione. Deus ipse manifestat per Oseam Prophetam, dicens: Sibimet ipsi Regem constituerunt, & non per me. Propter quod diligenter de traditione diuina & Apostolica obseruatione, seruandum est, & tenendum, quod apud nos quoque, & fere per prouincias vniuersas tenetur, vt ad ordinationes rite celebrādas, ad eam plebem, cui præpositus ordinatur, Episcopi eiusdem prouinciæ, proximi quinq; conueniant, & Episcopus deligatur plebe præsente, quæ singulorum vitam plenissime nouit, & vniuscuiusq; actum de eius conuersatione perspexit, &c. Idem lib. 1. Epist. 3. dicit, populi suffragium, & coepiscoporum consensum, esse diuinum iudicium.

Augustinus. Cyprianus de forma electionis sui temporis.

Quia verò non commode poterat vniuersa populi turba semper conuocari, & singulorum suffragia exquiri, obseruatus fuit mos ille apud Christianos, annotante Lampridio in vita Alexandri, quod eorum nomina, qui eligendi & vocandi propositi erant, ante ordinationem publice proponebātur, & monebatur populus, vt si quis quid haberet contra ordinādum, id proferret & proponeret. Et breuiter, iuxta Gregorij sententiam, semper grauis

abusus

abusus iudicatus fuit, si quis inuitis & non petentibus detur. Hæc est Apostolicæ primitiuæ & veteris Ecclesiæ sententia, de legitima electione & vocatione ministrorum verbi & sacramentorum, quæ sententia locum habet in illis Ecclesiis, quæ iam verbo Dei constitutæ sunt: vbi presbyterium est, amplectens eum, qui secundū doctrinam est, fidelem sermonem, magistratus pius, populus intelligens doctrinam, & amans pietatis. Vbi verò tempore Apostolorum sacerdotes erant idololatræ, magistratus impius, populus ambulans in tenebris, ibi primò per talem electionem, nō potuit constitui ministerium, sed eo proficiscebantur, vel Apostoli, vel mittebant alios, alibi rite electos, vt primum fundamenta ponerent. Ita Act. 13. Paulus & Barnabas mittuntur ad gentes. Et Act. 11. vsque ad Phœnicen & Cyprum ita propagatur Euangelium, & quidē Antiochiæ gentibus ita primum proponitur. Ita Paulus plures circa se habuit, quos huc illuc mittebat ad Ecclesias. Vbi verò aliquantulum fundatæ erant Ecclesiæ, mox eo quem iam diximus, modo ministeria in Ecclesiis constituebantur, Act. 14. Et cum ibi magistratus & sacerdotes manerent in idololatria, nihilominus legitima erat vocatio, quæ fiebat à sinceris Doctoribus, vna cum fideli populo. Ita Iosaphat Pontificibus & sacerdotibus partim cessantibus, partim lucos, excelsa, &c. colentibus, populo ambulante in tenebris, ipse ministeria constituit, 2. Paral. 17. & 19. Hanc recitationem ideo institui, vt ostenderem nostras Ecclesias restituisse veram & legitimam formam electionis & vocationis, quæ vsitata fuit in Apostolica, primitiua & veteri Ecclesia, vtq; ex antithesi eo clarius perspiceretur, qualis sit Pōtificiæ Ecclesiæ ordinatio. Ex his enim quæ iam diximus, planum erit examen Tridentini decreti, de legitima vocatione & missione ministrorum verbi & sacramentorum. Statuit igitur quartum capitulum & 7. Canon, eos legitimos esse verbi & sacramētorum ministros, qui vocati, ordinati & missi sunt à solis Pontificiis Episcopis & ipsorum suffraganeis, nec requiri vel fidelis populi, vel pij magistratus consensum, siue vocationem, siue autoritatem. Imo anathema denunciant, si quis dixerit ad legitimam vocationem requiri, fidelis vel populi, vel magistratus consensum. Atqui iam clare ostendimus, illam ipsam legitimę electionis seu vocationis formā, quæ Tridenti anathemate damnatur, esse Apostolicæ, primitiuæ, & veteris Ecclesiæ. Sed meminerimus Tridentinis patribus, à Romano Pontifice commissam esse hanc curam, nō vt Apostolicæ & veteris Ecclesiæ disciplinam restituāt, sed vt præsentem statum regni Pontificij quoquo modo cōseruent & stabiliant. Hoc igitur quod hactenus factitarunt, volunt in posterum impune sibi licere, vt scilicet homines qualescunq;, fauore, prece vel precio habiles redditos, sine petitione, consensu & vocatione, vel fidelis populi, vel pij magistratus, Ecclesiis præficere, & populo incognitos obtrudere possint. Suffraganei verò, ne quidem quærere dignantur de vocatione, modo quis præbendam sibi compararit, & suffraganeo pecuniam offerat pro ordinatione. Et non pudet bonos scilicet illos patres, ea quæ manifestissime, & aduersa fronte pugnant cum ipsa scriptura, & cum vera antiquitate, verbo saltem confirmare, & mox anathema subiicere. In nostris verò Ecclesiis ministri verbi & sacramentorum, non tantummodo à populo & seculari magistratu vocantur & instituuntur, sicut

4. cap. & 7. Canon de recitatione.

Suffraganei Pontificij.

Tridentinum Capitulum fingit, sed accedit grauissimum iudicium, examē & comprobatio veri presbyteri. Et hanc esse legitimam vocationem, multis iam ostendimus. Sed quare, inquiunt, non petitis ordinationem à nostris Episcopis? Respondeo. Si veri essent Episcopi, & profiterentur sanam doctrinam, recte hoc sibi arrogarent. Iam verò sunt hostes & persecutores veræ doctrinæ. Num igitur à lupo pastor petet sibi committi curam gregis? Et neminem ordinare volunt, qui sit sanæ doctrinæ, nisi prius eam abiiciat & abiuret. Nec eos, qui legitime, iuxta formam Apostolicam vocati sunt, ad ordinationem admittunt, ne inde regno ipsorum præiudicium generetur. Nec ad ministerium verbi & sacramētorum, sed ad impium Missæ sacrificium suos ordinant. Impiis etiam obligationibus ordinatos suos illaqueant, & blasphemum suum chrisma adhibent. Grauissimas igitur & iustissimas habemus causas, quod ab hostibus sanę doctrinæ non petimus ordinationem. Sed, inquiunt, fures & latrones sunt, qui non sunt ab ordinaria Ecclesiastica potestate vocati, ordinati & missi. Erunt ergo fures & latrones, Apostoli, Euangelistæ, Pastores, Doctores, Presbyteri, Diaconi Apostolicæ Ecclesiæ, qui non à Pontificibus, penes quos tunc erat ordinaria Ecclesiastica potestas, ordinati sunt; & eadem illa quæstio est, qua Pontificij olim exagitarūt ministerium Baptistæ, Ioan. 1. & ipsius Christi, Mat. 21. Quis tibi dedit hanc potestatem?

DE MATRIMONIO.

SESSIO VIII. SVB PIO IIII. 1563.

Matrimonij perpetuum indissolubilemque nexum primus humani generis parens, diuini spiritus instinctu pronunciauit, cum dixit: Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea. Quamobrem relinquet homo patrem suum & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Hoc autem vinculo, duos tantummodo copulari & coniungi Christus Dominus apertius docuit, cū postrema illa verba, tanquam à Deo prolata referens, dixit: Itaq; iam non sunt duo, sed vna caro, statimq; eiusdem nexus firmitatem, ab Adamo tanto ante pronunciatam, his verbis confirmauit: Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet.

Gratiam verò, quæ naturalem illum amorem perficeret, & indissolubilem vnitatem confirmaret, coniugesq; sanctificaret, ipse Christus, venerabilium sacramentorum institutor atque perfector, sua nobis passione promeruit. Quod Paulus Apostolus innuit, dicens: Viri diligite vxores vestras, sicut Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, mox subiungens: Sacramentum hoc magnum est. Ego autem dico, in Christo, & in Ecclesia.

Cum igitur matrimonium in lege Euangelica, veteris connubiis per Christum gratiam præstet, merito inter nouæ legis sacramentum annumerandum, sancti Patres nostri, concilia, & vniuersalis Ecclesia traditio semper docuerunt. Aduersus quam impij homines huius seculi insanientes, non solum peruerse de hoc venerabili sacramento senserunt, sed de more suo, prætextu Euangelij, libertatem carnis introducentes, multa ab Ecclesiæ Catholicæ sensu, & ab Apostolorum temporibus probata consuetudine aliena, scripto & verbo asseruerunt, non sine magna Christi fidelium iactura. Quorum temeritati sancta & vniuersalis synodus cupiens occurrere, insigniores præfatorum schismaticorum hæreses & errores, ne plures ad se trahat perniciosa eorum contagio, exterminandos duxit, hos in ipsos hæreticos, eorumq; errores decernens anathematismos.

CANON I.

Si quis dixerit, matrimonium non esse vere & proprie vnum ex septem legis Euangelicæ sacramentis, à Christo Domino institutum, sed ab hominibus in Ecclesiam inuectum, neq; gratiam conferre, anathema sit.

EXA-

EXAMEN.

Principalis huius decreti quæstio est, an matrimonium sit Sacramentum noui Testamenti. Omnium autem & simplicissima & rectissima est ratio explicationis, si prius de re ipsa dicatur. Postea enim de appellatione, facilis erit ratio. Mirum autem est, quod Pontificij propter appellationem Sacramenti, quam contendunt matrimonio tribuendam esse, sicut Baptismo, & Cœnæ Dominicæ, videri volunt dignitatem status coniugalis magis ornare quam nos, cum extent publicæ ipsorum querelæ & criminationes, quod nimium magnificis encomiis matrimonium à nostris ornetur. Ipsi verò ad coniugium accommodare nõ verentur has sententias: Qui in carne sunt, Deo placere nõ possunt. Atq; ideo fingunt Spiritum sanctum in ministris verbi & Sacramentorum, ferre non posse honestũ matrimonium, quia scilicet scriptum sit: Sancti estote, quoniam ego sanctus sum. Item, Mundamini qui fertis vasa Domini. Et tamen fortiter disputãt, matrimonium esse vnum ex septem Sacramentis. Tales scilicet matrimonium, dignitatis suæ patronos sortitum est, qui sacerdotibus suis centum potius prostibula, successiue tamen, sicut Coloniensis ille inquit, quam vnicam legitimam coniugem concedunt.

De dignitate matrimonij.

Quia igitur prætendunt, se Matrimonium inter Sacramenta Ecclesiæ numerare: propter asserendam & illustrandam eius dignitatem, breuiter recitabo præcipua capita, de eius dignitate & sanctitate, quæ ex verbo Dei, Ecclesiæ nostræ & discunt & docent. Fuit igitur coniugium etiam inter gentes, sicut & hodie inter infideles verum constat matrimonium, sed illi politicam tãtum constitutionem esse existimant, licet lex naturæ, monstrans vagos concubitus, stupra & adulteria esse contra naturã, ostendat, quanquam valde obscure, & aliquid maius quam humanum inuentum. Ecclesia vero ex verbo Dei discit & intelligit, ipsum Deum esse authorem coniugij, quod in ipso Paradiso, quando natura humana ante lapsum, sine peccato & miseriis, integra & beata adhuc erat, instituit. Quam institutionem & eius benedictionem, statim post lapsum, & postea post diluuium repetiuit, & naturæ etiam lapsæ confirmauit: Genes. 4. & 9. Filius etiam Dei in nouo Testamento, primam illam institutionem nec abrogat, nec mutat, sed repetit & confirmat, nec verbis tantum, Matth. 19. sed & præsentia sua, & primo miraculo in nuptiis edito. Iohan. 2. Postea Apostoli, doctrinam illam multis sententiis & concionibus illustrarunt.

Deus copulator coniugum.

Secundo, Deus non tantum instituit matrimonium, vt homines ipsi, coniugali illa coniunctione se consocient, sed sicut Deus primus paranymphus fuit, qui Euam adduxit ad Adamum, & primos cõiuges ipse copulauit. Genes. 2. ita Christus affirmat, Deum adhuc hodie esse, qui cõiuges legitimo matrimonio coniungit & copulat, quando iuxta verbum ipsius conueniunt. Quod Deus, inquit, coniunxit, homo non separet. Et vtitur verbo, quod proprie de coniugali coniunctione dicitur. Ita Tobiæ 7. Raguel tradens Tobiæ filiam suam, inquit: Deus Abraham, Deus Isaac & Iacob, vobiscum sit: & ipse coniungat vos, impleatque benedictionem suam in vobis. Et Genes. 24. Abraham mittens seruum, vt Isaac vxorem adducat, verbis dulcissimis inquit: Dominus cœli & terræ, qui locutus est mihi, &c. ipse mittet Angelum suum ante te, & accipies inde vxorem filio meo. Et seruus postea orat: Domine Deus Domini mei Abraham, occurre obsecro mihi hodie, fac misericordiam, & ostende, quam præparasti seruo tuo Isaac, &c. Hæc proponenda sunt in Ecclesia, vt in timore Domini, eius fide & inuocatione, matrimonia contrahantur, quia Deus non tantum author, sed & conciliator est matrimonij. Ita Prouer. 10. Domus & diuitiæ à parentibus, à Domino vero vxor prudens datur. Et Syra. 26. Pars bona, mulier bona, quasi pro hæreditate timentium Dominum dabitur. Donum Dei est mulier bona, &c. Eccle. 7. Inueni amariorem morte mulierem, qui placet Deo, effugiet illam, qui autem peccator est, capietur ab illa, Malach. cap. 2. ex hoc fundamento coniuges grauissime admonet debitę beneuolentiæ: Non accipiam placabile quid de manu tua. Quam ob causam? quia Dominus testificatus est inter te & vxorem tuam, & hæc socia tua, & vxor fœderis tui. Significat autem עוד testificando aliquid confirmare & stabilire. Ideo non quæuis coniunctio, sed quæ verbo Dei non repugnat, legitima est, & Deo probatur. Ita Leuit. 18. Genes. 6. Esdr. 10. Nehem. 13. Luc. 17. Mar. 6. improbantur coniunctiones etiam coniugales, quæ non sunt legitimæ.

Tertio, Ex illa diuina coniunctione, coniugium nõ est vt reliquæ politicæ societates: quæ sicut mutuo consensu contrahuntur, ita mutuo dissensu rursus dissoluuntur, sed est coniunctio indiuidua, & nexus indissolubilis. Quod enim Deus coniunxit, homo non separet. Et quidem Scriptura affirmat, esse coniunctionem multo arctiorem, quam sit parentum & liberorum, dicit enim: Relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ: vt qui duo sunt, fiant vna caro. Significat autem דבק adhæsionem, seu coniunctionem, quæ fit per complexum amoris affectu ardentissimo, vt Genes. 34. de Sichem amante Dinam. 3. Regum 11. de amore Salomonis. Psal. 63. Adhæsit anima mea post te. Dicitur autem proprie verbum illud de coniunctione cutis, carnis, ossium, Iob. 19. Cuti meæ & carni meæ adhæsit os meum, 29. Lingua adhæret palato. Psalm. 102. Adhæret os meum cuti meæ. Atq; ex illa verbi significatione intelligi potest, quod Deus affirmat esse talem adhæsionem: Vt qui sunt duo, fiãt vna caro. Et Paulus dicit: Nemo carnem suam odio habet. Iere. 13. inquit Dominus: Sicut adhæret cingulum ad lumbos viri, ita faciam adhærere ad me omnem domũ Israel. Sed Deus nõ ex cingulo Adæ, sed ex costa formauit vxorẽ, vt ostendatur coniunctio arctissima. Solomon Prouer. 16. dicit, amicum sæpe arctius adhærere quam fratrem. Sed in coniugio arctior est copulatio, quam parentum & liberorum. Relinquet enim patrẽ & matrem, &c. Græci reddiderunt per verbum προσκολλᾶσθαι: quod vsurpatur, quando duo quædam glutino ita committuntur, vt quasi vnum fiant. Ita vsurpatur Isa. 41. Hinc Paulus docet, neutrum cõiugum habere potestatem sui corporis, 1. Cor. 7. item, Qui vxorem diligit, seipsum diligit.

Quarto, Scriptura etiam explicat causas, quare Deus societatem illam coniugalem instituerit, Angelorum enim agmina simul condidit: sed certo consilio voluit conseruationem & multiplicationem humani generis, fieri per propagationem generationis, vt in ea præsentiam, sapientiam & bonitatem ipsius conspiceremus. Et in pia educatione liberorum voluit esse prima Ecclesiæ plantaria: vnde do-

de domesticæ Ecclesiæ apud Paulum nominantur. Exercitia enim fidei inuocationis, charitatis, patientiæ, & totius deniq; pietatis, quasi in rudimentis exerceri voluit, in domestica societate, vt inde latius propagaretur. Qui enim domui suæ nō bene præest, quomodo is Ecclesiam Dei gubernaret? 1. Tim. 3. Item: Qui domesticorum curam non habet, infideli deterior est. Et ipsa coniugij institutione ostendit, se esse mentem castam, & vagas libidines odisse. Ideo enim illis, qui donum cōtinentiæ non habent, certas leges coniugij tradidit & præscripsit. Deinde aliam causam instituti coniugij, Deus ipse dulcissimis verbis exponit, Genes. 2. Nō est bonum, hominem esse solū, faciamus ei adiutorium, quod sit quasi coram ipso, & circa ipsum. Erant quidem omnia animalia creata ad ministerium hominis: sed non inueniebatur adiutorium, quod esset coram ipso. Propter mutuum igitur obsequium, & mutuam subleuationem, Deus instituit cōiugium, vt communia essent, siue læta, siue tristia.

Ephes. 4. Melius est esse duos quam vnum, habēt enim emolumentum societatis suæ. Væ soli, quia cum ceciderit, non habet subleuantem se. Eccl. 9. Perfruere vita cum vxore quam diligis, cunctis diebus vanitatis tuæ, hæc enim est pars in vita, & in labore tuo, quo laboras sub sole. Syr. 26. Gratia mulieris delectabit virum suum, & ossa illius impinguabit. Gen. 3. Desiderium vxoris ad virum. Eph. 5. Maritus vxorem diligit & fouet, vxor virum reueretur.

Postremò vsum coniugij in natura lapsa, Deus voluit etiam remediū esse contra incontinentiam. 1. Cor. 7. Propter fornicationē, vnusquisq; vxorem suam habeat, & vnaquæq; suum virū. Item, ne tentet vos Satanas, propter incontinentiam vestram. Si non continent se, nubant, melius est enim nubere, quam vri. Et hoc est, quod veteres dicūt, matrimonium ante lapsum institutum fuisse in officiū, post lapsum, datum esse in remedium. Augustin. inquit: Quod sanis est ad officiū, ægrotis est ad remedium.

Quintò, certum & notum est & hoc ex scriptura, Deum sua benedictione, & variis donis gratiæ, sicut Paulus Rom. 12. de gratia loquitur, adesse casto & pio coniugio. Quos enim Deus coniungit, illis benedicit, Gen. 1. Nec tantum in natura integra benedictio promissa est coniugio, verum etiam naturæ lapsæ repetita & confirmata est, Gen. 9. Complectitur autem illa benedictio. Primò, fœcunditatem & generationem iuxta dictum: Crescite & multiplicamini. Secundò, felicem statum vxoris & liberorum, Psal. 128. Vxor tua sicut vitis fructifera, filij sicut nouellæ oliuarū. Ecce sic benedicetur homo, qui timet Dominum: vt videas filios filiorum tuorum, & Ps. 127. Ecce hæreditas Domini, filij: beatus vir, qui impleuit desiderium suum ex ipsis, nō confundetur, cum loquetur inimicis suis in porta. Tertiò, cōplectitur successum in œconomia & Politia. Ps. 128. Labores manuum tuarū manducabis, beatus es, & bene tibi erit. Ecce sic benedicetur homo, qui timet Dominum, vt videas bona Ierusalem, omnibus dieb. vitæ tuæ, pacem super Israel. Psal. 127. Non confundetur, cum loquetur inimicis suis in porta. Et hoc est, quod prima benedictio inquit, Genes. 1. Subiicite terram, & dominamini super omnia, quæ in terris mouentur. Quartò, huic verò benedictioni, propter lapsum, admixta est quædam crucis difficultas & acerbitas. Gene. 3. sicut in remediis, quale cōiugium post lapsum factum est, solent austera & acerba quædam misceri. Sed illa acerbitas, timentibus Deum mitigatur patientia, consolatione, auxilio, & liberatione diuina. Sicut præsentia Christi in nuptiis, Io. 2. vtrunq; ostendit, & crucem, & consolationem. Habet præterea coniugium ex diuina institutione & hoc priuilegium, siue hanc gratiam, quod est genus vitæ sanctum & Deo placens. Cumq; concubitus extra coniugiū, sit abominatio coram Deo, scortatores enim & adulteros iudicabit Dominus: In cōiugio honorabiles sunt nuptiæ in omnibus, & κοίτη ἀμίαντος. Heb. 13. Si acceperis vxorem, non peccasti, si nupserit virgo, non peccat, 1. Cor. 7. Imò in piorum coniugiis vocatur sanctificatio & honor, 1. Thes. 4. Ita 1. Tim. 2. tribuitur mulieribus parientibus, sanctificatio & castitas. Et Tit. 2. vxores amantes liberorum, vocantur castę, 1. Pet. 2. mulieres subiectæ viris vocantur sanctæ, & sperantes in Deum, 1. Cor. 7. cohabitatio mulieris fidelis, cum viro infideli pronunciatur sancta esse: Et ibi dicit, ipsam generationem, quæ alias immunda esset in coniugio, & præsertim fidelium, sanctā esse, 1. Tim. 3. affirmat mulierem saluari per generationem, si manserit in fide. Est & hæc gratia Dei in coniugio, quod Deus coniugum animos coniungit, vt & velint & possint indiuiduam illam vitæ societatem colere, fidē coniugalem seruare, in nexu illo indissolubili manere, vtq; complexus affectuum inter coniuges arctior & ardentior sit, quam inter parentes & liberos, iuxta dicta: Relinquet patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ, vt sint quasi vna caro. Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet. Illam etiam gratiam Deus coniugibus Deum timentibus, & in via eius ambulantib. largitur, vt vir vxorē diligat, curet, foueat, & honorē ei, tanquam vasi infirmiori tribuat. Ephes. 5. & 1. Cor. 3. vtq; mulieris desideriū sit ad virum, Genes. 3. reuerenter se viro subiiciat, Ephes. 5. & sit viri adiutorium, Genes. 2. exhilaret cor mariti, Syr. 26. & Prou. 31. & breuiter, gubernatione spiritus Dei opus est cōiugibus, vt in vera concordia suum quisq; officium faciat, mutuas infirmitates tolerēt, communes difficultates subleuent, liberos pie educent, domum gubernent, operas œconomicas faciant, & crucem patienter tolerent: vtq; cohabitatio sit secundum scientiam, 1. Pet. 3. & in Domino, 1. Cor. 7. Hæc pij coniuges petunt à Deo, & Deum hanc gratiam largiri petentibus, non est dubium.

Coniugium imago Ecclesiæ.

Postremò, coniugiū dulcissima imago est Christi & Ecclesiæ, sicut explicationem illam tradit Paulus Ephes. 5. Viri diligite vxores, sicut Christus dilexit Ecclesiam. Vxores subditæ sitis viris, sicut Ecclesia Christo subiecta est. Quod enim ex latere dormientis Adæ, formatur Eua, vt sit os ex ossibus eius, caro de carne eius, hoc veteres pie interpretantur, fuisse significationem & prænunciationem, fore vt filius Dei, quasi relicto patre descendens de cœlis, nostram naturam assumeret, fieret caro de carne nostra, accepta serui forma, fieret in similitudine hominum, vt ita peccatum in carne damnaret. Et rursus ex dormitione, hoc est, ex passione & morte Christi, nascatur Ecclesia, eductis ex latere eius sacramentis, quibus generetur, ædificetur, & Christo fide ita vniatur, vt simus membra corporis eius, & ex ossib. eius. Quod igitur Adam dixit: Hoc nunc os ex ossibus meis, propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carnem vnam, hoc Paulus pronunciat magnum mysterium esse, in Christo & in Ecclesia. Dulcissima igitur imago redemptionis, est in ipso coniugio proposita. Et quæ suauior posset pictura esse,

esse, quam sancta & grata Deo sint mutua côiugum officia, quam quod Paulus affirmat, virum diligentem vxorem, assimilari Christo diligenti, redimenti & sanctificanti Ecclesiam, & vxorem subiicientem se viro, imitari & exprimere exemplum Ecclesiæ, subiicientis se Christo?

Hæc amplissima doctrina, de dignitate & sanctitate côiugij, in nostris Ecclesiis, ex verbo Dei diligenter proponitur & inculcatur, quam ideo paucis hoc loco repetere volui, ne quis existimet, nos vel minus honorifice de coniugio sentire, vel de eius dignitate cupere aliquid detractũ, quando contendimus, non esse ita vere & proprie sacramentum N. Testamenti, sicut est baptismus, & cœna Domini. Si igitur disputatio in hoc tantum cardine verteretur, matrimonio tribuẽdam esse appellationem sacramenti, propter hãc causam, vt esset commonefactio de tota illa doctrina, de dignitate matrimonij, de qua hactenus diximus, vtq; cõtra omnes doctrinas dæmoniorum, appellatio sacramenti, quasi in illustri loco collocaret côiugium, & moneret, præclarius & augustius in Ecclesia de côiugio sentiendum & loquendum esse, quam apud Ethnicos, quib. doctrina verbi Dei ignota fuit, vtq; ipsos coniugatos, officij sui admoneret, & in cruce consolationẽ mõstraret. Si hoc, inquam, tantum à Pontificiis quæreretur, & ageretur in hac disputatione, facile posset de appellatione conueniri. Est enim sacramenti appellatio ἀγαϕ&, & late patens: sicut suo loco ostendimus. Ideo Apologia cõfessionis VVirtenbergensis inquit: Quia coniugium est sanctum vitæ genus diuinitus institutum & commendatum, libenter ei tribuimus nomen sacramẽti. Sed hoc modo multo plura numeranda erunt sacramenta, quam septem. Habẽt enim reliqua etiam pia genera vitæ, mandatum Dei, & promissionem. Aliter etiam in illis vitæ generib. pij versantur, quam ethnici. Quis verò idco cõtenderet, agriculturam, pecuariam, &c. etiam numerãda esse inter Ecclesiæ sacramenta? Nec verò in nouo primum Testamẽto institutum est matrimonium: imò Christus traditionẽ suam de matrimonio, disertis verbis refert ad primam illam institutionem: Non legistis, inquit, quia qui fecit hominem ab initio, &c. Et in quæstione de polygamia, & de Iudaicis diuortiis, non noui aliquid Christus instituit, sed restituit doctrinam, ad primæuam institutionẽ: Ab initio, inquit, non fuit ita, sicut postea in polygamiis & temerariis diuortijs factum est. Certum etiam est, piis veterum côiugiis defuisse illam matrimonij gratiam, de qua diximus scripturam loqui. Nec dubium est coniugium in Ecclesia semper fuisse mysterium coniunctionis Christi & Ecclesiæ, etiam tempore V. Testamenti. Nam Oseæ 2. Dominus dicit: Spõsabo te mihi in sempiternum, in iustitia, iudicio, misericordia & fide. Et Solomon ex professo epithalamium scripsit, harum nuptiarum in Christo & Ecclesia. Paulus enim Ephes. 5. illud quod Adam de suo matrimonio in principio creationis, Genes. 2. dicit, pronũciat esse mysterium illud magnum in Christo & Ecclesia. Vanum igitur est, matrimonium esse peculiare sacramentum N. Testamenti. Omnia enim, quæ existimantur esse de ratione sacramenti, conueniunt piorum côiugiis, etiam in V. Testamento. Nam quæ in polygamia & in diuortiis, à quibusdam factitata sunt, Christus pronunciat præter primæuam institutionem facta esse, inquit enim, ab initio non fuit sic. Nec omnes sancti V. Testamenti fuerunt polygami. Et tamen in ipsa etiam veterum polygamia, Augustinus quærit mysterium Christi & Ecclesiæ, de bono coniugali c. 18. Quicquid igitur fit de generali vsu appellationis sacramenti, vt quicquid sacrum aliquid significat, & habet mandatum & promissionem Dei, sacramentum appelletur, hoc certũ & manifestum est, matrimonium non esse vere & proprie sacramentum, ea ratione, sicut est baptismus & cœna Domini. Et hæc distinctio omnino necessaria est in Ecclesia, ne sacramenta, quæ diuinitus instituta sunt, vt sint media seu organa applicationis & obsignationis promissionis de remissione & vita æterna, confundantur cum aliis ritibus.

Sacramentum appellatio late patẽt.

Baptismus enim & cœna Domini, adiunctam habent promissionem de applicatione & obsignatione gratuitæ reconciliationis & remissionis peccatorum, singulis qui fide sacramentis illis vtũtur. Talem certe promissionem, coniugium nõ habet. Nec opus est, vt vxorem ducat, qui cupit sibi sacramentum applicari & obsignari gratuitam reconciliationem cum Deo. Multi etiam vxores ducũt, qui Deo non sunt reconciliati. Et breuiter, coniugium non est organon à Deo in hoc institutum, vt per illud offeratur, applicetur, & obsignetur promissio gratuitæ reconciliationis cum Deo. Hoc discrimen illustre est, & necessario retinendum.

Disputatio Pont. de materia matrimonij.

Ipsa etiam sacramenti definitio, quæ requirit externum, materiale & visibile Symbolum seu elemẽtum, non potest matrimonio conuenire. Scholastici enim vix fingendo excogitare possunt, quam velint ponere materiam in sacramento matrimonij. Richardus dicit, verbum primò prolatum (vt, accipio te in meam) esse materiam, & verbũ secundo prolatum (vt, accipio te in meum) esse formam, vel è contra, vt scilicet verbum viri, aliquando sit materia, aliquando forma. Quid verò ineptius fingi potest, quando de sacramentorum materia disputatur? Canonistæ disputant, consensum esse materiam, verba verò exprimentia consensum, esse formam. Quidam volunt, sic vt in pœnitentia actus pœnitentis sunt materia, ita etiam actus vtentium matrimonio, esse materiam, & consensum esse formam. Qualia verò hęc monstra sunt opinionũ, quæ inde oriuntur: quod propter præsumptam opinionem (matrimonium esse sacramentum) conantur definitionem sacramenti accommodare ad matrimonium? Animaduertit hoc Gropperus, ideo disputat, formam in sacramento matrimonij, esse verbum illud: Quos Deus coniunxit, &c. Elementum verò esse exteriores gestus & actus, quibus coniuges in nomine Domini copulantur, & quibus ipsi inter copulandũ profitentur, se posthac in vna carne futuros. Minus hæc absurda sunt, quam vel scholasticorum vel Canonistarum disputationes. Sed vt sit aliquid sacramentum, nõ sufficit vt adsint & adhibeatur externi aliqui gestus & actus. Talia enim externa symbola adhibentur, etiam quando reges coronantur, quando principes feuda accipiũt, quando in Scholis gradus conferuntur, imo quando sutores aliquem in collegium suum recipiunt. Num verò ex singulis, peculiaria sacramenta fabricanda erunt? Requiritur igitur ad sacramentum, vt materia elemẽtum seu externum symbolum, sit à Deo institutum, præscriptum & mandatum, vtque vsui eius addita sit promissio. Quod Gropperus de externis copulationis ritibus ostendere non poterit. Et hæc cum ita se habeant, ideo Tridentina Synodus fortiter quidem vsque ad anathematis denun-

ciationem asseuerat, matrimoniũ esse vere & proprie vnum ex septem legis Euangelicæ sacramentis, quæ vero sit sacramenti huius, vel materia, vel forma, ne verbulo quidem meminit, quod tamen in aliis sacramentis fecerunt. Vel igitur incerti sunt de materia & forma huius sacramenti, vel liberum voluerunt cuiuis relinquere, vt fingat qualem velit, siue materiam siue formam, modo credat matrimonium esse nouæ legis sacramentum. Et hoc argumentum Lector bene consideret.

Sed Tridentinum Capitulum dicit, Paulum numerare matrimonium inter sacramenta Ecclesiæ. Paulus enim dicit: sacramentum hoc magnum est in Christo & in Ecclesia, Ephes. 5. Ego verò putassem satis esse, quod scholastici propter linguarum ignorantiam in illo loco Pauli hallucinati essent. Sed vt video, Tridentinos Patres nihil pudet, quod ad conseruandum statum regni Pontificij facit. Ideo quia vetus interpres in illo loco habet vocabulum sacramenti, & sequitur, in Ecclesia: mox concludunt, matrimonium esse sacramentum Ecclesiæ, seu noui Testamenti. Atqui Paulus habet μυστήριον, quam vocem interpres sæpe reliquit, aliquando verò sacramentum reddidit. Significat autem μυστήριον, vel rem ipsam spiritualem & arcanam, vel externum Symbolum, significans aliquid arcani. Num verò tot sacramenta numerabimus, quot rebus appellatio mysterij in scriptura tribuitur? Decretum de redemptione, vocatur mysterium, Eph. 2. de vocatione gentium. Ephes. 3. de resurrectione mortuorum, 1. Cor. 15. de conuersione Iudæorum. Roman. 11. mysterium septem stellarum, & candelabrorum, Apocal. 1. imò est mysterium iniquitatis, sedens in templo Dei, 2. Thess. 2. Sacramentum meretricis Babylonicæ, Apocal. 18.

Argum. Trident. ex Paulo.

Paulus itaq; nihil aliud dicit, quam coniunctionem coniugalem, quam Adam verbis describit, esse mysterium magnum, non in se, sed quia significationem habeat, & imaginem gerat arcanæ coniunctionis Christi & Ecclesiæ, hoc scilicet, quod Adam dicit de coniugali coniunctione, est mysterium illud magnum, ego verò dico, in Christo & in Ecclesia. Duo enim dicta ibi conferuntur, & quod Adam dixit de coniugali coniunctione, & quod Paulus dicit de arcana coniunctione Christi & Ecclesiæ.

Ita Augustinus in 2. c. Ioh. tract. 9. inquit: Ne quis istam magnitudinẽ sacramenti in singulis quibusq; hominibus, vxores habẽtibus intelligeret: Ego autem dico, inquit, in Christo & Ecclesia. Quod est hoc sacramentum magnum? Erunt duo in carne vna. Sic ergo Christus adhæsit Ecclesiæ, vt essent duo in carne vna.

Si verò coniugium propter hanc causam, quia mysterium est, numerandum est inter sacramenta Ecclesiæ: eadem opera in numerum sacramentorum referenda erunt omnia, in quibus Spiritus S. similitudinem aliquã & imaginem proponit & celebrat, Christi & Ecclesiæ. Quam frequens in scriptura est imago pastoris & ouium, & quam dulcis est eius accommodatio ad Christum & Ecclesiam? Num igitur propterea pecuaria, sanctum quidem & innocens vitæ genus, sacramentum erit N. Testamẽti, sicut baptismus & cœna Domini? Regnum Dauidis, imago fuit spiritualis regni Christi, nec tamen propterea numeratur inter sacramẽta. Neq; enim quicquid vel mysterium, vel mysticam significationem continet, statim sacramentum est noui Testamenti, sicut baptismus & cœna Domini. Et veteri Ecclesiæ prorsus ignota est hæc disputatio, matrimonium esse sacramentum N. Testamenti, sicut est baptismus & cœna Domini. Augustin. defensurus coniugium aduersus Hieronymi criminationes, disputat tria esse coniugij bona, prolem scilicet, fidem coniugalem & sacramentum. Intelligit autem sacramentum mysticam significationẽ coniunctionis Christi & Ecclesiæ. Et propter illud sacramentum, dicit in N. Testamento polygamiam non esse licitam, sed legitimas nuptias esse coniunctionem indissolubilem vnius viri & vnius fœminæ. Ita de fide & operibus, c. 7. inquit: In Ecclesia, nuptiarum non solum vinculum, verum etiam sacramentum ita commendatur, vt non liceat vxori virum alteri tradere. Et de bono cõiugali. c. 18. inquit: In nostrarum nuptiis plus valet sanctitas sacramẽti, quam fœcũditas vteri. Et quam modeste loquitur, cum inquit: Quod in Christo & in Ecclesia est magnum, in hoc singulis quibuscunq; viris & vxorib. est minimum, sed tamen coniunctionis inseparabilis sacramentum. Hoc verò modo & hoc sensu Augustinus pronunciat etiam polygamiam veterum, fuisse sacramẽtum, de bono cõiugali, c. 18. Sicut sacramentum pluralium nuptiarũ illius temporis significauit futuram multitudinem Deo subiectã in terrenis omnib. gentibus, sic sacramentum singularium nuptiarum nostri temporis, significat vnitatem omnium nostrorũ subiectam Deo futuram in vna cœlesti ciuitate. Longe aliud igitur Augustinus intelligit, quando loquitur de sacramẽto matrimonij, quã quando Pontificij disputant matrimonium esse vnum ex septem sacramentis N. Testamenti, vere & proprie, sicut est baptismus & cœna Domini. Fumos igitur Pontificij vendũt, quando disputationes suas de sacramento matrimonij, ex Augustino cõfirmant, eo quod ipse matrimonio tribuerit appellationem sacramẽti. Maior verò adhuc impudẽtia est Tridentini capituli, quod fingit, omnes Patres semper ita docuisse, cum ante Augustini ætatem, non facile ostendi possit, vel generalem appellationem sacramenti tributam matrimonio.

Augustinus de sacramento matrimonij.

Et inter scholasticos Durandus disputat, matrimonium non esse vniuoce sacramentum, sicut alia sacramenta nouæ legis, & concludit, non esse sacramentum stricte & proprie dictum.

Eiusdem generis est, quod Tridentinum Capitulum dicit, Concilia semper ita docuisse. Quæ verò sunt illa Concilia?

Num Apostolicum, num Nicenum, num Ephesinum? &c. Nullum certè ex vetustiorib. Conciliis numerare possunt. Sed recentia producunt. Constantiense scilicet, & Florentinum. Vincentius Lyrinensis tradit, illud esse catholicum, quod semper, quod vbiq;, & ab omnib. seruatum fuit. Sed Tridentinis patribus, vt video, catholicum est, si centũ saltem annorum præscriptionem habeat. Quid verò causæ esse putas, quod tantopere contendunt Pontificij, matrimonium numerãdum esse inter sacramenta nouæ legis? Num tam æqui sunt coniugio? num dignitati eius tantopere fauent? Nequaquam. Suis enim sanctulis coniugium prohibent, & quidem propter hanc causam, vt mundi esse possint. De coniugio enim interpretari nõ verentur, quod Paulus dixit: Qui in carne sunt, Deo placere non possunt. Num vero sine causa ex matrimonio sacramentum faciunt? Imò multas habent causas, vt scilicet causæ matrimoniales Ecclesiasticis tantum

iudi-

Causæ ob quas Pontificij matrimonium sacramentum esse contendant.

iudicibus subiectæ sint, vt prohibitiones suæ, & implementa sua, ipsis hominum cōscientiis, tanquam laqueos iniicere possint, vt dispensationes eo carius vendere possint, vt parti innocenti, post diuortium, iure diuino permissum, ratione sacramenti non liceat rursus aliud contrahere matrimonium, vt docere possint, secundis nuptiis nō esse dandam benedictionem, eo quod careant sacramento, hoc est, quod secundæ nuptiæ sint in veritate fornicatio quædam & prostitutio. Ita enim Decretum loquitur, 31.q.1.c.hac ratione, & quomodo.

Hæ veræ causæ illæ sunt, quæ apud Pontificios ex matrimonio sacramentum faciunt.

CANON II.

Si quis dixerit, licere Christianis plures simul habere vxores, & hoc nulla lege diuina esse prohibitum, anathema sit.

EXAMEN.

Quicquid sit, siue de dispensatione & permissione, siue de tolerantia Dei, in polygamia veterum, hoc certum est, coniugium ex prima sui institutione, esse vnius maris & vnius fœminæ coniunctionem. Christus enim non nouam aliquam legē condit, sed causas matrimoniales, quæ à primæua norma apud Iudæos discesserant, reuocat ad primam institutionem: Ab initio, inquit, creationis non fuit sic. Et ex prima illa institutione erudite ostendit, coniugium esse duorum, vnius scilicet maris, & vnius fœminæ diuinam coniunctionem. Deus enim in principio creauit non vnum masculum & plures fœminas, sed vnum marem & vnam fœminam. Et inter duos illos instituit coniugium. Nec dixit, adhærebit vxoribus suis (vnica enim tunc tantum erat mulier) sed τῇ γυναικὶ αὐτοῦ, illi scilicet vxori suæ, diuinitus sibi adductæ & copulatæ. Et notabile est, cum Genes.2. tantum scriptum sit: Et erunt in carne vna. Christus addit explicationem: Et erunt duo in carnem vnam. Illam verò explicationem, sumit ex ipsis circumstantiis textus. Neque enim plures tunc erant quam duo, vnus scilicet mas & vna fœmina. Quod igitur Genes.2. sequitur: Erant autem duo illi, seu ambo illi nudi, hoc Christus refert etiam ad præcedentem sententiam: Et erunt duo in carnem vnam. Et maioris emphasis gratia, addidit articulum οἱ δύο, duo illi. Et repetit: Itaque non amplius sunt duo, sed vna caro. Quod itaque sequitur: Quod Deus coniunxit, τὸ ὃ refert duos illos, vnum scilicet marem & vnam fœminam. Quicquid verò diuersum à veteribus factum est, ad hoc Christus respōdet: Ab initio non fuit sic. Et propterea Moses exponit, quod Lamech sua polygamia, primus fuerit author discessionis à norma illa primæuæ institutionis cōiugij. Quod verò de Patribus quibusdam veteris Testamenti leguntur exempla polygamiæ, tribuatur sane illud vel dispensationi Dei, sicut Augustinus disputat de bono coniugali: propter semen benedictum, quod ex illa gente nasci debebat: vel propter significationem futuræ coniunctionis Iudæorum & gentium, in Ecclesia Christi. Vel tribuatur tolerantiæ Dei, neque enim omnibus vitiis liberi fuerunt patres: & multa in sanctis suis Deus tolerat. Quicquid verò horum sit, Christus pronunciat, exempla non debere præscribere diuinæ institutioni. Et aperte ostendit, quæ Deus in politia Iudaica, dissentientia à prima institutione ad tempus tolerauit, ea tēpore noui Testamenti abrogari: vt causæ matrimoniales iam restituantur ad primam institutionem. Ita Paulus etiam 1. Cor.7. dicit: Vnusquisque habeat suam vxorem, & vnaquæq; suum virum. Mulier non habet potestatem sui corporis, sed vir: similiter nec vir sui corporis potestatem habet, sed mulier. Non igitur licet Christianis, plures simul habere vxores: idque non ideo, quasi Christus in nouo Testamento, nouum & peculiare instituerit sacramentum matrimonij: sed quia ab initio creationis, in prima coniugij institutione, Deus ita constituit. Et ad illam normam primæ institutionis, abrogatis Mosaicis permissionibus, Christus reuocat & restituit causas matrimoniales in nouo Testamento. Recte igitur & merito damnantur Anabaptistæ, & quicunq; sunt, qui contra normam illius institutionis, in principio creationis à Deo traditæ, & postea à Christo repetitæ & confirmatæ, polygamiam in N. Testamento, vel introducere, vel defendere conantur.

Polygamia Lamech, &c.

CANON III.

Si quis dixerit, eos tantum consanguinitatis & affinitatis gradus, qui in Leuitico exprimuntur, posse impedire matrimonium contrahendum, & dirimere contractum: nec posse Ecclesiam in nonnullis illorum dispensare, aut cōstituere, vt plures impediant & dirimant, anathema sit.

EXAMEN.

Prior pars huius Canonis, loquitur de gradibus diuinitus prohibitis. Vt enim coniugium sit coniunctio legitima, seu potius diuina, Deus sanxit certum ordinem personarum seu graduum, in quibus post multiplicatum genus humanum, prohibitam voluit esse coniunctionem. In principio quidem, commixtio cum parentibus tantum prohibita fuit iuxta dictum: Relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ. Tunc enim compellente necessitate, per diuinam dispensationem, fratres copulabantur sororibus. Augustinus verò recte dicit, de ciuitate lib. 15. cap. 16. Quanta illud compellente necessitate antiquius est, tanta postea falsum est religione prohibente damnabilius: vt cum nulla necessitas esset, vt fieret, nefas esset si fieret. Et prohibitionem coniunctionis inter fratres & sorores, esse iuris naturæ, Augustinus inde probat, quod humano genere multiplicato, etiam inter idololatras seruetur, & addit: Etiamsi alicubi peruersis legibus permittantur fraterna coniugia, melior tamen consuetudo ipsam malit horrere licentiam. Et quidem ante Mosen, ex lege naturæ, alij quidam gradus, præter patrem & matrem, illiciti habiti fuerunt: vt cum Abraham dicit Saram esse sororem suam, & Isaac Rebeccam: etiam gentes existimant, propterea non posse coniugem esse. Iacob maledicit Ruben, propter commixtionem cum nouerca. Iuda non vult amplius cognoscere Thamar, nurum suam. Iudicauit ergo, commixtionem illam illicitam esse.

Augustinus.

Postea multiplicato genere humano, cum ius naturæ partim obscuraretur, partim peruerteretur, Deus Leuit.18. & Deut.27. ipse sua voce patefecit & confirmauit, quæ prohibitiones essent iuris diuini & naturalis. Et leges illas de gradibus prohibitis, Leuit.18. non esse tantum ceremoniales, quæ solum ad politiam Israeliticam, & ad illum tantum populum pertineant: sed esse mandata naturalia, quæ ad omnes homines, & ad omnia tempora pertineant, tanquam normæ iustitiæ in mente & voluntate diuina immutabiles: Deus in ipsa promulgatione illarum legum, manifeste ostendit. Primò

Leges Mosaicæ, Leuit. 18.

enim pronunciat se gentes, quę sunt extra politiam Iſraeliticam, propter inceſtas illas coniunctiones punire. Secundo dicit, commixtiones illas fuiſſe abominationem coram Deo, etiam in gentibus, ante promulgatam legem Moſaicam, Leuit. 18. & 20. Et apparet apud Corinthios inter cæteras diſputationes de libertate, quod Chriſtianis in nouo Teſtamento, quia liberi ſint à lege, omnia liceant, fuiſſe etiam hanc: quod vna cum cæteris Leuiticis legibus, abrogata ſit etiam illa lex de gradibus in Leuitico prohibitis: prætextu enim illius libertatis, quidam nouercam ſuam duxit. Paulus verò 1. Corin. 5. cum dicit talem commixtionem, ne inter gentes quidem nominari, oſtēdit leges illas de prohibitis gradibus, non eſſe ceremoniales, ſed eſſe mandata legis naturæ, quæ ad omnes homines, & ad omnia tempora pertineant. Eſt enim maximum argumentum, leges illas in Leuitico eſſe iuris naturæ, quod ethnici legiſlatores quibus ignota fuit lex diuina, eodem ferme modo numerant gradus prohibitos. Baptiſta etiā, cuius miniſterium finem impoſuit legi, confirmat illas prohibitiones: dicit enim Herodi: Non licet tibi vxorem fratris habere. Vt autem intelligeretur, Deum ſerio commixtiones in prohibitis illis gradibus prohibuiſſe, addit comminationes de variis pœnis: vt, Eradicabitur de populo. Quod de pœnis diuinitus inflictis intelligitur, ſicut terra euomuit habitatores ſuos. Item: Abſque liberis orbi erunt. Secundò, Iubentur à magiſtratu publico ſupplicio coram populo affici: vt lapidari, comburi, occidi. Tertiò, Manſer, hoc eſt, qui ex prohibitis illis commixtionibus naſcitur, non ingrediatur in Eccleſiam, vſque in decimam generationem. Deuter. 33. hoc eſt, non iungantur cum illis connubia, nō ineantur pacta, non admittantur ad ſucceſſiones, officia publica, &c. Ita enim cum Ammonitis & Moabitis, qui ſimul cum inceſtuoſis, Deut. 23. iunguntur, agebatur: vt ex Eſdra & Nehemia patet. Et inde colligitur, quid ſit non ingredi in Eccleſiam. Et forſan Paulus huc reſpexit, cum 1. Cor. 7. inquit: Alias liberi veſtri immundi eſſent. Quartò, Eradicatio non tantum externas corporales pœnas complectitur, verum etiam ſpirituales & æternas: vt in circumciſione. Atque ideo Paulus inceſtuoſum excommunicat, & diabolo tradit: 1. Cor. 5. Hoc modo igitur de diuinis prohibitionibus ſentimus & docemus. Et quomodo perſonæ in Leuitico ita numerentur, vt inde certi gradus prohibitionum colligi & cōſtitui poſſint, alibi explicatur. Quæ igitur de hac quæſtione controuerſia eſt, inter Pontificios & noſtros? Reſpondeo: Hæc eſt, quod in hiſce diuinis & naturalibus prohibitionibus Pontificia Eccleſia ſumit ſibi ius, authoritatem & poteſtatem diſpenſandi: hoc eſt, quod ſua authoritate & poteſtate, poſſit laxare & ſoluere diuinas prohibitiones. Atque ideo Tridentinus Canon, anathema denunciat, ſi quis dixerit, Eccleſiam non poſſe in nonnullis illorum graduum, qui diuinitus prohibiti ſunt, diſpenſare. Canoniſtæ diſputant, in matrimonio iam contracto, poſſe talem aliquem caſum euenire, vt propter cōſcientias agendum ſit de diſpenſatione: in contrahendo verò, nullam diſpenſationem valere. Sed hanc diſtinctionem Tridentinus Canon non addit, vtrunq; enim pari poteſtate volunt ſibi licere.

Altera huius Canonis quæſtio eſt, de humanis prohibitionibus: quæ additæ ſunt diuinis, in proximis gradibus hoc conſilio, vt maiore reuerentia diuinæ prohibitiones obſeruentur. Hoc cōſilium, vt non inhoneſtum nec impium, ita non eſt prorſus improbandum & damnandum. Origo autem humanarum prohibitionum, videtur hæc fuiſſe, quam deſcribit Auguſtinus de ciuit. Dei, lib. 15. c. 16. *Auguſtinus.* Experti, inquit, ſumus in connubiis conſobrinarum, etiam noſtris temporibus propter gradū propinquitatis fraterno gradui proximum, quam rarò per mores fiebat, quod fieri per leges licebat: quia id nec diuina prohibuit, & nondum prohibuerat ex humana. Veruntamen factum etiam licitū, propter vicinitatem horrebat, &c. Illiciti, & quod fiebat cum cōſobrina, pene cum ſorore fieri videbantur. Ex illa verò ſpontanea abſtinentia à connubiis conſobrinarum, poſtea propter honeſtas cauſas ſecuta eſt prohibitio. Ita enim Auguſtinus inquit: Antiqui patres de ſuo genere amabant ducere vxores, veruntamen quis dubitet honeſtius hoc tempore etiam conſobrinarum prohibita eſſe coniugia: non ſolum propter multiplicandas affinitates, ſed etiam quia neſcio quomodo ineſt humanæ verecundiæ quiddam naturale, atque laudabile, vt cui debet cauſa propinquitatis verecundum honorem, ab ea contineat, quamuis generatricem, tamē libidinem: de qua erubeſcere videmus & ipſam pudicitiam coniugalem.

Et hoc eſt, quod Ambroſius ſcribit. Epiſtola 66. *Ambroſius.* Theodoſium conſobrinarum coniugia prohibuiſſe. Et tamen quod memorabile eſt, prohibitio illa vel non fuit vniuerſalis, vel mox poſtea correcta eſt, id quod ex lege Arcadij & Honorij, C. de nuptiis, colligitur: vbi conſobrinarum coniugia permittuntur, ſicut poſtea etiam Iuſtinianus, Inſtit. de nuptiis, idem concedit. Humanas igitur prohibitiones, veteres non habuerunt tam fixas, certas & immotas, ſicut eas, quæ ſunt iuris diuini & naturalis. Apud Ambroſium lib. 8. Epiſt. 66. Paternus volebat filio neptem ex filia copulare, illud Ambroſius pronunciat non eſſe legitimum. Eſt enim gradus ille lege diuina prohibitus. In Turonenſi Synodo, circa annum Domini 560. recitantur & ſcripturæ, & Synodorum præcedentium ſententiæ, de gradibus prohibitis. *Turonenſis Synodus.* Et ex illa recitatione colligitur, vſque ad illa tempora, diuinis prohibitionibus valde paucas humanas additas fuiſſe: vt, ne qua mulier ſororis ſuæ maritum, poſt mortem eius ducat: item, ne ſuperſtes frater, thorum defuncti fratris aſcendat. Prohibitum etiam tunc fuit, conſobrinæ ſobrinæque connubium: item, ne quis relictam patrui vel auunculi ducat, &c. Plane eadem reperiuntur in Pariſienſi Synodo, circa idem tempus: niſi quod additur de amita priuignæ, & de filia priuignæ.

Quales igitur per annos quingentos poſt natum Chriſtum, gradus fuerint prohibitionis in politia, ex Iuſtiniano manifeſtum eſt. Eius enim prohibitiones extenduntur vſq; ad nepotem ſeu neptem, ſiue ex fratre, ſiue ex ſorore: hoc eſt, vſque ad tertium gradum, in linea inæquali, ita tamen vt in ſecundo gradu in linea æquali coniugium permittatur. Summa verò Eccleſiaſticarum prohibitionum, ſicut ex Turonenſi Concilio colligitur, progreſſa tunc fuit, non vlterius quam vſque ad ſecundum gradum in linea æquali, & ad tertium gradum in linea inæquali. ita enim illud de ſobrinis intelligo: vel certe non vltra tertium gradum, in linea æquali.

Romani verò Pontifices, prohibitiones illas valde late extenderunt: alij vſque ad quartum, alij ad quin-

quintum, alij ad sextum, plerique ad septimum gradum: sicut illa in decretis recitantur, causa 35. Toletanum 2. cap. 5. statuit, ne quis propinquam sanguinis sui, vsquequo affinitatis lineamenta generis successione cognoscit, in matrimonio sibi desideret copulari. Canon Quarmaciensis, causa 35. dicit, donec generatio aut recordatione cognoscitur, aut memoria retinetur. Tandem post longas intolerabiles varietates, in Lateranensi Concilio, circa annum Domini 1200. prohibitiones redactæ sunt ad 4. gradum, inclusiue.

Hæc ideo recitaui, vt consideretur, humanas prohibitiones additas diuinis, non fuisse semper & vbique similes seu æquales, sed variasse, secundum loca & tempora: & quidem prohibitiones illas, pro ratione circumstantiarum, ad ædificationem fuisse vel extensas, vel restrictas, sæpe etiam abrogatas. Imperatores etiam Christiani, vt Theodosius, Honorius, Arcadius, Iustinianus, iudicarunt hanc rem ad suam etiam curam pertinere, leges enim de gradibus illis ediderunt.

Huiusmodi igitur humanas prohibitiones additas diuinis, si fiant honesto & pio consilio, vt scilicet diuinæ prohibitiones maiori reuerentia seruentur: etsi fiant in proximis gradibus post diuinas prohibitiones, ab illis, ad quos cura illa pertinet, pro ratione circumstantiarum loci, temporis, personarum, sine laqueis & seruitute conscientiarum: iudico illas non esse temere vel simpliciter improbandas & damnandas.

Habent autem Ecclesiæ in singulis rationibus cum pio magistratu, illam libertatem seu potestatem, quæ fuit in veteri Ecclesia: vt pro circumstantiis hominum, locorum & temporum, de gradibus aliquid constituant, quod verbo Dei non aduersetur, & vtile sit ad ædificationem. Hoc enim vetus Ecclesia factitauit.

Prohibitiones Pontificia.

Romanus verò Pontifex, solus sibi vniuersalem illam potestatem, super omnes Ecclesias arrogat: & quidem ita, vt propter plenitudinem potestatis, velit conscientias Pontificiis prohibitionibus non minus teneri, quam diuinis. Sæpe etiam matrimonia, quæ Deus ipse coniunxit, vtpote quæ non pugnant contra diuinas prohibitiones, Pontifex propter suas prohibitiones dirimit & separat: cum tamen sit fortissimum illud vinculum: Quod Deus coniunxit, homo non separet. Graues verò sunt rationes Pontificiæ prohibitionis, qua ipsis conscientiis laqueos iniicere conantur: quia scilicet quatuor humores sunt in corpore, qui ex 4. constant elementis. Rectè igitur exemplis libertatem ostendūt, qui Pontificiam illam Antichristi, in Ecclesiam & in piorum conscientias tyrannidem, nolunt agnoscere, cum quidem in ipsa Romana curia, nullæ obstent prohibitiones, ne diuinæ quidem, modo regina pecunia intercedat.

CANON IIII.

Si quis dixerit, Ecclesiam non potuisse constituere impedimenta matrimonium dirimentia, vel in iis constituendis errasse, anathema sit.

CANON V.

Si quis dixerit, matrimonium ratum non consummatum per solennem religionis professionem alterius coniugum non dirimi, anathema sit.

EXAMEN.

Prolixa est disputatio, de impedimentis, quæ dirimunt matrimonium vel contrahendum, vel iam contractum: quam integram explicare, non est nostri instituti. Quod verò ad examen IIII. Canonis attinet, fundamenta quæ certa & firma sunt, paucis possunt monstrari. Omnino necesse est, vt firmum, fixum & immotum maneat Decretum filij Dei, vbi inquit: Quod Deus coniunxit, homo non separet: sed vt sit talis indissolubilis nexus, & inseparabilis coniunctio, requiritur vt sit diuina coniunctio: hoc est, vt non pugnet cum doctrina verbi Dei, de substantia coniugij. Cohærent enim illa duo, homo non separet, quod scilicet Deus coniunxit. Possunt igitur incidere talia impedimenta, quæ aduersa fronte repugnant institutioni coniugij: & in talibus impedimentis, homo non separat id, quod Deus coniunxit. Sed Ecclesia ostendit, talem coniunctionem, quia pugnet cum norma matrimonij diuinitus tradita, non esse legitimam seu diuinam coniunctionem: vt, si sit impedimentum graduum, siue consanguinitatis, siue affinitatis, quos Deus sua voce seuere prohibuit: si quis antea habeat aliam legitimam vxorem: si consensus non sit liber & expressus: si accedat talis error personæ, sicut Iacobo cum Lia accidit: si natura prorsus non sit idonea ad matrimonium, &c. Talia impedimenta non sunt ab Ecclesia, priuata aut peculiari ipsius authoritate constituta, sed notata sunt ab ipso Deo, in institutione matrimonij: & non separant coniugium diuinitus coniunctum, sed ostendunt, non esse legitimam, seu diuinam coniunctionem. De his igitur, quia fundamentum habent in verbo Dei, non est controuersia.

Impedimenta repugnantia institutioni coniugij.

Præter hæc verò alia sunt impedimenta, ab hominibus constituta, quæ non pugnant cum verbo Dei de matrimonio: vt commentum de cognatione spirituali. Quod enim talis cognatio dirimat matrimonium, vel contrahendum, vel iam contractum, & scripturæ & veræ antiquitati prorsus ignotum est, alias enim inter Christianos, nullum posset constare matrimonium, omnes enim sumus fratres & sorores.

Impedimenta ab hominibus constituta.

Ignorat & hoc scriptura, quod votum castitatis, dirimit matrimonium iam contractum. Et rectè quidem monentur homines, ne cum illis, qui diuersæ & prauæ religionis sunt, contrahant matrimonium. Diuersitas tamen religionis, non dirimat matrimonium, 1. Corinth. 7. Quæ igitur talia impedimenta ab hominibus constituta sunt, quæ non pugnant cum diuina coniunctione, quæ est in matrimonio iuxta eius institutionem: illa iuste & merito taxātur. Tunc enim homo separat, quod Deus coniunxit, quando humana authoritate constituuntur impedimenta dirimentia matrimonium, licet non pugnent cum verbo Dei, de matrimonij coniunctione. Idem enim est, ac si diceremus: Licet legitima & diuina sit coniunctio, homines tamen posse constituere aliqua impedimenta, quibus separetur & dirimatur. Ex hac distinctione impedimentorum, quæ vera & manifesta est, rectè explicari possunt ea, quæ prolixe de impedimentis matrimonij disputantur: quæque in hoc Canone, omnia sine distinctione in genere approbantur & confirmantur.

Votum castitatis.

Diuersitas religionis.

CANON VI.

Si quis dixerit, propter hæresin, aut molestam cohabitationem, aut affectatam absentiam à coniuge, dissolui posse matrimonij vinculum, anathema sit.

EXAMEN.

Quæstio de diuortiis, omnibus temporibus magna quidem contentione, non tamen eodem semper modo disputata fuit. Magnum enim & arduum quiddam est, matrimonij vinculum per repudium soluere, cum videatur obstare decretum diuinitatis: Quod Deus coniunxit, homo non separet. Vicissim verò, si separatis secundæ nuptiæ prohibeantur: obstrepit hoc quod Paulus dicit, 1. Cor. 7. constitutiones de causis matrimonialib. ita moderandas esse, ne conscientiis laquei iniiciantur: & ne ille, qui donum continentiæ non habet, obiiciatur tentationib. Satanæ, & vstionibus: melius enim est nubere quam vri. Et propter vitandas fornicationes, quisq; habeat suam vxorem. Et ex harũ regularum diuersa consideratione factum est, quod quidam in hanc, alij magis in alteram partem inclinarunt. Sed nos ea tantum, quæ ad explicationem horum Canonum necessaria videbuntur, annotabimus.

Explicationis autem gratia, pono discrimen inter vera impedimenta, dirimentia matrimonium, vel contrahendum, vel contractum, & inter diuortium. Impedimenta enim vocantur, quando coniunctio, quæ non est legitima, dirimitur: & præcipue, quando matrimonium non est cõsummatum.

Diuortium verò accidit in coniugio, quod legitime contractum, & præcipue, quando iam consummatum est. Ita Moses Deuter. 24. descripturus repudium, inquit: Si homo acceperit vxorẽ, & maritauerit eam. Sed Esd. 10. separatio alienigenarum, quia contra mandatum diuinum coniunctæ erant, fit sine libello repudij, quanquã illa differentia non vbiq; ab omnib. seruetur. Quidam enim inter causas diuortij numerant etiam gradus prohibitos, qui tamen proprie ad impedimenta matrimonij pertinent. Prima igitur quæstio est, propter quas causas licitum & permissum sit in nouo Testamento, legitimum diuortium. Non dubium autem est, Mosen propter duritiem cordis Iudæorum, plures diuortij causas concessisse: dicit enim, Deut. 24. Si non inuenerit gratiam in oculis eius, eo quod deprehenderit in ea rem fœdam, Malach. 2. Si odio habes, dimitte. Postea verò actio diuortij apud Iudæos, in eam licentiam & leuitatem degenerauit, vt ex quacunque causa vxores dimitterent. Matthæus dicit, κατὰ πᾶσαν αἰτίαν: hoc est, quicquid esset, cuius poterant vxores insimulare, statim petebant diuortium. Quia verò viris cordatis & grauibus, leuitas illa repudij ex quauis causa displicebat: proponunt igitur Christo quæstionem, an ex quauis causa fieri possit diuortium? Et simul comprehenditur quæstio, quæ sint veræ causæ legitimi diuortij. Christus verò vnam solam causam fornicationis excipit: de reliquis verò quibusuis causis inquit: Qui dimissa vna duxerit aliam, & qui ducit dimissam, adulteriũ committunt.

De vera causa diuortij.

Non autem committi potest adulterium, nisi vel vtraq;, vel altera persona sit vinculo matrimonij alligata. Pronunciat ergo Christus, præter fornicationem nullam aliam esse causam, quæ possit facere tale diuortium, quo vinculum matrimonij soluatur, vt cõiuges vere & legitime separari possint. Sed in omnibus aliis causis, excepta fornicatione, pronunciat manere decretum diuinum: Quod Deus coniunxit, homo non separet. Scio fuisse qui disputarunt, non solam causam fornicationis, in Christi sententia intelligẽdam esse, licet sola diserte exprimatur: sed sub illa comprehendi etiam alias causas, quæ sint vel æque graues, vel etiam grauiores, quam fornicatio: quia moris sit scripturæ, exempli loco vnum aliquid proponere, & diserte exprimere, sub quo reliqua quę sunt eiusdem generis, comprehendantur: vt exemplum de subleuando asino inimici, complectitur omnia charitatis officia, quib. damnum aliquod ab inimicis auerti potest.

Ita exemplum de obuertenda altera maxilla, omnis generis contumelias complectitur: & exemplum securis è manubrio exilientis, complectitur omnia homicidia inuoluntaria. Sed talem explicationem, existimo sententiam Christi non admittere: propterea quia status responsionis, ex proposita quæstione diiudicandus est. Ita autem proponitur quęstio: An ex omni causa liceat dimittere vxorem? Ad quæstionem hanc Christus respondens, non dicit, ex quauis causa licere: nec etiam dicit, ex nulla causa licere: sed explicaturus, ex quib. causis liceat, ex quibus non liceat, solam fornicationis causam excipit: ex reliquis verò quibusuis causis, pronũciat vinculum matrimonij nõ solui, sed committi adulterium, si fiat cõmixtio cum alia persona. Hæc sententia cõscientiis tutissima est: ex verbis enim Christi, manifesta & certa est. Cui tamen illud quod dignum est obseruatione, addi potest: sicut vulgo dicitur, aliud esse ius fori, aliud ius poli: aliud esse forum politicum, aliud forum conscientiæ. Ita enim Theodosius & Valentinianus, Christiani Imperatores, sub doctissimis & vigilantissimis Episcopis, qualis fuit Ambrosius, ediderunt constitutionẽ de diuortiis: in qua plures causas diuortij concedunt, vt sæuitiam, veneficia, insidias vitæ structas, &c. Politicæ enim constitutiones ita moderandæ sunt, vt nõ tantum boni & sanabiles ad regulam bonæ conscientiæ gubernentur, verum etiam vt impij, præfracti & contumaces, qui iustis admonitionib. regi nolunt, reprimantur & coerceãtur, ne reliquorum tranquillitatem turbent. Cumq; politicis legibus omnia, quæ ad exactam iustitiæ normam non conueniunt, caueri non possint: quando igitur duo imminent incommoda, vt id quod leuius est, eligatur, constituuntur metæ, quãtum sine Reipublicæ perturbatione concedi possit, & vbi gladius ciuilis repressurus sit impiorum contumaciam. Ita Deus ipse in constitutione politiæ Israeliticæ, proposuit quidem normam institutionis coniugij: sed quia pleriq; propter cordis duritiem, illa norma nolebant regi: Moses igitur politicus legislator, ne œconomica tranquillitas prorsus turbaretur & vastaretur, politicam fecit constitutionem, de modo & metis diuortiorum. Semper tamen conscientiis insonuit vox doctrinæ: Ab initio non fuit sic. Quod Deus coniunxit, homo non separet. Eodem modo Ambrosius, qui conscientias de diuortiis, secundum Christi doctrinam erudiebat, non ignorabat politicam illam Imperatoris sui Theodosij constitutionem: sed illam hoc politico fine editam nõ damnauit: nec tamen docuit, in foro conscientiæ pios hoc facere posse, & debere, sicut hoc pulchre colligitur ex illis quæ scripsit, in 16. caput Lucæ: Omnis qui dimiserit vxorem suam, & alteram duxerit, mœchatur. Audi, inquit, legem Domini: cui obsequuntur, etiã qui leges ferunt. Item: Dimittis ergo vxorem quasi iure, sine crimine: & putas id tibi licere, quia lex humana nõ prohibet, sed prohibet diuina.

An qualibet causa sufficiat ad dimittendam vxorem.

Moses de modo diuortiorum.

Non igitur omnem & quamuis causam diuortij, Christus approbat: nec tamen etiam nullam concedit diuortij causam: sed causam fornicationis

excipit

excipit ab aliis omnibus illegitimis, illicitis & insufficientibus diuortij causis. Propter adulterium igitur, fieri potest verum & legitimum diuortium: Et illud diuortium non pugnat cum diuino decreto: Quod Deus coniunxit, homo non separet. Ibi enim non homo, sed Deus ipse separat. quod enim verbũ Dei facit, hoc Deus ipse facere iudicãdus est.

De casu desertionis.

Aliud verò est loqui de casu desertionis, quem Paulus ponit, 1. Cor. 7. Si infidelis discedit, discedat. Quæstio enim de diuortio, ita proponitur: Propter quas causas vir siue mulier possit à se repudiare & abiicere, siue vxorem, siue maritum legitime coniunctum. Ad hanc quæstionem rectè respondetur verbis Christi, quod propter solum adulterium. Neq; enim Paulus, præter vnicam illam Christi exceptionẽ, fideli concedit, vt propter disparitatem religionis, infideli repudium mittat: sicut Anabaptistæ fingunt alterum coniugum statim posse repudiari, si nolit sectam illorum amplecti. Paulus enim expresse dicit: Si infidelis consentit cohabitare, fidelis non dimittat illam. Si infidelis discedit, discedat: non enim seruituti subiectus est frater vel soror, in huiusmodi.

An diuortium faciendum ob diuersitatem religionis.

Audis Paulum distinctè loqui. 1. Non concedit fideli, vt propter diuersitatem religionis, vel petat, vel faciat diuortium. inquit enim: Fidelis nõ dimittat infidelem. 2. Si verò fidelis ab infideli iniuste deseratur & abiiciatur, in hoc casu desertionis, si infidelis non potest adduci vt cohabitet, & fidelis non potest continere: pronunciat Paulus: fidelem non esse seruiliter alligatam desertori, sed esse liberam. Seruitus enim & libertas opposita sunt. Et Phrasis Pauli: δεδούλωται, rectissime intelligi potest ex illis, quæ scribit Rom. 7. Mulier lege alligata est viro. Item, libera est à lege viri, ne sit adultera, si alteri viro copuletur. Atq; ita Ambrosius sententiam illã interpretatur, quod nõ sit peccatũ ei, qui propter Deum dimittitur, si alij se iũxerit, nec accusatur, si deserta alij copuletur. Infidelis verò discedens, & in Deum & in matrimonium peccare dignoscitur. Et mox postea: Si Esdra dimitti fecit vxores aut viros infideles, vt propitius fieret Deus, nec iratus, si alias ex genere suo acciperẽt (non enim ita præceptum his est, vt dimissis istis alias minime ducerent) quanto magis, si infidelis discesserit, liberum habebit arbitrium, si voluerit nubere legis suæ viro. Hæc Ambrosius. Phoetius ita scribit: Si infidelis diuortium fecerit, non est seruituti subiectus fidelis, quin & ipse diuortium faciat. Interpretatur autem verbum χωρίζεσθαι non simpliciter pro discedere, sed pro separare, seu diuortium facere: sicut vsurpatur in illo dicto, homo non separet.

Saltem duæ causæ diuortij.

Duos igitur casus in scriptura habemus, quibus vinculum matrimonij dissoluitur, vt coniuges separentur, non tanquam ab hominibus, sed ab ipso Deo: 1. propter adulterium, vir licite, rectè, & sine peccato potest vxorem suam repudiare. 2. Si infidelis nolit cohabitare cum fideli, sed deserat, dimittat & repudiet eam, sine culpa adulterij, tantum propter fidem: peccat quidem infidelis, & in Deum & in ius matrimonij: sed persona innocens deserta, non est seruituti subiecta, sed libera à lege viri, vt non sit adultera, si legitime iungatur alteri viro. Et hos duos casus etiam Chrysosto. annotauit, 1. Cor. 7. Infidelis, inquit, causam præbuit, & fornicatio.

CANON VII.

Si quis dixerit Ecclesiam errare, cum docuit & docet (iuxta Euangelicam & Apostolicam doctrinam) propter adulterium alterius coniugum, matrimonij vinculum non posse dissolui: & vtrunq;, vel etiam innocentem, qui causam adulterio non dedit, non posse altero coniuge viuẽte aliud matrimonium contrahere: mœchariq; eum qui dimissa adultera aliam duxerit, & eam, quæ dimisso adultero alij nupserit, anathema sit.

EXAMEN.

Repetitur hoc loco, & stabilitur lex illa Pontificia, quod parti innocenti, quæ à coniuge vel adultero, vel adultera, legitimo diuortio separata est, nulla ratione liceat, parte rea adhuc viuente, aliud matrimonium contrahere. Et multi sane sperarũt mitigationẽ aliquam istius durissimę legis, eo quod inhumana eius asperitas, non tãtum partem innocentem, sine sua culpa, iure suo priuat, quod contra regulas iuris est, verum etiam periculosissimos laqueos conscientiis iniicit. Innocens enim post legitimum diuortium, legitime factum, si donũ continentiæ non habeat, & tamen non possit secũdum matrimonium contrahere, cogetur vel in perpetua vstione, qua inuocatio turbatur & extinguitur: vel in fornicatione, quæ à regno Dei excludit, viuere: idq; non sua, sed aliena culpa. Atq; ita diuortium à filio Dei propter causam adulterij indultum parti innocenti nihil aliud erit, quam laqueus, quo cõiiciatur in vstiones, in fornicationes, in iram denique, & iudicium Dei. Melius igitur Christus Ecclesiæ consuluisset, si simpliciter nullum diuortium, etiam propter adulterij causam cõcessisset. Ita enim pars innocens retinuisset facultatem vtendi remediis, diuinitus contra fornicationem concessis. Sed Tridentinum Concilium non est solicitum, quomodo conscientiis consulatur: sicut enim sacrificulis, ita forsan etiam separatis centum potius concubinas, quam vnam legitimam vxorem concedent. Septimus igitur Canon sub anathemate prohibet, innocentem qui causam adulterio non dedit, aliud matrimonium altero coniuge viuente, contrahere: & pronunciat eum, qui post legitimum diuortium legitime factum, dimissa adultera aliam duxerit, mœchari. Contendit enim per diuortium non posse vinculum matrimonij dissolui, etiamsi propter causam adulterij legitime fiat. Non ignoro autem, Augustinum, & qui illum sequuntur, quæstionem hanc horride & duriter disputare & definire. Sed si sepositis hominum præiudiciis, & præconceptis præsumptionibus, ex ipsis Christi verbis quæstio hæc diiudicetur, res profecto plana & manifesta est. Quæstio à Pharisæis proponitur Christo, de diuortio seu repudio: hoc est, de dimissione seu separatione vxoris. Iam ante omnia constituendum est, quæ sit definitio diuortij, de quo Pharisæi quærunt. Illud verò certum & manifestum est, ex loco Deut. 24. quem Pharisæi allegant. Ibi enim Moses dicit, per repudium vxorem dimitti è domo mariti, & ita emitti, vt possit alteri marito nubere. Et Leuit. 21. Ezech. 44. sacerdos sicut viduam, ita etiam repudiatam vetatur ducere, Ierem. 3. tanquam vulgatum & notorium allegatur, post repudium libertatem esse transeundi ad aliud coniugium. Repudium igitur seu diuortium, de quo Pharisæorum quæstio loquitur, non tantum est seiunctio à conuictu domestico seu separatio quoad cohabitationem: sed est solutio vinculi matrimonialis, ita vt post legitimum diuortium legitime factum, possit cõtrahi aliud matrimonium, non tantum post mortẽ prioris cõiugis, sed viuente eo. Illud enim expresse ponitur, Deut. 24. Et verbum

Augustini de hac quæstione disputatio.

bum גרש, vnde repudium seu diuortium Hebræis dicitur, significat abscindere, seu præscindere: quod ad solutionem vinculi coniugalis apte conuenit. Atq; adeo vinculum coniugale non manet post diuortium, inter priores coniuges, vt Deut.24. & Ierem.3. pronuncietur abominatio esse, si maritus repudiatam suã, post mortem alterius viri ducere voluerit. Dietenbergius obiicit: Iudæis licuisse post diuortium ducere aliam vxorem, non ratione diuortij, sed quia licebat plures tũc simul vxores habere. Hanc verò rationem vanam & falsam esse inde constat. Nam & vxor repudiata, poterat alteri nubere. Deut.24. Leuit.21. Ezech.44. Iere.3. Quid igitur Pharisæorum quæstio, nomine diuortij intelligat, certum & manifestum est. Et ipsa formula libelli repudij, quæ adhuc hodie Iudæis vsitata est, idem confirmat: In ea enim ponitur hæc clausula: Concedo ei licentiam & potestatem, vt pro libito suo vadat quo voluerit: duciq; possit ab omni viro: nec eam quisquam prohibere præsumat.

Quid Christus intelligat per diuortium & repudium.

Videamus porrò quid ipse Christus in respõsione sua intelligat per diuortiũ seu repudium. Coniungit autem, Matth.19. Marc.10. Luc.16. duo hæc: vxorem dimittere, & post diuortium aliam ducere. Eadẽ ergo est definitio diuortij, in quæstione Pharisæorum, & in responsione Christi. Hanc verò notationem diuortij, accõmodabimus ad ipsam quæstionem & responsionem. Quærũt enim Pharisæi, propter quas causas tale diuortium licitum sit. Hic verò libere fateor, si Christus tantum hoc respondisset, quod Marcus & Lucas describũt, sensus simpliciter hic esset: propter nullam prorsus causam, licitum esse tale diuortium: sed quæcunq; intercedat causa, non posse vinculum matrimonij dissolui, nisi per mortem. Ita enim habent verba: Quicunq; dimiserit vxorem suã, & duxerit aliam, adulterium committit: Sed quia in Euangelistis, vniuersalis & necessaria regula est, veram interpretationẽ & sententiam quærendam & sumendã esse ex collatione descriptionum, quę extant apud reliquos Euangelistas: ita enim mutuas operas tradiderunt, vt quod vnus breuius & obscurius posuit, illud alter suppleat, & clarius explicet. Conferenda igitur est etiam Matthæi descriptio, quæ testatur nõ semel, sed in duob. locis Christum diuersis temporibus, quando materiã diuortij tractauit, diserte addidisse exceptionem de casu fornicationis, Mat.5. & 19. Non itaque simpliciter vniuersales sunt sententiæ illæ Christi, in Marco & Luca: sed cum illa exceptione, quam Matthæus Apostolus, qui illis concionibus Christi interfuit, duobus in locis addit. Quia igitur verissima est regula, quod generi derogetur per speciem: sensus igitur responsionis Christi, ex collatione Euangelistarum hic erit: tantum in causa fornicationis, licitum esse tale diuortium, sicut supra descripsimus: in reliquis verò omnibus causis, nõ esse licitum, vt vir vxorem dimittat, & aliam ducat. Et quia pronunciat adulterium committi, si alia ducatur: ostendit, in omnibus diuortiis propter quascunq; causas fiant, manere vinculum matrimonij, excepto illo diuortio, quod fit propter causam fornicationis. Argumenta enim à cõtrario sensu, sunt omnium & manifestissima & firmissima. Quia igitur Christus dicit: Qui dimiserit vxorem suam, excepta causa fornicationis, & duxerit aliam, mœchatur. Ergo à cõtrario sensu, qui propter causam fornicationis dimittit vxorem, & aliam ducit, nõ mœchatur. Hoc certe luce meridiana clarius est. Et hæc clarissima simplicitas, vel inde confirmatur, quod Augustin. diuersam suam sententiã aliter tueri non potest, nisi verba Christi, de exceptione fornicationis, misere, & contra quàm simplicitas cõtextus patitur, torqueat. Dicit enim hunc esse sensum exceptionis, quod illi grauius quidem peccẽt, qui sine causa fornicationis diuortium faciunt: sed tamen & illos adulterij reos esse, qui propter causam fornicationis vxorem dimittunt, & aliam ducunt. Sed inspiciatur tantum textus, & manifestũ erit, Christum hoc nõ dicere. Neq; enim proposita erat quæstio, vtrũ ex illegitimis diuortiis grauius peccatum sit: sed quæstio erat de causis legitimis diuortij. Et Pharisæi quidem existimabãt, quamuis causam sufficere. Christus verò respondet: Excepta causa fornicationis, nullam aliã esse causam, quæ possit matrimonij vinculum soluere. Semper autem in memoriã reuocetur definitio diuortij. Pharisæi enim in quæstione ponunt definitum; quærunt enim de causis diuortij. Christus verò in responsione ponit ipsam definitionẽ diuortij: vxorem scilicet dimittere, & aliam ducere. Et hanc definitionẽ nulli causæ tribuit, nisi tantũ causæ fornicationis. Particulæ etiã παρεκτὸς & εἰ μὴ, illam Augustini contorsionem non admittunt. Græci interpretes, 1.Reg.20. reddiderunt πάρεξ: puer hoc non sciebat, nisi tantum Dauid & Ionathas, c.21. Nõ est hic alius gladius, præter hũc, 3.Reg.3. Nemo adfuit nisi nos duæ, Act.26. Optarim omnes fieri tales, qualis ego sum, exceptis his vinculis. In his sententiis, certe ineptissima esset interpretatio de magis & minus, cũ simpliciter sint exclusiuæ exceptiones: sicut & particula, nisi, quæ Mat.19. vsurpatur, cuius exempla vbiq; sunt obuia.

Duæ obiectiones ex Paulo earumq; refutatio.

Ita ergo sententia Christi plana est. Sed duo dicta ex Paulo opponuntur: de quo non dubium est, quin omnium rectissime Christi sententiam intellexerit. Illas igitur paucis ostendemus, non tollere exceptionem Christi de causa fornicationis. Rom. 7. dicit mulierem lege alligatam esse viro, donec viuit: ita vt si viuẽte viro, alteri cõiuncta fuerit, adultera pronuncietur. Hoc Pontificij ita interpretantur, quasi Paul. voluerit docere, ne post legitimum quidem diuortiũ, propter causam fornicationis legitime factũ, concedi posse aliud matrimonium, altero cõiuge viuente. Sed Paulus in illo loco nõ tractat ex professo doctrinã de diuortiis, sed ex institutione cõiugij, quod sit indiuidua coniunctio, similitudinem quatenus proposito suo cõgruit, assumit. Et nullũ dubium est, matrimonium per se, iuxta institutionem, esse talem coniunctionem, sicut Christus inquit: Non iam sunt duo, sed vna caro. Item: Quod Deus coniunxit, homo non separet. Et hoc modo iuxta institutionẽ, nexus matrimonij nõ nisi morte dissoluitur. Et hactenus similitudo illa seruiebat Pauli proposito. Alia verò quæstio est de diuortio: cuius similitudinem Paulus non attexuit, quia ad id quod in illo loco agebat, ea nõ erat opus. Christus verò, Mat.19. simul & legem inseparabilitatis coniugij, ex institutione tradit: & adiungit exceptionẽ de diuortio, propter causam fornicationis. Non igitur existimãdus est Paulus sustulisse seu abrogasse exceptionẽ illam Christi, quando legem institutionis, de indiuidua cõiugij societate recitat. Et ne cõiecturis opus sit, ipse Paulus certissimus sui interpres sit. Dicit enim, se loqui scientibus legem. Atqui legẽ concedere secundas nuptias, post legitimum diuortiũ, certissimum est, Deut.24. Leuit.21. Iere.3. Ezech.44. Loquitur itaq; in illo loco Paulus de vin-

Sensus respõsionis Christi.

Explicatio loci Paulini. de vinculo coniugali, quale est per se, extra casum diuortij. Nam & ipse 1. ad Cor. 7. vbi sententiam illam, quæ extat Rom. 7. repetit, fidelem in casu desertionis eximit seruitute, & vindicat in libertatem à lege coniugis infidelis, dum adhuc viuit. Altera sententia Pauli 1. Cor. 7. videtur fortius vrgere: præfatur enim, se repetere præceptum Domini de diuortiis. Dicitur autem simpliciter, sine exceptione, præceptum Domini esse, mulierem à viro non separari: si verò separetur, vt maneat innupta, aut viro reconcilietur. Et virum nō dimittere vxorem. Inspiciamus igitur aliquanto propius, illam Pauli sententiā, maxime quia profitetur se repetere præceptum Domini, de diuortio. Christus autem in illo suo præcepto, duo complectitur. 1. propter quas causas non sit licitum diuortium, ita vt legitime possit aliud matrimonium contrahi, 2. addit exceptionem de causa fornicationis. Videamus iam, an Paulus vtramque partem præcepti Christi complectatur, an verò de altera tantum parte legatur. Et non diuinationibus agemus, sed ex ipsis Pauli verbis, hac de re statuemus. Primò autem sumemus illud, quod etiam aduersariorum cōfessione certum est. Licet enim post diuortium, non permittant alterum matrimonium: hoc tamen fatentur, concessum esse, vt propter causam fornicationis, vir possit vxorem dimittere, & vxor virum deserere. In aliis verò casibus, extra fornicationem, Christus pronunciat ipsam dimissionem non licere. Nam Matth. 5. non de repetitis à viro post dimissionem secundis nuptiis, sed de ipsa dimissione loquitur: Quisquis vxorem dimiserit, excepta causa fornicationis, facit eam mœchari. Iam verò Paulus, 1. Corint. 7. inquit: Præcipio non ego, sed Dominus, mulierem à viro non discedere, & virum nō dimittere vxorem. Audis Paulum loqui de illa parte præcepti Dominici, quæ in aliis casibus extra causam fornicationis, ipsam dimissionem prohibet. Et in his casibus rectè dicit, non posse contrahi alterum matrimonium: quia nondum soluto vinculo matrimonij, est adulterium. Non autem præceptum Domini est, virum propter causam fornicationis, nec debere, nec posse vxorem dimittere. Exceptio igitur causæ fornicationis, in illa Pauli sententia non comprehenditur: quia expresse declarat, se loqui de illis casibus, in quibus ipsa dimissio non est licita.

Quod autem addit: Si verò discedit, &c. ostendit multa fieri de facto, quæ de iure non licent.

Secundò, ipsum verbum reconciliationis, ostendit Paulum nō loqui de causa fornicationis. Quando enim in scriptura alter dicitur alteri reconciliari, intelligitur hoc proprie non de parte innocente, sed quod pars offendens reconcilietur alteri; vt ad Rom. 5. Cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo. Matth. 5. Si frater tuus habet aliquid aduersum te, vade reconciliare fratri tuo.

Si igitur Paulus discessionem mulieris, de causa fornicationis viri intelligeret: non mulieri, vt parti innocenti, sed viro, vt parti offendenti iniungeret reconciliationem. Quia verò dicit, mulier reconciliet se viro: ergo intelligit separationem, quę propter alias causas fit, excepto casu fornicationis. Salua igitur manet exceptio Christi.

Tertiò, ipse Paulus mox fideli parti desertæ, non proponit præceptum, maneat innupta: sed liberam eam pronunciat. Ergo Paulus ipse ostēdit, priorē illam sentētiam nō esse intelligendā sine exceptione.

Quartò, Græci interpretes exceptionem causæ fornicationis, expresse addunt in explicatione huius Paulinæ sententiæ. Chrysostomus dicit, vxorem à viro nō discedere sine fornicatione: & addit Pauli sententiam esse: quia propter alias causas, excepta fornicatione, contingit fieri diuortia: melius esse, vt à principio non fiant, quod si fiant, vel maneant sine coniugio, vel reconcilientur.

Eandem explicationem repetit Theophylactus. *Theophylact.* OEcumenius ita inquit: Lex Domini est, ne excepta fornicatione fiat diuortium. Item: Vir vxorem non dimittat, nisi ratione fornicationis duntaxat, hæc enim lex Christi est.

Ambrosius etiam inquit: Si discesserit propter *Ambrosius.* malam conuersationem viri, iam innupta maneat.

Corinthiorum igitur quæstio non fuit de legitimo diuortio, quod propter causam fornicationis fit, sed de illis diuortiis, quæ Græcorum leuitate, ex quibusuis causis in illis locis vsitata erant. Atque ita diiudicatio huius quæstionis, quantum ad scripturæ sententiam attinet, plana est. Et bonæ mentes acquiescere debent, quando habent ipsius diuinæ voluntatis simplicem & genuinam sententiam, in scriptura patefactam.

Apud Ecclesiasticos verò scriptores, quæstio illa non eodem modo definita fuit. Omnino enim quantum salua conscientia fieri potest, opera danda est, vt diuortia etiam legitima caueantur, & nexus coniugalis vel indissolubiliter seruetur, vel si interruptus fuerit, redintegretur. Serio igitur viros monebant, & hortabantur veteres, vt adulteras, si pœnitentiam agerent, & spem emendationis præberent, paterentur sibi reconciliari: cum præsertim nobis Christianis cogitandum sit, fœdus spiritualis coniugij inter Christum & Ecclesiam, sæpe à nobis spirituali fornicatione violari. Nollemus autem Deum tam duriter nobiscum agere, vt propterea sine spe recōciliationis, in æternum nos à se repudiet. Sed celebramus, sicut æquum est, illam Dei misericordiam, quæ pulcherrime descripta est, Ieremiæ 3. Eandem igitur humanitatem & misericordiam, lapsæ etiam parti nos præstare æquum est, ne incidamus in illud iudicium: Qua mensura mensi fueritis, &c. cum præsertim Christus adulteram resipiscentem clementer receperit, Iohan. 8. Quod caput, Augustinus narrat acerbos viros tanto odio persecutos, vt ex suo loco illud expunxerint.

Accedit, quod secunda matrimonia, sua habent incommoda propter liberos ex priori cōiugio susceptos. Et pars lapsa, quando sine omni spe receptionis repudiatur, difficilius ad pœnitentiam redibit, sed ex desperatione, aliis atrocioribus flagitiis se prostituet. Hieronymus citat quidem senten- *Hieronymus.* tiam Solomonis ex cap. 18. Prouerbiorum, quæ tamen in Hebraico textu Solomonis non extat: Qui tenet adulteram, stultus est & impius, 32. quæst. 1. citatur ex Chrysostomo. Fatuus est & iniustus, qui retinet meretricem. Patronus enim turpitudinis est, qui celat crimen vxoris.

Non tamen pugnat aduersus pietatem, adulteram resipiscentem recipere. Ita Dauid coniugem suam Michol, quæ alteri copulata fuerat, rursus ad se recepit.

Hæc & alia argumenta, quib. persuaderi & molliri possit viri animus, extant apud Augustinum. Et piis omnibus probatur, vt non statim ad diuortia prosiliatur, sed prius tententur omnia, quæ

recon-

reconciliationi & redintegrationi seruire possunt. Omnia enim mihi licent, sed non omnia expediunt & ædificant, inquit Paulus.

Veteres igitur, vt animos maritorum efficacius mouerent, docuerunt, rectius, præstantius & perfectius esse, si etiam ille, qui ab adultera separatus est, vel maneat sine coniugio, vel reconciliatam vxorem rursus recipiat: Et secundas nuptias post diuortium, aliqua etiam publica reprehensione notarunt: vt eo facilius animos ad reconciliationem flecterent. Non autem adeo fuerunt asperi, duri, horridi & immanes, vt maluerint conscientias separatarum, huiusmodi traditionibus, laqueis vstionis & fornicationis, in æternum exitium præcipitare, quam alterum matrimonium concedere. Ita Origenes in 18.c.Mat. dicit quidem talia matrimonia esse extra scripturam, & aduersus ea, quæ scripta sunt Rom.7. & Mat.18. addit tamen: Scio quosdam, qui præsunt Ecclesiis, extra scripturam permisisse aliquam nubere viro priori viuente. Et contra scripturam quidem fecerũt, Rom.7. non tamen omninò sine causa hoc permiserũt: forsan enim propter huiusmodi infirmitatẽ incõtinentium hominum, peiorum comparatione, quæ mala sunt, permiserunt. Et illam permissionem dicit nõ esse iuxta exactam iustitiam, sed secundum duritiam hominum carnalium. Comparat autem, quod diligenter notandum est, hanc promissionẽ illi quæ extat, 1.Cor. 7. Bonum est mulierem non tangere, sed propter fornicationẽ, &c. Item: Rursus conueniant, ne tentet vos Satanas: hoc verò dico secundum indulgentiam, non secundum imperium. Non igitur intelligit permissionem criminis mortalis, vastantis conscientiam, & effundentis gratiam. Et si nihil aliud, talem certe promissionem seu indulgentiam, aliquando in concilio futurã sperarunt Caietanus, Erasmus & Catharinus: sed frustra, sicut iã apparet.

Ita docti 7. Canonem Neocæsariensem, de huiusmodi secundis nuptiis intelligunt: & meo quidem iudicio, rectè. Statuit enim presbyterum non debere interesse cõuiuiis secundarum nuptiarum, ne conuiuio illis nuptiis consentire videatur. Et ratio additur: quia præceptum sit, secundis nuptiis pœnitentiam imponere. Notatæ igitur fuerunt secundæ illæ post diuortium nuptiæ, publica aliqua Ecclesiastica reprehensione: non tamen prorsus vel damnatæ, vel prohibitæ, vel rescissæ fuerunt.

Hieronymus.

Ita Hieronymus Fabiolam, quæ post legitimum diuortium, viuente priori marito, alteri nupserat, narrat quidem publicam egisse pœnitẽtiam, de qua scilicet loquitur Canon 7. Neocæsariensis, eò quod esset contra rigorem Euangelij: qui vniuersam causationem nubendi, viuentibus viris, fœminis amputat: tamẽ addit, illam hoc non vt peccatum mortale commisisse: nec tantum Papiniani leges secutam, sed fecisse hoc iuxta dicta Pauli: Melius est nubere quam vri. Item: volo iuniores viduas nubere, ne conuertantur post Satanam. Nec publica Fabiolæ pœnitentia efficit, peccatũ esse simpliciter mortale & damnabile: nam & illis qui adulterã sine diuortio retinebant, duorum atque trium etiam annorum pœnitentia tunc imponebatur, c. 32. q. 1. Et duriores omnino fuerunt veteres fœminis, ne illis post diuortium, alterum concederetur coniugium: sicut Ambrosius 1.Cor. 7. inquit: Non permittitur vxori vt nubat, si virum suum causa fornicationis dimiserit. De viro autẽ existimat, Paulum ideo non addere, Maneat ἄγαμος: Quia, inquit, viro licet ducere aliam, si dimiserit vxorem pecantem. Et reliqua quidem diuortia Ambrosius & arguit, & damnat, in 16.c.Luc. Sed post diuortium ex causa fornicationis, expresse dicit licere, vt vir aliã ducat vxorem, idq; non ex legũ ciuilium, sicut Lindanus fingit, sed ex Pauli sententia pronũciat. Et ex illo Ambrosij loco colligitur, publicas illas reprehensiones, quæ extant apud Origenem & Hieronymum, potissimum contra fœminarum secunda matrimonia constitutas fuisse. Viris enim illud licuisse, Ambrosius aperte affirmat.

Circa Augustini verò tempora, quæstio hæc horridius cœpit disputari: simpliciter scilicet adulterina esse coniugia, quæ post legitimum etiam diuortiũ, propter causam fornicationis legitime factum, siue à viris, siue à fœminis contraherentur. Non tamen catholicum fuisse hoc dogma, inde apparet, q̃ fuerunt tunc, qui Augustini sententiæ contradixerunt: vt Pollentius. Sed Augustini autoritate effectũ est, quod in concilio Meleuitano 17. Canon, hac de re ita positus est: Placuit, vt secũdum Euangelicam & Apostolicam disciplinam, neq; dimissa à marito, alteri coniungatur: sed ita maneant, aut sibimet reconcilientur. Quod si contempserint, ad pœnitentiã redigantur. Sed nec ille Canon dicit de parte innocente, quę propter causam fornicationis partẽ peccantem dimittit: sed loquitur de dimissis, hoc est, de parte rea. Illud verò notabile est, quod addit Canon iste, petẽdam esse legẽ Imperialem in illa causa. Ergo vsq; ad illa tempora, etiã sub Christianis Imperatoribus, nõ fuit lex seu constitutio, prohibẽs talia matrimonia. Neq; verò postea etiam à Christianis Imperatoribus talem legem impetrarunt, sicut ex Codice Iustiniani manifestum est. In Ecclesia etiam post illud tempus, talia matrimonia nõ simpliciter vt damnabilia rescissa fuerũt. Leo enim Epist. 85. loquitur de sacerdote quodã, qui post diuortium vxoris, aliam duxerat. Illum verò tãtum à ministerio remouet, non autem rescindit alterum illud coniugium: nec ex communione Ecclesiæ illum eiicit.

Concilium Meleuitanum.

Et licet post illa tempora, duriores semper hac de re factæ fuerunt constitutiones: tamen & cõstitutiones & exempla quædam, retinuerunt veteris Ecclesiæ humanitatem. Vt c.32.q.7. citatur Canon cuiusdã Concilij. Quædam cum fratre viri sui dormiuit: decretum est, vt adulteri nunquam cõiugio copulentur: illi verò cuius vxor stuprata est, licita coniugia non negentur. Item ex decreto Zachariæ: Concubuisti cum sorore vxoris tuæ: sic fecisti, neutram habeas: & si illa, quæ vxor tua fuerit, conscia sceleris non fuit, si se continere non vult, nubat in Domino: tu autẽ & adultera, sine spe coniugij permaneatis. Ex Concilio Triburiensi: Si quis cum nouerca sua dormierit, neuter ad coniugiũ peruenire potest: sed vir eius potest, si vult aliam accipere, si se continere non potest. Et Gregorius scribit Bonifacio: Quod proposuisti, si mulier infirmitate correpta, non valuerit viro debitum reddere, quid eius faciat cõiugalis? Bonum esset, si sic permaneret, vt abstinentiæ vacaret: sed quia hoc magnum est, ille qui non poterit se continere, nubat magis.

Hæc ideo recitaui, vt rectius expendi possit, quale sit Tridentinum anathema in 7. hoc Canone. Præcipue verò vt consideretur, ex quibus causis & rationibus, veteris Ecclesiæ humanitas, post diuortium aliquando concesserit coniugia. Si Magistratus exequeretur iudiciũ adulteri & adulteræ, Deuteron. 22. Ezechiel. 16. & 23. non opus esset quæstione

stione illa turbatrice cōscientiarum. Sed quia Magistratus cessat, consulendum igitur est conscientiis, ex verbo Dei: sicut Paulus personæ desertæ cōsulit ex illa regula: In pace nos vocauit Deus, Item: Ne laquei conscientiis iniiciantur.

CANON VIII.

Si quis dixerit Ecclesiam errare, cum ob multas causas separationem inter coniuges, quo ad thorum seu quoad cohabitationem, ad certum incertumue tempus fieri posse decernit, anathema sit.

EXAMEN.

Hæc non est noua definitio diuortij, quod scilicet sit tātum separatio inter coniuges, quoad thorum & quoad cohabitationē, manente interim etiā inter separatos vinculo matrimonij. Et talis quidē separatio sumpta fuit primū ex dicto Pauli, 1. Cor. 7. Si discedit, maneat innupta, aut viro reconcilietur, quando scilicet non aderat vera causa legitimi diuortij. Incidebant vero quædā aliæ grauiores dissensiones. Ibi cum diuortium fieri nō posset, fiebat quædam secessio, postquā per recōciliationem cohabitatio redintegrabatur. Ex illa secessione postea facta est definitio diuortij: cū Paulus expresse contestetur, se non loqui de vero diuortio, hoc est, de dimissione & separatione, quæ præcepto Domini conceditur. inquit enim: Cōiugatis præcipio, non ego, sed Dominus, vxorē à viro nō separari, nec virum dimittere vxorē. Quod igitur Paulus attexit: Si discedit, aut maneat innupta, aut viro recōcilietur: nō pertinet ad verū & legitimum diuortiū, de quo Christus loquitur. Et tamen ex illo loco, Pōtificij fabricant definitionē veri & legitimi diuortij.

Secundo. Christus ipsam dimissionem coniugis, nisi fiat propter causam fornicationis, pronunciat esse illicitam & illegitimam, Matth. 5. Dictū est antiquis: Si quis dimiserit vxorem suam, det ei libellum repudij. Ego vero dico vobis, quia omnis qui dimiserit vxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari. Contra hanc vero Christi sententiam, Pontificij decernunt, præter fornicationem, multas alias esse causas, propter quas licita & legitima separatio coniugum fieri possit.

Tertio. Separationem seu dimissionem, quæ 1. Cor. 7. extra causam fornicationis describitur, Paulus nec suadet, nec decernit, sed docet eam pugnare cum præcepto Domini, qui præcipit non discedere. Quando vero coniuges cōtra illam Apostoli doctrinam & admonitionem, priuata contumacia se separant, tunc Paulus suadet reconciliationem: aut si hoc nolint, pronunciat ipsos debere sine cōiugio manere. Sed 8. hic Canon dicit, ipsam Ecclesiam ob multas causas, præter fornicationem, decernere posse separationem.

Quarto. Christus Matth. 5. dimissionem seu separationem coniugum, quæ fit præter causam fornicationis, ideo improbat, quia obiicit periculis vstionis, fornicationis & adulterij. Facit, inquit, illam mœchari. Sed de his periculis, Pontificij non sunt soliciti, libere enim decernunt separationem, ad certum incertumue tempus.

Quinto. Contendunt tale debere esse diuortiū, in quo vinculum matrimonij nihilominus saluum maneat. Atqui in Pontificia illa separatione vinculum coniugij, multis & variis modis soluitur & disrumpitur.

Nam ad vinculum matrimonij, pertinent hæ sententiæ: Et adhærebit vxori suæ. Faciamus ei adiutorium, quod sit coram ipso. Mulier non habet potestatem sui corporis, sed vir. Iterum cōuenite, ne tentet vos Satā, propter incontinentiā vestram: Nō sunt duo, sed vna caro. Et ipsum matrimoniū, definitur indiuidua vitæ consuetudine. Hæc vero vincula coniugij, in Pontificia separatione, quoad thorum & cohabitationem, soluuntur & dirumpuntur. Homines igitur contra decretum diuinitatis separant, quod Deus coniunxit.

CANON XI.

Si quis dixerit, prohibitionem solennitatis nuptiarum, certis anni temporibus, superstitionem esse tyrannicam ab ethnicorum superstitione profectam: aut benedictiones, & alias ceremonias, quibus Ecclesia in illis vtitur, damnauerit, anathema sit.

EXAMEN.

Olim in festo Natiuitatis, Paschatis & Pentecostes, celebrabatur frequens & solennis totius populi communio. Ne igitur nuptiarum cōuiuiis, & reliquis pompis, turbaretur aut impediretur præparatio ad dignam communionem, bono consilio statutum fuit, ne in illis festis, & proximis dieb. ante illa festa, pompæ nuptiarū celebrarentur. Postea cum collapsa esset consuetudo solēnis communicationis in illis festis: hoc est, cum causa, finis & vsus statuti illius desiisset: ipsum tamen statutum retentum fuit. Et assui cœpit noua opinio, quasi sanctitas illorum temporum non posset ferre commixtionem carnis in copula coniugali, sicut quondam in sacris Bonæ Deæ matronæ cogebantur secubare. Hæc opinio taxatur & reprehenditur. Scriptura enim pronunciat, thorum esse immaculatū: item, esse castitatem & sanctificationem.

CANON XII.

Si quis dixerit, causas matrimoniales non spectare ad iudices Ecclesiasticos, anathema sit.

EXAMEN.

Quia matrimonium in Ecclesia normam habet ipsum verbum Dei, & in causis matrimonialibus multi accidunt casus conscientiarū: Ecclesia igitur non potest prorsus & simpliciter, causas matrimoniales à se, ad politicum Magistratum reiicere: sicut fit in causis hæreditatum, successionū, & similibus. Christus enim qui causam diuidendæ hæreditatis prorsus à se reiicit, Lucæ 12. quæstionē de diuortiis non similiter reiicit: sed ex verbo Dei ostēdit, quid cum norma institutionis consentiat, quid vero pugnet. Ita Paulus, 1. Cor. 7. de causis matrimonialibus consultus, non reiicit totum negocium ad politicum Magistratum, sed conscientias ex verbo Dei erudit. Ita Ambrosius respondet in quæstione matrimoniali, de gradibus prohibitis, lib. 8. Epistola 66. Et in vetustis etiam Conciliis, quædam de causis matrimonialibus statuta leguntur. Nunquam vero vetus Ecclesia causas matrimoniales ita ad suum forum transtulit, vt prorsus excluderet politicum Magistratum, maxime si Christianus esset. Ferre enim leges, ad Magistratus officium pertinet. Ita nō Episcopi, sed Theodosius Imperator legem tulit, de consobrinorum coniugio. Augustinus de Ciuitate Dei, lib. 15. cap. 16. Ambrosius Epist. 66. Ita Concilium Mileuitanum iudicat lege Imperiali sibi opus esse, ad statutum de diuortiis. Talis tunc fuit coniunctio ministerij Ecclesiastici, & Magistratus politici, in causis matrimonialibus: quas postea Pontifex & Episcopi prorsus ad se rapuerunt, excluso simpliciter politico etiam Christiano magistratu.

Ambrosius.

DE CLANDESTINIS Matrimoniis.

Tametsi dubitandum non est, clandestina matrimonia libero contrahentium consensu facta, rata & vera esse matrimonia, quamdiu Ecclesia ea irrita non fecit: & proinde iure damnandi sunt illi, vt eos sancta synodus anathemate damnat, qui ea vera ac rata esse negant: quiq; falso affirmant, matrimonia à filiisfamilias, sine consensu parentum contracta, irrita esse, & parentes ea rata vel irrita facere posse: nihilominus sancta Dei Ecclesia, ex iustissimis causis illa semper detestata est, atque prohibuit, &c.

EXAMEN.

Gropperi verba in institutione Coloniensi.

Inter ipsos Pontificios, si qui sunt saniores, agnoscunt & fatẽtur, matrimonia insciis & inuitis parentibus contracta, non esse legitimam aut diuinã coniunctionem. Gropperus enim in institutione Coloniensi, grauissime inquit: Euaristi Canonem plane sanctissimum, cuperemus in Ecclesiã Concilio generali reuocari, ob clandestina illa matrimonia tollenda: quæ nunc passim non palam, sed furtim inter pueros & puellas, citra parentum cõsensum, per lenones & lenas copulantur: vel inter stultos & temulentos, sola causa libidinis, non Dei respectu, sed diaboli instinctu coniunguntur: idq; sępenumero præter destinatum consensum. Quis enim consensum recte vocârit, cuius nõ consilium, seu vel pueritia, vel temulentia, vel insidię, vel libido causa sint? Quis vero nescit, quot stupris, quot periuriis, & id genus aliis criminibus, ac innumeris malis, clandestina illa matrimonia ansam præbeat? Et postea: Scimus Ecclesiam hæc matrimonia multo ex tempore sustinuisse, nec facile rescidisse: ne vitiatis puellis sua simplicitas fraudi, & adolescentibus impune foret, quod puellis stuprum intulissent. Verum cum experientia doceat, hanc Ecclesiæ indulgentiam, innumeris malis abutentium vitio, ansam præbere: quis non videt longe satis esse, vt clandestina illa matrimonia, quæ omnino Sacramenti rationem non habent, ab Ecclesia tollantur, seu decernatur saltem, ipsa matrimonij firmitatem apud Ecclesiam non prius habitura, nisi noui consensus robur accesserit, &c. Hæc ibi.

Et profecto grauissima habet hæc sententia documẽta & firmamẽta, ex iure diuino, iure naturali, iure ciuili, & ex veteris Ecclesiæ constitutionibus.

Primum enim Ecclesia sentit & fatetur, coniugium esse talem coniunctionem, cuius autor coniunctor & conciliator sit ipse Deus. Vt igitur coniuges statuere possint, se ab ipso Deo coniungi, vtq; ipsum benedictione sua, cœpto coniugio ad futurum sperare & petere possint: docẽdi sunt, ne cõtra verbũ & mandata Dei, coniugia ineant. Neq; enim eius coniunctionis Deus cõciliator erit, quæ cõtra ipsius verbum instituitur. Iã vero patria potestas, non tantum iuris ciuilis est: sed mandatũ diuinum liberos subiicit parentum potestati, vt illis in Domino obediãt in omnibus. Quomodo igitur legitima & diuina potest esse coniunctio, quæ instituitur violatione obedientiæ & reuerentiæ, quam ex mandato diuino liberi parentibus debent?

Canonistæ quidam clamitant, nos affingere hoc 4. præcepto, quod in contrahendis matrimoniis, patria potestas ex iure diuino habet autoritatẽ super liberos, cũ causæ matrimoniales videantur exemptæ esse à 4. præcepto, per hoc dictũ: Relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ. Sed hoc dictum loquitur non de sponsa, sed de vxore, hoc est, de matrimonio legitime iã cõtracto. Ipsa vero Scriptura, & præceptis & exẽplis liberorum matrimonia contrahẽda includit in 4. præceptum. Parentibus enim mãdat, vt ipsi vel filias elocent, vel filiis vxores accipiant, Deut. 7. Ierem. 29. Et Abraham, pro iure patrię potestatis, quasi testamẽto cauet, quam velit vxorẽ filio accipere, & qualem nolit à filio duci. Et in N. T. Paulus 1. Cor. 7. vbi disputat de virginibus vel seruandis, vel elocandis, consilium illud pręscribit parentibus. Ius igitur diuinum tribuit patriæ potestati, autoritatem super liberos, non tantum in ciuilibus contractibus, sed expresse etiam in cõtrahendis matrimoniis. Quartum igitur præceptum, de reuerẽtia & obedientia liberorum erga parentes, expresse & in specie complectitur etiam contractũ matrimonij. Et quidem patriam potestatem posse matrimonia sine cõsensu parentum contracta, vel rata vel irrita facere, Deus expresse in lege sua ostendit. Extat enim lex diuina, Deut. 22. Si quis virginem stuprauerit, dabit patri tot siclos, & habebit eam vxorem, nec põterit eam dimittere, cunctis diebus vitæ suæ. Audis illum de iure debere eam vxorem habere, si pater consenserit. Sed Exodi 22. Intercessione patriæ potestatis, illud potest vel ratum vel irritum fieri. Si enim pater virginis, eam stupratori dare noluerit, non potest eam habere vxorem. Imo si virgo, quæ adhuc est in patria potestate, ipsi Deo aliquid vouerit, votum illud irritum potest reddi, contradicente patre, Num. 30. Multo magis ergo patria potestas autoritatem habebit in promissione matrimoniali, facta citra parentum consensum.

Quia igitur res ardua est, contractum matrimonij ita instituere, vt Deus ipse matrimonium coniungat, copulet & conciliet, quæritur, quomodo Deus illud faciat? Non autem sine medio illud facit, sicut Adamo Euam adduxit, sed per certa & legitima media. Illa autem quæ sint, in explicatione 4. præcepti ipse ostendit. Quando igitur hisce mediis spretis & conculcatis, instituitur contractus matrimonij, num homo pronunciabit esse legitimam & diuinam coniunctionem? Hæc certe ratio grauissima est, ex iure diuino sumpta.

Ius naturale. Ius Ciuile.

Secundo. Quod hæc sententia sit non tãtum iuris ciuilis, sed & naturalis, leges ciuiles ostendunt, vt in Digestis de ritu nuptiarum. Nuptiæ consistere non possunt, nisi consentiant omnes, hoc est, qui coeunt, quacunque in potestate sint. Et Codice de nuptiis: Obseruatis iuris præceptis, sociare coniugio tuo quam volueris, non impedieris: ita tamen, vt contrahendis nuptiis patris tui consensus accedat. Et institutio. de Nuptiis, Iustas nuptias inter se ciues Romani contrahunt, qui secundum præcepta legum coeunt: masculi quidem puberes, & fœminæ viri potentes: & consensum habeant parentum, quorum in potestate sunt. Nam hoc fieri debere, & ciuilis & naturalis ratio suadet, in tantum vt iussus parentis præcedere debeat.

Tertio. Veteris Ecclesię constitutiones eandem sententiam, & quidem magna grauitate tuentur. Extat Euaristi constitutio, edita circa annum Domini centesimum, quæ inquit: Aliter legitimum non fit coniugium, nisi ab his qui super ipsam fœminam dominationẽ habere videntur, & à quibus custoditur, vxor petatur, & à parentibus & propinquis sponsetur, &c. Ita peracta & legitima scitote esse connubia: aliter vero præsumpta, non coniugia, sed adulteria, vel contubernia, vel stupra, aut fornicationes potius, quam legitima coniugia esse

esse non dubitatur: nisi voluntas propria suffragauerit, & vota succurrerint legitima. Addit autem Euaristus: Ita à Patrib. accepimus, & sanctis Apostolis, eorumq; successoribus traditum inuenimus. Et circa annũ Domini 390. quæ fuerit Ecclesiæ de hac quæstione sententia, ex Ambrosio colligitur, qui de historia Rebeccæ, in lib. de Patriarchis inquit: Consulitur Rebecca non de sponsalibus. Illa enim iudicium expectat parentum, nõ est enim virginalis pudoris, eligere maritum, sed de die profectionis consulitur. Et addit Ambrosius, hanc sentẽtiam esse legis naturæ. Plerique, inquit, Euripidion illud mirãtur, vbi mulier cum ad alias nuptias petebatur, inquit: Sponsaliorum meorum pater meus curam sibi subiit: hoc enim non est meum, Ergo quod & ipsi philosophi mirati sunt, seruate virgines, & non solum virgines, sed & si qua vidua vult nubere, nubat in Domino, ita vt electionem mariti, parentibus deferat, &c.

Et circa annũ 436. Carthaginensis 4. Synodus ostendit vsitatum fuisse, vt ad testificandum parentũ consensum, sponsus & sponsa à parẽtibus in Ecclesia sacerdoti benedicendi offerrentur.

Circa annũ Domini 450. Leo Põtifex statuit, ita secundũ legem & Euangelium, publicis nuptiis in coniugium liquide aliam sumi, si sponsa à parentibus tradatur sponso. Idem dicit: Paterno arbitrio fœminæ viris iunctæ, carent culpa.

In Cõcilio Toletano 4. circa annum Domini 630. decretũ est ne virgines extra volũtatem parentum, vel suam, cogantur maritos accipere.

Et circa annum Domini 865. Bulgaris recens ad fidẽ conuersis, ita scribit Nicolaus de consuetudine Romanę Ecclesiæ: Apud nostrates sponsalia fœdera, quę futurarum sunt nuptiarũ promissio, consensu eorum, qui hæc contrahunt, & horum quorum in potestate sunt, celebrantur. Hæc extant in decretis, causa 30. & 32. quæ iuxta seriem temporum distribui, vt eo clarius perspiciatur, recentem esse Pontificiam constitutionem, de ratis habendis clãdestinis matrimoniis, dissentientem à sententia veteris Ecclesiæ.

Conuenit etiã huc, quod 37. quæst. 1. & 2. scribitur de raptoribus, qui puellam violẽter à domo patris abducunt, vt corruptam in vxorẽ habeant. Ibi enim sancitur, ex Aureliensi synodo, etiamsi puella raptori consenserit, tamen reddendam esse potestati patris. Et Gregorius dicit: Cum rapta patriæ potestati restituta fuerit, & raptor rapinæ suæ pœnitentiam egerit, cum voluntas parentum vtriusque in vnum conuenerit, non prohibentur ad inuicem copulari.

Et hęc præcipue intelligenda sunt, quãdo res adhuc est integra. Quando enim matrimonio consummato, secuta est commixtio, tunc ad vitanda maiora scandala, & ne iniuria fiat vitiatæ & desertæ mulieri, seruari potest dispensatio, quæ extat Deut. 22. Habeat eam in vxorem. Atque ita Ambrosius Sisynnio patri consulit, simul tamen etiam culpam filij fatetur, lib. 6. Epistola 43. Imo tolerauit hoc Isaac in Esau.

Si vero parentum vel negligẽtia vel duricies, illa sua potestate abuteretur, & non vellet liberis prospicere de coniugio, vel conaretur impedire honesta matrimonia, aut cogere inuitos ad incommodas coniunctiones, certa iuris remedia huic abusui & opposita sunt, & alia opponi possunt.

Audi vero, qualia ἀσύστατα Tridentina synodus de hac quæstione statuat. Fatetur, Ecclesiã talia clandestina matrimonia semper detestatã esse, atque prohibuisse: & tamẽ simul anathemate damnat eos, qui ea vera ac rata esse negãt. Potestne igitur detestanda & prohibita cõiunctio, facere verum matrimonium? hoc est, detestãda & prohibita coniunctio, iuxta Tridentinũ Concilium, est legitima & diuina coniunctio. Atqui Euaristus Pontifex Romanus, ante annos 1450. pronunciauit, non esse vera matrimonia, idq; ex Apostolorum traditione. Ipsos ergo Apostolos Tridẽtina Synodus anathemate damnat. Addit autem, Ecclesiam, hoc est, Pontificem cum suis prælatis, posse facere vt irrita sint talia matrimonia, quãdiu vero hoc nõ fecerit, anathemate dãnandos esse, quicunq; ex verbo Dei, ex iure naturæ, & ex veteris Ecclesiæ constitutionibus, negãt ea esse vera & rata. Et vel hinc iudica, qualia sint Tridentina anathemata. Manifeste enim ostendunt, quare pro clandestinis matrimoniis dimicent, non quod sint vel verbo Dei, vel veteris Ecclesiæ constitutionibus consentanea: sed tantum propter retinendam & stabiliendã Pontificiorum tyrannidem. Fatentur enim se posse, si modo vellent, facere vt irrita sint talia matrimonia, sed quamdiu hoc facere nolint, omnes diuersum sentientes debere anathema esse. Et satis quidem hæc, pro imperio Pontificio.

CANON IX.

Si quis dixerit, clericos in sacris ordinibus constitutos, vel regulares castitatem solenniter professos, posse matrimonium contrahere, contractumq; validum esse, non obstante lege Ecclesiastica vel voto: & oppositum nil aliud esse, quam damnare matrimonium: posseq; omnes contrahere matrimonium, qui non sentiunt se castitatis (etiamsi eam vouerint) habere donum, anathema sit: Cum Deus id recte petentibus nõ deneget, nec patiatur nos supra id quod possumus tentari.

CANON X.

Si quis dixerit, statum coniugalem anteponendum esse statui virginitatis vel cœlibatus, & non esse melius ac beatius, manere in virginitate aut cœlibatu, quam iungi matrimonio, anathema sit.

Disputatio de virginitate & cœlibatu clericorum, non potest breuibus absolui. Restant etiam loci nonæ Sessionis, de purgatorio, de reliquiis, imaginibus, & inuocatione Sanctorum, de indulgentiis, de delectu ciborum, de ieiuniis, de festis. Sed quia secunda hæc pars examinis, præter opinionem excreuit, & aliis causis, quo minus nunc progrediar, impedior: illa igitur quæ restant, peculiari aliquando tractatu, si Deo visum fuerit, & Ecclesiæ vtilitas flagitare videbitur, explicabimus.

SECVNDAE PARTIS EXAMINIS DECRETORUM Tridentini Concilij, finis.

INDEX LOCORVM SCRIPTVRAE QVI IN HAC SECVNDA PARTE EXAMINIS OBITER ALLEgantur & explicantur.

Nehem.

7.Iust fi-

3. Notum

INDEX

FINIS.

INDEX LOCORVM ET VERBORVM IN HAC SECVNDA PARTE EXAMINIS MEMORABILIVM.

C.

Acre-

Iram

S.

T.

portentosa

FINIS.

INDEX LOCORVM EX SCRIPTIS PATRVM, IN HAC SECVNDA PARTE EXAMINIS ALLEGATORVM, IN QVO TAmen explicationes in dicta scripturæ, cum secundum & proprium Indicem requiri possint, studio sunt omissæ.

A

B.

C.

Tertul-

FINIS II. PARTIS EXAMINIS.

EXAMEN CON
CILII TRIDENT
[illegible]